

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Fvldensivm Antiqvitatvm Libri III.

Brouwer, Christoph

Antverpiæ, 1612

urn:nbn:de:hbz:466:1-39712

Jh. 1565 e.

NIH
35

~~Jh. 1966~~

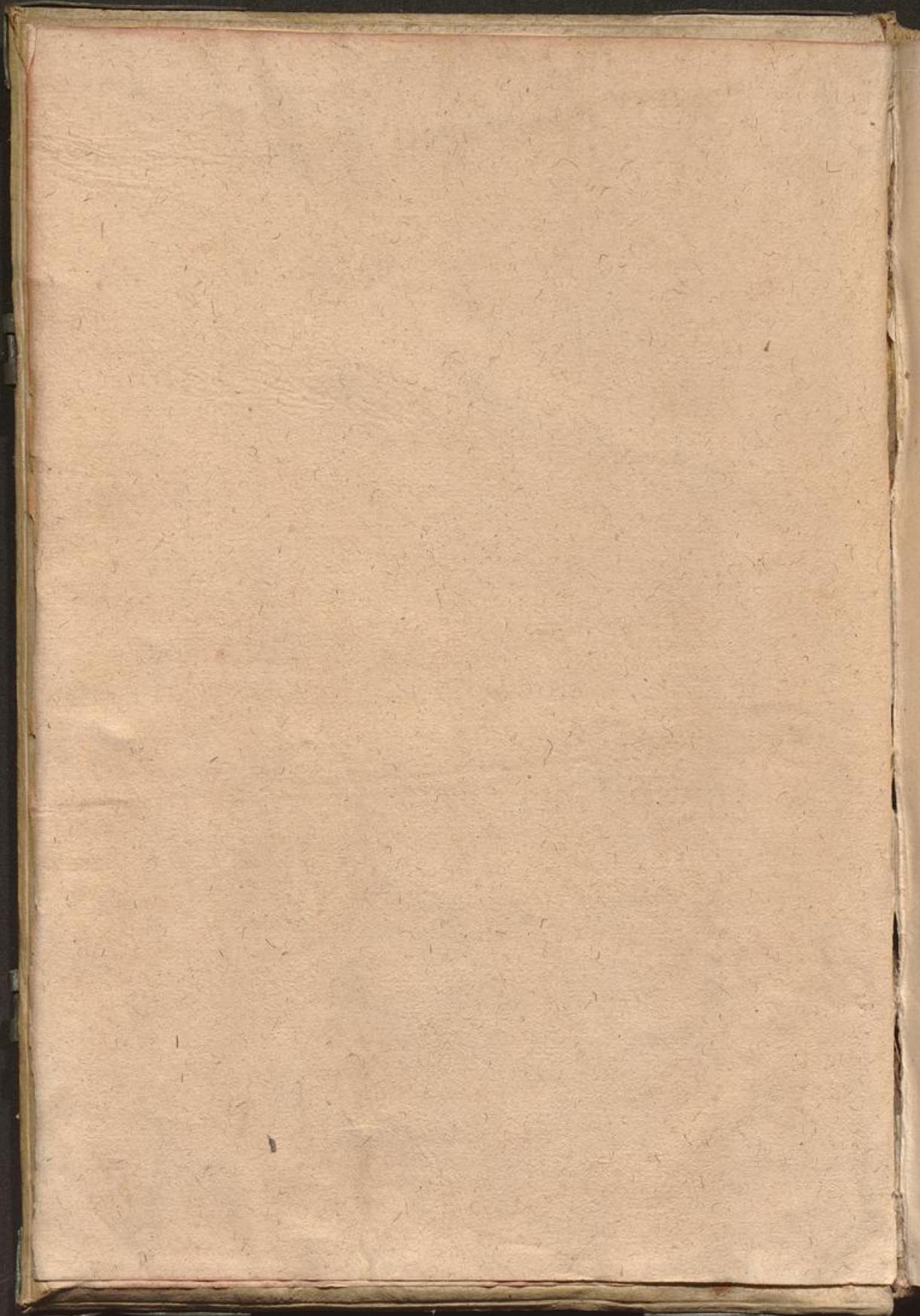
1118

Broweri
Antiquitates
Evidentes.

STV

9

FVLDENSIUM
ANTIQVITATVM
LIBRI IIII.

AVCTORE

R. P. CHRISTOPHORO BROVERO
Societatis IESV Presbytero.

Collegij Societatis IESV Paderbornae 1626.

ANTVERPIÆ
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam & Filios Ioannis Moreti.

M. DC. XII.

Cum Priuilegijs Casareo & Principum Belgarum.

Broveri
Antiquitate
Fuldenses.

STV

9

EVANGELII

ANTIOQUITATVM

LIBRI IIII

AVCTORE

H. BRISTOLINO BRISTOLINO

AVCTORE

ANTVERPIE

OFFICINA PUBLIANTIA

Apud Viduan & Filios Iohannis Moreli

M. DC. XII

Com. Principis Cesaris & Principum Belgiarum.

REVEREND^{MO} ET ILLVSTR^{MO}
PRINCIPI AC DOMINO
D. IOHANNI
FRIDERICO
PRIMATI PER GERMANIAM
GALLIAMQVE
PRINCIPI IMPERI
IMPERATRICIS ARCHICANCELLARIO
ABBATI
INCLITÆ FULDENSIS ECCLESIAE
DOMINO AC PATRONO CLEM.
D. D.

VI interesse parum ad vsum
prudentiæ aut virtutis existi-
mant, nosse, quid maiores
ante nos gesserint; quâ viâ ad virtu-
tis metam, quibus gradibus ad gloriam
ascenderint; ij dignitatis in commune

* 3 tuen-

Brouzeri
Antiquitate
Fuldenses.

STV
9

tuendæ , rerúmque gerundarum ratio-
nes velle nescire , aut vitæ cum laude de-
gendæ fructum contemnere & abijcere
mihi videntur . Quomodo enim , non
dicam reipublicæ partem vllam benè
capessat , sed priuatim vitæ cursum ali-
quem ille teneat , qui historiâ , id est , lu-
ce atque animâ prudentiæ destitutus,
neque quod sequatur ac imitetur habet,
neque quod caueat , satis prouidet ? Vr-
bes exterâsque gentes lustrasse , phaleras
in aliquam expeditionem sumsisse , pere-
grinas didicisse linguas , istuc hodie verò
pro nobili ac magnifico ducitur . At præ-
teritæ memoriæ , ac retroactæ ætatis per
tramitem virtutis , relegere vestigia , &
priscorum agnoscere fidem , imitari can-
dorem , probitatem , eccui magnopere
iam cordi , qui non à profano vulgo se
prorsus abstineat ? Ego certè de veteris
Ecclesiæ Fuldenfis splendore , ac pietate
maio-

maiorum, nuper apud me seriò cogitans,
cùm tam multa ignorari à plurimis, aut
etiam obliuionis vñdis spontè dari cer-
nerem; audebo dicere, intimo quodam
animi sensu permotus sum: méque exin-
de recordatione præteriti temporis exci-
tare, & huius soli patriæque calore quo-
dam abdito accendere sustinui; si qua
fortè scintilla erumperet, & ignem hunc,
qui in parentum pectoribus implicatus
mirabiliter exarsit, propitio numine re-
fuscitaret. Ista quidem animo agitabam;
& aurem mihi vellebat non stolidi cogi-
tatio, vt id ab æquis sperare, apud iniquos
etiam conari auderem. Etsi non iis me
ceruicibus esse rebar, vt in hac perenni
religionis occupatione, imò in hac tem-
porum & iudiciorum iniquitate, æquè
omnibus laborem hunc approbare pos-
sem meum. Ergo vel secundarum par-
tium operam imponi mihi passus sum,

vt

Broueri
Antiquitates
Fuldenses.

STV

9

vt qui historiam diffusam haud possem,
antiquitatum quædam condimenta hi-
storix permista darem. Quo quidem
munere, me duplici nomine de re Ful-
densi haud malè mereri confidebam:
tum, quia languentem & extinctum
propè multorum affectum in præstan-
tissima huius Ecclesiæ sidera suscitare vo-
lui; tum etiam ostendere, fructum ali-
quem ex hoc litterarum & doctrinarum
domicilio, quod hac memoriâ sapientis-
simè C. T. Maiores Patribus Societatis
IESV tradiderunt, in publicum redun-
dare posse. Et verò, cùm hominibus re-
ligioni nostræ parum æquis, scrinia om-
nia & penetralia Bibliothecæ prænobis-
lis, cum tantâ optimorum librorum ia-
cturâ, ceu fontes olim patuerint; inuide-
re nemo potest, vel hos veterum docu-
mentorum riuulos, ad nos bonorum
studio deriuatos. Sanè magnam, Illustris-
sime

sime Præsul, C. T. posterī gratiam habebunt, si ij erunt, qui esse debent, quando ea, quæ ad huius Ecclesiæ splendorem momentum afferunt certè maximum, quæque ad sacrorum iura & præteritæ totius ætatis descriptionem intelligendam faciunt quoque plurimùm, non chartis antiquis obsita descriptaque, non arrosis inuoluta membranis, sed publicis litterarum monumentis ad imitationem, & Fuldani nominis insignem commendationem, C. T. fauore ac patrocinio exposita videbunt. Id quod immortalī gloriâ Princeps Balthasar C. T. antecessor, & in votis sæpè habuit, & paulò ante discessum suum, vehementiùs etiam expetisse visus est; cùm ipse memoriam vitæ suæ complecti litteris cœpit, & acta decessorum suorum compendio annotata, eam in rem nobis benignè communicauit. Sciebat enim prudens

**

dens

Broueri
Antiquitate
Fuldenses.

STV

9

dens Antistes, & gubernandi præceptis
abundè instructus, omnis melioris do-
ctrinæ & disciplinæ fructum à maiorum
exemplis vtiliter hauriri: quæque ipsi scri-
ptis monumentis vel hucusq; propagas-
sent, vel vitæ præclaris actionibus expref-
sissent, tot in medio casibus rerum huma-
narum, vix posse aliter, quàm litterarum
præsidio conseruari. Et verò huius Ordini,
id est, Benedictinæ familiæ, quis nescit
laudem hanc esse propriam, vt ambiat
meritis & rectè factorum gloriâ, quàm
latè patet, orbem Christianū. Etenim, vt
palmas taceam & adoreas in reliquo Oc-
cidente partas, certè innumeras abstulit
ex hac Germaniâ nostrâ magnâ; cuius, in-
feræ, superæ, regionibus, tot retrò sæculis,
hæc vnica ferè dedit scientiæ veræq; pie-
tatis doctores, duces, magistros: vnica, in-
quam, Boreæ populis, citimis, extimis, in
magnâ errorum nocte, prætulit veri ho-
nesti-

nestique facem. Scilicet hac virtutis ar-
duâ viâ , & non mortali doctrinarum
curriculo, communem mortalium men-
suram supergressa, pondera tot cathedra-
rum ingentia, suorum humeris , velut
Atlas cælum sustulit ; excelsóque loco in
repub. Christianâ constituta, non popu-
lis dumtaxat & urbibus, sed Principibus
terrarum dominis, benè beatéq; viuendi
leges & præcepta dedit. Quare, vt in hoc
virtutis & sapientiæ regno , septingentis
ampliùs annis, principatum S. Benedicti
posteritas, alibi gentium, obtinuit : ita &
hïc Fuldæ, florem & germen quoddam
ornatissimorum Ascetarum extulit ; qui
multiplici ingeniorum culturâ , & lucu-
brationum instrumento, tamquam sacrâ
panopliâ quadam abundantes, & Eccle-
siæ auctoritatem fecêre, & virtuti tantum
attulere pretium , vt vtrimque, profligatis
erroribus & vitiis , nescias , maio-

** 2 rem

Brouzeri
Antiquitate
Fuldenses.

STV

9

rem ex defensione fructum, quàm ex
victoriâ gloriam consecuti sint. Quod
igitur Celsitudini vestræ, & Congrega-
tioni vniuersæ gratum & faustum sit,
tollit hoc & educi, quidquid est partitionis,
in vestro amplissimo nomine placuit,
pignus futurum huius Societatis I E S V
Collegij, perpetuæ erga Ecclesiam istam
benè de se meritam obseruantia. Ita
voueo, & vnà mecum adprecantur,
quotquot de Societate nostrâ hîc pro
Ecclesiæ Fuldenfis gloriâ, pro iuuentutis
vtilitate, & Reip. vestræ communique
omnium salute vigilant. Fuldæ, in Col-
legio Soc. I E S V, anno Christi M. DC. XII.
mense Martio; cuius XXII. dies est
C. T. indepti principatus anniuersaria.

Reuerend^{ma} & Illustr^{ma} C. V.

cliens & seruus humillimus

Christophorus Brouerus.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO

S. D.

MENSARVM *satis est, satis est fatuag³ placentæ;*
Non fastiditos tot inuat esse cibos.

Ponere quod lautum gustu, vafrumq³ sapore,
Difficile est; cibus haud cum facit ad stomachum.

Nescis, heu nescis Domini conuiuia nostri:

Lentem delicias ipse, fabasq³ facit.

Sint, qui cortis aues, sint & qui phasidas addant,

Fercula do mensis vilia, CHRISTE, tuis.

Pauper & hesternum, Lector, tibi pono minuta;

Arte caret, qua vult perdere mensa famem.

Broweri
Antiquitates
Fuldenses.

STV
9

FVLDENSIUM ANTIQUITATVM

LIBRI I.

ARGVMENTVM.

ECCLESIAE Provinciae solum, & gentis originem, loci deinde cultum, seu natura seu artis beneficio surgentem; atque etiam inuenta sacra, religionemq; pandit. Mox ornamenta disciplina, exercitationesque doctrinarum aggrediens, Cœnobij struit multiplicem palastram. Educit hinc agmen tum Cœnobarum eruditione conspicuorum; tum Antistitum, qui laude memorabili domi forisq; cathedris & insulis etiam Episcopalis clare. Denique Monasterij prerogatiuam, orbem eiusq; conuersiones proponit, quæ citra metam interdum reflexa, & ut humana sunt, variam in faciem sapius euoluta, cursum adhuc habent suum.

INDEX

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

BVCHONIAE & Fuldenſis ditionis origo.

CAPVT II.

Buchonia veteris ſitus & regio.

CAPVT III.

Primordia fundati conditiq̄ue Monafterij.

CAPVT IV.

Monafterij locus & regio ex fundatione monſtrata.

CAPVT V.

Incrementa Monafterij.

CAPVT VI.

Structurarum inchoata opera.

CAPVT VII.

Cellarum origo & uſus.

CAPVT VIII.

Disciplina Monafterij Fuldenſis praefertim exterior.

CAPVT IX.

Schola Fuldenſis & doctrinae ſtudia.

CAPVT X.

Scholae Fuldenſis celebritas, frequentia, origo, progressus.

CAPVT XI.

Exercitationes disciplinarum Fuldae frequentatae.

CAPVT XII.

Exercitationum harum uſu ſtetiſſe religionem.

CAPVT XIII.

Praeſtantium doctrinam & pietate virorum corona quaedam obiter monſtrata.

CAPVT XIV.

Continuatio illuſtrium virorum ſecundae & tertiae claſſis.

CAPVT XV.

Abbatum, Monafterijque Fuldenſis dignitas & prerogatiuae.

CAPVT

Broueri
Antiquitate
Fuldenſes.

STV
9

CAPVT XVI.

De prædria Abbatum Fuldensium, & sessionis honore.

CAPVT XVII.

Qui ex Abbatum numero Pontificiis insulis clari spectatiq̃ue.

CAPVT XVIII.

Qui Moguntia & alibi ex Abbatibus Episcopi claruerint.

CAPVT XIX.

*Qui in imperio gestis præclarè rebus, & opibus armisque noti
Abbates hic extiterint.*

CAPVT XX.

Continuatio Abbatum togâ & exteriorè vitâ præstantium.

CAPVT XXI.

Prima declinatio Monasterij Fuldensis.

CAPVT XXII.

Prolapso quædam, sed ilicò subleuata.

CAPVT XXIII.

Motus sub VViderado Abbate.

CAPVT XXIV.

*Descriptio reliqui status vsque ad seculum decimum tertium
Christi nati.*

FVLDEN.

FULDENSIVM¹ ANTIQUITATVM

LIBRI I.

CAPVT I.

Buchonia & Fuldensis dittonis origo.

QVOD olim, diuino consilio, in Romani nominis prouincias immixtis concitatisque Barbaris euēnit, vt feritate exutâ, mansuetactæ iam pridem gentis disciplinam moresq. condiscerent; idem quoque posterâ ætate accidisse cernimus, vt Barbarorum in Barbaros imperia surgerent, quò Christi nomen, immanitate vi-

Gentium migrationes seruunt fidei Christiana augenda.

ctâ, religioque longius iret, & subitis mox incrementis adolesceret. Sic Francis rerum in Thuringiâ dominis esse licuit, quò id loci populis salute supernè datâ, rectius esset, iam Francis victoribus, quàm sub Barbaris regibus extitisset.

Gregor. Turon. histor. Francorum, lib. 3, c. 7.

Obscurum in Thuringiæ Franciæque confinio, & horridum iacebat nemus, quod longissimæ ætatis Francorum populis, licet haud ignotum, serò tamen regnantibus Caroli Martelli liberis, aliquatenus ad famam enituit. Huic Thuringia nuper deuicta, faciles aditus; Saxonia malè pacata, frequentiam conciliabat. Buchoniam saltui nomen indidère maiores: Bocaunam, Buchoniæ siluam, solitudinem, similiq. varietate, vetustiores appellauère. Nam spontè plurima fagus hîc enascens, effecit, vt ab hac arbore vocabulû nemori veniret. Cecinit id Candidus, prisca & nascentis monasterij nobilis scriptor: qui vitam B. Ægilis, tertij hîc Abbatis, versu prosaq. sic exorditur:

Buchonia saltus, vulgo Buchen.

A fago nomen habet, qua Teuton. Buchen.

M. S. Fulden.

*Hic iuuenis Noricâ quondam regione serendâ
Nobilis exoritur. illic haud longa moratus*

A

Tempora,

Broueri
Antiquitate
Fuldenses.
STV
9

*Tempora, progenies patriis euectus ab oris
Ducitur in siluam, Fagi de nomine dictam
Buchoniam, vndisonus serpens vbi labitur amnis
Fulda: vnde iste locus, vbi nunc ingentia cernis
Mœnia, primâ olim nomen ab origine sum sit.*

*Fuldensis
monasterij
amplitudo.*

*Fachium.
Bocauna.*

*Ecclesiis &
monasteriis
frequens.*

*Fulda riuus
nomen dat
monasterio.*

*Epistol. 10.
& 40.
Solitudo Bu-
chonia variè
uocata.*

Nil potuit luculentius: eique seruit Fagorum superstes oppi-
dum ad Werram amnem, quod Hassiacæ domui oppignora-
tum, inflexâ voce Fachium adhuc appellitant. Bocaunæ verò
testem iam quoque laudo S. Ludtgerum, Monasteriensis eccle-
siæ primum Episcopum: qui in S. Gregorij Ultraiectensis An-
tistitis magistri sui vitâ, *Sturmi venerabilis*, inquit, *Abbas vnus
ex numero illo electorum Dei, puta, qui ex S. Bonifacij disciplinâ pro-
fecti, quantum profecerit in eremo, Bocauna silua in testimonio est, quæ
prius omnimodis inculta erat, ac desertum. nunc autem ab Oriente
vsq. ad Occidentem, à Septentrione vsque ad Meridiem, ecclesiis Dei
& electis palmitibus monachorum impleuerunt.* At Buchoniæ no-
men ab antiquissimis acceptum, quantum est, retinuit posteri-
tas. Vsurpauit, vt in carmine, sic in sermone vitæ, quem citavi,
Candidus: *Monasterium in siluâ Buchoniæ constitutum, secus ri-
pam fluminis Fulde; ob cuius vicinitatem, hoc Monasterium, vsti-
to nomine Fulda nuncupatur; vbi martyr Christi Bonifacius, sacro
corpore requiescit.* Nec abit aliò Rudolphus, Fuldenis mona-
sterij & presbyter, & historiographus; qui, vt diutiùs lateret,
sanè non meruerat. Et commendant vocis vsum, quotquot ab
incunabulis huius loci in seram ætatem, Breuiaria Annalium,
quâ Francigenæ, quâ Germani scripsere. Minùs expressit si-
gnatè, sed amicum tamen ostendens liberalibus disciplinis, &
habitatam sibi, Lupus monasterij Ferrariæ in Galliis Abbas,
Rhabani quondam discipulus. Hic ad Aluinum Senonen-
sem monachum, & alibi, *Saltum Germanie* vocat. Ipse verò
S. Bonifacius, epistolâ ad Zachariam Pontificem, *locum Silua-
ticum in eremo, vastissimæ solitudinis.* Verùm Pontificum Re-
gumque primæuæ tabulæ nimio opere nemus hoc extollunt. *Bu-
chonia vastam solitudinem Zacharias Papa, & Magnus Carolus,
Pipinus pater, Solitudinem Buchoniæ nuncupat.* Exordio diplo-
matis S. Bonifacio dati: *Pipinus rex Francorum, vir illustris, Bo-
nifacio Archiepiscopo, & legato Germanie, ab Apostolicâ Sede de-
lecto.*

lecto. Quia veneranda paternitas tua nostram excellentiam postulavit, pro monasterio, quod à te nouiter constructum est in solitudine Buchonia, iuxta flumen Fulda; in loco, quem beata memoria Carolomanus legitimâ donatione tibi concessit. Suffragantur Pontifices: & præcipuè Stephanus in diplomate, quo locum Sedi Romanæ subiicit; iuxtaque Dicecesanorum legibus exceptum, sancit.

At non antiquior tibi Buchoniæ, ais, peruerteris origo? scio ^{Buchonia remotior antiquitas.} ex Taciti Annalibus, & Romanis castris, præliis, expeditionibus, antiquitatem huc laudemque peti; sed, vt latebrosa hæc cuncta excutiant, inuentisque suis otiosi homines indulgeant, per me semper iis licebit: ego limites æui cogniti, & tritam eruditæ orbitam, non excessero. Quòd si sua Claudio Ptolomæo toposiæ certa constaret; & prisca locorum symbola tanto flexu non euariassent; facilius quidem in publicum, geographicas suas coniecturas, scriptores nonnulli probarent. At res ea iam secus habet; cum illius etiam, qui hac in arte æuo nostro familiam duxit, sententiâ, ne decima quidem locorum pars apud Ptolomæum, germano suo situ, veraque regione certò describatur. Alioquin Romanis Buchonici nemoris extrema & peruia loca haud incomperta fuisse, ex præliis, quæ cum Arminio & Cattorum gente conseruere, non profus obscurum esse potest. Tacito quidem auctore, cum anno V. C. ^{Annal. lib. r.} D C C L X I I I. Germanicus Cæsar in Catos irrupit, primò ^{Taurus mons an Taurus, ubi} Castellum super vestigia paterni præsidij in monte Tauno posuit. Hinc munitis viis & fluminibus, rapuit exercitum in penetralia Cattorum, quibus adèd improuisus aduenit, vt, quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit; inuentus flumen Adranam nando transmiserit. Hic Taurus, vel, vt alij malint, Taurus ^{Tacit. Lipsij Annal. r. & 12. B. Rhenanus Ortelij Geograph.} mons, occurrit; cuius situm, etsi veteres non præfiniunt accuratè, Hassorum tamen recentiores, in Cattimelibocis ostendunt, seu in inferiore comitatu *Catzenellebogensium*; quo loco nemorosis in iugis Caroli Magni ætate Einrichiæ pagus, seu Henrichiæ dictus saltus, se latè diffundebat, & Francofurtum etiam adibat. Obuersus igitur mons hic præfidiis & statiuis Romanorum, quæ in Germaniæ citerioris limite vigilabant. In eo Drusus castellum habuit, quod potuit facillè, contrà Mogontiaci obiacentibus legionum præfidiis. Atque vt propius ^{Drusi castellum in Tauno.}

Broueri
Antiquitate
Fuldenses.

STV
9

Adranas flu.
Edera.

Fulde auxi-
liaris.

* Phagorum
fortè nomen
posuit Pro-
lom.
Drusi tro-
phæa Prolom-
mao quæ?

Situs oppidi
Fagorum.
Φαγος & Φά-
γηα Eusta-
thio sagù
consiſta loca.

S. Bonifacij
manſiones.

VVinefriden
oppidum à
S. Bonifacio,
qui VVinfrid-
ius: alij com-
miniscuntur
ſonare VVan-
frid, quando
pax?
Borſta ma-
gna & par-
ua.

Buriburgum,
ex H. ſſia &
Fuldens. ec-
cleſ. Chroni-
cù.

accedam, flumen Adranam, quod Tacitus appellat, Edera iam est, quæ Fuldæ cognata, ipsius transfusione, Visurgin subit, vbi priùs tamen Fritillaria & Feldtbergo salutatis, se Fulde miscuit. Ex quorum certè locorum affinitate, etsi non conspicuæ veritatis argumenta, multas tamen probæ notæ coniecturas ducere liceat, Romanos hoc noscuisse solum. Vnde nec spreuerim vt leues, aut damnauerim vt imperitos, qui ex Ptolomæi vestigiis, montium fluminumq. respectu, incolis Buchoniæ* Pheugarum nomen attribuunt; quiq. ad caput Visurgis, vbi Fulda & Werra cornua minuunt, Drusi trophæa collocant. Etenim quod dixi, Fagorum oppidum huius ditionis non obscurum, Ptolomæi Φαγος, aut quod huic affine, Φαγών commodè refert; cuius collocatio ab Appiano & Irenico, licet ad vltiora Halberstædium vsque traiciatur, situ tamen & dimensione locorum vsquequaque non compertis, antetulerim equidem recentiorem chorographiam, qui supra Trophæa Drusi, Pheugarum ad Meridiem, describunt, vbi Werra Visurgin appetit, & apud Fagium oppidum ponte transitur. Verùm longè clariora sancti Bonifacij trophæa tenemus, quæ cælestes ipsi victoriæ, quàm quæ Druso infames cladibus aquilæ, pepererunt. Monstramus illa Thuringiam versus, apud Werram amnem; & in Mattiacis Cattisq. intra Fuldæ ac Adranæ mesopotamiam. In Werræ vltiore ripâ, VVinefridi, sic prisca nominarunt, oppidum est, vbi traditur S. Bonifacius plerumque domicilium habuisse, antequam Moguntiaci capta sedes. Hinc in eiusdem amnis tractu, Brustlohsum maius minusq. Illud antiquissima ecclesia S. Bonifacij memoriâ celebre, Fuldensi monasterio olim paruit, hodieq. illic sacerdotia confert Abbas Fuldensis, etsi parum secundo religionis cursu. Et, vt notiora aliisq. inuestigata præteream; apud Ederam Fritillaria ciuitas, solo fructifero planoq. conspicitur. Hic Bonifacij studio ductuq. sanctus VVigbertus, Albuinus seu Vitta, Megingozus aliq. Apostolici viri, & Præsules egregij complures, adoleuere. Iuxta in excelsio monte, Buriburgum, vetus Episcopi Sedes stabat, cuius hodieque ruinas illic monstrant. Obseruo posteriore item ætate, Buriburgi castellum, cum stirpe quæ infedit, illamet regione, apud Fridtziariam reponi. Ceterùm

VVig-

VVigbertus, tumultu Saxonico, hinc Buriburgum translatus, inde non magno itineris interuallò Hersfeldiam venit: quæ tunc ecclesia Herolfesfeldica regione, apud Fuldam amnem à Sturmio inchoata, & mox à Lullo suscepta fuit. Hinc inter Fuldam & Hunam amnes, sæpè sancta, sæpè à Bonifacio illustrata Michaëlis Archangeli memoria occurrit. Loco nomen est Michelsrumich. vbi, fama tenet, Sanctum, suarum precum & orationum habuisse stationem. Et Hora pagus, quò item oratum iit, & Episcopi mons, in quo resedit, & non procul inde fons, quo sitim leuauit, in conspectu ciuitatis cernuntur.

Lupus Sezuar. c. 13. & 24. S. Wigbertus. Hersfeldia.

Michelsrumich, al Michelsrumich, statio & quies apud D. Michaëlis. Mons, fons, orationis locus.

CAPVT II.

Buchonia veteris situs & regio.

NOMEN, & quidquid eius relictum ex notitiâ priscâ, tenemus; regio quidni iam ipsa peruestigetur? Hanc Buchonia nouâ voce, ceu vmbonem describunt in orbiculari clypeo; & mediam, aiunt, iungere sibi à Septentrione Hassiam; à Meridie Franconiam; ab Occasu VVederaiam, & Hanouia comitatum; ab Oriente, Saxoniam & Thuringiam; ditone ac principatu vtiq; ab iis discriminatam. Sed antiquiora nos rimamur: & Francicâ Thuringicâque gente vtrisque circumiectâ, inquirimus; vtri horum adscribendi, Thuringis, an Francis, antiqui nemoris accolæ? Enimuerò, vt interioris saltus cultum omittam, serò forsan interlucati, extrema siluarum, & vallium riuorûmque opportuniore, finitimis in seffa, non tradam ambiguus. Et argumento sunt in S. Sturmî vitâ, tum Saxonum latibula & recessus; tum frequentes hominum conuentus, Francorum hîc imperio & legibus vicatim habiti, ritu pagorum veterum. Cuius generis passim in Germaniâ, Rheni Mosellæque tractu, olim *Gouuas* appellatas, siue *Γαΐαε*, id est, sola culta terrarum, nimium quàm notum est. Sanè hac regione locorum, inter prima, monasterio Fuldeni à rege Pipino donum obuenit, vicus Omeneftadius in pago Moinigouwe; ceu Mœni fluminis agrum dicerent. quippe Mœnum inuenias, veteri perpetuâ Reginonis & coætaneorum scripturâ, *Mohin*,

Buchonia, seu Buchonia situs.

Hanouia comitatus Hanorû; qui populi trans Rhenum celebres in Kirchana & Zigebrina &c. famam retinent.

Pagi. Gouua.

Omenestade. Moinigouwe. M. S. Prumienli.

A 3

aut

Broweri
Antiquitate
Euidens.

STV
9

Moenus flu.
Mehin, &
Moin.

Pagus Au-
stria, seu
Francia O-
rientalis.

* fluitans

Castellum in
aduersâ ripâ
Moguntia-
censi.

Pons Rheni
vetus.

Moguntia à
Mogoin, seu
Mohin flum.
Hamelun-
burg veteres,
seu Hamel-
burgum ve-
galis villa.

Salagovv pa-
go Francico.
Moini hospes
Sala flu. di-
uersus à Sa-
xonico.

Saleck arx.
Grabfeldia
pagus.

* Iul. Fronti-
nus de Co-
lon. & agro-
rum diuis.

Buchonia in-
cola Franci-
ne, an Thu-
ringit

Regionū par-
titio alia na-
turalis, alia
ciuilis.
Lib. 4. Geo-
graph.

aut aspiratione demptâ Moin nūcupatum. Hinc Martyrologio S. Notheri, qui vixit anno salutis DCCC LXX. S. Kiliani certamen notatur. In pago Austria; id est nouæ Franciæ castro; imò ciuitate, vt Teutonico nomine prodit *Virzburg*, iuxta Moin fluum sita. Quò Candidus etiam spectat; vbi Hailstolfi clarissimi Moguntinensis Archiepiscopi & Aigilis Abbatis congressum describit:

Post hæc inde means, sociūm comitante cateruâ,

Iste pater latum gressum direxit ad urbem,

Quondam opulentam opibus, opere constructa vetusto

Apparet quæ; namque super glacialis aquai

Ripam Rheni, in quem fluitat turgentibus vndis;

Nam parte ex aliâ, castrum, quâ cernitur ingens

Haud procul à ponte sursum, quem sospite regno

Olim rex Carolus fecit, prolabitur amnis

Mogoin, ex quo, vt fama sonat Moguntia dicta est.

Neque incelebre Hamelburgum Franconiæ iam finitimum oppidum, tunc latè diffusum regale prædium, quod à Pipino prius donatum, Carolus filius paternæ liberalitati, cum vectigalibus ac fundis accensuit, ipseque in pago *Salagovv* super fluuio *Salâ* situm, memorat; à cuius riui lapsu, arx principum Fuldensium *Saleca* fert nomen; vt angulo fluuij *Salæ* cognomen dari, sentias. Eodem pertinet *Grabfeldia* pagus in Buchoniæ veteris meditullio, à crebris fortè conuallium anfractibus, ceu foueis, *cauas Romani vocabant, arreptâ voce. Arguunt igitur & hisce locis interuenisse cultorum quoque frequentiam, seu à nato Francis hîc imperio, seu à Thuringorum dominatu altiùs exordio repetito, pagorum modus & incolæ. Sed hoc mortalium genus, quod saltui interius, nec longi tractus propinquum amni *Fuldæ*, Francis, an Thuringis adscribas, distrahimur ancipites. Ducit huc veterum fides, annumerari certius Francis; qui inde iam à Clodouei expeditionibus, eiusque liberis, hac transitum, & aditus in Thuringiam habuere; & quod Merouingis regibus fixum inuenere Carolingi, eodem iure situque ab ipsis, probabile, venisse ad posteros.

Scitum apud Geographos, aliter regiones ex gentium incolatu & naturâ, quod Strabo dixit, *φυσικῶς ἢ ἐθνικῶς*, aliter à re-

rum dominis aut principibus, ciuilitate distrahi distribuique.

Nam

Nam vt Buchoniam Thuringicæ conditionis antiquitus extitisse, facile persuaserim eruditis; ita à Francis victoribus inde auocatam, accepisse nomen & leges huius gentis, abundè testari licet. Sæculo certè ab ortu Christi Domini quinto, Clodoueo iam tum Galliarum potente, Buchoniam regibus eius gentis notam & expeditam, locuples testis est Gregorius Turonensis. Nam Sigebertum Agrippinensium regulum, Clodouei propinquum, dum filij insidias, traiecto Rheno, longè declinat, in huius se luci opaca abstrusum iisse, narrat; ibique placido somno in tentorio defungenti, superuenisse à Cloderico filio percussores, qui exanimatum æterno somno mergerent. Idem Francorum Orientalium sedes, quoad suâ ætate retrò meminisse licuit, inuestigans, ponit eas iuxta pagos & ciuitates in confinio Thuringiæ; vetusque castrum Dispargum in limite Thoringorum, Clodioni assignat nobilissimo Francorum regi: vt vtrisque saltum fuisse interiectum, planissimè conspiceres. Et verò S. Bonifacius, occasione promptus Evangelij propagandi in Saxones, hac potiùs regione locorum sedendum sibi suisque duxit, Francorum armis partâ securitate. Vnde & Fritislaria plurimùm ei adita, Herolfesfeldia quoque tentata, excursu Moguntia facta, quæ sedes metropolis tunc Franciæ Orientalis. Plus etiam dixisse videbor, vbi stabilimenta subiecerim Orationi, quæ Francos ipsos Fuldæ facit accolas. Carolomanni itaque & Pipini fundatorum litteris, ipsiusque magni Caroli diplomate munifico, quo congregationi nascenti copiam tribuit, ex suo corpore legendi Abbatem, dicitur *monasterium Fuldense constructum in pago Grabfeldico*. at pagus is Francici iuris index, amnicus extitit; & more gentis, agrorum pabulique certo limite, intra Buchoniam, cohibitus. Sed & vsurpatio nominis in Franciæ Orientalis regionem quamdam abiit, cuius auorum adhuc ætate tam clara fuit memoria, vt in Indice ecclesiarum, quas præpositus Ecclesiæ S. Kiliani Wirzburgensis moderari, aut distribuere consuevit, ad discrimen alterius, Eisfeldica parochia nominetur, in Grapfeldiæ tractu sita. Quo faciliùs conterenda vulgarium scriptorum vanitas, nescio quas fabulas hîc de Noctuarum antris, ac spelæis mustificantium, in quæ D. Bonifacius coloniam hanc suam deduxerit.

Lib. 2. histor.
Franc. c. 40.

Lib. 2. c. 9.

Dispargum.
adi Ortelij
Synon. in
Afciburgio
coniectura
mera.

Etymon probable
Dietes
Purgus vel
Eurgus.

Francos cen-
seri à primâ
origine mo-
nasterij.

Grabfeldia
pagus Fran-
cici iuris.

Nicol. Serar.
notat ad epi-
stol. 128. Ko-
ningshouein
eâ ponit.

Eysfeldt im
Grapfeldt.

Browzeri
Antiquitate.
Fuldenses.

STV

9

*Monasteriū
in querceto
conditum.
Eichenloch
Quercilocus.*

*Tacit. Ger-
mania.*

*Epistola 28.
S. Bonifacij.*

*Fulda Fran-
cia Orientali
assignata.*

*In opere
Rhabani de
S. Cruce.*

*Rhabanus
Fuldensis
Francus.*

*Fulda hic
urbs per pro-
leptin.*

*Fulda, seu
Buchonia
quomodo
Thuringia
annumerata*

*Bipartita
diocesis ec-
clesiæ Ful-
denfis.*

rit. Et Georgij Vvicelij veteres libri meritò præferuntur, qui in huius pagi amplitudine, locum, quo S. Bonifacius monasterij fundamenta iecit, antiquitus à quercubus volunt habuisse nomen, quæ fagis intermixtæ, vt amœnitate suâ ad ripam in plano positæ aduenas inuitabant, ita fortè gentilium quoque superstitioni seruiabant; quibus quercus & robora numinis instar fuisse, protrita est obseruatio. Habemus igitur & pagi frequentiam à Francis descripti habitati quæ; cuius & incolas, vt in Germaniæ prouinciis haud incelebres, & Gregorij Papæ rescriptum, & vitæ S. Bonifacij memoria retinet. Sed præter hîc quoque Rudolphus gnarus antiquitatis, & variarum artium: qui in Rhabani actis, quæ iam damus, vbi ab Fuldensis monasterij incunabulis narrationem orditur, *In ea parte Germaniæ, inquit, quam Franci, qui dicuntur Orientales, inhabitant, locus est ex nomine vicini fluminis, Fulda vocatus, qui moderno tempore ab incolis illarum regionum Buchonia appellatur.* Rudolpho consensu respondet Alcuinus Flaccus, huius regionis frequens inquilinus & habitator, etiam loci post funera adamati: qui in versiculis, quibus Acrosticha Rhabani commendat, de hoc alumno discipulo quæ suo canit:

*Ipse quidem Francus genere est: atque incola siluæ
Buchoniæ.*

Et ne genitale solum longiùs proferres, Rhabanus sibi met parentans, ait:

*Urbe quidem genitus sum, & sacro fonte renatus
In Fulda.*

Quod igitur Marianus, Sigebertus, aut recentiores alij, in Thuringiâ scribunt sedem hanc inchoatam, id seu pro loci naturâ, vetustatis longè diffitè respectu, seu potiùs ex vsu suorum temporum, facere credimus, cum Franciæ mutatis iam tum finibus, Thuringorum ditio longè celebrior antestaret: id, quod ex Lamberti chronologi monumentis clarè perspicitur. Hinc ad eò antiquitus orta illa diocesium distributio, vt quod in Thuringos patescit trans annè, Moguntinam, quod in Franciam, Orientem versus, Wirceburgensem episcopen spectaret. Angustâ quoque riui intercapedine, hinc loca videas cisamensis Herbipolens; inde alia ex aduersum Moguntinæ olim diocesi cõtributa,

CAPVT III.

Primordia fundati conditiq; monasterij.

IN origine vestigandâ , primùm temporis habere rationem cupimus ; hanc ex S. Bonifacij actis cùm indagamus , inobseruabilis occurrit temporum quidam labyrinthus. S. Ludgerus in Gregorio certum facit , D. Bonifacium priusquam Thuringos & Hassos Româ reuersus serio excoleret (nam adiuisse prius , nec ait , nec it inficias) tredecim ipsos annos in Australi regione Frisiæ , iuxta lacum Almarum , trinis consedis locis : septem apud Wyrdam in Rheni fluuij ripâ ; tribus in Hattin-ghemo iuxta amnem Fhetam ; totidem in Felisâ , propè à paganis . Hinc per Treueros adiuisse Orientales Francorum regiones , ad Hassos & Thuringos ; & mox animarum spoliis diuitem , Carolo Martello innotuisse , tricis haud exiguis ab æmulâ pseudodoctorum & adulatorum gente obiectis . Nec valde discors his S. Willibaldus , qui ex itinere Romano , Iustratis Boiariis , Thuringiam adiuisse scribit , sed morte Ratbodi compertâ , in Fresonum regionem reflexisse , quam olim Dorestato & Traiecto tenus , primo item suo ex Britannia aduentu perlustrarat . Quæ certè narratio , quantopere distet à vitâ S. Bonifacij vulgarâ , manifestum est ; quum triennium modò inter Frisicam commorationem , & in Thuringos aduentum interiicit . Quare , qui Surianam , id est , Othloni Fuldenfis monachi historiam sequuntur , S. Bonifacium ab anno vndeugesimo in vigesimum quartum supra septingentesimum , aut paulò secus , ex Frisiâ in Thuringiam , & Caroli regis notitiam , educunt . Huius controuersie quidquid est ; nam auctoritas S. Ludgeri , & vitæ Bonifacianæ commentarius , causæ dictione inter se certabunt ; nos temporum epocham tenemus , minimè dubitabilem , freti maiorum litteris & publicis scriptorum monumentis . Decennio etenim prius , quàm martyrio diem finiit Bonifacius , Fuldæ domicilium posuit , monastice colendæ . Cuius quidem sententiæ fidem amplectuntur publici scriptotes , & omnium Annalium littere , quæ annum signant conditi Fuldenfis

B

mona-

S. Bonifacij in Thuringiam aduentus.

Almarum s. Willibaldo. Elmere, frigaum Frisia.

In vitâ S. Bonifacij c. 4. 5. 6. Antiqu. lect. Tom. 4.

Fuldense monasterium, quando conditum.

Rhegino, Marianus, MS Herfeld. Fuld. Contractus.

Broweri
Antiquitate
Fuldenfes.

STV
9

monasterij, septingentesimum quadragesimum quartum ab ortu Christi. Palmam hîc præfert domesticus historicus, Rudolphus: *Monasterium constituit S. Bonifacius monachorum, anno ante passionem suam decimo; qui fuit ab incarnatione Dominicâ, quartus & quadragesimus & septingentesimus annus.* Quo nihil dici potuit rotundius. Passum enim, consensus est, anno DCCLV.

*S. Bonifacius
quando pas-
sus.*

in Iunio; quibus annis si decadem eximas, profus exsiliet numerus antea positus. Neque interest plurimum, biennio citius à Sigeberto, vel seriùs ab aliis, originem hanc litteris commendari; cum & Marianus temporibus his fundari cœptum, alij vetustiores libri inchoatum Fuldæ monasterium dumtaxat, vt de amplissimâ re & in maius exaugendâ, infinite loquantur. Sanè constituti stabilitique loci exordia, quadragesimus quartus supra septingentesimum annus occupat. Quibus autem occasionibus, & per quos tam nobilis disciplinæ famæque moles exsurgere, mediâ solitudine cœperit, dignum est vt iam exequar. Assidua aduersus finitimos Saxones hîc Franco, Francique clientibus Thuringis & Hassis, bellorum erant certamina: illis religionem & numina insitâ leuitate fallentibus, his ob Christianæ fidei non nimium iactas firmè radices, in obsequium haud promptissimè accinctis. Altissimæ itaque prouidentia duces, Carolomannus & Pipinus, victoriam in Christianâ pietate quàm armis sibi spondentes certiorein, existimabant populos tot annis aduersus Francorum imperium contumaces, in obsequio tunc demum sibi certò futuros, vbi priùs eos Christi iugo quàm imperio suo subiugassent. Nam principatum illum, egregiis nixum radicibus, & præclare stabilitum nouerant, quem Christi religio, & ab ipso inspirata vera pietas, fundasset. Huic sapientiæ facem prælucebat Bonifacius, qui

*Caroloman-
no & Pipino
fundatori-
bus, qua mē?*

excelsâ potestate, fama que virtutis Carolum parentem iam pridem ceperat, commendatione Gregorij Pontificis; Apostoli partes zelumque præclare hisce regionibus functus. Is, quâ religionis incremento, quâ superstitionum abolitione, iam longum in Thuringiâ Franciâque vicinâ, progressus erat. Et monasticen, quam in Angliâ, vnde ortus, à pueris in Ventanâ diœcesi coluerat, item in horridâ hac regione excultum ibat. Ergo gymnasium animo exstructum habebat, ex quo statis

*S. Bonifacij
consilium in
Fuld. monast.
condendo.*

virtu-

virtutum auctibus, milites Christianos educeret; quorum operâ, & gentilitatis opes profligaret, & finitimam barbariem, asperitate morum edomitâ, ad sanctioris vitæ studium adduceret. Huc priusquam ex Britannia suppetias & auxilia posceret, primo itinere Româ, vt interpretor, rediens, per Boiariorum fines inde nimirum sobolem seposuit nobili gignendo monachorum armento. Huic prænuit inde beatus Sturmus; quem S. Bonifacius admodum adolescentem Noricâ prouinciâ, siue Boiariorum, vt vsus tunc habuit loquentium, Christianis & nobilibus ortum parentibus, in hæc primùm loca perduxit; & Fritilariæ in monasterij ludo, accuratè ab VVigberto erudiendum curauit. Porro VVigbertus Anglosaxo, clarâ item maiorum stirpe, laborum atque egregiorum operum se socium iam pridem Bonifacio iunxerat; illùmque Bonifacius Frideflariensi monasterio Abbatem præfecit, quando ipse in Geuilebi locum, Moguntinam sedem Archiepiscopus obtinuit. Sic enim Lupus Seruatus in editâ nuper Moguntia S. VVieberti vitâ: *Neque multo pòst (Bonifacius) ad amplissimum pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci diuinâ gratiâ prouectus, VVigbertum sacerdotem secundi ordinis, cœnobio suo, cui nomen est gentili Germanorum linguâ Friteflar, magistrum præfecit; uti monastice illic religionis normam statumque componeret.* Vbi nolim præteruolet, quòd VVigbertus, vt de Claudiano Viennensi scribit Sidonius,

Antistes fuit ordine in secundo.

Quid enim id aliud, quàm sub primi ordinis ductore Bonifacio, Cathedrali episcopo, Vicarium & Coepiscopum, seu Archidiaconum quemdam extitisse VVigbertum? cuiusmodi secundos, & secundi ordinis sacerdotes veteribus appellatos, rectè obseruauit Sidonij interpretes. At enim Bonifacium iniisse Moguntinam episcopem, quando celebrem illam, Carolomanni auspiciis, Germaniæ Synodum habuit, consensus auctorum est. Hac quippe Synodo Clemens & Adalbertus hæretici damnati, & Gewiliebus cædis reus, Episcopatu habitus indignus. Huic autem Synodo, quando ob conuentuum & actorum varietatem satis hæc res implicata manet, Othlonus Fuldenfis & Lambertus Hersfeldius, ambo non ob

B. Sturmus
S. Bonifacio
educatur.

Frideflarie,
aut Fritilari,
monasteriū.
Vite S. Wigberti c. 23. 4.
s. v. seq.

Surian. edit.
Gevuilionis.

Cap. 5.

Ioan. Sauro
ad lib. v. epistolâ xi.
Othlonus
lib. 1. vitæ
Lambert.
Chron. Ad
tamen Nicol. Serar.
Magunt rer.
lib. 1. à notat.
31. & seq. in
vitâ S. Bonifacii.
Synodus magna German.

S. Bonifacij
epistol. lib.
epist. 78. sub-
icitur frag-
mentū Con-
cilij Carolo-
mannici, an-
no 742. vn-
decimo Ka-
lend. Maij
habiti.

Friteflariense
Seminarium.

Herolfesfel-
dia, & Herf-
feldensis Ab-
batia origo.

Friteflariense
monachi
Germania
Apostoli.
Baron. Tom.
9. in an. 724.
& in editis
nuper Mo-
gunt. ep. 14.
Actione &
Theoria am-
bidextri.
De auport-
podsiois vel
ambidextris
Cassian col-
lat. vi. cap. x.
Hilaie cap. 18.

Fulda Sedes
conuersionis
gentium. &
quies S. Bo-
nifacij.

Buchonia fi-
nitimi populi
à S. Bonifacio
conuersi vel
instituti.

seuri scriptores, probabilius dant quadragesimum secundum annum supra septingentesimum, quàm alij quadragesimum quartum, meo quidem sensu: hoc etenim Carolomannus, voti damnatus, & pœnitentiam regni confessus, abdicationem sæculi & Imperij meditabatur, vt Regino, Contractus, & egregij manuscripti, annotarunt. Eaque re, qui in posteros annos hæc producunt acta, haud scio, quàm pro temporum calculis aptè & conuenienter ea distribuunt. Porrò, vt ad Wigbertum &

Friteflariensem monasticen reuertar, apparet quidem, ipsis aditæ Thuringiæ & Saxonix primordiis, Bonifacium istic habuisse pietatis & vitæ seuerioris officinam. Nam, vti litteræ domesticæ tradunt, primi inde excursus in Herolfesfeldiam à Sturmio sociisque facti: qui prænobili Abbatix Hersfeldicensi prius originem quoque dedit, quàm Bonifacij iussu Fuldæ recessus attentasset. Itaque nemo negauerit, à primâ Thuringorum & Hassorum conuersione, Bonifacium Friteflariæ discipulos habuisse, eosque ambidextros, qui dum ipse, vt quâdam in epistolâ ad Eadburgam Abbatissam de se loquitur, *exsul Germanicus tenebrosos Germanicarum gentium lustrat angulos*, geminis velut additis alarum talaribus, iam manus porrigerent auxiliares in errorum freto miserè fluctuantibus; iam ipsi solitudinis adminiculo refugi, mentem caelestibus, quibus insueti, denuò redderent: Angeli verè veloces, qui

— pedibus talaria vincti

*Aurea, sublimes alis, siue æquora supra,
Seu calum rapido pariter cum flamine currunt.*

Quod institutum vitæ tenuisse S. Bonifacium iuxtà ac eius discipulos, ex iis quæ loco suo de B. Sturmione litteris mandabimus, manifestum fiet. Nec ipse quidem filuit Bonifacius in epistolâ ad Zachariam, vbi Fuldam sibi lectam, tamquam speculam, ait, & arcem religionis propagandæ. *Hunc enim locum per viros religiosos & Deum timentes, maximè Carolomannum principem Francorum, iusto se acquisisse labore, & in honore S. Saluatoris dedicasse. Quo in loco Zachariæ consensu, proposuisse aliquantulum, vel paucis diebus fessum senectute corpus requiescendo recuperare, & post mortem iacere. Quatuor enim populos, quibus Verbum Christi annuntiarit, hîc circum habitare: puta Francos, Thuringos, Saxo-*
nes,

nes, & Hassos. Porrò initium Hersfeldensis monasterij, probæ notæ scriptores, atque ipse Lambertus, ad annum reuocant DCXXXVI. quo tempore Sturmio, iam maturus virtute Fritellariam egressus, quæ in Septentrione Thrafciam versus milibus triginta circiter abest Herolfesfeldiâ, vastam hanc eremum, & paganorum deserta, pugil inuictus laceflebat. Hinc tandem Bonifacij iussu in Italiam profectus, disciplinam Cassinensium hausit, quorum institutis expolitus, inde in hoc Fuldenfi saltu, plenum virtutis opus aggressus est. Meminit horum ita Rudolphus: *Videns vir beatissimus Bonifacius, ecclesiam Dei crescere, & certantibus studiis, ad vota perfectionis accendi: duplicem viam ad profectum religionis instituens, monasteria construere cepit; vt ad fidem Catholicam populi non tam ecclesiasticâ gratiâ, quàm monachorum & virginum congregationibus, raperentur.* Habent ergo nostri Germani consilij rationem, quam totius gentis Apostolus secutus est, in monasteriorum cõditione: & adhuc obrudi sibi patientur, monasteriorum nõ alium antiquitus Germaniam vsu sciuisse, quàm puerilis etatis in liberalibus disciplinis institutionem? Pergit verò Rudolphus: *Volens ergo vtriusque professionis ordinem regulariter obseruari, idoneum vtrique magistrum studuit adipisci; misitque in Cassinum montem Sturmin discipulum suum, virum genere & moribus nobilem, vt in monasterio, quod B. Pater Benedictus instituit, disciplinam regularem, & vitam moresque monasticos agnosceret, pastorque futurus, discipulus fieret: atque in sua subiectione disceret, quomodo alius præesse deberet.* Addit hinc, pari studio, ab vltimâ exciuisse Britannîâ Liobam, aliasque præclaris dotibus & mirificâ sanctitate virgines; quas sanctimonialium cœtui præficeret. Non dissimulauit item, parens instituti Bonifacius, prisçæ disciplinæ seueritatem: quo, Deus bone, viuendi rigore, si sæculi nostri mores huic speculo opponimus? Nam ad Zachariam scribens, in hac vastissimâ solitudine, mediõque nationum, quas Euangelij luce collustraret, monasterium construere, monachosque constituere, ait, sibi decretum sub regulâ S. Patris Benedicti viuentes; viros strictæ abstinentiæ, absque carne & vino; absque sicerâ & seruis; proprio manuum suarum labore contentos. Quibus ex rebus planum fit, ex antè præparato, Bonifacium inchoasse monasterij Fuldenfis

B. Sturmio ad Cassinense monasterium mittitur in Italiam.

Sur. 28. Septemb. c. 10. vitæ S. Liobæ.

Monasteria antiqua, arces quadam religionis propagandæ potius, quàm ludi.

S. Lioba vel Liobgutha sanctimonialium in Buchoniâ princeps.

Monastica Bonifaciana rigor.

Bravzeri
Antiquitate
Fuldenses.

STV
9

exordia: & Sturmin non contentus erudiisse in Frideflariensis cœnobij contubernio, ipsos voluit monasticæ & lustrare & degustare fontes. Id quod tamen historia vitæ vulgata, anno constituti monasterij quarto accidisse tradit; id est, quadragesimo octauo sæculi septimi à Christo nascente. Suspicio me quoque sollicitat, epistolam illam, quam Cardinalis Baronius ad annum D C C X I X. ex manuscriptis adtexit ceu à S. Bonifacio ad monachos, quos in Angliâ reliquerat, datam; potius esse missam ad congregationem Frideflariensem ab ipso nuper institutam: quandoquidem præter Wigbertum, & ibi Sturmionis & Meginonis mentio fit. * Meginonem verò socium B. Wigberti, agnoscunt vitæ monumenta: sicut in clericis S. Bonifacij numerantur, qui incundum cum Adelberto hæretico de religione certamen in Germaniâ, dissuadebant, Lullus, Meginozus, Sturmio.

Epist. 17. inter editas.

Frideflariensis cœtus viri illustres. Meginozus, & Meginozus idē. * Megino Vita lib. c. 5.

CAPVT IV.

Monasterij locus & regio ex fundatione monstrata.

ATQVE hæc sunt antegressæ monasterij Fuldensis incunabula rerum occasiones. Consummando negotio auctores extitère Carolomannus princeps, idem Pipini frater, Martelli filius, & magni Caroli patruus; nec non Zacharias Pontifex origine Græcus, vir, vt Anastasius ait, *mitissimus atque suavis, omniq. bonitate ornatus*. Carolomannum Bonifacius non Christianæ modò vitæ præceptis imbuerat, sed philosophari iam tum quoque docuerat; vnde ad omnia inchoatę religionis opera non promptum magis quàm sibi obnoxium expertus, monasticæ rei patronum excellentem habuit. Hinc media inter arma, bellorumq.ue motus, plus scilicet in seruorum Dei precibus, quàm militum suorum dextris, ponebat ille præsidij. Iam verò Carolomanno, per Thuringos & Orientales Francos, ob motus Saxonicos, non infrequens iter erat, vt ex facili, roganti Bonifacio locū & sedes apud Fuldam concederet. Fecit itaque, vt in Grabfeldensi pago fundum & possessiones, cum agrorum mensurâ, certisq. terminis liberaliter attribueret, eâ propè dona-

In Pontif. actis. Carolomannus à S. Bonifacio institutus.

Othlonus, & Sur. lib. I. vitæ Bonifacij c. 36. Religione quàm armis fortior.

Fuldensem fundum consecrat.

donationis sententiâ, quam in harum tabularum sanctione, Pipinus frater, interuallo repetiit; publiceque iam passim legitur. Et quia immorari his, propositi non est nostri; promam ex Othlono Fuldensi presbytero & monacho, qui primus post S. Willibaldum, rogantibus huius loci cœnobitis, accuratiùs vitam S. Bonifacij exposuit, illud caput, quo, libro secundo, Fuldensis monasterij originem attingit:

Princeps Carolomannus postquam omnia Christiane religionis iura, iuxta S. Bonifacij consilium correxit; illius etiam vota, in monasterio Fuldensi nouiter constructo, impleuit. Nam, cum Abbas Sturm, illum locum, ubi nunc situm est idem monasterium, cum fratribus quibusdam incolere cœpisset; eiusdemque loci qualitatem S. Bonifacio denuntians, satis laudauisset: tunc ille ad Carolomannum pergens, suppliciter obsecrauit eum, dicens: Perpetuâ remuneratione tuâ omnipotentem Deum exoro, si mihi succurrere dignaris, ut in Orientali regno tuo monasterium construere, monasticamque vitam instituire possim. Habemus enim in solitudine quæ Bochohia nuncupatur, iuxta flumen qui dicitur Fulda, locum satis aptum famulantibus Deo repletum, qui ad vestram pertinet ditionem. Quem scilicet locum à pietate vestrâ nobis concedi petimus; quatenus in hoc Christo seruire queamus. Quo audito Carolomannus, nutu Dei, gauisus est; & conuocans omnes palatij sui milites, petitionem Episcopi eis intimaui; atque coram eis locum postulatum tradidit Episcopo, dicens: Locum igitur quem petis, & quem iuxta ripam fluminis Fulde situm asseris, totum, quidquid in hoc sub meâ potestate consistit, ab hodiernâ die in ius Domini trado; ita ut ab illo loco undique, ab Oriente scilicet & Occidente, à Septentrione & Meridie, marca per tria millia passuum tendatur. Hac itaque traditione factâ, misit etiam nuntios, qui omnes nobiles in regione Grabfeldt habitantes congregarent, eosque suppliciter roga-
rent, ut omnes qui infra marcam suprâ nominatam aliquid proprietatis haberent, facerent, quæ & Princeps fecisset, tradens videlicet in obsequium Domini, monasterijque à S. Bonifacio construendi. Cumque à nuntiis præsignati omnes fuissent congregati, Principisque petitionem cognouissent, mox cum omni deuotione quidquid proprietatis ibidem habuerunt, Deo, sanctoque Bonifacio, nec non Abbati venerando Sturm, possidendum tradiderunt. Ut autem hæc traditio in perpetuum corroborata permaneret, Carolomannus, cuius instinctu hæc

Fuldensis monasterij fundatio.

Carolomanni assensus.

Marca quadrupartita.

Grabfeldie nobiles suo quoque Deo consecrant. Meminit Gregorius III. in epistola suâ optimatû Grabfeldie, quæ late patuit.

Broweri
Antiquitate
Fuldenses.
STV
9

hæc omnia agebantur, iussit chartam suæ traditionis scribi, quam ipse sigillo proprio firmare studuit.

Illustrandæ verò huic donationi, plurimum faciet, vt opinor, scheda insigni vetustate collucens, quæ in huius ecclesiæ monumentis extat. In hac, etsi ex lege limitum, decumanus & cardo ad iugerationis modum expressi non sint, accurata tamen finium rectora, pro situ loci describitur per riparum cursus, cauas, montium iuga & riuos finales, more veterum.

Sext. Iul.
Frontin. de
Coloniis
lib. 1.

Chartula S. BONIFACII de finibus & terminis
FULDENSIS monasterij.

BONIFACIUS legatus Germanicus S. Romanae Ecclesiæ viris
religiosis, ac Dominum timentibus in regno Francorum consti-
tutus. Non incognitum esse reor pluribus, qualiter Carolus mannus, vir
illustis, qui in regno Francorum simul cum germano suo Pipino do-
minatur, locum in Buchoniâ siluâ, aptum ad monasterium constru-
endum, nobis concessit; & perpetualiter seruis Domini condonauit. Ideo
placuit nobis, vt eundem locum, qualiter certis terminis consistit, ad-
notemus; & idoneis testibus, qui in prædicti Principis traditione &
vestitione ipsius loci affuerunt, subter firmemus. Est ergo terminus
ecclesiæ & monasterij S. Saluatoris, quod situm est in littore fluminis
Fuldæ; primùm in Orientali plagâ, fons riuui, qui vocatur Crumben-
bach: & sic vadit per illum riuum, vsquequò intrat in Australem
Hunam. Inde transit in collem Leohungorv, qui à quibusdam dicitur
Cuffiso; & sic vadit vsque ad introitum Vthinabache, in alteram
Hunam. Inde transit in caput riuui, qui vocatur Rodenbach; inde in ca-
put VVolfesbache; & sic in riuum eius, vsque quò intrat in Biber-
aha; & per littus illius deorsum, vsque in ostia Larbrunnen: inde va-
dit ad locum, vbi alter Crumbenbach intret in Treisbach: & sic sur-
sum per riuum Crumbenbache, vsque in caput eius. Inde transit in
summitatem Rosberge, & sic per siccum torrentem, iterùm vadit in
Hunam: & deorsum per littus eius vsque in ostia Marbaches: inde
sursum per riuum illum, vsque in caput eius: inde in caput Berof-
bach; inde vadit ad locum, vbi flumen Lutere intrat Fuldam, & sic
sursum per littus Lutere, vsque in ostia Bymbaches; & per riuum
eius sursum, vsque in caput eius. Inde trans viam, quæ dicitur
Anthan-

Marca Ful-
denfis qua-
dripartita fi-
nes & limi-
tatio, S. Bo-
nifacij iussu
scripta.

Crumben-
bach riuui fi-
nus.

Huna Au-
stralis riuus.
Leohungorv
collis, qui &
Cuffiso.

Vthinabache.

Rodenbach.

VVolfesbach.

Biberaha.

Larbrunnen.

Treisbach.

Rosberge.

Marbache.

Berofbach.

Lutere.

Bymbache.

Anthannia, vsq. in viam que vocatur Ortesouuehe, inde vadit in volutabrum, quod est in monte, qui dicitur Himelesberge. Inde transit in caput riuu, qui vocatur Scalkesbach, & sic per littus eius, vsquequo intrat in Fliedena. Inde deorsum, vsque ad ostia Scamunfulde; & ab ostio eius sursum, vsquequo ipsum flumen diuiditur in freta: inde transit inter media freta, que nasci videntur de flumine Fuldâ; & sic vadit in caput riuu, qui dicitur Sudtomilbach: inde pergit ad caput supradicti fontis Crumbenbaches. Sic enim iste locus traditus est à Pipino cum his terminis circumscriptis, Domino & Saluatori nostro; & à predicto principe Carlomanno; vt sit cōmendatus idem locus, & vt ille Saluatori nostro vsque in finem sæculi, ad congregandos & nutriendos seruos eius, absq. vllâ impeditioe vel vsurpatione aliorum.

Anthannia.
Ortesouuehe.
Himelberge.
Scalkesbach.
Fliedena.
Scamunfulda, postea
Scanfulda,
& Schonfuld.
Sudtomilbach.

Traditio loci
quo sine facta.

Signum Bonifacij Archiepiscopi, qui hanc chartam pro notitiâ omnium conscribi iussit.

Signum {
Burchardi Episcopi. ✠
Sturmi Abbatis. ✠
Megenhelmi Presbyteri. ✠
Folcheranni Presbyteri. ✠
Megingozi Presbyteri. ✠
*Trountis Præfecti. ✠
Luitfridi Præfecti. ✠
*Rumolfi Præfecti. ✠

*Troantis

*Runcolfi
Runzolfi

Anno Dominice Incarnationis DCCXLVII. Principatus vero nobilium virorum Karlmanni & Pipini fratris eius anno VI. mense Martio XXII. die scripta est hæc Notionis charta in Fuldensi monasterio, primùm à Megenhelmo Presbytero, iussione & permissione diuinâ.

Vbi obiter consuetudo notanda crucis imaginem vsurpandi in Actorum subscriptione; quæ crux nomina subscribentium, vel sequi vel præire solet interdum. Nec ritus is Gretserum nostrum, in opere illo præclaro de sanctâ Cruce, fefellit, qui eum apud Anglos & Francos citeriores etiam obtinuisse

Crux subscribentium actis.
Tom. 1. lib. 2.
c. 16. & 19.
& in epistol.
S. Bonifacij
70. 92. 93.
&c.

C

lucu-

Broueri
antiquitate
Fuldenses.
STV
9

luculentè docet. Nam Synodo Theodonis-villæ à Carolo Magno celebratâ, *proceres subscripsisse* feruntur, *singuli singulas facientes cruces*. Et Ingulphus Anglicanarum rerum scriptor exempla promit ab vetustate, quæ liquet Reges & Episcopos subscriptores, acta priua, publica, signo sanctæ crucis expresso, corroborasse.

*Zacharia Pö-
rificio priui-
legia S. Boni-
facij rogatu
Fulden. mo-
nasterio con-
cessa.*

*Monasteriū
Fulden Sedi
Apostolica s-
ne medio
subiectum.*

*Episcopus in
eo non facit
Abbate inui-
to.*

*Fundatores
Fuld. mona-
sterij.
MM. SS. do-
nationum
tabulæ.
Caroloman-
nus factus
monachus.*

Operis est quoque suscepti, memorare ex priuilegiorum Fuldenis monasterij breuiario, quo studio & alacritate Zacharias Pontifex principum fundatorum religionem sit completus. Nam eodem pænè verborum tenore, authenticas huc misit, quo postea Stephanus, cuius diploma vulgamus. Etenim Bonifacius donatione à Carolomanno factâ, ilicò ad Zachariam scripserat hoc argumento: Se in vastâ solitudine locum, quem à præterfluenti riuo nominet, legisse; monasterium Saluatori Christo, D. Mariæ, & Apostolis Petro & Paulo ex S. Benedicti disciplinâ collocasse; condendo corpori sepulturam ibi præparasse. hunc ipsius patrociniis ac tutelæ cum primis commendatum cupere; rogare etiam, vt quisquis beneficium posuisset, huic in alterâ vitâ præmium; qui maleficium, ei vltionis diuinæ piaculum obuenire, vellet, iuberet. Iungitur super hoc datum à Zachariâ priuilegium eiusmodi, quo vni Pontifici Summo iuris dicundi potestas addicitur, ceteris omnibus abrogatur. Episcopis etiam & præstantibus aliis sacerdotibus, sacrificandi auctoritas negatur, nisi ad Missarum celebranda solennia ab ipso prius Abbate inuitentur. Deripere quoque de facultatibus ecclesiæ nemini impunè esse voluit, propositâ anathematis pænâ, si quis contrâ niteretur. Quam quidem Zachariæ concessionem, vt i dixeram, Stephanus quoque Papa ratam fecit. Habemus itaque & veterem loci regionem, & primos Fuldenis monasterij conditores, quorum munificentiam gratiamque successores liberi ac nepotes mox æquarunt; vel quoque superarunt. Nam simul Carolomannus positus gubernaculis ex rerum domino factus est monachus, anno videlicet Christi septingentesimo quadragesimo septimo, Pipinus fraternæ solitudinis non expers, & eiusdem capax religionis, eâdem beneficentiâ, Fuldense monasterium suscepit. Quo in studio Carolum filium reliquit imitatore: quo sci-

licet

licet regnante, ex mediocri fortunæ statu, eam in amplitudinem res Fuldenfis excreuit, vt structurâ nouâ basilicæ & officinarum, ac magnitudine vectigalium cetera, quàm latè Germania patet, hoc longè multùm monasteria superaret.

Est verò causa non vna, cur Carolomanni principis religiosissimi beatos cineres honorificâ recordatione, cum Volaterrano prosequi, sit animus; qui monte Cassino recens ab suâ ætate, ossa S. Benedicti, à Cardinale Arragoniensi, multis videntibus resecta, narrans, tres ait illic extitisse arcas; in quarum primâ & alterâ S. Benedictus & soror Scholastica; in tertiâ, scilicet ad pedes amborum, Carolomannus quieuerit, Martelli F. Caroli Magni patruus, qui monachus tantâ in S. Benedicti disciplinam fuerit obseruantia, vt^a Abbatis iussu, b greges eius loci pasceret^c. Quapropter iure quoque connumeratus sit inter Beatos.

CAPVT V.

Incrementa Monasterij.

FALLVNTVR, qui repentinum huic loco dant profectum, eaque fastigia Carolomanno Pipinoque regibus monasterio nascenti imponunt, quæ præter regalis munificentie commendationem, speciem operis habent consummati. At longè verò secus ea res cecidit: nam siue locorum sterilitate, siue hominum quos adunabat, multitudine obrutus Bonifacius, ita monasterium inter initia, sicut diximus, instruxit; vt in modicis tectis, victuque ærumnoso, cœnobitis ad votiue paupertatis experimentum esset abundè. Primum purgando ad culturam solo, & succidendo nemore plurimum laboris exhaustum. Victum inde factitarunt domesticâ contentione, pastu pecorum, agrorum cultu, manuum labore, monachi. Nam, etsi quod fundorum, pascuorum, nemorum, riuorumque possidebant esset affatim, cogi tamen ab his potiùs fructum, quàm exorari, nec vbertim ilicò prouenire, vulgò cernimus. Vnde tanto origini propinquior Rudolphus Willibaldi narrationem secutus in vitâ Liobæ, disertis verbis, vbi Bonifacium ad martyrium properantem inducit Lullo successori Moguntie suo

C 2

dantem

Carolus Magnus in Fuld. monast. munificus.

Anthropolog. lib. 10 in Benedicto.

B. Carolomanni sepultura & inuentio.

^a Petronacis. ^b Immo sedulus minister coco vaspulas adesset, vt Reginonis Chron. ad an. 746.

^c Claudicantiem ouem humeris sublarum stabulo redderet, ex Cassin. Annal. Plat. lib. 2. c. 26. Naucler. generat. 25.

Monasterij Fuldenfis modica initia.

Sur. 28. Septemb. c. 20. S. Willibaldus in vitâ S. Bonifacij Tom. 4. lection. anuq.

Broueri
Antiquitate
Fuldenfes.
STV
9

dantem suprema mandata, de templis locisque sacris, passim ab se inchoatis, sigillatim addit mandasse de monasterio Fuldensi, quod auctoritate Zachariae Papae & favore Carolomanni regis Austrasiae, in vastissimâ solitudine saltus Boconiae ipse construxerat: ut, quia monachi locum illum inhabitantes pauperes erant, & necdum alia habebant seruitia, sed solo manuum suarum labore victitabant, aedificium fundatae tum ibi ecclesiae ad perfectionis terminum deduceret, atque post mortem suam corpus eius illic sepeliendum transferret. Hinc adeo mos apud posteros etiam perstitit; ut quando iam, quaesitis facultatibus, monastice vigeat, Carolo Magno Imperatore cenobitae operis illis omnibus praesent, quibus frugi familia sustentari solet. Extat eâ de re caput XVI. supplicis libelli, quem Carolo Magno porrectum in monasterij turbellâ, iam publicamus. Eo in capite damnatâ seruatorum improbitate, rei familiaris procurationem, ceteraque domestica munia, quamuis vilia, ipsi sibi deposcunt vltro cenobitae. Apparet igitur regiam munificentiam domesticâ frugalitate & religiosâ parsimoniâ non magis subleuatam, quam ad summum adductam: siue enim multitudinem hinc diuino se cultui addicentium, siue fortunarum accessiones attenderes, breuî vsque eò vtraque auxit & euexit religio, ut inter ipsa primordia, mole suâ, noua congregatio laboraret. Quippe Bonifacio post martyrium huc translato, & sepulcro nobili ei erecto, Sturmii Abbas, ipsius ut superstitis ductu, sic mortui suffragatione, progressus habuit longè felicissimos. Regum namque gratiâ, & amore apud suos, vitæ sanctimoniâ sibi conciliato, res vtiq. maximas breuî perfecit. Primùm itaque à Pipinio donata praedia, ab Dagaleichi potentis viri iniuriis vindicauit, publico procerum conuentu, quem Carolus Magnus villâ Longario coegerat. Inde VI. anno regni Magni Caroli, in Durâ palatio, ab eodem rege consecutus est, ut is in Sturmii & S. Bonifacij gratiam, villas ac praedia, quae vel in praesens vel in posterum possessurus esset, à iudicibus & caussarum pensitationumque cunctis oneribus absolueret, maiorum ei priuilegia stabiliret, homines eius loci, seu ingenuos, seu seruos, qui intra agros, fines, terras inchoatae ecclesiae commorarentur, vniuersos ipsi, successoribusque subiceret. Hinc ipse, prouidâ oeconomiae curâ, memor disciplinae

Cassi-

Progressus.

*Dagaleichus
Fuldens. mo-
nasterio ini-
quus.
Longarium
villa.
Dura pala-
tium, quod
Marcodurû.*

*Incola Bu-
chonia, Fuld.
monasterio
mancipatur.
M^s. dona-
tiones.*

Cassinensis, omnia ad victum cultumque necessaria ritè atque ordine constituit, eamque monasticæ normam ac viuendi rationem inuexit, vt famâ disciplinæ sanè quàm florentissimæ permoti exteri vicini que, certatim huc pietatis amore confluerent; spretisque, quæ apud mortales prima sunt, monachorum institutum ipsi, liberi que sanctè profiterentur. Præclarum huius rei S. Ludgerus edit in B. Gregorij sui magistri virâ testimonium: *Sturmi Abbas, inquit, hoc meruit privilegium à Deo, & sancto magistro, præ ceteris condiscipulis suis, vt ipsum locum, quem magister sanctus elegit ad sepulturam corpori suo, possidere mereretur, & initiare: ac sanctum corpus eius martyrizatum in eodem suscipere: & in tantum prouehere, & glorificare eundem locum, vt ante obitum suum de hoc mundo, quadringentorum circiter monachorum, exceptis pulsantibus, & aliis minoribus personis, quorum numerus multiplex erat valde, in ipso monasterio, posito iuxta fluuium Fulda, pater extiterit & præceptor. Nec prudentiam eius æconomicam siluere discipuli, in supplici, quem dixi, libello; vbi capite decimo postulant, vt victum & vestitum sicut maiores constituerunt, habere liceat; quia primus Abbas, inquit, noster Sturmi in monasterio S. Benedicti per annum conuersans, huc postea rediens, secundum electionem S. Bonifacij, habitum eorum & victum diiudicantis, nobis istum constituit, cuius rei plures adhuc testes supersunt. O felix votum, & tali voto felicior congregatio, quæ primigeniæ puritatis appetens, fontis illibati sitiit originem! ad quam vti nam hæc instituta sæculo nostro perueniant, saltem vel aspi- rent, optimè iam cum iis quidem agatur. Interea Sturmi in longum prospiciens, cum vndique egregiæ indolis adolescentes in cœtum suum adsciscit, tum ex Noricâ prouinciâ Aegilem con- sanguineum, magnorum operum & præclari olim exempli futu- rum Abbatem, in disciplinam cooptauit; cuius amabilem iuuentam Candidus monachus Fuldensis attigit: Vir venerabilis Sturmi, ait, cognatus eius, de quo loquimur, eo tempore turbam monachorum, dignis conuersationibus, regere videbatur. Huic nimi- rum adhuc puerulus Aegil de patriâ transportatus, & honorificè à parentibus presentatus est; quem paternâ pietate & blanditiis deli- nitum, scholæ congregationi, vbi lex diuina iugi exercitatione disci- tur & docetur, sociari voluit. Id quod versibus alibi expressit:*

*Monasteriū
crefcit cœno-
bitarum nu-
mero, & ab-
dicantium
concurfu.*

MS. Fuld.

*Quadringē-
ti monachi.*

*Sturmi Ab-
batis æcono-
mia.*

*Cura in mo-
nasticis alū-
nis educan-
dis.*

*Aegil stirpe
Noricâ ex
B. Sturmi-
nis genere à
teneris educi-
tur Fulda.*

Broweri

Antiquitate
Fuldenses.

STV

9

blandiloquo Sturmi quem murmure visum

Suscepit : latisque suis complectitur vlnis;

Ac iuueni consanguineo dat basia pastor.

*S. Sturmi
gubernatio
suauis.*

Hoc igitur habitu animi, & morum suauitate Sturmi, tenellum adhuc Christi gregem complexus; dictu incredibile est, quam facili hac & benignâ gubernandi ratione, morumque eximio candore, omnium ordinum homines sibi monasterioque Fuldensi deuinxerit; vt iam per crebras adeuntium coitiones non fama solum loci increbesceret, sed cresceret quoque, S. Bonifacio miraculis emicanti oblati muneribus, pristina piorum liberalitas.

CAPVT VI.

Structurarum inchoata opera.

*Cic. de per-
fecto Orato-
re.
Lib. 7. de lin-
guâ Latinâ.*

*Fuldensis
structura
gradus.*

*Loci situs &
natura vbi
cõditum mo-
nasterium.*

QUOD in ædificiorum distributione, prisca homines natura duce, factitabant; idem hinc apparet vsu venisse maioribus: qui in operum suorum molitione, seriem eam ædificando secuti sunt, vt primùm necessitati, mox oportunitati, postremò ornatui & decoro seruisse, videri vellent. Quas scilicet naturæ metas, Varro duplici summâ, vtilitatis & elegantiae, complexus est. Non enim domum habere volunt homines, vt sint in tecto & tuto solum, sed etiam vt voluptas retineri possit; quòd aliud homini, aliud humanitati, satis esse putetur. Ad eum modum, quæ S. Bonifacius ruditer tecta condidit, siue sacra, siue domesticis vsibus aliis destinata, hæc Sturmi primum Abbatem meliora fecisse, & commoditatibus additis, expoliisse constat; Rhatarium onerasse, & impensis quoque immodicis mersisse: Ægilem verò Sturmi consanguineum, summo decoro & magnificentiâ sustulisse & consummasse. Regio interim à S. Bonifacio sociisque conditoribus, capta probatissimi salubrisque cæli; seu solis adspæctum, seu flatus ventorum, seu alias oportunitates spectares. Nam, & apertum Occidentis latus, & Septemtrionaria plaga, probatis Aquilonum flabris vegetantur; & noxium Austrum excludit collis obiectus; alibi, mollibus agitationibus auræ discussæ minimè torpens,

pens, sed vsque vegetum incolis cælum relinquunt. Inde ad amœni & pisce prædiuitis riui lapsum positum monasterium, accliu in colle aquarum exuberantium iuxtâ copiâ, & circum solo pratis pascuisque iucundo & irriguo. Quæ situs ratio stru-cturam alluione tutam, & à mollitudine liberam efficit; va-luitq. circumscriptioni proferendus per ambitum collis, quem denique Abbas proprio domicilio, & aduenis oppido exstru-cto, ad Meridiem occupauit. Porro Bonifacio superstite, & templum, & monasterij cuicumodi surrexisse culmina, litte-ris diplomatum, & in historiâ vitæ Sturmî, satis exprimitur. De templo testati quoque sunt originis propè æquales, Rhaba-nus & eius discipulus Rudolphus, qui celebrant altare ab ipso S. Bonifacio in absidâ Orientali exstructum, dicatumque ho-nori Domini Saluatoris nostri, & sanctis duobus Apostolis: in cuius absidæ Septemtrionalem plagam S. Liobæ corpus ma-gnificè illatum, conditumque fuit. Vitium autem breuî fecif-se huius operis primordia, aut obfuisse angustias, Sturmî re-stauratio docet; qui columnis fulciisse templum, & porticum ornasse cõdiendo Martyris pignori, scribitur. Idem aquis intra septa ad varia ministeria deductis, monachorum quoque do-miciliis instaurandis, manum adhibuit. Quam deinde curam Baugolffus & Rhatarius, præsertim oneroso & perdifficili sum-ptu excepere: qui basilicam in eam protulere magnitudinem, vt cryptis denique duabus, magnifico opere, hinc ad Occasum, inde ad Orientem exstructis, absoluti templi decus Aegil Ab-bas auferret. Qui deinde monasterium quoque vnâ omnium suorum voluntate summoque consensu nouum in Occiden-te condidit, cum vetus ad Meridiem, quâ iam ex oppido aditus est in basilicam, stetisset. Hinc de Aegile Candidus ita scribit: *Hic idem venerandus vir, licet iam senio morboque tricatus, lassasset; tamen claustrum monasterij, ex nouo construere cogitauit. Vocantur ad consilium fratres; quæsitum est, in quo loco adificatio claustrî congruen-tius posset aptari: quidam dederunt consilium contra partem Meri-dianam basilicæ, iuxta morem prioris: quidam autem Romano more contra plagam Occidentalem satius poni confirmant, propter vicini-tatem Martyris, qui in eâ parte basilicæ requiescit; quorum consilio ad sensum præbuere priores.* Habent itaque posteri, sapientissi-mum

Oppidum Fuldense.

Templi primi, & omniâ antiquissimi, memoria.

S. Liobæ sepultura.

Opera S. Sturmî & sequentium Abbatum,

Baugolffus, Rhatarius,

Aegilis.

Monasteriū Fuldense in Occidente exstructum propter memoriâ S. Bonifacij.

Proveri
antiquitate
Fuldenses.
STV
9

imum maiorum suorum consilium, cur ab ipsis propè loci incunabulis monasterij septa, vt hodieque cernuntur, affigi placuerit basilicæ parti Occidentali; quò, sicut animis S. Bonifacio illi semper inhærebant, ita nec corporibus vniquam ab illo vel tantillum essent abiuncti. Hæc de structuris, quæ domi susceptæ, satis vniuersè sub quatuor primis Abbatibus; nam de basilicâ nos in loco, de Rhabani mirificis operibus, Rudolphus proprio, quem iam edimus commentario, loquetur.

Opera foris passim inchoata a cellarum & ecclesiarum.

Cum onere nascentis monasterij.

*Cap. 12. sup-
plicis libelli.*

Ludvici Pij Imp. in Fuldensium congregationem animus.

MS. Vita Aegilis.

Modus & mediocritas adificiorum, de quo Cic. 1. de Offic. præcipit.

Ratharij Abbatis adificatio.

Inter hæc, conualescente numero monachorum & aduenarum, seruitiorumque crescente multitudine, foris in omnem partem deductæ coloniarum; vicinorumque solo passim vel ecclesiarum, vel cellarum exædificari cœptæ, eâ frequentia & molitionis ardore, vt oneri & dispendio hanc festinationem sibi esse, primores monachorum ipsi faterentur. Vnde Rathario Abbate, parum secundis suorum animis, hinc rem gerente, monachorum cœtus apud Magnum Carolum contra eum supplicauit: *Vt adificia immensa atque superflua, & cetera inutilia opera ea omitteret, quibus fratres accideret vltra modum fatigari, & familias foris disperire; sed omnia potiùs ageret iuxta mensuram & discretionem.* Atque hoc in genere, vt in aliis item multis, peccatum à Rathario, tum ipsius quæ post secuta est, abdicatio seu eiectio docuit; tum grauis Ludvici Pij Imperatoris querela, Ratharij tempora incusantis, quòd extra modum sumptu & magnificentia prodiiisset. Verba eius prolixè à Candido scribuntur; nos ex iis pauciora delibamus, quibus Aegilem Abbatem recens electum affatus est: *Immensa verò adificia, Pater, & opera non necessaria, quibus familia foris, & intus fratrum congregatio fatigatur; ex hinc penitus ad mensuram dimitte: & memento, quia sæpè huius nimietatis querimonia genitoris mei ac nostras aures inquietabat. Ad hoc enim me licet minùs idoneum, tamen diuina potentia in hoc subrogauit Imperium, vt essem oculus cæco, & pes claudo; pater essem pauperum; & causam, quam nescirem, inuestigarem: ac per hoc huius religionis non possum utilitatem non loqui.* Hucusque Ludvicus Caroli Magni filius, luxuriam sumptuum in Rathario Abbate castigans, qui sic adificiis curandis intentus erat, vt non domi modò disciplina periret, sed inopum & pauperum quoque curæ decederet; adificiaque struebat, quod solent

solent improbi domini, non tam suis impensis, quàm misero-
rum ærumnis. Cuius tamen ipse facti inuidiam postea, con- *Purgatio.*
dito in Episcopi monte, Mariæ Dei matri monasterio, exstin-
xit, & penitus aboleuit.

CAPVT VII.

Cellarum origo & usus.

NON prætereundum hoc caput erat, quando Fuldenfis
ditio tot Cellis abundat, vt quocumque te vertas, in pa-
gorum ac vicorum nominibus, hæc iis ferme vox agnata cohæ-
reat. Quare imperiti rerum, cùm monasticæ celebrem hac re-
gione famam memoriæ subiiciunt, sic statuunt, ceu locis hisce
olim monachi tamquam cellis inclusi, residem & otiosam vi-
tam egerint. Quæ opinio hæreticorum calumniis affinis, fun-
ditus hîc ex animis hominum euellenda est: quippe, cùm lon-
gè diuersam Cellarum originem & vsum ex huius loci anti-
quitatibus nos eruemus. Etenim, cùm Regum liberalitate &
Christianorum fidelium prompto in nascentis hîc pietatis cul-
tores benefaciendi studio, prædia, fundi, villæque complures,
iam tum monasterij opibus accessissent; quo fructuosior & fi-
delior horum esset administratio, maiorum auctoritate confi-
lioque prouisum est: vt cultioribus fertilibusque locis, pre-
sbyteros monachos præficerent; & ad continendum in officio
seruos & colonos ritè gubernandos, inibi ecclesias exstruerent.
Hos verò presbyteros, Præpositos vocabant: quorum id mu-
nus erat, parochorum instar veterum, congregationi Fuldenfi
ministrare sumptum, & præbere ad victum cultumque neces-
saria; reficere domesticos vltro citroque commeantes, hospitio
excipere peregrinos. Vt igitur apud Priscos & Latinè loquen-
tes, rariùs cella pro cubiculo secreto; plerumque verò & sæpissi-
mè, pro penu & apothecâ sumitur, in quâ res esculentæ & po-
culentæ conduntur, & ex quâ vicissim promuntur: ita maiores
Fuldenfium, cellam appellauère, in quâ penus, frumentum &
annonam sepositam habebant, ad vsum & fratrum & hospi-
tum. Quæ quidem Cellæ à frugi patribus familias, iuxtaque
D religio-

*Cella rei ru-
stica ac fa-
miliaris offi-
cina.
Iis præfecti
presbyteri
monachi qui
dicti Præpo-
siti.
Munus eo-
rum.*

*Cellarius
hinc apud
Columel.
Plautum,
Martial.
Promus cõ-
dus qui Gre-
cis τραινας.
Cella nutri-
ces cœnobita-
rum hospitii.*

Broueri
Antiquitate
Fuldenfes.
STV
9

De cellis extra monaster. cons. cap. Privilegium. de verbor. signific.

Cellarū antiquus vsus monstratus. Cella S. Goaris apud Rhabanum.

Sur. 6. Iulij. S. Ioannis & Hilarij in Treuiris.

S. Iudoci. Epist. 42. 44. 45. 61. 62.

Lib. 2. vitæ c. 10.

Lib. 2. antiq. hic.

Cella Fuldeseratoris & reliquiis instructa.

Præbebāt annonam & vitium canonicis.

Extat apud Cassianum edit. Plācini.

religiosis viris habitatæ, altrices & nutrices quædam erant cœtus monastici. Hanc vsurpationem vocis, multa externa & domestica exempla stabiliunt. Cella B. Goaris, quæ oppido apud Rhentim nunc locum dedit, nihil Caroli Magni quoque ætate fuit aliud, quàm domicilium & sedes hospitalitatis, ex quâ clerici religionis custodes, prætereuntibus victum & alia vitæ necessaria promebant. Eiusdem in Treuiris vsus fuere cellæ S. Ioannis Euangelistæ & S. Hilarij, nunc inclÿta monasteria; ex quibus eius loci Episcopis, Dagoberto regnante, annona præbita. Quin & Lupus Ferrariensis, in Galliâ Abbas, Fuldenfis monasterij quondam alumnus, Cellam S. Iudoci Ferrariæ monasterio olim à Ludouico Pio donatam, sed à Carolo filio ad tempus interuersam, egregiè celebrat; & epistolâ XLIII. propriè monstrat eius vsum; cùm Ferrariensi monasterio negat illas esse facultates, vt sine eius Cellæ subsidio, possit in eodurare religio: *Namque inde, ait, cera ecclesie, fratribus & familiaribus vestimenta, pisces, caseus, & legumina ministrabantur: quibus omnibus vtinam non ad duplum detrimentum domus nostræ, gementes careamus.* Perinde Walafridus, in Alemanniâ, cellam S. Galli descripsit. Sed, vt externa omittamus, Rudolphum iterum profero, qui in Rhabani Actis, primùm testatur, prædia per diuersas sparsa prouincias, sic ab illo administrata, *vt alia per laicos, alia verò, præsertim quæ ecclesiis instructa, presbyteris procuranda atque disponenda committeret.* Addit & illud signatiùs: *Cellas quoque fratrum sibi commissorum ornasse permissu Episcopi, templis, & importatis Sanctorum reliquiis.* Hinc & alio loco vsum aperit, quem antea prodidimus in Anthado presbytero: *quem & præpositum scribit fuisse locorum monasterio subiacentium; & id habuisse muneri, vt statis temporibus inde necessaria fratribus administraret.* Commendatur & Cellarum vsus in illâ celebri sanctorum Abbatum collatione, quæ habita Aquis palatij, in domo Lateranis anno Christi DCCCXIV. Imperij Hluduci Pij tertio, VI. Idus Iulij, vbi caput hoc extat; *Vt Abbatibus liceat cellas habere, in quibus monachi sint, aut canonici: & Abbas præuideat, ne minus duobus monachis ibi habitare permittat.* Prolixiùs rem eandem Candidus exequitur, originem instituti disertè commendans, in Ægilis Abbatis historiâ: *Cum consilio & consensu fratrum*

trum suorum constituit atque decreuit; vt fratres, qui extra monasterium ministeria providere noscuntur, fratribus intra monasterium commanentibus, per singulas anni septimanas, iuxta ordinationem Præpositi vel Decanorum, in cibo & potu, atque aliis quibuslibet commodis monasticæ vitæ congruentibus, super indictam sibi annonam, ad honestam consolationem, non coactè, sed vt eos sumptus permitteret, spontaneâ voluntate seruirent: ita tamen, vt ipse primò omnium huius seruitutis initium in die natalis Domini, ad exemplum ceteris, cum gaudio susciperet. Hæc idè sanè fratribus extrà manentibus commisit; vt per illa charitatis officia, mercedem consequerentur à Deo; & à præcepto regulæ, quæ iubet, vt fratres sibi inuicem seruiant, longè positi non discrepent. Plenum hoc scientiæ præcæ & accuratæ disciplinæ argumentum; quod in Palæstina, Mesopotamiæ, aliisque Orientalibus monachis, tum Ægyptiorum quoque typo, laudauit egregiè Cassianus: ex quo non vnus generis & moris consuetudines hîc antiquitus susceptas agnoscimus. Quippe monachis, constat, ruri degentibus, certam cellæ pensionem, primò constitutam, omniaque loca, vt & hodie, primigenio monasterio, ceu metropoli suæ mansisse adunata. Dein de & Abbati datum largiùs; easque copias attributas, vnde communi facere benignè posset. Postremò, pro obsequij vigore & charitatis officio, tunc in religione plurimùm vegetæ, præter Canonem, quando id suavis gubernandi ratio, & necessitudo fratrum poscebat, plusculum etiam imperatum in Cellas, & nullo negotio, solatij causâ præbitum ac pensitatum. Hospitalitatis in Cellis exhibitæ, cum alia documenta, tum illud ex historiâ vitæ S. Liobæ suppetit; quòd cum illa nobilis & singulari sanctimoniâ transmarina femina, Fuldense monasterium non rarò orationis causâ adiret; & ei soli, ob S. Bonifacij memoriam, cuius magisterio & exemplis erudita, & iussu ex Angliâ accersita fuerat, monasterij secretum pateret; quoties inquam adiret, discipulas moniales, & pedissequas, vicinâ in cellâ resistere volebat: & quò castiùs limina religiosa obiret, vnâ comitata moniali, interdum tantùm monasterium intrabat, noctu ad discipulas in cellam hospitem reuerti solita. Affirmit hoc Cellarum institutum, quartus decimus articulus, Carolo Magno à Fuldensi congregatione propositus; quo tollit hospitali-

*Idè ordine
quorū beato-
madibus.*

*Aegilis Ab-
bati exem-
plo & insti-
tute.*

*Lib. 4. de In-
stitut. renun-
tiat. c. 19. &
c. 21. 22.*

*Bonorū Ful-
densis mona-
sterij dispen-
satio anti-
quitas usur-
pata.*

*Cellarum
hospitatis.*

*S. Lioba Ful-
dense mona-
sterium fre-
quentare so-
lita.*

Erroveri
antiquitate
videntes.

STV

9

tatis obliuionem; cupitque peregrinis omnibus perquam studiosè humanitatis quoduis officium impertiri: quorum si maior frequentia superuenerit, suadet, collatione vndique factâ ab his qui Cellis præstident, annonam meritò cunctis erogari. Antiquissimam litterarum memoriâ Cellam reperio apud Rudolphum eam, cui Baugolfus Sturmi successor nomen dedit; & postea à monasterio & primo habitatore, nomen Wolffmunster inuenit, in Hamelburgensi tractu sita. De hac Rhabani tempore scripsit Rudolphus in translatione quâdam Reliquiarum paulò post memorandâ: *Cùm appropinquassemus villæ, quæ vocatur Hamalunburgh, sita super fluuium nomine Sala; quæ fuit quondam fiscus regius; & occurrerunt nobis cum cereis & crucibus fratres nostri, qui habitabant in Cellâ, quæ ob hoc, quòd ab eo quondam est habitata, Baugolfi vocatur.* Vbi iam facilis ostenditur via, quâ Cellarum originem & nomina cognoscamus. Ferunt enim, meo quidem animo, vel conditorum vel primorum incolarum, vel etiam rerum quæ in iis vsurpatæ inuentæque vocabula. quod, ne longius abeam, in Cammercellâ, Glassercellâ, Pilger, id est, peregrinorum Cellâ, cuius fundi xenodochio seruiuerunt, Eichecellâ, manifestè ostendo; siquidem illæ rerum symbola gerunt, vulgo notissima. Mackocella, à Magone, cuius concisio Mag, fortè fert nomen. Magonem enim Rudolphus presbyterû & monachum eximium celebrat, qui S. Liobæ res gestas litteris mandare cœperat. Similis ad aliarum etymon, facile suppetat inuestigandi ratio. Sed satis in præsentia nobis est, Cellarum aliquam, etsi non optimo penicillo, delineasse imaginem; easque vindicasse ab vsu priuato, transtulisse ad publicam hominum vtilitatem.

Cella Baugolfi Wolffmunster.

Hamalunburghum villa fisci regij.

Cellarum etyma.

Magon presbyter Fuld.

CAPVT VIII.

Disciplina Monasterij Fuldensis. præsertim exterior.

DISCIPLINA, quomodo hîc de eâ loqui ingredimur, neruus quidam est, & custos totius monastici instituti; ordinatâ constans & perfectâ vitæ normâ, nec non exemplis & obseruatione morum, quos homines sancti commendarunt: qui optimam viuendi rationem, legibus certis & regularum consti-

constitutione, tradiderunt. Hanc sapientissimi religionis magistri agnouere duplicem; interiorē, quæ animam, compresso & extincto irarum & cupiditatum ardore, non sine pulchritudine recti & honesti, continet in officio: exteriorē, cuius partes sint, omnium membrorum motibus ad æquabilem statum reuocatis, decorum exhibere in omni functione, siue publicâ siue priuatâ. Laudauit vtramque impensè B. Cæcilius Cyprianus: *Disciplina, inquit, custos spei, retinaculum fidei, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis.* Fortius etiam Hugo de S. Victore; disciplinam, *malorum desideriorum dixit esse carcerem, frenum lasciuie, elationis iugum; domare intemperantiam, leuitatem constringere, in compositos animi motus suffocare.* Ab exteriorē initium facere, & huius specimen aliquod libet proponere: quâ in re non ipsam modò rectè & honestè viuendi institutionem amplectimur, sed nonnulla quoque nobis in medium procedunt instrumenta & præsidia, quibus & disciplina conseruari, & nasci, propagarique solet; siue illa doctrinarum studiis, siue exemplis, seu meditatione rerum diuinarum, seu denique operum & morum inspectione tractationeque nitantur. Permagis semper in monasteriis legitimè institutis maiores fecerunt eam custodiam, quâ, claustris sponte adhibitis, & veluti obiectis curiosæ naturæ repagulis, homines qui se Deo semel totos deuouissent, & mundi pompis ac illecebris multam salutem dixissent, à sæculi contagio & malorum irritamentis coerciti, vitam in Christi obsequio degerent securiorem, & ab iis essent periculis longè, quibus ad eò vitæ conditio humanæ, & multiplex vndique influens peccandi occasio, ceteros quotidie mortales implicat. Hinc continentes etiam, & Deo gratissimas animas, hoc disciplinæ genere sic nouimus delectatas, vt ne matrum vel sororum quidem conspectum sustinerent, suosque à noxiarum rerum appulsione sensus haud minore curâ arcerent, quàm insidiatores à thesauro violando solent diuites avari. Spartanam ciuitatem commendat Valerius Maximus, quòd seuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquamdiu ciuium suorum oculos à contemplandâ Asiâ retraxit, ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Nihil utique huius generis inter istam Lacedæmoniorum rempubli-

D 3 cam,

*Disciplina
natura par-
titiuq.*

Hugo de S.
Victor. In-
stit. mona-
stic. ad No-
uitios, c. 10.
D. Thom. in
opus.

Bonauent.
spec. discipl.
c. 7. & seq.

Turrecrem.
prolog. ad
reg. S. Bened.
* Lib. de di-
scipl. & ha-
bitu Virg.

*Claustri cu-
stodia, & fu-
ga tumultuosa vitæ.*

*Oculorum
continentia.*

Lib. 2. cap. 6.

Broueri
antiquitate
videntes.

STV

9

cam, & hanc religiosorum familiam, interest aliud, quàm quòd illa legibus coacta seruire humanis, tandem licentiæ fræna soluit; & malè coërcita, postremò luxui habenas dedit; hæc Deum sponte secuta, nec humanis vllis se satis tutam legibus rata, se murorum quoque septis obuallauit, quo tardiùs ad ea mundi blandimenta recideret, quæ semel in Christi gratiam spreuisset. Quare, vt aureas blandissimæ dominæ voluptatis compedes vniquam ne sentiret, volūtarium hunc carcerem arripuit, velut arcem & præsidium aduersus virtutis & religionis hostes. Meritò itaque præstantissimus huius disciplinæ magister *stagnis comparare solet monasteria, vbi quodammodò incarcerati pisces euagandi non haberent libertatem.* Sic sapientia diuina tabernaculi sui thesaurum pellibus, & alio multiplici tegmine, à sole & imbribus, aliisque iniuriis aëris defendit: sic sponsam suam velut fontem obsignari & sicut hortum concludi voluit: sic denique parens artium & inuentionis ipsa natura, pomorum alia carinis putaminum inclusit, alia echinato calice, vel spinarum aculeis armavit, præstantiora nempe fructuum & ipsam corticis medullam remouens à conspectu, & latebræ cuiusdam recessu protegens, vario vsa pro muris & tectis operimento. Documento probabili, vbi humanæ fragilitati in prauum vsque procliui aliter consuli non potest, ibi nullum custodię genus abundè duci. Scitum illud Cassiani, haustum ex seniorum disciplinâ, *omnimodis monachum fugere debere mulieres, & episcopos.* Sanè de Fiacrio notæ sanctitatis eremitâ apud Meldenses, memoriæ proditum est; feminis monasterij septa, quod Virgini matri istic extruxerat, vsque ad eò voluisse interdita, vt precibus à Deo consecutus sit, vti quæcumque pedem proteruè intulisset, hanc protinus vltio diuina repelleret. Hoc igitur custodiæ monasticæ institutum, tum vbiq; laudabile, tum Fuldenis monasterij exordiis tantâ fuit in obseruantia; vt feminam recipere, non dicam aliquatenus intra septa, sed intra publicæ basilicæ penetralia, multis sæculis nefas extiterit atque religio. Cuius rei testem familiarem habemus Rudolphû in memoriâ S. Liobæ, quam Fuldensium monasterium sic ingressam fatetur, vt nec priùs, nec postea vlli vniquam feminarum id concedi potuerit: *quia loco illi, inquit, ex eo quo monachis habitari cæptus est, femi-*

*Monasteriũ
voluntarius
quidam car-
cer.*

S. Bernard.
Serm. de
S. Andrcâ.
Idẽ S. Acha-
naf. in vitâ
B. Antonij,
Cantic. 4.

Lib. 2. c. 17.
*Mulierum
congressus &
aditus vitati
priscis mona-
chis.*

Laur. Sarius
in eius vitâ,
30. Augusti.

*Fulda quo-
modo hoc cau-
stonis genus
vignerit, vbi
mulieres et-
iam à tem-
plo exclusæ.*

femineus negabatur ingressus. Tantùm autem huic Liobæ soli concessus erat; quia S. Bonifacius martyr senioribus eam commendarat, corpusque eius ibi sepeliendum decreuerat. Moris originem antiquæ litteræ, ipsi adscribunt S. Bonifacio: nam caput priuilegij à Zachariâ Pontifice Bonifacio concessi quoddam extitit, quo æternùm vetitus feminarum ingressus. Quod caput, inde maiores tam sanctè coluere, vt priuilegiis à Martino Papâ, sæculo nono, Abbati Hadamaro; & à Siluestro, Erkenbaldo sæculi decimi ætate; & à Ioanne, Richardo subinde; aliisque ab aliis Pontificibus postea concessis, & nominatim insertum sit, & religiosè à posteris obseruatum. Hinc adeò in antiquis Abbatum actis legimus, anno recuperatæ salutis M C X X I I. cùm Lotharius rex solemnem Pentecosten Fuldæ, vnâ cum reginâ coniuge exigeret, rem diuinam, non in primario, sed in noui montis vicino monasterio procurasse, eò quòd reginæ in istud aditus esset interclusus. Atque huius generis etiam id monitum est, quod Chronico veteri adpersum eruiimus:

Anno M C L X V. Fridericus Imperator de Saxoniâ, in quâ ieiunauerat, in Vigiliâ Palmarum Fuldam peruenit; & quia regina in comitatu eius erat, urbem ei intrare non licuit. Montem igitur Episcopi adiens, ibi sequentem diem Palmarum honorificè celebrauit.

Eadem religio in memoriâ Albratæ Comitissæ pulchrè expressa, quam olim monasterij Banze in Franconiâ apud Mœnum celebrabimus altricem & auctorem. Ipsa namque cùm ad S. Bonifacij limina venit, dices illi fundos oblatura, hoc admodum habitu Fuldam introducit: Nobilis Comitissa, diues terrenarum facultatum, Alberat nuncupata, voluit particeps fieri orationum fidelium fratrum in Fuldensi monasterio Deo omnipotenti die noctuque deuotissimè famulantium. Cùmque se applicaret ad ostia exterioris tabernaculi, id est ad portas ciuitatis, vbi nulla prorsus femina audet progredi, vt vel sic velut Maria introspiciens satiaretur desiderio, quo intrinsecus attrahebatur in Domino, euocat per interuentios Prelatos congregationis, & exponens eis desiderium animi sui, rogat obnixius, particeps eorum orationum fieri. Et si verò Bonifacium I X. auctorem inuenio, qui rogatu Ioannis Merlaurij Abbatis, huius seueritatis rigorem primus emollierit, & feminis aditum ad templi atria patefecerit, neglectæ tamen, seu loco detra-

Cap. 22. vitæ
apud Suriũ

Origo eius
moris, & pri-
uilegiis cor-
roborati.

Diplom.
MS. in ar-
chiuo Ful-
den.

MS. gesta
Abbatum.
Lotharij prin-
cipis regina
templo Ful-
dæsi exclusa.

Mons B. Vir-
ginis.

MS. lib. ob-
lation. c. 4.
Albrata Co-
mitissa Ban-
zensis.

Porta hac
monasterij
extima.
Matronalis
verecundia
specimen il-
lustre.

Broweri

antiquitate
videntes.

STV

9

Animaduersione diuina ob clausuram neglectam, & feminis datum ingressum. MS. annotat. Braschius in Ioanne Abbate. Chron. German. Templi conflagratio.

detractæ religionis, quam grauem & manifestam Deus ultionem poposcerit, maiores ipsi litteris prodidere. Nam geminâ olim clade flammarum basilicâ vastatâ, tandem omnium luctuosissima superueniens, omnis elegantiae & ornatus prisca vestigia prorsus obliterauit. Anno quippe MCCCXCVIII. ut vulgata monumenta tradunt, templum, fulmine de cælo tactum, conflagrauit, septimâ die mensis Iunij, id est, triduo postquam S. Bonifacij festâ luce, feminis in basilicam & monasterij septa, tunc primùm ingressus datus. Nam instaurato templi & Pœnitentiæ cultu, ritûque condonationum inducto nouo, ne sexus imbecillior eo fructu careret, certos Bonifacius Papa dies mulieribus indulserat, nempe Patrocinio & Dedicacioni sacros, queis limina vetita contingere fas esset, diplomate eâ de re dato, Pontificatus anno VIII. Christi Domini MCCCXCVI. Extat veteris libri operimento, notata de hoc incendio hæc scriptura: *Anno MCCCXCVIII. feriâ sextâ post diem S. Bonifacij, qua erat tunc temporis quarta dies post Octauam Pentecostes, combustum est monasterium Fuldense.* Verùm haud paulo testatior memoria, quam vetus exhibebat hac de re liber membraneus Hunfeldensis ecclesiæ:

ANNO DOMINI MCCCLXXXVIII. FERIA IV. IN VIGILIA CORPORIS CHRISTI FVIT FESTVM S. BONIFACII. ET PRIMA SEXTA FERIA SEQVENTE VENIT IGNIS DE COELO, ET CONSVMSIT SOLENNE MONASTERIVM FVLDENSE.

Supernè procurata.

Porro huius incendij pœnam à Numine exactam, ac proposito quodam diuino inflictam, non temerè illatam, agnouit Innocentius Pontifex, maiorum relatu; quando peculiari scripto miseratus, collapsas prædiuitis olim monasterij fortunas, leuat illud exactioinum ac tributorum onere, quod ecclesia Wirceburgensis intentabat; clademque præsentem memorans, ait, *re-cens Fuldensem ecclesiam maiorem, nutu diuino conflagrasse, & totaliter consumptam.* Quod eius diploma datum anno Pontificatus primo, qui fertur Christi MCCCIII. Consimilis pœnæ memoriam Venerabilis Beda in Anglorum gentis historiâ celebravit, quando Colodanæ vrbis monasterium prouiso destinatoque incendio periisse narrat; quia in eo prorsus *omnes & viri*

A simili.

Hist. Angl. lib. 4. c. 25. Colodani Parthenonis incendium.

& femina ad virtutum studia, aut somno torpebant inerti, aut ad mundi inanias nimis quàm vigilabant. Nam & domunculas, narrat, quæ ad orandum & legendum factæ, versas tunc in comessationum, potationum, fabulationum, & ceterarum illecebrarum cubilia. Virgines Deo dicatas, contemptâ reuerentiâ suæ professionis, quotiescumque vacasset, texendis subtilioribus indumentis, operam lussisse; hisque aut seipsas sponсарum instar in periculum sui status adornasse, aut externorum sibi virorum amicitiam comparasse. Vnde meritò huic loco & habitatoribus grauem venisse de celo vindictam, flammis sæuientibus præparatam. Rudetute ais, ac immodicè feuerum istuc sæculum; quod adeò rem leuis noxæ, siue olim in Britannia, siue hîc in Buchonia, diuinis ignibus iactet expiatam: at miror equidem, quibus existimes igitur, siue viuos pœnis constringendos, siue mortuos suppliciis mactandos apud inferos, qui flagitiis longè grauioribus, ac insignitâ hæresis prauitate sub omnium oculis huiusmodi loca fœdè polluere, atque hodie etiam contaminare pergunt. Præclarè interim, fauente quoque Deo, monasteriis eos affuisse constat Antistites, qui custodiam hanc, ceu religionis præsidium & stabilimentum vitæ purioris, nusquam intermittunt: vtpote in cuius sinu atque tutelâ cœnobarum securus tranquillisque status acquiescit. Sed tempus est, quia nec in omni genere multa exempla suppetunt, & maioribus vrgeri, quàm consecrari leuiora malim, iam illam quoque in diuinis officiis maiorum assiduitatem, attentionem, reuerentiam, quam orationibus, precibus, psalmodiis suis ex D. Benedicti præscripto Fuldenses monachi tribuerunt, sermone perstringere. Nam vt vniuersè sancti Benedicti regulam sequentibus, ita huic surgenti cœtui, erudita quædam & accurata Deum laudandi, opitulandi que multorum saluti, disciplina, ratioque orandi & psallendi certa relicta & præscripta fuit. Hanc optimi regulæ interpretes tribus maximè ornamentis afficiunt, puta reuerentiâ status, attentionis vigilantia, & conformatione vocis ac cantus. Atque hæc omnia excellenti quodam hîc studio viguisse, tum aliis ex rebus manifestum est, tum ex illo capite supplicis libelli primo, quo cœnobarum, ereptam sibi patrum alacritatem & frequentiam in officiis diuinis nuper vsurpatam, reddi à Magno Carolo atque reuocari

E inter-

Casimonia
domicilia nō
impunè con-
taminantur.

Clausura
monastica
salutaris.
Tident. Sel.
24. cap. 5.

Disciplina
diuinis offi-
ciis & psal-
modiis adhi-
bita.

S. Benedict.
reg. cap. 19.

Triparsitis
ornamentis.
Bonauent.
specul. ad
Noiit.
Turccrem.
in cap. 19.
reg. S. Bene-
dict. tract. 76.

Broueri
antiquitate
fuldenses.
STV
9

Hugo Victo-
rius lib. 2. de
clauſtro ani-
mæ, cap. 22.

S. Cyprian.
lib. de Domi-
nicâ Orat.
Cassian. Col-
lar. 9. Abbat.

Iſaac 26.
Laudatum id
discipline de-
corû à Rha-
bano.

Rhaban. in
fine lib. 2. de
Cruce.

C. 19. libelli
ſupplicis.

* glorifica-
tionem

Supplicatio
S. Marci nu-
dis pedibus à
Congregatio-
ne peragi ſo-
lita.

Abſtinentia
à canâ.

Vide lib. 2.
Antiq.

Veteris Con-
gregationis
dotes & reli-
gio.
Cap. 2. 3. 19.

Cap. 7. 9. 17.

Cap. 8.

interuallo, poſtulant. Vbi fanè reperias, non mente vagos, vel oculis attonitos, vel vultu ſtupefactos, vel habitu denique geſtuque diſſolutos, ſed inſigni erga genus omne beneficorum volûtate, & diuini Numinis maieltatem reuerentiâ modò genua humiles ſubmittere; modò toto ſe corpore pronos abiicere; modò in longiſſimi canonis gratuita penſa, Pſalmos & orationes pari grauitate iuxtâ ac maturitate, ſupplices extendere: vt ſecundùm illud Cypriani, *ſub Dei conſpectu ſtantes, placere uoluiſſe intelligeres diuinis oculis & habitu corporis & modo uocis.* Ex hac iucundè ſeuerâ morum pulchritudine, ſcilicet totus à puero fictus factuſque nimirum is erat, qui in hæc vota geſtiens exclamauit: *Vtinam uſque in finem vitæ meæ placita tibi, Chriſte, & honorifica ſemper decantem, minimus omnium ſeruatorum & peccator Rhabanus, hymnis, laudibus, corde, ore, manu, & totius geſtu corporis.* Et quia in paragrapho XIX. *crucis* gloriationem cum Litaniis ab ſe uſurpata præſci cœnobitæ vindicant; non præteriero moris id, quod in ſeram quoque ætatem ſæculi à Chriſto nato XIII. durauit; cùm præſtites cœnobij nobiliſſimi homines, totaque congregatio, die S. Marci, perfrigidâ licet tempeſtate, magnâ religione, cum crucibus & verendis reliquiis in Heimbachium uſque pagum, nudis pedibus ſupplicatum contendit. Teſtis eſt Marquardus Abbas, qui ad annum Chriſti M C L. peruenit, cœnobitas hîc, in magno abſtinentiæ rigore, annum totum caruiſſe canâ. Id quod moribus antiquis conſentaneum, acta docent collationis ſanctorum Abbatum, qui ſub Luduico pio Aquisgrani conuenerunt, *vbi bis fieri reſeſtionem indulgent diebus tantum anni ſolemnioribus.* Inſunt item & alia in hoc, quem ſæpè iam nomino, ſupplice libello, quæ commendationem pariant, & laudem haud minorem Fuldenſi monaſterio. Eniteſcit enim excellens & eximia quædam pietas animi, prudentia, moderatioque ſingularis, & admirabilitas ſolidarum virtutum; ſiue ſtudioſum ſpectes & ſeruorem, quo incolæ res diuinas complexi ſunt; ſiue vigilantiam, quâ in ſummâ monaſtica vitæ integritate, cupidos homines, fraudulentos ac nefarios, tamquam peſtes à ſui corporis ſocietate repulerunt. Iam inibi quanta deſpicientia rerum humanarum, quâ ſpernere ſe cuncta & negligere ſatis profitentur, ad quæ expetenda morta-

morta-

mortales auidè rapiuntur? quæ gratificandi liberalis voluntas? Cap. 7. 14.
 quâ, tum peregrinos hospitalitate maximâ profecuti sunt; tum
 domi maiores natu, calamitosos ac debiles eâ sibi charitate fo-
 uendos duxere, quam super omnia non cœnobitica magis,
 quàm ipsa lex commendat Christiana. Verùm non hæc insti- Cap. 5.
 tuta mihi narratio de toto genere; præsertim cùm eorum quæ
 in hac familiâ inueterasse constat, à bonis temporibus tam
 multa exciderunt. eâ re ad hanc potiùs disciplinæ formam ag-
 gredimur explicandam, quæ plurimùm ingenij magis ac natu-
 ræ, quàm diuinæ gratiæ viribus comparatur.

CAPVT IX.

Schola Fuldensis, & doctrina studia.

QUOD in illustribus reip. Christianæ gymnasiis, nascente Euseb. eccles.
 histor. lib. 5.
 c. 10. & 11.
 lib. 6. c. 12.
 Hieron. epi-
 stol. 64. ad
 Pamach.
 2. ad Nepo-
 tian.
 Cassiodor.
 præfat. In-
 stit. diuin.
 lect.
 in Oriente fide, Pantenus, Clemens, Origenes, Alexan-
 dria; quodque Antiochię, Apollinarius Laodicensis; Constan-
 tinopoli, Gregorius Nazianzenus Theologus & vir eloquentis-
 simus; quodque alibi diuinæ sapientiæ proceres habuerunt
 operæ, vt florentissimis doctrinarum studiis & propriis qui-
 busdam ingenij luminibus, religionem Christianam apud ru-
 des illustrarent, apud discipulos in honorem adducerent, ac de-
 nique aduersus gentilium & hæreticorum proteruiam defen-
 derent; id acceptum à maioribus posteris munus, cùm aliàs
 semper excoluere, tum apparatione quoque singulari ingenio-
 rum resuscitarunt, postquam S. Benedicti proles in Germaniâ,
 Galliâque, Francorum imperio, lætiore germine multiplicari,
 & ad nouarum gentium populorumque conuersionem efflo-
 rescere cœpit. Etenim vetus id, & laudatum erat in Ecclesiâ, vt
 apud Clericos probatæ vitæ, atque etiam in monasteriis ludi
 patefierent, in quibus ad optimos iuuentutis erudiendæ magi-
 stros pubes Christiana ventitaret, & à teneris, præcepta mo-
 rum, doctrinæ sacræ ac pietatis imbiberet. Præluxerat hic in
 Italiâ Viuariensibus monachis clarissimus senator Magnus
 Aurelius Cassiodorus; cuius & vestigia pressit S. Benedictus:
 qui pueritiæ informandæ, locum in suo monasterio dedit, cùm

Scholayum
 Christiana-
 rum origo &
 progressus.
 S. Basil. reg.
 ful. disp. in-
 tertog. 5.
 vi. Synodi.
 Conc. Late-
 ran. sub Alex-
 andro.
 Cassiodor.
 cit.

Monastica-
 rum.

In Viuarien-
 si.
 Gregor. in
 vit. S. Bened.
 & regul. cap.
 59. & 70.

Brouveri

antiquitate

fuldenses.

STV

9

In Cassinēsi.
In S. Galli.
c. 11. vitæ
S. Magni.

In Fritla-
riensi.
S. Willi-
bald. vitæ
S. Bonif. c. 8.
antiq. lect.
Tom. 4.
In Fuldensi.

Carolus Ma-
gnus & Lu-
dovicus Pius
quæ munifi-
centiâ in lit-
teratos.

Lib. Epist. 1.

Adi Annal.
Francor. Pa-
pirij.
Carolus item
Caluus do-
ctrinarum
patronus.

Placidum & Maurum, eximiâ indole adolescentulos, ad om-
nem virtutis pulchritudinem, & ingenij cultum educauit. Se-
cutus est S. Benedicti exemplum S. Gallus, qui Othmarum
gentis Alemannicæ puerum eximium Grammaticis artibus
imbutum, sui monasterij surgentis scholæ magistrum præfe-
cit. Meditatus idem, ne longiùs abeam, in hac Germaniæ pro-
uinciâ S. Bonifacius, qui discipulorum partim ex Britannîâ ad
Wicbertum, partim ex Norico, vicinaque Orientali Franciâ, ad
Sturmin Abbatem adduxit; eumque adolescentum florem, &
ingeniorum præstantiam, in nouam Buchoniæ suæ coloniam
infudit: vt cum propter & doctorum auctoritatem, & loci
exemplum, ex Italiâ, Britannîâ, Galliâ, variisque Germaniæ lo-
cis, vndique discendi causâ ingeniosi adolescentes huc con-
fluerent, breuî gymnasium hîc diuinarum iuxta atque huma-
narum litterarum existeret longè celeberrimum; ex quo non
perfectæ modò virtutis cœnobitæ, sed gentium nationumque
magistri, & quidam Apostoli, ecclesiarumque Præsules, tam-
quam ex omnium honestarum artium & disciplinarum officina,
prodirent. Hoc itaque tam diuino bono, & præbito de cælis
subsidio delectati Franciæ reges, Carolus Magnus & Pius fi-
lius Ludovicus (qui quantique viri?) amplissimis præmiis, va-
riòque liberalitatis instrumento propositis, excitare monacho-
rum studia, & iuuentutem ipsam, ac iuuentutis educatores &
magistros cumulare institerunt. Docuit nos id præter alios, Lu-
pus Ferrariensis Fuldæ hîc olim Rhabani discipulus; qui ad
Eginarthum admirabili tunc doctrinâ virum scribens: *Vestrâ,*
inquit, *memoriâ per famosissimum Imperatorem Carolum, cui litteræ*
eiusque deferre debent, vt æternitati parent memoriâ, studia cœpta
reuocari, aliquantulum quidem extulere caput; satisque constitit, veri-
tate subnixum, præclarum dictum: Honos alit artes; & accenduntur
omnes ad studia, gloriâ. Magnificentius id à nepote perfectum,
Herricus apud Altisiodorum Galliæ monachus, ad Carolum
Caluum ita perscribit: *Multa sunt tuæ monumenta clementiæ, mul-*
ta symbola pietatis. Illud vel maximè tibi æternam parat memoriâ,
quòd famatissimi aui tui Caroli studium erga immortales disciplinas,
non modò ex æquo representas, verùm etiam incomparabili feruore
transcendis; dum, quod ille sopitis eduxit cineribus, tu fomento multi-
plici,

plici, tum beneficiorum, tum auctoritatis, vsquequaque prouehis. Ne enim nostra inertia, quæ sua sponte amplectitur cecitatem, velum sibi excusationis de ignorantia obduceret, neve de præceptorum inopia merito causaretur, id tibi singulare studium effecisti, ut sicubi terrarum magistri florent artium, quarum principalem operam philosophia pollicetur, hos ad publicam eruditionem vndecumque tua Celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapfilitas prouocaret.

Sensit honoris huius, an litterariæ messis, Fulda, ac percepit vberimum fructum, Luduici Orientalium Francorum principis regiâ munificentia. Quippe Scholasticorum ordini, penes quem procuratio iuuentutis erudiendæ, eorumque successoribus, colonos omnes & mancipi homines attribuit, qui Imperatorum seu Francorum regum obsequiis & ministeriis olim addicti nexique per sola monasterij sparsim degebant, certâ lege, quâ vetus seruitium, ius ac census, quem fisco regali inferebant, cuncta Scholasticorum vsui cedere, & iure, quo optimo cuiusuis alterius manu missos, vni monasterio seruire iussit. Quod donationis genus Otto magnus Imperator cum filiis, ceterisque Principes, nouo stabilimento posteris ratum sanctumque fecerunt. Scholæ verò iam inde à Sturmionis ætate non obscuræ, clarum in Aegilis Abbatis vitâ exemplum habemus: nam Candidus scholam, ait, fuisse congregationi, vbi lex diuina iugi exercitatione disceretur & doceretur; profectum etiam exsequens versibus:

Talibus auspiciis primæuis miles ab annis
Christi, cœpit abhinc qui sit post exitus, atque
Qui sibi iam fuerit iuuenili in pectore sensus,
Quæque viro succrescenti constantia mentis,
Si mihi vita comes fuerit, si spiritus intus
Corpus alet, lingua & solitum si munus habebit,
Progressusque dabit summa ac veneranda secundos
Maiestas, eadem paucis superare Camænis
Incipiam: Abbatis posthac subductus in æde
Hinc puer imberbis scholæ defertur ad arcem,
Lex æterna Dei semper, quâ munere Christi
Discitur à pueris, seniorumque ore docetur.

Quàm verò huius diligens curæ S. Bonifacius extiterit ipse, do-

Doctores sapientia vndique euocati pramiis.

Luduici regis in Scholasticorum ordinem Fulda liberalitas.

Incola Buchonia Monasterio dati deditisig.

Scholæ Fuldenfis perantiqua memoria.

Broueri

antiquitate
fuldenfes.

STV

9

Epist. S. Bonif. 17. & 92.

Schola puerorum in monasteriis.

Reg. ful. interrog. 15. & breuior. 292.

Adi Chron. Citizense

Paul. Langij fol. 768. de veter. monast.

Scholarum instituto. ord. S. Bened. & Laurent. Sur. ad ann. 1552.

Iodoc. Metzler. prefat. ad hortulum

Walafridi Tom. 6. Antiq. lect.

Schola duplex.

* Cap. VIII.

Lib. 5. de Cruce, fig. 5.

Epist. 4. de omnipotent. Dei cap. 16.

Lupus Ferraria monach. epistol. 1. 29. 40.

cent ipsius epistolæ, quibus alicubi, Wigbertum presbyterum, & Megingaudum diaconum, *magistros infantium esse iubet*: alibi Pipino regi, qui *infantes discerent litteras*, cupiit esse commendatos. Et quia illoti profanique homines dum puerorum ingenuam institutionem, conuenienter S. Basilij regulis, monasteriis receptam agnoscunt, cœnobita illicò omnia nil nisi scholas ludôsve fuisse somniât, procedat nobis hîc in numerum, quod de S. Galli inclito item monasterio eruditè loci cœnobita notauit; nempe intra illius monasterij ambitum scholam extitisse duplicem pro conditione & varietate auditorum; exteriorem, in quâ magnatum nobiliumque liberi fingebantur; intrariam, quâ, seueritate maiore cùm iuuentus ipsa Deo dicata, tum monachi quâ incolæ, quâ aduenæ, ad cultum sapientiæ efflorescebant. quam certè Scholarum partitionem Eckerhardo S. Galli Decano debemus; qui Tomo v. Canisiano Antiq. Lætion. in B. Notkeri vitâ, *Scholas claustris, vbi monachici habitus pueri instituebantur*, distinxit ab *Exterioribus*, quas Canonicas ipse nuncupat. quò non inuitè traxerim illud Rhabani nostri:

— Plebsque priora

Fundamenta trahit, in fundo domatis omnis.

Neque verò vlla prohibet ratio, cur non in celeberrimo Buchoniæ gymnasio, ordinum hoc classiumque discrimen perinde statuamus. Animaduertit tamen Petrus Damiani, *puerorum scholam*, quos ait, *rigorem sanctitatis sæpè eneruasse, suo tempore in monte Cassino desisse*: & in collatione SS. Abbatum Aquis sub Luduico Pio habitâ, vetitum obseruo, *ut schola in monasterio aperiaturs alia, nisi eorum qui oblatis sunt*; id est, Deo in religione consecrati.

CAPVT X.

Schola Fuldensis celebritas, frequentia, origo, progressus.

VOCAT iam hinc me, ab vltimâ vsque Galliâ factus ad hoc Fuldense Lyceum hominum concursus: in quo elucescit Lupi Ferrariensis monachi admiranda discendi sitis, quam

quam à pueris expertus, cum ob præceptorum inopiam & collapsa maiorum studia vix exleret, denique Aldricum Senonum Archiepiscopum mæcenatem & patronum nactus est; qui eum Fuldam, tamquam ad humanarum diuinarumque litterarum nobile emporium, sumptu suo misit. Hic autem Aldricus, vt Fuldæ olim monasticæ & ceterarum artium rudimenta deposuerit, suspicari licet, Luduici Cæsaris auctoritate quondam Ferrariæ Abbas impositus. De se verò Lupus: *Dum alij dignam sapientiæ palmam non capiunt, alij famam verentur indignam, à tam præclaro opere destiterunt. Mihi satis apparet, propter se ipsam appetenda sapientiæ: cui indagandæ à sancto metropolitano Episcopo Aldrico delegatus, doctorem Grammaticæ sortitus sum, præceptaque ab eo artis accepi.* Post hæc, vbi ex Galliâ in Transrhenanam regionem se profectum memorat, viciniorem iam factum Einardo, addit: *Nam à prefato Episcopo ad venerabilem Rhabanum directus sum, vt ab eo ingressum caperem diuinarum Scripturarum.* Florebant igitur iam tum scholæ præstantium discipulorum numero, cum Eginhartus posito Cancellarij fastigio, quod Carolo Imperatore tenuerat, Seligenstadij ad Mœnum clarissimi monasterij & à Buchoniâ non longè distiti, Abbatem egit. Illustrauit egregiè locum hunc vir, vt quis alius, in huius ordinis antiquitate discutiendâ perdiligens & assiduus, Ioannes Trithemius; qui ob documentorum vberissimam copiam, non consuetudinem ipsam modò, & scientiarum generaviuersè, sed Fuldenfis scholæ tum nobilitatem & magnitudinem, tum fructum & famam in Hirsaugienli Chronico scitè nobis expinxit: *Erat, inquit, his temporibus in monasteriis nostri ordinis consuetudo celeberrima, vt scholæ monachorum in singulis panè cænobiis haberentur; quibus non seculares homines, sed monachi moribus & eruditione præstiebantur nominatissimi; qui non solum in diuinis Scripturis docti essent, verum etiam in Mathematicâ, Astronomiâ, Arithmeticâ, Geometriâ, Musicâ, Rhetoricâ, Poësi, & in ceteris omnibus secularis litteraturæ scientiis eruditissimi haberentur.* Deinde: *Quoties autem idoneum ad hanc subeundam prouinciam in suo cænobio monachum Abbas minimè habuisset, de aliquo alio monasterio petere aptum, non erat inuerecundum. Ita Strabus monachus Fuldenfis in Hersfeldiâ, Albinus monachus Anglicus in Fuldâ,*

Aldricus Senon. Archiepisc.

Rhabanus Doct.

Trithem. Hirsaug. Chron. ad an. 838. 847. Eginhartus, vel Einardus ex Cancellario Abbas Seligenstadij. Sigebert. illustr. Scriptor. cap. 84.

Ad annum 890. Scholarum monasticarum instituta.

* Domicilio, non origine. * Et plurimè apud Turones in Galliâ.

alijsque

Broueri
antiquitate
videntes.
STV
9

Strabus S.
Galli, Albi-
nus seu Al-
cuius, ex
Angliâ Ful-
de doctores.

Anglicana
gymnasia.
Beda eccles.
hist. lib. 4. c. 2
Theodorus
Archiep. lit-
terarum in
Angliâ re-
parator.
Loc. cit.
Anglia do-
ctrinis & lit-
teris, ac rep.
floreus.

Fontes Ful-
densium scho-
larum ex Bri-
tanniâ, &
Urbe, Italiâ-
que.

S. Bonifacii
propria cura.
* Extât apud
Ill. Cardin.
Baron. Tom.
9. Annal. ad
ann. 731. &
in editis iam
8. & 9.

Venerab. Be-
da S. Bonifa-
cio gratius.
* al. Huet-
bertum
Alcuinus,
Alcuinus
Flaccus, Le-
uita.
Sigebert. de
illust. script.
c. 82. & in
Chron. ad
799.

alijque complures in aliis monasteriis, docendi ad tempus tenuerunt of-
ficium, ubi conuersionis primordia non sumpserunt. Inde originem
scholarum huius generis aperiens: Hæc autem consuetudo, ait, san-
ctissima primum in Angliâ cæpit, ubi venerabilis ille monachus &
presbyter Beda, monachorum institutor factus, multos post se doctis-
simos reliquit discipulos. In Angliâ verò, vt à capite rem arcessas,
hunc studiorum ardorem Theodorus Archiepiscopus ex mo-
nacho Romano Tharsis in Ciliciâ oriundo intulerat, post-
quam is à Vitaliano Pontifice, Egberti Cantuariorum regis
inuitatu in insulam missus, vt rem Christianam constitueret.
de quo magnificè Beda: Numquam prorsus, ex quo Britanniam
is, Adriano comite petiit, Anglis feliciora fuisse tempora, dum & for-
tissimos Christianosque habentes reges, barbaris essent omnibus ter-
rori, & omnium vota ad nuper audita caelestis regni gaudia pende-
rent. Et quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in
promptu magistros, qui docerent. Hos quippe litteris sacris simul &
secularibus abundè fuisse instructos, & discipulorum congregata ca-
terua, scientiæ salutaris quotidie flumina irrigandis eorum pectoribus
emanasse; ita vt etiam metricæ artis, Astronomiæ & Arithmeticiæ
Ecclesiasticæ disciplinam, inter sacrorum apicum volumina, suis audi-
toribus hi traderent. Indicio fuisse, quod ad Bedæ ætatem super-
erat, de eorum discipulis qui Latinam Græcamque linguam
æquè vt propriam, in quâ nati, callerent. In quâ narratione sti-
mulus est, vt eminentissima Romanæ Ecclesiæ ornamenta ad-
uersarij religionis nostræ & inuiti agnoscant, & liberalium di-
sciplinarum contemptores horum vestigia vel serò requirant,
ac Fuldensis scholæ fontes, qui ex Britannia insulâ haud du-
biè promanarunt, domestici auidius hauriant. Aperuerat eos
vtrique S. Bonifacius, cum inde ex Britannia peteret adhuc su-
perstes pro Germanicis, opuscula Bedæ tum primum inclare-
scentis, quem etiam litteris ad Cudbertum Abbatem, & Ec-
bertum Archiepiscopum, sagacissimum appellat scripturarum in-
uestigatorem. Neque dubitauerim Bedæ desiderio apud Fulden-
ses flagrante, & Anglorum studio, quos S. Bonifacius in Bu-
choniâ reliquerat, Alcuinum, seu Albinum, huc tandem ex
Britanniâ accersitum; qui Caroli Magni postea magisterio, &
nobili quoque auditorio apud Fuldenses relicto, clarus, sepul-
turam

turam denique in vicinâ Hersfeldensi ecclesiâ accepit, apud
 parietem basilicæ Australem, hodieque visendam. Eum Cæsar
 Baronius ex Oderanno decessisse è vitâ scribit, anno DCCCIV.
 Epitaphium quod rude, nec ætatis longissimæ, affixum illius
 sepulcro nuper adhuc extabat in basilicâ Hersfeldensi, satis in-
 dicat apud maiores, ceu cælitum numeris adscriptum, in ma-
 gnâ fuisse veneratione:

ALBINVS EGO . . . QVEM SACRA TVMBA RECONDIT * SVM
 DIGNE EXORATVS TRISTIA QVAEQVE * FERRO * AVFERO
 QVINQVAGINTA MINVS * OCTINGENTOSQVE PER ANNOS * HIC OCTIN
 NVNC IACVI * FATVM CAESARE DE CAROLO GENTA
 HICQ. MANET CELEBRIS VIGBERTVS. QVEM QVOQ. LVLLVS * FACTVM
 IVSSERAT, HVC TRAXI, SVBVENIENTE DEO.
 QVOS QVI MEQVE SIMVL PRECIBVS AGITAVERIT VLLIS
 ILLIVS ERGA DEVM NON SVMVS IMMEMORES
 ID LIQVIDO POTERIT SIGNIS MONSTRARIER ALMIS
 . . . . . BEO FAMVLIS ANXIETATE MEIS.

In carminum Rhabani monumentis diuersum tamen ab
 hoc Epitaphium inuenimus, cuius ipsum Alchuinum patrem
 esse suspicamur:

EPITAPHIVM ALCHVINI.

*Hic, rogo, paucillum veniens subsiste viator,
 Et mea scrutare pectore dicta tuo:
 Ut tua deque meis agnoscas fata figuris,
 Vertatur species, ut mea, sicque tua.
 Quod nunc es, fueram famosus in orbe viator;
 Et quod nunc ego sum, tuque futurus eris.
 Delitias mundi casto sectabar amore,
 Nunc cinis & puluis vermibus atque cibus.
 Quapropter animam potius curare memento,
 Quam carnem; quoniam hæc manet, illa perit.
 Cur tibi rura paras? quam paruo cernis in antro
 Me tenet hic requies? sic tua parua fiet.
 Cur Tyrio corpus inhias vestirier ostro,
 Quod mox esuriens puluere vermis edet?
 Ut flores pereunt, vento veniente minaci,
 Sic tua namque caro, gloria tota perit.*

F

T 10

Broueri
 antiquitate
 videntes.
 STV
 9

Tu mihi redde vicem, lector, rogo, carminis huius;
 Et dic, Da veniam Christe tuo famulo.
 Obsecro, nulla manus violet pia iura sepulcri,
 Personet Angelica donec ab arce tuba:
 Qui iaces in tumulo, terra de pulvere surge,
 Magnus adest iudex millibus innumeris.
 Alchuiuin nomen erat sopheriam mihi semper amanti,
 Pro quo funde preces mente, legens titulum.

Atque idem hoc Epicedion V. C. Henricus Canisius Tomo VI. antiq. Lection. ex MS. Codice Sangallensi quampridem publicavit, epigraphen addens, quâ traditur *beatæ memoriæ dominus Alchuiuinus Abba* obiisse in pace XVI. Kalend. Iunias. Cui quidem inscriptioni Hrabani Martyrologium respondet, vbi ad eandem diem, DEPOSITIO DOMINI ALCHVINI. Non committam, vt in signe elogium alterius quidem loci, at opportunè tamen in re præsentis delibem, quod Spanheimensis Abbas in exordio monasterij Hirsaugiensis vsurpat. Etenim constat amplissimæ religionis hanc familiam ex Fuldensi cœnobio tamquam coloniam in Nemetum fines sub annum salutis DCCCXXXVIII. deductam; & quindecim hinc viros artibus ac innocentiam spectatos, ad occupandam Hirsaugiam, *Luitberto duce, missos: *Viguit igitur, ait ille, eo tempore, in monasterio Fuldensi, maxima religio monachorum, sub regimine Rhabani Mauri Abbatis; quæ se per totam Europam, famâ præuolante, diffuderat in ora omnium; eratque laus & memoria Fuldensium monachorum apud Imperatores, Reges, & Principes, in magno pretio, non solum propter sanctitatem vitæ, sed etiam propter incomparabilem scientiam Scripturarum, quâ Fuldenses monachi eo tempore præ ceteris multis dicebantur eruditi. Vnde multi ex eis in diuersis ecclesiis ad apicem Pontificatus fuerunt assumpti.* Id. quod iterare locis item aliis Auctorem non piget. Suppetit eiusdem argumenti ex Walafri di Strabi, siue Strabonis, nuper editis poematis, illustre documentum. Is namque à pueris non Augiæ modò, sanctique Galli gymnasia disciplinarum gratiâ obiisse contentus, Fulde sapientiæ diuinarumque rerum splendore captus, discendo, nescias, an docendo clarior euaserit. Anno quintodecimo ætatis versus pro temporum illorum captu graues bonosque pangere, & in Augiâ

Hirsaugien-
 si prænobili
 monasterio
 initium dant
 Fuldenses.

* Luitberto
 Fulda cla-
 ruit omni ge-
 nere virtutis
 & eruditio-
 nis.

Walafri dius
 Strabus quo
 lumine in-
 genij Fulde
 emicauit.
 Tom. 6. An-
 tiq. lection.

Augiâ diuite, Tattonis magistri fermè ingenium obscurare cœpit. Hinc S. Galli suo natali monasterio redditus, scriptitandis libris, ceu flumen quoddam exuberantis scientiæ è pectore fecundo deduxit. Quo in studio scripsit ad Maurum Hrabanum Abbatem magistrum suum nonnulla quoque poëmatia, quæ Tomo VI. antiquæ Lectionis iam publicata, iuris priuati non faciam. Sed scholæ Fuldensis progressionem, ortum, celebritatem, suâ, vti reor, fatis luce perfudimus; eius iam superest exercitationes quoque nonnullas stylo percolamus.

Iodocus
Metzlerus
de vir. illu-
stris. S. Gal-
li.

Rhabano
magistro.

CAPVT XI.

Exercitationes disciplinarum Fulde frequentata.

QVOD de Mytelenæis scriptum legitur, cum præclarè didicissent ipsi, quantum ad hominum conseruandam societatem momentum ac vim litterarum studia & liberales artes haberent; quos populos bello superassent, his non aliam irrogasse pœnam, nisi vt ne filios suos litteris erudirent, id hostis humani generis, paulò ante enata hæc in Germaniâ tot hæreseon ac errorum pestifera monstra, in plerisque cœnobitis tentasse videtur, vt ne diuinas litteras ac sacrarum Scripturarum monumenta attingerent, seu, pari curâ studioque quo maiores, perdicerent ac tractarent; quo & carnis seu Veneris imperio subditos, & auocantium voluptatum blanditiis faciliùs illigatos haberet: prorsusque obiceret bello, quod iam tum Ecclesiæ per Lutherum similesque religionis hostes parabat, inermes. Hinc illæ tot nobilium in Germaniâ monasteriorum ruinæ, subitæque clades monachorum extiterunt. Enimuerò, præstabilius nihil Deus homini mente dedit; cui, cum perennis & quietis expers sua quædam adsit agitatio, ita vt opere vacare nesciat, certè si aliquid habebit tamquam pabulum studij, atque salutaris doctrinæ, non accedet ad eam rationis inimica voluntas, nec huius eam illecebræ mollient; sed prauis omnibus cupiditatibus exuta, agitabit consilio vitæ futuræ præmia, & aduersus gehennæ dira supplicia se saluberrimâ cogitatione armabit; cum Deo assiduè erit, rebusque soluta mortalibus, in

Demon hæ-
resi per igno-
rantiam mo-
nasterijs in-
ueitiam pa-
trocinatur.

Mentis hone-
sta occupatio
fugat carnis,
& alias vi-
riorum ille-
cebras.

Broueri
antiquitate
videntes.

STV

9

hoc virtutis regno, voluptatem secum vniquam ne patietur quidem consistere. At his contrà præfidiis anima vacua, si infidiantibus cacodæmoni ac mundi carnisque cohortibus nudum præbebit latus; iam verò, quot ignitorum iaculorum ictibus, quot gladiatorum faucia vulneribus, quot denique retiariorum irretita plagis, misera humi iacebit? atque deiecta tandem gradu suo, neque ad eminentia vitæ beatoris fastigia seferiget, neque à turpi deditioe cum hoste paciscendâ tempe-

Cassiodori in otio prestigando, & negotio litterario promouendo, generositas. Instit. diuin. lect. c. 16.

Eius monastica bibliotheca.

Veteris Congregationis Fuldensis studia & occupationes.

Lib. I. demonib. Eccles. Cœnobij vitæ, communis. pulchra imago.

In Fuldensi monasterio adumbrata, per varias functiones.

rabit. Singularem profectò ac incredibilem propè magnus Cassiodorus erga diuinas humanasque litteras amorem ac voluntatem declarauit, quando Viuariensi monasterio tot voluminum ornamenta conciliauit, totque recondita sapientiæ eo in loco fontes reclusit, quot ab vsque Libyæ & vltimis Græciæ finibus, cuiusque generis scriptorum monumenta ab se conquisita, in prænobili illâ bibliothecâ exposuit, quam velut industriæ monasticæ cotem Viuariensibus esse voluit. Vnde nec immeritò cum alibi sæpè, tum Institutionis diuinarum lectionum libro primo, ardentem eos ad eloquia complectendum diuina, eaque assiduo labore meditandum, inflammat. Nam ut præclare S. Hieronymus; amaueris scientiam Scripturarum, carnis vitia non amabis. Hoc igitur ingressi iter, præsci diuinæ sapientiæ cultores, nullum exercitationis genus duxere in præteritis, quo mens vel melior effici, vel opera rectius publicè priuatimque collocari posset: nec à diuinis laudibus & religionis officiis subcesui erat temporis tantillum, quod non vel studiis darent & adparatui ingenuarum artium, vel lectioni auditionique diuinarum Scripturarum. Profsus erant gemini moribus iis, quos B. Augustinus mirificè extollit, *qui contemptis ac desertis mundi huius illecebris in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agebant, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nullâ superbiâ tumidi, nullâ peruicaciâ turbulenti, nullâ inuidentiâ liuidi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerebant, à quo ista posse meruerant.* Quin secularum instar apum, opere nusquam languido, impigre in hac suâ Fuldensi palæstrâ ascetæ desudabant. Dictabant alij, vel experimenti causâ scriptitabant varios in vtriusque Testamenti paginam

ginam commentarios: alij sibi munus exponendi interpretandi que deposcebant. Erant qui ex illis perpetuò virentibus, tum ^{Literariis} Scripturarum, tum sanctorum Patrum hortis tamquam sententiarum suauissimos flores colligerent. Erant etiam qui collatione locorum librorumque fastidium leuarent legentium; similia veri eruerent, falsi speciem abolerent. Erant denique qui acumine differendi, subtilitate diffiniendi partiendi que, & quoduis ambiguum ratione concludendi, philosophadi scientiam paucis eo tempore concederent. Neque in tanto numero eruditissimorum hominum defuisse existimes, qui pro illius sæculi vsu possent non grauissimè & copiosissimè de quauis re apud auditores suos dicere: nam si Trithemio credimus, sæculo Christi octauo, in Fuldensi monasterio vixere supra ducentos septuaginta monachi, viri religione eximij, & vt ipse loquitur, *pro magnâ parte in sacris Scripturis doctissimi*. Iam verò, si cui prima sequenti, vel natura, vel ingenium, hæc artium ac diuinarum rerum altiora fastigia negasset, huic in secundis tertiisve consistere, & locum inibi honestum occupare, difficile non erat. Admicula igitur sufficiebant hi primis; alij spargendis ^{Mechanicas} in membranas paginas apicum & diuersi generis characterum ^{Scribendo.} notis; alij nobilibus operimentis inuoluendo vel claudendo ^{Operiundo.} codices; alij, minio & rubricâ, vt quodque in sententiis aut capite versuum emereret, signando & enotando, illustrabant. ^{Notando.} Nonnulli, quod temerè coniectum in schedas, vel dictando ^{Excipiendo.} elapsum, ad purum exscribendo mundabant, & ordine quæque suo venustè digerebant. ^{Pingendo.} Picturâ quoque & multiplici colorum fuce, & imaginum exprimentarum vsu, haud pauci Fuldæ excellentes monachi floruerunt. Nec dubium est ex illorum epigram- ^{Fabricando.} phis, quod in auro aliisque metallicis operibus olim hinc artis & ingenij multifariam variis in templis extitit, id fuisse effectum industriâ & labore cœtobarum. Illustre, quo id manifestum fieret, vetustis in membranis hoc documentum inueniebam: *Dictante & ordinante pie memorie Rhabano Abbate, & postmodum perficiente Hadamaro discretissimo Abbate, assignati certi fundi, & census camerae Abbatibus, non solum ornandæ ecclesiæ, sed aliis vsibus ad Camerarij & ipsius Abbatibus nutum seruitura, ad faciendum omne opus artificum, tam in fabricaturâ, quàm sculpturâ, & calaturâ, &*

proveri
antiquitate
videntes.
STV
9

araturâ fabrili. Et mandat ur Camerario, ut curet ne sit vacua fabrica Abbatis; sed semper docti opus faciant, & iuniores discant, unde domus Dei cottidiana seruitia habeat, tam in eramentis & calaturis,

Elementa prima pueros etiam docendo.

Epist. 6.

Probus Fuldae Grammatices magister.

quàm in fusili ac fabrili, omnique arte ornatiorâ. Taceo iam disciplinarum eos anfractus difficilestque vias, quibus tenerior aetas ad sapientiam instituta, Grammaticæ, Musices, Arithmeticæq. elementa percurrit. de quibus iocans Lupus Ferrariensis ad Altuinum monachum Senonensem scribit: *Iam verò panè stomachor,* inquit, *quoniam non scripsisti, quid Probus noster exerceat: scilicet, & utrùm in saltu Germaniæ disciplinas liberales, ut seridè dicere solitus erat, ordine currat: an certè inchoatam Satyram, quod magis existimo, struens, Ciceronem & Virgilium, ceterosque opinione eius probatissimos viros, in electorum collegium admittat, ne frustrâ Dominus sanguinem fuderit, & in inferno otium triuerit, si verum sit illud Propheticum: Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.* Probum hunc, qui scholæ iuuentutis Fuldæ magistrum tunc fuisse censeat, huiusego coniecturam haud improbauero. Saltum verò Germaniæ hanc nostram signare Buchoniam & Fuldense cœnobium, planè certissimum est. Non faciam hîc, quin ex editis olim Albinus Flacci versibus, Antiquariorum & Amanuensium celebre Muscium, quod maiores* dixêre *Scriptorium*, iterùm deprædicem. Locus is Fuldæ fuit secessu & reticentiæ studio singularis; cui Flaccus magister hos inscripsit versiculos:

Antiquariorum & Amanuensium Fuldae peculiaris honor. * B. Notkeri vitæ, cap. 20.

HIC SEDEANT SACRAE SCRIBENTES FAMINA LEGIS,
 NEC NON SANCTORVM DICTA SACRATA PATRVM.
 HIC INTERSERERE CAVEANT SVA FRIVOLA VERBIS
 FRIVOLA, NEC PROPTER ERRET ET IPSA MANVS.
 CORRECTOSQVE SIBI QVAERANT STVDIOSE LIBELLOS,
 TRAMITE QVO RECTO PENNA VOLANTIS EAT.
 EST LABOR EGREGIVS SACROS IAM SCRIBERE LIBROS,
 NEC MERCEDE SVA SCRIPTOR ET IPSE CARET.

Idem, instituto sancto veterum Patrum. Cap. 30. Eorum salutaris opera & par ecclesiasticis,

Quâ de re mirificè Aurelius Cassiodorus, Institutionis diuinarum lectionum libro primo. Spirantis affectus orationem ipsius, qui præteream? *Felix intentio, laudanda sedulitas, manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, salutem mortalibus tacitam dare; & contra diaboli surreptiones illicitas calamo atramentoque*

pugna-

pugnare. Tot enim vulnera satanas accipit, quot Antiquarius Domini verba describit. Vno itaque loco situs, operis sui disseminatione, per diuersas prouincias vadit. In locis sanctis legitur labor ipsius. Audiunt populi, vnde se à prauâ voluntate conuertant; & Domino purâ mente deseruiant. Operatur absens de opere suo. Nequeo dicere, vicissitudinem illum de Doëtorum bonis non posse percipere, si tamen non cupiditatis ambitu, sed recto studio, talia noscatur efficere. Verba celestia multiplicat homo; & quadam significatione comprobabili, si fas est dicere, tribus digitis scribitur, quod virtus sanctæ Trinitatis effatur. O spectaculum benè considerantibus gloriosum. Arundine currente, verba celestia describuntur, vt vnde diabolus caput Domini in passione fecit percuti, inde eius calliditas posset extinguui. Accedit etiam laudibus eorum, quod factum Domini aliquo modo videtur imitari, qui legem suam (licet figuraliter sit dictum) Omnipotentis digiti operatione conscripsit. Sedulum in hoc argumento Trithemium velim euoluas, opusculo de laude scriptorum manualium: quorum certè Caroli Magni ætate, Albino nostro, Didymi instar Chalcenteri opus exercente, nitor & artis elegantia cum labore & industriâ certarunt. Quippe litteratissimi Cæsaris munificentia, & Albini doctoris inexhausto lectionis studio, corpus vtriusque Testamenti, seu librariorum vitio, seu temporum iniuriâ variè deformatum, & ab integritate suâ longè quidem abductum, ad vetetum exemplarium fidem tunc reuocatum est. atq. ita Caroli iussu Bibliorum editionis vulgatæ passim ad vnguem facta castigatio. Hinc florentissima quædam scriptorum seges, materiaque nouæ solertiæ extitit, insigni non illius æui modò interpretum vtilitate, sed nostri quoque sæculi, quo laboris maiore cum gloriâ fructûque rediit, emolumento. Celeusma verò istuc in gratiam Amanuensium tunc pangere Albinum haud piguit:

*Nauta rudis, pelagi sæuis ereptus ab undis,
In portum veniens, pectora leta tenet.
Sic scriptor fessus, calamum sub calce laboris
Deponens, habeat pectora leta satis.
Ille Deo dicat grates pro sospite vitâ,
Pròque laboris agat fructibus, & requie.*

Regredior hinc in memoriam exercitationis, quam S. Hieronymus

nec mysteriis vacans.

Adi opera Trithemij pia.

Caroli M. Capitul. lib. 6. c. 227.

Editionis vulgatæ Biblica restitutio.

C. Baron. Tom. 9. ad an. 778.

Proverbi
antiquitate
videntes.
STV
9

*Diffandi ex-
ercitatio in
S. Hierony-
mo, &*

*Fuldensi gym-
nasio.*

*Praefat. ad vi-
tam Aegilis
Abbatis.*

*Rhabani A-
crostichides
de Cruce.*

*Concertatio
disputatio-
nis.*

nymus sibi vsurpatam Constantinopoli, Gregorio Nazianzeno magistro, ad Isaiaë sextum meminit, vbi de visione Prophetæ, breuem, ait, se dictasse subitumque tractatum, ut experimentum caperet ingenioli. Idem hoc methodi genus, in erudiendis suis, secutum hic quoque Rhabanum Candidus eius discipulus ad Modestum presbyterum, monachum & collegam, scribit: *Notum facio tuæ charitati, quod anno præterito dominus Abbas Hrabanus, cum illi querebar, quia non haberem quemquam mecum consociorum, cum quo in diuinâ lectione, disputando & legendo, proficere potuissem; tale mihi responsum referebat: Exerce, inquit, temetipsum legendo, & aliquid vtilitatis adde, dictando. Nam dum ego ibidem, vbi nunc ipse moraris, quondam commanerem, librum prosæ & versibus, in laudem sanctæ Crucis, diuinâ gratiâ inspirante, incepti, atque fidelibus legendum studioso labore consummaui. Disputandi quoque mutuoque congressu ceu cote exacuendi ingenij laudem, non præterisse eiusdem ætatis cœnobitas, idem Candidus de se ipse prodit in Aegilis Abbatis memoriâ: Diligebat (Aegil) fratres suos, sicut sancta regula docet, & maximè illos, quos in Dei seruitio, atque diuinâ lectione studiosos esse cognouit. Inter quos sanè meipsum, quamuis indignum & vltimum seruorum Dei seruum, tamen pio patris affectu in suam familiaritatem & gaudium introire concessit. Disputationem quoque sæpius, cum Hrabano magistro, qui erat ei speciali familiaritate connexus, excepit: & frequenter in disputando, ad hoc solummodò cum ipso in eius præsentia concitauit, ut secundum sententiam Salomonis, audiens sapiens, sapientior efficeretur. Atque fuere haud dubiè multo plura huius generis, apud priscos sapientiæ amatores, animorum atque ingenij exercitamenta; quibus instructi, eorumque eximio fructu locupletati, dici non potest, quibus animi ornamentis abundarint, quibus prauarum cupiditatum & otij pestibus caruerint. Quare vtinam numquam dissimiles his posteri, litteras, religionem, disciplinam pensi habere plurimum voluissent, æuum optimo viuendi genere, opibus ac virtute florentes adhuc agitent.*

CAPVT

CAPVT XII.

Exercitationum harum usu stetisse religionem.

IACOBVS Vitriacus Cardinalis, Friderici secundi ætate, Honorio tertio sedente, floruit. Is in historiâ suâ Occidentali, quâ religiosarum familiarum aut iacentem disciplinam deplorat, aut itantem laudibus attollit, ordinis Nigri, siue sancti Benedicti statum, maiorem in modum labefactatum, hoc incertior luger, quòd nulla religio alia tot sanctis viris abundasset, aut tanto tempore rigorem disciplinae conseruasset, aut tot genuisset Ecclesie pastores; qui excellentis vitæ exemplo, & doctrina verbo collustratis tam multis regionibus, tot è diaboli faucibus animas eripuissent. Quamdiu enim, inquit, gratam Deo, & amicam religioni dilexere paupertatem, ambitionis & solitudinis securi, vigiliis, ieiuniis muniti, noctu diuque in hymnis, psalmis & laudibus diuinis perseuerantes, lectionibus & sacrarum Scripturarum meditationibus insistentes, in cilicio & cinere & cordis contriti compunctione, non solum sua, sed totius mundi peccata lugentes, eorum fama sanctitatis, & odor sanctæ conuersationis, non mediocres & infimos solum afflauit, verum & Reges, ipsosque Principes summos allexit adeò, vt diuitiis & amplis patrimoniis relictis, & habitu religionis suscepto, post odorem unguentorum suaueolentium cursu contenderent; beatos etiam serati, si eleemosynas suas apud ipsos collocassent. Hinc perfectum breuè, vt cum iis temporibus alia monasteria ac religiosorum instituta nata necdum essent, hi immensum possessionibus aucti, cunctos opum affluentiam superuaderent. Postquam igitur dulce diuitiarum venenum agris, vineis, decimis, & innumeris aliis vectigalibus eorum superfusum, impinguati, incrassati, dilatati maiorem partem recalcitrare cæperunt; & ne persequare alia, prædæ ac direptioni ipsi cum monasteriis expositi, hoc maiora adiere discrimina, quòd qui suspicere, & integros mores laudare consueuerant illustres viri, paulatim euaderent haud minus ad auferendum proni, quàm olim fuerant ad largiendum prompti. Hæc ferè Vitriacensis. Enimuerò, vt multum ille vidit, qui duo isthæc, nimirum scientiam Scripturarum, & insignem erga Deum optimum charitatem, tamquam fræna & firmamenta ponit, olim

Cap. 20.
S. Benedicti
monasterio-
rum disci-
plina, ante
cccc. an-
nos.
Ordinis in
Ecclesiam
merita.

Rigor & vi-
ta seueritas.

Incrementa
facilitatis
& opum.

Ioan. Tri-
them. de vi-
ris illust. ord.
S. Bened. &
passim in
opusc. spirit.

G • confet-

proveri
antiquitate
ideales.
STV
9

*Morbus,
eiusq; qua-
litas.*

conseruatæ disciplinæ; sic, vtriusque remissio interdum, & velut de manibus excusso gubernaculo, quid sperari aliud potuit, quàm quod idem grauissimâ sæpè querelâ Vitriaco consentiens, exaggerat, & multifariàm deplorat? Sed morbi vtiq; peracerbi vulnera libero stylo quamquam tractauit ille quidem, remedia tamen opportuna posterior ætas vix inuênit. & conualescere per hæresis & superiorum temporum licentiam ægrius quoque licuit. nam, quemadmodum aiunt, hastilia detorta, vt corrigantur, aduri, & adactis cuneis, non vt frangantur, sed vt explicentur, elidi: sic & ingenia hominum, manifestum est, vitio praua, non citra ægritudinem animi inflecti; sed morâ tamen spatiisq; datis emendari. Quamobrem vsu venit non rarò, vt quòd in ægris affectisq; membris, sicut illa causticis & ferro cum nequeunt, cataplasmatibus & fotu sæpè confanantur; ita animi vitia alleuatio molestiarum, & à noxiis rebus auocatio, extenuent atque diluant. Ita enim homines ferè naturâ comparati sunt, vt cum ipsi se religionis salutisq; causâ Deo in seruitutem dicarunt, æquabili iure & comitate ad officium allici, & beneuolentiâ duci velint. Cum enim pars eorum imperent, pars obsequij munus, legesq; parendi vltro complexi sint, eaque ratione duriores etiam partes in omni officio sustineant, annon agi secum imperiosius arbitrentur, si quod legibus institutisq; maiorum deuincti, sponte aliàs subire parati sunt, ad id præstandum herili more iam se cogi impelliq; sentiant? Sed euenire tamen sapientissimi monuit legislatoris oratio, cum tempora miscere temporibus, terroribus addere blandimenta, salutiferum sit; cum ostèdere nunc severum magistri, nunc pium patris affectum expediat. Auorum certè memoriâ, quid natalibus illustri Abbati in hoc genere vsu venerit, repetere nihil attinet. Is congregationi leges iam pridem desuetas & mores antiquos commendare cupiens, eam in rem maiores natu, & dignitate spectatos in monasterium montis S. Petri conuocarat; & quid voluntatis & animi haberet benignè quidem exponebat, verùm, quàm difficilem consilij sui repererit exitum, vitam quoque suam, vt egrè tutatus sit, non domesticis tantùm litteris, sed Hennebergensium comitum publicis monumentis, ab hæretico item Scriptore proditum est.

Verùm

*Remedij va-
rietas.*

*C. 2. reg.
S. Benedi-
cti.*

*Ioan. Hen-
neberg.*

*Chron. Hen-
neberg. lib. 5.*

Verùm de exercitationum vsu, quæ disciplinæ faciunt tuendæ exornandæque, sermo nobis erat. In his diuinarum litterarum afflicta tractatio, quàm vsitata maioribus, tam legislatori eam fuisse cordi, luculenta sanè in regulâ suâ posteris documenta reliquit. Nam ad lectioni vacandum diuinæ sancit, in caput *Quadragesimæ* singulos de bibliothecâ promi codices, eosdem per ordinem ex integro legi: denique ephoros constitui, qui notent inspiciantque desidiosos, & aliis, quàm huic sacræ lectioni, intentos. *Quæ enim pagina, ait idem sanctus Pater, aut quis sermo diuinæ auctori- tatis veteris ac noui Testamenti, non est rectissima norma vitæ humanæ? Aut quis liber sanctorum Catholicorum Patrum, hoc non resonat, vt recto cursu veniamus ad creatorem nostrum?* Quibus haud aliena differit, morum grauitate iuxta ac religione amplissimus Senator Cassiodorus; qui cœnobitas tamquam religiosos quosdam ciues alloquens, urbem eis datam quamdam propriam gratulatur, in quâ concorditer & religiosè viuentes, cælestis iam patriæ gustum præcipiant animis. In hac vrbe nullum relinqui desidiæ locum: sed esse præstò sanctarum Scripturarum dogmatica instrumenta, suis cum inter pretibus; qui veri sint floriferi campi, cælestis paradisi poma suauia, vnde & fideles animæ salubriter imbuantur, & earum linguæ, non caduco, sed fructifero nimis instruantur eloquio. Atque hinc, quo mortiferas mundi delectationes, noxiæque blandimenta faciliùs vincant ceu transitores huius sæculi, ad illud semper festinent remedium salutare, vt legem Domini diebus noctibusque meditentur. Neque enim tunc hostem proteruum apud eos inuenturum locum, cum totum Christus occupauerit animum. Sed prolixiora sunt reliqua; vtque hinc omnia recenseam, non patitur instituta scribendi ratio. Illud inter omnes longè verissimum conuenit; mutuo nexu hæc duo religionis bona sic esse colligata, vt, vbi acre studium diuinarum litterarum, animi puritate & ardore pietatis accensum viger, istic ad penetralia sapientiæ, & adyta Sanctorum, non difficile sit peruenire. Quæ enim fieri possit, vt cuius assidua mens consuetudine poenitissimè fruatur, in huius non medullitus abeat amorem & affectum? Spiritus igitur ille inhabitator & rector cælestis huius gymnasij, vbi per Prophetarum & Apostolorum alloquia, animam exercere & erudire volentem inceperit, sensim ab omni terrestrium rerum fæce purgatam ab-

Diuinarum litterarum assidua tractatio à S. Benedicto commendata. Cap. 48.

Cap. 73.

Diuin. instit. lib. c. 32.

Quarum meditatio iucunda & salutaris.

Animi puritas nutritrix intelligentiæ Scripturarum, &c.

pro veri
antiquitate
videntes.
STV
9

Collat. 10.
c. 11.

Ambarum
colligata so-
cietas.
Valer. Max.
lib. 2. c. 1.

Adi Paulum
Lang. Chr.
Citizen. ad
an. 968.

ripit; atque ita sapere ac sentire condocet, ut quod præclare apud Cassianum Abbas Isaac obseruauit, *omnes [Scripturarum] Psalmorum & Prophetarum affectus in se recipiens, sententias eorum non tantummodo per Prophetam, aut in Prophetâ fuisse completas, sed in se quotidie geri impleri que cognoscat*; admirabili, scilicet supernè, docentem inter & discentem reciprocante commercio. Quas Athenas, aiebat ille, quam scholam, quæ alienigena studia huic disciplinæ prætulim? Inde oriebantur Maggentij, Strabi, Luitberti, Haimones, Freculphi, ac ne plura monasterij huius lumina ante tempus ingeram, inde, inquam, Germaniæ clarissima pars, tot in Moguntiacensi cathedrarum primâ, nobiles fulserunt Archiepiscopi.

CAPVT XIII.

Præstantium doctrinâ & pietate virorum corona quadam obiter monstrata.

Prosapia est
stemma vir-
tutis doctri-
nâ, antestat
liberorû pro-
pagationi.

Hieron. ad
Celsantiam.
Ambros. cit.
cap. 4.
Stirpis huius
fecunditas.

Cap. 44.

PRAECLARE S. Ambrosius de Noë & arcâ scribens, *proba-
ti viri genus*, dixit *virtutis esse prosapiam*: ut, qui stirpem corporum coniunctione propagatam huic, quam propria constansque virtus progigneret, meritò postferret. Quippe virtutis ad nepotes transmissæ *vna secura & inuiolabilis est possessio*, quæ neque naufragio neque incendio amittitur, nec tempestatum nec temporum permutatione mutatur, *quâ præditi qui sunt, apud Christianos verè sunt nobiles*, possidentque res & fructuosas & sempiternas. Quo eorum & genus & speciosæ stirpis imagines magis suspiciendæ sunt, qui ut Ecclesiæ liberos præstantes gignerent, horumque stirpem immortalitate donarent, vno virtutum partu procreationem suam absoluerunt; eamque similitudinem iis diuinæ mentis impresserunt, ut Dei crederes potius, quàm hominum fatu genitos, & diuino quodam partu in lucem effusos. Atque huius prosapiæ titulos luculento sermone Ecclesiasticus adumbravit; *viros eos testificatus gloriosos, quorum cum semine vsque perseuerent bona, quorum & sancta sit hereditas nepotes eorum, quorum denique liberi propter ipsos sempiternum æuum immortali cum gloriâ degant*. Atque, ut Cosinum Theo-

Theologum in Syriâ Ioannis Damasceni magistrum, sine liberis quos ei philosophia pareret, mori noluisse laudatum est; sic ego Magnum Cassiodorum memini, postquam cum Agapito Pontifice de studiis diuinis Romæ inter Barbaros excitandis egisset, angustissimè grauissimo dolore, quòd Scripturis diuinis publici magistri deessent. Primùm igitur nobis insulæ Britannia, post Deum humanæ salutis prouidum curatorem, laudes gratèque dicendæ; quæ radiantibus sapientiæ & virtutis luminibus, in opaca hæc intimæ Germaniæ nemora infusis, quidquid hîc inertia & barbari stuporis extitit, absterfit, illustrauit, & ad capeffendam ex litterarum tam humanarum quàm diuinarum studiis egregiam laudem, accendit. Sed immortale præconium ipse meritis utique S. Bonifacius, qui omnium pietatis & amplificandæ religionis artium, pater, inuentor, & Sturmionis educator, Scripturarum sanctarum eloquia, ut feliciter in Germaniâ exercuit, ita cælesti quodam munere apud discipulos inde fouenda reliquit. Bedæ, post sacram Scripturam solertis ingenij fecunditate, tot commentationum voluminibus editis, ex longinquo fama iam olim latè percrebuerat, S. Bonifacio dum uiueret, non ingrata, ut multiplices in eodoctrinæ fructus suis haud obscurè approbaret. Quæ igitur ex huius disciplinâ vel condiscipulatu, accersendi abusque Britannia magistri cura Fuldensem congregationem sollicitabat, hanc ut potuit, primitus explicuit.

ALCVINVS is erat, multo acumine perspicacis ingenij, nec ineruditâ facundiâ, Albinus Flacci nomine, & Caroli Magni institutione notus; quin & huius imperio, Parisiæ urbis in gremio, altrice tot artium atq. disciplinarum erectâ scholâ, futurus illustrior. Hic, Bedâ iam vitâ functo, postquam peragrata Gallia tribus sociis monachis in Austrasiam venit, inde Buchoniam petens, & aliquamdiu Fuldense monasterium, sed leuiter incolens, reconditas sacræ doctrinæ gazas magnâ nominis sui & auditorum celebritate reclusit, & æmulos suæ doctrinæ discipulos vigilantis ingenij, primùm Turonas euocauit, mox incomparabilis scientiæ laudibus cumulos, hîc post se magistros reliquit. In quibus familiam duxere Haimo, *Ysuardus, Freculphus, Hrabanus, Hatto, Luitbertus; quorum accu-

*Cosmus Theologus.**Cassiodorus Senator.**Anglia quid Fulda debeat:**Quid S. Bonifacio opt. patrono, parueni, quid**Bedæ venerabilis inuētis. Catal. eccles. Script.**Sigebert au- & Suffrido & Triuh. lib. 2. de illustr. uis Ordin. S. Ben. c. 26. & alibi. MS.**Tom. 1. & 5. antiq. Lect. V. C. Henr. Canif. & Nicol. Serar lib. 4. rerū Moguntiac. in Rhaban. & illustr. Baro- nius ad an. 778. Tom. 9.**Alcuinus Fulda docet, & discipulos in Gallia ex- politos, Ful- densi mona- stero magi- stros remit- tit.***Ysuardus, Ysuardus,*proveri
antiquitate
videntes.

STV

9

Arnoldus
Wion. de il-
lustr. vir. Or-
din. S. Bene-
dicti.

* Haimo
apud Hono-
riū de ecclēf.
Script. Sig-
bert. c. 136.
vet. Haimo,
& Hemmo.
lib. 2. de vir.
illust. c. 32.
& 124.
Halbersta-
diensis Epi-
scopus.

Lib. de uni-
uerso.

Haimo an
Abbas Hir-
feldia extitit
vii?

M. S. Chron.

* Vsvardus
Martyrolo-
gij auctor. al.
Husvardus.
De ecclēf.
Scriptor. Si-
geb. c. 85.
Pap. Mas. de
illo in Caro-
lo Caluo.
Trithem. cit.
c. 29. & alibi.
Molan. ad
Martyrolog.
* Al. Frecul-
fus, De scri-
ptor. ecclēf.
Sigebert. c. 91

rariū virtutes propriis insignitas elogiis spectandas exhiberem, ni tantorum ingeniorum dotes rarâ styli & lucubrationum varietate Spanheimensis Abbas & recentiores alij occupassent. Quod inde strictim carpemus, subsidio vanescentis memoriæ, id hac iudicij trutinâ ponderandum erit, vt quæ rudis nec perpolitū sæculi ingenia tunc in admiratione fuerunt, ea hodie tamquam expergefactis omnium artium censoribus, moderatioris supercilio iudicis submittamus, temperato non imminuto honoris pretio.

* HAIMO itaque, cuius & magisterium & religionis natalem immeritò subtrahi Fuldensibus olim Trithemius publicè questus est, magnitudine & præcellentis ingenij gloriâ, hinc ad Hirsfeldiam vicinam euocatus; vbi virtutis & pietatis cum doctrinâ exuberantis opinione ad sapientiæ fastigium euectus, lucubrationum ingenti mole consurgens altiùs, cum Scripturæ propè vniuersæ arcana commentariis ambiret, ad Halberstadiensis ecclesiæ gubernacula venit, quæ annis XIV. summâ integritatis & sanctimonix famâ, feliciter tertius in Episcoporum ordine tractauit. Quin & Hrabanus eum honorificè compellans, æqualem suum libenter agnoscit. Ceterum, etsi constanter Trithemius passim, Haimonem hunc Abbatem Hersfeldiæ fuisse vult, eum tamen nec Lambertus hoc tempore recipit, nec probat historia publica; siquidem ab anno DCCCXL. vsque ad DCCCXLVI. Brunonem sedisse testatur; quâ tamen annorum intercapedine Haimo factus Episcopus. Rectiùs igitur noster Francofaxonicus: *Anno Domini DCCCXL. Heimo Hersfeldensis ecclesiæ monachus, tertius Episcopus Halberstaden. à Luduico filio Pij Luduici mittitur: & anno XIII. suæ ordinationis VI. Kalend. Aprilis obiit, & Halberstad. sepelitur, in cuius locum Huldigrin Episcopus est ordinatus.*

* VSVARDVS verò, Flori exemplo iussuq. Magni Caroli diffusius explicatis Martyrum agonibus, aliorumque Sanctorum actis, succinctè per Ephemerides antea enarratis, famosissimi nomen operis ad sui commendationem, ecclesiæ legendum tradidit. Neque huic impar

* TRECVLPHVS ex Fuldensi disciplinâ, selectissimi ingenij & eruditæ memoriæ laudem consecutus; cui & Hrabanus lucubrati

cubрати in Genesin operis honorem, in inscriptione suâ detulit, & ipse Freculphus Lexouiensem ecclesiam, in Lugdunensi secundâ, iam Rhotomagensi prouinciâ, regionis Nortmanniæ, adeptus, à mundi incunabilis exordio factò, rerum omnium origines & euentus, per sacræ profanæque historiæ sinus, vsque ad Christi Domini natalem, haud sine quæstionum subtilitate posterorum memoriæ subiecit.

*Freculphus
Lexouienſis
Episcopus.*

De HRABANO quid memorem? qui à pueris Fuldæ vbi natus & enutritus, atque inde in Galliis apud Turones quoque disciplinarum causâ vixit; & nullius omnino liberali homine dignæ facultatis aut artis expertus, ferè nemini concessam hæc ætate excellentissimæ doctrinæ palmam, obtinuit: immenso quippe captu, vastoque librorum complexu, docendo, dictando, scribendoque diuinos apices totis dispersos Bibliorum membris rimatus, portentosi ac secundissimi ingenij merito, nescias utrum illi plus decoris librorum conscriptorum auctoritas, quam profundæ & inexhaustæ mentis admirabilitas adiecerit. Vnde cum publico Fuldæ docendi fungens munere, explicaret itidem immensi ingenij sui diuitias, facilè vicinorum non solum, sed & remotiorum, in tanto gymnasij splendore, ad se studia atque ora conuertit; vt concursus etiam audiendi causâ ad eum ex totâ Germaniâ Galliaque fierent. Tradidèrè proinde meritò ipsius pectori sapientiæ diuinæ ac virtutis refertissimo, ornamenta sua pariter & gubernacula, primùm Fuldenſis congregatio, atque deinde ecclesia Maguntiacensis; quod vtrumque munus Abbas & Archiepiscopus, immortalis nominis sui gloriâ præclarè sustentauit.

*Hrabanus
magister
quantus.
Ex Honorij
Sigeberti ill.
viris c. 90.
MS. & Tri-
them.*

Porrò LINTBERTVM etiam Albini Hrabanique discipulum, duæ res memorabilem effecerunt; quòd nobili Hirſaugiensi apud Nemetes Abbatia primus Abbas, sacræ eruditionis & probitatis auctoramento, initia dedit; quodque pulcherrimas benè viuendi artes illas, quas nobilis puer è Suciâ ortus, Fuldæ imbiberat, non infelice virtutis gloriæque prouentu, in Hirſaugiense monasterium intulit. Etenim anno duodeuigesimo monasticæ initiatus, Baugolfo Abbate, qui S. Sturmioni successerat, per incrementa ætatis Aegilis & Rhabani disciplina sic se erexit, vt Hirſaugiæ degentis famâ sanctitatis & eruditionis

*Lintbertus
Hirſaugia
Abbas & in-
choator. al.
Luitbertus.
Chron. Hir-
ſug. ad an.
838.*

proveri
antiquitate
adens.

STV

8

Fama virtutis ac sapientie innumeros alliecit ad religionem.

tionis per omnem circa regionem se diffundente, multi generosæ stirpis viri liberos suos in ipsius disciplinam traderent; alij quoque non obscuro apud suos, fortunis mundoque valere iussis, Christi & Lintberti sese obsequio consecrarent. Ad Hirsaugiam venisse eum perhibent, regibus carum, ac magnatibus verendum, anno atatis LX. conversionis XLII. Abbatis munus gessisse annis sedecim.

CAPVT XIV.

*Continuatio illustrium virorum secundæ
& tertiæ classis.*

ORBITAM, sed breuem Flacciani solis, quam curriculo suo descripsit, absoluiimus. Albino Flacco, quod litteris valde compertum sit, haud clarior inuenitur notiorque, qui successerit, doctrinarum magister, quam Magnentius Maurus Hrabanus, cuius è scholâ, vt innumeros præteream alios, summa hæc neque interituræ laudis ingenia prodire, Walafridus Strabus, Lupus, Otrifridus, Werenbertus & Helpericus, ambo monasterij S. Galli aurea quædam sidera, Hartmundus, Probus, Rudolphus, Candidus, Mago, Modestus, qui ab ortu litterariæ Fuldenfis palæstræ secundam velut eruditorum & sapientissimorum virorum classem efficiunt.

Secunda classis Hrabani discipulos exponit. Catalog. illust. vir. & lib. 2. de illust. Ordin. S. Bened. c. 41

Walafridus Strabo, seu vulgò Strabus. Auctor vel inceptor Glossæ ordinariæ. Strabus vnus idemq; cum Walafrido. Adi Cansij præfat. Tom. 6. antiq. Lect. Siegeb. c. 71. Surium in Octob. in S. Galli vitâ. Præfat. ad Thegani opusc. Annal. Franc. Pirhecanis Fuld.

STRABVS, vt Trithemij verbis vtatur, *monachus Fuldenfis, natione Teutonicus, Hrabani scriba, discipulus & notarius; vir certè ipse vndequaque doctissimus, qui diuinarum Scripturarum optimè sensa norat, bono explanante magistro, litteris & diuinis & humanis ad plenum instructus, Theologus, Philosophus & Poëta celeberrimus, ingenio iuxta linguæque facundia promptus.* Non villo scriptionis genere lætior in posterorum memoriâ victurus, quàm ingentis operæ ex veterum monumentis publicatæ Glossæ syntagmate, quam ordinariam vocamus; cuius ipse fundamenta iecit. Sed varium hîc Trithemij errorem caueamus oportet, cum Walafridum Strabonem passim à Strabo diuidit, & velut ætate dispertem, illum S. Galli, hunc Fuldensem monachum, quemque seorsim laudat. Walafridus enim vnus idemque ex monasterij S. Galli

S. Galli disciplinâ profectus, Fuldæ discipulus olim, atque inde magister floruit; postea inter suos Decani honore sublati, apud Augiam diuitem quoque munus Abbatis accepit anno Domini DCCCXLI. atque in eodem munere diem suum clausit, XLIX. eiusdem sæculi, vt ex egregio cœnobitâ Santgallensi, Tomo VI. antiquæ Lectionis ab erudito Canisio obseruatum est. Poëticum hunc lusum ipse de nomine suo fecit:

*Decanus S.
Galli.
Abbas Au-
gia, vulgò
Reichenauu*

*Edidit hæc Strabo paruissima portio fratrum,
Augia quos vestris insula alit precibus.
Strabonem quamquam dicendum regula clamet;
Strabum me ipse volo dicere, Strabus ero.*

*Poëmat. de
Grimaldo.*

Porro quem Strabonis lateri sociavimus, Lupus, ex Senonum Galliæ finibus litterarum gratiâ Fuldam profectus, eruditorum familiaritate quæsitâ, vt vndique feracis ingenij copias adaugebat, sic & librorum veterum corrogatâ supellectile, litteras iam tum obliuione propemodû sepultas instaurabat, quæstionibus, vt indicio sunt epistolæ quæ leguntur, quacumque delatis, ad excutiendum ignauæ mentis torporem. Ita litteris scientiarumque diuitiis abundans hinc in Galliam regressus, regum & nobilium antistitum gratiâ circumfluxit, & eruditionis variæ item elegantiam regnum illud ornauit. Carolo Caluo

*Lupi Ferrar-
iensis mona-
chi Galli præ-
conium.
Ex lib. epist.
cuius quæ ex-
tant.
Papir. Mas-
son. in Cal-
uo, &c.*

rege, & munera ampla in illius regno gessit, & Synodo quoque Sueslionensi interfuit, cum iam Abbas monasterij S. Petri in agro Senonum, quod Bethlehem vel Ferraria dicitur, creatus esset. Quâ de re ipse ad præceptorem suum Rhabanum ita scripsit: Reuerendissimo patri, eximioque præceptori Rhabano, Lupus salutem. Non potui hætenus gratias vobis agere, tamen quantitas affectu habuerim, occultorum cognitor semper inspexit. Deinceps autem, si idem Deus vitam vestram produxerit, optatamque pacem reformauerit, non erit impossibile, quid animo geram, factis ostendere: namque consensu fratrum nostrorum in Kalend. Decembris cœnobium Ferrariense mihi commissum est, dominusque noster Carolus mirâ me dignatione fouens, gratiâ suâ donauit: vestra igitur beneuolentia me, vnâque congregationem mihi creditam, sacris orationibus commendare dignetur, vt sicut studia mea plurimum eruditione adiuuistis, sic officij difficultatem, assiduis precibus temperetis.

Eius a. n.

*Abbas Fer-
raria, vel
Bethlemisici;
si monaste-
rij.
Rhabano
magistro
scriuit.*

Quæ in Otfridium verò Deus gratiæ doctrinæque munera

H

cumu-

roveri
antiquitate
idenses.
STV
9

*Osfrius in
VWissenburg.
monasterio
claret astro-
nomiâ, &
studiis sacris.
Trith. in ca-
talog. illustr.
vir.
Germanica
Orthogra-
phia inuen-
tor.
Boic. rer. l. 2.*

cumularit, ingrato silentio premenda non sunt. Hic apud Nemetes in Wissenburgensi cœnobio lumen ingenij tantum ostendit, vt astrorum ac diuinarum rerum peritiâ excellens, admirandâ metrorum felicitate demum in Germanici ac vernaculi sermonis elaborando canone, parum licet fructuosè sudarit, nulli suâ ætate copiâ scientiarum & pangendi facultate secundus. Eum Marcus Velferus, Germaniæ decus, in Boicis attestatur, Germaniæ sermonem scriptu eâ ætate perdifficilem, omnium primum litteris tractare aggressum. Nec S. Galli præclarum hodieque, in Alemanniâ Sueuorum, ordinis S. Benedicti monasterium, Rhabani præcellentis magistri fœtuiâ caruit; quando ex Fuldësis gymnasij sacratio, & *Helpericum & VVerenbertum* accepit, egregiæ fecunditatis argumento, qui seueriore simul & amœno succinctus doctrinæ cothurno, non Philosophiæ magis ac diuinæ sapientiæ laudibus, quàm poëtices Græciq̃ue sermonis gloriâ claruit.

*Helpericus,
& VVeren-
bertus S.
Galli.*

*Hartmun-
dus eiusdem.*

Huic, vt olim Fuldæ condiscipulatu, sic ornamentis litteraturæ linguarumque varietate geminus fuit, eiusdem monasterij cœnobita Hartmundus, qui & scriptis in sacra Biblia commentariis Rhabani præceptoris imaginem ad posteros transmisit; quæ sparsim clarior elucescit, cum discipulorum eius globus, quem Hartmundo subieci, tacito lectoris animo occurret.

*Rudolphus
excellens Ful-
dæ scriptor
doctusq̃;*

Sed domesticos inter RVDOLPHVS præstantissimi nominis ab historiâ & interpretatione litterarum sacrarum, nec hîc præteriri debet; quem tanta sapientiæ doctrinæque gloria beavit, vt cum sui temporis eruditorum longè esset princeps, velut alter Augustinus omnibus se consulentibus de rebus grauissimis luculenta responsa daret; multaque exactæ diligentia volumina, iam intermorta, publicaret. Hinc & Luduicus Luduici Pij filius conscientia suâ latebras ei apertas habuit, & concionantem audire solitus, etiam scholasticis Fuldæ præfectum, regiâ liberalitate coluit.

*Luduici regis
concionator.*

*Ascribus &
Ruodbertus
cœnobita Ful-
den. Romam
legati.
Ex ipso ope-
re Acrostich.*

Quin & huic annumerandi ASCRIHVS & RVODBERTVS publicis Annalium litteris clari, nec taciti Rhabano præceptoris; quos ipse ex Fuldensi monasterio Romam ad Sergium Pontificem misit, vt rarissimæ tunc artis Acrostichidum de S. Cruce librum, munus ei sanctoque Petro præsentarent. Quod sanè munus,

munus, vt mirificè fuit aliàs Alcuino Rhabani magistro probatum, sic ab Odilone Cluniacensi, amplissimo cum auctoris præconio extollitur: *Rhabanus seculari scientiâ affatim eruditus, si de Catholicis, spirituali scientiâ ad plenû edoctus, tale de laude S. Crucis texuit opus, & texendo perfecit, quo pretiosius ad videndum, amabilius ad legendum, dulcius ad retinendum, laboriosius ad scribendum non potest inueniri.* Illud verò perscriptum & elaboratum, anno ætatis ipsius tricesimo, ex Rudulpho eius discipulo satis liquet.

At Rhabanus interim, vbi professorio munere defunctus, studiorum voluptatem laboriosâ gubernandi functione mutauit, Strabo discipulo lampada cathedrâq. cursu tradidit; qui minimè segnis ingenij alacritate, docendi prouinciam amplexus, frugis optimæ specimen præbuit in discipulis, quos hæc tertiâ sobole Fuldenfis schola peperit. Meminit hanc rem ita Trithemius: *Rhabano in Abbatem sublimato, eius discipulus Strabus, scholæ publicæ prælatus est; qui Gerungum tunc adolescentem, Rhabano præcipiente, singulari diligentia profecutus est. Mos erat in Fuldensi cœnobio, his temporibus, monachos non solum in Scripturis sanctis instituire, sed etiam in omni seculari scientiâ litteraturâ ad plenum erudire. Probè enim iudicabant sapientissimi viri, diuinas Scripturas neminem posse perfectè intelligere, quem litteras secularis doctrinæ contigisset ignorare. Extant multa monachorum istius temporis præclara volumina, in quorum comparatione, ea quæ hodie cudentur, tamquam paleæ vilescunt. Reperi autem inter alia Strabi huius opuscula, libellum de Arithmeticis dimensionibus, quem scripsit ad Gerungum Abbatem S. Aurelij, cui præponit epistolam sic incipientem: Reuerendissimo, merito patri, etate filio, litterâ discipulo, gratiâ magistro, Gerungo Abbati æternæ beatitudinis præmium possidere. Hucusque Trithemius.*

Atque GERVNGVS hic Hirsaugiensis monasterij secundus Abbas, in hoc ordine tertio generosæ sobolis à Strabo propagatæ, germen istic lætissimum extulit; quando RUTHARDVM Fuldenfis item cœnobij alumnum, & Strabi auditorem, æmulatione sapientiæ, cathedræ imposuit; eumque breuî plenis subfelliis tam nobili auditorio frequentique stipatum habuit, vt Fuldense gymnasium ad Hirsaugiam translatum existimares. Nam Ruthardus hic, Trithemio teste, primus in cœnobio

Rhabani opus de S. Cruce Sergio Pabolatum. A S. Odilone laudatum. Serm. de lau. S. Crucis.

VValo fridus Strabus Rhabano Doctor succed. itaq.

Tertia classis Strabi discipulos exponit. Chron Hirsaug. in Gerungo 2. Abbate.

dilectione Sacrarum litterarum cum profanis associatio Fulda.

Auxesis.

Gerungus Hirsaugiensis Abbas. Ruthardus ex Strabi disciplina doctor apud Nemetes celeberrimus.

roverri
antiquitate
idenses.

STV

9

Chron. Hir-
saug. ad an.
863.

S. Aurelij, monachis, diuinas iuxtâ profanasque litteras, more Fuldensium, docere cœpit; eamque in omni disciplinarum genere famam eruditionis obtinuit, vt non ex diuersis modò cœnobiis vndique monachi, sed ad eum audiendum sæculares quoque confluerent. Laudem his vigiliis parem addunt, tum ex aliis quæsitam lucubrationibus, tum ex egregij operis conatu, quo primus ipse S. Benedicti regulam illustrare commentario aggressus est. Istuc etiam altioris sapientiæ, nec ambitiosæ doctrinæ factum, responsumque illius memorabile fertur. Quippe Luduicus Imperator, compertâ Haimonis Halberstadiensis Episcopi morte, cùm eius sedis mitram pedumque Ruthardo deferret; *Episcopatum, inquit, alteri velim, Imperator, dari iubeas; qui ad eum gerendum, quàm ego, magis idoneus sit. Equidem vitæ regularis tranquillitatem, & diuinarum litterarum studia, ambitioni & cunctis mundi gazis longè mihi semper duxi anteferenda.* Rudolphum quoque medio tempore Fuldæ item discipulos eduxisse, & magisterij floruisse ornamentis, cùm aliundè affatim, tum ex vitâ B. Solæ, quæ ab eius alumno siue Ermenoldo siue Ermanrico scripta, liquet. Salutarur ibi *Didasculus & venerandus magister; & in omni arte ex Rhabani doctrinâ peritissimus, magni ac multiplicis ingenij vir.*

Ruthardus
recusat Hal-
berstadien-
sem Episco-
pen.

De eodem
Ioan. Boni-
fac. Soc. Ies.
lib. De rectâ
institut.

Rudolphus
propagasse
discipulos
traditur.

Tom. 4. an-
tiq. Lect. in
prologo, &
in epist. ad
Gundram-
mum.

Stemma quoddam digessi, & numeros eorum qui Fuldæ velut officinam sapientiæ plurifariam adornarunt; ac, ne quis nobis hanc successionem turbet, meminerit in moribus quoque fuisse veterum cœnobarum, antequam scholæ probè coalescerent, & copiis doctrinæ domesticis abundarent, emittere ac proferre foras magnæ indolis ac spei ingenia, quæ beatis inde sapientiæ fontibus irrigata, in quamplurimos sese riuos & amnes diuite cursu prouoluerent. Quo modo in antiquis monumentis lego de Raitgario Abbate, qui anno DCCCXVII. florere cœpit: *Rhabanum & Hattonem Turonas in Galliam direxit ad Albinum magistrum, vt liberales artes addicerent: Brunonem ad Einhardum, variarum artium peritissimum doctorem: Modestum & Candidum cum aliis ad Clementem Scottum, Grammaticæ studendi causâ.* Verùm hæc atque multò florentiora sapientum decora alia, ferax hoc doctrinarum & virtutum Fuldense gymnasium eo quidem tempore protulit, sed non perinde

inde postera ætas, ob silentium litterarum, exornanda reliquit.

Vnius vel MEGINFRIDI Chronicorum monumenta Lutherianæ centuriæ nobis reliqua fecissent, quam eruditæ iucunditatis officinam clarorum imaginibus refertam, ille posteris aperiret? De eo Spanheimensis Abbatis hoc extat iudicium ad annum Christi MX. *Claruit etiam his temporibus Meginfridus monachus Fuldenfis Chronographus; qui velut rosa inter spinas, ita studiosus inter desides, carnales, ignarosque sui monasterij monachos, clarus emicuit. Is inter cetera ingenij sui opuscula, historiam sui monasterij ab origine diligenter complexus, Abbates singulos secundum ordinem temporis sibi inuicem succedentes inseruit, & vniuscuiusque gesta breuiter annotauit, eorum quoque cœnobium, quibus vel monachos ex Fuldensi missos nouit, vel Abbates, pari ratione meminit; quorum vel successiones Abbatum, vel memorabilia facta interserendo, compendiosè descripsit. Ex cuius viri laboribus, multa me, fateor, in hoc opere nostro, de Hirsaugiensi historia, necessaria commiscuisse.*

*Meginfridi
clari apud
Fuldenfes hi-
storia scri-
ptoris iactu-
ra.*

*Chronic.
Hirsaug.*

Ad Meginfridi ætatem retulero Wicelinum, qui floridâ iuuentâ, magnitudine ingenij supergressus æuam, intempestiuo funere raptus est. Luxere eum discipuli tribus epitaphiis, è quibus vnum hîc pono:

Wicelinus.

HVC PRECOR INTRANTES, HVC CERNITE *P̄COR EVNTES; *PRECOR

CERNITE QUID MODÒ SIM, CERNITE QUID FVERIM.

FLORE IVENTVTIS CESSIT CVSTODIA CLASSIS;

NVNC CINIS EXIGVVS; PARVULA CLAVDIT HVMVS.

NOMEN ERAT WICELIN POSITVM CARNALITER OLIM,

IAM NON DE PLACITO, SI DATVR EX MERITO.

EXEMPLO NOSTRI MEMORES ESTOTE SEPVLTI:

HVC REDIT OMNIS HOMO FINE SVB OCCIDVO.

Versiculi alij extollunt hominis eruditionem, & cum eo cecidisse volunt Fuldenfis scholæ lucem:

NAMQVE FVIT DOCTVS; DOCTRINAE MVNERE LARGVS.

FELIX TERRA, SVAM CONDVPPLICANS SEGETEM.

Vnum in hac doctrinâ scriptisq̄ue nobilium hominum hucusque à me pertextâ corollâ, obseruatu quoque dignum inuenio;

quod nominum ornatu peregrino delectati, vel ob insigne magisterij, vel imitationem exempli, vel aucti ex eruditionis & virtutis famâ honoris, vel ob aliam non perinde compertam

*Nominalia
quadā apud
priscos cano-
bitas vsita-
ta, cum*

H 3 nobis

roveri
ntiquitate.
ldenfes.

STV

9

*pro Francis
ceu Theudi-
scis adsiuere
Latina.
* al Magne-
tium. lect. in
Sigeberro
cap. 90.
MS. Fuld.*

*Vt in Italiã
supereminẽ
litterati Gẽ-
tilium.
In elogiis ad
Pomponium
Læum.*

nobis in præsentia causam, præter Germanicum, Francicumque, Latinum in Fuldensi monasterio nomen assumpserint: nam ut Albinum Flaccum in Alcuino, Magnentium Maurum in Rhabano, Strabonem vel Strabum in VValafrido, quæ litterarium album sapiunt, omittam; in Bonoso glorioso, Candido ac Modesto huius loci cœnobitis exploratum habeo, eorum vernacula nomina, Hatto, Bruun, & Rechio, extitisse. Quare & honorariam nominis professionem tulisse Flaccum, *Magnentium, Bonosum, Strabum, Probum, Lupum, abolito apud Francos, nec in sacro quidem fonte passim recepto, Latialium nominum vsu, dubitare nihil attinet. Ac nescio quidem, an sanctiore tamen instituto, quemadmodum auctorum memoriã, renascentibus in Italiã litteris, eruditi quidam Romæ viri, veterum ingeniorum illustria nomina sibi ipsis indiderunt, cum in cœtu sodalium, Iouio teste, laureati Musas colerent, sic & cultioris ingenij maturitate, cœnobitas nostros, priscorum doctorum in suo gymnasio censeam renouasse titulos. Gemina certè nomina ex instituto tulisse, non accepisse temerè data, liquere puto.

CAPVT XV.

*Abbatum monasteriũ Fuldenſis dignitas
& prærogatiua.*

*Quã tenui-
bus initiis,
quantis in-
crementis,
Fuldense no-
men surre-
xerit.*

QVIA virtutis præmium honos est, quam, cum admirabiles sui amores excitare per se videmus, tum doctrinæ ac sapientiæ si fulta sit adminiculis, haud facillè dixerò, quos ipsa plausus dare, significationesque fauoris excitare soleat. Experti hoc sunt, qui ad huius Fuldenſis amplissimæ congregationis, ceu reipublicæ clauum sederunt, quorum quo florentior religionis ac litterarum disciplinæ gubernatio fuit, hoc ampliora à summis Ecclesiæ Pontificibus, & speciosiora à Regibus & Imperatoribus ornamenta in monasterium hoc, velut honoris quoddam theatrum, congesta sunt. Omnia referre longum sit, distringere singula, nihil vetabit. Initio tamen hîc conspicias velim, exiguum loci patrimonium, & agelli, qui in quadrum,

drum, vt irent cæli plagæ, circumquaque se spargeret, angustum angulum; astrictum continentiam victum, & vix alendæ familiæ parem; modicas feruorum aut ingenuorum clientelas; domum, non dicam ambitioni, sed honori clausam, vni submissionis studio apertam, Benedictini generis ac ordinis veram imaginem; at paululum vbi se flexisset ætas, omnia hæc prouidente, satagente Deo, succrescere, & mox in excelsum niti: contribui præter aream monasterij, atque agrum circa, nemorum vndique & pascuorum, aquarum, abundè; his accenseri villas coloniasque rusticas, totâ Thuringiâ, Boiariâ, variis trans & cis Rhenum Mœnumque aruis, & alibi, complures: annonæ & fructuum importari tantum, vt hospites, aduenæ, non ipso monasterij dumtaxat gremio, sed rusticis cellarum vbique tectis excipi, pasci, vestiri benignè possent; surgere in altis montibus arces, in imis vallibus fossâ & propugnaculis circumdata oppida: adsistere Abbati, & ministerij causâ ambire pace belloque, ex equestri nobilitate, & Comitum Ducumque stirpe clientes, Aduocatos, Camerarios, Pincernas, Vexilliferos. Neque Cattorum, Boiariæ, Saxonumque, seu Thuringiæ, Principum, neque Cattimelibocorum, Niddæ, Zigenhainiorum, neque Hanouensium, vel Isenbergiorum, aut Hennenbergensium Comitum, & quorum generosa similis propago, deesse vel arma, vel obsequia. Denique Abbatem, non fortunæ beneficio, vel ardore cupiditatis, sed morum principatu, & priscae virtutis merito, sedendi honore in imperio, Episcoporum cedere nemini. Primum igitur à condito monasterio legibus inoluisse tradimus, multorum Pontificum stabilimèto; neminem quantumque fastigij, nec patriarcham nec præfulem, sed ne dicecesanum quidem in Fuldensi ecclesiâ patrare sacra, nisi Abbate probante, vel ad illud sponte munus inuitante. Id moris etiam eximij, vt vni eius subiaceat regimen Pontifici Romano; nec ab alio, quàm sedis Apostolicæ Præsidente, honoris expectet munimenta: ad hanc dubiis in rebus, more ceterorum Antistitum appellat: quin & à Regum, Principum, Episcoporum, Comitum, aliorumve iniuriis, huius tutelâ præsidioque se vindicat, vetusque fuit, vt si quis ex corpore monasterij ob criminis atrocitatem, famæ labem contraheret, is non antè pulsationis iudicium subiret,

Patrimoniorum amplitudo.

Latifundia pradiarum rusticarum.

Arces, oppida, munitiones.

Principum, Dynastarum, & nobilium clientela ac ministeria. ex feudorum recognit. & obseruat. antiq.

Abbatibus ornamenta & extraordinarij honores: ex Archivo Fuld. eccles. & MSS.

In sacrificio.

In subiectione.

In confirmatione. Causa distinctione.

roveri
antiquitate
fuldenfes.
STV
9

*Iurisdictione
ecclesiasticâ.*

ret, quàm Romanâ fuisset auctoritate discussus auditusque. Integrum quoque, hortando, docendo, diuini que verbi semina spargendo, cœnobitas huius loci & Abbatem, operam vbiuis nauare

*Primatu Gal-
lia Germani-
câ, mona-
stiorum.*

Ecclesiæ. At sessionis honos, multis priuilegiis, Archimâdritæ, & per omnia Gallia Germaniæ que monasteria, *Primatis cog-*

*In Pontifica-
lium usu.*

nomento, datus: nec non potestas in dalmaticâ & sandaliis, mitratum annulatum que, rem procurandi diuinam. Additum à Siluestro Pontifice, nominatim; vt Abbas Fuldensis inter cun-

*In sessione ho-
noratissimâ.*

cta Germaniæ cœnobita, publico conuentu, primum ordinem sedendo, iudicando, consilium habendo, tueatur. Id, quod in

eâ Galliarum parte obtinuisse quoque rear, quâ Burgundia & regnum Arelatense olim Germaniæ sceptris associata, vnde & titulos petit suos Treuirensis Archiepiscopus: nec primatum Galliarum hîc loci vsurpatum, aliò retulerim. Ea verò constantis fidei amicitia que robusta vincula Romanorum Sedem huic Fuldensi monasterio innexuere, vt litteris Richardo Abbati, &

*In honorificâ
compellatio-
ne.*

aliis ante quingentos annos à Ioanne Pontifice datis, audiat *Roma-
næ Ecclesiæ Fuldensis filia specialis*; dono que, ceu æternæ vrbis

*Donatione
Romani mo-
nasterij S.
Andræ.*

ciui, cum omni peculio, fundis, & arca monasterium S. Andræ obuenerit, Romæ situm iuxta basilicam S. Mariæ ad præsepe.

*Muneribus
quasi episco-
paliibus.*

Aliis aucta quoque iurisdicundi potestas, quâ noxas leuiores indulgendo, quâ anathemate plectendo fontes, quâ denique

*Regalia Ab-
batû.*

tondendo clericos, & minoribus sacris officiis mactando; atque adeò Subdiaconos etiam inaugurando. Iam iura Regalia, quæ

*Archicancel-
larij Augu-
stæ titulus.*

vocant, omnem in partem latissimè fusa, non attingo, quibus, si vetustiora repetamus, Imperatorum Regum que munificentiâ, vt quisquam alius in Imperio Princeps, ita Fuldensis

*Hericus Ab-
bas Carolo
I. v. à secre-
tis, qui Ar-
chicancella-
rij Augusta
munus con-
fermauit no-
uo ritu,*

Ecclesiæ fuit Antistes, conspicuus. Vnum Archicancellarij Augustæ titulum commemoro, quo ante quadringentos annos emicuit. Hunc, cum prærogatiuâ sedis, Berthoum Abbatem, Lothario Imperatore, ceu à maioribus olim acceptum, vindicasse lego. Porrò in Carolo quarti diplomate rem hanc Impe-

rio toto confessam notissimam que animaduerto, cum anno MCCCCLVIII. Henrico Abbati à secretis sibi & consiliis, Archicancellariatus officium cum omnibus iis priuilegiis commo-

dis que stabilit, quibus Archicancellarij Imperatricum & Regi-

narum vti frui solent; illud adiiciens nouum, vt quoties im-

perij Romani Augustam vel Reginam diademate cingi, aut indui purpurâ, soleinni ritu contingeret, Abbatem tunc id habiturum muneris, vt diadema coronamve pro more deponat, manûque teneat, & rursus eandem vertici reddat. Vnde & expressè Carolus, quod aliùs repetens non facilè vsurpatum inuenias, Henricum ferè salutatur, *Serenissima Anna Romanorum Imperatricis semper Augustæ & Bohemiæ Regina, consortis nostræ charissimæ, Archicancellarium.*

Augusta Imperatricis diadema tractandi.

CAPVT XVI.

De prædria Abbatum Fuldensium & sessionis honore.

CETERVM, quia de sessionis & sella fastigio Fuldense nomen carpi, & ambitionis nubilo obfuscarî solet, operæpretium in huius moris antiquitatem diligentius inquirere, & liberioris oris calumniam, maiorum testimonio castigare. Primi itaque auorum patrumque memoriâ, honorem eum bonis artibus sumptum, sugillare ausi sunt, Albertus Krantzius, præcipitis censuræ scriptor, & Sebastianus Munsterus, religionis optimæ bis desertor. Hi verò, cum vno fermè ore conuentum illum Moguntiacensem describunt, quo Fridericus Ahenobarbus Henricum filium Constantiæ Neapolitanæ vel Siculæ iunxit, ipsâ Pentecostes die anni MCLXXXIV. graue memorant honoris certamen istuc inter Philippum Colonensem Archiepiscopum, & Conradum Abbatem Fuldensem, exarsisse; quo principum animis in diuersa tractis, omnia verecundiæ & modestiæ iura insuper habita, Comitialis honor confusus, & à monacho occupatus sit. Quippe dextrum Friderici Imperatoris tegere latus Archiepiscopo Moguntino, sinistrum Agrippinensi; huius loco recipi voluisse Abbatem, & repulsâ notatum, abire coactum Colonensem: quare & indignantis Archiepiscopi orationem fuisse: *Cedo Abbati, Archiepiscopus; monacho, princeps elector; sed, bonâ veniâ vestrâ, cætum dimitto.* Exoratum tamen, calenti spatium dedisse animo; &, quo tutior aduersus Fuldensem staret, ingressum quatuor millium armis stipatum.

Vindicata prædria Abbatum Fuldensis.

Krantz. lib. 6. Saxon. cap. 46. Cosinographiæ lib. 3. in German. Moguntini conuentus acta Frid. Ahenobarb. Imp. 1181.

Certamen inter Philippum Colon. Archiepisc. & Conradum Fuld. Abbatem.

* Nouitium & non eius qui præcipit.

I

Epipho-

roveri
antiquitate.
Fuldenses.

STV

9

Epiphonema Krantzij est: *Væ tibi superbia; quæ in calis nata, cum auctore tuo ad infernum demergèris, semper excrucienda.* Causam hanc disceptare serus æstimator, fortè nullus aggrediar. Velim interim, quos dixi Scriptores, paulò diligentius in antiquos mores huius ecclesiæ & iura inquisisse; moderatiùs, opinor, volantis calami spicula, obstrigillando terfissent. Enimuerò retinendæ priscæ maiestatis grauitatisque, populos, nationes, hominum cœtus atque sodalitates, tantam habere curam quotidie cernimus, vt paulò minùs interdum pro fortunis ac patriâ, quàm pro auito decore & nominis gloriâ, publicè decertent. Nec scisse ambigamus, cœnobij Præsides, optimis adhuc morum disciplinis, quid verecundia, quid religiosa modestia posceret: quiq; fines legesve, palàm seu priuatim, colendi officij in imperio existerent. Sed nimirum, publica instituta & sui monasterij ornamenta olim à maioribus, Regum Principumque concessu tradita sibi & relicta, priuatâ humilitate potiora duxerunt, eaq; illibata, nec abrupta, ad posteros deriuanda. Itaque bonus arbiter in hac causâ, vel aduersariorum confessione, ipse Imperator fuit: qui, vbi Colonensem, si subsellio detraheretur, pro inglorio habiturum, facilè intelligeret, rectè tamen ac ordine Abbatem eum capturum fuisse locum, pronuntiauit; cum id esse consentaneum diceret, antiquis reipublicæ moribus, factumque defenderent spectati imperio Principes, & pro Abbatis honore loqueretur multis retrò annis laudata consuetudo. Venerationem igitur, & honorati iudicij potiùs laudem Conradus mereatur; qui, non sine rubore, vt ipsi aiunt, inferiorem locum, pacis publicæ causâ, tenuit, quàm Philippus Archiepiscopus; qui comitia deferens, non ante se reddere procerum conspectui sustinuit, quàm etiam illiberali causâ, alieno loco, gloriam accersisset. Hinc iam, si lectorem ad superiorem ætatem quoque deduxero, & honorificam hanc loci proëdriam armis & sanguine etiam defensam, ante centum annos, exemplo licet parum probabili, ostendero, an adhuc recentiorum vanitati priscorum concedent iura, & parum explorata ratio conuelleret maiorum fidem? Sed ipsum Lamberti chronicon adire te malo ad annum MLXIII. vbi exponit, quæ Goslarienti conuentu, Widerado Abbati cum Hecelone Hildeshei-

*Narrationis
vulgaris cō-
futatō.*

*Imperator
pro Conrado
Abbate pro-
nuntiauit.
M. SS. Fuld.*

*Mos etiam
Principū
sententia illi
fauit.*

*Sessionis ho-
nos cruentis
certamini-
bus defensus,
ritu non lau-
dato.*

desheimensi Episcopo lis intercesserit. Neque enim est mearum partium, casum illum funestum memoriâ repetere, vel oculis legentium subiicere, quem, vt in perturbato Germanici regni statu, Rege puero, & in paucorum potestatem redacto, Lambertus ore tam libero, quàm sano iudicio exequitur: traditque Abbatem Fuldensem vndique istic oppugnatum oppressumque sic abiisse, vt pecunia tutaretur quem nec lex nec innocentia tueri poterant: & præter atrocitatem rei, *odium quoque grauaſſe nominis monachici, quod inueterata malitia homines seculi* (verba vetusti scriptoris sunt) *semper obfuscare & opprimere conantur*. Reperio denique in antiquis huius Ecclesiæ monumentis, Berthoo Abbati, qui anno salutis MCXXXII. præfuit, negotium item fuisse cum Archiepiscopo Magdeburgensi de excellentiâ sedis; arbitroque Lothario Imperatore, & Pontifice Innocentio, honorem ei pristinum, postpositâ Archiepiscopi dignitate, adiudicatum. Res Romæ gesta est, quo tempore Lotharius ab Innocentio Imperij diadema accepit. Vetus scriptor ita: *Ipso eodem die consecrationis Imperatoris & Imperatricis, domino Apostolico & ipsis confidentibus, orta est dissensio inter ministros ipsius Abbatis, & Archiepiscopi Magdeburgensis, de primatu sedendi; cumque pro hac re vicissim propè vsque ad effusionem sanguinis altertercarentur superueniente Abbate, & iustâ defensione pro huiusmodi rationem reddente, fauente sibi Imperatore, vt ab initio Fuldensis Ecclesiæ omnibus antecessoribus suis concessum erat, primatum sedendi, inuito Archiepiscopo, obtinuit*. Neque verear tam eminentis fastigij splendorem, beati Bonifacij memoriæ, aut meritis tot Præfulum, qui ex Fuldensi monasterio ad vrbis Moguntiaci cathedram Germaniæ primam euecti, datum olim, asserere. Quippe, cum Fulda mater & alumna; ipsique cœnobiarum parentes quidam existerent eius sobolis, quæ, felicibus auspiciis ad Ecclesiæ Moguntinæ totiusque Germaniæ decus enata; merito hanc vtrique parenti maiores, siue Cæsares siue Pontifices, refudisse gratiam; vt, qui incunabulis hauriendæ pietatis fuissent proximi, nec sedibus vsurpandi publicè honoris forent distincti. Id quod in Eistatensis Episcopi prærogatiuâ cerne-
re licet; qui ob D. Willibaldi cum S. Bonifacio in religione procurandâ perenne consortium, præ ceteris Magontinæ se-

Idè sub Berthoo Roma oppugnatus; conseruatisque aduersus Magdeburgensem Archiepiscopum,

ab Innocentio Papâ & Lothario Imp.

Iuris huius, sessionisque origo probabilis.

Ab Episcopo Eistatensis simile. Philippus Episc. Eistat. de S. Walburg. Tom. 4. antiq. Lect.

roveri
antiquitate
idenses.
STV
9

dis suffraganeis, Metropolitanis sui dextram tegere, & ceu cancellarius & prolocutor, eius quoque vices gerere; ac denique peculiari ornamento, quod Rationale vocant, hanc in rem insigniri solet.

CAPVT XVII.

Qui ex Abbatum numero infulis clari, spectatiq̄.

HVNC locum strictè cursimq̄ue ingrediar, indicasse contentus hæc ornamenta; certus, non veris suis coloribus expressisse, cum iusti tituli volumen hæc tam amplæ laudis materia sibi deposcat. Nimirum semina spargimus, quæ in spicas olim & culmos, fertilioribus ingeniorum aruis, adolescent. Ac nouem quidem Moguntiacensis Ecclesia nobis offert, quos illa quantos fastigij & rerum gestarum magnitudine posteris exhibet & ornat, tantos Fuldenis monasterij gymnasium vitæque disciplina olim ei tradidit præstititque. Horum post S. Bonifacium, cui flagrantissimæ gloriæ palma debetur, longè primus

Qui ex Abbatibus Archiepiscopi in sede Moguntinâ Pontificium tenuerunt.

I.
Fuldé. MSS.
& documēta
Annalium.

HAISTOLFVS sæculo Christi inchoante octauo sub DCCCXIII. in Moguntinam sedem ex Fuldenis prouectus, cuius vsq̄. ad eò in vitâ tenax extitit, vt præter artificiosam, quam in omni vitâ cum altrice religione societatem retinuit, & intimam cum Aegile Abbate necessitudinem, magnis quoque templorum & basilicarum surgentibus operibus apprimè fauerit, easque consecrando dicandoque præsens cum Chorepiscopis honestarit.

II.
Rudolph.
Et nar. chic.
Lupus epistolâ 40.
Annal. Frac.
Pithœani.
Marian. &
M. SS. acta.

HRABANVS Luduici Pij Augusti Secretarius, etsi doctrinæ ingenti famâ, rebusque monasterij, tot ecclesiis erectis, & Diuorum pignoribus vndique illatis, in immensum auctis, factur honoris gloriæque, tranquillo vti poterat; incursum tamen siue suorum, siue otij cupidine, nam vtrumque traditur, curas honesto secessu commutauit, sono inde virtutum ab Luduico Germaniæ rege excitatus, & è montis S. Petri monasterio in regiam translatus, Moguntia pro Otgario anno DCCCXLVII. v. Kalend. Iulij, Archiepiscopus creatus est. Hic quid Luduici secundo

secundo favore per nouem annos, concilia frequentando, erro-
resque extirpando, munificentiae & liberalitatis argumento
vario, gesserit, neque publicae fidei, neque priuatae eius Ecclesiae
monumenta silent; & postquam haec nos colore rudi scilicet
adumbrauimus, bonis postea limatisque praconis, Serarius
noster, suis in Maguntiacis occupans, illuminauit.

* S V N D E R O L D V S Luidberto Archiepiscopo surrogatus
eundem in numerum prodit, quem Trithemius omni sancti-
monia & religione conspicuum, caelestibus adscribit. Regino
tamen Prumiensis, a quo Sunzo dicitur, parcius ad annum
Christi DCCCXC. castigatore lectione: *Vir religiosus, inquit, ac
simplex, sacris litteris sufficienter instructus, qui in Fuldâ monasterio
sub regimine Abbatis ab ineunte aetate nutritus & conuersatus sit.*
Ornatum autem infulis addit, Poppone Thuringorum duce,
& Arnulpho rege, quem aliunde Fuldensium pietatem ada-
masse constat, annuentibus. Ea Sunderoldi immortali cum
gloria coniuncta animi magnitudo fuit, quod luetuoso regni
Lothariensis tempore, Nortmannis ingenti terrore extrema
Mosae Rhenique fluminum irumpentibus, ac mediterranea
peruadentibus, ipse inter alios proceres pro patria pugnans, in
acie profusa vitâ, vix gustato culminis Archiepiscopalis hono-
re, in occasu suo, fidi reipublicae principis splendorem retinuit;
quin ipso audaciae genere, ut ea erant tempora, viros quoque
Martiales, casus sui vigore prouocauit. Porro ex Meginfrido, ut
suspicio, Trithemius in chronicis Hirsaugiensibus, *Sanctum,*
inquit, *Sunderoldum ex monacho Archiepiscopum Maguntinum, vi-
rum vitâ ac doctrinâ reuerendissimum, VI. Kalendis Iulij, qua fuit
dies Sabbati, Nortmanni occidentes, Martyrem fecerunt.* Nec abnuit
in chronico suo Sigebertus, affectum martyrio, largiore scilicet
vocis vsu.

HILDEBERTVS etiam in Magontinâ metropoli Ponti-
fex duodecimus a S. Bonifacio, exsplenduit raris honorum &
publicae dignitatis insignibus, imperij, quod Otto Magnus in
Germaniam inuexit, consiliis, operâ, domi, foris impertitâ, non
expers. Anno DCCCCXXVI. ex Fuldensi cœnobio, cuius Ab-
bas, ad Cathedram hanc euocatus; mox eius ornandae studio
flagrare: a maiorum obliuione propè obruta monumenta in-
dagare.

Maguntic.
rerum lib. 4.

III.

* al. Sunzo
Sanctis ad-
scribitur Tri-
themio in
Chronog.
Hirsaug.

Occubuit pro
patriâ, Nort-
mannorum
irruptione.
Anno DCCC-
XCI.

Martyr ha-
bitus.

IV.

Witkind.
lib. 2.
Regino Lã-
bertus. M. S.
Trithem. in
Hirsaug.
N. Serar. in
Moguntiac.

roveri
antiquitate.
id est
STV
9

Primi Magontina sedis Antifistes ab Hildeberto in lucem proferuntur.

dagare. Ergo decem primorum Antifistum corporibus in basilicâ S. Hilarij repertis, ea decentiore cultu inde in S. Albani augustam ædem anno DCCCXXXV. transtulit. Hinc Ottonem sequenti anno regem Aquis cingere diademate, Treuirensi & Colonienfi frustra renitentibus, loci & virtutis prærogatiuâ meruit. Tribuunt illi Archicancellarij munus gestum, Ottone rege, cum vaticinij laude: obiisse Lambertus DCCCXXXVIII. rectè prodidit; biennio citiùs, Reginonis appendix.

V.

Fridericus stirpe Ducum Lotharingæ.

Fuldæ reclusus.

Ottonis Magni aduersarius.

FRIDERICVM Hildeberti successorem, priuatâ litteræ Fuldensibus item alumni annumerant: sed malè tradunt, Luduico rege & Gerbergâ Ottonis sorore prognatum; quos anno postero DCCCXXXIX. communi primùm thoro sociatos, Frodoardus eius ætatis scriptor meminit; nisi, quia ab aliis Ducum Lothariensium stirpe natus proditur, Giselbertum patrem, an fratrem habuerit: qui Dux Lotharingæ, Gerbergæ prior maritus extitit. Porro, vt Fuldæ monachum fuisse sit obscurum, Fuldensibus per familiarem Regino docet; qui coniurationis à principibus regni Lothariensis contra Ottonem initæ reum, testis est, *intra huius monasterij septa reclusum*, & istic in sequentem annum vsque detentum. Argumentum ipsius munificentia extat hodieque Moguntia Ecclesia S. Petri, domicilio principis extra muros adhærens, instructaque collegio Canoniorum, quos amplis fundis possessionibusque perpetuùm sibi deuinctos habet. Id claritudini nominis eius hæsisse aiunt næui, quòd pronus ad res nouandas, subitus præceptisque se Ottoni aduersum ferret; vnde & exsilio obsidióque ciuitatis, & aliis casibus fuit spectatus. Id compendio chronica Reginonis ad annum DCCCCLIV. quo diem suum functus est: *Fridericus Archiepiscopus obiit; vir in sanctâ religione strenuus, & valdè laudabilis; hoc vno visus reprehensione dignus, quòd sicubi vel vnus regis inimicus emerisset, ipse se mox secundum huic apponeret.*

VI.

Hatto vindicatus à mirium fabulâ.

Lib. 4. i n 15. Archiepisc.

HATTO deinde, vno medio Wilhelmo Ottonis Imperatoris filio, dignus repertus, qui Moguntiam, Abbas nuper, Pontificio commendaret: cui, etsi fœdissima mirium fabula, gliscente indies errore, illibata gloriæ cursum abrumpit, vindiciis tamen suis à Seratio nostro assertum, excusso nubilo produci-mus: fide muneribusque publicis, Ottonis Imperio inter Germaniæ

maniarum proceres spectatum; & quod mihi antiquorum monumenta semper loquebantur, ab omni tam crudelis exitus suspicionem intactum. Abbatem adhuc, Otto primus Italiam coronæ & dignitatis ergo petens, anno DCCCCLXI. metatorem hospitium Romæ designandis præmisit, cum euocatorum agmine: idque, ut arbitror, ob gratissimam Hadamari Abbatis auunculi memoriam; qui longè gratiâ apud Ottonem floruit inter primos. Inde DCCCCLXVII. Ottonis filio Wilhelmo pontificali fastigio exæquatus, breui curriculo metas attingit: puta sexagesimo nono eiusdem sæculi relinquens humana.

ERCHENBOLDVS etiam anno Christi MXI. quo Willigifus, gratissimæ memoriæ Præsul, Magontiacensem ecclesiam moriens destituit, ex Fuldensi monasterio ad longè clariores titulos accersitus. Is virtutis, sapientiæ, ac religionis famâ sedem Moguntinam illustravit; hoc, eo loco dignior, quod à sancto rege Henrico illi ecclesiæ commendatus, & cleri populique insigni gratulatione exceptus. Virginis Dei genitricis cultor & amator egregius, cuius animi & propensi in Dei matris honorem studij, editiore Moguntini pomerij solo, in campis apertis, ecclesiam Canonicis constituit, quæ olim auctoris consilio D. Virginis, iam S. Crucis titulum gerit *MXXI. salutis anno moriens, in ecclesiâ S. Ioannis summæ iam ædi propinquam simplici modestoque funere illatus, epitaphio licet rudi breuique, gloriosi tamen Archiepiscopi nomen meruit. Acciderat illud nuper Moguntiaci memorabile, quod anno MIX. ut Lambertus obseruauit, ecclesia maior, quam Villigifus recens exstruxerat, quâ die consecrata, eadem incendio periit. Cùm itaque S. Ioannis angustior ædes clero primario per id tempus pro summâ basilicâ esset, nimirum poscebat Erchenboldi pias manus, qui tardè surgenti moli fastigium denique imponeret.

BARDO cognomine Chrysofostomus, VVederauiâ Opperfhouorum domo prænobili, rector monasterij Fuldensis, Hersfeldensis potissimum Abbas, vitæ sanctimoniâ, & oris facundiam, quàm opibus & potentiâ clarior. Fuldensis ecclesiæ rectorem dixi, quia ob lubricum disciplinæ statum, eius præfecturam gessisse vel censuram statuo, nec aliam in partem veteres catalogos accipio. Is anno Christi MXXXI. Ariboni in cathedrâ

Reginon.
Chronic.
Hatto apud
magnum Ottonem quo
loco.

VII.
Lambert.
Marian. MS.
& Mogunt.
hist.

Ecclesia B.
Virginis seu
S. Crucis Moguntia.

*Al. 1020.

S. Ioannis,
quâ conditus
Erchenboldus.

Basilica primaria reparatio post conflagrationem.

VIII.
Script. cit. &
S. Gothardi acta, Tom. 7. Suri.
MS. Fuld.

roveri
antiquitate
Fuldenses.
STV
B

Dedicatio.

Carol. Si-
gon. in re-
gno Italiz
lib. 3.*Bardonis vs-
ticitium de
sua morte.**Sæctitas eius
comprobata.
Lib. 2. c. 12.
apud Sur.
Tom. 6.
S. Simeon
Treuericus.**S. Bardo pa-
ralyticum
sanat B. An-
nonis in cla-
matone.*

drâ Moguntinâ successor datus, inchoata à decessore noui tem-
pli opera mox suscepit idem & perfecit. Perfectis operibus, in
Conradi Imperatoris, & Henrici Regis, filij, & reginarum, ac
vtriusque ordinis principum illustri coronâ, basilicam, adiu-
tantibus septemdecim Episcopis, cum plurimis Abbatibus, ipse
consecrauit. Quod magnificè Marianus Scotus: *Sanctus Bardo
Archiepiscopus præsentè Conrado Imperatore, Indictione v. iv. Idus
Nouembris consecrauit monasterium S. Martini sedis Moguntinensis
Archiepiscopatus, inò omnium Francorum, in honorem S. Martini,
cum multis Episcopis.* Annum hunc, cum eruditis viris, tradimus
Christi MXXXVI. & monasterium, vsu tunc loquendi, prima-
riam ecclesiam, cum toto peristylorum & officinarum com-
plexu. Porrò salutis anno MLI. illud eximium in Bardone; quod
Padebornæ, cum Henricus III. Imperator, magno procerum
comitatu ibi solemnes Pentecostæ ferias exigeret, Bardo inter
officia rei diuinæ in concionem ascendens, ad proceres popu-
lumque manifesto vaticinio cygneum effatus, nempe, vitæ
sux supremum diem cecinit, &, ceu breuî migrare vellet, om-
nium istic fidelium se precibus commendauit: neque mensẽ
amplius superuixit, iv. Idus Iunij, Mariano teste, vitâ feliciter
functus. Sanctitatis ipsius, cum alibi multa, tum apud lu-
culentum scriptorem vitæ D. Annonis, egregia testimonia.
Primum, quod ipse D. Anno iecerat ad cœnobitas Sigeber-
genses prophetico ioco, Simeonem Treuericum ex Græciâ sanctum
Eremitam, & Bardonem sanctissimum vrbis Mogunti-
næ decus, qui reuerà sanctitatis suæ meritum ambo pluribus
commendent iudiciis, omni quidem venerationis officio iure
coli; eosque, quia magni prædicentur, magnis utique & amplis
donariis honorari; se post mortem his imparem meritis, breuis-
simæ cæræ, lini que munusculis fore contentum. Alterum, fre-
quentissimo omnis ordinis, sexus, & ætatis conuentu, in eccle-
siæ Maguntinæ atrio, cum iuxta tumulum B. Bardonis, ma-
gno pietatis sensu, & perfusis vbertim lacrymis Anno diuinam
hostiam libat, conspicatus apud sepulchrum sedere Bardonis
quemdam eleemosynarium, contractis neruis opem valetudi-
nis iam dudum præstolantem, ausus est increpare B. Bardone-
nem, ceu in olim fidi ministri propulsandâ ærumnâ æquo tar-
diorem.

diorem. Nec mora, ceu in cælos vsque perlata Annonis increpatio, confanatus è vestigio æger, redditusque sibi. Denique Bardo quoque S. Annoni in admirabili illo viso obiectus, quo in pleno amplissimorum Præsulum confessu, de næuo iracundiæ commonitus est. Sed claudo Bardonis memoriam Tritheimij encomio. *XX. annis ecclesia Maguntina præfuit vir doctus & sanctissime conuersationis, atque post mortem Sanctorum catalogo insertus.* Media basilica ædis primariæ tumulum obtinet, sed occupata iam veteris memoriæ crypta, per machinam ligneam, in quâ altare D. Martino stat consecratum.

S. Annoni obiectus apud tribunal. Lit. 2 c. 25. Hirtaug. Chron ad an. 1031.

CAPVT XVIII.

Qui Moguntia & alibi ex Abbatibus Episcopi claruerint.

SIGEFRI DV S item Abbas Fuldenfis, Eppensteiniõrum illustri sanguine, & propinquus Marchionis Saxonix Vtonis, quem Lambertus inter regni proceres & opum & dignitatis fastigio narrat præcelluisse. Hic, anno millesimo vnde sexagesimo desinente, Lupoldi Archiepiscopi Moguntia sedem adeptus, & Epiphaniã sequentis anni ab Anselmo Lucensi Episcopo Nicolai Pontificis Legato, consecratus. In ea incidit tempora, quibus ob teterrimum schismatis per Henricum IV. excitati factionem, freto atque æstui similis, agitatus est; atque hinc Homericõ Diõmedi plurimùm similis, nescires, quõrum partibus interesset. Ad tutiora & salubria religionis plerumque propensior, vbi Thuringia populõrum iura non irritarent, quos libertatis tenaces, decimarum onere perantiquo vectigali, premere amabat, hoc grauiore sensu oneris, quõd regem in super experirentur infensissimum sibi Saxones & Thuringi. Cetero qui moderatione animi & submissione fastigij tantã, vt cum in imperio proceribus ipse & B. Anno longè anteirent, priuata tamen, adeo que monasticæ potiùs vitæ modum teneret, quàm eminentis loci dignitatem. Anno MLXIV. in Palæstinam & sacra Ierosolymõrum loca, cum plurimis magni nominis Episcopis, itineris illius celeberrimi dux fuit, quod huius ætatis

IX. Lambert. Chron. ad an. 1075. & sequent. Marian. Scotus. Archiepiscopus Moguntinus factus ab Anselmo Lucensi consecratur, an. 1059. 1060. in schismate lubricus. Homer. in Iliad 5. de Tydide & de vnois xeripõra martir. Melioribus tamen additior.

Ierosolymitana peregrinatio celebris à Sigefrido suscepta cum aliis.

K

scri-

roveri
antiquitate
identis.

STV
B

Marian. &
Lambert.
Chron.

*Roma caus-
sam dixit ob-
nundinatio-
nem sacrorū.*

*Callatiam
*Cluniacensi
secessu se re-
parat.*

*Vbi monasti-
cam retexere
parabat.*

Script. cit. &
Berthold.
Constantien-
sis.

scriptores egregiè meminerunt, ob peregrinantium splendo-
rem, & mirificos casus, quos, duodecim millium Arabum ag-
mine triduum obsessi, pertulere. Septuagesimo eiusdem sæcu-
li, cum B. Annone & aliis Episcopis Romam accersitus, caus-
sam apud Alexandrum dixit, quòd largitionibus sacra vendi-
disset, vsitatâ huic sæculo licentiâ. Sed raro tum ibi satisfactio-
nis genere Lambertus memorat paratum fuisse, vltro se Epi-
scopatu abdicare, atque otium amplecti priuatæ vitæ; quare &
ipsius Romani Pontificis auctoritate, & maturioribus præsen-
tium consiliis ægrè & vix inflexum, vt inchoatis absisteret.

Biennio itaque post simulato in* Galletiam itinere, ceu B. Iaco-
bi Apostoli limina peteret, in Cluniacense, magnâ tum religio-
nis famâ, monasterium secessit; dimissisque qui vnâ venerant
ministris & clientibus, & omnibus quæ possidebat abdicatis,
statuit ibi strepitu mundi longè dimotus, perpetuùm militare
voluntariè paupertatis stipendiis. Sed neque tunc quidem pro-
positum tenuit, tam clero quàm populo flagrantibus studiis
Pontificem suum reuocante. Id quod simplicius narrat Maria-

nus Scotus: *Eo tempore Sigifridus Episcopus Moguntinensis causâ
orationis in Galitiam ad S. Iacobum perrexit. Cùm autem Cluniacum,
Dominicâ die, ante Missam S. Michaëlis venisset, intrans claustrum,
respuit seculum. Sed dum mercenarij Moguntinum Episcopatum com-
parare vellent pretio, Sigifridus in obedientiâ S. Benedicti, quam Ab-
bati debebat, violenter compulsus, Moguntiam VIII. Idus Decembris
reducit, anno MLXXVII. Rudolphum Henrici antagonistam pul-
cherrimo facinore regem consecrauit. Hinc variè Ecclesiarum*

Germaniæ negotiis fluctuatus, cùm modò Gregorij septimi
iras expertus respiscit, modò cleri simoniæ & turpis mulierum
commercij sordibus inquinati furori parum obsistit, denique
pacis & Apostolicæ gratiæ tenax, anno Christi MLXXXIV. in
monasterio Hafunguno, quod in Thuringiâ apud Catos nu-
per exstruxerat condideratque, vitam finiit: atque inibi sepul-
tus est. Præclare de illo Bertholdus Constantiensis Presbyter,
accurati faniq̄ue, si veterum quis alius, in hac schismatis causâ,
iudicij scriptor. ad eundem annum, *Sigifridus, ait, Moguntinen-
sis Archiepiscopus, Gregorio Papæ per multas tribulationes adiutor
indefessus, requieuit in pace.*

Magun-

Maguntiacensis ecclesiæ iam albo percurso, quod quidem Abbates Fuldâ profecti eximie collustrarunt, expectari potest, vt si qui inferioris ordinis per eosdem doctrinæ religionis ac sapientiæ gradus ad consimilis honoris ascendere culmen, inditi expertesque laudis non transmittantur: sed *Haimonem* incomparabilis ingenij virum iam Halberstadiensibus olim reddidimus; *Freculphum* Lexouiensibus; quos ambos in illustribus viris numerant tolluntque Sigebertus & Trithemius.

Haimo Halberstadij.
Freculphus Lexouij.

Loc.cit.

BRANTHOVM tamen Halberstadiensis ecclesia Fuldæ debet; de quo Lambertus ad annum MXXIII. *Brantbo*, inquit, *Abbas Fuldensis, Episcopus factus est Halberstat*. Brandagonis nomen Krantzio placuit, quem annis vult quatuordecim istic præfuisse multiplici egregiorum operum fructu. Eius opera Trithemius numerat, collegium S. Ioannis Baptistæ intra urbem, alterumque S. Bonifacij in Bosleue, ipsius impensis & liberalitate condita.

Brantbo
Halberstadij.
Brantbo.
Brando.
Brantoch.
Brandagus.
Trithem.
Hist. Chr. in an. MXX.
Opera templorum & collegiorum.

Cur hîc verò S. GOTEHARDVM, sidus ecclesiæ Hildeneshemensis in Saxoniâ præteream? qui licet non ex Abbate Fuldensi, ex disciplinâ tamen huius non minus, quàm Altahensis monasterij apud Bauaros, in tantum gloriæ culmen euectus est, vt Hersfeldensi tandem Abbatia vicinâ sociâque factus Abbas, reuocatâ veteri morum disciplinâ, sanctitatis & admirabilium operum famâ huius regionis oras latè complevit. Sedit in Hildesensi Cathedrâ sæculo decimo incunte anno MXXII. XVI. annis; tum aliis operibus, tum egregio monasterio, quod iuxta ciuitatem S. Apostoli Bartholomæi honori cõstruxerat, perennis beneficentiæ titulum relinquens: in quo quia tumultatus, hodieque Ad S. Gothardum dici meruit.

S. Gothardus Hildeneshemensis.
Vita eius Tom. 7. Sup. rii.
Lambert. Chron. Hirsfaug. ad an. MXX.

Monasteriū ab ipso conditum.

Et LVITPOLDVS quoque huic siderum choro inferatur iure merito; qui Fuldæ quos doctrinæ sapientiæque fructus decerpserat, Præpositus Bambergæ primùm, inde Moguntia Archiepiscopus creatus, anno MLI. publicâ laude florentissimus, toto cum Imperio communicauit.

Sigefridus Hildesheimensis Episcopus.

SIGEFRIDVM hinc denuò Hildeneshemensis sedes XXIV. accepit Antistitem ex Abbate, qui Ottonis & Philippi regum intestinis agitatus discordiis; vbi declinatâ partium inuidiâ, Fuldam, positâ tiarâ, rediit, in monte S. Ioannis propè ab op-

Chronic.
MSS. Jacobi Moguntia.
Krantz. Metrop. lib. 7. c. 29.

roveri
antiquitate.
idenses.

STV

8

pido, monastica priuataque vitæ quietem, turbidis curis anteponeus, denique in primario monasterio cum ceteris Abbatibus communem sepulturam adeptus est.

*Gundericus
Merseburgē.
Episcopus.*

Hericus Frisingensis.

Chron. Aug.

*S. Vdalrici
Brusch. in*

monast. Ger.

Otto 1. 7. c. 21

S. Adelbertus Prutenorum Apostolus, an recte Fuldensibus

annumeratur.

His alij annumerant GVNDERICVM Merseburgensium, & HENRICVM FRISINGENSEM, ex Fuldensi item disciplinâ Episcopos. sed de posteriore vereor, vt Ottonis auctoritate, qui sic loquuntur, sese defendant.

De ADELBERTO Prutenorum & Bohemorum Apostolo Trithemius constanter ad annum DCCCCLXXX. Hirsaugienfi Chronici: *Claruit his temporibus, ait, Adelbertus ex monacho Fuldensis cœnobij, Episcopus Pragensis: vir doctus ac sanctus, ac fidei Catholica propugnator eximius; qui post multos pro Christo labores toleratos, à Prutenis pro fide Christianâ martyrio coronatus est, & in Catalogum Sanctorum relatus, colitur IX. Kalend. Maij. Etli*

Leo Ostiens.

lib. 2.

Vita S. Adelberti Tom. 5.

antiq. Lect.

Sur. ad 23.

Apr. Tom. 2.

Caes. Baron.

Martyrolog. & Tom. 10.

Dubrauius lib. 6. historia Bohem.

Lib. 2. c. 17.

Adi Baron.

Tom. x. in ann. 977.

verò publicos testari scriptores nequeam, hîc monasticen agitate S. Adelbertum; qui tamen Magdeburgi educatum legit, & in Saxoniam nouem ipsos annos commoratum, discendi causâ, rationis aliquid habet, cur Fuldensem degustasse disciplinam, haud temerè abnuat. Hoc alioquin vitæ genere mirificè delectatum, & Cassinense, & Romana quoque asceteria, ab Episcopo tum frequentata, significant. Et sæpè veritus hîc sum, vt in alijs, sic & in S. Adelberti actis transcurso memorandis, incuriosius peruolasse Trithemium. Quodque apud Leonem Ostiensem fortè legit, Adelbertum Cassino, monitu S. Nili in urbem reuersum, cupidumque monasticæ, istic ab illustri Abbate Leone ad S. Bonifacium, cœnobitis adscriptum, id arripuisse mox de cognomine monasterio Fuldensi, cum Romanum illic accipiatur, longè celeberrimum; quod & S. Alexij titulo fuit insignitum. de quo Leo: *Ad S. Bonifacium monachalem vestem accepit: sub Abbate, regulâ duce militauit; pedem iunxit obedientiæ imperio; & tamquam ad epulas, ita ad complenda iussa festinus; quæque ibi alia meminit, admiranda certè, vilissimis ab eo, charitate duce, ministeriis alacriter obeundis, rudimenta Præsulem posuisse. Negari tamen non potest, in veteri Litaniam Fuldensis ecclesiæ, carmine contextâ, peculiarem S. Adelberto dari locum:*

*Præsul Adelbertus Christi pro nomine passus
Adiuuet indignos subsidio famulos;*

Ac

*Ac oret dominum, qui saluat sanguine mundum,
Ut sit peccatis propitius hominum.*

Præter eos, quorum iam seriem aliquam, at perbreuem, concinnaui-
mus, complures ad episcopale fastigium alios ex hac pa-
læstrâ prodiiſſe ſcimus; & in Fastis ac Martyrologiis eorum ve-
ſtigia nominum tenemus, ſed magno ſilentio locorum & æta-
tum; vt, vbi & quando floruerint, cùm ignoremus, vel inuiti
clogiis ipſorum hîc ſuperſedeamus.

CAPVT XIX.

*Qui in Imperio geſtis præclarè rebus, & opibus
armiſq; noti Abbates hîc extiterint.*

VALDE mihi iam metuendum ſuſpicor, ne, qui ex augu-
ſtiſſimâ religionis ſcholâ armatos Præſules educere ſtu-
deo, pro plauſu riſum, in hoc Fuldenſium antiquitatum Thea-
tro, merear referamq;e, apud parum æquos, præſertim huius
ſæculi criticos; qui, cum habitu ciuili, modeltiæ & innocentia
tamquam togâ velati, ſagulum ſub palliis ſæpè geſtant, hoc ta-
men præ ceteris noſtræ religionis hominibus nefas eſſe ducunt
grauî ſub loricâ Bellonæ matri litare, & Chriſti ſacerdotes, pa-
cis & togæ clientes, ad tela ferrumq;e aliquando ſe demittere.
Fateor fanè, dum vis & iniuria abeſſet, cauſas longè fuiſſe, vt
pedum gladio, mitram galeâ, togam denique loricâ viri ſacrati
mutarent. At interim verò abſq;e gladiis ſucceſſores ſuos S. Bo-
nifacius in Germaniâ reliquiſſet, iam dudum Francorum Re-
gum, & veterum Germanorum Principum latifundia, & rega-
lia munera, tum à ſuperiorum ætatum harpyis ante pacem No-
ribergensẽ, tum à peſtiferâ recẽs exortâ Hermogenis manu,
tandem faucibus apprehenſa, & cum ipſis eccleſiis & monaſte-
riis abducta atque ſtrangulata fuiſſent. Ac diſputent interim
per me, quantum lubet, pugnentq;e, ius gladij Petro Petriq;e
ſucceſſoribus negatum eſſe, regni & ſacerdotij arbitria vnum
in hominem confluere non poſſe; ego cùm altercandi partes
hîc non ſuſcipiam, Dei Optimi Maximi ſapientiam & collau-
daſſe & ſuſpexiſſe contentus ero, qui cùm naſcentem ciuita-

*Hæretici pa-
cis habitu bel-
ligerum ces-
num amat.
Stat. lib. 1.
Achill.*

*Principes ec-
cleſiaſticos
cupiunt ex-
armatos.*

*Baron. Tom.
xi. Annal. ad
ann. 1053.
de vtroque
gladio mace-
riali & ſpiri-
tali Eccleſiæ
conceſſo.*

*Adi Ioan.
Polematium
de ciuili cle-
ricorum do-
minio, & ill.
Card. Bellar.
lib. 5. de Ro-
man. Pontif.
c. 7. 8. 9.*

roveri
antiquitate
idenses.

STV

9

tem suam, per Patriarchas, qui eidem reges & sacerdotes; per Pontifices, qui eidem iudices & populi duces, fouisset & amplificasset, eandem à filio suo Christo Domino, Rege, Pontifice, nouis iam legibus constitutam ac formatam, pressamque subinde gentilium Imperatorum multiplici & diuturnâ persecutione, sic tandem extulit; vti Reges semetipsi sceptris & diadematis quasi spoliantes, sacerdotes deniq. Principes facerent, iisque Prouinciarum & gerundarum rerum arbitria vltro deferrent, vt locum tandem in Ecclesiæ capitibus inueniret, quod tot antè sæculis in spiritu viderat Isaias: *Pro eo quòd fuisti abiecta, ponam te in superbiam sæculorum.* Præclare ante cccc. annos Otto Frisingensis, cum hunc locum ipsum idoneè tractaret, & Dei ciuitatem in sacris magistratibus, & Pontifice Romano, tot opibus & tantâ potentiâ locupletatam vindicaret, longè diuerso quàm solet hac ætate sensu: *Vt cognoscamus, inquit, non fortuitis casibus, sed Dei profundissimis ac iustissimis iudiciis id factum, vide pridie latitantem, ac quemlibet infimæ conditionis virum fugientem, breui tâta auctoritatis fieri, vt Regibus imperet, de Regibus iudicet. Vide tantæ à sæculo venerationis haberi, vt veniant curui, vestigiaque pedum eius in folio sedentis adorent, orbis domini.* Cum itaque itabilito iam dudum imperio, & per iustissimas Regum donationes, liberali causâ, iure in Germaniâ & alibi terrarum concessio, Episcopi ac nonnulli eminentioris loci Abbates, politica potestatis iura, regalibus acceptis Principum more sibi subdita teneant, regant, ac moderentur, eaque causâ Imperatori Romano deuoti, per varios vsus pacis belli que reipublicæ, sæpè summo fauente Pontifice, operam ornandæ, augendæ, consuetandæ, more maiorum, fortiter fideliterque nauarint, valdè rerum imperitus ille sit æstimator, qui Principum huius monasterij fortia, & pro reipublicâ ex officio suscepta facinora recolens, ne laudi imputet, in vituperium quoque trahat. Equidem, si sanior quispiam illam laudabilem primorum patrum, & sine strepitu, religionis illaceffitam tranquillitatem, cum hoc anxio nec experte periculi, & , vt ita loquar, tumultuoso principatus negotio comparans, vtrum ex duobus optabilius sit, ex me cognoscere vellet, dicerem cum eo, quem antea laudauimus, magno viro, in causâ non dissimili: *Videtur quidem status ille*

Ecclesia auctoritas quâ potentiâ exornata communitaq.

Ad sacerdotes ferè translata imperij summa.
Cap. 60.
Otto Frising. prolog. lib. 4.

Pontificis maximi summa supra Reges elata maiestas.

Principum Ecclesiasticorum in Germaniâ præsertim conditio & politica.
D. Thomæ interp. ad 2. 2. q. 40. de bello Episc. & clericorū. art. 2. præsertim qui in temporalibus supremi domini.
Ad Luduicū Molinā de Iustitiâ, Tom. 1. tra. 2. disp. 108.

Principum institutis posthabenda.

ille fuisse melior, iste felicior; ac publicè fortè securior. Et creditu haud difficile, quod Leo Ostiensis de Mansone Cassinensium Lib. 2. c. 16. Abbate tradit, etiam hîc euenisse multa, *quæ non tam strenuè, vt ipse loquitur, quàm seculariter acta ceseantur.* Sed longior, quàm volui, in hoc præmuniendo capite fui, gnarus inimicitiarum, quas cæca mortalium ambitio hæresi inflammata, hîc gerere aduersus Christi famulos assolet.

THIETO igitur primus in Abbatum classe sit; qui claris memoriæ prisçæ documētis publicas in Regum gratiam pacis bellique functiones sustinuit. Claruit is anno Christi DCCCLVI. quo tempore in Hattonis locum, suorum electione, & Regis auctoritate suffectus est. Rex is Luduicus fuit, Caroli Magni nepos, Pij Luduici filius, Orientalium Francorum, & trans Rhenum Germaniæ dominus. Hic cum insigni ferocium nationum potentiâ circumdatus, bellicæ virtutis famam obtineret immensam, à Galliæ proceribus ad fraterna iura turbanda in arma concitatus est. Ausus ergo Carolum cognomento Caluum, intra regni sui penetralia Nortmannico bello tunc distractum, ciuilibus armis lacessere. Ægrè quidem ipse, & cunctabundus ad belli motus parum pij prosilierat. Quare & hoc nomine à Luduico nepote, qui rerum tunc in Italiâ pro patre Lothario ex Imperatore monacho, potiebatur, & Nicolao Pontifice nuper electo correptus, & officij admonitus, magnam curam adhibuit, vt per idoneum quem Antistitem & Oratorem, Pontificis & nepotis animos sibi placaret, factique rationem sui apud eos exponeret. Coierant inde primùm apud Andernacum, anno DCCCLVIII. in insulâ Rheni fratrum Regumque legati; & Basileam quoque Luduicus adierat, vt istic de pace cum Carolo pacisceretur. Interea, celebri suis indicto conuentu, Thieto Fuldenfis cœnobij Abbas, vnus omniû maximè visus idoneus, qui Alpibus superatis, Italiam adiret; causamque pacis & defensionem apud Luduicum Regem, & Nicolaum Pontificem, susciperet. Is igitur, quo par adparatu, iter aggressus, felici successu vtrobique negotio gesto, eodem anno regressus, apud Brigaticum lacum Regem offendit; cui, cum legationis munere exposito, industriam iuxtà suam probasset, impetrato comite, ad Fuldêse monasterium, plenus gloriâ, rediit.

SICE-

MS. & Annual. Franco- rum Pithœa- ni.

Bello ciuili à Luduico Ger- mania rege aduersus Ca- rolum Caluū excitato.

Lotharius Præmiam monachus incolit.

Thieto Ab- bas orator de pace in Ita- liam missus.

roveri
antiquitate
idenses.
STV
9

*Sigehardus
aduersus
Sclauos co-
pias eduxit.*

SIGEHARDVS quoque religione domi spectatus, sed publicè pro regni Germanici salute & incolumitate aduersus Sclauos sumptis armis, Francorum antiquis historiis illustrior, Luduici item Regis amicitia, & filij Carlomanni bellicâ societate, nobilis.

HVOGGI Abbas, quâ præstantiâ muneris in Luduici Arnulphi filij palatio multis anteierit, admonet me titulus in veteri diplomate à Rege datus, quo *venerabilis frater, sacrique palatii Notariorum summus*, salutatur.

*Witichin.
lib. 2.
Vrpergen.
Chron. ad
an 937.
Tritheim. in
Hirsaugien.
Hildeberti
praconium.*

HILDEBERTVS Sigehardo gloriâ superior, iterùm nobis memorandus; qui, etsi in Moguntinæ ecclesiâ fastigio clariùs eluxerit, Fuldenfis tamen educatio, tantum illum effecerat, quantus in Imperio domi forisq̄e postea claruit. Hic, quia Ottonem Magnum, Regem, vt diximus, inunxit, à Widichindo Saxone scriptore, quem Conradus Vrpergensis, & Tritheimius imitati, hoc laudis præconium tulit: *Hildebertus Franco genere, monachus professione, nutritus & doctus in Fuldâ monasterio, & ad id honoris merito progrediens, vt pater eiusdem loci constitueretur, deinde ad fastigium summi Pontificatus Moguntiacæ sedis prouerberetur. Erat enim vir mira sanctitatis; & præter naturalem animi sapientiam, literarum studiis satis clarus: qui inter cetera gratiarum dona, Spiritum prophetiae habuisse prædicatur.*

*Hadamarius
Abbas Otto-
ni Magno ca-
rus, & Fri-
derici Mogū-
tini Archie-
piscopi corre-
ctor.*

HADAMARI etiam Abbatis eodem sæculo apud Ottonem Magnum, cum primùm regni gubernacula pro Henrico patre tractare cœpit, & gratia fuit & nomen haud obscurum, Friderici Archiepiscopi Moguntini, seu priuilegio veteris discipline, seu damni dati titulo, semel iterùmve domitor & corrector. Magnos constat pro generis & honoris amplitudine Fridericum gessisse spiritus, calamitosum tamen aduersis extitisse; & Ottoni Saxonumq̄e nouis honoribus parum amicum. Culpat in illo quoque Witichindus Corbeienfis cœnobita immodicum in nomine monastico castigando zelum; cum illorum sententiæ inter Episcopos alios fuisse prodit, *paucos satius videri vitâ claros monachos, quàm plures negligentes in monasteriis versari, immemorem dicti illius patris familias zizania seruos colligere prohibentis, sed volentis vtraque & zizania & triticum crescere vsque in messem.* Porrò suspicionem hinc commouit Fridericus,

ceu

ceu Hadamari Abbatis dignitati, & summæ apud Regem gratiæ infestus, hos ad ipsius Fuldenfis monasterij subruenda honoris fundamenta cuniculos admoueret. Quâ de re ipsum audire loquentem Witichindum sit operæ pretium, vt Hadamari claritatem vel hinc agnoscas: *Fuerunt quidam, qui summum Pontificem Fridericum, hoc non purè, sed fictè sensisse fecisseque arbitrati sunt; quatenus venerabilem virum, & regi fidelem Abbatem Fuldensem Hadamarum, quoquomodo posset, dehonestaret. Ipse enim erat magnæ prudentiæ & industriæ; sub cuius temporibus templum famosum Fuldense ex igne consumptum est, & ab eo restauratum, & multò maiore decore perfectum. Hic Pontificem Fridericum sub custodia tenuit, secundâ conuentione culpabilem; primùm honorificè, sed cum litteras ab eo scriptas deprehendisset, satis seuerè. Pontifex verò dimissus, dum ultionem quærit, & contra tantum virum leges non prævalerent, humillima monasteria auctoritate tentauit, vt ad excellentissima equaliter procederet; sed huiuscemodi simulationes incassum profusæ. nam Abbas in gratiâ & amicitia regis permansit: & causis interuenientibus, Pontifex, quod cogitauit, non impleuit.* Luculentum hoc à Witichindo de Hadamaro testimonium; vti nec obscurum, quod in Chronicis S. Vdalrici Augustanis, Cardinalium collegio adscribitur. Vtrumque fortè superat Rogeri præclari scriptoris vitæ S. Brunonis Agrippinensium Archiepiscopi: *Hadamarum venerabilem monasterij Fuldense Abbatem, Romam à Brunone ad Agapetum Pontificem, impetrandi pallij causâ, honorificâ legatione missum, synodicâ epistolâ ab Archiepiscopo conscriptâ; rediisseque ingenti populi Agrippinensis gratulatione, pallio non solum cum amplissimo priuilegio impetrato, vt quoties vellet, eo sacerdos vti posset, sed importatis quoque de S. Pantaleonis martyris proprio corpore, sacratis reliquiis; quarum honori & memoriæ, Bruno nobile deinde cum templo monasterium in Agrippinensium Colonia posuit, & dedicauit. Hadamarus autem, pestilentia morbo per Germaniam mirum in modum sæuiente, anno Christi DCCCCLVI. extinctus est; vnusque inter Abbates spectabili loco sepulchrum in Occidentali choro, supra S. Bonifacij cryptam accepit, cuius semirutus titulus, nisi vestigiotenus, iam legitur:*

h . . . ADAMAR : : : ab : i : BAS.

L

At

Lib. 2. sub finem.

Hadamarus inde Friderico non cocors.

Ecclesiâ Fuldensem fiamus corruptam restaurat.

Anno Christi 936.

Anno 948. & seq.

MS.

Cardinali fertur numero adscriptus.

Apud Sur in Octob. vitæ cap. 23.

Romam Legatus ad Agapetum Pontif. à S. Brunone Coloniensi mittitur, pro pallio & reliquiis.

Reginon. & Sigebert. an. 933.

Reuersus peste moritur.

reueri
antiquitate
ldenses.

STV

9

At ipsius memoriae scriptum, posteriore tamen ætate, versu rhythmico epitaphium hoc, in antiquis schedis repertum est:

*Cessit nature vir laudis non obitura,
 Hadamar ille decens, perpetuoque recens.
 Inter primores, stellas quasi Luna minores,
 Iste decus nimium, sidus & eximium.
 Hoc decorante viro, fulsit par Fulda saphiro;
 Tunc specularanda Sion, nunc miseranda Sidon.
 Ergo vir hic talis, tibi Fulda pater specialis,
 Tunc Noëmi clara, nunc sed amara Mara.
 Non tibi decedat, raro vel ab ore recedat:
 Quod fuit ipse tibi, sit Deus ipse sibi.*

Eius item Orientali parte basilicæ, fronte ostij sinistri, brevis & religioso Abbate digna hæc extat memoria:

REFLECTE GENV QVI INTRAS, CHRISTVM
 TV PRONVS ET ORA

PRO PECCATORE HADAMARO ABBATE.

*al. VVer-
 harius antiq.
 inscrip.

VVerhner
 Ab Calabri-
 ca interest
 expeditioni.
 Lambett. an.
 982.
 Leo Ostien.
 Chr. l. 2. c. 9.
 Vita S. Vdal-
 rici.
 Sigebert.
 Marian.
 Occumbit in
 acie aduersus
 Saracenos.
 Ad I. V. C.
 super Can.
 Clerici. 50.
 dist. & Sil-
 uestr. v. Bel-
 lum. 3. q. 1. &
 2. & Icho-
 last. ad D.
 Tho. cit.

*WERHNER seu WERNERVVS Abbas Ottonis secundi, qui vetustis priuilegiorum monumentis, *fidelem ac dilectum Compatriem*, eum salutat, lætâ iuxta tristicique fortunâ domi, foris, inclaruit. Nam Imperatori obsequiis adesse pro communi salute patriæ parum ratus, arma virosque foras in extremas Italiæ regiones pro tuendis Imperij finibus, & annuente summo Pontifice, & summo Imperatore iubente, protulit. Nam anno Christi DCCCCLXXXIII. Calabriam ingressus, quam Græci, accersitis Saracenorum auxiliis, iniquâ ditione premebant, proelio atrocissimo implicatus est; quo Transalpinus exercitus, Romanorum & Beneuentanorum subsidiis inopinatò destitutus, ferocissimis Saracenorum armis obiectus, tantâ clade attritus est, vt præter illustrium capitum & fortissimorum virorum stragem, Imperator vix fugâ salutem ipse inuenerit. Wernher etiam Abbas, dum pugnantium intermixtus agmini se telis hostium offert incautiùs, in acie cecidit. Sunt, qui cladis huius magnitudinem cælesti vltioni, tum vitio quoque deputant sacrorum præfulum, qui bello Apulo militarunt. Wernherum manu pugnasse, incompertum; militasse belloque interfuisse, & permissio, & huius temporis consuetudo, & principalis fasti-

gij

gij conditio, ob causas, quas dixi, noxæ aut culpæ forsan eximant. Laudant domestici, Chronica Augustana S. Vdalrici; quibus & Wernherus traditur, huius Diui materterâ fatus; nec non Cardinalium Romæ numero allectus. Idibus Iunij occubuisse, Lambertus meminit. Eius retinemus haud vulgaris beneficentiæ monumenta, collegium Canonorum in Thuringiæ finibus, cognomento Borsla, gratam quondam S. Bonifacio sedem. Paradisum etiam, quem vocant, intra monasterij septa, cum peristylis aliisque rectorum ornamentis, tum Augusto S. Iohannis oratorio condito magnificum.

*S. Vdalrici
consanguineus, & Ec-
clesia Rom.
Cardinalis.*

*Borsla vel
Borsobum
Canon. Col-
leg. exstru-
xit: Fulde
opera varia.*

CAPVT XX.

*Continuatio Abbatum togâ & exteriori
vitâ præstantium.*

RICHARDI Abbatis ob rem monasticam egregiè gestam, memoria me quoque sollicitat, ut eum amplissimæ laudis argumento misceam; quippe religione & morum disciplinâ redditâ effecit, ut posteris politicæ dignitatis amplitudinem, & felicius haberent, & securius administrarent: unde adhuc audias, etiam in magno sæcularis pompæ luxu, & militaris ac aulicæ vitæ contagio, hoc sæculo decimo post Christum natum, hîc & cænobitas Apostolicæ conuersationis, & Abbates eximie sanctitatis. Iniit ipse munus suum, post Henrici Imperatoris exordia; cumq̄. aduenas trans mare monachos S. Benedicti nosset, insigni perfectioris vitæ studio ac seueritate disciplinæ, ex Scotiâ venisse in Germaniam, dedit operam, ut ad excutendum suorum torporem, & accendendum exemplo virtutem, complures Scoticæ gentis monachos Fuldam accerferet, horumq̄. accuratis vitæ doctrinæque studiis, veterem pietatem ac eruditionem apud suos excitaret. Id quod Marianus Scotus non siluit, qui & Amichadum monachum Scorum in Fuldensi monasterio vitæ sanctimoniâ clarum, celebrat ad annum Christi MCLIII. quo & obiit; quippe is prisco ritu istic arctius inclusus, eâ sanctitatis opinione vixit, ut super eius sepulchrum & cælestia visa lumina, haustæque voces angelicæ psalmodiæ.

*Richardus
Abbas reli-
gionis sua ac
disciplina
amator.*

*Lambert.
Chronie. di-
uers. locis
MS.
Romam adit.*

*Scotica gen-
tis monachos
adoptat.*

*B. Amicha-
dus Scotus
Fulda cla-
rat.*

roveri
antiquitate
identis.
STV
9

In S. Gothar-
di vitâ, &
Trithem. in
Hirsaug.
Chron.
Richardus
adeſt Synodo
Siligenſi-
dienſi.

Richardus
vitam mo-
reſq; ſuorum
compoſuit.
Duo mona-
ſteria condi-
dit.

M. S. & acta,
& Lambert,
in Chron.

Roman cum
Henrico II.
profectus.
Ibidem.

Abbas confe-
cratus eſt.

Videhar-
dus Eppen-
ſteinus Si-
gefridi ſuc-
ceſſor.
La nberr.
chron. 1059.

Porro Richardo Abbati ſtimulos hoſce pietatis ac noui feruo-
ris ſubiciffe rear, Synodum illam, quam anno primo indepti
muneris, Seligenſtadium Aribo Moguntinus Archiepiſcopus
conuocarat; quamque princeps inter Abbates Richardus, præ-
ſentiâ quoque ſuâ illuſtrauit. In eâ capita fuerant complura,
ad diſciplinam Eccleſiaſticam & tranquillitatem eccleſiarum
tuendam ſancita. Richardi quoque nomini fauit Theodoricus
Hersfeldenſis, vicini monaſterij doctiſſimus monachus, qui
ingenij ſui monumenta, de S. Benedicte elaborata, Richardo
Abbati inſcripta voluit. Ipſe demum à domeſticis *habitum, ton-
ſuram, & regulam S. Benedicte* perfectam cœnobitis ſuis reliquiſ-
ſe proditur; & duo condidiſſe monaſteria: videlicet, Amerba-
chenſe, quod in Franconiâ reſeſſu non procul à Mœno S. Sim-
plicio dicauit; & alterum, quod in ripâ fluminis Fuldæ *haud lon-
gè à præcipuo monaſterio, S. Andree honori exſtruxit.* Vitâ functus
anno Chriſti MXXXIX.

ROHINGVS Sigewardi ſucceſſor, expeditione Italicâ, cele-
bre quoque nomen inuênit; cùm fede Romanâ à Tuſculanis
Comitibus, per varia comitorum diſſidia & ambitum oppreſ-
ſâ, ad eam vindicâdam, & imperij diadema capeſſendum, Hen-
ricus II. magno cum exercitu in Italiam contendit. Anno itaq;
ſalutis MXLVI. Sutrij Episcoporum habito Concilio, cùm pla-
cuiffet, deiectis aliis, Swidegerum Babenbergem Episco-
pum, virum & probitate & litteris inſignem, ſummos honores
adire, & Clementis ſecundi nomen ferre, inde Romam agmi-
ne promotus, Rohingus inſigni dignitatis ſuæ commendatio-
ne, die Chriſti natali ineuntis anni MXLVII. in ampliffimo Ro-
mæ procerum theatro, eodem tempore à Clemente Papâ Ab-
bas confeſcratus eſt; quo, ipſe Pontifex factus, & Henricus ex
Rege Imperator. Neque gaudiis his diu Rohingus ſuperfuit; il-
lis eodem anno, mortalitate expletis.

VVIDERADVS Abbas, monaſterij Fuldenſis gubernacula,
eſſi in fortunæ malignæ nubilo, & difficillimo ſchiſmatis tem-
pore, ſpecioſiſſima tamen opibus, potentiâ, & rei militaris vigo-
re, capeſſiit, Sigefridi ex Abbate Moguntiacenſium Archiepi-
ſcopi ſucceſſor, & Eppenſteinæ ſtirpis cognatione proximus.

Obſeruo autem, huius monaſterij Antiftites, hac ætate ar-
morum

morum & togæ parem sustinuisse curam: quare ad alendam fortitudinem bellicam, & armata obsequia reipublicæ exhibenda, fortissimorum virorum & nobilium clientium circum se semper habuisse manum, ad subita præliorum & solemnium expeditionum paratam, cui ducatum is præbuisse, & cum Imperio præfuisse putetur, qui signiferi Fuldenfis nomine à Lamberto celebratur: cuiusmodi duos ipse, animi indole & præliorum auuiditate memorat insignes, Reginhardum Comitem, qui anno MXL. Henricum Regem Bohemicâ expeditione secutus, in nemore fortiter prælians occubuit; & Regenbodonem, qui MLXIII. pro Wideradi Abbatis honoribus decertans, in Gollariensi ecclesiâ, ab Hildenesheimensis Episcopi factione, trucidatus est. Signiferum verò tunc eundem, & belli ducem fuisse, clarè Dodechinus in prælio Saxonico quodam memorat, ubi de Egberti Marchionis signifero loquens in anno Christi MLXXXIX. *Cædis initium*, inquit, *ipse signifer & dux exercitus sui fecit.* Græci vocarunt *Βαυδοφόρον*, constatque in Francicâ gente fuisse primæ nobilitatis, tum ex Ducum creatione, tum scriptoribus iis, qui palmam nobilitatis tribuunt iis, qui bandi aut vexilli gauderent insignibus. Ceterum, quia Wideradi casus, & res gestæ historiam integram exigunt, faciam, ut ex Lamberto, & prædicabilem viri integritatem, & suspiciendam in paucis pace belloque potentiam, cognoscas. Primùm ab in-eunte ætate, narrat, pede grauiter claudicasse, ad Regis comitatum, magnâ vi hominum & bellici apparatus instructum accessisse; Thuringorum gentem, contra Henricum quartum, & Sigefridum Moguntinum Antistitem, ob decimarum acerbissimas exactiones commotam, spem omnem in VViderado & Hirsfeldensi Præfule collocatam habuisse; quòd hi ecclesias decimales plurimas, & prædia infinita in Thuringiâ haberent; denique Wideradum fortunis abundasse tam amplis, ut in cunctis Galliarum ecclesiis, Fuldense monasterium emineret. Porro infauista ætatis suæ aucupia notans, quibus Abbatia & Episcopatus in Henrici tertij palatio venales publicè prostabant, Fuldensem quoque à Roberto Babebergensi Abbate, cognomento Numulario, sollicitatam meminit. Quippe Regi centum auri pondopromissa, ut eiecto eximia sanctitatis viro Abbate VViderado,

L 3

sibi

*Rei militaris
frequens vsus
hac ætate.*

*Cui pro Ab-
bate Signife-
ri præfuerit;
cuiusmodi
celebrantur,
Reginhardus
Comes &
MS. Fulden-
Chron. & in
Abbat. indi-
ce l. 4. antiq.
Regenbodo.*

*Signifer idè
qui dux belli.*

*Rigodus in
gestis Philip-
pi Franc.
Papir. Mas-
son. in codè.
Pithæus in
lect. var.
Fuld. anti-
stes vexilla
bina præten-
dit insigni-
bus, an à Ve-
xilliferis an-
tiquis?*

*VVideradi
dignitas &
amplitudo
potentia.*

*Lambert. in
an. 1071.
Infamis Ab-
batiarum &
sacerdotiorum
nuadatio.*

roveri
tiquitate.
denfes.
STV
9

sibi *Abbatia Fuldensis traderetur*. Verùm & onera militaria, & armorum tractandorum studia, inuitis etiam Antistibus malignè imposita, & ægrè ab illis frustra renitentibus interdum suscepta, haud pauca documenta sunt, ex quibus elucescat. Nam & Imperatorum ambitione avaritiâque crescente, sæpè ad augendum copiarum numerum, & explendam militum, id est nobilium equestri dignitate, cupidinem, erogare sacra patrimoniam, & iis, vt loquebantur, in beneficium tradere coacti sunt: sæpè quin ipsi Præsules durissimis imperiis euocati, neque ætatis neque valetudinis excusatione, contra maiorum disciplinam, vacationem à militiâ impetrarunt; cuius rei in *V Vederado* nostro memorandum prodit exemplum in anno Christi *MLXXV*. Lambertus, quando Henricus IV. Saxonica genti infestus imminebat: *V Vederadus Abbas Fuldensis iam per biennium ita paralyti dissolutus erat, vt nisi baculo aut ministrorum humeris innixus, nusquam progredi posset. Eum tamen nec iam molesta valetudo excusare poterat à militiâ, id potissimum curante Rege, vt omnium Principum suorum titulis ac fascibus quàm maximè insignem faceret expeditionem. Cumque ad locum coadunandi exercitus, feruentissimâ astate, vehiculo sedens, pergeret, strepitu circumfusa multitudinis, & vi concitati pulueris suffocatus, pænè spiritum exhalauerat. Relatus in monasterium Breittingense ad amnem *Vrsurgin* situm, à stupore quidem mentis post paululum respirauit, nullum tamen ultra verbum proloqui potuit: atque ita deinceps per *VI*. hebdomadas grauissimâ corporis molestiâ decoctus, *XVIII*. Kalend. Augusti, humanis rebus exemptus est. Vir planè feruentis in Deum fidei, suis tamen omnibus admodum inuisus, propterea, quòd in diebus eius Fuldense nomen multis calamitatibus vehementer attritum, & pænè omnino oblitteratum fuisset. Atque ita Abbates iam tum istâ ætate Principibus Imperij annumeratos, hancque ipsam, domi, foris inter pacis belli que ministeria dignitatem obtinuissent, compertum est. Iam verò per succedentes ordine Præsules, consimilis argumenti decora, promere non arduum sit; atque in Henricis aliquot, Marquardis, Conradis, Berthois, crescentis quoque potentiâ viribusque Principatus, gestis bellis, exstructis, coemptis arcibus, cæditis oppidis ostendere vestigia: sed antiquiora nos hac lucubratione rimati sumus; quæ vulgatis iam chartis circumferuntur,*

Principes ecclesiastici & sacri sæpè ad expeditiones & onera belli à Regibus trahi inuisti.

Cum presentis iacturâ dotis ecclesiarum & vita.

V Vederadus ita concidit.

Breittingensi monasterio exceptus.

Abbates eo tempore Imperij Principes. Qui honores sui incrementis paulatim adoleuit.

Referuatus aliorum stylo.

runtur, pleraque ceu nimis obuia notaque refugimus: et si quoque vehementer piget illorum tēporum, quibus Henricus IV. & V. huius filius, aliique nonnulli secuti Cæsares, ecclesias Germaniæ ac monasteria sceleratè perditum ierunt; cum, ut ille ait, *passim tunc non quereretur in Abbatibus eligendis, quis dignius præesse, sed quis carius Abbatiam posset emere.* Vnde non sine ingenti probro Stephanus Halberstadiensis Episcopus in Epistolâ, quæ apud Dodechinum legitur, Henrico V. obiicit inter alia dedecora, ob quæ meritò communione piorum eiectus sit, *Abbatiam Fuldensem ab eo nefariè pro adulterio fuisse venditam.*

An verò astruendæ Abbatum potentiæ exemplum seruiat, quod magnus hac ætate vir in litteris, vnde, nescio, vsurpauit, cum Abbatem huius Ecclesiæ scripsit *sexaginta millia bellatorum præbuisse in hostem*, non facilè definiero: quin *sexaginta milites*, legerim potiùs; quomodo equestris ordinis homines appellabant maiores: quorum modus & numerus in externâ præsertim militiâ, ut sumptu constitit non vulgari, ita est, pro meâ obseruatione, moribus huius ecclesiæ Præfulum attemperatior.

*Schismati
quanta im-
probitas.
Lambert. in
Chron. ad
an. 1071.*

*In anno
1090.
Abbatia Ful-
denfis pro-
scriptio, an
prostitutio.
Nota anceps
potentia Ful-
dæ Abbatum
examinata.
V. C. Iust.
Lipius Cen-
tur. 111. Mi-
scellan. epist.
27. vbi cit.
Alberti Chr.
Equites nobi-
les, militum
tulere nomē.*

CAPVT XXI.

Prima declinatio monasterij Fuldenfis.

SCITVM illud, ab ipsis rerum primordiis nihil à mali viciniâ intactum steterit. In ipsa sanctimonix ac cælestis militiæ castra Lucifer, damnatorum ac perduellium spirituum antesignanus, malum inuexit: primorum parentum incunabulis, suum stygius serpens venenum infudit: in Apostolico collegio, & sanctitatis ipsius contubernio, repertus etiam Iudas dux & signifer quidam sceleris & improbitatis. Sed ne altiora repetam, huius Ordinis institutori ac parenti S. Benedicto ille ipse cœtus, à quo magister vitæque moderator expetitus erat, insidias struxit, & poculum etiam letale propinauit. Quæ cum ita sint, fragilitatis humanæ haud agere gnari videntur, qui inter homines eam disciplinæ constantiam, ac nusquam deerrantis æquabilem vitæ tenorem flagitant, ceu Angelos quosdam in cælestibus domiciliis, non autem mortales erroribus ac vitiis obno-

*Religionibus
& familiis
quoque san-
ctissimi ob-
reperere boni
malisq; vicis-
situdinem.*

*B. Greg. lib.
2. dialog. c. 3.*

*Fuldensis monasterij exordiis spinas rotas interna-
tas.*

Abbatum crebra deiectiones.

Mores pessimos eius aetatis.

Aduocatorum & Ministerialium insolentia.

S. Sturmij persecutio.

Fuld. congregationis schismata contra Ratgarium Abbatem tertium.

Carolo Magno datus supplicis libellus.

obnoxios, in magnis huius vitæ tenebris, versari cogitent. Huius itaque humanæ inconstantiæ & fragilitatis Fuldense monasterium, etsi inter exordia quasdam velut scintillas jecit; erumpentibus tamen aliquando malis, flammarum exitialium vim, quas hominum temeritas & audacia suscitauit, ægrè vix sistere potuit. In leuissimis itaque numerauero crebras deiectiones & honoris abdicaciones, quæ Regum auaritiâ, & omnia sacra peruertendi libidinem consequi necesse tum erat, quando ducum, aut militum stipendia, & infamium liberorum solatia & nutrimenta, non erant alia, quàm Christi clerici & monachorum patrimonia. Quo modo post Pij Luduici obitum, Abbatis velut sub hastâ sectas, sæpenuerò prædæ fuisse memorant Francici scriptores, & mox, post Ottonum interitum, sub Henricis, auctonibus subiectas iisse venum, passim apud nostrates lectites: denique posterâ aetate, Aduocatis, quos vocabant, & Ministerialibus, reuolue singularum ecclesiarum Annales, quid rapacius & auarius? vt merito hæc munia tandem benè magno redempta, & longè ab illustribus familiis relegata sint. Et tritum hîc illud; *Si multi magnates suum cuique ecclesie restituere haberent, ad casas & egestatem reuersuros.* Hac itaque temporum morumque licentiâ, nil expectari potuit aliud, quàm ad gratiam inuidiamque mortalium, cuiuspiam malefieriati arbitrio, deiici legitimos possessores, suffici subinde novos, ac demum infima summis, sacra misceri profanis. Vt igitur Sturmionis infectationem, quam illi maleuolorum calumniæ pepererant, in præteritis ducam, illa ante omnes non tacenda dissidij labes, nascenti cœnobio perniciosissima, quâ tota congregatio aduersus Ratgarium tertium Abbatem, quem mirâ nuper concordiam sibi præfecerat, scissa atque diuisa, in magnas se turbas motusque coniecit. Enimuerò, cum perennem discordiæ segetem, oues inter & pastorem, satanæ ministri alerent, & Ratgarius non pœnitendus alioquin Antistes, in asperiora versus, malum bono vincere nesciret, denique membra tam longè à capite suo abiere, vt nisi Regum auctoritate, huius dissidij vulnera non coalescerent. Hinc Magno Carolo adhuc superstite, libellus supplicis ille datus est, argumento multarum querelarum, quo status monasterij inter ortus sui prima germina flaccescen-

cescentis, & graphicè describitur, & iustè deploratur. Porro Ratgarius vir genere nobilis, & ad magna natus, non tam culpâ suâ, ut mea quidem opinio fert, quàm interuentorum, exasperasse videtur cœnobitas; qui recentis instituti zelo flagrantes, perire sibi veteris disciplinæ rigorem nolebant; vnde, cum exulceratis, ut fit, vtrisque animis, Præsul summo iure nusquam cedendo, congregationem premit, & omnium à se voluntates abiungit, Luduici Imperatoris ope imploratâ, excedere gubernaculis, & vitam eum complecti priuatam, placuit, postquam xv. annis spectabili magnificentiâ, monasterio præfuisset. Agnoscere eum veteres Francorum Annales, qui ad annum DCCCXVIII. Ratgarius Fuldenfis cœnobij Abbas accusatus à fratribus, & conuictus, deponitur. Domestici, recenti adhuc vulneris cicatrice, liberè quoque in eius nomen inuecti. Candidus certè, cuius tamen monumenta hac in parte lacera sunt, inter accusationis capita memorat, austeritatem indiscreti pastoris, quo sedente, non pauci monachi, prætextu alicuius utilitatis ad alia monasteria extrusi sint; propter quamdam, ut ipse loquitur, paruisimam responsionem necessariæ dictionis: & quod eo tempore dictu & visu miserabile fuit, senes atq. decrepiti absque vllâ miseratione ad loca diuersa traherentur inuiti. Hinc in carminum libro Modestus Ratgarium præclaro schemate expinxit, iuxta eum monocerotis imaginem ponens, infesto cornu in ouium gregem incurrentis: additque versus Candidi:

*Contigit intereâ senio morboque peresum
Sturmen, qui fuerat primus fundator & Abbas
Cœnobij Fuldenfis, ab hac quoque luce migrasse,
Credimus in lucem semper sine fine manentem.
Cuius post obitum concordivocantur
Baugolff eligitur, larga Germanica proles,
Rite pater, præcessoris porrectus ab ore.
Hoc iam cessante successit Monoceros, qui
Fortè gregem sibi commissum (res fœda refertur)
Nescio quâ fronte stimulis agitabat ineptis,
Donec vi nimia, pastum, fontesque fluentes,
Dulcia namque loca & stabula alta coactus
Deserit, atque fugâ regnis decessit auitis.*

M

Specta-

Ratgarij
purgati.Luduici item
filio congre-
gatio supplex
Ratgarium
abdicit.In Ratgario,
quid culpa-
rum.Monocerotis
schemate au-
stertus ex-
press.Ratgarius
Monoceros.Luduici Re-
gis auctoritate
depositus.

Spectator & pars huius dissensionis ipse Rhabanus; qui Ratgarij cultor & alumnus licet adprimè pius, scissuræ tamen huius non celat vlcus in Poëmate, cui de Transitu monachorum titulum dedit:

*Ex quo seditio noxia dudum
 Inter nos orta est, nemo valebat
 Lenire hanc precibus, nec dare finem.
 Crescens sed nimium tempore multo
 Augeta est, per que dies sorte malignâ
 Vastavit populum, patris ob iram.
 Durescit qui animo, & cedere nescit.
 Trux deturbat oves, cæde cruentat:
 Nullius miseret; sauit in omnes.
 His commota malis, turba relinquit
 Antiquum stabulum, fit peregrina.
 Laeta vna salus pergere longè est.*

Ceterùm in hac Fuldenfis monasterij solitudine, & turbationibus cœnobitarum animis, saluberrimum adhibuit consilium Luduicus Imperator, qui florentissimæ nuper congregationi graui-

*Cuius iussu
 submissi rei
 componenda.*

graviora metuens, ilicò sapientissimos moderatores, & labanti
sustinendæ disciplinæ non impares, ex Occidente submisit.
Fuerunt ij Aaron & Adalfridus, probatâ doctrinâ & integritate
monachi, qui cum cohorte præstantium sodalium Fuldam
profecti, cuncta ibi in optimam disciplinæ formam redege-
runt, & suffragiorum iure ab Imperatore obtento, procum-
bentem monasterij statum, præclarè restituerunt, auctores, nisi
fallor, egregiorum operum, quæ vicinis inde monasteriis, quâ
pietatis, quâ doctrinarum studiis, totâ Germaniâ, non solùm in
Fuldensi congregatione, emicuerunt. Testem habeo Candi-
dum huius ætatis scriptorem:

*Aaron &
Adalfridus
Italici mo-
nachi aut
Galli.*

*Qui totâ
Germaniâ
monasticam
exornarunt.*

Hinc quoque sublato siluestri Monocerote

Improuisa citò surrexit regia cura;

Hluduiçi, qui semper erat melioris amator

Vitæ, qui monachos casto dilexit amore:

Quem Deus omnipotens * sospem de sede paternâ

Conlocet in regnum lucis, sedemque beatam:

Misit ab Occiduo hic monachos, qui maximè nostros,

Quin & finitimos fratres, hincque inde cubantes,

Mores & studia, leges & dogmata patrum,

Incepta incipere, & lapsa renouare docerent.

*Hluduiçi
Pius quantæ
religionis in
vitam mo-
nasticam.
* sospitem.*

ovveri
riquitate
denies.
STV
9

Caussam itaque perspicimus huius propensissimi in Fulden-
sem congregationem Luduici Imperatoris affectus; qui consq.
processit, vt cum rebus Fuldæ constitutis, iam tum surrogando
Abbati, Luduici bonâ pace suffragiorum ius reuocari cœnobi-
tæ cuperent, atque huic rei legatos *Adalfridum, Odilthoum, Rec-
cheonem*, aliosque qui famâ iudicij vel auctoritatis anteirent ce-
teris, ad eum mitterent, Imperator non benignus modò præ-
sentium votis annueret, sed præclaris vitæ morumque præcep-
tis instructos, ad propria dimitteret. Ratgarius verò magistra-
tu defunctus, exilij quoque pœnam subierat, longiùs fortè de-
portatus, quò ne rerum nouarum adesset occasio. Sed Aegil
Abbas eius in locum suffectus, nobili Christianæ mansuetudi-
nis documento, nec intactus fortè à memoriâ recentium meri-
torum, tandem apud Luduicum effecit, vt pristinis illum sedi-
bus restitueret. Quod Candidus in Aegilis vitâ notauit: *Inter
alia misericordia & pietatis opera, hoc misericordia bonum probabi-*

*Restituit cœ-
gregationi
ius suffragio-
rum.*

*Legati ad eū
missi primo-
res.*

*Aegil Rat-
garij succes-
sor eum ab
exilio reuo-
cat.*

liter egisse laudatur; quòd antecessorem suum, quem quondam cum sociis quasi persecutorem fugiendo vitabat, cum esset causâ illius inquietudinis ab Imperatore in exilium missus, unâ cum fratrum suorum petitione, de exilio liberavit. quorum fidem atque misericordiam adeò mi-

Quòd clemētia genus laudavit Casar Luduicus.

Ratgarius S. Bonifacij montem, Dei paræ matris honori, cœnobio exornat.

Et exitu laudato vitam claudit.

rabatur Augustus, ut diceret, eos iuxta præceptum Veritatis pro persecutoribus suis veraciter exorasse. Rediit igitur Ratgarius, & in monasterio mōtis B. Virginis, vbi olim & mansio S. Bonifacij, & accolatum Fuldæ prima parœcia, tranquillioris vitæ studio prouectus ad meliora, ut auctor huius monasterij, & nobilium operum inchoator extitit, sic & ibidem tumultum adeptus est, non sine præconio vitæ ad posteros transmissæ laudatioris. Ex sepulchro, quod fanatica rusticorum turba, communi Germaniæ tumultu, superiore sæculo, dissipatis cineribus eius, violauit, lapis superstes ad tēpli meridiem inscriptus, sic ibi legitur: NOMINE RAITGERI CREDAS CONSVLTA DOCERI:

VNDE VELINT SCIRI NOBILIS ACTA VIRI.

FVLDA TIBI RECTOR PRAVI FVIT ISTE RESECTOR,
TE PIETATE COLENS, NOBILITATE VOLENS.

HOC OPERAM DANTI, QVOD HONORIS ERAT SPECVLANTI,

STAT DOMVS ISTA DEI, QVÆ SVA DEBET EI.

DEMVM PRIVATVS VIXIT VIVENDO BEATVS,

LIBERIVS SOLA VERA MERENDO BONA.

AEVO MATVRVS, SINE FINE DEO FRVITVRVS,

QVIPPE DEVM SITIENS, NEC SIBI SVFFICIENS.

FELIX DECESSIT, FELIX IN PACE QVIESCIT,

SVMMA PARANDO SIBI, FVLDA FRVENDA TIBI.

Porro, quæ deinde fuerit, Aegile monasterium administrante, concordia & pax animorum consecuta, vitæ scriptor prosequitur: Fuit quippe in diebus eius, inquit, fratribus pax, cor unum, & anima una in Domino. Nec erat qui turbaret monasterium, in tam delectabili concordia roboratum. Obedientiæ bonum non solum Abbati, sed & sibi inuicem cum summa reuerentiâ exhibere gaudebant, scientes se per hanc obedientiæ viam ituros ad Deum. Adeò enim hic venerabilis vir, sospes & alacer in hoc suscepto regimine usque ad finem vitæ suæ perdurabat; ut numquam illi cōgregatio, nec ille congregationi monachorū vllam molestiam perturbationis videretur inferre.

Aegile Abbate, quàm floruerit cōgregatio.

Obedientiâ.

Animorum unio.

CAPVT XXII.

Prolapsio quadam, sed mox subleuata.

QVAM breui confinio, virtutis vitiiq̄ue sedes alternent, seculo ineunte decimo apparuit. Quippe Ottone tertio re- rum potente, & mox Henrico Claudio successore, ex Laurisheimensi monasterio, Branthoo exauctorato, Popponis ductu cœnobiteꝝ huc disciplinæ causâ missi sunt. At Branthous, cùm Regis iudicio monasterium deserit, utique lugubrem istic rerum omnium faciem reliquit. Nam, quos ea tum ætas Fulda cœnobitas habuerit, ex Meginhero veteri huius monasterij scriptore repetit Trithemius*; additq̄. Henricum Regem Monasterio Fuldensi multa detraxisse vectigalia, & possessiones auitas plerasque in alia distribuisse monasteria. Id, quod temporum istorum moribus, & Regum in ecclesias auctoritate, translaticium fuisse, Henrici testantur ipsius acta. Primo quippe regni ingressu Synodum Tremoniam in Westphaliâ conuocans, grauitè de corruptis ecclesiæ clerique moribus, cum Episcoporum cœtu, questus est. Inde ad morbi depulsi- onem, ac dispicienda remedia conuersus, omnium excitauit animos, negotium hoc Episcopis sedulo commendans. Romæ quoque Augustalibus affectus honoribus, cùm orbis vniuersi ecclesiam, in præsentia spectatorum Germaniæ Principum, auitis maiorum donationibus, & prouinciis, insulis, terrarumq̄. spatiis donasset, ipsum vicissim Benedictus Pontifex, ut erat illud æuum, Fuldensis Abbatia moderacione, cum transalpinis ceteris Apostolicæ sedi subiectis, honestauit. Et clara sunt monumenta vetustatis, Walonem Corbeiensis in Saxoniâ præno- bilis cœnobij Abbatem, ob vitæ solutioris haud leuè culpam ab Henrico dimotum; & * Menerci Padebornensis Antistitis operâ disciplinam istic loci restitutam. Eadem quoque legem subiisse, ne dubita, Fuldenses: & loco suo clariùs elucescet. Nu- bes hæc quædam fuit, non schisma, caliganti licet religionis astro interposita: cuius obscuritatem ostendit disertè scriptor vitæ S. Gothardi in viciniâ nostrâ: *Bernbarium quippe Hersfel-*

M 3

denssem

Henrico Pio regnũ ineunte, Fuldense monasterium instauratur, Laurisheimense, Lauvisheimio monachis accersitis.

* Hirf. Chr. in an. 1010. & 1012.

Adempta & successa monasterij facultates.

Henricus & Cunigundem liquet plurimam Fuldensi ecclesiæ sub

Poppone & Richardo Abbatibus donasse.

Ditmarus lib. 7. ex quo Ill. Baton.

Tom. xi. in an. 1005.

Reformatione ecclesiæ impigre se dedis Henricus.

Vicescriptor, & Chronographi.

Fuldensis Abbatia ius illi cedit.

Diploma apud Illustr. Bar. Tom. xi. V. Valo Abb.

Ditmar. qui sup. an. 1015. Corbeiensis

Abbatia quoque restituitur.

* S. Menerci Padeborn. insignis Episcop.

overi
triquitate
denses.

STV

9

Bernhardus
Hersfelden-
sis Abbas vi-
uit laxius.

densem Abbatem narrat, opibus licet & dignitate clarum, laxius ta-
men habuisse disciplinam; atque biennio ante obitum, valetudinis caus-
sâ concessisse in monasterium S. Petri, quod ipse trans Fuldam vicino
in monte condiderat. Ibi cum procul curis, inter militum & familia-
rium scilicet cætus viuit mollius, ut communium fratrum in magnâ
rerum inopiâ querelas irritauit, ita cænobij primoribus vite solutioris

Hersfelden-
sium cænobi-
tarum disso-
luta vitam

aditum aperuit. Vbi igitur cænobitæ Hersfeldiæ, loquor verbis anti-
qui scriptoris, instar Canonicorum res proprias sibi vsurparent, habe-
rentque & priuatas aedes & equos, & magnam cultiorum vestium
copiam, aliaque id genus mundi huius pompas & fastum redolentia;
possentque pro suo arbitratu & dare & accipere, & agere conuiuia

S. Gothardus
astringit, mu-
tatis ædificiis
& religioni
aptatis.

præter fas & decorum, S. Gothardus, iussu rogatuque Henrici Regis,
huc in locum defuncti Bernhartij missus est: qui monasticæ famæ decus
abolitum illic reparauit; ipsamque ciuitatem Hersfeldiam à superuaca-

Monachos
& aliunde
adducit.

neis & ineptis ædificiis liberatam, monastico cultu, aptisque sedibus
instruxit; adductis eò præstantibus integritate morum aliunde cænobi-
bitis, quorum exemplo scilicet inquilini saperent. Ceterum obscurius
nostrates, horum conditionem temporum attigere; dedecoris

Fulda confi-
milis refor-
matio.

metu, an reuerentiâ maiorum. In actis Abbatum sic lego: Anno
Domini MXIII. mense Maio, ab Occidente ventus insolite irruit, hic

Chron. Frã-
cofax. lib. 4.

plura subruens ædificia, & malorum portenta afferens: nam Iunio

Ædificia fa-
cultaria sub-
ruia Imp.

mense, quamquam splendide exstructum sub gremio S. Bonifacij mona-
sterium, iussu Imperiali solo tenuis exstirpat, quasi barbarico superuo-

iussu.
Brantochus
Abbas amo-
tus.

litante incendio. Quin & momento temporis ipse Abbas huius loci,
Brantoch nomine, ordine suo & solio sine humano iudicio est destitu-

Cænobite
dispersi.

tus; omnisque ferè congregatio extricata, incertis sedibus fatigabatur:

Laurisheim
mensi mona-
sterio euocati
nouj.

nec non Lauresheimenses fratres, cum suo pastore, in locum nostrum
sunt subrogati. Attamen vel per obscuri sermonis nebulam, in-
telligitur hic facile cum Hersfeldensibus Fuldenses eadem
censurâ oppressos.

CAPVT XXIII.

Motus sub Wviderado Abbate.

Wvideradi
Abbatie pro-
cella.

ALIA adhuc huius monasterij à capite diuisio, quæ qui-
dem notabilis extiterit, incidit in Wideradi Abbatis re-
gimen, quæ ipsius quibusdam erratis, ut nihil ex omni parte
beatum

beatum inter mortales, concitata, plus audaciæ, temeritatis, & mali exempli, quàm discriminis habuit; compresso mox, & inter initia castigato iuuenum malè consulto furore, qui auctores seditionis extiterant. Rei gestæ seriem scriptor coætaneus Lambertus, quia prolixè euoluit, ac propè tragicè eamdem exequitur, hūc adire Lectorem equidem malim. Coniuratio certè grauis illa fuit, sed coërcitio immoderatio, cū ad sæcularia tribunalia tracti viri sacriati & ignominiâ publicâ notati, verberibus plagisque seruilibus excepti, tergo denique luerunt. Sed hoc quidquid disciplinæ serenæ nubilum interfusum, Scoticæ gentis monachorum insignis, quæ per hosce annos in Fuldensi congregatione floruit, pietas ac religio discussit. Nam Marianus Scotus, vbi Christi amore peregrinum solum natali antetulit, B. Amichadi reuerentiâ memoriaque tactus, Fuldæ includi se voluit; atque ita decennio præclari ingenij animique sui dotibus monasterium hoc illustrans, seuerioris vitæ doctrinæque multifariâ hîc igniculos sparsit iecitque. Ipse in sancti Amichadi discessu: *Ego Marianus Scotus decem annis inclusus sive per pedes (B. Amichadi) stans quotidie cantauit Missas.* Verùm nec ita quidem plenè sese erigere monastice potuit, quin, superantibus interdum vitiiis, mores antiqui profluerent, & cupiditatibus sanè multi fræna laxarent. Faciem illam monasticæ labentis vicinus nobis Lambertus ad annum MLXXI. expressit. Nec reor communis periculi exfortes Buchonios degisse, quando vndecimo sæculo superueniente, queri audio liberè domesticos, omnia tristia, cunctasque calamitates, quoddam habuisse Fuldæ regnum: & Gotifridum quoque Abbatem, ob Henrici factionem, loco motum. Censuram tamen in corrigendi auctoribus pretium est annotare. quæ longè fuit certè à sæculi nostri conditione. Quid enim huius ætatis à Luthero censores, à Caluino reformatores? pennas nimirum incidi oportere cœnobitis, ne renasci possint; exsecari eorum artus, vt ne vniquam coalescant. Quin voti ac operæ fuerit has Libani cedros, has felicissimas arbores in Ecclesiâ Dei, abusque radice truncare, quò crescendi spem posteris omnem prorsus eripiant. Renouant igitur ipsi quotidie, & vt sunt mirabilium rerum captatores, à Pharaonis ætate miracula repetunt, imitantes scilicet macras illas & ob famem

In anno 1063.

Scoti monachi Fuldam adunt, in quibus & Marianus.

In anno 1059.

Corruptela cœnobiorum.

Eorum censura, & corrigendi modus salubris. Vt contra hæreticorum extitit.

o veri
riquitate
denses.
TV
9

famem inexplebiles, regis Memphitici boues, quæ consumpto immensaque ingluuie vorato nitido & opimo pecore, pristina tamen macie & deformitate suâ squalebant. Ita, cum multis in hac Germaniâ nostrâ dynastis tanti Christi patrimoniorum acerui non pluris fuerint, quàm si imbrem in cribrum gessissent, facile patuit, sacrilegia nulli ætati stabile vectigal peperisse, quin dominis plerumque suis, vt aurum Tolosanum, perniciem attulisse, fugaci semper exitu reperto, vnaque comitibus relictis penuria pœnaque. Quamobrem sapientissimi maiores nostri longè meliore cõsilio, solertes secuti agricolas, quos inter cœnobitas soli cæliq. conflictari iniuriis, nec fructus vberioris spem sustinere cernerent, eos in arua deducere lætiora, vel infitionibus adiutare non piguit, magnâ singularique curâ, trans Alpes mariaque petitis & euocatis monachis; quorum opera vigilantiaque maciem soli sterilem, & in praua denascentis, edomarent, ac denique peruincerent. Vt enim cultores hortorum ij, qui tuendis, nouandis, repurgandisque viridariis suis assidue intenti, germina alia erigunt vincuntque soluta, alia obtegunt teneriora, alia aduersus plagæ frigidioris infestationem defendunt,

*Translatio-
nes & propa-
gationes cœ-
nobarum.*

Inutilesque falce ramos amputant,

Feliciores inserunt:

perinde Antistites haud pauci cordati, ne plantaria hæc religionis eximia, & stirpes virtutis omnigenæ feraces, perirent funditus & exarescerent, ex Italiâ, insulisque Britannicis, aliisque, melioribus locis cœnobarum quasdam transtulere propagines, quorum indole & germanâ culturâ, siluescentes aliorum animi reuiescerent, & ab æstu sæculi, horum scilicet & irrigatione ac benigno fotu reuocati, crescerent ad fructum immortalitatis. Quod certè studium cum in aliis, tum in Annone magno Colonienfis tum ecclesiæ sanctoque sacerdote, præcipuè laudatum est. Ceterum, tametsi plurimis Germaniæ monasteriis non ignorem hanc insedisse tabem ambitus & avaritiæ, quam mirè Lambertus exaggerat, non paucis tamen hac ætate locis aliis, obseruo emeruisse raram disciplinæ morumque sanctimoniam; nec non per Alemaniæ Sueuiæque fines, media inter schismata, admirabilem exarsisse in hominum animis, communis

*S. Annonis
in hoc genere
studium.
Berthol. in
Chron. Con-
stant.
Petrus Clu-
niacen. epist.
variis.
Monastica
& vita com-
munis in A-
lemanâ, &
Cluniaci in
Burgundiâ
florat.*

munis vitæ feruorem. Etiam in Burgundiâ tunc nata Cluniacensis monasterij castigatior viuendi ratio: quæ cum latissimè ad alia Germaniæ loca disseminata fuit, tum anno Domini MLXXXV. in vicinam nobis Thuringiam, ad asceterium Rheinersbornæ, ocellum & delicias, veterum Thuringiæ & Hassiæ dynastarum, peruënit; vbi à Luduico secundo Comite, cui nomen à saltu, magnifica sedes familiæ S. Benedicti recens condita; & vnà istuc ex Hirsaugiensi monasterio deducti cœnobitæ, instituti Cluniacensis æmuli. Huius autem tum efferuescentis disciplinæ frigida hæc Buchoniæ loca num quidquam afflarit, ambiguus, vel neganti propior, nihil in vtramque partem habeo, quod affirmem.

Histor Lan-
gr. Thuring.
edit. Ioan.
Pistorij.
Rheinersber-
na monaste-
rium S. Be-
nedicti Clu-
niacen disci-
plinâ.

CAPVT XXIV.

*Descriptio reliqui status vsque ad seculum
decimumtertium Christi nati.*

TRISTIOR etiam hinc Abbatia facies extitit, cum Ehrloffus ex Morbachensi monasterio, renitenti quoque Congregationi, malo more & exemplo, Abbas ab Henrico Imperatore anno salutis MCXIII. datus. Et huic animus licet bonus, causa tamen erat mala à schismate; vt quidquid ageret, & quoquò se verteret, odium à suis meritò referret ac inuidiam. Fuit, cum ipse cœnobitas quoque captiuos habuit in exedrâ piaculari: iamque fortunæ prisce permultùm sanè vacillabant, & ob asperitatem censuræ filij palàm discordes, patrem auersabantur. Interea Mars & bellantium furor ecclesiam quacumque peruadebat. Quare Ehrloffus, refero cum priscis, *tamquam astrum fatale exagitabatur*, postquam in communi patriæ & monasterij luctu, anno ab ortu Christi MCXX. pars maxima veteris templi, versus Orientem, ruinâ suâ procidit. Venerat id temporis Fuldam Henricus Imperator lectissimo procerum cœtu ordinis vtriusque comitatus. qui cuncta hîc hauista exinanitaq. cernens, inopiæ nec inopinatæ quidem ingemuit, at subleuandæ non fuit. Tanta quippe erat sacri profligatio patrimonij, vt

Ehrloff Ab-
bas regimen
inquietum.

Bellorum &
populationū
mala.

Basilicæ Ful-
densis ruina.

Monasterij
inopia, quam

N lus

*Marquar-
dus Abbas
subleuat, sed*

*an. 1071
1081
1091*

*Monasterij
ultimæ arri-
ne succre-
sunt.*

*Prædonum
regnum.*

*Quibus im-
pensis tolera-
tum, aut im-
minutum.*

*Religionis di-
uersa facies.
Lib. 1. de vir.
illust. Ordin.
S. Benedicli.
cap. 9.*

Littera F.

*Fuldensis ec-
clesiæ cū Clu-
niacensi fœ-
deris.*

lus cum monasterio poni non posset, donec Marquardus tan-
dem Abbas aliunde accersitus, meritis penè rebus, ceu propi-
tium ac salutare sidus alluxit. Hic enim Conradi Regis im-
mortali erga ecclesiam Fuldensem beneficentiâ studioque, tem-
pestatis eius procellam iis præsidis auertit, quæ olim ipsius
Marquardi oratio patefaciet. Ceterum exerta vis mali, præser-
tim quo tempore, Paschali Romæ sedente, & Henrico V. schi-
smatis fluctus excitante, recruduere sopiti bellorum motus.
Nam tunc Germaniæ dynastis, & præsidibus ecclesiarum in
inmutua viscera ferro flammaque grassantibus, rabies etiam hæc
alita veteratis iniuriis, in dirionem hanc item incubuit. Hinc
Abbas Urspergensis in Chronico suo ad annum Domini MC-
XVI. *Vndique vastatis agris, villis depopulatis, oppidis ac regionibus
nonnullis in solitudinem iam penè redactis, deficiente quotidianâ cle-
ricis per ecclesias præbendâ, cessabant in quibusdam ecclesiis clerica-
lia nimirum officia; & ô effusum calicem furoris Dei, locupletissimum
illud, & per totam Germaniam famosissimum ac principale cœnobium
Fuldense, usque ad ultimam redactum est inopiam, victus etiam ne-
cessarij. Sed hoc, vt dixeram, inopiæ probro, Marquardi sollar-
tiâ absterfo, Lauernionum seges quædam mox erupit, quæ pro-
pugnaculis, turribus, arcibus, vt fors aut certamina ferrent, in-
fessis, perpetuum Abbatibus crearunt armorum gymnasium.
Vnde frequenti satellitio clientum, & ministerio bellico domi-
foris accincti, incredibile dictu, in magnâ obsequij impatien-
tiâ, quantum, ad hoc genus prædonum coercendum, ecclesiæ
vectigalium decesserit, expensumque sumptui ipsa vix feren-
do tulerit. Atque ista interim monasterij detrimenta, vicino-
rum dynastiarum luera & accessiones quædam exitère.*

Religionis interibi quis hîc vultus? Multiformis vtrique. In-
uenio apud Trithemium, cuiusmodi reformationis, nec ob-
scuram restitutæ per hæc tēpora disciplinæ famam; cuius nixu
partuque felici, *multis post annis, deuotio maxima hîc viguerit mo-
nachorum.* Extant item in archiuo Fuldensi plurima Monastica
fraternitatis iura, cum variis monasteriis & religiosorum fami-
liis inita & renouata: in quibus etiam cum ecclesiâ Cluniacen-
si pactum fœdus legitur anno MCXCVII. Iam quoque non ob-
scura documenta suppetunt, ea quæ Benedictus XII. serò post
Inno-

Innocentium III. & Clementem V. de cœtu siue capitulo triennali cogendo, sancienda ac retinenda disciplina maiorum decreuit, cordi item Fuldensibus fuisse vt perpetrarent. Enimvero, Cæsare Luduico Bauaro grauiter cum Apostolicâ sede disidente, anno MCCCXXXVII. complures Abbates, Henrico presule fauente, Fuldam conuenerant, vt ex Benedicti decreto, quod hodieque in summi templi archiuo legitur, primum prouincialem cœtum inchoarent. Verùm Imperator capitis & fortunarum periculo proposito, Benedicti Pontificis inuidiâ, conuentum illum tunc disiecit, discussitque.

Sed vt ad priora regrediar, ingens Fuldensis disciplinae detrimentum in disperditiōe fortunarum, & necessarij victus inopiâ, non semel obseruauimus. Atque vt ille dissolutionem Imperij ostendebat, si fructus, quibus Resp. sustinetur, deminuerentur; ita bene monasterium id ego consistere posse non putabo, vbi frugalis erogatio & sumptus victusque necessarius Dei seruis subtrahitur. Postquam igitur expeditionum & belli impensis plurimum tribui cœptum, & captandi spe maiora, ambitiosis obsequiis frequentate Regum aula; plurimum quoque res abiit, disciplina perit. Et immissi externi, siue Principes, siue Antistites non raro, auidi in aliena, atque vtinam non rapaces, qui vel discordibus cœnobarum studiis, vel Abbatum languidis fractisq. vel ætate vel iniuriâ officii, irreperunt.

Sigefridus Archiepiscopus Moguntinus sub annum Christi MCCXLVI. *Conrado Malkosio* Abbate, mox *Berthoo Marckecellio* *Vernherus Archiepiscopus*, moderatores labenti rei, at parû felici successu adinori. Pronis ergo tum ad casum fortunis,

Rudolphus Habsburgius Rex anno salutis MCLXXXII. Moguntiaci degens, dilapidatam, vt verus diploma loquitur, & ad extremam inopiam delapsam Fuldensem ecclesiam, *Berthoo* Abbatis & cœnobarum impetratâ voluntate, suscepit: illiusq. possessiones & repetundarum negotia *Eberardo Comiti Catzenellebogensi* permisit. Is in sexennium eas ancipiti fide per se aliosque administravit: voluitque Rex de consilio Abbatis, Comitum, ac trium rectè institutorum monachorum Deumque timētum, mores interea collapsos restitui, & monasticam disciplinam erigi. Sed & hîc illisa in scopulos monasterij nauis. Quippe Co-

Cap. Cùm in
singul. de
statu mona-
chorum.
Conuentus
triennales.

Chron. Er-
fort. ad Lam-
berri Chron.
appendix.

Fortunarium
in temporali-
um rerum
causa.

Tac. Annal.
lib. 13.

Ex. bellis
impensis.

Immissioni-
bus Principū

Ordinis sa-
cri,

Politici.
Rudolphus
Rex.

Eberardus
Comes Catz-
enellebogensis.

mes inexplebili cupidine, dum auream quasi messem nactus, rerum ex asse potitur, absens, præsens vectigalia, census, fructumque ceu vortice corripuit. Inde exactorem *Bertholdum Liebbergium* nihilo abstinentiorem suo loco misit: qui cum notos, ignotos largiter ex alieno pascit & auget, morbo quasi cælitus immisso, fugatus est. Hinc exeunte sexennio, ceu, serâ iam in fundo parsimoniâ, vnum ex omnibus habitum cum abstinentiæ & æquitatis laude prouinciæ celebratum à maioribus inuenio, *Nicolaum Scharpfensteinium*, domo nobilem virum. Vniuersè verò posteris hoc veteri verbo cautum, quod ad Fuldensem ecclesiam referebant:

Alta paue; laicosque caue; tibi proxima profis.

*Henrico de
Vilnau gubernante,*

*Abbatu à
Conuentus
mensa separata.*

*Adolphus
rex curiam
Fuldensem
administrat.*

Cauere tamen ita non potuit, sibi que prodesse, quin Henrico de Wilnau salutis anno MCLXXXVIII. ad munus Abbatis assumpto, tutela in exteræ conditionis Principes declinaret. Natum tunc ex perpetuo inæqualitatis malo illud temperamentum, quo Marquardo decano fortiter insurgente, partitione factâ, congregationis annona, redditus & alimenta, ab Archimandritæ vectigalibus separata sunt. Quâ in causâ, cum validius quam ferret, Henrici auctoritas Romæ oppugnatur, ipse tandem in Adolphi Nassouij consanguinei Regis patrocinium confugit; eique domi militiæque sociatus, curiam Fuldensem in sexennium administrandam tradidit, commodo necias maiore an damno: armis quippe publicis Imperij, multa inimica loca debellauit, nec pauca in potestatem vi redegit, fauente ei causâ Regis.

Quia verò toties aliàs, & sæculo præsertim Christi quartodecimo, miretur quispiam, nobilissimas maiorum gazas, & torquetibus congestas opes, & ornamenta templorum, ita abiisse, & propè ad nihilum recidisse, causas & origines quisquis memoriâ repetit sparsim à nobis tacitè collocatas, is facile perspiciet, benè concinnatam initio fabricam, sine subuertentium perniciæ, rarò dissolui. Nos certè, quia remotioribus stylum commodamus, quæ inde ætate nostrâ, hæresi se vndatim superfundente, malorum ilias influxerit, bonis rerum arbitris priuatim potius æstimandum relinquimus, quàm vt publicè litterarum vestigiis persequamur.

FULDENSIVM ANTIQUITATVM

LIBRI II.

ARGVMENTVM.

VETERIS templi structuram nō unius-
modi; & praesertim eam celebrat, qua
Aegili Abbati tribuitur: Basilica quo-
que dedicationem sanè quàm illustrem,
cum coemeterio veteri, Candidi &
Rhabani fide, describit. Hinc, ubi interitionem tem-
pli, & ignium clades, quae basilica concidit, eiusdemq;
reparationes iteratas tradidit, ad Sanctorum patroci-
nia, tumulos & lipsana descendit, quibus olim pra-
clare templum enituit. Sed in his; divi Bonifacii no-
biles exuvias impensius offert spectandas. Monaste-
rio principe, cum suis ornamentis, ante oculos ita po-
sito, inquit in eius membra, partesq; iure & impe-
rio quondam illi subiectas; id est, in utriusque sexus
cenobia, collegiâ, & arctiore obsequij vinculo; aut pio-
rum operum quadam liberâ societate, cum maiore col-
ligata. Libri verò clausula, rei cuiuspiam aut ritus
vetustioris parergon habet, usus & gustus haud for-
tè trivialis.

INDEX CAPITVM.

CAP. I.	CAP. X.
<i>S. Bonifacij templum.</i>	<i>Congregationes & monasteria Fuldensi ecclesie adunata.</i>
CAP. II.	CAP. XI.
<i>Basilica ab Aegile Abbate exstructa.</i>	<i>Continuatio monasteriorum, & veterum ecclesiarum.</i>
CAP. III.	CAP. XII.
<i>Eiusdem basilicæ dedicatio.</i>	<i>Ecclesiarum illustrium quarundam dedicationes.</i>
CAP. IV.	CAP. XIII.
<i>Adparatus huius dedicationis, & translatio S. Bonifacij.</i>	<i>De Solchhofij origine proprie, quæ cella S. Solæ.</i>
CAP. V.	CAP. XIV.
<i>Cæmeterij veteris ecclesia.</i>	<i>Confessio veteri Theudiscâ linguâ, cum descriptione quadam limitum huius ecclesie.</i>
CAP. VI.	CAP. XV.
<i>Secunda reparatio Fuldensis basilicæ, Hadamaro & VVerinbario Abbatibus; & eiusdem labes, Ehrloffo Abbate, facta.</i>	<i>Montis S. Petri monumenta.</i>
CAP. VII.	CAP. XVI.
<i>Secundum & tertium Fuldensis Ecclesie incendium.</i>	<i>Habitus veterum Fuld. monachorum, Victus, & Regula.</i>
CAP. VIII.	CAP. XVII.
<i>Sanctorum reliquia, quæ Fulde exhiberi solite.</i>	<i>Iuramentorum symbola, & stella pensilis.</i>
CAP. IX.	CAP. XVIII.
<i>S. Bonifacij reliquia minores.</i>	<i>Cura mortuis impertita, & defunctorum epitaphia.</i>

FULDENSIVM ANTIQUITATVM LIBRI III.

CAPVT II.

De sancti Bonifacij templo.

EMPLVM, quod apud Fuldam om-
nium primum S. Bonifacius posuit, de-
cennio antè quàm martyrio occubuit,
exili, neque firmâ molitione, lineamenta
dumtaxat, & areæ vestigia retulit, quæ
magnificentiore cultu posteri occupa-
rent. Quâ de causâ Sturmionem Abbatem,
cui regimen congregationis Martyr

crediderat, Princeps operi inchoato manus adhibuit; atq. tem-
pli veteris molem, columnis serie dispositis explicuit, tecto item
imposito nouo. Figurâ verò fuisse ab initio quadratâ, porticus
& cryptæ docent, quas, lunatis hemisphæriis adpactis, Sturmio
primùm extulit. Condiderat autem aram S. Bonifacius ad
Orientem; à quâ non procul, crux defixa: propè ab hac arâ, vt
tumulari mortuus optauit, ita venerabilem mox isthic à mar-
tyrio quietis locum est adeptus. Altaris huius à Bonifacio posi-
tiac consecrati, haud obscura apud veteres memoria; nec per-
inde celebratur ædes, quam hic ipse primus erexit. Illud con-
stat, data singularia B. Lullo mandata, vt Ecclesiarum structu-
ras à S. Bonifacio inchoatas pro virili quoque suo contexeret
educeretque: *Tu, fili mi carissime,* apud Willibaldum aiebat San-
ctus, *structuram in Thuringiâ à me cæptam Ecclesiarum, ad perfe-
ctionis terminum deduc. Tu populum ab erroris inuio instantissime re-
uoca, & edificationem basilicæ iam inchoatæ ad Fuldam comple; ibi-
demque meum multis annorum curricula corpus inueteratum per-
duce.*

Templi vete-
ri figura.

S. Bonifacij
primus in-
mulus.

S. Willibal-
dus in vitâ
S. Bonifacij,
& Othlonus.

overi
riquitate
denses.
STV
8

Translatio
S. Bonifacij
Ultraiecto
Fuldam.

Nicol. Serar.
rer. Mogunt.
lib. 3. Not.
47.

SS. Bonifacij,
Lioba, &
Sturmiij se-
pulcra.

duce. Id quod moderante Numine, vel inuitis Wiltaburgi in-
quilinis, inde perfectum, qui, cum Ultraiecti cæsi Martyris cor-
pus retinendum putarent, admonitu campanæ sponte sonan-
tis exportari passi sunt. Affuitque supernè maius omen, quan-
do oneris sacri baiula cymba, aduerso celerior amne, remigum
sine labore Magontiacum vsque cucurrit; & illic v. Iulij tricesi-
mo à martyrio die, in ripâ se ffitit. Inde extis religiosè dereptis,
quæ hodieque istic in veneratione sunt, corpus Martyris hono-
rificè Fuldam abit; & coruscum miraculis, vrnâ, optato pridem
loco potitur. Porrò, quod ad situm sepulcri; inter exordia, li-
quet, Martyrem porticu seu arcuato opere inclusum, medio
templo versus ortum solis in absidâ quieuisse; atque distinctis
interuallis, hinc à Septemtrione Liobam, præstanti religione
& exploratæ sanctitatis feminam, quæ virginibus Bischofhei-
miensis monasterij præfecta fuerat, inde Sturmin Abbatem,
ad Australem plagam, pari item sanctimoniâ, in suâ quemque
absidâ conditum. Vnde Candidus agens de posteriore conse-
cratione basilicæ, cum altiora repetit:

*Excipiuntur enim insecta hinc altaria bina;
Unum, quâ Martyr mediâ testudine templi
Antè fuit; aliud quâ Sturmi corpore quiescit,
Ac digna Liobgyd pausans Bonifacio neptis
Sola iacet, busto mulierum sorte sepulta.*

Surius in Se-
ptemb. vi. æ
c. 23.

c. 6. vitæ.

Illustrat hanc primi templi varietatem quoque Rudolphus in
vitâ S. Liobæ. Nam, cum à S. Bonifacio olim optatum, maiores
natu meminissent monachi, vt Lioba mortua sibi iungeretur,
ipsiusque vellet ossa componi cum suis, intulere quidem vene-
randum Abbatissæ pignus Fuldam suum in templum; sed, quia
sanctum sepulcrum beati Martyris aperire, metus iuxta veta-
bat ac religio, de communi consilio placuit illud sepelire ad plagam Se-
ptemtrionalem altaris, quod ipse sanctus Martyr Bonifacius edifica-
tum, in honorem Domini Saluatoris nostri & sanctorum duodecim
Apostolorum eius dedicauerat. Ita Rudolphus, S. Liobæ præco-
egregius. De quâ virgine moneo, Liobgydæ nomen ei à Candi-
do datum, Anglicâ scilicet originatione. Nam licet Ebba mater
prodigiosè natam Trutgebam appellarit, cognomentum addi-
dit tamen à charitate, Liebam nuncupans, quia fuisset dilecta.

Id

Id verò nomen, vtique suis in epistolis non semel S. Bonifacius, Epist. S. Bonifacij illustratio. sed productiùs vsurpauit, Leobgytham, vt hîc Candidus, ap-
 pellitans; quam xxxi. epistolâ, præclaro elogio, *venerandam Christi famulam, & charitate sincerissimâ perpetuùm complectendam*, salutât. Et, quia in Angliâ Tertam Winbrunnensis Parthenonis Antistiram, S. Liobæ educatricem fuisse, ex Rudulpho constat, à cuius etiam gremio virginem hanc S. Bonifacius c. 10. abstraxit, iterùm iam moneo, epistolam xxv. prorsus videri non Teclæ, Beddæ, Dede, similiq̃ue lectionum varietate, sed Leobgythæ, & huic Tertæ, vnius aliquando monasterij alumnis, inscribendam. Neque nescij tamen sumus Teclam virginem c. 17. consanguineam Liobæ hæsisse, in Bischofeshemio Germaniæ Partheno: quæ si in epistolâ hac intelligitur, ratio vix occurrit idonea, cur ei Antistes Lioba postponatur.

CAPVT II.

*De Basilicâ ab Aegile Abbate exstructâ
 vel absolutâ.*

NO B I L I S decore & operis famâ aedes exstitit illa, quæ, Aegile Abbate, magnis impensis surrexit; in quâ celeritatem cum magnificentiâ certasse dixerim, si vnius anni curriculo tanta moles excitata fuit. non enim plus temporis inter Aegilis electionem & basilicæ dedicationem interfluxit. sed non pauca occurrebant, cur iam inde à Sturmionis obitu, Baugolfi & Ratharij quoque studia hîc interuenisse, conicerem: nunc etiam ex vetustis Abbatum actis pro comperto tradam; cum Baugulfum lego, Orientale templum fabrè struxisse, Ratharium verò, Aegil, Baugolfus & Ratharius Basilica noua conditores. ritu sapientis architecti, illud, Occidentali adiecto, immensâ magnitudine & arte, cumulasse; ac denique, hanc cum illâ copulando, vnâ fecisse ecclesiam. Accuratè à Francorum scriptoribus, huius basilicæ origo publicis monumentis annotata. Neque Candidus abnuit, quin Aegil Abbas mox, vt potuit, ad operis perpolitionem aggressus sit. Eius hîc narrationem, vt aliàs sæpè, proponam: *Non multo post hæc, ait, temporis interuallo, cæpit hic venerabilis vir, magno diuini cultus amore, eccle-* Aegilis Abbatis opera.
 O sue

o veri
 riquitate
 denses.
 TV
 9

sia mundare loca; pavimenta quoque refundi constituit. Altaria nihilominus locis congruis fieri demandavit, in summo lapidibus cooperta politis. In eadem verò Ecclesiâ, duas cryptas magnifico opere conlocavit; vnam, quæ respicit solis ortum; alteram, quæ solis occasum intendit. Prodidit & Candidus architectum operis Rahcholfum fuisse, monachum Fuldensem; ait enim in versuum codice, perfectum & absolutum opus,

Rahcholfus
monachus
architectus.

— Rabcholfo dictante magistro

Et monacho, fratrumque simul sine felle ministro:
qui, Arcubus atque interpositis hinc inde columnis,
Binas magnificè erexit pulchro ordine cryptas;
Quarum prima quidem spectans intendit Eoum
Ternis luminibus. —

Altaria ex-
structa super
cryptas.

Porro super fornicum conuexo, locatas aras in propatulo, sic meminit:

Spelæum &
antrum pro
cryptis.

Nec minùs hoc speleum capitis in vertice gestat
Altare, sanctus, quod iam sub tempore prisco
Consecrat ipse suo Bonifacius Omnipotenti.

Hinc ad Occidentalem cryptam transiens:

In parte Occidua constructum cernitur antrum,
Multum diues ope interiùs, spoliisque piorum;
Ternis prospiciens fixis post terga fenestris, &c.
Hoc summo in capite duris præ viribus aram
Fortiter insistens, pedibus nam sustinet, in qua
Christi Martyris eximij nunc membra locata,
Cum sociis quoque sacra manent sine fine beatis.

Crucis for-
ma templum
exstructum.

Ceterum, quia ex operis orthographiâ, quam nobis Rhabani inscriptiones reliquerunt, satis constat basilicam hanc, vti adhuc apparet, fuisse crucis in morem fabricatam, colligitur profectò, non vno breuique tempore, sed operam quoque nauantibus, vt dixi, antegressis Abbatibus, tandem fuisse perpolitam. Enimuerò transfuersaria moles, quæ templi longitudinem ab Aquilone in Austrum mediam interfecuit, illa quidem eximio splendore, cum cellis altarium & absidis recipiendo lumini ad imum à summo comparata fuit; habuitque vestibula vtrinq. à Meridie & Septemtrione, & angustos aditus, in quibus, more quoque maiorum, expositæ ad cultum Sanctorum reliquiæ.

Baronius ob-
seruat. ad 18.
Nouemb.
Martyrolog.
Rom.
Reliquia cer-
to loco exposi-
ta.

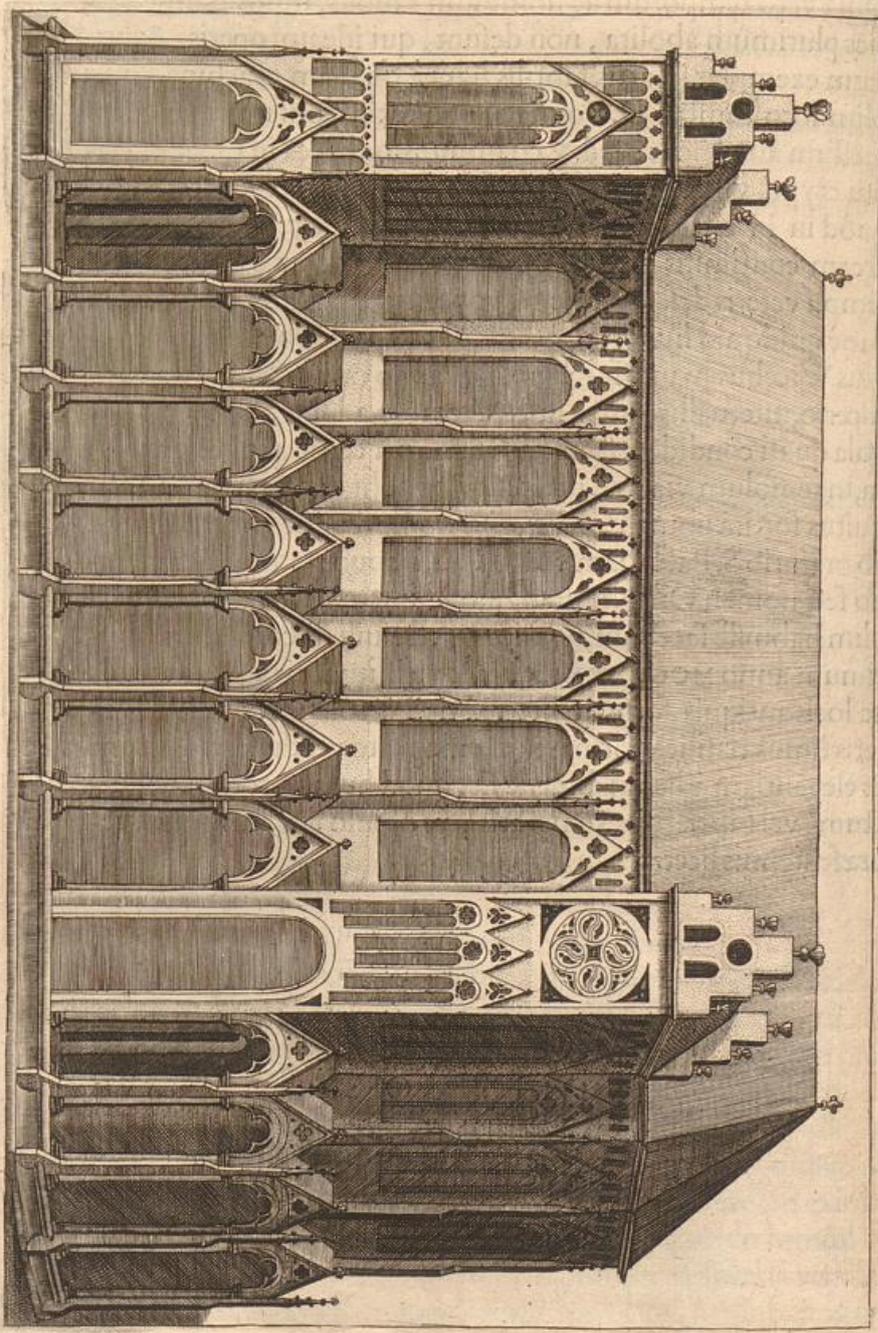
Quia

Quia verò temporum ac hominum casibus, huius basilicæ facies plurimùm abolita, non desunt, qui ideam operis, & priscum exemplar in artis fabrilis ligneam quadam machinâ, quæ olim loco tumbæ D. Bonifacij ossa texit, conseruatum & expressum autument; sed & etiamnum hæc arca in Odei præcipui cryptâ visitur. Quorum sententiæ vel eò non pœniteat, quòd in Hersfeldensis basilicæ iam profanatæ monumentis, arcam consimilis formæ spectare contigit, quæ ad amussim templi veteris descriptionem, vt periti narrabant, exprimeret. Sanè quidquid huius sit, aditus & vestibula obseruauit Georgius Wicelius mansisse religiosa, quando monasterij veteris pomerio, interuallis tamen iustis à templo, ad singulas portas singula quasi condidere sacra; vt nisi per consecrata & pura loca, in templum via non pateret. Atque hinc prima porta antiquitus sortita nomen S. Petri, quæ hodie dicitur Alba: secunda ab oratorio S. Pauli, iam vulgò Pauli ianua: tertia à S. Stephano fert nomen. Ostium item, quod nuncupant Abbatis, suum olim habuisse sacellum, opinio est, sed ciuili discordiâ, quâ plurimum anno MCCCXXXI. labis & vicissitudinis allarum tectis ac locis antiquis, forsitan intercidisse. Porrò, cùm disperditâ veteris huius basilicæ formâ, nullo magistro vel duce, eius situm & elegantiam adsequi difficile sit, quod huic negotio coniunctum, vel superstites exemplaris, vt opinio fert, imaginem representemus licet.

Idea veteris templi.

*In vitâ Sturmij.
Sacella quæcumque ad veteris basilicæ plagas.*

o veteri
riquitate
denses.
TV
B

CAPVT III.

De eiusdem Basilica Dedicatione.

ANNALES Francorum probati scriptoris, quem Pithœus ^{Postea aucti} ^{Annal Ful-} ^{denf. nomi-} ^{nc.} ^{ne.} primùm à tenebris vindicauit, ad annum Christi nascentis DCCCXIX. Hoc anno basilica S. Bonifacij martyris in cœnobio Fuldensi ab Heistulfo Archiepiscopo dedicata est, in honorem Domini Saluatoris, & omnium Sanctorum eius. Translataque sunt ossa S. Martyris Kal. Nouembribus. Memoria, vt opinor, nusquam publicè quidem expressior, & vt de Annalibus istis suspicari semper soleo, propè hîc domi nata; tam signatè Fuldensium res euoluunt: verum tamen multo clarissimum huius dedicationis monumentum reperimus ad calcem versuum, quos Candidus olim scripsit; quod à Rhabano relictum, egregiè rem vniuersam illustrat:

Denotatio Dedicationis Ecclesiæ S. Saluatoris constructæ in monasterio Fuldæ, vbi pretiosus Martyr, & electus Dei Pontifex Bonifacius, corpore sacro quiescit, intercedens pro famulis ibidem Deo fideliter seruientibus ad Dominum Deum suum, qui eum piâ misericordine sibi elegit in Sacerdotein magnum, ad sacrificandum ei hostiam laudis.

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXVIII. Indictione XII. ^{Dedicatio} ^{maioris Ec-} ^{clesiæ.} mensis Nou. 1. die mensis, dedicatum est hoc templum ab Heistolfo Archiepiscopo Moguntiacensis Ecclesiæ, in honorem S. Saluatoris, Domini videlicet nostri Iesu Christi, & in honorem S. Dei Genitricis Mariæ, & S. Petri Apostoli, & ceterorum Apostolorum Domini, & S. Ioannis Baptistæ, & S. Bonifacij Martyris Christi, & aliorum plurimorum Sanctorum. Et translatum est ipsa die, ab eodem Archiepiscopo, ^{Translatio} ^{S. Bonif. cõj.} & ceteris Episcopis atque Sacerdotibus, corpus S. Martyris Christi Bonifacij, post martyriũ eius expletis annis LXV. mensibus IIII. diebus XXVI. in locum, quem ei preparauerat venerabilis Abbas Aegil, unâ cum fratribus eiusdem monasterij cum magno studio & piâ deuotione.

owzeri
riquitate
denies.

IV

8

In cryptâ Orientali versus Rhabani.

Hoc heremita sacer Antonius adstat ad altar:

Hoc senior Paulus, martyr Anastasius.

Hic monachus Saba, simul & Theodosius Abbas,
Adstant votis atque piis precibus.

In porticu Septentrionali, hoc est, in sinistra
absidæ Orientalis.

Leuita hanc Stephanus simul & Laurentius aram
Exornant meritis, Pancratiusque pius.

Donatus, Victor, Vincentius & Cyriacus,
Quintinus martyr, atque Sebastianus,
Cumque quater denis Ferrucius ipse, precando
Instat Martyribus: poscite lucis opem.

In absidâ Orientali.

Hoc altare Deo primùm Bonifacius ipse,
Nam Saluatori ritè dicauit amor.

Quod super exstructum Heistolf sacrauerat, atque
Sanctorum spolia plura locauit ibi.

Hic Saluatoris, pariter Genitricis, & huius
Bissenium & comitum dignus habetur honor.

In porticu Meridianâ, id est, in dexterâ
eiusdem absidæ.

Hic Clemens martyr, pariter cum martyre Lino,
Sanctus Alexander, & Fabianus adest;

Marcellus, Stephanus, Cornelius & Cyprianus,
Lactentum & turba sanguine tincta suo.

Hisque Saturninus, martyrque Georgius aptè
Exorat iunctus pro populis Dominum.

Ad crucem, vbi Martyr Bonifacius primùm
fuerat tumultatus.

Membra beata senex Bonifacius hic sua clausit,

Postquam martyrio astra superna petit.

Qui translatus ab hinc, precibus tamen adstat honestis;

Munera vice sui multa reliquit & hic.

* Fabianus

Pars

*Pars crucis hîc Domini est, ubi casus parsque columna,
Petra cruentata, Calvariaque locus.*

*Spongia, quæ Christo potum porrexit aceti;
Cum quâ hîc sancti mixta locant spolia,
Andreas, Paulus, Geruasius atque Protasius,
Felix & Papias, sanctus Apollinaris.*

*Gregorius præsul, Cosmas simul & Damianus,
Atque Coronati quatuor ecce manent.*

** Landebertus honor, Leudgarius & Nicolaus,
Cecilia, Eugenia, martyr Anastasia.*

* Lambertus

*Commanet hîc Simeon, Christi portator honestus;
Zacharias vates, atque videns Samuel.*

In parte Septentrionali transuersæ domus.

*Martyr Agatha Dei, Petronella, & tu Iuliana,
Lucia, Perpetua, nosque Sabina faue.*

* fons.

*Regina virgo coniuncta sororibus istis,
Tu nobis pandas regna poli precibus.*

*In sinistrâ illius arcus, qui respicit domum
Orientalem.*

*Lucas, qui scripsit cum gestis dogmata Christi,
Vinclis hîc Petri mixta locat spolia.*

*Augustinus adest, Germanus & ipse Remeius,
Maximinus Præsul, atque Medardus ouat.*

* Remigius,

In dexterâ eiusdem.

*Marcus, Euangelium qui scripserat arte Pelasgâ,
Martyre cum Paulo hîc atque Ioanne manet.*

*Ipsè Valentinus, Gorgonius atque Nazarius,
Germani & septem, Gordianusque simul.*

*Candidus, * Exuperius, Victor, Mauricius, atque
Quos nobis Christo ritè fauere facis.*

* Exuperius,

In parte Meridianâ ipsius transuersæ domus.

*Agnes & Eufemia, Genofesa, Susanna, Columba,
Hoc altare ornant ritè suis precibus.*

*Cum queis tu Brigita, & tu virgo Scholastica semper
Placatum nobis Altithronum facias.*

In

owveri
riquitate
denies.

TV
8

In absidâ Occidentali, vbi martyr
Bonifacius quiescit.

*Pars hic ecce loci est, quo Christus ad astra petiuit,
Præsepis partem continet ara Dei hæc.
Syndonis, mensæ, peluis, partemque sepulchri,
Principis & Petri sacra tenet spolia.
Baptista & Domini hic, Martinus, Hilariusque est.
Hic Leo, Syluester, atque Dionysius.
Quos tumulo hic sacro Bonifacius adsociavit,
Albanusque suus & *Kilianus adest.*

*Kilianus

In cryptâ eiusdem absidæ.

*Hanc Benedicte pater cryptam, tutaberis aram,
Sanctus Honoratus hunc simul ipse colit.
Hicque Columbanus fixa stat ritè columna,
Martyris & tumulo subsidia apta feret.*

Absida hîc repetita toties, Græcis Latinisque absis est, fornicis curuatura; quo sensu Plinius, cubiculum in absidâ curuatum, dixit. Et adpositè ad huius ætatis vsu Walafridus Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. vi. absidam describit eam basilicæ partem, quæ lumen acceptum per arcum intromittit. Cuiusmodi partes cum temporis iniuria plures Fuldensi basilicæ detraxerit, absidarum hunc situm ægrè est vt iam tibi in conspectum reducam. Porrò Auctorem huius consecrationis Hrabanus ceu remunerans, cum libros de Institutione clericorum Haimstulpho dicat, addit versus facti memores:

Rhabanus
ad Haimstulphum
Archiepiscopum
Mogunt.

*Nam quia tu templum dedicasti Martyris almi,
Per seruum donum hoc Martyr & ipse dedit.
Nam est nonus decimus octingentesimus annus,
Ex quo Saluator venit in arua pius.*

Coronidem addor tamquam annulo gemmam, ex ipsius Rhabani martyrologio, quod Tomo v i. Lectionis antiquæ ex S. Galli nobili monasterio clarissimus IC. Henricus Canisius in lucem extulit: Kalendis Nouembrib. Eodem die in monasterio Fuldae dedicatio Ecclesiæ S. Bonifacii, & translatio corporis eiusdem sancti Martyris.

CAPVT IIII.

De adparatu huius Dedicacionis, & translatione corporis S. Bonifacij.

QVIN basilicarum dedicaciones iam inde ab efflorescentis Ecclesiæ primordiis longè fuerint & cærimoniarum grauitate, & præsulum frequentia, concursuque omnis ætatis atque ordinis hominum celeberrime, apud temporum scriptores merito meridiè lucet clariùs. Traditumque morem à Latinis in Galliâ Germaniaque mordicùs Francigenæ retinuerunt, præclare orthodoxi. Rem Fuldæ gestam Candidi verbis explicatam dabo: Cùm hæc & alia multa diuersarum specierum ornamenta, in templo Domini (Aegil Abbas) conlocasset, accepto fratrum consilio, misit epistolam ad Heistolpium Archiepiscopum, vt dignaretur venire ad dedicandam Ecclesiam, in laudem Dei omnipotentis constructam; quatenus per hæc pie operationis officia, utrisque à Deo merces maneret in futuro, ac benigna memoria sanctæ orationis apud homines frequentaretur in mundo. Venit igitur Archiepiscopus, iuxta petitionem Abbatis, tempore sibi condito. Venerunt nihilominus alij quàm plurimi Episcopi, Abbates, Presbyteri, Comites, ab Abbate monasterij honorificè inuitati. Insuper, etiam samâ vocante, vulgus ordinis inferioris, ad templi huius dedicacionem è diuerso veniens, confluxit in vnum. Intereâ quoque venerat alma dies dedicacionis illustratâ solis perpetui luce corusca. Processit Pontifex cum omni ornatu ecclesiæ, & dedicauit templum in monasterio Fuldæ, constructum in honorem sancti Saluatoris, Dei videlicet, & Domini nostri IESV Christi. Et translatum est corpus Martyris Christi Bonifacij, in locum quem præparauerat ei pater Aegil, vnâ cum fratribus suis, &c. In dedicacione verò templi, populus Dei decantabat Deo laudem, & in ore eorum dulcis resonabat sonus; & erat iucunditas magna in ecclesiâ Dei, in eius nomine congregatâ. Cùmque igitur opus Dei perficeretur, Præsul inuitabatur ad mensam, vt refectus cibo spiritali, propter infirmitatem corporis, reficeretur & carnali. Erat enim ibi ad mensam recitata lectio legis Dei; & interdum intermixta quæstio lectioni: quâ sanè perlectâ, oriebat ur inter eos, sicut erant graues, animoque insignes,

Heistolpius
ab Aegile
Fuldæ in-
uitatur.

Heistolphi
& aliorum
Episcoporum,
Abbatum &
Comitum ad-
uentus.
Multitudi-
nis concur-
sus.

S. Bonifacij
translatio.

Mensa &
refectio con-
uiuialis.
Lectio & cõ-
fabulatio sa-
cra super mē-
sâ, de quâ di-
serit Nicõ-
laus Serap.

Not. ad 126.
ep. S. Bonifa-
cij, & ad c. 4.
S. Romarici.

P

confa-

Humbertus
corepiscopus.

confabulatio spiritalis: & diuersæ utilitates Ecclesiarum Dei, multipliciter apud eos agebantur. Post refectionem verò, surgentes à mensâ dixerunt versum. Hinc Vespertinis laudibus celebratis, & Completorio finito, somno capti quieuerunt. Alterâ quoque die duas Ecclesie cryptas Humbert Corepiscopus, iussu Heistolfi Archiepiscopi sui, consecrauit; atque omne opus ipsius diei, diuinâ sibi auctoritate commissum, cum summâ reuerentiâ timoris Dei, reuerenter expleuit. Cuius nimirum dedicationis diem, tempus, numerum, & annum, simul etiam & Sanctorum nomina, quorum reliquie ibidem plâtae sunt, disciplinabiliter litteris inserendo, Rhabanus magister memoriae commēdauit.

Porrò, quia in eadem hac dedicatione, venerandum Martyris S. Bonifacij pignus, in templi hemispherium Occiduum, insigni pompâ translatum est; placuit Candidi versibus rei gestæ fidem & hîc subiicere; quorum epigraphæ est:

Dedicata basilica, & translatum corpus Martyris
Christi Bonifacij.

Venerat alma dies radio illustrata corusco
Solis perpetui; Præsul processit ad aulam
Sacrandam. tandem reliquie tolluntur in altum,
Condendæ interiùs. præcesserat ordine claro
Pontificalis apex; rubra vexilla triumphi
Regis magnifici pariter tolluntur in auram
Luminibus roseis. aptè stipata deinde
Turba Sacerdotum, monachùm, Comitumque potentum,
Ordinis atque etiam clamans post terga minoris
Consequitur, Christumque vocans ter voce tonantem.
Inuitatur enim Christus virtute potenti,
Ipsaque sancta Dei genitrix virgo Maria,
Compellantur in auxilium caelestia votis
Agmina Sanctorumque; dehinc exercitus omnis.
Cumque etiam his precibus ternos expleuerat orbis
Præsul, & ipsa sequens pariter leto agmine turba,
Protinus ante oculos plebis oraque virorum
Regi virtutum, Regis præcone iubente,
Victorique Deo patuerunt limina templi:
Ingreditur Præsul diuino numine ductus,

Sanctorum
Lisania.

Pre-

Presbyterique simul intrant, aræque ministri
 More suo interiùs acturi iussa potentis.
 Importantur enim lætis vallata choreis
 Sanctorum spolia exteriùs; nam cetera turba
 Insistens precibus altis exclusa respicit,
 Donec cuncta bonus famulis, altaria Præsul
 Consecrat, altithroni Regis presentibus, absque
 Quinis, quæ mihimet iterùm memoranda relinquo.
 Protinus interea rursus, liettore iubente
 Panditur alta atque alma Dei domus omnipotentis;
 Inruit agmen ouans, &c.
 Ecclesiasticus hinc atque hinc collectus in vnum
 Martyris ad tumbam ex templo conuertitur ordo,
 Quæ tunc noscitur in medio consistere templo.
 Plebs quoque testis adest, præsens fit testis & ipse
 Conditor omnipotens, qui maiestate perenni
 Semper ubique manet, eiusque exercitus omnis,
 Quod eadem ipsa hora, aduentus tunc numinis alti,
 Quæ rapitur Christi Martyr de sede priore,
 Perspicuè in sacrâ multis innotuit aulâ.
 Præsulis interea insistit veneranda vetustas
 Hæistolfi precibus Christi solamina poscens,
 Vt opus inceptum diuino munere sacrum
 Cum sociis sacro possit concludere fine.
 At posthæc propiùs Christi tutamine fretus,
 Idem Præsuliens, tolli venerabile corpus
 Instruxit: leuat ipse prior hunc voce valenter
 Hymnum magnifico laudis nidore refertum.

Omnia quæ sequebatur paraphrasis Hymni,
 Te Deum laudamus.

Hunc hymnum subito trepidus suscepit ab ore
 Pontificis forte simul ecclesiasticus ordo,
 Altithrono cantans alto modulamine laudem.
 Nam feretrum loculi sacra quæ Martyris almi
 Membra inclusa iacent, in primâ fronte gerentes
 Ambo graues, amboque senes, Hæistolfus & Aegil
 Scilicet; à tergo pariter monachusque sacerdos

P 2

Ercam-

S. Bonifacii
 summo leua-
 ti carimonia.

Viri illustres.

Hrabanus
magister.

Ercambertus Baugolfi germanus, & Abbas
Theotgarius, Bruunwarque simul, Hrabanus & ipse
Presbyter & monachus, multorum iure magister.
Ibant aequali numero, Christumque caneant,
Cum quibus admixta pars hinc atque inde piorum
Presbyterium, turbaque premens cum lumine circum
Vi multa loculum gaudet contingere dextra:
Regia quippe via pannis candentibus apte,
Regis perpetui magnum quae ducit ad altar,
Strata fuit: illuc idem, quos ipse sacerdos
Erkanbertus ovans, Christi deuotus, amore
Martyris exhibuit, ostro peplumque rigentem,
Insuper accumulans auxit, pro seque suisque.
His ita perceptis, gressu perrexit ad aram
Pontificalis apex, magno comitatus honore,
In parte Occidua Romano more peractum.

Reliquiarū
pia venera-
tio.

Eleuat interea populari voce repente
Aduena plebs Kyrie eleison, fit clamor ad astra
Christicolis, ardent penitus feruore recenti
Numinis infusi. verum mirabile dictum,
Tu scis, non solito laudis vox omnibus aequa
Efficitur; lacrymas profundunt gaudia mentis;
Latitiā, lacrymae & cantus miscentur in vnum.
Hac tum quippe diu celsa iubilatio vocis
Personuit, donec saxoso membra sepulchro
Includunt, clausaque dehinc pausanda relinquunt.
Hoc namque occidua martyr tumulatus honore,
Altithroni Regis compta iacet altus in urna.
Absida quam super exstructa namque imminet ingens,
Quamque egomet quondam Christi nutritus in aula,
Presbyter & monachus Bruun vilisque magister
Depinxi ingenio tenui paruaque Minerua
Formans, expressi varios ferrugine vultus.

Candidus
Poeta plu-
rumque pi-
etorem Bruu-
num ceu con-
sortem artis
ac operis in-
ducit. Nam
Plutarcho
poësis loquens
quendam pi-
ctura, & hac
muta poësis.

Neque praeterierim hoc loco S. Liobae eximiae Virginis &
Antistitis corpus, per huius structurae nouae oportunitatem
mutasse quoque sedes, & ex Septentrionali migrasse in Auftra-
le latus: quam rem Rudolphus in eius vita sic commemorat:

Post

Post annos non paucos, à rectoribus loci illius ecclesia augustius edificata, cum futura consecrationi prepararetur, Aegil Abbas cum licentia Aislulphi Archiepiscopi, ossa eius transtulit, & in Australi porticu, iuxta memoriam S. Ignatij martyris posuit, vbi sepulchro condita miraculis viuit & gloriâ.

Surius 28.
Septemb.

S. Lioba trāslatio.

Verum, & eodem Rudulpho teste, huius virginis veneranda ossa à Rhabano inde in ecclesiam montis S. Petri translata sunt, vbi hodieque in cryptoporticu cenotaphium extat, cum virginis memoriâ, præsentis sæpè & prodigioso pellendis infantium morbis auxilio: sed recepta demum in securiora, nunc temporis in ædis primæ sacratio tumbæ inclusa asseruantur. Et quia Rhabanus in basilicam Fuldensem ornamenta quoque sua congeffit, satis habeam monuisse multiplicis elegantie turritum opus, eo loco ab ipso collocatum, quo S. Bonifacius olim quieuit: illudque illustrasse non tam pretiosis auri argenti que metallis, quàm nobilibus Diuorum arcis & lipfanothecis.

Lib. de gestis
Rhabani.

S. Lioba memoria in monte S. Petri.

CAPVT V.

De cœmeterij veteris Ecclesiâ.

ABIERANT anni circiter quatuor à basilicæ primariæ nouâ structurâ, quando Aegil Abbas aream satis amplam in colle Septemtrionario, cœmeterio & monachorum sepulturis descripsit; & in eâ operis elegantis ecclesiam, figurâ rotundâ, construxit: cuius ad hanc diem, licet obruta vetustate vestigia, in S. Michaëlis æde supersunt. Structuræ genus fuit eiusmodi, vt à cryptâ subterraneâ moles assurgeret arcibus circumdata; mediamque columna fulciret vnica. Supra cryptam hanc fabrica atollebatur octonis in orbem columnis. Huius corona fornix, quem efficiebat grande saxum pro vertice parietibus summis incumbens. de quo in Poëmate suo Candidus:

Ecclesia rotunda apud D. Michaëli præposituram.

*Fratrum consilio paruum quâ corpora fratrum
Hinc defuncta iacent (deuotè namque) rotundam
Condidit ecclesiam; latitans quâ peruia crypta
Sub tellure iacet, vnâ quæ ritè columnâ*

P 3

Inci-

Incipit, ac supra octonis subiecta columnis

Perpulchrè in summo lapide concluditur vno.

Myſterium huius fabricæ Candidus aperit : nam viui templi Chriſtianorum eccleſiæ quamdam imaginem ſibi proponens Aegil, vnicâ columnâ totam ſuſtinente molem, Chriſtum Dominum noſtrum ſignificare voluit ; cui ceteri quidem tâquam columnæ firmiùs innexi, ſi modò virtutum actionibus iis magiſtro ſuo ſe commendarent, quas octo beatitudinum inſigni præconio Chriſtus ipſe complexus eſſet. Porrò opus vniuerſum, vno deinde ſuperimpoſito ſaxo conſummatum dediſſe; quo memoriam poſteris refricaret, illum, qui cæleſtium munerum fons & auctor opus bonum inchoaſſet, eundem & in cælis id perfecturum, non ſimplici quadam beneficentiæ gratiâ, ſed magnâ quadam & vbere bonorum omnium exaggeratione, quæ per orbis figuram adumbrata. Ceterùm Haiſtoſum Moguntinum Archiepiſcopum, cùm pro muneris ſui conditione Thuringiam obiret, anno DCCCXXII. hanc ruruſ eccleſiam S. Michaëli Archangelo, cuius titulum adamaſſe S. Bonifacium liquet multis argumentis, dedicaſſe perhibent, vñâ cum tribus altaribus, quæ Aegil indidem erexerat. Conſecrationis memoriam & altarium epigraphas Rhabanus, teſte Candido, ſic deſcripſit:

*Haiſtoſphus
Archiepiſco-
pus dedicaſ-
ſit hanc eccle-
ſiam S. Mi-
chaëli.*

Deſcriptio Eccleſiæ dedicatæ, quam cœmeterium
vocant Hrabani magiſtri.

ANNO INCARNATIONIS DOMINICAE DCCCXXII IN-
DICT. XV. DEDICATVM EST HOC CYMITERIVM AB HEI-
STOLFO ARCHIEPISCOPO MOGVNTIACENIS ECCLESIAE.
MENSE IAN. XVIII K. FEB. IN HONOREM S. MICHAELIS
ARCHANGELI, ET S. IOANNIS EVANGELISTAE, S. AVN-
DI MARTYRIS, ET S. AMANDI CONFESSORIS, ET ALIO-
RVM PLVRIMORVM SANCTORVM MARTYRVM ATQVE
CONFESSORVM CHRISTI.

*Orthogra-
phia alludit
ad καταστρά-
τιον.*

Verſus eiufdem.

*Hoc altare Deo dedicatum eſt maximè Chriſto,
Cuius hic tumulus noſtra ſepulchra iuuat.*

Pars

Pars montis Sinai, Moysi & memoratio digna

Hic Christi Domini est, & genitale solum.

Hic Michael Princeps; Domini symmysta Ioannes,

Victoresque foci tres simul & pueri.

Privatus Martyr, pariter & Habundius ipse

Suscipiunt vota, atque Deo referunt.

Sulpitius Præsul, simul & Confessor Amandus,

Hic monachus Mammæ, hic ouat & Simeon.

Cum quibus hic semper votis adfiste, precamur,

Virgo sacrata Deo martyr Anastasia.

Item eiusdem.

Hic Anianus adest, martyr Desiderius atque

Rex* Sisemundus ouat Genesiusque simul.

Tu quoque Christophore nostris pie mentibus adsis,

Cumque tuis sociis ipse iuuato preces.

* Sigimundus

Item eiusdem.

Paulinus præsul* Brisius quoque, Perpetuusque

Sanctus &* Esidorus, Martialisque pater,

Hanc aram meritis semper viuacibus ornant,

Adfistunt precibus, quas pie quique dabunt.

* Brixius

* Esidorus,

Tomo VI. lectionis antiquæ, reperio claram huius cœmeterij consecrati memoriam in Martyrologio Rhabani ad XVIII. Kalend. Februarij: *In monasterio Fuldæ dedicatio ecclesiæ S. Michaelis in cœmeterio fratrum.* At trisæcli interuallo, opus nouum (à clade an ruinâ, non proditur) huic Aegilis structuræ succreuit; quo templi huius quantum fuit, à* Volramo Mindensi Episcopo dedicatum de nouo, cum quinque altaribus humi, sublimi positus; conditisque Sanctorum lipfanis in Christi Domini cruce & sepulchro. Verùm in hoc opere, vt ipsa quoque ruderæ testantur, antiqui templi nitor & venustas non reuixit. Conferuata tamen huius dedicationis epigraphæ:

* Volmarus
hic Kranzjo.

* Sic numerant, quibus
VVolchmarus & Bardo
noti.

De Volramo,
aut Volmaro
Albert. Kranz. Me-
trop. lib. 5.
cap. 25. & 35.
vbi de eius
schismate.

ANNO INCARNATIONIS DOMINICAE MXCII INDICATIONE XV. DEDICATA EST ECCLESIA IN CIMITERIO IIII NON. DECĒBRIVM. ROGANTE HVIVS LOCI *XXVII ABBATE RVTHARDO. XVIII REGIMINIS EIVS ANNO A FOLERAMO MINDENSI EPO IN HONOREM DNI N. IESV XPI

CAPVT VI.

*De secundâ reparatione Fuldensis Basilicæ Hadamaro & Verinhario Abbatibus, & eiusdem la-
be Ehrloffo Abbate factâ.*

*Hungarorū
irruptiones.*

*Lambert.
Contract.
Rhegino,
Marianus.*

*Fuldensis ba-
silicæ incen-
dium.*

TRISTIA inde & peracerba, imperio Germanico impo-
sita vulnera, ab immani Hungarorum gente; quæ tam-
quam humanitatis omnibus exsoluta vinculis, per crebras ir-
ruptiones, Alemanniæ, Franciæ, Thuringiæque prouincias eâ
feritate incurfabat, vt obuia quæque ferro flammaque obtere-
ret. Iam tum sæculo Christi ineunte nono, iteratis cædibus
Thuringiorum ducum, qui fortiter eorum barbariem opposi-
tu corporum excipiebant, noui hisce locis terrores additi; anno
quippe Domini DCCCCVIII. Luitpoldi Ducis, mox sequenti,
Burchardi occisione se cruentatunt. Hinc inter magni Otto-
nis vix adulta scepra, turbatis iam rebus, vbi Boij ac Sueui, hac
pænè populationis procellâ obruti, Fuldam vsque penetrant,
omnia humana diuinaque inimico animo proculcantes. De-
gebat Otto tum Herolfesfeldiæ Abbatîâ Fuldensi geminâ, &
itineris diei non totius interuallo apud Fuldam amnem ab hac
nostrâ dissitâ, quando monasterium hoc cum ipsâ basilicâ ac-
cepit, luctuoso periisse incendio. Memorant tristem hunc ca-
sum ad annum DCCCCXXXVII. veteres Chronographi: neq;
tamen igni hostili an fortuito basilica conflagrârit, satis expli-
cant. Exustam quidem plerique consentiunt, quo tempore
Hunni Buchoniam persultantes, Fuldæ, vicinisque locis, ma-
gnam vtique vastitatem & solitudinem importabant. Et pri-
uatis quoque litteris annotatum, de cælo fuisse tactam. Atque
hic ille famosi templi interitus, quem recolis in Hadamari Abba-
tis præconio, à Witichindo Saxoniarum rerum scriptore litte-
ris proditum. Et Hadamarus sanè instaurati templi simul ac
monasterij, maioreque splendore cumulati reportauit ingens
decus;

decus; unde in temporum libris, propriâ laude celebratur, *is qui monasterium Fuldae magnifico opere construxit*. Porro cum tantæ molis, cuius hodieque, licet & aliis cladibus attrita, monumenta visuntur, exstructio, vix ipsius monasterij licet præpotentis coaluerit impensis, satis ex ipsâ dedicatione colligitur, Ottonem Magnum, de Fuldensi monasterio ceteroqui præclare meritum, huius magnificentiæ tenuisse primas. id quod ex Frodoardi Francici scriptoris fide digni Chronico, testatû habemus. Is quippe Marini Apostolici Legati rebus gestis enarratis, postquam Franciæ regnum & Rhemorum ecclesiam male pacatam, variis tradit composuisse Synodis, denique, ait, Treuiris conuentu peracto, inde Ottonis Magni iussu accersitum in Saxoniam, anno salutis DCCCXLVIII. ad ecclesiam Fuldensem dicendam, recens iam tum ædificatam. Frodoardi oratio est: *His ita gestis Episcopi reuertuntur in sua. Luitulfus autem Capellanus Ottonis, Marinum vicarium deducit ad Regem suum in Saxoniam, vbi consecraturus fuerat ecclesiam Fuldensis monasterij. Post cuius consecrationem, idem Marinus exactâ hieme Romam reuertitur*. Hactenus ex publicis Annalibus. Sed venit in manus inde liber membraneus Reliquiarum & Indulgentiarum maioris ecclesiæ Fuldensis, varietate picturæ tamen insignior quàm antiquitate; in quo legebatur hæc ipsa dedicatio, Imperatore Ottone, & magno Pontificum populique Christiani præsentæ cœtu peracta, ipsâ die Sanctorum omnium, quæ hodieq. mercatu magis & annuâ nundinatione, ritu encaniorum, quàm religione templi frequentatur. Fatentur autem hîc librarij, parum se per bellorum & incendiorum casus dedicationis huius exploratam habuisse memoriam, cum & Martini Papæ nomen, pro Marini Papæ Legati, non semel vsurpant, veterumq. condonationum aiunt oblitos fuisse codicillos. Verba sunt illorum: *Scire debent posteri nostri, quòd, licet hoc venerabile Fuldense monasterium Dn. * Martinus Papa præsentæ Othone Imperatore, * Marinus studio Hadamari Abbatis, in magnâ Prælatorum ac populi Christiani frequentia, ritè dedicauit in die omnium Sanctorum; & ex antiquâ cõsuetudine ipsâ die, hoc in loco, populus fidelium conflueret, &c. quia tamen probare non poteramus libris vel litteris apud nos, prædictâ die Indulgentias aliquas, quibus moderni allici solent, inueniri, supplicauimus*

Ottonis Magni in Fuldensem ecclesiam merita.

Marinus Apostolicus Legatus Fuldensem ecclesiam post reparationem dedicat.

Encania Principiæ basilica.

* Marinus

Q mus

* *Marinus* *Alexandro IV.* &c. alibi verò: * *Martinus* *Papa ecclesiam conse-*
crans, in dedicatione ecclesie, præter aliam incognitam Indulgentiam,
LXXX. Carenas relaxauit. In quo tam antiquo ritu, condonatio

Indulgentia-
rum usus.

Tertul. de
pœnitentiâ.

Tribur. Cõ-
cil. c. 54.

Burchard.

decret. lib. 19

Bellarmin. de

Indulg. c. 9.

Valent. c. 6.

& Tom. 1. in

3 D Thom.

M. S. Chron.

nicon Fran-

co-Saxoni-

cum, & con-

feruit Dit-

mari Episc.

Chron. lib. 2.

Ortonis Ma-

gni in tem-

plu assidui-

tate.

Huius basili-
ca labes no-
tatur.

Inscriptio
dedicationis.

Nam, cum ab omni genere consuetæ voluptatis, aut vitæ iucundioris cohibiti, conuiuuiis, epulis, balneis, thalamo vinoque sese abstinerent, si quid harum noxarum à Sacerdotibus laxa-

menti datum fuisset, Indulgentiam vocabant. Vnde Carena

Theologorum sententiâ relaxatio est tantæ pœnæ, quantam

quadraginta dierum abstinentiâ, panis dumtaxat & aquæ sum-

ptu, pœnitens exsolueret. Quòd verò ad Ottonis Imperatoris

assiduitatem, quam rebus ille diuinis impertiit, egregij codicis

M. S. encomium hîc affero: *Ipse quippe* (Imperator Otto) *tenax*

diuinæ religionis, in diebus festis ad Vesperas, ad Matutinas, atque ad

Missam, cum honorabili Episcoporum ac totius cleri processione, ad ec-

clesiam duci solebat; ibique, cum magno timore Dei & reuerentiâ stans

aut sedens, nihilque præter diuinum loquens, donec finirentur vniuer-

sa, persistebat; deinde ad cubiculum suum cum luminaribus multis, co-

mitatuque magno Sacerdotum, Ducum ac Comitum, redibat. Sed ad

lineam. Ex Hadamari fabricâ præter navis interioris columna-

rium opus & adumbratum hemisphærium Orientale, nihil

admodum deprehendimus superesse, contractâ iam ita basili-

câ, vt quæ humilioris tecti latera tamquam alæ vtrimque por-

riguntur, ornamentis suis omnino careant, columnis, quæ olim

suâ serie laxiùs dispositæ, nunc opere tectorio velut inclusis, &

parietis cæmento inersis. Quamobrem, quæ super epistylia co-

lumnarum scriptura, litteris semiuncialibus, ab Ortu obscurè,

clariùs à Boreâ in subsolanum legitur, mutilâ quamuis sen-

tentiâ, memoriam tamen huius Marinianæ Dedicationis, li-

quidò comprehendit. Legitur autem epigrammatis illius mo-

dò tantum:

IN HONOREM S. GENITRICIS MARIAE SEMPER VIRGINIS. AC SANCTORVM APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI.

ET OMNIVM DVODECIM APOSTOLORVM SANCTORVMQ.

MARTYRVVM BONIFACII ATQ. SIMPLICII INNOCENTII.

ET CETERORVM SANCTORVM OMNIVM . . . . S. CVRIA

AB. .

AB. .

AB.. VNIVERSIS CATHOLICIS EODEM DIE VENERATVR
ET CELEBRATVR AD LAVDEM ET GLORIAM DEI..
ANNO INCARN . . . . .

TRANSDVXIT . . . . .

. . . . . HANC AVLAM DOMI
NO RITE DICAVIT.

Werinharium hinc in sarcindâ templi labe, Hadamari æmulum fuisse diceret; ita cùm in cetero eius vitæ cursu, tum in fabricarum molitione, nescio quid excelsum & generosum spirat. Porticum certè ad basilicam ab Orientali fronte, duplici ^{VVerinharij opus columnare.} circumiecto columnarum ordine, exstruxit, magno ædis ornameto: & seu suis, seu regis impensis, oratorium addidit in fine peristyli venustatis eximia; in quo, arte Corinthiâ factæ ^{Regale sacellum.} columnæ hinc & inde ad longitudinem sacelli, diametro & proportionem profus visendæ. Pavimentum fuit è laterculo læuigato, sed trigoni in morem cuspidibus inuicem sibi obuersis. Quo autem loco ara stetit, nam iniuria vetustatis interuenit, supernè in laqueato fornice antiqua pictura cernitur, colore tam viuido ac recenti, vt ætatem eam tulisse non crederes. In folio sedet Dominus, & circum iuxtaque expressa animalium ea species, quæ per cæleste visum Ezechieli Prophetæ oblata, subiectique Versus in hemicyclo:

CLAVSVLA FONS RERVM DOMINANS ANTIQVE DIERVVM.
HANC HABITANS AEDEM NOS GRATAM FAC TIBI SEDEM.

Acta vetusta huius Ecclesiæ Præsulum de hoc opere sic meminerunt: *VVerinherus omni deuotione diligens decorem domus Dei, fecit Paradisum in Orientali parte ecclesiæ, columnis, porticibus inferioribus & superioribus, honorificè constructis. Capellam etiam, Regiâ dignitate fulgentem apposuit, ita vt locum ipsum Paradisum voluptatis non immeritò appellare possimus.* Lætum fuit, in huius oratorij semirutis parietinis dedicationis monumentum, elegantissimis litterarum notis incisum, oculis obire, etsi occiduum latus aberat, quo numerus annalis olim cõprehensus videtur.
DEDICATVM EST HOC REGALE SACELLVM. IIII. NON.
IYN. A BEATO VODALRICO AVGVSTAE CIVITATIS EPI-

Q 2

SCOPO

SCOPO . . . . in hon. OREM XPI DNI SANCTIQ. BAPTISTAE IOANNIS. ROGATV REVERENDI ABBATIS WERINHARII . . . .

Sancta hîc & magna nomina legis. Nec abs re laudant maiores *Vodaticum*, *facellum id proprius consecrassè manibus*, dignum utique virum, cuius ob admirabilem vitæ sanctimoniam, & honos & patrociniû nullâ temporis vetustate languescat. Regale facellum cur Werinharius inscripserit, à Regum magnificentiâ, an à Regum vsu (ambobus enim Ottoni primo & secundo carus Antistes hic extitit, fors ob generis splendorem virtuti parem) manet inexploratum.

Iam deinceps ruinam exitialem, quæ veteri templo anno MCXX. Ehrloffo Abbate ad ceteras tunc calamitates superuenit, edisseram, eorum fide, qui cladis spectatores, haud sine commiseratione & gemitu, eam prodidere. Quippe, post minitantium tectorum malè sartos hiatus, annonæ subtractæ penuriam, disciplinæ contemptum, cùm viginti amplius annis congregatio omni panè malorum genere diuexata fatisceret, hoc inmedicabile vulnus insuper, magno cum probro dolorisque sensu accepit: *Pridie namque Idus Decembris*, inquit, *primo galli cantu, sancti huius templi toto orbe famosissimi pars Orientalis ingenti labe funditus concidit, & turrim Meridianam cum duabus porticibus quæ adhærebant, vnâ traxit, soloque stravit. Sanctuarium Virginis Dei genitricis, mirâ picturarum varietate, comminuit. Altaria SS. Simplicij, Faustini, Beatricis, Processi & Martiniani, disrupto pavimento labefecit. Atque hoc sanè malum aueri Pralatorum industriâ poterat, nisi querere sua quàm Christi aliquando maluissent. Tamen, qui tristibus plerumque lata iungit, lugentibus & casum tam acerbum deplorantibus, inter hæc Christus Dominus evidens suæ potentie documentum ostendit. Nam incomparabili illâ ruinarum mole, multo monachorum sudore reiectâ, ecce tibi emertere corpora Sanctorum martyrum Simplicij, Faustini, & Beatricis, quæ post altare Virginis-matris sub arâ sui nominis conuiescebant, non solum inuoluta, sed à casu prorsus intacta; eademq. incredibili gratulatione monachorum, & magno cleri populiq. concursu, XVII. Kalend. Ianuarij, iuxta primarium altare S. Bonifacij recondita sunt. Par conditio extitit ceterorum pignorum, quæ suis in arcis, infracto sigillo, passim in-*

tegra

M. S. Gloss.
ad acta Fuld.
Abb. M. S. iis
propè verbis.
Templi secū
da interitio.

Sanctorum
corpora ille
sa à templi
ruinâ.

regra aduersus labem hanc diuinitus conseruata. . . Sed triste interea obuersabatur omnium oculis spectaculum, cum domus incluta, olim Regibus ac dynastis cara, patebat aëris & pecudum iniuriis; & nemo ex tot millibus, qui in tuam, o parens diua Fulda, hereditatem venerant, nemo ex filiis, inquam, tuis, qui id tibi meritò debebant, repperit, qui manum vel cor ruinis his abolendis apponeret, donec anno vindicati orbis MCXXIII. Vdalrico Abbate, collapsum opus resurgere cepit. In hanc sententiam, exiguo verborum deflexu, antiqui huius loci cœnobitæ. Ceterum Marquardi tandem præcellentis virtute Antistitis operâ, moles Orientalis hæc ad summum educta, & diuæ Dei genitrici cum subiectâ testudine consecrata, præsentè Friderico Imperatore, & plerisque aliis regni proceribus, anno MCLVII. feriâ VI. ante Palmarum, id est, XI. Kal. Aprilis, Euerardo Bambergensi & Hermanno Werdensi, Episcopis, ceremoniâ solemni, eam dedicantibus.

Marquardus Abbas Orientalem templi partem erigit. Crypta hæc dicta Orientalis ad S. Mariam. Viridunensis. Super Hermanno ad Metrop. Sax. ib. 6. c. 29. Alb. Krantzij.

CAPVT VII.

De secundo & tertio Fuldenſis eccleſiæ incendio.

EXTITERE posthæc & aliæ causæ, cur basilica Fuldenſis ceu properans ad interitum funditus periret; altera peculiaris fuit ab vnus hominis intemperatiâ & ebrietate, cui templi custodia demandata; altera per communis disciplinæ laxamentum diuinitus inuecta creditur, quum feminis primùm basilicam ingredi permissum est. Eam hisce verbis Ioannes Merlanius Abbas, opem afflictis rebus implorans, ad Bonifacium IX. retulit, anno MCCCXCIX.

Beatissime Pater, non sine graui cordis mœrore ac lugubri mœstiq. voce beatitudini vestræ exponimus, quòd nuper die septimâ mensis Iunij anni proximè præteriti, paulò ante medium noctis, suborta seuu tempestas aëris, veniens sicut fulgur ignis de celo, sanctam ac venerandam, miræque ac pretiosæ structuræ eccleſiam monasterij vestri Fuldenſis, ordinis S. Benedicti, Herbiſipolenſis diœceſis, sicut Deo placuit subito & inopinatè inuaſit, totamque huius fabricam miserabiliter per grande & horrendum incendium funditus destruxit, & quasi in nihilum, imò in fauillam & cineres redegit.

Q 3

Deus

Deus tamen pius & misericors, suorum in terrâ curam habens, de suâ supereffluente benignitate & misericordiâ, venerabilia, ac omni honore digna, ac perpetuò memoranda corpora & reliquias SS. Martyrum, Bonifacij Episcopi fundatoris dicti monasterij, Simplicij, Faustini, & Beatricis, Processi & Martiniani, ac aliorum plurimorum Martyrum, Confessorum, & Virginum, quæ in præfatâ Ecclesiâ recondita fuerant; nec non quasi omnia quæ ad cultum diuinum pertinent, omnesque & singulas officinas memorati monasterij, à dicti ignis incendio intacta præseruauit & illæsa. Ita Ioannes Abbas. Sed de clade hac posteriore satis superque monuimus libro primo, cap. VIII. Prior quidem illa reuocatur ad annum recuperatæ salutis MCC. LXXXVI. quando Marquardo II. Abbate, ædituus vino iuxtâ somnoque obrutus, malè custoditâ lucernâ, incendij tanti fomitem ministravit.

*Basilica incendium al-
teru luctuo-
sissimum.*

*Quis flammam illius nocetis, quis fulmina flamma
Explicet?*

Adnituntur quidem huius ætatis cœnobitæ in hanc sententiam: Postridie vinculorum Petri, quâ die publica letitia ob summi Pontificis iudicium de Marquardi honoribus Româ allatum ad remissionem omnes inuitabat, nostrum venerabile monasterium, in quo gloriosus Christi martyr Bonifacius requiescit, Dei omnipotentis permissu, cuius omnis actio veritas & misericordia; cuius iudicia sunt abyssus multa; igne conualescente, paulò post crepusculum, in fauillam & cinerem redactum est. Reliquiæ, libri, ornamenta, ceteraque domus Dei argento auroque decora utensilia, summâ diligentia à sanctissimis patribus nostris excellentissimo studio conquista, & impenso labore facta, perierunt. Ab tam excelsos parietes, tam ingentis fabrica sic flammæ contagio tam subito liquefcere, vt ne quidem vnicum altare ab ignibus incolume staret! Ni dolor animi obtunderet, & suspiria vocem includerent, plura de templi ruinâ & incendio certè scriberemus. Sic illi: Reperiuntur & de sequenti anno litteræ nonnullorum Germaniæ Præfulum, qui Wirceburgi celebrem tunc conuentum, Præsede Ioanne Tusculano sedis Apostolicæ Legato, agitabant, quorum primores Giselbertus Bremensis, Bruno Brixinensis, Witigo Misnensis; à quibus scilicet potestas tunc facta, corrogandi suppetias templo inftaurando, propositâ pœnarum veniâ. Verba diplomatis sunt:

*Synodus
Wircebur-
genfis ad re-
parationem
cladis adiu-
tas.*

Cum

Cum igitur honorabile monasterium S. Bonifacij in Fuldâ ordinis S. Benedicti, per incendium casu inopinato miserabiliter destructum, nullo modo valeat restaurari, &c. ut de bonis vobis collatis pias elemosynas, & grata caritatis subsidia erogetis . . . Datum Herbipoli anno Domini MCCLXXXVII. tempore Concilij D. Ioannis Episcopi Tusculani, tunc per Alemaniam S. A. Legati. Atque ab hisce duobus incendiis versa templi pulcherrima species; nec ad pristinum decorem vumquam inde adspiravit. Etenim singula opera minutatim annumerari possunt, quæ deinde per intervalla temporis, ruinarum modo reliquiis superfusa. Anno quippe MCCCXXXI. ex abiugnâ contabulatione inchoata templi laquearia, & LXXVI. eiusdem sæculi tandem absoluta. Sequenti collocatum Baptisterium. Addita specularia vitrea circumquaque anno MCCCCLXXVIII. deinde M D. ingressus & vestibulum Meridionale. Trigintaquinque post annis à Ioanne Hennebergio organum exstructum non infabrè; & ara gemmato plumarioque opere perpolita, aliaque præclara templo ornamenta ad sacrificij cultum ab eodem relicta. Sed hæc, uti exilia, ita ne præterita à nobis viderentur, vel eò præcipuè erant commemoranda, ne imperitâ vanitate vulgus hæc tamquam à cunabulis primæuæ basilicæ exorta, ingerere ornamenta pergeret. Non siluero tamen S. Andree oratorium Australi lateri basilicæ adstructum versus Orientem, cui, Reliquiæ nouæ, titulum indidere. Hic capaci tumulo saxeo, sed diuisis bipartito loculamentis, cernitur aceruus grandium ossium, quæ ex antiqui templi busto, aut ruinis illuc translata. Horum, quoniam obscura testificatio, titulis & indiciis amissis, iccirco cultus etiam & veneratio languet: tametsi religionem locus appellatione suâ tueatur, memorentque senes, exordio sæculi superioris, perenni lumine & sacrificio, cultorumque frequentia, vestibulum hoc ædis cohonestatum. Tradunt hinc etiam loci, tandem conditis ossibus, quieuisse Conradum Salicum, eius nominis primum Germaniæ Regem: qui, nullis iam reliquis mausolei vestigiis, maiore nobis præconio efferendus, publicè, quod Caroli Magni stirpem in Germaniâ, morte suâ conclusit; priuatim, quod Carolingorum pietatem æmulatus, Fuldensem ecclesiam eximiis donis ac regiâ liberalitate plurimâ maectauit.

Rhegi-

S. Andree sacellum zum neuwen basiligumb.

Conradus I. Rex Fulda sepultus.

Herm. Conr. in Chr. Otto Frising. lib. 6. c. 15. 16.

vveri
iquitate.
enies.
IV
B

Rheginonis itaque supplemento hoc præclarum indolis Regiæ, ac germanæ Principum virtutis elogium retulit:

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXIX. Conradus Rex obiit, vir per omnia mansuetus, prudens & diuinæ religionis amator. Qui cum obitus sui diem imminere sentiret, vocatis ad se fratribus & cognatis suis, maioribus scilicet Francorum, mortem sibi imminere prædixit; & ne in eligendo post se Regem, dissidium regni fieret, paternâ eos voce præmonuit: sed & Henricum Saxonum Ducem filium Ottonis, virum strenuum & industrium, præcipuumque pacis sectatorem, ut eligerent, iussit; aliumque ei ad hoc officium aequè dignum inueniri non posse testificans, sceptrum ei & coronam, ceteraque Regiæ dignitatis ornamenta, pacto tuendi & conseruandi regni, per eos transmisit. Ipse verò hac vitâ decedens, in Fuldâ monasterio honorificâ sepulturâ tumulatus est. Quot verba, tot aurea magnanimi Regis decora. Sed quia funus Conradi honorificè illatum conditumque Fuldæ, ante cladem basilicæ satis liquet; probabile, pro varietate casuum ac temporum, sepulturam non retinuisse primam; sed migrasse identidem, dum in oratorio S. Andree ossa vaga sedem acciperent. Testatur quoque Marianus Scotus sepultum, in Fuldâ monasterio iuxta altare S. Crucis: quod equidem, in ipsâ veteri basilicâ repono. Ceterum quàm regificè sibi dum incolumi sepulturam hanc Fuldæ post mortem decreuerit, ex donationis illustri monumento testatum facio:

*Conradus
Rex sibi Ful-
dæ sepul-
turam deligit.*

CVNRADVS diuinâ clementiâ fauente & ordinante Romanorum Francorum Rex. Si loca Sanctorû, diuinis mancipata cultibus & spiritalibus instituta seruitus, donis ac beneficiis nobis à Deo collatis, ditare & honorare voluerimus, non solum ad honoris nostri augmentum, sed ad eternæ etiam salutis nostræ profectum cedere, pro certo habemus. Quapropter notum fieri volumus omnium Christi ac nostri fidelium industrie, qualiter nos pro amore vitæ eternæ, & sacrosanctæ Christianæ religionis amore prælegimus locum Fuldensis monasterij, specialis prærogatiuæ patrocinatione sanctissimi Bonifacij muniti, requiei post finem vitæ, Deo annuente, consequi. Vnde, quia incerta est vita hominis super terram, oportunum ac valdè necessarium videtur, ut præueniamus districti iudicis iram in confessione, & purissimæ atque mundissimæ conscientie oblatione. Offerimus igitur & contradimus Deo & sanctissimo eius martyri Bonifacio, prædia duo, à parentibus nostris

nostris hereditario iure collata nobis, hoc est, in Hagen & Sumerode, cum omnibus suis appendiciis, cum cunctis terrarum ac silvarum terminis, eâ conditione certissimaque pactione, ut prædicti Fuldenfis monasterij fratres victum & vestitum inde habeant, & pro anima nostræ, matrisque nostræ Glismudæ liberatione, preces iugiter Deo fundant. Ad priscum Fuldenfis ecclesiæ Martyrologiû adscriptum,

Glismuda
mater Con-
radi Regis.
Nota nume-
rales in MS.
desiderantur.

X. KALEND. IAN.

CVONRADVS REX.

CAPVT VIII.

De Sanctorum Reliquiis, qua Fulda exhiberi solita.

EXTERIOREM basilicæ faciem plurifariam ostendimus, iam interiore ornatum & synthefin explicamus. Sed spissum tamen sit nimis ac densum opus, omnium quæ antiquitus in Fuldenfi basilicâ conditæ Diuorum enumerare reliquias, cum huius generis in sacrario pænè iustum volumen extet. Extant & vetustis librorum monumentis inscriptæ Pontificum condonationes, quibus ad patronorum venerationem & frequentiore cultum inuitati maiores. Hisce ex libris perspicere facile sit, quo ij olim in pretio & honore extiterint. Sancti Bonifacij imagini adstat Alexander IV. Pontifex cum hac scripturâ:

Reliquiarum
prolixus in-
dex in sacra-
rio Fuldæ.

Alexander omnibus verè pœnitentibus & confessis, ad monasterium S. Saluatoris in festo S. Bonifacij, Simplicij & Faustini, quorum corpora hîc venerabiliter requiescunt, ac in anniuersariâ dedicatione Ecclesiæ venientibus, c. dies de iniunctâ sibi pœnitentiâ misericorditer relaxamus. Anagninæ v. Idus Decembris, Pontificatus anno v.

Patrocina
& Indulgen-
tia veteris
Ecclesiæ.

Longa hinc sequitur Pontificum serie, id genus expiationum de ecclesiæ thesauro huc similiter expromentium. Sed repetitis ignium & bellorum damnis, quibus cum templi veteris moles, tum aliæ vicinæ ecclesiæ non semel ab ipsis propè fundamentis succussæ, dubium esse nequit, quin confuso ruderibus

R bus

bus pavimento, & cryptarum intestinis ambustis, varia hinc reliquiarum & aboliuo extiterit & detractio partium præcipuarum. Quamquam nec illa maiores propria cura deseruit, quâ perfecerunt, vt quod in hoc genere spectabile & integritate maximè commendatum, id cladibus ereptum & securiore repositum loco, transferrent ad posteros; cuiusmodi sunt illa Sanctorû corpora membræve quæ tumbis vel loculis inauratis inclusa, vel thoracibus argenteis gemmativse verticibus affabrè custodita, pro variâ festorû conditione inde proferri, ac honorari publicè mos est. Quare, vbi minima omnia non possumus, hæc maxima consecrari, quæ Deus nobis reliqua fecit, vt gratû patronis cælitibus, ita nec iniucûdum spero posteris fore.

S. Bonifacij

Ante it virtutum omnium & memoriæ principatu S. BONIFACIVS, cuius ossa, vt desiderij flagrantis impetu in alia quoque terrarum loca subinde dispersa sint, titulum tamen hæc ecclesia sibi retinet in indice reliquiarum:

Corpus,

Arca S. Bonifacij, in quâ continentur reliquiæ eiusdem S. Bonifacij Archiepiscopi & Martyris, qui corporaliter requiescit in hoc monasterio.

Caput.

Porro caput à cetero corpore demptum inuenio, anno Domini MCCCCXX. cuius cranium argenteæ statuæ mitrati & infulati Præsulis pectore tenus, impositum, & ipso die S. Lucae Euangelistæ ab Euerardo Sebastensi Episcopo, Herbipolensis Ecclesiæ suffraganeo, donarium id consecratum.

S. Sturmij

S. STURMIO Bonifacij discipulus & Apostolus Saxoniam, nec non primus Fuldensis monasterij Abbas, proximum iure fastigium occupat. Is in loculo item peculiari præfens rogantibus patrociniū offert; veteres modò iuuet instaurare honores, quos illi quondam ciuitas Fuldensis ampliter impendit.

Corpus,

Huius item seorsim caput extitit argento conspicuum, & Augusto vertice venerandum. Eius antiqua pictura sic loquitur: *In festo meo accedētibus altare meum x. Carenæ laxantur.* Gestari ferretro Sanctum, à cōmuni ciuitatis, honoris causâ, solemne fuit.

Caput.

S. Sola.

S. SOLA, huic dignus vt associetur, Anglus & S. Willibaldi comes in Eistatensis ecclesiæ iaciundis fundamentis, eâ vitæ sanctitate, vt Bonifacij discipulum facillè agnosceres. Is hoc impen-

impensius ab ecclesiâ Fuldensi coli retinerique debet, quo possessiones eius & monasterium per superioris ætatis iniuriam auidius abstracta sunt. Trithemius in viris illustribus: *Sola Abbas in diœcesi Eistetensi, natione Anglicus, & discipulus S. Bonifacii martyr, vir sanctitatis eximia & multarum virtutum, &c. claruit circa annum Domini DCCLX. cuius festum agitur 1V. Nonas Decembris.* Sed eius res gestæ clariorem nuper accepere lucem, per Ermenoldum, siue Ermanricum Diaconum & monachum Fuldensem, qui & neophytorum ad Solam concursus, & miraculorum ipsius gloriam celebrans, Altino Præfule Eistatensi V. primùm humo leuatum scribit; eiusque corpus re-
Hen. Canif. tom. 4. lect. antiq.
Alinus V. Episcopus Eistatensis, alias Aluinus.
 pertum, expers tabis, oratorio montis Septemtrionali non sine mirifico afflatu cælestis odoris. Inde Gregorij IV. iussu cælitibus adscriptum, constat tralatum esse Fuldam.

S. LIOBÆ pignus, virginum in Germaniâ plurimarum al-
S. Liobæ.
 tricis, Fuldense quoque monasterium accepit, quæ sanguinis propinquitate, & æmulatione virtutis, trans mare ad hos inculti deserti saltus, ex Winbrunensi monasterio, à S. Bonifacio accersita, & singularis abstinentiæ, sanctimonix, doctrinæ & miraculorum exemplis, Thuringicis Francicisque puellis prælucens, ad virginitatis hinc pænè extinctæ decora, sexum femineum excitat. Quiescit in Fuldensi sacratio, ut meritis in cælo, sic in S. Bonifacii & Rudulphi monachi litteris apud posteros semper victura. Nec intempestiuè illæ S. Bonifacii hinc epistolæ legantur, quas ardenti & Apostolici spiritus proprio quodam stylo, ad sacratam hanc virginem misit. Nec item prætereunda, quam ex Angliâ ad S. Bonifacium ipsa dedit, quâ desiderium suum erga propinquum Antistitem testatur; & versiculis subiectis, poëticiæ haud se ignaram fuisse ostendit.

Atque hæc eorum pignora sunt, quorum sanctitas apud Fuldenses sicut adoleuit, ita gloria cultus ab ipsis fidei Christianæ incunabulis, perseueravit. Ad Martyres itaque properat oratio, qui religionis magnitudine, & probabili accurataque veterum monachorum disciplinâ inuitati, hæc quamlibet obscura terrarum sola, non pulchræ modò prætulerunt Italiæ, sed vel ipsi quoque Quiritium vrbi dominæ. Et quamquam horum omnium transitus ac traductiones non satis luculentè fideliterque

litteris mandatae sint, ipsi tamen aut toti vel maiore sui parte multis hinc ostentui fuere saeculis & aetatibus.

*SS. Simplicij
& Faustini
& Beatrix.
Nobilium
fraternitas.*

SS. SIMPLICIVS, FAUSTINVS, & BEATRIX, tutela & praesidium Fuldensis ciuitatis, decus & columen ordinis equestris, qui proprio corpore Fraternitatis erecto, olim se in horum tutelam Martyrum esse, pro magno habuit; eorumque piam sarcinam viri nobiles publicis circuitationibus humeris olim suis vectarunt supplices & venerabundi. Porro Martyres hi, germano sanguinis & Christianae fidei vinculo colligati, Romae via Portuensi, Diocletiano Imperatore, illustre fecere martyrium; illi capitali supplicio, soror Beatrix in carcere faucibus oblisis. Nec eorum in haec loca translationi derogat quidquam, quod Romae in basilicam S. Mariae Maioris apud Onuphrium Panuinum & alios horum Martyrum pignora adhuc in deposito numerentur, cum apud Christianos frequens olim & obuia extiterit eiusmodi reliquiarum distractio partitioque.

*Martyrolog.
Rom. & al.
19. Iulij.
Sur tom. 3. in
Anthimo.*

*S. Urbani caput.
*exprimunt
maiores 45.
marcas ar-
genti.*

S. VRBANI Papae caput, seorsim item spectatur magni ponderis argenteae thecae Ioannis Hennebergij liberalitate circumdatum. Eius inuentionis fama anno MCCCCLXXVIII. percubuit, quando in monasterio montis S. Ioannis, pridie festi S. Simplicij, caput hoc repertum plumbeo inclusum scrinio, atque inde, ipsa die Simplicij, venerabundo supplicum agmine, ex monte translatum ad basilicam primariam. Porro mos inde suscepit, ut ipsa pontifici sacrata feria, Urbani vertex in oppidi parochiam ex aedium principe inferretur, & Martyris honori diuina istic mysteria rite peragerentur. Quod caerimoniae genus iam, cum plurimis aliis, exoleuit.

*SS. Processi
& Martiniani.
Sur. tom. 4.
& Martyrol.*

SS. quoque MARTYRES PROCESSVS & MARTINIANVS quos Roma & Vaticana basilica suos praedicat incolas, se Fuldae item quondam magnis patrociniis & honorum indicibus commendarunt. Eorum venerandae reliquiae, cum a Scabiorum collegio quondam religiosae veneratione circumferrebantur, illius diei memoriam renouabant, quo ambo ab Apostolorum Principe Petro Baptismatis aquis abluti sunt; atque inde a Nerone, exquisitis suppliciis affecti, tandem capite caesi, egregio vitam finiure martyrio. In commentario Indulgentiarum, eorum imaginibus haec adscripta verba:

Fuldae

Fuldæ requiescimus corporaliter, & fideles populi nos ibidem visitantes patrociniū nostrum obtinebunt, & pœnitentes absoluentur x. Carenis de iniunctâ sibi pœnitiâ, in die nostrâ, & per totam octauam.

In perantiquo Fuldensis ecclesiæ Martyrologio reperiēbam: Ad xvii. Kalend. Ianuarij Translatio SS. Simplicij, Faustini, Beatricis, Proceſsi & Martiniani. Sed & Simplicij caput, auro radiante vertice, singulari palam honore cultum.

S. FLORAE virginis & martyris, quæ passa sub Gallieno Imperatore, non obscurum item in Buchoniâ nomen; cui & templum collocatum, & veneratio ac honos à Pistorum tribu magnus olim habitus. Et quia S. Eugenij quoque & Antonij corpora se maiores hîc olim ostendisse gloriantur, non dubitem S. Floram huic Martyrum societati adscribere, in quâ Lucilla, Eugenius, Antonius & alij, persequente Gallieno, mortem pro Christo oppetierunt.

S. FELICOLAE claritudo facit, ut cuius olim cineres Fuldam translati, nomen eius & memoria castitatis non obsolescat. Huic quippe, ut & Aeonij & Firmi martyrum nobilia pignora, publicè quondam Fuldæ in honore habita, sed templi incendiis, ut credibile, obscurata vel obruta. De S. Firmi cultu vetus Indulgentia testatur, adscripta Martyris imagini: *A principali altari, ait, in festo meo relaxantur vii. Carenæ, & per octauam tantumdem.* Et iam venit in memoriam argumentum schedæ, in quâ S. Firmum lego Rustico associatum; ideoque interpretor eos esse, qui Veronæ, tempore Maximiani Imp. obiere martyrium: Anno MCCCCLXXVIII. in die S. Siluestri Papæ, in cryptâ S. Benedicti monasterij Fuld. inuenta sunt super sepulchrum S. Bonifacij in antiquo scrinio reliquiæ, videlicet S. Firmi, Rustici, Beatricis, Liobæ. Hæc ibi. Felicola porrò XIII. Iunij Romæ, quod Flacco nubere nollet, & in Christi confessione fortiter persisteret, equulei dicro cruciati, vsque ad mortem vexata, Romæ, viâ Ardeatinâ quondam sepulta fuit. Custoditur loculo augusto sacrarij, à Fabrorum corpore, in pompâ traduci consueta.

Annuerantur his quoque, clarissimum pat germanorum fratrum, Ioannes & Paullus sub Iuliano martyres; qui, ut cum

Martyrol.
29. Iulij.
S. Flora martyris.

S. Eugenius.
S. Antonius
vel Antonius qui cum
Aeonio translatus à
Theotone Abbate,
ut Chronogr.
index.
S. Felicole,
Aeonij ac
Firmi.

Martyrol.
Fuld. refert
ad v. Id. Augusti.

9. Augusti
Martyrol.
Rom.

Ioannes &
Paulus martyres.

* Sui parte,
non integrè,
accipias.

antiquo scriptore loquar, *ad monasterium Novi montis, ut piè creditur, palamque cernitur, sunt translati.* Notantur insignia vnus in scuto, duo candelabra; in alterius, duæ oliuæ; & subscriptum: *Arma Ioannis & Pauli martyrum & patronorum Novi montis.* sed hæc symbola nemo nescit ex S. Ioannis Apocalypsi petita. Nam S. Bonifacio aliisq. vetustis Martyribus certæ stirpis aut gentis affingere insignia, commentum est otiosorum hominum, vix poetarum ingeniis dignum, quasi genus & nobilitatem suam virtus & sanctimonia sine clypeis & colorum discrimine tueri non posset.

Cap. xi.
Anglia Regum insignia appingunt S. Bonifacio.

S. Fabiani caput.

S. FABIANI Pontificis Romani caput, aut certè capitis verticem, in montis B. Virginis monasterio venerationi olim fuisse & spectaculo, produnt eius loci monumenta. Asseruari iam id in arcis nouæ sacello, sine inscriptionis vllâ notâ, opinari cogor, nec friuolis caussis, si res ferat, asseuerauerim. spectatur argenteo thorace à pectore ad summum verticem, opere fusili, pontificiâ mitrâ habituque.

Reliquiarum ditior census.

Denique si indices antiqui fidem merentur, longè huius generis plura Sanctorum alia pignora hisce condita sacrariis habuere maiores: idque satis tituli persuadent, & accumulata capitibus ossa veneranda, quæ Sanctandreami sacelli solo strata, congestaque diximus. Accedit huc, qui antiquo codice exprimitur, thecarum & conditoriorum cuiusuis formæ, metalli, & peregrinæ materiæ apparatus haud modicus, quorum omnium ferè iacturam, vt deplorauit superior ætas, ita vitam eorum vitalem fuisse, optent meritò posteris.

CAPVT IX.

De S. Bonifacij reliquiis minoribus.

QVIA S. Bonifacij & mors & vita pariter Fuldensi monasterio singularem & gratiam & gloriam peperit, meritò hæc maiores incessit cura; vt vtriusque beneficij famam, memorando quàm possent longissimè extenderent. Itaque & cultus sacerdotalis ornamenta, & doctrinæ cælestis instrumenta reliquere posteris, vt non patrocinijs tantum & perennis fauoris tam-

tamquam pignus & obsidem corpus ipsius Martyris haberent, sed amictum & libros sancti viri, ceu decerptos ex arbore nobili immortales fructus vsurparent.

Inter alia igitur Pontificis sacra lipsana, S. Bonifacij manipulus, stola, annulus, cingula, quæque Missæ paramenta dicimus, occurrunt; quorum hodie pars maxima latet, aut dispergit. Pedum quoque, ceu S. Bonifacij extiterit, asseruari credunt: id rudi opere expolitum nitet velut eburneum; sed ex osse marino fabrefactum, potior opinio tenet.

LIBRI verò, qui ad venerationem in sacrario expositi, tres præcipuè spectantur præcipui: primæ notæ in his, qui breuiore pergameno martyrij cicatricibus lacer, Longobardicam scripturam refert; quo & vsus putatur S. Bonifacius, quando gladiorum cæsum furentium ictibus latus opposuit. Etenim gemino tectus hic liber operimento, pro subtegmine corium habet inauratum, quod per varias figuras tralucens, venustam efficit speciem, sed ita mucrone deformatam, vt à summo ad dimidiati digiti latitudinem, atque hinc rursus ad sinistram, propriâ cicatrice gladij vestigia penetrent: denique hæc simul vulnera ferè in sceleni figuram cuneatim descendunt. Inâ quoque libri parte vibices inflictæ, punctim vna, cæsum altera, penetrans latitudine pollicis; postremò ictu transuerso corium, & lignum operimenti dissectum. Argumenta tractatum, qui huic libro inscripti, Moguntiacis nostri Serarij inserta sunt.

ALTER CODEX folio stricto palmi vix latitudinem exæquans, harmoniam Euangelistarum, & eius canonem per tabulas & numeros in fronte monstrat, omnia maiusculis & semiuncialibus fermè litteris, nisi quòd ad epistolam S. Iacobi exiliore & mirè catenatâ scripturâ annotationes & glossæ leguntur, chirographo, vti reor, ipsius Martyris.

TERTIVS LIBER est Euangeliorum, in octauâ breuiusculâ, hoc sanctior, quòd litterarum fulci, manu D. Bonifacij item impressi, litteris sic inuicem implexis, vt laqueos mentiantur, & plagas reticulorum. Ad calcem libri insignis attestatio, aureo caractere rotundæ manus, hunc codicem Euangeliorum propriis S. Bonifacij manibus conscriptum; ab ecclesiâ ablatum; sed

S. Bonifacij
sacris amictus.

S. Bonifacij
pedum.

Codex in
Martyrio
discessit.

Codex Euangeliistarum.

Testamentum
ponitur.

veri
iquitate
enses.
IV
B

sed Huoggi Abbati, ab Arnulpho Imperatore restitutum. scripturæ tenor hic est:

Hoc Euangelium S. Bonifacius Martyr Domini gloriosus, vt nobis seniorum relatione compertum est, propriis conscripsit manibus. Quod etiam venerabilis Abba Huggi obnixis precibus à Rege piissimo Arnolfo impetrauit; & Sanctæ Fuldensi Ecclesiæ honorabiliter restituit. Cui, Saluator Iesu Christe, præmia sempiterna pro deuotione suâ in cælestibus clementer redde, eumq. nobis feliciter dominari tempora longa concede.

Icones in fronte cuiusque Euangelistæ coloribus depictæ cum versibus. Ex iis eruere quantum licuit, iam damus.

Mattheus instituit virtutum tramite mores;

Et benè viuendi iusto dedit ordine leges

Marcus; amat terras inter calumque volantem

Joannes aquilam; sancto regit omnia lapsu.

Lucas vberius describit prælia Christi.

In virâ S. Bonifacij.

Libri S. Bonifacij viatorij.

Ceterum disquirat hîc quispiam, cum Othlonus scribit S. Bonifacium in agone martyrij codicem tanquam clypeum opposuisse capiti, anne codex hic noster idem ille, quem incisum ait per medium sine noxâ scripturæ, & suâ dum etate gladij illam prætulisse cicatricem. Sanè, ex historiâ martyrij quod tradiderim, complures liquet Martyrem secum habuisse libros, viatorio ritu, capsis & arcis inclusos, quorum casus & abolitionem restitutionemque prolixè notarunt vitæ scriptores. Ex iis an Fuldam olim Euangelij liber cum istac innoxij vulneris & incisionis notâ allatus sit, quod exploratè statuam, non reperio, nisi fortè argumenti specie deceptus Othlonus eum, quem cicatricosum antea descripsi, pro Euangelij codice subiecerit: est enim is styli ad legendum nunc difficillimi, meritoq. hunc oppositum fidei hostibus dixerim; quia inter alia fert sanctæ Trinitatis confessionem, & regulam fidei Catholicæ, atque etiam S. Ambrosij librum de bono mortis. Is verò codex Euangelij, quem S. Bonifacius suâ manu scripsit, & exiguus est, ac nullius incussu plagæ violatus.

Claudat

Claudat iam sacrum hunc censum AMICTVS excellens, in quo S. Martyris corpus inuolutum iacuit; qui cum hominum fugeret memoriam, accidit anno salutis MDCV. ipso die S. Lucia, id est, XI. Decembris, vt R^{mi} Balthasari nutu, disquisitio reliquiarum fieret, quò nobili Dynastæ Germano gratum faceret. Aderat ibi tum reuerendus & nobilis Ioannes Fridericus à Schwalbach Fuld. ecclesiæ Decanus: cuius voluntate studioque, cum rimamur interiora, fortè in abditam arculam delatis, vestis hæc subtilissimo lini bysive textu, sponte se in conspectum dedit, cum hac inscriptione:

SVDARIVM S. BONIFACII MARTYRIS.

Religionem sindonis attestabatur partium exsectio frequens, quas animæ piæ ad instaurandum Martyris honores, & impetranda suffragia, hinc olim exportauerint.

CAPVT X.

*Congregationes & monasteria Fuldensi Ecclesia
iuncta & adunata.*

NON facile litteris assequar, quibus olim membris & artibus hoc Fuldensis ecclesiæ corpus instructum, quàm latè pertinuerit, plurimis & temporum iniuriâ, & casibus rerum humanarum iam abolitis locis, & in aliam faciem, alterante sorte, mutatis. Faciam itaque compendio, eaquæ vel hîc recensebo potissimum monasteria, quæ auorum memoriâ tenebantur ditione Fuldensis Abbatis, & huic, tamquam capiti membra, colligata, omnium sacrarum erant & humanarum societate deuincta. Quod priusquam exequar, id animaduertere licet, copiâ quadam sanctimoniæ & rei monasticæ factum, vt non vno, maximo licet cœnobio, contenti maiores, huius quoque familiæ suæ fructum latius quacumque diffunderent, & per vicina loca propagatum irent. Et creuit opus virtutis æmulatione; quando pulchritudine exempli complures accensi, psalmodiæ diuiniq; cultus assiduitate, pellexerunt & alios, qui Dei gloriam diurnâ nocturnaquæ voce certatim hîc celebrarent. Hinc in vno neque capaci quidem horizonte cernere

S oculis

*Sudarium
S. Bonifacii
aut linteum
quo Martyris
corpus inuol-
utum.*

*Monastica
rei amplitu-
do.*

oculis licuit propinquis ædi primariæ collibus ac montibus, stare florentis disciplinæ & numero hominum & studiorum piorum varietate, probè instructa quinque monasteria, quorum Præpositi & magistratus à primario cœnobio & Abbate ius & leges acciperent. Horum origines vt strictim alicubi, ita Rudulphi nouâ narratione sequenti libro illustramus; iam indicem ob oculos modò proponimus.

A viris S. Benedicti disciplinæ sectatoribus inculta.

I. *Principale*, quod vocarunt, *monasterium* Fuldenfis ecclesiæ S. Saluatori dicatum aliquot sæculis, præter ceterum cleri ac cœnobarum gregem, nobilium ordinis tum equestris, tum comitiuæ dignitatis frequentiam ac splendore conspicuum; in quo primorum instar, olim antecelluere *Præpositus maior* & *Decanus*, *Phortheren* *nus*, *Camerarius*, *Operarum magister*, *Portarius*, *Cantor*, *Cellarius*, *Custos*, *Infirmarius*, *Hospitalarius*, *Scholasticus* vel *Scholarcha*, *Testamentarius*; & qui similibus ex disciplinâ maiorum officiis muneribusque spectati.

Quod ad *Testamentarium*; penes hunc fuisse constat dispositionem piorum legatorum, seu ab exteris ea, seu à domesticis proficiscerentur: nam, tametsi testandi copiam ius monacho negauit; more tamen hîc inductum, vt in amplissimâ tantæ familiæ procuratione, qui frugi cœnobitæ, aut industriâ aut parsimoniâ rem fecissent, eam, bonâ maiorum pace, testamentum ritu, huic aliive, cui libitum loco, intra congregationis tamen gremium, pios in vsus relinquerent. Hæc legata Testamentarius vniuersè moderabatur. Cui vernaculus vsus nomen *ab animarum procuratione*, dudum attribuit: ipsumque ministerium ante annos propè quingentos, memini piè *charitatem animarum* appellatum. Ceterum his tamquam eminentioribus membris accersiti cœnobitæ, quibus in Capitulo suffragatio & votorum ius fuit; quorum è corpore Præpositos eligi sumique sœtutum, quæ adiacentium monasteriorum administratio credebatur. Atque his sua tamen in maiore congregatione prærogatiua, ac repetundæ stationis libertas integra mansit. At vniuersæ familiæ memoriam ex vetustis Martyrologiis repetenti, occurrebant alia personarum & dignitatum quoque discrimina.

c. 2. ext. de Testam.

C. Cum ad monasteriū. de statu monachorum.

M. S. diploma. Selgerath.

discrimina, quibus in circuitu tamquam nouellis oliuarum, congregationis huius propago mirificè fuit exornata. Primò in vestigio ferè ij, quibus titulus datur, PŔI & MŌCHI, id est, Presbyteri & monachi. Inde DIACONI, SVBDIACONI, & MŌCHI. Hinc ACOLYTI, *SCHOLARES, & MŌCHI quorum in Scholasticis *sacratissimis color hodieq. durat. Mox CONVERSI & MŌCHI. Extra ordines hos Episcopi quidam & monachi celebrantur INCLVSI, & inter moniales feminæ illustres INCLVSAE. Neq. facilè numerum inierim earum siue virginum siue matronarum, quibus A & X' symbola, id est, *Ancilla Christi*, data. Plurimorū item Antistitum & Abbatum, qui hinc prodire, nominatissimis & diariis iisdem inserta; sed nomina tātūn, & vnde ad vltiora peruestigāda nulla retrò pateat via. Atq. hæc corporis quædam totius sunt lineamenta: iam ad ipsa mēbra veniamus.

II. *Monasterium montis S. Mariæ Virginis olim Bischofesberg, extra muros Fuldenſis oppidi; opus S. Bonifacij & Ratgarij Abbatis, & primâ parochiâ Buchoniæ clarum. Habuit incolas etiam Canonicos, sed hos Egbertus Abbas amouit. Vnde in huius monasterij ephemeride, in Nouembri: Memoria Egberti Abbatis Fuldenſis, & reformatoris huius monasterij.*

Annumero loci ruinis superstites à Rhabano versus.

In Ecclesiâ S. Mariæ in monte, qui vocatur Episcopi.

IN DEXTRO ALTARE.

Hoc altare tenens Bonifacius ipse sacerdos
Et Christi martyr ritè patronus adest.
Cui quoque coniunctus sit Papa Gregorius isthic,
Æquati & meritis regna superna tenent.
Non minor ergo fide martyr Laurentius istis
Hic orat, & precibus adiuvat ipse pios.

IN SINISTRO ALTARE.

Hic pater alme virum monachorum maxime pastor,
Tu Benedicte tuos ritè iuues precibus.
Cui soror adiuncta Scholastica sancta virago,
Tu tibi deuotis posce salutis opem.
Martyr Anastasia simul tu funde, precamur,
Pro nobis Christo semper & ipsa preces.

S 2

In

veri
iquitate
entes.
IV
3

In monte qui vocatur Episcopi, in turre
Ecclesiæ S. Mariæ.

*Annue Christe Deus, Michael Archangelus istic
Assistat votis, nos iuuet & precibus.*

*Martinus Præsul, martyr Palmatus atque,
Propitium nobis te faciant meritis.*

*Cassius, Anthimus, sanctus Florentius adstent,
Memmius Antistes, hic soror Etpumia.*

*Credimus ergo satis placatum te adfore nobis,
Si hi prece nos studeant ritè fouere suâ.*

Subsequentes an ad eandem Ecclesiam spectent, incertum est, cum principis basilicæ pars etiam Orientalis, Deiparæ consecrata sit.

Ad Fuldam. Ecclesia S. Mariæ in cryptâ
Orientali, has Reliquias continet.

*Ex montis Sinai tabularum ac portio sacra
Conditâ hic Domini est præsepis atque sui.*

*Hic Sixtus Papa, Magnus Ianuarius atque
Leuite sacri martyrio & validi.*

Hermes hic martyr, Quirinus Sulpitiusque,

*Eustrates,

*Eustrates, Romulus, perpete laude manent.

Theodolus martyr, Humbertus Præsul & almus,

Cum almo VVigberto hic orat & socio.

*Virgo sacra hic Dignâ pariter & Emerita fulgent,
Æquales meritis atque sacris precibus.*

III. *Monasterium montis S. Petri prope Fuldam; qui mons priscis Vgelsberge vel Hugesberg, beati Sturmi exordiis, Bangulffi progressu, & Rhabani Mauri perfectis demum operibus, vitaq. istic in otio sancto tranquillè actâ, venerandum, nec non S. Liobæ virginis patrocínio & miraculis celebre.*

IV. *Monasterium montis S. Ioannis Baptiste ad Austrum Fuldensis oppidi, Rhabani item munificentia, & præstantibus Diuorum ossibus ab eodem illatis, clarum.*

V. *Monasterium S. Andrea Apostoli Noui montis prope Fuldam fluuium, quod Richardus Abbas sæculo decimo excurrente ab se affabrè cõstructum, necessariis quoq. fundis & opibus auxit.*

VI. Mo-

VI. *Monasterium S. Michaëlis* in proximo ædi primariae colle, quod pro cœmeterij ornamento S. Sturmin inchoasse, sæpiùs iam meminimus.

VII. *Monasterium S. Solæ*, siue *Suolonis*, quod Cella vel curia Solæ, id est, Solenhofen dictum antiquitus, Eistatensis diocesis, de quo mox paulò copiosius.

VIII. *Monasterium S. Xisti in Holtz kirchen* inter Mœnum & Tuberam in Orientali Franciâ. De hoc nobilis extat traditio seu præceptum Magni Caroli, quo, auctoritate interpositâ suâ, testatur, Holtzkiricham Fuldenli monasterio ita celsisse: *Troandum Principem Regem*, quem plebeij nonnulli fratrem faciunt Gosberti Franconia Ducis, à fundamēto de rebus suæ proprietatis, in honorem beatæ & gloriose virginis Mariae, & beatissimi martyris Bonifacij, monasterium Holtzkiricham nominatum, in pago videlicet *Waltase*, super fluviū *Abstade* extruxisse, & sibi cum omni prouentu obtulisse: se verò eodem iure, quo optimo, id iam S. Bonifacio tradere.

Troandus
seu *Troanus*
Holtzkircha
conditor.
Carolus Magnus.

Apprimè monasterium id illustant nuper eruti Rhabani versus, quos cum titulis hîc suis, memoriæ causâ, subiicimus.

In Ecclesiâ S. MARIE, quæ in loco, qui vocatur Holzkiricha, est constructa, iuxta introitum eius, hi descripti sunt versus:

Quisquis hanc aulam petiturus gressibus intrat,
Agnoscat primùm quid locus hic habeat.
Virginis hîc matris sacra pignora ritè locantur,
Hanc aulam & totam ipsa dicat meritis.
Cum quâ Sanctorum turba hîc piè nobilis adstat,
Suscipiens vota, atque Deo referens.
Vnde decet valde, quòd cordis pura voluntas
Sermoque cum factis dona superna petant.

In sepulchro SS. Martyrum qui ibi requiescunt, hi continentur versus:

Ecce viros istos, &c. qui à Rudolpho actis Hrabani inserti sunt.

Lib. III.
Antiquita-
tum Fuld.

IN PRIMO ALTARE.

Virgo Maria Dei genitrix, hæc aula resultat
Ecce tibi, & tota fulget honore tuo.

S 3

Virgi-

Virginibus præsens sacra hæc decoratur & ara,
Quâ suprâ pictas absida læta notat.

*Præcedet

Cum quibus & sancta Præxis ouat, atque Basilla,
Candida virgo simul atque Pudentiana.

IN DEXTRO ALTARE.

Cætus Apostolicus hanc sacram continet aram,
Adiuuat, & precibus ornat, amore colit.
Vos quoque qui intrastis, ceruices flectite vestras,
Deuoto hîc corde poscite lucis opem.

IN SINISTRO ALTARE.

Clarus in orbe soli Martyr Bonifacius istud
Obtinet altare cum sociis pariter.
Quorum si lector tu noscere nomina queris,
Inspice picturam, & relege titulos.

AD CRUCEM.

Ecce crucis lignum, quo Christus sæcla beavit,
Emblemate inclusum arx tenet ista Crucis.
Baptista, & Christi spolia tenet ara sacrata,
Doctoris Pauli reliquias pariter.
Scriptor Euangelij Marcus cum compare Lucâ,
Sennen atque Abdon hanc & amore colunt.
Sanctus & Hippolytus, Prothus, martyrque Hyacinthus,
His simul adiuncti mixta locant spolia.

IN CRYPTA.

Martinus Præsul simul & Gregorius almus
Hanc aram meritis ritè colunt propriis.
Cum quibus Equirius ouat, atque Antonius Abbas,
Sanctus Maximinus pastor & ipse pius.

IN CAPELLA.

Culmen Apostolicum Petrus Paulusque Magister
Hoc altare suis ritè dicant spoliis.
Pontifices summi, Xistus, Bonifacius, atque
Martyrio insignes hîc habitant pariter.
Commanet hicque simul Felicissimus Agapetusque
Leuita sacri testis vterque Dei.
Flectite vos genua qui intrastis lumina sacra,
Christus adest Rector, poscite lucis opem.

Huius

Huius etiam classis sunt monasteria, quæ si non huius ecclesiæ iura semper agnouerunt, annumerata tamen aliquando, & subiecta primariæ Congregationi, Fuldensi Antistiti paruifese, maiorum litteræ tradunt.

I. *Tharissa Wirceburgensis diæcesis*, Abbati iam suo parens. Tharissa seu Terres monasterium. Otto Frising. lib. 6. cap. 15. Adelbertus Bambergæ dominus.
 Huius origo ab *Adelberto nobilissimo*, ut eum appellat Otto, *Francorum Comite & Bambergæ domino*, quem Marianus ad annum DCCCCVIII. perfidiâ Hattonis Moguntini Archiepiscopi proditum, iussu Luduici Imperatoris capite luisse, narrat. Adelberti quippe fuit ad Mœnum amnem castrum munitissimum, cui Regino & Marianus *Terrasso* nomen dant; ex quo monasterium eiusdem nominis inde conditum, *Terrassium*. Regino in anno 905. Marianus in eodem. Adelbertus Altenburgi Comes. M. S. Fuld. & Arch. Id quod ad alterum Adelbertum Comitem Altenburgi, licentiâ illius sæculi denique peruenit; qui periit eodem profus leti genere, quo prior, quare Imp. Ottonis iussu securi ferendus, *Donationis conscriptâ chartâ in loco qui dicitur Grenersdorf*, antequam capitis sententiam subiret, anno Domini DCCCCXL. *S. Bonifacio locum & monasterium, quod est in Tharisse, in littore Mæni fluij, cum omnibus eò pertinentibus, donauit.* Inseritur narratio, quemadmodum ab Adelberto, ob cæsos Luduicum & Henicum ex sorore nepotes, quia filiabus eius cum vitium obtulissent, illas ducere recusassent, hanc pœnam Otto nec immerenter exegerit.

II. *Amerbachium*, haud procul à saltu, quem Eginardus * Al. Amorbach *inter Neccarum & Mœnum*, appellauit, non ut recentiores Eginard. in transl. SS. Petri & Marcellini. Trichem. cc mpend. Annal. lib. 1. * Amorem, ab Ottone, sed *Odonowaldt*: id Wirceburgensis itidem diæcesis cum adiuncto oppido Trichemius ad vetustissimam originem reuocans, S. Pirminio Meldensi an Metensi proëpiscopo adscribit; qui & discipulum illic suum *Amatorem*, primum Abbatem reliquerit. Sed his fortè denatis principiis, aut sanè obscuris, Richardum Abbatem Fuldensem superstruxisse paria, & condidisse de nouo monasterium, aliàs luculentè testati sumus; de quo & illud olim in antiquis codicibus annotatum, *Comperisse Richardum, prisco iure, & fundos solique tractus cum ipso monasterio olim S. Bonifacio adscriptos*; atque eò, in huius ecclesiæ obsequio fuit.

III. *Bantum S. Dionysij* in confinibus Franciæ Orientalis fi-Bante. *tum,*

veri
iquitate
entes.

IV

3

tum, inter Liechtenfelsium & Staphelsteinium oppida, in excelso montis vertice. Primordia loci Bruschiana centuria non malè tribuit Alberadæ Hermanni Marchionis Vohenburgensis matronæ, foundationem anno MLXXI. signans. Sed in huius Ecclesiæ monumentis reperio, monasterij Banti disciplinam & administrationem Egberto Abbati traditam, anno MLVIII. quâ de re insignis hæc exstat in antiquis membranis narratio: Anno Dominicæ Incarnationis MLVIII. Indictione XI. mense Iulio, sub die XII. Kalend. mensis eiusdem, in Orientali Francia, in comitatu Gerwini Comitis, in loco qui dicitur Othalmeshusen, factus est conuentus fidelium Principum de pace faciendâ, & sedandâ latronum tyrannide, & raptorum compescendâ seditione. Conuenere etiam ibi venerabilis Abbas Fuldenfis Ecbertus nomine, & quedam matrona Comitissa Albrat, & quamplures nobiles, Comites ac Iudices. In quo conuentu, in conspectu omnium qui aderant, eadem matrona tradidit Deo & S. Bonifacio martyri quoddam monasterium in Banze constructum, pro remedio animæ suæ, & defuncti mariti sui ac filiorum requie. Hoc tantum à prædicto Abbate præfata matrona expetiit, ut in eodem monasterio secundum regulam S. Benedicti monachos institueret, ceteraque regula congruentia adaptaret. Tradidit ergo, sicut dictum est, venerabilis matrona eundem locum suæ ditionis S. Bonifacio cum omnibus compertimentis, & adiacentibus bonis, & prædiis, mancipiis, & cum omni genere vtilitatis, IIII. scilicet territoria in Banz gove. V. in Saltz ungen, & VII. in regione Hessonum. Hanc traditionem suscepit Gerardus Aduocatus Fuldenfis monasterij, coram multis testibus.

Brettinges.
Lambert. in
Chron.

IV. Brettingense in Thuringiâ Hassiæve iuxta Visurgim ex Bredingâ, nobili & regiis expeditionibus clarâ possessione, nisi fallor, Hersfeldensis Ecclesiæ, Wideradi occasu, nec aliâ memoriâ priuatim certè consignatum, excidisse videtur.

Breitenauia.

V. Breitenauia similiter in Hassiâ Moguntinæ dicecesis, interitu quàm origine progressuque clarior. Originem Tritheimius aperit in Hirsaugiensi Chronico, ad annum MCXVII. primumque Abbatem Drutrinum datum ab Hirsaugiâ, Comiti Wernero fundatori, cum eiusdem familiæ sodalibus XII. anno MCXIX.

Schluchters.
Schluchters.
rense.

VI. Schluchtersense seu Solitariense, quod ei nomen dedisse video

deo recentiores, cum oppido proximè à Fuldensium confinio in Hanouensium Comitum ditone situm, diœcesis Wirceburgensis, à veteri religione iam desertum, ludoq. puerili mutatum: nam Fuldensis quidem ecclesiæ imperium iam dudum exuerat. Lego apud Trithemium, *Synodo Seligenstadiensi, præsi-*
de Aribone, anno Domini MXXIII. interfuisse Sirichonem Abbatem
de Schluchterâ. Monstro & simiarum ingeniis perfimile; hîc noui Euangelij præcones, in superstite asceterij templo, inter mitratos & togatos Antistites, etiam suos sibi sepulchralibus monumentis asseruisse Abbatum titulos. De quibus posteritas iudicabit, in classe Valerianâ, rectène hominibus nouis iis adscribantur, *qui per mendacium se in alienas familias inseruerunt.* Inflatius etiam pro loci obscuritate antiquitatem hîc ignotam vsurpare mihi videntur, qui, vt Petri Lorichij incunabula attollant, Solitariis oppido ad Drusi montem sito natum perhibent, cum Schluchterensi potiùs Laurâ, quæ ad Thrasebergij montis iacet radices, ortum dicere oportuit, poëtam meliorem quàm cultorem religionis auitæ.

Hirfaug.
Chron.Valer. Max.
l. 9 c. 15.Jac. Aug.
Thu. histor.
lib. 16. ad cal.
c. an. 1560.
Thraseberg
in Buchoniâ.

VII. *Suinfurtense* in oppido cognomine monasterium eiusdem fuit conditionis; sed vacillante disciplinâ, femirutum, perhibent ordini celsisse Teutonico anno Domini MCLXXXIII.

VIII. *Brustlohense* in *Thuringiâ*; iam Collegialis Ecclesia: locus, cuius solo S. Bonifacius olim institit; quem suis etiam vestigiis consecrauit.

Munst. in
Cosmogra-
phiâ.

A Virginibus eiusdem ordinis olim habitata.

I. *Cænobium sanctimonialium in Blanckenaw*, auorum & nostrâ memoriâ, flammâ belloque laceratum. abest Fuldâ x. millibus propè passuum ad occasum: nullaque prisca instituti vestigia retinet; templo dumtaxat ad sanctæ & indiuiduæ Trinitatis honorem instaurato, quod à Curione iam administratur; exstructisq. nouis, à nupero Decano, nunc autem Fuldensium Antistite Ioanne Friderico, vsui Præpositorum, domiciliis. Originem loci altiùs temerè accersas, quàm à Berthoi II. ætate; quem, excisâ Blanckewaldiâ arce, sedem hanc virginibus condidisse perhibent. cetera in obscuro latent.

II. *Cænobium sanctimonialium S. Lamberti* in Tolbâ, quinque circiter passuum millibus Hamelburgo oppido.

T

III. Cæ-

veri
iquitate
enses.
IV
3

III. *Cænobium sanctimonialium in Höchst*, in dominatu Breubergensi.

IV. *Cænobium sanctimonialium in Allendorf*, tractu Saltzungenfi, iuxta Werram amnem: nam in eâdem ripâ Saltzungen à Salinis dicta villa, donum Hlotharij Cæsaris Rhabano obuenit, anno Imperij eius XXII. nunc oppidi specie tenetur à Ducibus Saxonix pignus, cum satrapiâ Fischbergensi.

V. *Cænobium sanctimonialium in Rborâ*, olim in Hennebergensium Comitum, iam in Electoris Saxonici ditioe.

*Zellinga
VI. *Cænobium sanctimonialium in * Zellingen* apud Mœnum, propè à Retzbachio pago, quod dudum intercidit. Liquet ex Rudulpho, exortum inter primordia Fuldensis Ecclesiæ.

VII. *Cænobium sanctimonialium in Cellis*, quæ Fuldâ distant octodecim ferè millibus passuum ad ortum Solstitialem iuxta collimitium Orientalis Franciæ & tractus Hennebergij. Earum originem S. Bonifacij patrocini illustrem ad Raitgarium Abbatem facile reuoces, cui sua templum exordia debere, docet inscriptio, quam infra dabimus, Dedicationis.

VIII. *Cænobium sanctimonialium Bischofesheimensis* parthenonis, cui S. Lieba præfuit; iam vestigiis dumtaxat notatum oppidi Bischofshemij ad Tuberam amnem, diœcesis Magontinæ.

IX. *Cænobium sanctimonialium Martischstadium*, in ditioe Franconicâ.

Primum, secundum, & septimum in Fuldensis Ecclesiæ potestate ac solo manent; pleraque media quampridem alienata, vel deleta sunt.

Atque haud scio an sodalitiis hîsce Partheniis, rectè annumerem Heimbachianam Ecclesiam, tribus circiter passuum millibus hinc, iam vicino rure parochiam. Litaniâ S. Marci hodie, olim & nudipedalibus maioris ecclesiæ meminimus frequentatam. Vestigia monasterij in Curionis æde, ambituque proximo manifesta tenentur. Sanctimoniales insedis, & D. Andreæ Noui montis imperio subiectas, res maiorum sermonibus est quàm litteris mihi testatior. Legebam istic in veteri membranâ: *Anno Domini MCCII. dedicatum est altare S. ERMOLAI & sociorum Ecclesiæ in Heimbach locatum sub turri. At templi structura longè maiorem præ se fert ætatem.*

CAPVT XI.

*Continuatio monasteriorum & veterum
Ecclesiarum.*

MAGNAE nauis tabulas non omnes, sed enatantes, quâ licuit arripuimus, relictis in medio quoque fragmentis nonnullis, haud gnari penitus, quem locum in hac olim compage tenuerint. Cernuntur diuersis in oppidis aut vicis Ecclesiarum collegiales quatuor.

I. *S. Crucis* Hunfeldiæ ex Parthenone virginum à Carolo Magno.

II. *S. Cecilia* in Ratisdorf; olim à monachis habitata; Caroli Magni ætate, cum marcâ eiusdem nominis à Comitibus Reggone, Hattone, Brunichone, S. Bonifacij memorię condita.

III. *S. Petri* in Salis monasterio, quod olim Salchenmünster; apud riuum Kincigam, amcænâ in valle natum, ex antiquissimis Ecclesiarum fundis. Sed duobus iam vix par alendis sacerdotibus.

IV. *S. Bonifacij* in Borstlâ, veteres Brustloho regione Thuringiæ, quod ab agrestium cæde *Baurenschlag*, gerere nomen volunt. Hunc locum multa suadent vt impensius illustremus. In Werinharij sæpè nobis laudati Præfulis actis, hæc leguntur: *Fecit Ecclesiam in Borstlâ miro ornatu lapidum, & omnis decoris, famosissimam porticibus inferioribus & superioribus, pavimento stratum & cancellis decenter ornatam. Addidit Ecclesie prædia, & alia utensilia, quæ inibi Deo seruiantibus sufficerent, vt iure ipsa Ecclesia dici possit filia Regis, non habens maculam neque rugam. Vnum equidem, vel primariæ notæ monumentum huic etiam Ecclesie non ereptum gaudebam, ab anno MCXXXI, quo Henricus Abbas eius nominis primus, ferè cladibus & bellorum iniuriis obrutum Brustloh, ita, vt incolæ demigrationem, & solitudinem loco minarentur, erexit; & amplâ donatione noualium ac fundorum, memoriam cladis aboleuit. Incoluisse verò tunc cœnobitas, satis coarguit donatio, quâ, Henricus ex Præposito Brustlohensi se factum Abbatem, & hac piâ largitione, fratrum inibi*

*Henricus Ab-
bas Brustlohi
reparator.*

* Is diuersus ab eo, qui anno MCC. XLVI. electus Rex Roman. etiam Raspe dictus. Deo militantium, scribit potissimum seruire voluisse commodis. Auctorem verò damni prodit Henricum Thuringiæ Comitem Luduici filium; nempe, cui à condito Raspebergo castello, Raspe cognomentum obuenerit.

At clero tamen hîc sacra procurante, vltimum libertatis & iuris sui Ecclesia discrimen adiit, factione Dynastarum, qui propinquo in solo Driuordia & Spangebergæ rerum potiebantur. Nam in oppido vicinisque pagis summum imperium vitæ necisque, & tota iurisdictio vsque ad id tempus, penes Brustlohæ clerum extitit: quæ anno Domini MCCCXXVII. demum inclinare cœpit. Porro Driuordiæ stirpis opes Spangebergæ vectigalibus præcipuè nitebantur, quæ ciuitas cum Burgo suo, & Heydâ monasterio propè à Fuldâ fluuio, in Ecclesiæ Fuldensis est clientelâ, & ab Hasslo adhuc feudi nomine teneatur. Spangebergam eâ ætate occupabat Fridericus Driuordius, cui patruus erat Hermannus Driuordiæ dominus apud Werram amnem; vbi & domicilium habebat. Hic cum Friderico nepote contractâ simultate, nihil, vt assolent irati propinqui, iniuriarum ei largiri, sed vi solidâ fortunas Friderici oppugnare aggreditur. Spangebergium namque castrum antè expectatum inuadens, defensorem loci, omnesque clientes loco depulso, cum arce in potestatem redigit. Fridericus patrum cupidinem & iram iuxta auersatus, grassari sibi persuadet eadem viâ. Itaque arcem Driuordiam aggressus, eam captam, vt & oppidum ditionemque vniuersam patrum, sub Imperium suum subiungit. Quæ res, cum eos in diuturnâ magnaque concertatione armorum inter se haberet, denique Brustlohenfis Ecclesia ab Hermannii filio in seffa, & instar munitionis, ad defendendam Driuordiæ iniuriam, bello sedes electa. Postea loci, Spangebergæ castro & dominio ad Henricum Hassiæ Landgrauium emptione translatis, Fridericus memor damniorum, quæ ex Brustlohenfi munitione acceperat, veteris monasterij tures, ne inde olim sibi noceretur, demolitus est, anno Domini MCCCXXXIV. Sed pœna sacrilegi ausus à S. Bonifacio creditur biennio post largè repetita, cum Friderici Misniæ marchionis celebri expeditione, quâ ille multorum Principum copiis adunatis Erfordiam obsedit, etiam Driuordia cincta & expugnata fuit:

&

Heyda monasterium olim

Driuordia, hodie Tre. furs.

anno 1336.

& Fridericus grauiter secundum faciem sagittâ ictus, in Winefridi oppidum concessit, illic inglorius vitam ærumnis deformem finiturus. Atq. ab huius Thuringici belli euentu, Brustloh, vt & alia nonnulla oppida, ex vnius principatus formâ, in triarchiam incidit. Quæ quidem de Brustloho, quò ne obliuione perirent, vel methodi dispendio à tenebris vindicare volumus.

Præter has Ecclesias, notant antiquæ scripturæ, celebrem stetit non longè à Rheno *Vvingereshusen*, cuius terminum describunt, *vbi Nitigis riuus deorsum fluit versus Hamersteinium castrum, & sursum in montem Zuderlinten: quam anno MXVI. Indiçt. IV. ab Erkanbaldo Moguntino Archiepiscopo in honorem Domini nostri IESV Christi, & S. Mariæ Virginis, SS. Apostolorum Petri & Pauli, ac S. Bonifacij, Alexandri, Processi & Martiniani, &c. constat dedicatam.* Creinfeldiæ quoque ad caput Luthræ riui in Buchoniæ finibus, magnæ dotis Ecclesiam lego ab eodem Erkenbaldo, anno MXX. Indiçt. II. memoriæ S. Vdalrici consecratam.

Lectoris autem otio patientiaque nimium quàm abutar, si enumerem illustria quæque monasteria, quæ fœdere sanctissimo huic congregationi iuncta, orationum & piorum operum utili florere commercio; in ita societate, quâ eandem utilitatem ac remunerationem esse decreuerunt vniuscuiusque, & vniuersorum. Cuius quidem confociationis vtitatæ vinculum non ad eiusdem modò familiæ, sed diuersæ, exteræ, propinquæ, consortium iuxtâ transire placuit. Atque hinc Mendicantium, quos nuncupant, (qui Ecclesiæ Christi conseruandæ iuuantæque deuoti, quas non molestias & ærumnas in omni vitâ suscipiunt?) ceu præcellentium membrorum ad se rapere sancta studia, & incredibiles labores, curæ etiam fuit. Quippe S. Dominici, Francisci, Heremitarum S. Augustini, & Carmelitarum vniuersa corpora, iustis in itis piisque fœderibus, ad sua comoda maiores traduxere. Quo gratiore & æquiore à posteris animo religiosissimi Abbatis Balthasari, primorumque consilium erit prosequendum, qui exulceratis hisce & sanè quàm afflictis temporibus, quò deriuatâ omnem in partem utilitate, corporis sui languescens valetudinem retineret asserentque,

T 3 non

Vvingereshusen ecclesia.

Creinfeldia.

Enlâis monasterij societatis bonorum operum cum aliis diuersissimis.

Cum Mendicantibus.

Societatis IESV opera quacumque huc merito reuocantur.

non dubitarunt huius minimæ nostræ Societatis IESV quodcumque operæ ac compendij, ad iuuentutis liberalem educationem, & subditorum suorum salutem conuertere; utique cum spe illius immortalis auctarij, quod ipse, posterique & totius Congregationis Senatus olim in cælis auferet. Neque huius rei exemplum in maioribus desiderares. Nam veteres cenobitas ad expedienda foris Ecclesiæ suæ negotia, & procurationem salutis alienæ sustinendam, auorum item memoriâ clericos apud se habuisse, cum alia litterarum monumenta planum faciunt, tum illud, quod hodieque inferioris ordinis cenobitæ horum in locum submissi, capellanorum titulo, & habitum & nomen adscriptitij cleri tueri velint.

Non hîc me contineo, quin formulam fœderis peruetustam in Gallætiâ apud Hispanos, nisi quid me fallit, à Fuldensibus icti, subiiciam:

*Orationum
communicatio
in Gallætiâ
apud
S. Iacobum.
* forè cum
Henrico III.
Abbate qui
Cöpostellam
peregrè adijt.
Lib. 4. Chr.*

Ego Ruothardus gratiâ Dei procurator Fuldensis, inter ceteros Oratores, istum ad locum perueni, commune consortium fraternitatis & suscepi, & meâ meorumque fratrum ex parte, vobis idem seruari feci. Vt autem hæc dilectionis confirmatio redintegretur, mittimus hunc librum, ut in nostri memoriâ super S. Iacobi corpus in eo Missa cotidie celebretur. Obsecramus autem in Domino, ut vestra in nostris, ita nostri memoria frequentetur in orationibus vestris. Fratrum nomina viuorum, Karitati vestræ subscribimus; & vestræ Congregationis vocabula nobis rescribi petimus. Valete.

*Eggehardi
presbyteri
votum.*

Ceterum huius quàm olim expetita fructuosissimi fœderis iura, vnus Eggehardi presbyteri exemplo, quod suggerunt antiquæ scedæ, monstrabo: Is de Præpositurâ S. Xisti in Holtzkirchâ, auditâ famâ summè bonæ religionis fratrum de monasterio S. Bonifacij, quod situm est Fulde, in honore S. Saluatoris: & quia diuine seruitutis & sacrosanctæ conuersationis seruor attrahit quoque fideles, ad participandum orationi & fraternitati eorum, cogitabat intra se, quomodo posset particeps fieri societatis & fraternitatis eorum, ut per illorum intercessionem peruenire queat ad regna, vbi vera sunt gaudia. Cumque magno desiderio aestuaret intrinsecus, misit Deus in cor eius, ut ex terrenis & perituris rebus æternam sibi societatem præpararet in cælis. Volens ergo æternam sibi memoriâ cum fratribus Fuldensis monasterij præparare, & cum eis æterni regni sedes possidere,

dere, prædium quoddam in Hettenefelt à se pretio comparatum, & ab iis, quibus propriâ hereditate obuenerat, coemptum obtulit S. Bonifacio in Fuldensi monasterio, fratribus ibidem Domino deuotè seruentibus, vt in perpetuo eorum esset obsequio; obsecrans & postulans obnixius, vt sui memores essent in diuino ministerio; & vt animam ipsius Deo commendantes, eius fruerentur beneficio. Facta est autem hæc traditio anno Dominicæ Incarn. MCXIX. regnante Lothario Imperatore inuictissimo, mense Iunio.

CAPVT XII.

Ecclesiarum quarundam illustrium Dedicationses.

QVIA adhæc antiquarum aliquot Ecclesiarum, quæ quidem superant in Buchoniâ, quo tempore à quibus ex consecrata sunt, vestigia indagauimus; ea ne euanescant, & vetustate obruantur funditus, ad posterorum quoque memoriam litteris nostris propaganda duximus: vtrisque benè merendo gratiam aliquam ineundi spe; à viuentibus quidem, vt grati memoresque noscitant origines populi locique sui, tot retrò sæculorum ætatibus tam præclaris olim religionibus occupati; à posteris, vt vbi memoriter meminerint, à quibus primùm Christi fide doctrinaque imbuendi in Ecclesiam collecti sint, ab horum auctoritate & iudicio sciant, iustè nunquam se posse discrepare.

ANNO DCCCXII. dedicata est Ecclesia in Slitisse, rogatu Baugolphi* à Richolpho venerabili Archiepiscopo Moguntiacensis Ecclesiæ XII. Kalend. Octob. in honorem S. Margarete virginis.

Slitissa Ecclesia.
* Abbatis.
Richolphi
Mog. Archiepisc. D. T.

Quo & eodem anno legitur Richolphus Bleistadiensis monasterij templum dedicasse, octo circiter passuum millibus trans Rhenum Moguntia distans. Quòd autem Baugolphi hoc factum rogatu, veteres meminerunt, id indicio nobis est fuisse pridem potestate, vt interea loci non prorsus ageret exors publicorum munerum. Slitissa verò oppidum, è quo cognominis stirps gentilitia, est Fuldensis Ecclesiæ clientelare, intra mon-

Slitissa vulgè.

veri
inquitate
e nses.
IV
3

montium fauces, haud procul ab amne Fuldae, retrusum; religione capiti suo dispar, quam parentum memoriâ, clero non infrequenti, ruebatur.

*al. 825. sed
mendum in
numero ma-
nifestu, Rait-
gerio pridem
amato.
Cellensis Ec-
clesia.
Heistulphus
Mogunt. Ar-
chiepiscop.
D. T.

Anno *DCCCXV. dedicata est Ecclesia in Cellis [virginum parthenone] ab Heistulpho Moguntiacensi Archiepiscopo, rogatu Raitgeri Fuldenſis Ecclesie Abbatis, in honorem Domini nostri IESV Christi, & S. Bonifacii martyris, S. Ioannis Baptistae, SS. Petri & Pauli, Martini, Benedicti, Caeciliae.

*al. 850 mē-
dose.
Ludera Pa-
gus apud cog-
nominem
vium.

Anno *DCCCXX. [cùm superiore primariam consecrasset Basilicam] dedicata est Ecclesia in Luderâ ab Heistulpho Moguntiacensi Archiepiscopo, rogatu Eigil Abbatis, in honorem S. Mariae Dei genitricis, S. Petri, & S. Sebastiani martyris.

*al. 886. mē-
dose.
Salmunster.
Luitperus
Mog. Archi-
episcop. D. T.

Anno Dominicae Incarnationis *DCCCXC. dedica-
ta Ecclesia in Salchenmunster, rogatu Huoggi Fulden-
ſis Abbatis, à Luitperto Moguntiacensis Ecclesiae Ar-
chiepiscopo XII. Kalend. Octob. in honorem Domini
nostri IESV Christi, S. Petri, SS. Ioannis, Marci, Boni-
facii, &c.

Reperi & in vetustis membranis temerè, vt assolet, memo-
riae causâ inſperſos hos dedicationis titulos:

Dedicatio rē-
pli incerti.
an Hersfel-
dienſis?

ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS DCCCLII. IN-
DICTIONE XV. MENSE SEPTEMBRI, PRIMA DIE MENSIS
HOC TEMPLVM A HLVDVICO NOBILISSIMO REGE NO-
VITER CONSTRVCTV EST, ET DEDICATVM PER HRABA-
NŪ MOGVNTIACENSIS ECCLESIAE ANTISTITEM IN HO-
NOREM S. SALVATORIS DOMINI VIDELICET IESV CHRI-
STI, ET S. MARIAE SEMPER VIRGINIS, ET SS. XII. APO-
STOLORVM, MARTYRV ET CONFESSORVM AT QVE
SANCTARVM VIRGINVM, NEC NON ET OMNIVM SAN-
CTORVM.

Hrabanus
Mog. Archie-
piscop. D. T.

Hanc Dedicacionem, donec aliunde res magis liqueat, equi-
dem

dem adscripserim vicinæ nobis Hersfeldiensis Ecclesiæ basilicæ, cui meæ coniecturæ & Saluatoris ac XII. Apostolorum patrocinium, & Luduici Regis munificentia, & Rhabani deniq. studium pariter fauent. Nec absterret Lamberti Chronologia vulgata, Rhabano, hanc dedicationem ad annum DCCCL. attribuentis, cum primâ Chronici parte satis mutilâ, haud paucæ numerorum notæ confusæ, imponant lectori. Et templi hoc negotium fuisse multorum annorum idem fateatur Lambertus, cum ad annum DCCCXXXI. Brunonem Hersfeldiensem vnaque Rhabanum Abbates meminit eius Ecclesiæ fundamenta iecisse VI. Idus Iulij, cuius patronorum nomina tempus & sera dies item mutarunt, cum iam S. Wigberti, primi conditoris, iam Simonis & Iudæ Apostolorum patrocinia vsurparit. Indictio autem adscripta, cum publicis Annalium monumentis, tum hoc epitaphio quoque nostrate vindicatur:

*Ecclesia
Hersfelden-
sis structura.*

FILIA WIGGONIS GERLIND HIC VIRGO SEPVLTA EST.

CVI PRECOR, O LECTOR, DIC MISERERE DEVS.

☉ anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLVI.

Indictione IX. III. Id. April.

Sed Luduicum Regem obserues licet, Synodo Moguntiaci eodem anno, Præsidente Rhabano, peractâ, concursasse Saxoniam, & per autumnum crebros conuentus egisse in Thuringiâ, & apud Visurgim: adhæc Erforti, vicinisque locis, impensè coluisse pacis artes.

*Annal. Pi-
shawani.*

Dignum verò litteris nostris opus, Basilicam Herolfesfeldianam augusti cultus structuræque ob magnitudinem rerum in eâ gestarum in luce suâ collocare, præsertim, quòd hæresi iam deformata parietibus tectoque squalcat, tristicique facie suâ minetur interitum.

Multus in eo Sanctorum honos extitit antiquitus, quorum etiam corpora suo gremio cohibuit. de iis vetus index ita loquitur:

*Sanctorum
corpora Her-
feldiensis ba-
silica.*

Sanctus iste N. de legione S. Mauritiij toto manet hic corpore.

S. Constantius integro pausat hic corpore.

S. Cyrillus Episc. & Martyr toto habetur hic corpore.

S. Decentius Episc. & Martyr toto manet hic corpore.

V

S. Lul-

S. Lullus Episcopus requiescit hic corpore.

S. VVigbertus Abbas totus hic praesens est corpore.

S. Laurentius Episc. & Martyr integro pausat hic corpore.

S. Florentius Episc. & Martyr toto adest corpore.

S. Iustinus Sacerdos & Martyr totus corporaliter praesens.

* Iovinianus

S. Iovinianus Confessor totus corporaliter praesens.

Ornamenta.

Chori vestibulo edito loco, ad quem gradibus aditur, ex candido marmore hinc & inde apud Oedei ianuam adstructa tabula quadrata veneranda imaginum sculptura; à quibus tamen non abstinuere manus iconomachi. Ad laeuam Christus Dominus confidet medius, stantibus vtrisque Prophetis eius aduentum praedicantibus, qui hac sententia omnes vna comprehensi:

ECCE VIRGO CONCIPIET ET PARIET FILIUM, ET VOCABITUR NOMEN EIVS EMMANVEL.

Versus autem per tabulae marginem in quadrum excurrunt PATRES BISSENI DIVINO PNEVMATE PLENI ORTVM NASCENTIS CLAVSO DE VENTRE PARENTIS, CERNUNT, EFFANTVR, PRAESIGNANT, TESTIFICANTVR, PECTORE, SERMONE, FACTIS, SCRIPTI RATIONE.

Dextrorsum Christus pari modo sedet, hinc inde stantibus discipulis; qui notum illud praefereunt:

ECCE NOS RELIQUIMVS OMNIA ET SECVTI SVMVS TE, QVID ERGO ERIT NOBIS?

Adduntur versus in eandem sententiam:

QVAERVNT SCITVRI QVAE PRAEMIA SINT HABITVRI, CVNCTA RELINQVENTES MVNDI, CHRISTVMQVE SEQVENTES.

QVOS CONSESSVROS SIBI CENSORESQUE FVTVROS PROMITTIT MVNDO, CVM VENERIT ILLE SECVNDQ.

Sed haec, vt in vnam arborem plura infita fructuum genera vicino carpere fas fuit. Ad Fuldana regredimur; vbi praeteriri nolim illustrem inscriptionem Georgiani parum comperti facelli, ob Hadamari Abbatum ocelli memoriam.

ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS DCCCCXXXVI. INDICTIONE IX. VIII. IDVS IVNII DEDICATVM EST HOC ORATORIVM AB HILDEBERTO MOGVNTINAE SE-

*Hadamari
oratorium.*

DIS

DIS SVMMO PONTIFICE, ROGATV PII PATRIS HADAMARI, QVI HOC CHRISTI OVILE XIII. ANNIS REXIT ET HOC SACELLVM CONSTRVERE IVSSIT IN HONORE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, ET IN VENERATIONE S. PETRI APOSTOLI, ET S. GEORGII MARTYRIS.

*Hildebertus
Mag. Archi-
episcop. D.T.*

Rursum quâ in Septemtrionem è principe basilicâ via ducit, occurrit porta hospitalis; & supra hanc S. Stephani oratorium à Burchardo Abbate conditum. cuius dedicationis monumentum interiore parietum fronte, litteris præclare consignatur.

*S. Stephani
oratorium
apud Hospi-
tale.*

ANNO DÑICAE INCARNAT. MILLES. CLXVIII. INDICT. II. XII. KAL. DECEBS. DEDICATV. È. HOC ORATORIV.

A. WERINHERO. VENERABILI. MINDENSI. EPO. ROGATV. BVRCHARDI. ABBATIS. IN. HONORÈ. S. SALVATORIS. T. SCÆ. MARIE. SÈPER. VIRGINIS. SCI IOHIS BAPT. T. OMNIVM. XII. APLO. T. BEATI. STEPHANI. PROTOMR. CHRISTI. T. SCI. BONIFACII. PARITQ. IN HONORÈ. ALIO. PLVRIMO. SCORV. MARTIRV. CFESOR. VIRGINV. QVORV. SACROCTE. RELIQVIAE. HIC. SVB. PRAEFATO. DIE. VENERABILIT. SVNT. RECONDITAE. ATQ. LOCATAE. QVOR. ETIAM. NOMINA. QVONIAM. IN. HAC. ANNOTATIONE. NON. POTERVNT. CONTINERI. SINGVLA. ALIBI. SVNT. PROVT. CONSEQUENS. ERAT. ORDINE. SVO. PLENIT. EX. INTEGRO. DESCRIPTA.

**VVerinbe-
rus Minden-
sis Episcopus.
Al. Krantzio
VVernerus,
qui Metrop.
lib 7. c. 6. ob-
iisse, sed malè
scribit, an.
1167.*

Alibi:

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXIX. Indictione XII. mensè Ianuarij XVI. Kalend. Febr. dedicatum est

hoc templum ab Aluino Episcopo Eihstatiensis Ecclesie, in honorem S. Salvatoris Domini videlicet nostri IESV Christi, & S. Dei genitricis Mariæ, & S. Ioannis Baptistæ, & S. Petri Apostoli & ceterorū Apostolorum Dñi, & S. Bonifacij Martyris Christi, & aliorum plurium Martyrum, Confessorum, & SS. Virginum.

*Aluinus
Eihstatiensis
Episcopus
D.T.*

Hunc titulum interpretor ad S. Solè domicilium rectè transferri, de quo iam verba facere aggredimur.

V 2

CAPVT

CAPVT XIIII.

*De Solahofij origine propriè, quæ Cella S. Solæ.**S. Solæ.**Caroli Magni liberalitate condit domicileium.**Donationes accolarum.**Rhabani Abbatis praconium.**Fuld. monast. nobilis fama.**Guntramus Rhabani nepos.*

HVIUS monasterij antiquitatem hoc diligentius par fuit inuestigare, quò iam longius à sui corporis diuulsum compage, paulatim eius obliuio ætatis quâdam senectâ obrepit. Loci fundamenta Caroli Magni liberalitate, S. Solæ iccit, Bonifacij discipulus, & collega S. Willibaldi, quocum in Eistatensis ditione Boariæ finitimâ, rem Christianam præclarè gessit. Etenim Carolus S. Solæ virtutum famâ excitatus, quo apud cæleste Numen precatorem eum sibi faceret, Ermanrico narrante, tradidit ei firmissimo clausum munimento locum, quem incoluit; cui cum accolæ regionis prædia culta, aliaque liberalitate possessiones adiecissent, quâ erat B. Solæ in S. Bonifacium, ab eoque relictam familiam, præclarâ voluntate, quæcumque istic bona peperit, Fuldensi voluit esse monasterio adiecta. Quâ de re hæc in S. Solæ virâ apud Ermanricum extat oratio: *Accolæ regionum harum quocumque aduentantes ei (beato Solæ) in Christi amore frequentius administrabant, aliquanti & prædij sui partem tradebant. Quam ille, cum timore Domini accipiens, cum his, quæ dominus Carolus Augustus ei donare dignatus est, ad egregium Fuldense cænobium, potestatiuâ manu contradidit. Vbi, Deo prouidente, modò sanctissimus, ac in omni arte peritissimus dominus Abba Rhabanus perspicabiliter fulget: videlicet nemini deuotior quàm illi magistro (puta S. Bonifacio) quem sequi ab exordio coepit; illique familia, quæ magistri suæ institutionis imitatrix, vbique nobilis habetur.* Porro crescente deinceps S. Solæ patrimonio, quò tardiùs id heredes cernerent, interuenisse quippiam cupiditatis vel ambitionis apparet. Nam, ex actis S. Solæ manifestum est, à Guntramo Regis Caroli an Luduici Capellano, Cellam cum basilicâ & oratoriis hospitaliter in seffam & administratam. Creuerat Guntramus is à puero Fuldæ in liberalibus disciplinis ac pietatis artibus, Rhabani ex fratre nepos; inde maturior, è monasterij gremio Diaconus abstractus, & palatinorum cohorti associatus, in asperrimâ illa iuga montium concesserat Regum iussu, præfectus Curia S. Solæ. Quo faciliùs

lius inde impetratum reor à patruo, vt iustâ tandem is publica que donatione, in auitam possessionem vel postliminio veniret. Enimuerò, quo ex tempore Rhabanus Cellam hanc adeptus est, omnibus inde secutis ætatibus, Abbas Fuldenfis, præpositus istic ex sui monasterij corpore constituit, & monasterium id pleno sibi iure subiectum habuit. Situm est verò in Eistatensi diocesi apud riuum Altmonam piscibus fecundum, qui Danubio receptus, vulgò nomen Altmullen iam olim habuit, in eâ soli regione, quam Marcgrauij Aneltzbachenses, stirpis Brandeburgicæ, insident. Cellæ domicilium, cum oratoriis & basilicâ, Ermanricus in Sualæ pago, Francorum more, describit, celsissimo montium iugo ab occasu circumdatum, & vno vix angusto tramite peruium. Riuus Altmona subter ex Septentrione labitur in Austrum, versus Orientem Solæhofium lustrans. Circùm ager, arte cultorum quàm naturâ feracior, tædis arborum ac pice frequens. Donationis verò à Luduico Pio factæ, tenor est eiusmodi:

Luduicus diuinâ ordinante prouidentia Rom. Imp. Augustus. Si inter mortales, mutua beneficiorum collatio, gratiam atque amicitiam conciliare solet, quanto magis per id, quod in Sanctorum, & iam cum Christo regnantium Martyrum in cælis honorem, quilibet de rebus ex diuinâ largitate concessis, conferre curauerit, credendum est promereri, & Sanctos eius patronos, & intercessores fieri. Beati sunt qui hoc deuotâ mente compleuerint. Quapropter notum fieri volumus, omnium fidelium nostrorum, presentium scilicet & futurorum solertie, qualiter nos, suggerente viro venerabili Rhabano Abbate, villam proprietatis nostræ, vocabulo Mulenheim, situm in pago Sualesfeldt, iuxta flumen Altmule, quam nos cum alio prædio nostro, id est cum Cellâ, quæ Sole vocatur, ad Fuldensem Ecclesiam, pertinente, & Alheim villâ quadam, quæ omnia prius in nostrâ immunitate habuimus, eò quòd locus venationis antiquorum Regum antecessorum nostrorum fuerit, S. Bonifacio martyri in ius & possessionem sempiternam tradimus; eâ videlicet lege & conditione, vt locus ille sempiternâ protectione, & regulari gubernatione à Fuldensi monasterio muniatur. Cuius traditionis chartam annuli nostri impressione muniuimus, & nominis nostri conscripto caractere confirmamus.

POIS
LIL

V 3

Anno . . . .
Cete-

Rhabanus
Abbas recu-
perat S. Solæ
curiam.

Situs Cella
S. Solæ.

Altmona
rius.
Adi Bruschiū
in monaste-
rio Rebdorf,
quod apud
Altmonam
iuxta Eista-
dium, vbi
Altimula, &
Almonus di-
citur.
Sualapagus.

veri
quitate
enses.

IV

S. Sole præ-
positura ab-
ducitur.

Ceterum mansit hæc Cella, quietis rebus, in fide & potestate Fuldenfis Abbatis, vsq. ad annum Christi MCCCXXCVII. quo tempore, Ioanne Hennebergenfi Comite Abbatis munus gerente, ob Godescalci à Buchenaw istic Præpositi parum felicem administrationem, Solenhofium recusare præpositos cœpit Fuldâ submissos; & ex suo cœtu constituere sibi præfectos, Marcgrauorum eam in rem adhibens tutelam & auctoritatem. Hæc deinde controuersia Romæ & alibi agitata, ad annum Christi MDXXIX. vsque partes tenuit, donec Georgij Marchionis tandem auctoritate sic discussa, vt inter arma filere leges coactæ sint: & hæresis quoque mox superueniens, religionem loco detrahit.

CAPVT XIY.

Confessio ut à Francis Orientalibus & Thuringis coram Sacerdote vernaculo sermone fieri solet, cum descriptione quadam limitum huius Ecclesiæ.

QVIA ab antiquitate nomen libris hisce dedimus, ne parerga quidem hæc omittere placuit, quæ religionem maiorum, non citra imitationem exempli, apud posteros commendent. Itaque, quam formulam in Fuldenfis Ecclesiæ monumentis sacerdoti peccata detegendi maioribus vsurpatam inuenimus, hanc Teutonifranco sermone, Latinoque ex hoc conuerso, subiicere visum est.

Confessio peccatorum vernaculo Theutonico.

Ih wir du Gote almabtigen bigihtig, inti allen Gotes Heiligen, inti dir Gotes manne, allero minero suntano, vnrehtero gitanco; vnrehtero worto; vnrehtero werco; the sîh vnrehtes gesabi, edo vnrehtes giborti, edo vnrehtes biganhti, so war so ih widar Gotes willen gitati; meinero eido, wbilero sluoho, liogannes stelannes, huores, manslhti, vnrehtes girates, edo mir iz thuruh min kindisgi giburiti, edo thuruh wbertruncanheit giburiti, edo thuruh min selbes gispensti, edo thuruh anderes mannes gispensti, girida, abgunstes, mides bisprachidu, wbilero lusto, thar ih ni zi kiribum quam, so ih mit rehtu scolta; mino ziti ni bihielt, mina fastun ni bihielt, min alamuosen ni gab, zuena ni gisuontu, sunta ni virlicz, the molh mit rehtu scolta, heliga sunnuntaga, inti heliga

heliga Messa, inti belegen wiz od nie rata, so ih mit rehtu scolta. Thes al-
les inti andres manages thes ih widar Got almachtigen sculdig si, thes ih
Gote almachtigen in minero Kristanheiti gihiez i, so ih hes gehuge, so ni
gehuge, so ih hes gethakti, so ih hes gisprahi, so mir iz slasenti giburiti,
so wabant, so gangenti, so stantenti, so siz zenti, so ligenti, so biniges al-
les Gote almachtigen bigibtig, inte allen Gotes Heligon, inti thir Go-
tes manne, inti gerno buozu, frammort so fram so mir Got almachtige
gizizi, inti mahti forlibit, inti sorgibit. Amen.

Confiteor Deo omnipotenti, omnibus Dei Sanctis, & tibi viro Dei
omnia peccata mea, iniquas cogitationes, iniqua verba, iniqua opera
mea, siue malè ea locutus sum, siue malè audierim, siue malè fecerim;
quidquid tandem contra Dei voluntatem patraui, ut sunt iuramen-
ta & maledicta mea, mendacia, furta, fornicationes, homicidia, iniuste
parta, que vel per pueritiam & ignorantiam commisi, vel per ebrietate-
tem, vel per meipsum, aut alium deliqui. Confiteor & auaritiam meam,
malevolentiam, inuidiam, detractiones, prauas delectationes, concupi-
scentias, quodque cum ex officio debebam, ad templum non venerim,
quod temporis rationem non habuerim, ieiunia non obseruauerim, elee-
mosynas non dederim, proximo peccata non condonarim, prout debui.
Festos & sanctam Dominicam non coluerim, ad sanctam Missam &
predicationem non accesserim, ut debui. Hec omnia peccata, & alia
multiplicia, quorum coram omnipotente Deo reus sum, & que in
Christianismo meo, Deo omnipotenti promisi, siue memor sim, siue ob-
litus sim, siue fecerim, siue dixerim, siue dormienti acciderint, siue vi-
gilanti, siue ambulanti, siue stanti, siue sedenti, siue iacenti; hec inquam
omnia Deo omnipotenti confiteor, & omnibus Dei Sanctis, & tibi

vir Dei, & promitto libens penitentiam, & emendationem, quantum
consciis ac testis mihi Deus & auxilium viresque mihi dabit. Amen.

Atque hæc ex Teudiscâ linguâ, quam retinere Franci Ger-
manicæ incolæ, diuersâ quidem ab illâ, quam Franci Galliarum
domini vsurparunt, & Romanam à linguæ Latinæ vestigiis
appellarunt. Neque taceo in Nithardi Angilberti historiâ, Ca-
roli Luduici Pij filij, pactioem, quâ fraternam concordiam
fanciunt, eâdem formulâ concludi, quâ confessio hæc absolui-
tur. Ait enim Nithardus ista Carolum Teudiscâ linguâ prolo-
cutum: * Fram so mir Got gewiz ei indi madh furgibit. que totidem
pænè verbis antè expressa, lucem ab interpretatione nostrâ ac-

cipiunt.

* Franc. An-
nales in an.
866. transfe-
runt, Quan-
tum mihi
Dominus scire
& posse
donauerit.

Histor. lib. 3.

* Quantum
mihi Domi-
nus scire &
posse donaue-
rit.

veri
quitate
entes.

IV

cipiunt. Ceterum ad hoc idioma proximè quidem accedit, etsi fortè sequioris ætatis, limitum quædam descriptio ab Erkanbaldo litteris mandata, qui ex Abbate Fuldensi Moguntinus factus Archiepiscopus, ante DC. admodum annos. Ex eâ quisquis hæc loca compararit, perspiciet facilè, quàm sit iam inde sonus & vsus idiomatis vernaculi demutatus. Terminorum autem finitio fuit huiuscemodi:

Vbi Iazaba influit in Fuldam: hinc adscendendo ex istâ parte Branfurst, vsque in lapideum pontem. Inde adscendendo per Hunam, vsque in Frihofanaba; & per Frihofanaham adscendendo, vsque Ruothardes. Vbi obliquè super Oboleshere inter duarum villarum Dieterichshausen & Heyensfeld: & sic obliquè super illam Hardt. Inde descendendo in Haholdezbach: ibi obliquè super Luthram, vsque ad Ogenrod in illum fontem; & sic rectè ante se in Midenbach; & per Midenbach deorsum in Fuldam. Ibi obliquè super Fuldam, vsque in villam Schmalanaha. Et sic per viam, quæ Clericorum via dicitur, vsque in Touzilhoubeth; & per Tugilum descendendo vsque in Scansfuldam. Inde per Scansfuldam deorsum in Hegibach. Inde per Hegibach adscendendo, vsque in Ammenbrunnum; & sic adscendendo, vsque ad Steinenstampff. & ibi descendendo in nigram Kalbaha. & hinc vsque in Flidenam. Inde per Flidenam deorsum in VVeidenmantzbruche. Et sic rursum in Reinenwech: inde vsque ad Sterck, * an den Stein in Mosam. Inde in veterem Schlierefam; & sic descendendo, vsque ad terminos villa Heribrachtshusen. Inde ad Regisensfeldt; & sic deorsum, per Schlierefam, vsque in Schlitisam. Et ibi per quandam viam, vsque in Meilengescheidt, in illam stratam. Et sic per illam stratam descendendo, vsque in Iazaba. Inde deorsum per Iazabam vsque in Fuldam. Scripta XVIII. Kalend. Julij, anno primo Pontificatus Domini Erkanbaldi Archiepiscopi.

*Centæ distri-
ctus.*

Atque hæc limitis circumscriptio, plurimum soli fuit monasterio propinqui; & quâ aduocatus rem ecclesiæ, pro concessio ad tempus imperio, gessit. Alioqui longè plus obtinuisset terrarum vndique, ex iis quæ loco dicenda, scribenda, manifestum fiet. Et multas retrò limitum vicissitudines extitisse, facilè docuerim; quamquam tractus terrarum habitatos nihil æquè restantur ac nemorum flexus, quæ à Buchoniæ incolis partim infessa, partim coronâ fuere circumdata; ipsique riuus, & amnes, licet

licet non maximi, piscium tamen & varietate & luxuriosâ fecurâ vel maximè fecundi. Nam præter Fuldam cognatosque minores riuos, per Werræ ripas, Buchonij Thuringiæ & Hassiæ limitem, frequentarunt; ac Mœnum alicubi transgressi, vt Regum tulit liberalitas, sparsim posuere sedes. Pago Folcfeldiæ, Huiggi Abbati, vide sis, quid vnâ Arnulphi Imperatoris & filij Luduici donatione illic cesserit terrarum! *Folcbaha superior & inferior: Fulgelesburgum cum Ecclesiâ & decimis Echenfeldiæ, Lillfeldiæ, Ostheimij, Rabanaci & Geroltzhouij,* donarunt Cæsares; probarunt Hatto Magontinus, & Adelbero Wiricburgensis, Antistites, apud Triburias. Loca sunt in collimitio Franconiæ obuia, & magnam partem vestigiis suis deprehensu facillima. De saltuum verò finibus, per famosissimam Hercyniam sparsis, quos intra extraque se gens Buchonia tenuit, quid memorem? vt enim de interioribus silcam, vbi terminus adhuc

Legitimâ seruat credita rura fide.

Branforeltum in primis adire libet, quod apud Iazaham citra Fuldam amnem exoriens abit in Occasum; ramosque versus Logonam Hassiæ riuum, & Biersteinium Isenburgicæ gentis obliquè porrigit. Id nemus ita prisce ab immunitate dictum, venatu ferarum saginæque iuxta amœnum, Abbatis nomen retinet, indicem & titulum iustæ, at non illibatæ possessionis. Notæ quoque celebritatis Spechtshartum est; quod nemus iuxta Mœnum attollitur Magontinâ ditione, & ab Austro quàm longissimè effunditur in Buchoniæ plagam Borealem, quâ patuit olim mapalibus & pastui pecorum. Etenim Rhabanum in hoc saltu legimus haud pauca occupasse loca, agrorum portione cum * Poppone Comite permutatâ. Aditus ab Ortu quoque seu Franconiæ vestibulo in hanc siluam patefactus Caroli Magni beneficiatâ, ex quo Waltzasensi pago, Holtzkiricha à saltu sic dicta monastica colonia propagata. Sed è lucis opacis iam migremus, qui quòd minimè luceant cum ita dicantur, locis interdum apertioribus amant leuari.

Ad Mœnum ac Verram diuisio porrigitur.

Folckach.

Ostheim Carthusia.

Bran vel Branforestij ex super. terminatio- ne constat esse idem quod nunc Abis- vualat.

Bran, aut potius Ban- surst, vt VWildiban. Spec. Saxon.

Speshardt hodie ingens silua, finali syllabâ Hercynia prodens reliquias.

Rhabanus fines profert in Speshartum.

* An Henne- bergio? in eâ gente multi Poppones: & situs sanet.

& stirpis genealogia, qua Popponem primum eius gentis refert ad an. 800.

X

CAPVT

CAPVT XV.

Montis S. Petri monumenta.

ECCLESIAM S. Petri cum monasterio, quam ad Orientem oppidi, mons editus ostendit, sæpè nominare cogimur. Huius consecratio litteris his commendatur:

*Otgarius
Archiepisco-
pus Mogun.
Reginbaldo
Corepiscopus
D.T.*

ANNO DOMINI DCCCVIII. INDICIONE XV. DEDICATVM EST HOC ORATORIVM IVSSV OTGARIJ ARCHIEPISCOPI A REGINBALDO COREPISCOPO VI. KALEND. OCTOBRIS IN HONOREM BEATORVM APOSTOLORVM, PATRIARCHARVM, PROPHETARVM, MARTYRVM, CONFESSORVM, ATQVE VIRGINVM, ET S. FELICITATIS MATRIS VII. FILIORVM MARTYRVM, S. CONCORDIAE, S. BASILLAE, S. EVTROPIAE, S. CANDIDAE, S. EMERENTIANAE, SS. AQVILAE ET PRISCILLAE, ET S. LEOBAE VIRGINIS.

Ornavit hanc olim basilicam inscriptione versuum suorum Hrabanus.

IN ABSIDE ECCLESIAE S. PETRI, QVAE EST
IN MONTE SITA.

*Ecce sator hominum victor super aethera scandit,
Discipulisque suis regni sacra limina pandit,
Quem sic venturum Angelica hic oracula spondent.
Cætus Apostolicus pariter cum plebe fidelis
Dona Paraleti igne micante capit.*

IN DEXTRO ALTARI.

*Martyribus Christi cunctis hæc ara locata est,
Præcipueque istis, littera quos numerat.*

IN SINISTRO ALTARI.

*Sors Confessorum Christi hanc obtinet aram,
Quos aula cæli possidet atque tenet.*

IN CRYPTA SVBTVS ALTARE PRIMO.

*Hac Baptista potens sacrâ venerabitur arâ,
Hac vatum turba atque patrum colitur.*

ALTARE MEDIO.

*Virgo Dei genitrix hanc aram ritè teneto,
Hanc tecum habeat virgineusque chorus.*

ALTARE TERTIO.

*Hoc altare Dei Michaël Archangelus ornat,
Hocque colunt pariter agmina & Angelica.*

Porro in huius Ecclesiae, mutatâ licet sæpè fabricâ, ab loci tamen incunabulis, nisi fallor, obseruo, solido in saxo venerandas illustrium hominû insculptas imagines. Frontali latere turris exterioris, lapidea tabula verus, operi non antiquo inserta, in quâ ecclestam S. Bonifacij iconographiâ: quæ magnum argumētum habet singulis in partibus veteris amictus Pontificalis, infularum & mitræ. pedumque quod manu gerit, eius haud dissimile est, quod in sacratio asseruatur.

X 2 Verum,

veri
quitate
mens.

IV

Verum, quia S. Bonifacij effigies iam nobis in oculis, eandem reuerenter habuisse maiores, ex eorum sphragismis, & caractere sigillorum, clucescit. Nam, quæ antiquiora nancisci licuit, in his se Diuo planè supplicem amictu monastico, ipsa offert congregatio. Et S. Bonifacius instar Antistitum priscorum, manus articulum conformat duobus infimis conclusis digitis, ceteros eminentes ad benedicendum porrigens, infesto pollice. Qui gestus, ut veterum oratorum, sic Episcoporum etiam olim fuisse, scitur, confidentium in loco, qui Salutarium Latinis, ἀσπασινδν Græcis erat, cum populum alloquebatur & benedicebant. Sigillum conuentus maioris Ecclesiæ Fuldensis.

Episcopi benedicentis gestus. Apuleius Miles. 2. I.S. 4. Propt. eleg. 7. * De Salutariorio, quod & Receptorium, Secretarium, Diaconicon, ad Ioan. Sana-ro in lib. 5. epist. 17. Sidorij.

At hîc porticus aperitur pro vestibulo templi, cuius turrata fastigia, si non situ, at figuræ modo, satis exprimunt culmen præsentis basilicæ.

Et

Et eiusdem patroni sui sedentis & docentis imaginem Ful-
 da ciuitas piè quondam in Reip. vel communitatis suæ figillo Hodie S. Sim-
 plicium pra-
 ferunt.
 venerabatur:

Quo verò laudum præconio Martyrem & Apostolum af-
 fari soleant maiores, Hymnus docet nuper inter Rhabani poë-
 mata repertus.

HYMNVS IN LAVDEM S. BONIFACII MARTYRIS.

*Inclita Sanctorum cum gloria crescit ubique,
 Et meritum splendor fulget in orbe soli.
 Asia magnificat Iacobum, Ausonia quoque Petrum,
 Joannemque Ephesus, Africa Cyprianum.
 Non minus exultat celebrans Germania laudes
 Et Bonifacii opus martyris almificum.
 Ordinat hunc Roma, mittitque Britannia mater
 Doctorem populis hoc decus Ecclesie.
 Pontificem summum signorum fulmine clarum,
 Eloquio nitidum, moribus egregium.
 Tanta prophetalis quem gratia fulcit honoris,
 Ventura ut multa retulit uti noua.*

X 3

Quem

*Germania
 S. Bonifacio
 martyre &
 apostolo suo
 latatur,*

*Romã sibi
 misit,*

*Miracula
 claro,*

Francorum,
Fresonum,
Saxonum
doctore,

Quem Francus, Fresoque simul, Saxoque ministrum
Æternæ vitæ prædicat esse sibi.

Quamquam Fresonum gens moribus effera semper
Martyris ergo manus sanguine polluerit.

Prædixit Christi sed vox verissima, quod nunc
Cernitur impletum pluribus esse locis.

Quod terrâ moritur frumentum plurima confert
Semina, fructumque multiplicare studet.

Sicque sacerdotis Domini latissima crescit
Paucis ex granis glorificanda seges.

Mortuus ecce modò, viuensque solebat vt antè,
Lucretur Christo agmina multiuaga.

Signa mouent populos, cernunt magnalia cæci,
Surdorumque sonus auribus ipse tonat:

Morborem fugiunt labe, furor impius atri
Dæmonis absistit Martyris ex precibus.

Sicque suum famulum Christus ditauit honore,
Vt regnet cælo, imperet atque solo.

Multorum æternas Dominus dat crescere laudes,
Quos fidei meritum fecerat esse sacros.

Sed meritò Ecclesia laudantur in orbe magistri,
Quos opus & verbum præparat atque fides.

Ergo vir iste Dei spernens mundana, reliquit
Pro Christo cuncta qui meliora daret.

Centuplicemque metens fructum hinc accipit amplum,
Insuper æternam possidet & requiem.

Dignus laude quidem est vitam sine crimine ducens
Qui cui sic metas clauserat & numeros.

Accola iam Domini, sæuum iam vicerat hostem,
Cum Christo regnat accola iam Domini.

Gaudia magna Dei iam intrauit letus, & ille
Inuitat nos ad gaudia magna Dei.

Sanguine nempe suo requiem sibi comparat almam,
Imperat hanc nobis sanguine nempe suo.

Martyrio decorat quicquid Germania nutrit,
Et propriam sobolem martyrio decorat.

O patria, ô populus, tanto ditata patrono,

Post mortem
fidei propa-
gatore,

Miraculis
claro,

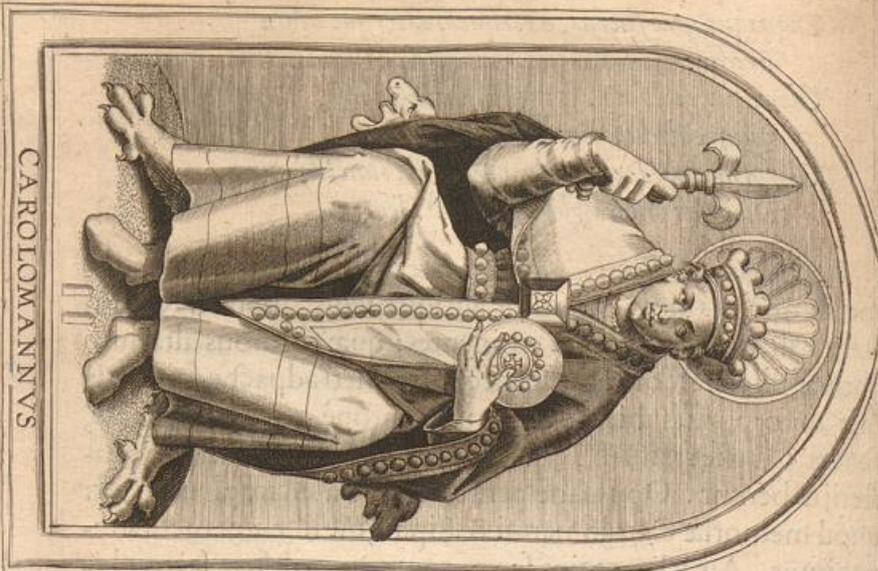
Cælo terræque
inclyto, glo-
rioso.

Per quem vita venit, ô patria, ô populus.
 Dignaque quæ fueras, ô terque quaterque beata
 Præsule hocque regi, dignaque quæ fueras.
 Gloria digna Deo talem qui illum dedit esse,
 Quique dedit nobis, gloria digna Deo.
 Gloria magna Deo semper per secula cuncta,
 Dicamus omnes, gloria magna Deo.

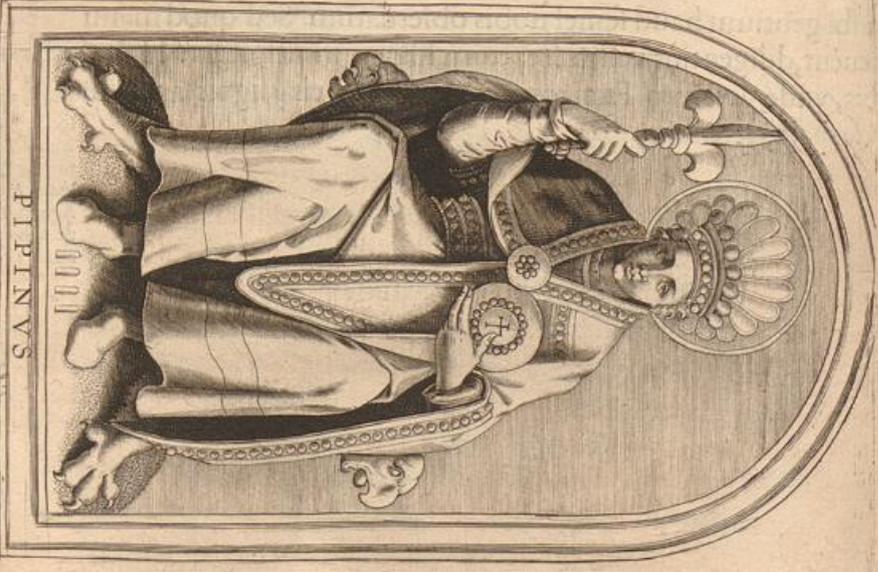
Redimus ad S. Petri. Interiore templo, quo vtrimque collocata aræ, ex ruinis, vt opinor, antiquæ sedis, duorum Regum statua illata, plana, non eminentes: quæ cornibus altarium abditæ, illic memoriæ causâ occulto parieti adpactæ sunt. Ipse oris & corporis habitus, & geminus propè vestium ornatus, suadet par esse fratrum, quibus incunabula Fuldensis monasterij debentur. Opus sanè peruetus, & maiestate plenum est: quod memoriæ Carolomanni & Pipini, hîc libentes meritò reponimus. Amictus regius seu purpura, non dispar sacro pluuiali; & orbis in manu cruciferus. Additi balthei super tunicâ gemmati; & ab istâ ætate, non inuenusta diademata. Schema alibi gentium haud semel nobis obseruatum. Sed quod manu tenent, diligentius velim sceptrum liligerum adspicias. Habebis, vnde veterum Francorum lilia in clypeis, signis ac veste vsurpata, defendas.

Lilia Fran-
 corum
 Papir. Mas-
 son. lib. 3.
 Annal Fræc.
 reg. in Phi-
 lippo Aug.
 Aubert. Mi-
 ra: Chron.
 ad an. 1422.

Extat

CAROLOMANNVS

PIPPINVS

Bron
 Anti
 Fulda
 S
 6

Extat & hîc,
Conradi Ab-
batis eius no-
minis primi se-
pulchrum, &
epitaphium in
orbe descri-
ptum.

CAPVT XVI.

*Amictus seu habitus veterum Fuldensium
monachorum, victus, & Regula.*

MODESTVS Candidi collega, arte pictor, in perantiquo membraneo codice, habitus prisca lineamenta quædam adumbravit. Ea nos posteros ducimus ignorare non debere: etsi rarus amator iam sit *tristium lacernarum*. sed

O vitam nobis non rustica vestis inesset!

Archimandrita quidem amictum in Ratgario alicubi expressimus. Hic iam proprium damus cœnobarum: eumque geminum. alterum, qui tunicato similis cum ependyte, familiarior: alterum, qui togatus & fermè inter diuina, vel ad publica munia sumi consuetus: quem siue Flocum, siue Cucullum, cum Clementinis Extrauag. de statu monachorum, cap. Ne in agro, faciamus, laxum & amplum videmus esse vestimentum, addito capitis tegmine, manicatum, & Cappæ simillimum, quæ hodieq. Transalpinis nostratibus est in vsu. In priore, Colobium siue Lebetonem à tunicâ distinxere maiores; quæ tanquam saga cucullata absque manicis, & ἀχιεῖδοντε humeros ambire tantum placuit; quod genus, seu ἡγτανάριον Orientalium monachorum, seu Lebitonarium Isidori, seu denique Analabum, id est Scapulare, interpreteris, in medio hîc relin-
quimus.

Martialis.

Ex Calpurnio.

Smaragd. in cap. 45. Ex-
pos. reg. S.
Benedicti.
Turrecre-
mar. Tract.
121.

Voss. ad
Tom. 2. S. E-
phrem, c. 88.

Y

Prioris

Prioris id esto schema, quo CANDIDVS & MODESTVS dis-
sertantium inter se ritu componuntur.

Posterioris in legatione ponitur, quæ ad Hludicum Cæsa-
rem impetrando nouo Abbati destinata.

RESPONSIO IMPERATORIS FRATRIBVS APERITVR

Enim-

Enimverò, quàm vetus Congregatio sui fuerit amictus habitusque tenax, circa annum Domini MCCLXXXVIII. Marquardo, eius nominis secundo, sedente, præclaro exemplo prodidit. Rem verbis ipsis propè Scriptoris exequar, qui tunc vixit:

Marquardus Abbas per Decanum ceterosque Prælatos sæpè monitus, vt in ipsorum maximè præsentia, non nisi in cucullâ vel cappâ appareret; respondebat, eorum se monita non tanti facere, ipsorum minus esse, chori disciplinam procurare: eam itaque rem, omisso se, ipsi diligenter agerent. Suum esse, tapardâ seu togâ, & quâ libeat veste vti. Ergo, cum nil proficiunt monasterij proceres, exspectant videlicet diem S. Marci Euangelistæ, quâ die, inquit Scriptor, more solito, domini nostri, nudis pedibus, cum crucibus & reliquiis in Ecclesiam Heimbach prodeunt. Tunc Abbas Marquardus tapardo indutus, pelliculis lautè suffulto, panè domini instar adequitabat; nec sine comitum fastu, templi odeum subibat. Id verò domini & Prælati non ferentes, Decanus, & cum eo primarij, Abbatem adeunt; togâque exutum, veste religionis vel relubstantem amiciunt. Atque ita illic Abbas, eiusque sectarij in magnâ confusione steterunt. Hæc Scriptor actorum Marquardi. Nec mutauit Benedictinæ familiæ proprius amictus antè, quàm hæresi nouisque moribus mutatâ Germaniâ, seuerior ille cultus sperni cœpit. Hinc honesta cleri decensque toga placuit, terento scapulari, id ita cogente temporum iniuriâ; & nonnullo quoque assensu Legati Apostolici, qui, qualis qualis, colorum factionem sustulisse dicitur, cum vno in templo, monachis permisti clerici, hi candidati, alij pullati; magno cultus discrimine ad id vsque tempus incederent.

Iam etiam verò, ab amictu non seiunxero victus rationem, quæ S. Bonifacij primæuo instituto, seueris certè legibus, intra vini carnisque abstinentiam stetit. Quid multa? carnis primum probatissimis monachorum olim in deliciis fuit; cibus, vt in aureo sæculo prisæ mortalium genti, fruges & arborum poma, quæque alia ferè sponte terra gigneret. Ægypti & Thebaidos miracula repetere quid attinet? quæ sub axe frigido, vbi venter nimis quàm caret auribus, alicubi in admirationem dumtaxat, at plurimum nunc hæresis vitio in risum abiere; vt minimè iam verendum sit, ne talium aqualiculus, illâ Menenij Agrippæ partium conspiratione, fame tandem vel inediâ de-

Marquardus Abbas corripitur à primoribus congregationis ob neglectum habitum.

Taparda hodie, in vsu vernaculo.

Supplicatio S. Marci in Heimbach pag. 4. mill. p. ab oppido.

Marquardus Abbas publice confunditur.

Habitus mutatio ob hæresim inualecentem.

PP. Verger. Clementis VII. & Pauli III. Leg. in German.

Ind. lib. prohib.

Sur. in ann. 1567.

Biblioth. Geln.

victus.

S. H. e. on. lib. 2. contra Iouinianum.

belletur. Sed de abstinentiâ nobis erat institutus sermo; quæ, vt à religiosis ascetis ad elidendas inflammata cupiditatis vires, frenandamque libidinis omnem pestem, vtilissimè colitur & experitur, ita pro rerum & temporum ordine, non rarò vel adstrictior poni, vel solutior adstringi solet, dilectu modoque dispari. Sulpitius Severus, meo quidem animo, Monasticæ bonus æstimator, festiuè sanè *edacitatem in Gallis* notauit, quæ breui confinio ad vniuersum pertineat migrétve Celtarum genus. Et verò abstinentiæ palmâ, & ieiuniorum seueritate, inferiores ab Orientalibus longè relictos Occiduos, in confesso est. Scitumq. illud Sulpitij, *edacitatem in Græcis gulam, in Gallis esse naturam.* Itaque harum regionum ascetis, cæli non mitissimi, & fragilitatis humanæ respectu, faciliùs indultum arbitramur, vt mox à carceribus ipsis interiungerent & respirarent, quo ne lassiprope metam conciderent. Quâ de re documentum posteris relinqui placuit, quod monachi prisce *Capitulum* dixerè *neccessariò sciendum* de Luduico Pio Caroli Magni filio.

Quod monachis in ciuitatibus & in matricularibus Ecclesiarum locis consistentibus, qui cum maximo labore & studio diuinum seruitium toto anni tempore peragunt, obtinuerit apud Papam sui temporis Gregorium, faginatæ vti cibis; & post Vigiliæ æstiuæ noctium, atque in festis duodecim lectionum post Matutinas, somno reficere corpus.

Nefas tunc habitum vel tantillum à regulâ discedere semel adamatâ, ni legis gratiam faceret legum summus arbiter.

Porro Regulæ auctorem quâ reuerentiâ complexi sint Buchonij cœnobitæ, vel indicio sit perantiqui codicis attestatio, in quo ad calcem regulæ S. Benedicti adtextitur hoc præclarum inmemosynon beati patriarchæ:

Codex peccatoris Benedicti. Væ mihi misero habenti contrariam mihi rem. Qui reus in his omnibus, *quæ aduersantur moribus meis malis. Tu verò horum lector,

Dialog. 1. c.
2. & 4. vitæ
S. Martini.

Carnium
usus.
Sagina, quæ
Canonis
Sagimen, sa-
pè pro carne.
Adi DD. su-
percap. Pre-
sbyter. dist.
82. & Nicol.
Serar. ad e-
pist. 142.
S. Bonifacij.

Regula.
MS. ex B.
Virg. monte.

*quia

Et or, si tuam videris vitam concordare præceptis, orans pro scriptore, codicem redde domino suo.

Hac verba sancti patris reperta sunt in fine Regule, quam ipse manibus suis propriis scripsit; & S. Mauro, cum eum ad Gallias mitteret, tradidit: quæ Dominus ac venerabilis Abbas N. cum apud maius monasteriũ Turonense, in eadem Regulâ, quæ ibi pro reliquiis seruatur, inuenisset, rogauit sibi apud Cluniacum transmitti; & in hac Regulâ nostrâ, pro amore ipsius sanctissimi patris nostri, iussit studiosè describi.

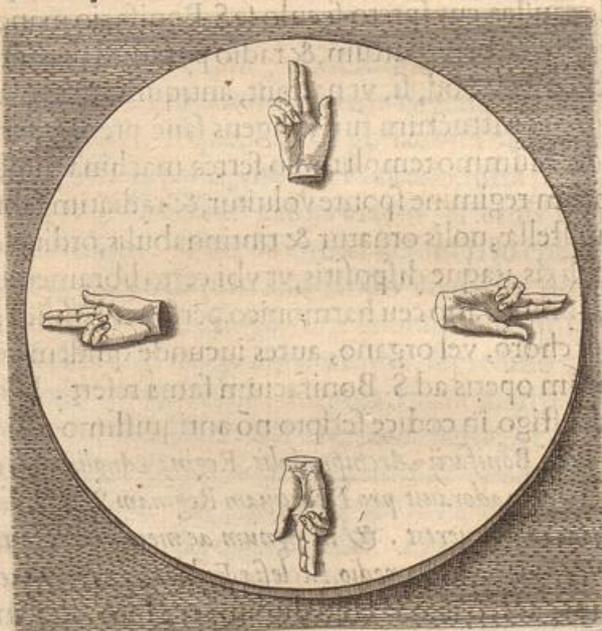
*Ruthardus: is monasteriũ B. Virg. reformauit, cuius hic MS.

CAPVT XVII.

Juramentorum Symbola. & Stella pensilis notatio.

MEMORATV quoque dignus orbis, medio pavimento principis ecclesiæ, in eminenti saxo descriptus; in coe ex are fulx visuntur quatuor manus, in totidem porrectæ plagas, digitis eum in modum conformatis, quo solet, dum sacramento rogati alicuius in verba iuramus, & sacra contingimus.

Symboli talis admodum est imago.

Y 3

Notio:

veri
quitate
nes.
V

Notionem inquisuimus, sed litteris certis nihil adhuc comprehensum eruius. Ex famâ tamen & traditione veterum, plerique interpretantur, quatuor prouinciarum, puta Thuringiæ seu Hassiæ, Wederauiæ, Saxoniam, Boiariæ debita huic Ecclesiæ sacramenta notari; quarum magnates principesque hoc iurisiurandi ritu fidem & obsequia olim adstrinxerint, & se eius fore defensores professi sint. Et accipit hæc interpretatio ex vicinâ Hersfeldensi ecclesiâ lucem: vbi in fastigio basilicæ longè supra tectum prominet inaurata manus iurantis gestu, exerto cum indice medio digito. Quam rem coram percontatus, accipiebam à fide dignis, *Symbolum esse Luduici ac Lotharij Imperatoris, qui monasterij & ecclesiæ tutelam promississent.*

Extat item Fuldæ in sepulchretis primariæ ædis illustris viri SEMONIS LAICI DE SLITSE monumentum, sculptura lapidis propè detriti, in quo Goertziorum scutum gentilitium, & annexa crux, cui manus è nubibus emicans, iurantis ritu, incumbit, cum huius scripturæ vestigiis:

DEXTERA DN̄I FECIT VIRTVTEM.

Vbi & Symboli nota, & Laici titulus, indicât nobili capiti magnas fuisse causas, cur spreto sæculo se S. Bonifacio manciparet.

Iam age: stellæ benè vastum, & radio pyramidali contextum opus, lultremus; quod, si, vt narrant, antiquitus hac magnitudine ex auro constructum fuit, ingens sanè pretij pondus habuit. Pendet è summo templi tholo ferrea machina funibus innexa, quorum regimine sponte voluitur, & radiatim fabrefacta in modum stellæ, nolis ornatur & tintinnabulis, ordine & serie quadam affixis, itaque dispositis, vt vbi certo libramento gyatur stella, tinnitu variò ceu harmonico perfonet basilica; & occinente vel choro, vel organo, aures iucundè quidem permulcet. Inuentum operis ad S. Bonifacium fama refert. Ego, dum multa peruestigo, in codice scripto nō antiquissimo, ita reperi: *Tempore sancti Bonifacij Archipræsulis Regina Angliæ N. idololatra stellam auream adorauit pro Deo: quam Reginam S. Bonifacius ad fidem Catholicam conuertit. & in signum ac memoriam, fecit rotam auream, & vsque hodie in medio Ecclesiæ Fuldensis pendens cernitur. Nec mirum, aureo iam sæculo dudum euoluto, stellam hanc denique factam aheneam aut ferream. In orbe, qui axis mo-*

Goertzia
sirps.

Stella pens-
ta.

NONI

ε Y

diolo

diolo proximus, vnciales procusæ litteræ, quæ operis conditi
tempus loquuntur:

ANNO DOMINI MILLESIMO QUADRINGENTESIMO XIII.

CAPVT XVIII.

De curâ mortuis impertitâ, & defunctorum epitaphiis.

RELIGIOSVM Ethnicis erat, si ad mentionem defunctorum non statim testarentur memoriam eorum ab se non sollicitari. Verum huius nos superstitionis securi, neque *δυσφορμια* mortis, neque tristi omine mortalitatis, pacem defunctorum lædi putamus. Quin hos potius in profanis censemus, qui diem eis æternum insititio & letheo somno diffindere, & vitam, quantum in ipsis, post funera eripere, inter arcana fidei suæ ponunt. Opportunè venit in manus epistola Custodis monasterij Fuldenis ante centum amplius annos scripta, ad Decanum monasterij sancti Xisti in Holtzkirichâ: qui cum alia ei quæsitâ proponebat, quibus is eruditè respondit, tum præcipuè cognoscere cupiit, quid muneris & officij monasterium principale defunctis impertiret. Rescribit itaque Custos, hoc inoleffe moris, vt quem Deus ex hac vitâ Sacerdotem euocarit, huic sacrificio trino, vnoque Psalterio, iusta persoluta censeantur. Qui ordinis illius exors vixerit, ei ternis vigiliis cum Psalterio parentari. Porrò nomen defuncti in ephemeridem referri, vt inde exemptum aliquando veniat in notitiam eorum, quibuscum sit suffragiorum & orationum inita societas. Quippe id moribus receptum antiquis, septennio quoque descripta schedis defunctorum nomina, omnem in partem traici: quo tempore Rotulario id curæ mandatur, vt confederata monasteria obeat; penes singula, memoriæ & officij causâ, defunctorum titulos relinquat, piisquæ suffragiis eorum, pro fœderis icti sanctimoniâ, commendet. Id verò hîc ritus extitisse peculiare; vt, qui monachus humanis excessisset, ad funeris vique Tricesimam, ceu superstes itidem esset, cibi sui dimensum acciperet; & portio hæc, seu præbenda, vt nuncupant, eius nomine

Plin. lib. 28.
c. 2.

Orationum
pena pro de-
functis.

Communica-
tio suffragio-
rum.

Rotularij
munus.

Elemosyna
pro defunctis
peculiaris vi-
tæ.

mine alicui interea pauperi cederet. Hic verò pauper, si quidem visus idoneus, & locum defuncti in triclinio occupabat, & vnà assidens cibum cum cœnobitis capiebat, ita, vt nec solitæ refectio- nis quidquam huic detrahi posset. Sin communis mensæ capax non fuisset, extra cœnationem præbebatur idem cibi modus. Addit huius ritus obseruator, rem in memoriâ patrum fuisse Fuldæ gestam, insigni piaculo huius defunctorum manibus subductæ pietatis.

*Elemosyna
defunctis
subtrahere
formidabile
exemplum.*

In magnâ mortalitate, triginta simul ferè cœnobitas, morbi atrocitas abstulerat. Hic Cellarius, penes quem administratio victus, indignans, tantam ali quotidie pro defunctis pauperum turbam, præbendam imminui iubet, audetque accidere solitam agapen. Sed non diu impunè sordes eas, an transgressio- nem, tulit. Matutinæ horæ inuitabant hominem ad stata pre- cum & nocturnam psalmodiam. Hæc dum numero petit, ob- uios habet defunctos, magno venerabilium monachorum com- itatu. Sistunt euntem; & ad exedram piacularem cogunt di- uertere. Hic, *veste nudatum, humi sternunt*, loquor cum veteri

*Disciplina-
rum usus.*

Scriptore, *& virgis ad sanguinis copiosam effusionem disciplinantes, relinquunt semianimem.* Abeuntium hæc vna, & minax oratio: *Quare subtraxisti nobis portionem nostram? Breui moriere.* Et com- minatio prædictioque veracem ilicò euentum habuit. Nec pi- get eiusdem rei gesta seriem publicis veterum scriptorum mo- numentis attestatam in luce meliore ponere, ne, vt parum ami- ca sunt asceticis rebus huius temporis ingenia, à recente & do- mestico teste impositum nobis arbitrentur alij; alij narratio- nem ceu parum suo stomacho conuenientem, & intempestiuè propositam, delicatè fastidiant. Eam itaque primùm, quod sciam, Wilhelmus Malmesberiensis, prudens Angliæ scri- ptor, publicauit; inde, ex hoc Vincentius suo in Speculo ad an- num Christi MCV. retulit, satis ad maiorum traditionem ap- positè, nisi quòd Abbatis exitum priuatæ litteræ huic euento subtrahant: *Eo, inquit, tempore in cœnobio Fuldensi exitialis lues grassata, prius Abbatem corripuit, mox multos monachorum exstinxit. Superstites primò sibi quisque timere, orationes & elemosynas lar- giores facere; sed, processu temporis, vt est natura omnium, pedetentim, metu dempto, omittere cœperunt; præsertim Cellarius; qui palàm cla-*

*Exempli at-
testatio.*

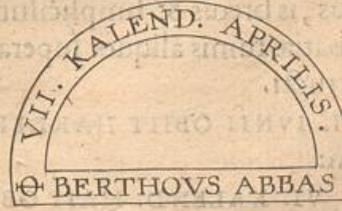
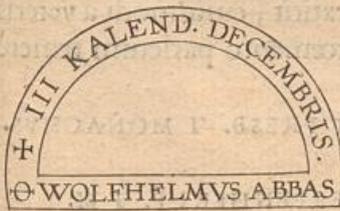
*Lib. 3. dere-
bus gestis
Angl.
Spec. histor.
lib. 26. c. 607.*

mita-

mitabat, non posse penum tot expensis sufficere: sperasse semper se aliquod ^{* alluam-}alluamentum, pro tot elationibus funerum: nihil vltra spei esse, ^{-ium,}si, quod viui nequissent, mortui consumerent. Itaque, cum quadam nocte, propter necessaria, diu soporem distulisset, tandem elaqueatis morarum nexibus in dormitorium pergebat; & ecce, videt in Capitulo ^{* Abbatis}Abbatem, & omnes qui obierant illo anno, eo quo decesserant ordine, sedere. Tremens, & effugere gestiens, retractus est, increpitus, & more monastico flagellatus, audiuit verba ^{fore vicarium: nam}Abbatis in hanc ^{Abbatem}sententiam: Stultum est de morte alterius emolumento inhiare, cum ^{obiisse peste}obierit, cuiusque sub eodem pendeat fato; ^{per hac tempora, non liquet.}*impium esse, cum ^{* imperium}Monachus ^{Vincent.}omnem vitam suam in Ecclesie consumpsit obsequio, ut ^{* ne}careat saltem ^{synecdochicè.}vnus ^{* scito te}anni post mortem stipendio. Scito ergo te citissime obiturum; ^{* tam}sed quidquid pro te fiet, ad aliorum, quibus abstulisti, referetur ^{com-}modum: modo ^{com-}& ^{com-}alios corrigere exemplo, quos corripuisti verbo. ^{com-}Abiit ille, & nihil se vanum vidisse, ^{com-}* recentibus plagis, quam morte ^{com-}proxima, demonstravit. Ita Malmesberiensis. Quid mereantur & luant, sit mihi fas dicere, qui non monachis in Christo pie defunctis, sed tot eleemosynarum ac stipis acervos, ex Crucifixi patrimonio congestos, velut in luxurie triumphum ducunt?

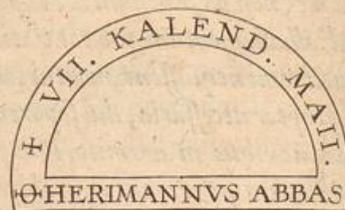
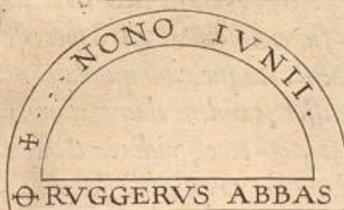
Et, quia sepulcralis imaginis umbras dum premimus, simul atterimus, quò ne fugiant profus, eorum aliquam varietatem exhibemus.

ANTIQUIORVM.

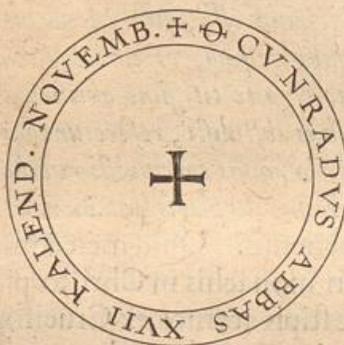
Z

Cœno-

MEDIORVM.

VI. KALEND. MARTII

V. KALEND. APRILIS

Cænobitis eximiis, si quis olim titulus honoris causâ concessus, is brevis & simplicissimus extitit, cuiusmodi à veteris Abbatæ ruinis aliquot superant, cæmento parietum temerè adstructi.

In pariete
turris S. Mi-
chaëlis.
In peristyllo
Orientali.

III. IVNII OBIIT HARDERADT PRESB. T MONACHVS.
Item:

VI. KALEND. MAII OBIIT ERPENHERI P. T M.

Neque

Neque ab hoc polyandrio par illustre siue fratrum, siue magistratum, excluderim; quos non aliis retrò litteris cognitos in oratorio trium SS. Regum vicino sepulcris Abbatum, maiores vno tumulo clauserunt, rhythmicis hisce versibus saxo, pro Epicedio, insculptis:

FVLDA GEMIT. DICES SVMMOS RARESCERE CIVES.
 FERT GRAVE IVSTITIVM GRANDE PER EXITIVM.
 VERNA LOCI DIGNVS PAVSAT PATER EN EDELINGVS.
 STRENNVVS ET FRATER. VIR BONVS EZZO PATER.
 OPPIDO LVGENDI, MORVM GRAVITATE VERENDI.
 SERVI QVIPPE DEI FORMA FVERE GREGI.
 VITAE XPE DATOR, HIS PARCE DEVS MISERATOR.

DAQVE STOLAS DIGNAS, DENVO CVM VENIAS.
 Claudio iam hoc caput, & vnà librum, disticho: quod in antiquis huius loci epitaphiis legebatur:

Mortis vel vita brevis est vox: Ite, Venite.

Dicetur reprobis, Ite: Venite, probis.

FULDENSIVM
ANTIQUITATVM
LIBRI III.
ARGVMENTVM.

HIC liber quadam est præcedentium attestatio, et si reconditam promit ex omni memoriâ monumentorum gazam. Nam Sturmij Abbatis acta, qua quidem reperiri potuerunt, ipsiusq; Bonifacij flagrans in huius monasterij religione propagandâ studium, & discipulorû eius gratam iuxtâ piamq; in defuncti magistri beatos manes beneficentiam; mox Regum, Principum, populorum, omnisq; sexus & ordinis extollit in eundem immensam liberalitatem. Scrinia reserat, eruitq; libellos vetustate propè sepultos, præsertim Rudulphi diu exspectatum, de origine omnium ferè circumiacentium monasteriorum; narratq; huius ore, quo adparatu caerimoniarum reliquiæ olim importatæ. Postremâ sui parte, vectigalium accessiones; & donationum, traditionum oblationumq; formulas edit nonnullas, pro illorum temporum usu, scientiæ haud temnendæ. Desinit tandem in Marquardum Abbatem; qui, ut illa fuit ætas, impolitâ quidem, at magnificâ oratione, monasterij ab se vindicati ac restituti famam, posteris reliquit.

IN-

INDEX CAPITVM.

CAP. I. II. III. IV. V.

Vita Sancti Sturmionis.

CAP. VI.

S. Sturmis acta ex Breuiario maioris Ecclesie.

CAP. VII.

Varia eius elogia.

CAP. VIII.

Priuilegium S. Sturmio à Stephano Papà datum.

CAP. IX.

S. Sturmij canonizatio & eius promulgatio.

CAP. X.

S. Bonifacij aliquot Epistole, curam eius in ecclesiam hanc & vicina loca testantes.

CAP. XI.

Documenta prisca liberalitatis & munificentie in Fuldense monasterium.

CAP. XII.

Quæ à Carolo Magno; & ad eum supplex libellus.

CAP. XIII.

Reliquiarum translationes, & condita monasteria.

CAP. XIV.

Rudulphi historia de erectis à Hrabano Ecclesiis, & importatis Reliquiis.

CAP. XV.

Henrici Imp. sancti preceptio, donatio, pacificatio.

CAP. XVI.

Pie maiorum donationes, oblationes, traditiones.

CAP. XVII.

Restitutio monasterij facta Hadamari & Marquardi Abbatum industria.

CAP. XVIII.

Marquardi narratio de gestis à se rebus, & magnis in ecclesiam hanc suis meritis.

Z 3

IN-

INGRESSVS IN REM.

T, qui præclari erudiendis ingeniis dediti magistri, artem ducem & præceptricem sequuntur, non vnâ ac simplicem insunt viam, quâ doctrinæ rationem auditor percipiat: ita nec is, qui illustrium hominum etates & tempora persequitur, vno eodemque picturæ colore res eorum adumbrat; sed modò densius

spargit copiam & vbertatem quamdam antiquitatis, modò pressus argumenti angustia, materiam eandem extenuat, cohibetque. Et suppetat licet interdum locus, vbi liberior & lætior sese efferat oratio, sapius tamen, vt humile est hoc scribendi genus, quamdam mœstitiâ sponte sequitur. Quo facilius, opinor, culpâ & reprehensione vacabimus, si sermonis vt picturæ lineamenta, diuersis coloribus, exprimimus; cum præsertim eum nobis polliceamur huius consilij fructum, quòd, quæ fidei faciendæ causâ scribenda suscepimus, hæc ipsa longè quidem testatiora fore speremus, vbi membra partesque singulas seorsim exposuerimus, & ceu fontes recluserimus, vnde narrationis præteritæ vis omnis & robur emanauit. Ac, fateor, in his ipsis litterarum fragmentis, quæ vndique colligimus, haud pauca non integra legi, vel *ὀλοκλιμα* prodire; multa suis annis, & temporum notis, destitui; alia etiam, instar Deiphobi, dilacerata atque distracta, vnum in corpus ægrè coalescere. Sed in illis veteris scripturæ tenebris, fatentur maiores ipsi, causas sibi fuisse haud iniustas, cur alicubi caliginem hanc non discuterent, cum Scoticam siue Britannicam calligraphiam, cuius hîc vsus fuit antiquissimus, haud facillè possent assequi; & pleraque describerent ex obsoletis veterum aduenarum membranis. Quare cum ducibus hîc peritis, & magnâ luce clarioris documenti, careamus; mirari prudens nemo debet, has cuiusmodi reliquias, non ab omni labe intactas & nitidas exire, sed etiam seueriore vultu in publicum venire. Neque interim magnopere nobis est reformidandum, ne rebus tam variis atque seiunctis

MS. lib. pri-
uileg. donat.
tradit.

ctis

Brow
Antiq
Fulde
57
9

Etis in capita certa coniectis, scopas, vt aiunt, videamur diffoluisse. Nam, cum antiquum & velut sepultum diu thesaurum eruimus, in quo nihil non quantiuis pretij est, quidquid demum sese offert; otiosum & superuacaneum habeas, auro argentoque cum potiare, vtrum ex his, quo loco ordineque promas, anxium cum animo trahere. Ergo rei seriem iam nouam orsi, à S. Sturmionis vitâ, principium petamus.

VITA S. STURMII
ABBATIS PRIMI
MONASTERII S. SALVATORIS
FVLDÆ

olim à Georgio Wicelio ex MS. Latinis iam amissis
Germanicè excerpta editaque,
nunc primùm Latinè reddita, & aliis
documentis illustrata.

CAPVT I.

*Sturmionis educatio, viuendi genus, peruestigatio
loci ad monasticam vitam idonei.*

VM S. Bonifacius, peritus Dei domus Architectus Germaniam superiorem obiens, ad verum Christi cultum incolas eius gentiles adduceret, hæreticos peruinceret, Catholicam Ecclesiam amplificaret; non defuisse aiunt ingenuos & probos homines, qui liberos suos huic sancto Doctori erudiendos offerrent. Atque in his extitisse adolescentem, cui^a Sturmio nomen fuit; qui ex^a Norico ortus, nobili parentum stirpe. Hic à S. Bonifacio benignè susceptus, inter peregrinandum Frideflariæ^b Wigberto Presbytero traditus est in disciplinam; cuius in scholâ adolescens magnos

^a S. Sturmio,
Sturmi, Stur-
mus, var.
leñ.

^a i. Bannaria,
adi lib. r. c. 3.

A S. Bonifa-
cio traditur
in disciplinâ

S. VVigberti.
^b Antiq. lib.
r. c. 3.

Presbyter factus claret doctrinā & miraculis.

*Vide sis in actis c. 6.

Monasticam & eremum colere proposuit.

Locum quaerit huic vita idoneum.

^b Lib. 1. antiq. c. 3.

Herolfesfeld seu Hersfeldia prima sedes.

Hersfeld.

A Sturmione & Bonifacio magnus habitus locum delectus.

gnos quotidie fecit progressus, praesertim in scientiâ sacrarum litterarum, breuique euasit virtutis studio, & Christianis moribus excellens. Vbi igitur adoleuit, & presbyterij gradum suscepit, hoc praecipue munere fungi voluit, ad erudiendum alios, & exhortandum. Eoque sanctimoniam, Deo beneficiente, ^aperuenit; ut etiam miracula non obscure patraret. Decevit hinc ipse arctius complecti vitae genus; & in eo se Christo Domino consecrare, scitu tamen & voluntate magni doctoris Bonifacii. Qui certe pium Sturmis propositum non improbauit; sed eum, quando id ab se postulatum erat, cum benedictione in pace dimisit; simul imperans, ut in Buchonię solitudinem concederet, atque ibi idoneam sedem sibi, aliisque se secutis, exquireret. Sturmi ergo duobus comitatibus eiusdem propositi sociis, promptè quidem paruit; & iter vnà ingressi ipse sociique, ad locum venere, cui ^bHerolfesfeld erat vocabulum; vbi tuguriis & mapalibus excitatis, agitandæ tranquillæ vitæ, mentem excolere cœpère sanctioribus studiis, & oportunitates vnà peruestigauere locorum, amplificandæ religioni. Hinc ad S. Bonifacium denuò profectus eremita, viro Dei, quemadmodum edificare & vbi figere mansiones vellet, exposuit. At Bonifacius, etsi collaudari repertas sedes à Sturmione cognosceret, ratus tamen barbaris Saxonum populis nimium eas esse vicinas, ita ut iniuria ab iis aduersus Christianos parata metui posset, Sturmiam voluit penitiora saltus rimari, sicubi oportuniora sedium inueniret, ad cœpta adultaque opera eremi explicanda, Dei que cultum in Buchoniâ propagandum. Pari itaque alacritate Sturmio reuersus ad socios in Herolfesfeldiam, vbi iis Bonifacii voluntatem nuntiauit, longius intima nemoris petere cœperunt; donec transgressi Fuldam fluuium, cum in locum peruenerunt, vbi Ludera riuus se Fuldæ miscet. At, vbi parum ea loci regio pro voto arrisit, ad priora tuguria reuersi sunt. Post hæc Bonifacius Moguntiaci iter faciebat Frideflariam; accersitoque istuc ad se Sturmione, de oportunitate quaesitæ sedis cum interrogabat; qui, cum parum idoneam ab se repertam dixisset, iussit porro Bonifacius illum progredi, & indagare; quippe famulis suis istic alibi Deum optatas destinasse ac præparasse sedes. Morem ergo gessit Sancto Sturmis; & a sellum conscendens,

dens, solus saltum vsque totum magno cum discrimine perer-
 rat, ob ferarum multitudinem, & Saxonum mancipia, quæ
 transfugio se nemorum recessibus abdebant, & ad Sturmia ad-
 uentum, in Fuldâ tum fortè lauabant. *Porrò hæc Buchoniæ nemo-
 ris solitudo, per hoc tempus multa in orbem milliaria colligebat: &
 quidquid iam culti soli ab oppidis, vicis, pagis stringitur, vasti & hor-
 ridi saltus eo tempore speciem habebat, in quo nec pecorum pastus, nec
 mortalium quemquam, sed inania modo cæli terræque, cum belluis ac
 feris adspiceres. Quo clariùs videas, hæc sola terrarum, non oppidorum
 vicorumque nominibus, quæ iam supersunt, sed lapsibus potiùs &
 terminis riuorum olim describi.

* Immissa hæc
 apparent à
 Vvicelio.

Buchonia sil-
 ua vastitas.

CAPVT II.

Monasterij Fuldensis, loco reperto, initia facta Caro-
 lomanni fauore, S. Bonifacij studio; legesq; data
 cœnobotis.

STURMI igitur, hoc tam aspero profectus itinere, huc etiam
 delatus est, vbi *Gisela riuulus Fuldæ auget. Inde ad *Kisell
 Quercilocum veniens, riuum, cui nomen Gretzebach, attingit; *Eichloch
 ibique circumspæctis diligenter omnibus, inuenit hunc locum
 ipsum esse, quo ex Bonifacij voto structura & habitatio collo-
 canda. Quare & ei benè precatus, Deum collaudauit, & gra-
 tias egit. Moxque Hersfeldiam ad suos, atque inde ad Bonifa-
 cium profectus, repertam opportunè sedem, & habitationibus
 idoneum locum, ei lætus annuntiat. Postquam ambo, actis
 Deo gratias, de vitæ monasticæ institutis multa collocuti, Boni-
 facius inde supplex Carolomannum Franciæ proregem adiit,
 ab eoque locum eum possidendum colendumque petit, qui à
 Quercu appellatus, quatuor passuum millia colligens, instar li-
 mitis decumani per quatuor cæli plagas diuisus est. Cui loco,
 iussu Carolomanni, non parua quoque à locupletibus viris &
 nobilibus Grabfeldiæ tractum habitantibus, accessio facta.
 Atq; hunc in modum Sturmio, postquam annis iam nouem,
 instar anachoretæ, in Buchoniæ solitudine Deo seruiisset, cum

Regio reper-
 ta, in quâ
 Fuldense mo-
 nasterium
 exstruetur.

veri
 quitate
 nes.
 V

S. Sturmio,
cum septem
sociis, mona-
sticam ordi-
nat.

S. Bonifacius
inchoata pro-
sequitur.

Degit in vi-
cino monte
B. Virginis.

Congregatio-
nem mona-
chorum eru-
dit & ampli-
ficat.

^a Lib. I. c. 3.
antiq. sub fi-
nem.

MSS. priui-
leg. Saginæ
referunt ad
Gregorium
III. qui an-
no 828. sedit.

Sturmin
Abbatem
erat.

septem sociis, in optatis concessisque sedibus domicilium figere cœpit, anno Domini DCCXLIV. ibidemque Psalmodiis, Vigiliis, Ieiuniis operam dans, cum magno seruore pietatis & monasticæ perfectionis, Deo seruire ingressus est. Nec minus quoque tribuit studij in nemore succidendo, & ad cultum agrorum, & ad vsum habitationis explicando. Bimestri hinc spatio, S. Bonifacius huc ipse prodiit, fidelium multitudine stipatus; inspectoque loco, gauisus, Deo gratias egit: populusq. fidelis, qui cum sancto viro accesserat, gnauiter repurgare inculta loca, excidere truncos arborum, & æquare cuncta planitie. Inter hæc S. Bonifacius montem Aquilonem versus ascendit; atque ibi orationibus & diuinæ Scripturæ lectioni, diebus non paucis, vacauit. *Porrò mons hinc à S. Bonifacio, Episcopi nomen tulit, hodie B. Virginis Mariae nomen sortitus.* Et Bonifacius abiens, cum anno post huc reuertisset ad Monasterium S. Saluatoris, quod à Fuldâ riuo, cui adiacet, nomen interim acceperat, aliquam multis diebus ibi commoratus est, instituitque congregationem, quam in diuinarum litterarum studiis, & Patrum doctrinâ, nec non monasticâ regulâ & disciplinâ diligenter erudit. Primumque inter alia vini & carnis abstinentiam simpliciter^a omnibus indixit; verum ea constitutio aliquot post annis, infirmorum causâ, postquam congregatio multiplicata fuerat, decreto Synodi, cui Pipinus rex interfuit, laxata est; nonnullis tamen in inchoato abstinentiæ rigore durantibus. Post salutaria itaque monita, & vitæ religiosæ præcepta, cum aliis, tum Sturmioni præsertim, quem Abbatem ceteris præfecerat, relicta, sic abiit hinc Bonifacius, vt curæ non expers, scilicet quorannis Fuldam rediret, & interuallo gregem suum pastor inspiceret, solatiis erigeret, piisque monitis in suscepto vitæ genere confirmaret. Porrò quoties Fuldam venisset, in Episcopi monte domicilium habebat, vbi precibus insistens, & diuinarum litterarum meditationi, se fessus à pastoralis curâ reficiebat.

CAPVT III.

Sturmius Italiam lustrat, & Casinum adit; rediens instituta sui monasterij perficit, & ad optimum statum adducit.

QVO verò inchoata monastica disciplina firmiores radices haberet, placuit S. Bonifacio, & communi fratrum cœtui, beatum Sturmius in Italiam dimitti; atque istuc omnia lustrare monasteria, quæ S. Benedicti Regulâ flourerent; vt inspectis legibus ac eorum viuendi disciplinâ, feliciter inde suos hinc gubernare, & cultum religionis commodius instituere posset. Quam quidem ipse peregrinationem cum aliquot comitibus alacriter suscepit; & anno constituti Fuldæ monasterij quarto, perlustratis Longobardiæ & Tusciæ monasteriis, Romam, atque inde Casinum venit. Cunctis igitur, quæ ad ritus, mores, formamque accuratam viuendi pertinerent, obseruatis, ad suos rediit, & in Thuringiâ, reperto tunc S. Bonifacio, ei rationem itineris, & cuncta visa obseruataque, exposuit. Quibus rebus maiorem in modum Sanctus lætatus, præcepit, vt recens congregatum cœtum, tum ad exemplar probatissimorum Italiæ monasteriorum, tum ad Cassinensis congregationis maximè disciplinam, conformaret. Deinceps itaque Fulda maiora indies incrementa cepit, seu numerum Deo seruiuentium attenderes, seu alia virtutis ornamenta, & varia Spiritus sancti charismata. Neque liberalium & ingenuorum hominum quisquam ferè repertus, qui non liberos suos cum omnibus fortunis hinc Deo consecrare cuperet, tum ad studia vitæ perfectioris, tum ad doctrinæ sacratoris culmen facilius eo in loco consequendum, vbi ex Patrum regulâ atque præscripto, accuratè disciplina vigeret. Quo verò commorantibus hinc minus sollicitudinis res familiaris afferret, haud pauca S. Bonifacius prædia possessionesque, Regum liberalitate, cœnobitis Fuldensibus adiecit.

^a Lib. 1. antiq. c. 3. Eundem in Italiam ad varia inspicienda monasteria mitti.

^b B. Sturmius rediit ex Italia, ritusque Cassinenses infert.

^c Lib. 1. antiq. c. 5.

^d Fuldensis congregatio augetur.

CAPVT IIII.

Post S. Bonifacij martyrium, Fuldâ miraculis eius inclarescente, S. Sturmus eijcitur, & restituitur, & Caroli Magni gratiâ floret.

HINC decem circiter præterlapsis annis, Frisios reuifit Bonifacius, quò Paganos, qui plurimi tum ibi degebant, ad Christi lauacrum inuitaret, & ab idolorum infano cultu abstraheret. Quo in opere, cùm gloriosè rem Christianam gerit, posuit quoque spiritum, infidelium concursu fortiter in martyrio apud Dochumam vicum occumbens. ^a Interfecti Martyris corpus, tum ex Frisiâ, Lulli Archiepiscopi iussu Moguntiacum translatum; eò mox Sturmio profectus est, vt ex S. Bonifacij adhuc superstitis sententiâ consilioque, mortuum in Fuldensem basilicam transferret; quandoquidem hîc quietis & sepulturæ locum Sanctus in vitâ sibi delegerat. Quo faciliùs à Lullo ceterisque, gloriosi pignoris alioquin retinendi cupidissimis, impetrauit, vt exportandi copiam facerent. Hinc feruorum Dei congregatio Fuldæ valdè creuit; multiq̃ue genere honesto ac nobili, facultatibus omnibus oblatis, certatim monasterij disciplinam ambiebant. Augescebat fama quoque rerum mirandarum, quas apud S. martyris Bonifacij memoriam, circa languentes, & varij generis infirmos, Dei potens virtus exhibebat. Hæc tam læta & exoptata Fuldensis monasterij exordia Satanas auersatus, & B. Sturmi virtutibus & gloria sanctitatis inuidens, artibus solitis huc rem deduxit, vt calumniis appetitus apud Pipinum Regem, qui Franciam tunc cum imperio tenebat, eius gratia excideret; Rexque beatum virum, nimis credulus, Fuldensis monasterij gubernaculis amoueret, atque etiam ingenti omnium dolore, quibus innocentia Sturmi comperta, in exilium mitteret. Quare eius in locum quidam, Marcus nomine, successit; cui tamen latis suffragiis mox alium cœnobitæ substituerunt, quem Prezoldum nominabant. Hic verò functione recusatâ, communibus ceterorum votis, in reditum Sturmi intentis, apud Pipinum Regem id egit,

S. Bonifacius in Frisiâ martyrio oppetit, &

Antiq. lib. 1. c. 3. & lib. 3. c. 1.

à S. Sturmio Fuldâ transferitur.

Fulda Martyris sepulchro illustratur.

S. Sturmio calumniis appetitur, &

à Pipino relegatur.

Brow
Antic
Fulda
ST
9

egit, vt Sturmum ab exilio ad pristinam monasterij curam redderet. Id quod non solum Pipinus eius atque aliorum precibus dedit, sed Sturmum maiore quam antè gratiâ & honore profecutus, omnia quoque huius loci priuilegia, quæ S. Bonifacius à Zachariâ Papâ impetrarat, ei confirmauit. Porro cœnobitæ de reditu Sturmionis facti certiores, vbi propiùs Fuldam accessit, obuiam ei cum crucibus & venerandis reliquiis processerunt, hymnorum cantu, & vocum lætitiâ reducem excipientes. Sturmum, post hæc tranquillo, Dei beneficio redditus, monasterium formare optimis moribus ac institutis, tum ædem quoque sacram fulcire columnis, & tectis, aliisque operibus instaurare cœpit. Aquam ex amne Fuldâ quoque deduxit intra septa monasterij; & absidem supra S. Bonifacij sepulchrum affabrè ex auro faciendam locauit. Adhæc à Rege Pipino nactus est dono pagum* Onumstade, qui ad Regium fiscum pertinebat. Post mortem verò Pipini, vbi Carolus filius cognomento Magnus ad Franciæ sceptrum peruénit, ab hoc possessiones Sturmio & alia munera maiora accepit; in quibus & fuit Hamelburgum, iam oppidi specie non ignotum.

*Renouatur
suorum pre-
cibus.*

*Honorificè
excipitur.*

*Prædium &
possessionibus
ornatur.
* Onum-
stade,*

CAPVT V.

S. Sturmio Saxonum Apostolus à Carolo Magno deligitur, in quorum conuersione operâ præclarè positâ, plenus meritis & sanctitate moritur.

AT Carolus cum Saxonum gente, toties Francis rebelli, bella tum gerens, prorsus ad eorum animos Christo lucrificandos, & ab erroribus ad veram religionem traducendos, Sturmio Abbatis operâ sibi vtendum decreuit. Qui* pastoralē laborem nō refugiens, assumptis aliquot discipulis, cum Carolo in Saxonum fines profectus est; verbi diuini prædicatione, & virtutum magnarum exemplo, Saxonum pernicitiam & idolomaniam oppugnans. Victis autem à Carolo in parte Saxonibus, postquam sacerdotes & Episcopi dati, Sturmio voluit ad interiores Saxones facere gradum; atque populos eos, quibus Euangelij fax necdum alluxerat, doctrinâ verbi, & ex-

** Hic in actis
c. 6.*

*S. Sturmio
Saxonibus
annuntiat
Euangelium;
& sic*

A a 3 horta-

hortatione sanctâ, cogere in Christi Domini caulas. Quibus rebus Sturmio consecutus est, ut haberetur tamquam alter Bonifacius, Thuringorum & Saxonum Apostolus. Quin & assiduo labore prædicandi docendique Christi religionem, huc efferas gentes ipse perduxit, ut & idola suis comminuerent manibus, & dæmonibus consecratos lucos exciderent, & vero Deo templa erigerent. Quibus ita ex animi sententiâ gestis, Sturmio Fuldam ad suum monasterium reuersus est. Posthæc Saxones, excitante in arma rursus illos satanâ, cum imperio religionem partim abiicere, & idololatriam instaurare; partim irruptionibus factis, Rhenum armati petere, vastatis obuuis templis, & Christianis crudelem in modum interfectis. Comminati quoque dira Fuldensi basilicæ. Id quod, ubi cognouit Sturmio venerabilis Abbas, de communi suorum cõsilio, exportare S. Bonifacij corpus, & Hamelburgum, dum tempestas ea detonaret, confugere securitatis causâ, stetit. Quare pignore S. Martyris eleuato, post quartum & vicesimum quietis annum, tantum primo die fecerunt itineris, ut huc venirent loci, ubi Flidena riuus Fuldâ recipitur. Postridie Sinnam torrentem transgressi, tentoria sub dio fixerunt; & quattiduum ibi commorati sunt. Atque hîc nuntius ad eos venit, Saxones à Francis in fugam retrò versos, locum dare securitati. Quare cum reliquiis, qui fugerant cœnobitæ, ad propria reuersi sunt. Quo tempore Sturmio in Wederauiam quoque excurrens, pro virili, hostilia illinc pericula propulsauit. Porrò cum Carolus, maiore mole bellum hinc in Saxones instauraret, Sturmio iam tum annis & ætate fractum & inualidum, Eresburgum concedere voluit. Inde postea graui morbo languens, ad Monasterium Fuldam cum Wintero Caroli Regis medico, rediit; quare morti quoque proximus, ubi cuncta monasterij negotia prudenter composuisset, conuocatos in vnum fratres & sanctis exhortationibus inflammavit, & piis solatiis erexit; tum etiam, uti in vitæ inchoatæ proposito durantes secundum Christi Domini voluntatem omnia peragerent, eos admonuit. Atque sic sanctè moriens, inter suorum preces & suspiria xvii. Kal. Ianuarij obdormiit in Christo, multis post mortem claris miraculis; & Fuldæ in suo monasterio, cuius primus Abbas extiterat, sepultus.

CAPVT

Thuringorū
& Saxonum
Apostolus.

* M. SS. Ge-
sta Abb. id re-
fecit ad ann.
Domini 778.
Indict. i.

Saxonum in
Thuringiam
& Bucho-
niam incur-
sio.

^a S. Bonifacij
pignus eleua-
tur an. 779.
vel 778.

^b Sinna, vnde
Sinnauia,
quæ iâ Bruc-
kenauia op-
pidum.

^c Wedere-
bia, Wede-
renia à flu-
mine Wede-
râ, sæpius
Wederebia.

M. SS. VVe-
dresij populi,
epist. 128.

^d S. Sturmij
Wederauia
Apostolus.

^e Eresburgū
celebre Fran-
corum Anna-
libus in Saxo-
niâ castrum,
identidem à

Magno Ca-
rolo captum,
& restitutum:
Regino &

Annales Præ-
corum edie.
Pithæi in
an. 772-775.
& seq.

^f S. Sturmio
ex Saxoniâ
deportatur
ager.

Sax. hîc mori-
tur, Martiano
779. Sieg-
berto 780.

CAPVT VI.

*S. Sturmii Abbatis primi Fuldensis acta ex
Breviario maioris Ecclesie M.S.*

SANCTVS ac venerandus Archiepiscopus Bonifacius Nori-
scam regionem ingressus; cum populos gentis illius, licet
Christianos, ab antiquis tamen paganorum contagiis ac per-
uersis dogmatibus infectos, salutaribus Christi doctrinis in-
strueret; cœperunt ei certatim nobiles viri in seruitium Domi-
ni nutriendas suas offerre soboles. Inter quas Sturmim nomi-
ne, Noricâ prouinciâ exortum, nobilibus & Christianis paren-
tibus generatum, diuinis legibus suscepit imbuendum. Puer
itaque beatus, psalmis, lectionibusque quamplurimis tenaci
memorię traditis, sacram Christi Scripturam spiritali sensu cœ-
pit intelligere; quatuor Euangeliorum mysteria studiosissimè
addiscere; nouum quoque & vetus Testamentum, in quantum
sufficiebat, in cordis sui thesauro vigilanter recondere. Erat
quippe, vt scriptum est, *meditatio eius in lege Domini, die ac nocte*:
profundus in sensu, sagax in cogitatione, pulcher aspectu, ho-
nestus moribus, vitâ immaculatus, charitate & humilitate con-
spicius. Post non longum verò temporis, omnium voluntate,
omniumque consensu presbyter ordinatus, Christi iugiter in
corpore ferens crucem, Sacerdotij nomen cœpit bonis arti-
bus adornare. Nam sacrę virtutes, per diuina sancti Spiritus
charismata, fiebant ab eo plurimæ: in Dei siquidem nomine
immundorum spirituum habitationem Christianis expulit:
per impositionem manus, & humilem orationem, ægrotos sa-
nauit: & armis spiritualibus perornatus, loricâ iustitię circum-
datus, scuto fidei munitus, gladio verbi Dei accinctus, ad cer-
tamen contra diabolum processit. Cumque vir sanctus annis
tribus presbyteratus sui officium gereret in plebe, cœlesti inspi-
ratione secum cœpit reuoluere, vt acriori se vitâ, & eremi-
squalore constringeret. Huius pię meditationis memoriam,
singulis momentis & horis gerebat in pectore; donec diuinâ
admonitione instructus, viro Dei Bonifacio Archiepiscopo,
quid

*S. Sturmii
educatio,**Studia sacra
& mores exi-
mij,**Presbyteratus,**Miracula,**Monastica
& vita per-
fectioris desi-
derium,**Et cetera*veri
quitate
nes.

V

quid animo gereret, reuelavit. Quo comperto, vir sanctus à Deo hanc inspirationem descendisse, intellexit; confidensque per eius industriam ad effectum posse perducì, quod ipse diu mente conceperat, misit eum, adiunctis aliis nonnullis in siluam, quæ Buchonia dicitur, ad locum videlicet, vbi nunc situm est Fuldense monasterium, vt exstirpatâ nemorum densitate, aliquos Deo famulantes ibi congregaret; quibus & ipse pij patris officio præesse studeret. Venerabilis itaque Sturmus Abbas, anno decimo postquam Fuldense fundauerat cœnobium, & ibidem multos in seruitium Dei coadunauerat, sanctique ac Deo dilecti magistri sui Bonifacij triumphum passionis consummatum esse cognouerat, destinatus à Rege Carolo ad gentem Saxonum iugo fidei subiugandum, modis omnibus curam adhibuit, vt populum Domino non paruam acquireret, instansque oportune, importune, docebat eos, vt idola & simulachra vana derelinquerent, & ecclesias ædificarent. Cuius prædicationis instantiâ dicta gens Saxonum mollita, Domino credit, & à beato viro Christianæ religionis initia sumpsit. Confortatis verò multis in fide, rediens à prædicatione, regressus est in Fuldense cœnobium; gratulatusque suis ad videndum fratribus aduenit; cum quibus quotidie in augmentum spiritualium virtutum semet exercens, in omnibus actibus suis se eis præbuit exemplum.

Atque hæc mihi quidem de S. Sturmionis anteaactæ vitæ memoriâ cognoscere, & è tenebris eruere licuit. Verùm multo maxima ei gratia habenda foret, qui genuinam ipsam vitam, vt à maioribus descripta, vindicaret. Eam certè ante hosce annos in bibliothecâ maioris ecclesiæ superfuisse, titulus & ordo docent, vbi numerus XXXIII. VITAE STORMIS ABB. adscribitur.

CAPVT VII.

*Elogia veterum grauiumq; auctorum
de S. Sturmione relicta.*

S. LVDGERVS in vitâ B. Gregorij Vitraiectensis Episcopi.

MS. Fuld.

STURMI venerabilis Abbas, vnus ex numero illo electorum Dei, quantum profecerit in eremo sua, post martyrium S. Magistri,
*Bocca-

Quod S. Bonifacio probante explet Fulda.

Saxonum conuersioni dat operam:

Magno animarum lucro.

Virtutum laude suis prælucet.

Brow
Antic
Fulda
ST
9

*Buccana silua in testimonio est; quæ prius omnimodis inculta erat ac ^{*Buccana} desertum: nunc autem ab Oriente vsque ad Occidentem, à Septentrione vsque ad Meridiem, Ecclesis Dei, & electis palmitibus monachorum repleta est.

CANDIDVS monachus Fuldenfis in vitâ Aegil Abbatis.

Sturmi primus Abbas & fundator monasterij Fulde, quem S. Bonifacius preceptor eius, eremitam suum vocitare solebat; morbo ^{Sturmi eremita dicitur à S. Bonifacio.} atque senectute lassatus, cœpit infirmari: qui etiam, non post multo temporum interuallo senex & plenus dierum, in pace migravit de hac luce temporalis, ad lucem, ut credimus, sine fine durantem.

Simili consilio atque deuotione idem (Ægil) bonæ voluntatis vir, ^{Anniversaria maiorum.} anniuersariam Sturmis primi Abbatis fundatoris monasterij Fulde, & memoriam omnium fratrum nostrorum de hac luce defunctorum, in natale S. Ignatij martyris Christi, qui paulo inferius ab hac anniuersaria numeratur, propter intercessionem tanti patroni, in Missarum celebratione, psalmodiis, & oratione sanctâ, celebrare sanciuit. Huius rei siquidem constitutio dum cuncta Congregationi perlecta esset; ac deinde, si placeret, interrogatum fuisset, respondebatur ab omnibus; Placet. Sed, ne cui fortasse hac celebratio superstitiosa & cassi esse videatur, legat Collationes sanctorum Patrum; & ibi reperiet huius festiuitatis exemplum. Eadem verò die, ob reuerentiam tantæ solemnitatis, secundum congruentiam monasticæ vitæ, ad victum fratrum, cultius quid solito iucundiusque fieri demandauit. Lectionem quoque libri illius, quem de vitâ supradicti (Sturmis) Abbatis & origine monasterij (Fuldenfis) nuperrimè nominati, Christi gratiâ largiente composuit, fratribus ad mensam recitare præcepit; quatenus ^{Argil Abbas S. Sturmionis acta libro complexus, qui vitam suam perisset.} hi eadem mirabilia diuine operationis audientes, gratias diuine maiestati referre studerent; & omnis iucunditas ipsius festiuitatis, in eius laude personaret.

Inter vetustos huius ecclesiæ virorum aliquot illustrium rhythmos, hic etiam extat de sancto Sturmione, antiquitate par Ratgarij epitaphio:

Jam tenet æterna lucens ardensque lucerna,
Luna velut plena, quæ fulsit luce serenâ.
Macte Deo grate, tu terque quaterque beate,
Sancte pater Sturme, monachalis gloria turmæ.
Fuldam fundasti, ditasti, nobilitasti:

Bb

Nil

*Nil intentatum quod sanctum, quodque probatum,
Dux bone liquisti; diuina Deumque fuisti.*

Ecce theoriae consors in parte Maria,

* Pars

* Parsque beatorum memorum memorare tuorum,

Proque tua Fuldâ, nullo solamine fultâ,

Ipse coabbatum sacrum cogendo senatum,

Sis Moyses orans, Amalech pro cæde laborans.

MARIANVS SCOTVS ad annum DCCLXXIX.

Sanctus Sturmus Abbas primus Fuldenfis obiit.

IOAN. TRITHEM. de viris illustr. Ord. S. Benedicti

lib. III. cap. CXCIV.

*Sturmus primus Abbas Fuldenfis, beati Bonifacii martyris ac
presulis quondam monachus atque discipulus; vir sanctus, & regu-
laris disciplinae amator & elosus, multis claruit virtutibus. Moritur an-
no Domini DCCLXXIX. cuius natalis XVII. Kalend. Ianuarij coli-
tur. Iacet in Fuldâ sepultus. Addo; spectabili quodam basilicæ
loco: sed ob ruinas casusque templi, collectis denique sancti viri
ossibus, & in arcam operis inaurati reclusis, in basilicæ sacrario
conseruatur.*

S. Sturmii se-
pulchrum.

Epistola S. BONIFACII XVII.

Data hæc, vt arbitror equidem, ad Frideslariensis monasterij
primarios cœnobitas; & nominatim ad Sturmen, post obitum
Wigberti Archimandritæ.

Monasticen impensius iis excolendam magister præcipit.
Munia cuique sua ex ordine tribuit. Sturmioni certè non tam
genere suo speciosum quàm animi cultu lætum: STVRME IN
COQVINA SIT. nempe ad ima demittendus, vt altiùs iacto
humilitatis fundamento, feliciùs post eius tanta fabrica con-
surgeret.

IOANNES BONIFACIUS Hispanus, Societatis IESV,
libro de rectâ Institutione.

Quia B. Sturmij laudibus & religioni dum inferuimus, ne
recentiora quidem aspernari possumus; placuit inter alios hic,
qui cum vbertate sermonis, totum hoc præconij genus colore
quodam rhetorico distinxit.

*Memorie proditum est, Sturmium, virum non modò genere, sed
etiam virtute scientiaque nobilem, eorum beneficiorum auctorem fuisse*
Germa-

Germanis, quæ verè appellantur bona. Cùm enim Germaniam à litteris & pietate alienam, variisque bellis & seditionibus agitatam vidisset, nec Germanæ iuuentutis indolem improbasset, quæ quales Magistros haberet, talis ferè esset; morum, doctrinæ, & pietatis officinas, id est scholas, optavit erigere. nec defuit voluntati facultas. Nam, fauente Carolo illo Magno, in vastas solitudines penetravit, * Fuldenseque cœnobium bonis auspiciis edificauit; in eo quadringentos monachos docuit; ex quibus multi, quæ erant eruditione & sapientiâ, ex Græco sermone in Latinum multa vertentes, gymnasium atque ædes insigni bibliothecâ nobilitarunt. Ne autem studiorum, studiosorumque moles tanta concideret, Caroli Imperatoris, & Bonifacii Moguntini Archiepiscopi liberalitas summa prouidit: Monasterium enim, quod à Fulda flumino nomen acceperat, agris, possessionibus, prædiis, pecuniis, vectigalibusque amplissimis, vterque locupletauerunt. Difficile explicatu est, quantos & quales viros schola Fuldensis enutriuerit, ex quæ velut sapientiæ, eruditionis ac optimorum morum penu, tot Episcopi, Archiepiscopi, mundo exhausto quodammodo doctorum virorum ingeniis, prodierint.

Declarant hæc, quantæ sit vtilitatis & fructus religiosa institutio; quàm profuerit illa domus, in quæ doctrinæ studia viguerunt, virtus floruit, & sapientiâ vtriusque particeps triumphauit.

CAPVT VIII.

*Præuilegium Stephani Papæ Sturmioni
Abbati concessum.*

STEPHANVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectissimo filio Sturmioni venerando Abbati monasterij S. Saluatoris, quod situm est in Buchoniâ super ripam fluminis Fulde, salutem & Apostolicam benedictionem. Quum semper sint concedenda, quæ rationabilibus congruunt desideriis, oportet, vt deuotioni conditoris piæ constitutionis auctoritas in præuilegiis præstandis non negetur; maxime in his locis, quæ nostræ Apostolicæ sedi specialiter subiecta sunt. Quapropter decreuimus, vt locum tuum, Fuldense scilicet monasterium, quod venerabilis frater noster Bonifacius Archiepiscopus construxit & edificauit, omnibusque bonis ditauit, in nostrâ semper habeamus defensione,

Bb 2

Roma-

* Scilicet eæ, quæ à Thuringis & Saxoniis tentabatur.

* Et Pipino patre, ac patruo Carolomanno.

* Duce ac præfide S. Bonifacio.

* Græca peritia rara vestigia deprehendimus.

veri
uitate
nes.
V

Romanâ & Apostolicâ auctoritate munitum, tum propter iustitiam, tum propter beatissimi fratris Bonifacii votiuum desiderium, qui tam te, quàm ipsum Fuldensem locum, in nostrâ Romanâ commendauit defensione. Igitur, quia postulasti à nobis quatenus præfatum monasterium sancti Saluatoris priuilegio Apostolicæ auctoritatis decoretur, vt sit in ditione sanctæ nostræ, cui Deo auctore deseruimus, Ecclesie constitutum, nullius alterius ecclesie iurisdictionibus submitatur; iccirco piis desideriis fauentes, hac nostrâ auctoritate, id quod exposcimus, deuoto effectui mancipamus. & ideo omnem cuiuslibet ecclesie sacerdotem, in præfato monasterio, ditionem quamlibet habere, præter Apostolicam sedem, prohibemus; ita, vt nisi ab Abbate fuerit inuitatus, nec Missarum ibidem sollempnia præsumat celebrare. Locus autem idem, simul cum rebus & hominibus, tam iis quæ moderno tempore tenet, quàm quæ futuris temporibus in iure ipsius monasterii diuina voluerit pietas augere, ex donis & oblationibus, decimisque fidelium, absque ullius persona contradictione, firmitate perpetuâ perficiatur. Præcipimus etiam tibi, cunctisque tuis successoribus Abbatibus eiusdem monasterii, per diuini nominis intemerandam reuerentiam, & per eam quam nobis & Christo debes obedientiam, vt locum tibi commendatum omni studio & diligentia excolas; res & facultates sub Dei timore conserues; & nihil ex his, quæ Deo sunt oblata & consecrata, cuiquam laico vel clerico in beneficium concedas vel præstes, sed omnia in seruitio Dei, & adificiis monasterii, & consolationibus pauperum & hospitum, deuotè ac fideliter dispenses. Fratres tuos secundum Regulam S. Benedicti dirigas, atque prouideas, & curam animarum tibi commissarum semper intendas. Constituimus quoque per huius decreti paginam, vt quæcumque cuiuslibet dignitatis prædita persona, hanc nostri priuilegij chartam, quam auctoritate Principis Apostolorum firmauimus, temerare tentauerit, anathema sit, & iram Dei Omnipotentis incurrens, à cætu Sanctorum omnium extorris existat; & nihilominus præfati Monasterii dignitas à nobis indulta perpetua-liter inuiolata permaneat, Apostolicâ auctoritate subnixâ. Data

Regnante VII. Kalend. . . . . Imperante Pipino.

Fulde se mo-
nasterium
vni Apo-
lica sedi sub-
iectum.

Nullus in eo
Episcopus ce-
lebrat nisi ab
Abbate inui-
tatu.

Ne bona sa-
era & Ecce-
sia veſtigia
per ſenda
alienentur.

Br
A
Fulde
S
9

CAPVT IX.

*Approbatio sanctitatis B. Sturmij, seu Canonizatio,
facta ab Innocentio II. in Concil. Lateran. Uni-
uersali, quod Roma celebratum anno salutis
MCXXXIX.*

INNOCENTIVS seruus seruorum Dei dilecto filio Chuonrado Ab-
bati, & monachis Fuldenſis monaſterij, ſalutem & Apoſtolicam be-
nedictionem. Dignum valde eſt, & omni laude digniſſimum, vt quos
Rex regum, & Dominus dominantium honorare dignatur; eiſdem ab
hominibus deuota reuerentia impendatur. Nos igitur, audita vita lau-
dabili B. Sturmij Confeſſoris, cognitis etiam ex parte miraculis, que
per eius merita Dominus operatur, atteſtatione fratrum noſtrorum,
qui de partibus Teutonicis aduenerant, in plenaria Synodo, que apud
Lateranum eſt, per Dei gratiam, congregata, communicato conſilio Pa-
triarcharum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum atque Abbatum, eum-
dem beatum virum inter Sanctos & electos honorari precepimus:
& diem deſiſtionis eius cum gaudio ſollemniter celebrari. Veſtra
itaque filij chariſſimi, intereſt, ita eiſdem Confeſſoris obſequiis ad ho-
norem Dei Omnipotentis addictos exiſtere, ita matris noſtre ſancte
Romane Eccleſie decreta veneranda ſeruare, vt locus veſter tam
apud Deum, quam apud homines, laudem & gloriam mereatur, &
veſtra deuotio eterne vite premia aſſequatur. Data Laterani XIII.
Kalend. Maij.

Promulgatio Canonizationis S. Sturmij facta ſeris poſt an-
nis, per Epiſcopum Herbipolenſem, cum largitione Indulgen-
tiarum.

IOANNES Dei & Apoſtolica ſedis gratia Epiſcopus Herbipoleſis,
dilectis nobis in Chriſto filiis in Fulda, Huneſeldt, Raſdorff, Salmun-
ſter, Borſla, Hamelburg, Bruckena, Geysa, Vache, Lengefeldt, Salt-
zungen, Herbſtein, Luternbach & Slitz, nec non & aliis per diſtri-
ctum & iuriſdictionem monaſterij & archidiaconatus Fuldenſis,
Plebanis & Viceplebanis, ceteriſque clericis ac oppidanis, incolis op-
pidi Fuldenſis, ceteriſque vtriuſque ſexus hominibus, in oppidis, locis

& villis, dominio temporali monasterij Fuldenſis Ordinis S. Benedi-
 cti noſtrae diœceſi ſubiectis, commorantibus, ſalutem in Domino ſem-
 piternam. Ad ea, per quæ diuinus noſtris diebus augmentetur cul-
 tus, peruigili curâ, ſollicitaque meditatione, quantum honeſtum, de-
 cens, & congruum eſt, libenter intendimus, eiſdemque noſtrum ſauo-
 rem, auxilium & auctoritatem libenter impertimur. Quoniam Domi-
 num noſtrum Ieſum Chriſtum in Sanctis ſuis laudare, teſtante Pſal-
 miſtâ, iubemur, Pſalmo vltimo; Laudate Dominum de cælis. &
 Glorioſus Deus in ſanctis ſuis; & in maiestate mirabilis; cuius
 ineffabilis altitudo providentiæ nullis incluſa limitibus, nullis terminis
 comprehenſa, recti iudicij cenſurâ, cæleſtia pariter & terreſtria ordi-
 nat & diſponit. Qui Deus, etſi cunctos eius miniſtros magnificat, al-
 tiſque decorat honoribus, & cæleſtis efficit beatitudinis poſſeſſores; il-
 los tamen, vt dignis digna rependat, potiſſimum attollit inſignis digni-
 tatum, & præmiorum vberiori proſequitur retributione, quos di-
 gniores agnoſcit, & commendat ingentior excellentia meritorum. Sicq.
 alma mater Eccleſia, eius ſacra veſtigia inſequens, & exemplo ducta
 laudabili, licet vniuerſos in regno cæleſti conſtitutos ſtudiis honorare
 ſollicitis, & ſonoris efferre præconiis non deſiſtat. glorioſiſſimos tamen
 Apoſtolos, Euangelistas & Confeſſores fidei principes & athletas
 Dei electos, qui viuentes in carne, ipſam Eccleſiam ſublimiter ſuis
 ſanctiſſimis diſciplinis erexerunt & illuſtrarunt, ipſamque ſuis mo-
 ribus & virtutibus, veluti lucernæ ſuper candelabrum in domo Do-
 mini poſitæ, errorum tenebris proſtigatis, decorauerunt, ac ipſorum de-
 coris ſermonibus & actibus, ampla ipſius Catholice Eccleſie fabrica,
 velut gemmis vernantibus rutilat, & glorioſius illuminata coruſcat,
 & tamquam ſidus irradiat, ſummis attollere vocibus, & laudibus
 perſonare præcipuis, & ſpecialibus diſponit honoribus venerari. Se-
 dis Apoſtolice etiam circumſpecta providentiâ, quæ actibus intenta
 ſalubribus, & operibus expoſita pietatis, libenter & ſollenter exe-
 quitur, dignè præmiſſa conſiderans, & debitâ meditatione perlu-
 ſtrans, ad diuini nominis honorem, gloriam, & exaltationem Catho-
 licae fidei, animarum fidelium ſalutem, eoſdem in Eccleſiâ vniuerſa-
 li honorificentie potiſſimum impendit iudicauit attollendos, vt ab eâ tan-
 to propenſius honorari ſe ſentiant, quanto ipſam præ ceteris extollen-
 tius illuſtrarunt. Verum, quia olim felicis recordationis ſanctiſſimus
 in Chriſto Pater Innocentius Papa ſecundus, auditis laudabili vitâ,
 virtu-

Bro
 Antic
 Fuld
 ST
 9

virtutibus, & meritis multifariis, quibus B. Sturmus Abbas monasterij prædicti Fuldenfis variè redimitus & exornatus; quique pluræ opera sancta, in Dei Ecclesiâ, & præsertim Fuldenfi monasterio, & circumiacentibus terris, perfecit, & de omnibus prædictis informatione, sub attestatione fide dignorum receptâ, in Synodo plenariâ Romæ apud Ecclesiâ Lateranensem celebratâ, fretus de super consilio Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum & Abbatum, eundem beatum virum inter Sanctos & electos Dei honorari, atque diem sui obitus XVII. * Decembris, ipso die S. Ignatij Episcopi & martyris, cum gaudio sollenniter, ob Omnipotentis Dei & sanctæ matris Ecclesiæ honorem, per suam bullam celebrari & festuari præcepit, quam nos sanam, integram, non vitiatam, non cancellatam, sed omni prorsus vitio carentem vidimus, & in nostris manibus habuimus, cuius tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis: Innocentius, &c. vt supra. Nos igitur piis ducti consiliis, dignisque studiis, motibus & rationibus excitati atque moti, dignum, decens, & congruum valdè esse iudicantes, vt, quos Rex regum, Dominus dominantium, honorare dignatur, eisdem ab hominibus deuota reuerentia merito in hac valle impendatur; & præcipuè in mente reuoluentes, quòd in Ecclesiâ & monasterio Fuldenfi prædictis, dies obitus præfati beati viri Sturmis sub duplici officio celebratur, festiuatur & veneratur, & membra à capite, & subiectos à superioribus suis, non liceat neque honestum sit discrepare & discedere; imò in his, quæ sancta & honesta, & pro salute animarum per sanctos patres edita, piè noscuntur, debeant & teneantur sequi & se conformare; vos omnes & singulos tamquam fidei Christianæ zelatores rogamus, ne notam perfidiæ alicuius incurratis, & in Domino IESV Christo exhortamur, & vos inuitamus, & quantum valemus præcipimus, vt singulis annis, sollempniter & deuotè hanc diem obitus B. Sturmis primi patris vestri, & Abbatis Ecclesiæ Fuldenfis, Domine vestræ in temporalibus, venerari, festiuare & celebrare non tardetis. Quin imò, primis Vesperis, Missæ sollempni, & aliis officiis diuinis sollempniter peragenda, ipso die obitus S. Sturmis, cum orationibus vestris, elemosynis, & aliis piis & misericordiæ operibus, intersitis. Et, vt eo feruentius & facilius inclinari ad colendum, celebrandum & festiuandum ipsum festum valeatis, quo vberioribus donis spiritualibus vos resectos conspexeritis, animare vos volentes, omnibus verè pœnitenti-

S. Sturmi no-
uum præco-
nium.

* al. mendosè
xvi. Kalend.
Decembris.

Canoniza-
tionis facta
attestatio.

Ferias indicis
& officium
diocesani
Buchoniæ.

veri
tate
fies.

Indulgentia
Ioan. Episco-
pi.

tentibus, qui hanc diem celebrare, festiuare & venerari studuerint, & sedulas orationes effundere, & largitiones pias facere curauerint, & diuinis officiis interfuerint, in remissionem omnium suorum peccatorum de Omnipotentis Dei misericordiâ, ac BB. Petri & Pauli Apostolorum, & SS. martyrum Kiliani & sociorum eius Ecclesie nostre Herbipolensis patronorum, suffragiis, in Domino confisi, quadraginta dies Indulgentiarum, de inunctis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus. Si quis verò hanc paginam violare præsumpserit, Omnipotentis Dei maledictionem, & BB. Kiliani & sociorum eius & nostram indignationem se nouerit incursum. In quorum omnium præmissorum robur, firmitatem & testimonium, hanc litteram nostri sigilli muniminis appensione iussimus communiri. Datum & actum in castro nostro montis Mariæ Virginis, Anno Domini millesimo, quadringentesimo, tricesimonono, die Dominicâ, quæ fuit penultima mensis Nouembris.

C A P V T X.

S. Bonifacij Epistola, curam eius in Ecclesiam hanc
& vicina loca testantes.

STURMIONIS memoriâ, vt potuit in præfenti, ætatum & hominum iniuriâ litteris amissis & deperditis multis, illustratâ, obire iam ea monumenta fert animus, quæ licet hebetata vetustate, vitam omnem non retinent; eam tamen lucem monasterij siue crescentis amplitudini, siue famæ dignitatiq; crescentium cœnobarum, infundunt, vt magis, fuisse homines quibus ista benignè faciendi mens tam excelsa superesset, laudem habeat, quàm qui vt hîc piè viuendo munificentiam illam promerentur, admirationem. Et, quia longum hoc opus est, quod etiam proprium volumen desideret, equidem vestigia quædam modò præscæ beneficentiæ per transennam inspicenda nunc offero: nam, vt fundorum, vectigalium & omnigenæ copię liberalitatis instrumentum explicem, nec obrepens sensum ætatibus obliuio paritur, nec modus operis suscepti. Quamquam haud infructuosum aut iniucundum fors fuerit, si quæ spectatiota, aut famâ rerum vetustate labentium,
aut

aut denique quacumque viâ, comperta teneamus, ea quidem, cum ad fugacis memoriæ damna restauranda, tum ad Fuldensem antiquitatem quoquo modo sustentandam sub adspectum reuocemus. Existimo enim ita fore, vt & omnia quæ volumus apud posteros extent clariora, & non pauca, quæ tenebris situque alioquin oblitescunt, lucem vitamque quodammodò recipiant. Primùm itaque S. Bonifacij curam erga Ecclesias & monasteria recens ab se in Thuringiæ finibus instituta, explicamus: deinde, quo fructu operæ, viuus mortuusque, barbarie radicitus exstirpandâ, inserendâ religione, pietate conseruandâ, posteros sibi demeruerit, testari Diuum ipsum placuit: denique monumenta succedunt, quibus Boiariæ Ecclesiæ, & amplissimæ prouinciæ, quid quæque olim memoriæ S. Bonifacij Apostoli ac Institutoris sui donorum obtulerint, quos fundos reliquerint, patefacimus.

*Methodus
insequen-
tium.*

EPISTOLA S. BONIFACII de consilio suo in Fuldenfi monasterio collocando, ad Zachariam Pontificem, ex MS. Fuldenfi.

In nomine Domini nostri IESV Christi. Reuerendissimo Patri ac Domino dilectissimo, & omni honore venerando Apostolicæ sedis infulâ dignè sublimato, Zachariæ Papæ, Bonifacius exiguus Christi seruus, licet vltimus, tamen Romanæ & Apostolicæ sedis legatus Germanicus, deuotissimus, optabilem in Christo immarcessibilis charitatis salutem. Paternæ pietatis vestræ sanctitatem subnixius obsecro, vt hunc presbyterum presentium latorem litterarum, grato & clementi animo suscipiatis. habet enim secreta quedam, quæ soli pietati vestræ profiteri debet. quedam namque viuâ voce dicere habet, quedam au-

*S. Bonifacij
in Sed. ap. st.
obseruancia.*

tem litteris ostendere debet; de quibusdam verò necessitatibus meis inquirere & interrogare, mihi que paternitatis vestræ responsum & consilium ex auctoritate B. Petri Apostoli, ad solatium senectutis meæ missum à vobis, representare debet; vt his auditis & consideratis, si quæ sunt, quæ sanctitati vestræ complacent, facere Deo adiuuante studeam: si quid autem, vt timeo, displiceat, ex præcepto sancti Apostolatus vestri, indulgentiam promerear. Antecessor etenim vester Præsul Apostolicus, venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinaret Episcopum, obtinui ab eo, vt locum meum, meæ sepulture præuisum, Fuldense scilicet monasterium, nondum quidem perse-

Cc

Etum,

veri
tate
as.

Etum, sed cum Dei & vestro adiutorio perficiendum, in suum specialiter susciperet presidium, B. Petri Apostoli presidio muniendum, ac Romanâ auctoritate roborandum atque tuendum. Quod & fecit, & dato privilegio, suâ & B. Petri auctoritate confirmavit, & banni sui vinculo, sub testificatione Christi & Ecclesie perpetuo anathemate eos constrinxit, qui de stipendio fratrum, vel decimis & oblationibus fidelium, vel ad hospitale pauperum, seu ad portam hospitum pertinentibus rebus, quicquam distraxerit. Est enim locus ille, quem elegi, Fulda, nomen habens à flumine, quod præterfluit, in vastâ solitudine Bochoiæ, in medio nationum prædicationis nostræ; in quo loco monasterium construxi Domino nostro Saluatore Christo, & eius genitrici perpetuæ virgini MARIAE, & sanctissimis Apostolis Petro & Paulo: in quo monachos constituimus, sub Regulâ S. Benedicti Deo deuote seruientes. Hunc locum, per Principes & viros religiosos ditauimus prædiis & honoribus, & per Pipinum & Carolomannum auctoritate firmissimâ confirmari, ne de locis vel prædiis, vel de familiâ eiusdem Ecclesie, quisquam aliquid præsumat subtrahere vel auferre. Hunc inquam locum meæ requiei præparatum, in vestram, Pater charissime, & B. Petri Apostoli commendo potestatem, obnixius orans atque deposcens, vt dexterâ protectionis vestræ sit semper munitus atque defensus. & quicumque eidem loco quicquam boni contulerit, æternæ beatitudinis præmio remuneretur: qui verò quicquam, quod absit, subtraxerit, diuina & vestra maledictioni subiaceat; & illo vinculo colligetur atque æternaliter damnetur, quo Dominus noster IESVS Christus B. Petro Apostolo præcepit, impios ligare super terram, vt in æternum ligati atque damnati sint. & non immeritò ligandi sunt inimici Christi & Ecclesie; nam ipse sic præcepit dicens: Ligatis manibus & pedibus mittantur in tenebras exteriores . . . . .

Porta hospitium quàm antiqua.

S. Bonifacii zelus in sacrilegos & prædones monasteriorum.

Gripho Martelli filius in Thuringiâ degit.

Gripho Caroli Martelli minimus natus filius, ex Sonichilde, iustane vxore an concubinâ, incertum, dum paterni regni exfors, longè infra Pipinum & Carlomannum se relinqui cernit, ætatis calore primùm fraterna iura turbare aggressus; inde parum secundis belli motibus, Arduennæ custodiâ inclusus, anno DCCXLVII. cum euasisset, in Thuringiâ Saxoniaque imperium affectans, arma mouit. Quo tempore S. Bonifacius nouelli tenerique gregis sui curâ exæstuans, Christianos cuiusque ordi-

ordinis in Thuringiâ locisque finitimis ipsius tutelæ præfidioque commendat, misâ epistolâ, quæ est xxvi. ex editis nuper studio R. P. Nicolai Serarij, Magontiaci.

BONIFACIVS *seruus seruorum Dei* GRIPHONI filio Carli,
optabilem in CHRISTO salutem.

Obsecro & adiuro pietatem vestram, per Deum Patrem Omnipotentem, & per IESVM Christum filium eius, & per Spiritum sanctum, per sanctam Trinitatem, & vnitatem Dei, ut si tibi Deus potestatem donauerit, ut adiuuare studeas seruos Dei, sacerdotes presbyteros, qui sunt in Thyringia; & monachos & ancillas Christi defendere contra Paganorum malitiam, & adiuuare Christianum populum, ut eos Pagani non perdant, ut ante tribunal Christi mercedem habeas perpetuam. & cognoscite, quod memoria vestra nobiscum est coram Deo, sicut & pater vester viuus, & mater iam olim mihi commendarunt. Deprecamur Deum Saluatorem mundi, ut dirigat viam vestram & vitam ad salutem animæ vestræ, ut in gratiâ Dei semper hic & in futuro seculo permaneat.

Christianorum grex nouellus, & sacer ordo Griffoni commendatur.

Posthæc, lineis iam, martyrio imminente, propiùs admotis, non in præsens modò vir Apostolicus, operi egregio nuper ab se inchoato consuluit, sed etiam in longam ætatem, initiis bene positus prospiciens, paulò ante vitæ finem, per Fulradum presbyterum familiarem & amicum, Pipini Regis opem & magnificentiam implorauit, petiitque, ut Sacerdotum auxiliares manus, & cœnobarum ac sanctimonialium, nec non discipulorum reliquam turbam, regiâ ipse beneuolentiâ tueretur; & stipendius iis ad Christianam militiam eam perferendam posthac instrueret, quò vicinis iuxta paganis, sacra vix coalita retineri, & religionis propagatores vnâ sustentari aliq̄ue possent, Lullo interim totius huius spiritualis exercitus nominato duce. Et quia epistola hæc priscæ abstinentiæ & artiffimæ disciplinæ modum à primis Euangelij fatoribus hac regione terrarum vsurpatæ continet, & ad monasticæ nostræ vetustam originem intelligendam facit sanè plurimum, inferi non inscitè hîc eam liceat.

EPISTOLA XCII.

BONIFACIVS *seruus seruorum Dei*, gratiâ CHRISTI
Episcopus, charissimo consacerdoti Fulredo presbytero, perennem in
CHRISTO charitatis salutem. Fraternali dilectionis tuæ

Cc 2

spiri-

spiritalē amicitiam, quā sēpē in necessitatibus meis pro Dei in-
 titutu fecisti, dignas gratias, quantas meruisti, persolvere non pos-
 sum: sed Deum Omnipotentem deprecor, tibi in alto calorū cul-
 mine mercedis prēmia, in gaudio Angelorum aternaliter retribuāt.
 Nunc autem in Christi nomine deprecor, ut quod bono iniūo cœ-
 pisti, cum bono fine perficias, id est, ut meo verbo gloriosum & ama-
 bilem regem nostrum Pippinum salutes, & illi magnas gratias
 referas, de omnibus pietatis operibus, quæ mecum fecit, & ut illi
 referas, quod mihi & amicis meis similiter videtur, ut vitam istam
 temporalem, & cursum dierum meorum per istas infirmitates citò de-
 beam finire. Propterea deprecor celsitudinem Regis nostri, pro no-
 mine Christi filij Dei, ut mihi nunc viuenti indicare & mandare di-
 gnetur circa discipulos meos, qualem mercedem postea de illis facere
 voluerit. Sunt enim penè omnes peregrini: quidam presbyteri per
 multa loca ad ministerium Ecclesiæ & populorum constituti: quidam
 sunt monachi, per cellulas nostras, & infantes, ad legentes litteras or-
 dinati: & aliqui seniores, qui longo tempore mecum viuentes, labora-
 uerunt, & me adiuuabant. De his omnibus sollicitus sum, ut post obi-
 tum meum non disperdantur: sed, ut habeant mercedis vestræ consi-
 lium, & patrocinium celsitudinis vestræ: & non sint dispersi, sicut
 oues non habentes pastorem; & populi, prope marcā paganorum, non
 perdant legem Christi. Propterea almitatis vestræ clementiam dili-
 genter in Dei nomine deprecor, ut filiolū meum Lullum, & cœpi-
 scopum, si Deus voluerit, & sic clementiæ vestræ placeat, in hoc mini-
 sterium populorum, & Ecclesiarum componere & constituere faciatis
 predicatorem, & doctorem presbyterorum & populorum. Et spero, si
 Deus voluerit, quod in illo habeant presbyteri magistrum, & monachi
 regularem doctorem, & populi Christiani, fidelem predicatorem &
 pastorem. Propterea hoc maxime fieri peto, quia presbyteri mei, prope
 marcā Paganorum, pauperulam vitam habent. Panem ad mandu-
 candum acquirere possunt: sed vestimenta ibi inuenire non possunt, ni-
 si aliunde consilium & adiutorem habeant, ut sustinere & indurare
 in illis locis ad ministerium populi possint; eodem modo, sicut ego illos
 adiuui. Et si pietas Christi hoc vobis inspirauerit, & hoc, quod peto,
 consentire & facere volueritis, per hos Missos meos presentes, aut per
 litteras pietatis vestræ, hoc mihi mandare & indicare dignemini, ut
 eo latior in mercede vestrā viuam vel moriar.

Ful-

* ut

* saluau-
erit,S. Bonifacius
vita suam si-
bi imminere
prædicit.S. Bonifacij
erga suam
eccliam pia
solicitudo.
* legendum

* adiuuerūt.

Paganis fini-
tims Neophy-
ti.S. Lullū loco
suo parentem
dat orphanis
peregriuis, &
successorem
in fide præpa-
randā.S. Lulli com-
mendatio.Marca Pa-
ganorum, in
Thuringiā,
Hassia, &
Saxonia si-
nitinis.Sacerdotum
Apostolicorū
paupertas.
* adiutorium

*Fulredum hunc accipio, qui consilio & auctoritate apud Pipinum regem multò præstantissimus, res in Galliâ Italiaque summas moderatus est Anastasius in Stephano, Fulradum venerabilem presbyterum, Pipini consiliarium & Abbatem, salutat.

Fulredus aut
Fulradus
quis.

CAPVT XI.

S. Bonifacij pia vota consiliaq; , ut optatis ab ipsius obitu successibus exaucta; & quâ, siue Ecclesia ab ipso erecta, siue populi ab eo conuersi, pietate & beneficentiâ Fuldense monasterium, & Martyris memoriam, prosecuti sint.

Primum Documentum à quatuor Boiariæ Ecclesiis.

Cunctis nostris fidelibus notissimum est, qualiter præclarissimus patronus noster, & totius Galliæ atque Germaniæ Apostolus S. Bonifacius, cum ab errore gentilitatis Boioariam conuertisset, diuisit eam in quatuor Episcopatus, & quatuor ex discipulis suis ordinauit pastores, ad regendum populum Dei. Ioannem Salzburgenſi Ecclesiæ; † Viuilum Batauensi Ecclesiæ; * Gouibaldum Ratisbonensi Ecclesiæ, Erimberrum Frisingensi Ecclesiæ præponens. Qui statim velut palmites veræ viti adherentes, in vineâ Domini, non sine fructu animarum sibi commissarum, comparuerunt; sed & insuper, quantum potuerunt, ipsam Fuldensem Ecclesiam, matrem suam, pro amore pij patris Bonifacij, donis & honoribus extulerunt. Vnde contigit, vt quisque eorum, pro posse suo, charitatis oblationes Fuldensibus fratribus, de sua patriâ annuatim persoluerent, ac suos ciues, vt idem facerent, incitarent. Sicque factum est, vt de singulis regionibus plurima prædia quique Fuldensi ecclesiæ, pro honore S. Bonifacij Archiepiscopi & Martyris conferrent; cresceretque & augmentaretur domus Domini de die in diem. Obtulit ergo primum * Salzburgenſis Ecclesia matri suæ Fuldensi Ecclesiæ, in oppido suo Hallâ nuncupato, domum & fontem salis, cum competentibus & utensilibus suis, unde singulis annis XII. talenta persolui possunt. Obtulit etiam Ratisbonensi Ecclesia

Zacharia e-
pistolâ ab an-
no DCCXL.

nò solum ius
in Boiariâ,
sed in omni
Galliâ prædi-
candi conce-
ditur.

S. Bonifacij
labores &
descriptos ab
eo diocesion
limites in
Bauariâ, vi-
de lib. 5. Boi-
car. rerum
Mar. Velf.

* Salzbur-
genſis
* Batauensi
& Laurean-
conſi. nam
construere.

* Gouibaldū
ſeu Garibal-
dum

† Viuilus ſeu
Viuilio, quia
legimus in
Bauariâ re-
pertus, & à
Gregorio ter-
tio ordina-
tus, conſentur

qua-

Bb 3

à S. Bonifacio ad meliora institutus Epistola Gregorij ad Bonifacium 1 10. in editis Bonifacij. * Iuuauia antiq. post Salzburgum à prafuente Salisâ; Salinis hodieq; abundat: Marc. Velf. lib. 4. rerum: Boic. fol. 215.

quatuor vineas, & quatuor regales mansos, cum curtibus & competentibus, ac famulis suis; vnde singulis annis transmittere debent ad Fuldensem Ecclesiam, fratribus Deo & B. Bonifacio seruientibus, ^a piscem magnum Husen nuncupatum; & de oleo arborum, quantum equi duo in lagenis deferrent. Similiter de oleo & de pisce solebat Batauensis Ecclesia idem, dum viueret Vinulus Episcopus, fratribus Fuldensis monasterij singulis annis in oblationem transmittere; quo defuncto, paulatim per negligentiam & incuriam, siue per viae longinquitatem, subtractum est. Frisingensis verò Ecclesia, cui praeerat Erimbertus Episcopus, quae iuxta Alpes & montana Italiae sita est, singulis annis caseos grandes, ^{* Bergkeese} vocatos, Fuldensibus fratribus in oblationem trans mittebat. Praeterea, de singulis terrarum provinciis, seu regionibus, singuli fideles offerebant Deo & B. Bonifacio, praedia seu mancipia, quae omnia descripta sunt in octo codicillis, & reposita in librario sanctae Fuldensis Ecclesiae.

^{Husen piscis, vel Heson. i. Efox.}

^a Piscem magnum Husen nuncupatum.] Husen, vel, ut haec aetas Hausen, semilatinis Huso, piscis est, praecipua magnitudine, quem ex ossibus plerique, & escocem interpretantur; illabitur in Danubium aliosque riuos Ponti miscellaneos. Describit eum Magnus Albertus, huius de qua loquimur olim Ecclesiae Episcopus, vicenium quatuor pedum longitudine porrigi, vbi adoleuit maximè, nullis planè ossibus interstitum, quemque color & sapor à sturione multum discriminet. Porro, licet huius generis hospes Danubij proprie, ac Danubianus etiam audiat; Plinius tamen, ni species eum fallit, & in Rheno capi, & Sulpitius Seuerus in Ligere iussu D. Martini immanem captum Escocem, perhibent. Vnde nec otiosè hoc loco eius magnitudo celebratur. Balthasaro Principi & Abbati, cum exutus potestate, Caesaris opem imploratum in Austriam magnis itineribus contendit, anno 1578. Viennae praegrans esox Rudulphi Imperatoris nomine in hospitio munus, quasi à Danubio debitum, postliminio praesentatum est.

Secundum Documentum à traditione Lulli Episcopi.

^{Fargalaba praedium. Vnstruth Gregor. Turon. Onestruas flu. S. Lulli in S. Bonifacium pietas.}

In nomine Domini. Regnante domino Carlo Francorum & Longobardorum Rege, ac patricio Romanorum, die xxv. mensis Septembris, die Dominica, cum idem gloriosissimus Rex Carolus, curiam haberet apud nos; ego Lullus Dei gratia Moguntinae Sedis Archiepiscopus, tradidi domno meo S. Bonifacio Archiepiscopo & Martyri, coemptionem praediorum, quam coemi in villa Fargalaba, quae sita est in pago Thuringiae, super fluuium Vnstruth nuncupatum, ea conditione, ut pars mea sit cum domno, & patre meo sanctissimo, Bonifacio martyre & Archi-

Archipontifice, in regno Dei: & ut fratres Fuldenses mei perpetuò sint memores. Deditque consilium quibusdam fidelibus nostris, quatuor videlicet nobilissimis viris, VValtoni, Reginaldo, VWarmundo, Burcardo, qui prædia in confinio eiusdem Villa Fargalaha in proprietatem habebant, ut partes suas S. Bonifacio traderent, eumque suum heredem facerent in terris, ut sui coheredes fierent in cælis, qui & ita fecerunt. Et hæc traditio coram Rege confirmata est.

Tertium Documentum à S. Willibaldi donatione.

VWillibaldus etiam Eichstatensis Ecclesie Episcopus, obtulit Deo & B. Bonifacio, cuius ipse quondam fidelis erat discipulus, fratribusque suis Fuldensibus, in oblationem, villam vnā^b in pago Sualefeldensi sitam, Kuchese nuncupatam, ut annuo censu, fratres, pro sui commemoratione, consolationem & oblectationem, & pitantiam haberent. Et, ut breuiter multa perstringamus, quia omnium Ecclesiarum Gallie, Alemanie, & Germanie Apostolus & prædicator extitit S. Bonifacius, iure ab omnibus gentibus ei soluebatur census.

^bIn pago Sualefeldensi.] Hæc perspicuè in S. Solæ gestis rebus. * Sola quippe, siue Suolon, S. Bonifacij discipulus, VWillibaldi collega, Fuldensis disciplinæ alumnus, finitima Boiariæ loca, & Eistatensi ditioni contributum agrum incoluit: in hoc Sualæ nomen tulit, qui Altmonærii oportunitate ceteris feracior, præcipuum vectigal præbebat incolis, qui que latè prædiis ac fundis instructus, non Kuchese tenuis modò, Fuldensibus annonam supportabat, sed ex totâ Solæhofij monasterij amplitudine, fructum abundè largiebatur. Totus itaque tractus hic terrarum, Sualæ seu Sualefeldie & Sualeueldoni nomen obtinuit: in quo VVunebaldus etiam cum VValpurgæ sorore monasticam coluere; quorum in actis non appellatio tantum huius regionis, sed lex quoque Sualafeldica celebratur.

Quartum Documentum, à populis Christianâ lege Bonifacij studio imbutis.

Habuit monasterium hoc in Saxoniâ^c M M M mansorum. totidem in Thuringiâ. item in prouinciâ Hessonum & VVetericibiorum. Item in prouinciâ Rheni & VVormatie tria millia. Similiter in prouinciâ Boiariæ & Alamanie. Quibus ex mansis, ferunt, partito singulis in prouinciis quingenta mansa, senis cuiusque regionis Dynastis loco beneficij cessisse, ut Ecclesie Fuldensis iura sarta tecta conseruarent, sed cupidine & auaritiâ, secus ea patrocina cecidisse. Huc iam denique,

al. Willibaldus Eistatensis. Marian. & antiq. Chronol. Hund. Marc. Velf. ad an. 746. Boic. lib. 5. Henric. Canif. lection. ant. Tom. 4. * quasi pitantiam à pitissando. * Nam Rhe-

mos vsque & ultra, Apostolicum minus protulisse, Hincmarus ep. 6. c. 19. & ipse S. Bonifacij epist. varieg. ac 132. restantur.

* Ermâricus in vitâ S. Solæ, & hic lib. 3. Antiq. Fuldens. Rudolphus in Rhaban. actis. Wolfhardus in S. Walpurg. Tom. 4. antiq. lect. Tria millia mansorum. MS. Fuldensis. xv. millia Mansorum vniuersè. * Hic pro Sueniâ.

nique, si Regum & Imperatorum Carolomanni, Pipini, Caroli, Luduici, Lotharij, Arnulphi, Ottonis, Conradi, Henrici sancti, & aliorum Principum, ac priuatorum hominum donationes, prædia, fundos, decimas Thuringicas, ceteraque auita patrimonia adiuceres; starentque veteri iure cuncta, æstimes, dubium fore, an vlla huic Ecclesiæ etiam Archiepiscopalis sedes, diuitiis & vectigalium magnitudine, equiparari posset.

Godefrid.
Steevech ad
Veget. lib. 3.
c. 19.

Ad leg. Fræ-
ci. & Ripuar.

Simonis
Schardij le-
xicon iuris.

Budæum in
Pandec. Pet.

Gregor. lib.
8 c. 20. n. 1.

Fr. Hoto-
man de verb.

Feudal. vbi
citatur mul-
ti.

^a Vitus Amer-
bach ad con-
stitut. Car.

M. Mann &
Müll. & Za-
sius I C. Maf-
mat.

^b Leg. Fræcor.
lib. 1. c. 85.

^c Constitut.
Caroli Ma-
gni, & MS.

diplomat.
Marc. Vell.

lib. 4. Boica-
rum rerum
ad an. 616.

^d Contrâ Fr.
Hoto-man.

^e al. Indomi-
nienta. Amo
in lib. 3. c. 35.

^f Ledilia à
Lendis, id est
hominibus
subiecta.

^g Mansi re-
gales.

^h Sacrales à
Frönen. i ser-
uitium do-
minis præsta-
re.

ⁱ Mansi re-
gales.

^j Sacrales à
Frönen. i ser-
uitium do-
minis præsta-
re.

^k Mansi re-
gales.

^l Sacrales à
Frönen. i ser-
uitium do-
minis præsta-
re.

^m Mansi re-
gales.

ⁿ Sacrales à
Frönen. i ser-
uitium do-
minis præsta-
re.

[^a Tria millia mansorum.] Vt hæc immensitas prædiorum oculis sub-
ijciatur; obseruo, mansus & mansiones, vno sensu inter militaria di-
uersoria recenferi: at Iurisperiti, vt obuiam hanc vocem in barbari-
cis legibus passim vsurpant; ita non perinde eius notionem exprimunt.
Mansa hæc, vtique Latine dederim potius origini, quam vernaculæ
parum ad rem subiectam aptæ; siue cum nonnullis virum, seu men-
suram aut metatum respicias. Nam absque controuersia, Mansi no-
mine fundum accipiunt, vbi colonus maneat; etsi de modo fundi liti-
gent, num is tantus, quantum par boum elaboret aratione, num iuger
molem haud excedens. Equidem hæc mansa, ^b Francorum ritu, acci-
pio iis agrorum circumscripta spatiis, vnde minimus agricola, saluo
dominorum fructu, se familiamque largè sustentaret. Quorsum enim
alioqui legislator de vno manso ad Ecclesiam dato iussa conderet; &
mansu vnus, ac duorum donatio, in tanti pretium veniret? Prælucent
hic mihi collectanei libri Fuldensis Ecclesiæ, qui iugera, fundos, serui-
tia plura, singulis hisce mansis describunt. Sed age, locum hunc, etiam
ex Cæsario Prumiensi Abbate magis illustremus, qui ad monasterij sui
vetera diplomata, & donationum indices, glossas scripsit; quas olim ex
egregio manuscripto delibare licuit: *Mansa, dicitur, vnde mansionarij,
erant villa aut loci familiarum singularum, quæ quadripartita. I. Serui-
lia, quæ in seruitiis omnibus & pendendo fructu, conditione deteriora.
II. Ledilia, quæ multa quidem dominis commoda ferebant, sed non ita
continuo seruebant. III. Ingenualia erant in Arduenna, vulgò dicta
& Künigshouen. IIII. Mansi Absi, sic dicti, quod non haberent cultores,
sed dominus eos haberet in sua potestate, vulgò Vroynde.* Atque pro man-
sionum varietate Colonorum, deprehendo diuersam quoque condi-
tionem extitisse: nam apud Hennebergios Rhora Fuldensis Ecclesiæ
monasterium, vno terrarum districtu, agricolas numerauit, Lidos
VIII. Seruitores LXXVIII. Saxones XVIII. Sclauos LXXV. Colonos XXX.
Tributarios XXXIX. Neque sua hisce locis hierarchia defuit; siquidem
in tractu Abbatesrode, qui septem constitit territoriis, totidem Eccle-
sias, & Clericos extitisse lego, qui decimas & rem diuinam ibi procu-
rarent. Ceterum, quia hæc fundorum & opum exaggeratio, non luxui
vel ambitioni nata, sed S. Bonifacij religioni meritisque tributa, glorio-
sius ille multo, quam Curio Dentatus, triumphator non Samnitium,
sed tot Christo deuictarum gentium; neque in concione populi Ro-
mani,

Brown
Antiqu
Fulden
ST
9

mani, sed in concilio beatorum cælitum, iteret hæc voces, *Tantum agri (hominum & animarum) cepi, ut solitudo fuerit futura, nisi tantum hominum cepissem. Tantum hominum porrò cepi, ut fame essent (aternâ) perituri, nisi tantum agri cepissem.*

Quintum Documentum, à cunctis promiscuè Christi fidelibus.

Extant elenchi, qui per villarum & hominum nomenclaturas recensent traditiones fidelium, qui de diuersis regionibus Fuldensi monasterio sua prædia contulerunt; in his primus titulus:

Descriptio eorum, qui de pago VVormatiense, & * Rinense, * Rhenense, & de Alsatiâ & de Grapselt, S. Bonifacio sua prædia seu mancipia contulerunt.

Quæ ne minuta leuiaque censeas, in hoc ordine & sequentium titulorum, reperias homines illustres ac nobiles, qui in Alsatiâ & vrbe Strasburgo, areas immensas, agros, prata, siluas, vineta, domos, numerosam familiam singuli, cum omnibus fortunis, huic monasterio munificè obtulerunt.

Wormatiensi in pago sparsis locis prædiorum & vinearum plus quadringentis possessum.

Leiderat verò Comes per manus Lulli Archiepiscopi Moguntini omne patrimonium suum VVormatiensis tractus huic Congregationi tradidit, & in vrbe Moguntia complures domos & familias. Per multa quoque vitiferis è locis Rhenus vini dona vndique conuehebat.

Par ratio beneficentiæ à Lotharingis & Transrhenanis; in quibus numerant, Wetereibam, Moingowe, Hassiam; remotiores autem, Loganaha, Angergowe, Westphalam, quiq. maris accolæ Fresiam S. Bonifacij martyrio inclytam habitabant.

Sueuiæ item & Boiariæ amplissima prædia, pascua, & hominum pecorumque vim annumerant; vbi ex vno fundo annuè præberi persapè legas indomitos equos octoginta, quinquaginta boues pascuales aut vaccas, porcos nonaginta.

De Thuringiæ Saxonique decimis quid loquar? centum tredecim è pagis olim collectas? quarum omnium rerum tituli & indices reperiuntur adhuc, antiquitate & methodo suâ spectati; quibus & loca, nominaque tum donantium, tum persistantium, satis disertè exponuntur. Vnum Erkanberti locupletissimi

D d tiffimi

eri
titate
nes.

Alsatorum
donaria.

VVormatiensi
in agro quid
possessum.

Leiderati Co-
mitis munifi-
centia.

A Rheno vi-
na.

Transrhena-
ni.

Loganaha.
Angergowe.
Westphalia.

Fresia.

Sueuia.
Boiaria.

Equi vno
mitti.

Bovis pas-
cuales.

Porci
Thuringia
Saxonie

fundi.

tissimi Præfulis multiplex donum præterire nequeo; qui è Saxonis agris per manus Luitfridi, Deo & S. Bonifacio innumeros propè fundos assignauit. de quibus verus membrana: *Numerus mancipiorum CCLIII. villarum XXIII. prædiorum seu hubarum CLXX.*

CAPVT XII.

Nonnulla, quæ ad Carolum Magnum amplissima munificentia patronum huius Ecclesiæ.

DE huius Principis origine & natalibus, cum Gallicas Teutonicasque nationes longa trahat & anceps hac illac disceptatio, deposcente sibi qualibet sideris tanti decus; breuiarium regis donationis ex antiquis codicillis affero, quæ conceptionis origo prodi videtur:

MS. Tradit.
n. 15.

Donamus (ait inter alia) & contradimus Domino nostro Salvatore, sanctoque Bonifacio martyri, qui in Fuldensi requiescit monasterio, Terram conceptionis nostræ, hoc est, ^a totam comprouinciam circa Onestrudis, flumen* Vnstrudt, ipsamque, chortem nostram in Vargalaha cum omnibus compertinentiis suis, & cum omnibus villis longè vel propè positis, quæ ad eam respiciunt; cum omni proprietate, sicut eam nos à parentibus nostris in proprietatem accepimus.

Carolus Magnus quo loco conceptus.
* Onestrudis, Franc. annal.
* Curtam vel Corsum

Relatio priscorum hominum de eadem Traditione.

Ferunt prisca ætatis homines, Pipino, cum illic unà cum S. Bonifacio in eadem chorte degeret, diuinitus innotuisse, se Magni Caroli, id est fidei olim propagatæ & rerum gestarum magnitudine clarissimæ prolis fore parentem. Monstratumque locum iuxta molam, in quo Carolus narrabant exorsum primordia vitæ suæ.

^a *Totam comprouinciam.*] Geographicum hæc vnum promo, quod ex obseruationibus est Henrici Haueri Kempensis, viri in Societate nostrâ, dum vixit, tum doctrinâ aliâ multijugâ, tum peritiâ Saxoniarum rerum, tum denique prolixis eam in gentem meritis, & innocentiam morum, valde spectati. Is Meliboci montis vasta iuga rimatus, ostendit Hercyniæ inclusum, venire in eam quoque Thuringiæ regionem, quæ Eichsfeldiæ titulo à reliquâ ditione seiuncta, maiorum religione seruata, Moguntino Præfuli paret: quodque Tacitus Catos vrgeri ab Hercynio saltu narrat, id ipse de Meliboco Hassiam etiamnum prosequente & deponente, verum esse confirmare solitus. Istinc namque

Henric. Hauerus Societ. Iesv presbyt.
Ptolom. in Geogr.
Melibocum mont.
Hercynia.
Lib. de moribus German.
Hartzwald.

italii

54

namque

Brown
Antiq
Fulde
ST
9

namque Visurgin, quod rectè Prolomaus scripsit, deriuari, cuius brachio auxiliari seu fonti, qui VVerra dicitur, mons hic sit proximus. Eſſe itaque terminum ditionis Eichsfeldicæ Melibocum, quæ Haſſiam Occidentem verſus adſpicit, intra VVerram & Vnſtrudam riuos con- cluſus; quorum ille ab Haſſiâ Vnſtrudta à Thuringiâ Saxoniam * olim diſterminabat. Atque ita in confinibus Thuringiæ Saxoniciæque locus obſeruatus, vbi Carolus Magnus in materni corpusculi hoſpicio pri- mulum exiſtere cœpit.

Et quia VVerræ iam mentionem intuli; is proſectò amnis, incliti nobis alterius loci memoriam & originem aperit, ob hæreſin intermo- rituri, ni viuat in litteris. Ac VVerra quidem citra dubium Viſurgi ad- uena eſt, ſi non ipſe Viſurgis: nam quantum hîc exſtat priſcorum di- plomatatum, in his VViſaram ſiue VVeſaram appellari, quam nunc VVerram dicimus, compertum habeo. Interim, vbi Viſurgin ſubit, nec antè, confuſis aquis, nomen hoc uſitatum ponit; quod nomen haud vanè quidam accepſſe conijciunt, ab aluei diſtorſione, & alio- rum conflictu amnium, quibuſcum receptis luçtetur, donec cum Schleuſâ permiſceatur. Ceterum iuxta vtriuſque amnis confluxum, anno ſalutis MCXXXI. Veſſera ſurrexit, nobile Præmonſtratenſis fami- liæ monaſterium. Id Gundebaldus Hennebergi Comes in VVeſerâ, pago amni cognomine, inchoauit: Otto Babenberge magnâ ſanctimo- niâ Epicoſopus, auxit & inſtituit; Henricus Kemenata Fuldenſis Abbas fundum, in quo conderetur, ſed permutacione, dedit. VVilhelmus Comes V. eius nominis, Sodalitio præclaro nobilium equitum illu- ſtrauit, * quod glorioſæ Dei genitrici, & XI. Sanctis auxiliariſque, ac in primis S. Chriſtophoro ſacrum, Chriſti anno MCCCCLXXX. Xiſtus IV. Pontificatus ſui anno IX. denique confirmauit. Porrò in monaſterij Baſilicâ lectum aiunt:

S. OTTO.

ANNO DOMINI MCXXXV. GODEBALDVS
COMES HUNC LOCVM AD ALTARE
S. PETRI BAMBERG. TRADIDIT.

Epit. hiſtor.
Landgrauio-
rum, cap. 7.
* ante annos
1071.

VVerra flu.

quasi Guerra
in Germano
Veruürren.

Veſſera nobi-
le monaſte-
rium in co-
mitatu Hen-
neberg.

Tantumdem
in VVelkerſ-
hauſen à Co-
mite recepit.
* Anno ſalu-
tis 1469.
Eodem temp.
edito libello
vulgata So-
dalitij leges.

Dd 2

SVP-

^a SVPPLEX LIBELLVS
MONACHORVM FULDENSIVM
CAROLO IMPERATORI
PORRECTVS.

HÆC QVOQVE COENOBIVM TOTVM FVLDPNSE ROGAVIT
AVGVSTVM CAROLVM, IVRA NOVARE SIBI.
QVÆ CVNCTA HONESTA CENSEBAT CÆSAR OPIMVS,
ET VOTVM PRECIBVS IVSSIT INESSE PIIS.

IN primis petimus pietatem tuam, Clementissime Imperator, quod liceat nobis, orationum, psalmodiæ & vigiliarum modum tenere, quem Patres nostri habuerunt, pro amicis nostris viventibus atque defunctis; id est, quotidianam precem pro te, Domine Auguste, & pro liberis tuis, & pro omni populo Christiano. Quam manè, quando in unum convenimus, & Capitulum de Regula coram fratribus legebatur, emergentes post lectionem, ter versus, Deus in adiutorium meum intende, adiuncta Gloria Patri, cantantes, flexis genibus Psal. L. cecinimus, simul cum Versibus & Collecta. In secunda quoque feria uniuscuiusque septimana, orationem pro omnibus elemosinas nobis tribuentibus, id est, eundem Psalmum L. quem tota Congregatio, iuxta corpus B. Martyris simul prostrata, cantavit, cum oratione Dominica, & Versibus. Pro defunctis ergo fratribus nostris commemorationem illam, quam quotidie bis habuimus, id est, post matutinam celebrationem & vespertinam, quæ est Antiphona videlicet, Requiem eternam. & prima pars Psalmi: Te decet hymnus Deus. Versus & Collecta. In Kalendis vero omnium mensium, unam Vigiliam & L. Psalmos. Pro Sturmi quoque Abbate, & fundatoribus monasterij istius, in anniuersaria obitus die, unam Vigiliam, & unum Psalterium, per singulos annos.

*S. Sturmi
sarius pro
Dino cultus.*

*Presbyteri sa-
pe sacrificet.*

*Ad ordines
qui promo-
vendi.*

II. Quod presbyteris concedatur Missas sapius celebrare, & quod spatia eis ad hoc dentur, sicut à maioribus nostris dabantur. Quodque illi ad sacrum ordinem eligantur, qui eruditi sint verbo, & sancta conuersatione probati: & nec fures, nec scelerati, & qui sacerdotij iuris penitus ignari sunt.

III. V:

Brown
Antiq
Fulda
ST
9

III. *Vt Sanctorum honor & festiuitas non detestetur; sed in* Sanctorum honor.
Vigiliis & Missis eorum digna commemoratio fiat: & quòd in his
festiuitatibus, quibus maior veneratio conuenit, fratribus ab opere ad
lectiones & psalmodiam vacare liceat, sicut apud maiores nostros Reg. S. Ben. cap. 48.
licitum est: id est, in festiuitate S. Marie, & XII. Apostolorum,
S. Stephani & S. Laurentij, & ceterorum, quorum memoria apud
Ecclesias Germaniæ celebres fiunt: nec non & eorum, quorum cor-
pora in his regionibus habentur.

IIII. *Quòd communicationem fracti panis ante cibum quotidie* Eulogia.
sumere non respuatur, secundum exempla precedentium Patrum.

V. *Quòd infirmorum maior cura sit & miseratio, senum videli-* Infirmorum & senù cura.
cet & debiliùm; neque penurià victus affligantur, neque vestitus
paupertate conterantur; & nec ineptiis aliquibus vexentur; ita vt Collat. Abbatù: Vt baculi à Monachis pro necessitate ferantur.
nec baculum eis pro sustentatione ferre liceat, nec ad inclinatoriũ, quod
nos formulam dicimus, morando* herere: quia cecus & claudus, non
possunt sine sustentatione baculi benè incedere; nec decrepitus, sine
formulã, genua flectere. Hoc rogamus, vt tales propter fastidium de * haberet.
monasterio non eijciantur, ne fortè in cellis sub laicis constituti, sine
confessione & necessario vite viatico moriantur. Confessio & Viaticum. Reg. S. Ben. 58. & 59.

VI. *Quòd omnibus ad monasterium vite huius amore venienti-*
bus, pietas congrua impendatur; & nec infirmi, neque seniores, Amor & pietas erga monastica vita cupidos.
neque delicati duritiã* aufugentur; sed omnes cum misericordiã susci-
piantur; & solatium, quod petierint, honestè infirmitati eorum * Alludit ad cap. 48. reg. vbi infirmi & delic. nec violentiã laborũ opprimantur, vt effugentur. Probatio.
impertiatur.

VII. *Quòd nullus ante probationem suscipatur, neque corpori*
monasterij societur; ne fortè aliquis magis propter commoda terrena,
quàm propter eterne vite amorem, se monasterio sociare voluerit;
& receptus, inhonesto suo more conturbet fratres.

VIII. *Vt nullus propter pecuniam vel possessionem terrenam,* Intentio sincera renuntiantium.
fictis suasionibus seductus, & blanditiis deceptus, postquam in Mo-
nasterium susceptus fuerit, & non habens quod sibi promittebat, tri-
stitiã & penitentiã seculi pereat; sed veritas vnicuique ore profera-
tur, & opere impleatur.

IX. *Quòd nullus vi monachus fieri cogatur, nec ad Clerum ton-* Intrusi vitentur.
deatur, siue liber sit siue seruus; quia tales in Monasterium suscepti,
auctores sunt scelerum, & executores vitiorum.

X. *Quòd victum & vestitum sicut maiores nostri nobis consti-* Victus & habitus.
tuerunt

S. Sturmis. tuerunt habere liceat: quia primus Abbas noster Sturmis in monasterio S. Benedicti per annum conuersans, huc postea rediens, secundum electionem S. Bonifacii habitum eorum & victum diiudicantis, nobis istum constituit, cuius rei plures adhuc testes supersunt.

* Ministeriū. XI. Quod commune * Magisterium à Decano & Præposito omnibus fratribus fiat; quia hæc diuisiones, quæ modo factæ sunt, occasiones sunt scandalorum, dissensionum & contradictionum. Credimus enim propter pacis charitatisque custodiam expedire, secundum priorem constitutionem communiter fratribus Decanos omnes constitui, ut communis cura cautelam præbeat, & dilectionem impendat.

Edificiorum modus. XII. Ut ædificia immensa atque superflua, & cetera inutilia opera omittantur; quibus fratres ultra modum fatigantur, & familiae foris dispereunt; sed omnia iuxta mensuram & discretionem fiant; fratribus quoque secundum Regulam, certis horis vacare lectioni liceat, & item certis operari.

Reg. S. Ben. cap. 53. Hospitalitas. * Patrum. XIII. Quod peregrinorum susceptio & lauatio in eis pedum non negligatur, sed secundum Regulam, & secundum priorum nostrorum consuetudinem, quandocumque venerint, misericorditer suscipiantur, & ab omnibus fratribus lauatio pedum eis exhibeatur.

Lotio pedum. XIII. Quod hospitalitas antiqua non obliuiscatur, sed omnibus hospitibus congruus honor, & omnis humanitas exhibeatur. Quando autem plures simul aduenerint, ut in Missa S. Bonifacii, consolatione vndique facta, ab his qui Cellas prouident, omnibus refectio præbeatur.

Ciuitia negotia extra monasterij septa tractantur. XV. Ut priuata negotia, & secularia beneficia, & diuisio possessionum atque agrorum in ipso Monasterij loco non fiant; quia inde exoriuntur iurgia, contentiones, emulationes, ira, rixæ, inimicitia, dissensiones, inuidia, furtiua comestiones, & ebrietates; & penè omnia mala, & saluti nostræ contraria. Sed omnes agri atque Celle in communi, sicut muni omnium fratrum fiant, & omnes homines, qui in eodem Monasterij loco habitant, ab vno vestiario vestitum accipiant, prout Præpositus siue Cellarius dispensauerint; nec mercimonia aliqua ab aliquibus ibi ventilentur, sed sint omnia omnibus communia.

Officia ac ministeria per religiosos exercenda. XVI. Ut ipsa Monasterij ministeria per fratres ordinentur, id est, pistrinum, hortus, bratarium, coquina, agricultura, & cetera ministeria, sicut apud decessores nostros fuerunt; quia deuotius & dignius per fratres omne exercebitur officium, quam per laicum aut seruum maleuolum.

XVII. Quod

XVII. Quòd malitiosæ & furiosæ mentis homines, & ad cuncta flagitia perpetranda promptissimi, non colligantur intra Monasterium, sicut factum est, de illo homicidâ Clerico, qui Monachum interfecit; qui, contra omnium fratrum voluntatem & consensum, locatus est in Monasterio. quia timemus, ne fortè cognati ipsius Monachi, diabolicâ suasionem in ultionem eius inflammentur, & homicidium augeatur. quodque ipsi, qui propter scelera sua & improbitates inter seculares esse non poterant, in vicina Monasterij loca gregatim non collocentur; quia furto monasteria depradant, & proxima quæque loca latrocinii infestant.

Ne sceleratis
detur asylum
in monasterio
vicinisq. locis.

XVIII. Quòd ipse Abbas corrigatur, ne institutis S. Bonifacii detrabat, dicens, quòd decreta eius Synodus damnauerit; & quòd Maiores, & cetera Monasteria non reprehendat, quasi regulariter non viuant.

Abbas corrigendus.

XIX. ^d Ut crucis* gloriatio in singulis diebus Dominicis fiat ante Missam, fratribus omnibus circa vicina quæque loca Monasterij Crucem sequentibus, Hymnos & Antiphonas cantantibus, sicut apud Maiores nostros vsus erat, in diebus Dominicis, Passionis & Resurrectionis Domini gloriam celebrari. Et quòd in diebus ieiuniorum ab Episcopo decretis, Crucem portare, & Litanias facere liceat.

Crucis adoranda.
* gloriatio

XX. Hoc igitur, quod maxime nobis necessarium esse iudicauimus, præ omnibus optabamus, id est vnitatem & concordiam cum Abbate nostro habere, sicut cum anterioribus nostris Abbatibus habuimus; & misericordiam & familiaritatem, pietatem & modestiam in illo sentire. Et, vt esset benignus infirmis, propitius delinquentibus, affabilis fratribus; mœstorum consolator, laborantium adiutor, beneuolorum auxiliator, benè certantium hortator, lassorum refocillator, cadentium sustentator, cadentium restaurator: omnes fratres amaret, nullum odiret, & nullum zeli vel lioris dolo persequeretur: fieretque non turbulentus vultu, non anxius animo, non nimius in iudicio, non obstinatus in consilio: sed hilaris facie, letus mente, discretus in opere, consentiens in utilitate. Et quando aliquis de fratribus præoccupatus fuerit in aliquo delicto, non statim tyrannicâ vindictâ illum excruciet, sed misericordiam disciplinâ corrigere festinaret; conuersumque clementer susciperet, nec prauâ suspitione denuò illum fatigaret, neque perpetuo odio exterminaret.

Abbatu vna
effigies exhibetur.

Reg. S. Ben.
c. 2. 3. & 64.

His & talibus, Domine Imperator, apud priores nostros Abba-

tes

tes *visi sumus*; & de hoc istum Abbatem *sapissimè rogauimus*; sed *vsque in presentem diem impetrare non potuimus.*

NOTÆ.

^a Libellus supplex hic, quando non à nobis laudatus? re-
dit integer, saluberrimis scatenis religiosæ vitæ documentis. Datum facile re-
cordaris, Ratgario Abbate rerum potente, qui fortè reformationis
obtentu, & disciplinæ melioris, congregationi res nouas moliri visus.
Porro oblatum Carolo, & aliis quoque primoribus communicatum,
ob argumenti & negotij magnitudinem, non silet Candidus. Hinc
Ægilabbas, reuersus à palatio, cum recens à Luduico confirmatus,
hospitium Moguntiaci apud venerandum Pontificem Heistolphum
haberet, is Ægilem ad muneris æquitatem curamque iis planè verbis
erexit, quæ huius libelli vltimo capite leguntur, ita præfatus: *Talem re-*
filiis tuis patrem exhibere contende, qualem tibi & fratribus tuis tecum
paulò antè fieri postulabas. Cuius petitionis & optionis exemplar, à vobis
hoc modo dictatum ac scriptum Carolo præsignabatur Augusto. Subijcit
inde verbatim vltimum membrum libelli.

^b Ad §. IIII.] De Eulogiâ, quæ & *ærtsægen*, morem eum capio:
quæ benedicti panis quædam cõmunicatio. Exprimit eum S. Benedi-
cti Regula capitibus 36. & 37. & Collatio Abbatum Aquisgrani facta,
Luduico Pio imperante. vbi decernit, *vt eulogie fratribus à presbyteris*
in refectorio dentur. Prolixè eulogiarum ritus exequentur Stephanus
Durantus & Scriptor illustrissimus Annalium Ecclesiasticorum.

^c Ad §. XVI.] Idem statuit dicta Collatio sanctorum Abbatum,
vt in coquina, in pistrino, & in ceteris artium officinis, propriis manibus
operentur. Bratiarium, quod horridiùs alij Braxatorium fecerunt, po-
pulis Franciæ & Germaniæ magnæ, qui Septemtrionem versus Occa-
num accolunt, & per Saxoniam ad Flandricum vsque litus se diffun-
dunt, potus illius conficiendi officina, qui ex hordeo frictò, aquato
coctoquæ, velut Cereris vinum indiscriminatim Cereuisia, Ceria, Ce-
lia & Zythum ab nonnullis appellatur, siti non magis sedandæ, quàm
robori & salubritati quærendæ; præsertim, vbi tritici polline, & lupulo
salictario benè temperatur. Ceterùm nomen id à Bratio trahit origi-
nem, quod prisca Germanis hordeum de madido torrefactum: po-
tentam appellamus. Cuius licet barbaræ, tamen antiquissimum vocis
& potus vsum ex membranarum vetustis eruo. Primùm in censu Geyfahæ,
nunc oppidi Fuldentis, omnes simul coloni præbent ccccxl. modios
bracij vel auenæ cum singulis modiis tritici vel siguli. Inde in censu
Hamalæ oppidi Saxonie præter alia, pendunt lxxvi. heminas auen-
næ, xv. heminas bracij, &c.

^d Ad §. III. & XIX.] Conuentu Francofurtensi, Adriani Ponti-
ficis & Magni Caroli ætate, imperitiâ doloq; partium, dum Felicianæ
hæresis oppugnatur, à Carolini libri scriptoribus, vnà Synodus Nicæna
secun-

Ægil. Abbas
per huius li-
belli preces
impetratus.

Heistolphus
Archiepisc.
Mog. hunc li-
belli. agnouit.

Brown
Antiq.
Fulden.
ST
9

Lib. 1. de ri-
tibus Eccles.
cap. 58.
Tom. 3. ad
annum 313.

Bratiarium.

Cereuisia.
Plin. natural.
hist. libro 22.
cap. 25.
Hadr. Junius
animaduers.
lib. 2. c. 12.
ex professo.

Bratiū aliā:
Brasium.
Antiq. dict.
MS. Fulden.

secunda, quæ imaginum cultui fauebat, improuidè reiecta, eoq̄ de-
flexa calumnia, ceu legitima Synodus latrãim imaginibus decreuisset,
errore magno & præiudicio sancti probatq̄; cultus, adhuc imaginibus
impensit. Huius mox causæ se tulere suffragatores, non obscuri nomi-
nis in Galliã Germaniãq̄; scriptores, quos Gabriel Vasquezius eximius
Societatis nostræ Theologus in libris De cultu adorationis, & Illustrif-
simus Baronius in anno dccxciv. tomo x. notant. Quippe modestiæ
fines, paucis consultis, egressi, vulgarunt, abrogato cultu ac maiorũ ino-
lità ueneratione, imagines saltem ornatus & instructionis causã, in Ec-
clesiis esse retinendas, cuius scilicet tam irreligiosi sensus adstruitor inter
alios Hincmarus Rhemensis Antistes, & Valafrius quoque Strabo,
fuisse perhibetur. Nam Francofordiensem alioqui Synodum ab omni
quoque facti errore Vasquezius noster non solum vindicare, sed contra
multorum opinionem, sanam etiam de imaginum cultu sententiam ei
tribuere nititur. Verum Iconomachorum tamen errorem in Galliam
& Germaniam vsque penetrasse, pestilens Claudij Taurinensis liber
edocuit, quem Pij Luduici fauore Ionas Aurelianensis feliciter op-
pugnauit. Cùm ergo cœnobitæ Fuldenses, ritus ac cæremonias tam
laudatas, & Apostolicis pares atatibus eripi sibi queruntur, nihil certè
susplicari habeo aliud, quàm huius tam latè glifcentis tum erroris præ-
properum audumq̄; Ratgarium, seu quos alios disciplinæ censors,
aliquid hic imminuere aggressos de cultu Sanctorum, neque gloriosæ
Cruci passos haberi pristinos honores. Similiter quòd hinc à Synodo
quapiam scribitur notatus S. Bonifacius, nullam equidem certam re-
perio, cui hoc imputem; & conijcere incertam, vix iam vacat.

Lib. 2. disp. 6.
c. 1. & dispu-
tat. 7. c. 7. 8.
&c.

Disput. 7.
cap. 5. 6.

SAXONES victos à MAGNO CAROLO, gratos in FULDEN-
SEM congregationem, à quã fidem Christianam acceperant,
extitisse, inter innumera alia hoc singulare specimen esto.

Bennith Comes Saxonicus, patre Amalungo natus, cùm Saxonum
factionem, patriamq̄; fidei posthabet, patrem secutus, Carolo gratio-
sus euasit in paucis. Pater Amalungus, agrum Waldesbech inter
Wifaram Fuldamq̄; incolens; terrarum quod ex Buchonia saltu oc-
cupauit, nouando arandoq̄; ad eximium cultum prouexit. Filius he-
res patre mortuo, Caroli nutu interueniente, patritam hereditatem
S. Bonifacio piè legauit; quæ soli culti tantum habuit, ut duas in lon-
gum, totidem in latum, at circuitu sex leucas circa Visurgin ambiret.
Id quod notauimus ex ipsis Bennithi codicillis.

Bennith Co-
mes Ama-
lungi F.

Porrò Saxones vario bellorum casu passim à Franco tradu-
ctos & alienigenis intermixtos, cùm aliunde claret, tum Ful-
densis Ecclesiæ moribus non est in obscuro, ut docent veterum
prædiorum indices. Et in Romã, quæ tandem Parthenoni cele-

Saxonum mi-
gratio varia.

Colonorum
varia condi-
tio.

Ec
bri

bri nomen dedit, coluisse eos vnà cum Lidis & Sclauis antea tradidimus. Ipsi deinde Christiani facti, mirum dictu, quanto liberalitatis certamine se suaque omnia nominatim S. Bonifacio dicarunt: & inter alios, nuper apparuit, quàm sit egregium in hunc locum studium professus Erkanbertus Episcopus.

*Erkanberti.
Episcop. mu-
nificus Fuld.
Monast.*

Sclauicâ gente victâ deductaque, penitior Saxonix recessu, apud Albim, ex eius generis hominibus huic Ecclesix coloni quoque cum agris adscripti. Et luculetum ex Ottonis II. diplomate documentum suppetit, *Adelbertum* Archiepiscopum, *Verinhario* Abbati cessisse fundis, & omni iure, quod *Magdeburgensis Ecclesia in Australis Thuringia prouincia, & Comitatus, Saltzunge, Cruciburgi, & alibi terrarum obtinebat*; *Verinharium* vicissim mutuaria lege, sua migrasse prædia, *Frekenlebam, Scekestetam, Arniram, Lembecam, Manesfeldiam, Eislebam,* quæ Sclauonica familiae colebant, habitabantque.

CAPVT XIII.

Reliquiarum translationes in Buchoniam, & condita templa.

QVONIAM deinceps Hrabani acta, vt ea Rudolphus literis consignauit, emittere, aut potius in iis huius Ecclesix simul omnia ornamenta profundere, & quotquot ab primâ ætate loca decus hinc aliquod obtinere, eorum origines pandere, propositum est; Luduici Pij Cæsaris donationem, ceu caput, præfigimus, ex quâ, Hrabano qui stimuli ad basilicas nouaque templa condenda ornandaque subiecti, facile apparebit; cum multis vndiq; Sanctorum exuuiis huc importatis, cælites ipsos hisce ossium suorum transmigrationibus fauisse non obscure, ac tot editis quoque prodigiis interuenisse, credere possis. Amplissimus hinc se campus aperit, in quo de Reliquiarum translatione, & acquirendi iure, excurrere liceat. Sed hoc iam à nobis non agitur. Vt ergo nundinationes in hoc genere, turpisque quæstus & doli mali non vitia tantum, sed nomina prorsus ipsa detestamur & fugimus; sic à Christianis hinc, quò res multo charissimas sibi compararet, multa astute ac solerter

*Reliquiarum
acquisitiones.*

solerter excogitata meminimus : quæ si ad æquitatis legem reuocemus, verendum, vt lapidem quasi Lydium, & iustæ censure virgulam sustineant. Et hinc ad eò ceu latæ sententiæ culpâ constricto, *pij furis* Leo Pontifex Arnulpho Imperatori dicam impedit; & alibi, *sanctas quoque rapinas*, celebrari legimus. Quòd si tamen liberius in hoc genere quidquam olim peccatum est, id si non germanæ virtuti, at immodicæ saltem Religioni adscribi, consuetudo suscepit. Cur autem hæc sacrorum pignorum tam crebræ translationes, id ætatis, à priuatis etiam hominibus, nuncupatâ vix auctoritate, vsurpatæ sint, ex Anastasij Bibliothecarij historiâ id videor argumenti eruere, quòd Roma tunc intestinis malis lacera, externis præsiidiis destituta, Longobardorum ac Saracenorum insidiis iniuriisque semper oportuna, nedum ad priuatæ rei, siue sacræ siue profanæ, sed ad publicorum etiam vulnerum cladumque sensum occalluerat; & nisi Francorum vindicatâ manu, vix ægrè respirabat. Interea loci, conditoria Martyrum, & consecratæ Diuis olim memoriæ, absque custodiâ, curiosorum vtique & liberiori contrectationi, & interdum rapinis etiam patebant: cuius rei illustra documenta Eginhardus ex Magni Caroli Cancellario primus Abbas Seligenstadiensis, in libris, quos de SS. Marcellini & Petri martyrum translatione scripsit, de se & Hilduino S. Dionysij Abbate, prodidit. Quibus in libris Deusdonam diaconum Romanum, qui iuxta basilicam beati Petri Apostoli AD VINCVLA Romæ domicilium habuit, & Sabbatinum eius familiaritatem, non semel appellat. Vtriusque, vt in reliquiis tractandis exportandisque sollertiam veteres approbent, lati fortè rerum successu, eos tamen in re tam sacrâ, neque optimâ fide, neque castè versatos, qui Eginardum adierit, facile quiuis intelliget. Sed iidem nihilominus præclarè industrij homines, operam itidem hîc Rhabano impigrè nauarunt; quod ex Rudulphi historiâ iam nunc manifestum euadet: quam quisquis cum Einardi commentario, qui Tomo septimo Suriano legitur, conferre voluerit, mutuâ operâ maiorem ilicò vtrimque faciem allucere sibi sentiet. Memorat Anastasius in Leone quarto quemadmodum ipse pomœrio Romæ contracto, nouis nouam ciuitatem mœnibus cinxerit, & hanc Leoninæ de suo vo-

Baron. in anno 1052. de corpore sancti Dionysij diploma.
* Cassianus collat. 6.
Româ cur hac ætate tam facilis exportatio ipsarum.
In Pontif. vitis huius ætatis.

Reliquia furim subducta.

Deus donam Sabbatinum.

Leo quartus contra Leoninam, contracto veteri pomœrio.

eri
titate
nes.

cabulum ferre voluerit; atque inde multa corpora Sanctorum, quæ dispersa per vias & inculta eousque iacuerant, summo studio intra mœnia congregarit. Et sanè in eorum pignorum numero, quæ à Leone translata, compluria hîc inuenias, quorum iam priùs quàm ossa legerentur per Sabbatinum & Deufdonam, in Germaniam atque hoc Buchoniæ solum, Luduici Imperatoris fauore, adnitente Hrabano, importata sunt.

PRÆCEPTVM TRADITIONIS
DOMNI HLVDVICI IMPERATORIS

FACTÆ HRABANO ABBATI

SVPER PRÆDIO VRESPRVNGEN.

IN nomine Domini & Saluatoris nostri, Luduicus gratiâ Dei Romanorum Imperator Augustus, omnibus suis familiaribus & totius regni fidelibus. Quia nostræ providentiæ esse scimus, non solum regni gubernacula, sed etiam sanctæ Ecclesiæ moderamina procurare, & maximè Christi fidelium necessitatibus deuotè inservire: iccirco ea, quæ pro Dei honore & æternæ vitæ amore circa Ecclesias ac Monasteria seruorum Dei agimus, silentio obtegere non audemus, ne ignorantia succedentium, ab importunis quibuslibet infidelibus, fortè, quod absit, infringatur; & quod nos Deo & Sanctis eius conferimus, ipsi auferant; & per hoc æternam perditionem conquirant. Notum ergo facimus fidelitati vestræ, quòd fidelis Secretarius noster Rhabanus venerabilis Abbas sanctæ Fuldensis Ecclesiæ, adit excellentiam Celsitudinis nostræ, insinuans nobis curam & sollicitudinem suam, quàm circa conquirendas Sanctorum reliquias habet, tam ex Romanâ ciuitate, quàm ex diuersis ciuitatibus, ubi plurimi Martyres tradiderunt corpora sua ad supplicia, ut mererentur habere perpetuas in celesti regno coronas. Rogauit igitur excellentiam Celsitudinis nostræ, idem vir venerabilis Rhabanus Abbas, ut nostrâ auctoritate liceret ei legatos suos dirigere vbiuis terrarum, & maximè ac præcipuè ad Romanam ciuitatem; & cum litteris nostræ auctoritatis exposcere sacratissimos cineres; videlicet sanctorum Martyrum, seu ceterorum orthodoxorum Iustorum membra: cui præstitimus ex nostrâ libera-

Regum Christianorū
providentiâ circa
Ecclesias &
Monasteria.

Hludvic. Imperat. ualidatur
de nostri temporis
hæreticis.
Rabanus

Hludvici Secretarius.
Rabani studiū
erga reliquias.

Imperatoris fauor.

liberalitatis munificentia facultatem, ut ex nostra auctoritatis preceptione scriberet, & mitteret, ubicumque terrarum vellet, propter predictum negotium sanctarum Reliquiarum; postularetque tam ab Apostolico, quam a ceteris fidelibus. Unde cum labor tanta sedulitate eius non esset inanis, nuper audiuimus, quia corpus S. Venantij ^{S. Venantij martyris corpus.} martyris de longinquis terrarum partibus acquisisset, & in Ecclesia S. Iohannis Baptista honorificentissime collocasset. Cuius merita Martyris in Fuldensi Ecclesia ex testificatione miraculorum, facta sunt longe lateque celeberrima: accurrunt enim infirmi, & sanantur; demoniaci, & liberantur; paralytici, & curantur; caeci, & illuminantur; & ex omnimoda infirmitate, genus humanum, per gratiam Domini nostri IESU Christi, opera & intercessione S. Venantij, saluantur. Cuius facti ^{Miracula crebra.} facti famam nos ex diuina compunctione commoti, gratias agimus Deo & ^{Ludici mirifica pietas erga Sanctos.} sancto eius martyri Venantio, qui nostris temporibus, in nostris terrarum partibus, visitare dignatus est plebem suam; & ex diuersis necessitatibus & angustiis miseris mortalibus dignatur subuenire. Proinde rogatu & petitione predicti Secretarij nostri Rhabani Abbatis, offerimus nos Deo & S. Bonifacio, sanctoque martyri Venantio, in prefato S. Iohannis Baptista monasterio, quasdam res proprietatis nostre, hoc est, villam Vresprungen nuncupatam, cum omnibus villulis & viculis, imo cum omnibus appendiciis & pertinentiis suis; item terris, agris, pratis, siluis, campis, pascuis, curtibus, areis, domibus, familiis, aquis, hortis, pomariis cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, exitibus & redbibus, viis & inuis, & cum omnibus terminis & finibus suis, totum & integrum tradimus atque donamus; traditumque in perpetuum esse volumus prefato loco, pro anime nostre remedio, & pie memorie genitoris nostri Caroli Imperatoris, & omnium parentum nostrorum: hoc conditionaliter statuentes, ut nostri commemoratio inter fratres Fuldensis monasterij eo attentius & frequentius fiat, quo nostris oblationibus iidem fratres sustentari videntur. Placuit ergo idem donarium nostrum cum nostre Imperialis dignitatis preceptione munire, & sigillo nostre Maiestatis insignire. Ex qua preceptione nostreque auctoritatis indictione decernimus, ut nullus hominum hoc nostrum statutum, atque donarium, irritum facere presumat; neque aliquis iudex, seu qualibet persona, prefato loco seu colonis eius, aliquam iniuriam seu violentiam inferre presumat.

Data Idus Maij. Fulde . . . . .

Ee 3 CAPVT

eri
tate
des.

Donatio Vresprungen.

CAPVT XIV.

Hrabani acta, quæ Rudolphus descripsit.

HOC capite Rudolphus, quem locupletissimum sæpè testem vsurpauimus, ipse loquetur; ventum enim iam ad Fuldensium velut antiquitatis solem & puluerem. Nec tam vitæ Rabani Phœbus hic noster vestigia premit, quàm operum, quæ reliquiis transferendis, & instruendis Ecclesiis Rabanus suscepit, exequitur seriem. quam ob rem huic libro, quem primum iam luce donamus, geminam quam legis inscriptionem dedere. Neque distinguere, quod continuauit auctor, in capita par erat; nec operæ, notis vberioribus enucleare res ab aliis & sæpius hinc illustratas. Occurrent haud pauca quoque, vulgo incolarum, scio, nota loca; & labor insequens, si quid expectabitur amplius, à fastidio pariter & ignoratione non neminem vindicabit. Lucebunt, & faculas etiam obiciant lectori, breuiculis rapti punctis, & adpersi radij ad oram marginalem. Iam denique, quia Rudolphi ingenio fruimur, qui eius alicubi laudes pænè contriuimus, hinc & iusta illi sua persoluamus.

Annales Francorū incerti auctoris ex Bibliotheca P. Pithœi.

DCCCLXV. *Rudolfus Fuldensis canoni presbyter & monachus, qui apud totius pænè Germaniæ partes, doctor egregius & insignis floruit Historiographus, & poëta, atque omnium artium nobilissimus auctor habebatur, VIII. Id. Mar. diem vltimum feliciter clausit.*

Hermannus Contractus recens editus tom. I. Antiq. lect.

* Rudolfus
sed mendosus.

* *Rudolfus Fuldensis presbyter & monachus, doctor, poëta, & historicus satis doctus, VIII. Id. Maij obiit. At longè his antecellit*

Luduicus Luduici Pij F. Rex Germaniæ &
Orientalium Francorum:

Luduici regis
in Scholasticos
Fuld. liberalitas.

In chartâ donationis, quâ Scholasticos Fuldenses profecutus est, Luitulfo, Christano, Hesson, Comitibus, ceterisque fidelibus edicit, se censum & regios colonos, & eorum omnem vtilitatem, pro æternæ mercedis augmento concedere cuidam fidei clerico, Oratori

Rudolphus
Luduici Cō-
fessionator &
Confessarius.

& Confessori suo, Rudolpho videlicet monacho, qui præest scholaribus in monasterio S. Bonifacij Fuldæ; velleque fructum ad ceteros item transire scholasticos. Datum Fuldæ monast. VI. Kal. Febr. Indiæ. XII.

LIBER HRABANI Ex MS. Eccl. Fuld. gemino titulo.DE
RELIQVIIS SANCTORVM.
VITA RABANI ABB.

EDITA

A RVDOLFO PRESBYTERO.

SCRIPTORES rerum Ecclesiasticarum, cum sapienter, tum etiam vtiliter, instituerunt vitas & facta iustorum, & secundum diuina præcepta viuentium virorum, per litterarum reuelationes tradere posteris. Merito à fidelibus magnis ideò laudibus extolledi, quòd non inuidiosè silentes ea prætermiserunt, sed charitate, quæ omnibus prodesse desiderat, abundantes, ad exemplum rectè viuendi cunctis imitari volentibus, fidei veritate subnixi, protulerunt. Si enim non ita fecissent, nequaquam scire potuissemus, quid sancti Patriarche, quid Prophete, quid Apostoli, quid etiam ceteri sancti Martyres & Confessores Christi gesserint, vel docuerint; quibusque signis & virtutibus ante vel post mortem suam claruerint, nisi ex eorum scriptis credita & intellecta nosceremus; qui ea non captandæ propriæ laudis intentione protulerunt, sed, vt per eiusmodi exempla, ad emendandos prauos mores humanæ præsumptionis, & ad conlaudandam diuinæ maiestatis potentiam, quorumcumque animos incitarent. Itaque eorum laudabile institutum pro modulo meo sequens, facultate quâ valeo, scribere nitor virtutes & miracula, quæ Deus per Sanctos suos modernis temporibus facere dignatus est; quorum sacri cineres regionem nostram illati, quotidie fidelibus causâ salutis existunt; credens me non inaniter, imò vtiliter, & mihi metipsi, & multis aliis laborare. Mihi quidem; quia præmium laboris mei cum eis, quos ob laudem Dei in simili opere sudantes imitatus sum, me habiturum esse, per Dei gratiam *confidens; aliis verò, quia rebus cognitis,

* confido;

nitis, veneranda Sanctorum sollennia fidelius amplectuntur, & maiore mentis deuotione accensi, in laudem Creatoris sui lætius adsurgunt.

*Reliquiarum
crebra ab vr-
be Româ in
Franciam
translaciones.*

Temporibus igitur Hludowici Imperatoris, qui post genitorem suum Karolum Magnum Imperatorem per annos septem & viginti Francorum tenuit Imperium, multorum reliquiarum Sanctorum ab vrbe Româ in Franciam delatæ sunt; quarum aliæ quidem ab eis adductæ sunt, qui iussu dominorum suorum, vt id efficerent, Romam profecti sunt; aliæ verò, per Clericos sanctæ sedis Apostolicæ & ciues Romanæ vrbis allatæ, vel per viam, quâ ferebantur, vel in locis, quibus susceptæ & conditæ sunt, multis & magnis miraculorum signis, cuius essent apud Deum meriti, claruerunt. Constat namque reliquias

*S. Sebastiani
in Sueffionibus.
* Sueffionum
Einardus de
translat. san-
ctor. Martt.
Marcell. &
Petri lib. 1.
c. 7. & lib. 2.
c. 1. 3.*

S. Sebastiani martyris ab vrbe Româ deuectas; & ab Hilduino Abbate apud Augustam * Sueffionum Galliæ ciuitatem, in ecclesiâ S. Medardi confessoris venerabiliter conditas, tantis & tam inauditis omnibus retrò generationibus florere miraculis, vt relatio eorum fidem excederet, nisi certum esset omnibus fideliter credentibus, quòd Deus & Dominus noster I E S V S Christus, qui gloriosus est in Sanctis suis, mirabilis in maiestatis, faciensq; prodigia, omnia quæcumque voluerit in cælo & in terrâ, sine vllâ difficultate potest efficere.

*Marcellini
& Petri, ac
aliorum, in
Saligunstat
Abbatiam.
Einhard. ipse
l. 1. à cap. 10.
vsque ad 18.
vlt. & lib. 2.
* Mülinheim
vetustodiplo-
mate Luduici
Pijdescribitur
in pago Mos-
negouu, su-
perripam flu-
minis Mosn.
Extat 3. tom.
veteres scri-
ptor. Germ.
& apud Ein-
hard. dicitur
Mülinheimü
vicus.
* Ab Einhar-
do cit. qua-
tuor libellis.*

Ossa quoque BB. martyrum Marcellini & Petri, Proti atque Hyacinthi, cum reliquiis S. Hermetis, non minore miraculorum gloriâ, in diuersis sanitatibus infirmantium cotidie fulgent; quæ & ipsa à Româ translata, & ab Einardo Abbate adducta, iuxta Mœnum Germaniæ fluuium, in villâ, quæ prius Mülinheim, nunc autem Saligunstat dicitur, dignâ celebratione à fidelibus venerantur. De quorum translatione simul & virtutibus, quas per eas Deus operatus est, quia * diligenter memoriæ traditum est, hîc dicere omitto. De ossibus verò Alexandri martyris & aliorum Sanctorum, quorum nomina suis locis dicentur, scribendum esse censeo, qualiter, & à quibus, vel ad quæ loca translata sint: quibusque signis & virtutibus, siue in itinere quo ferebantur, siue in locis quibus condita sunt, flourerint, memoriæ tradendum; vt cum de translatione & miraculis eorum, secundum veritatem gestorum fuerit sermo pro-
latus,

latus, quibus in locis à fidelibus veneranda debeant inueniri, per hæc scripta valeat agnosci. In eâ parte Germaniæ, quam Franci, qui dicuntur Orientales, inhabitant, locus est ex nomine vicini fluminis Vulda vocatus, situs in saltu magno, qui moderno tempore ab incolis illarum regionum Bochochia appellatur; quem S. Bonifacius martyr, Legatus in Germaniâ ab Apostolicâ sede directus, & Episcopus Magontiacensis Ecclesiæ ordinatus, quia secretus erat, & à populari frequentiâ valdè remotus, impetrauit à Carlmanno Rege Francorum, & cum auctoritate Zachariæ sanctæ sedis Apostolicæ summi Pontificis, monasterium in eo constituit monachorum, anno ante passionem suam decimo, qui fuit ab Incarnatione Dominicâ quartus & quadragesimus & septingentesimus annus. Huic itaque monasterio quintus à B. Bonifacio præfuit in regimine Hrabanus Abbas & præceptor meus, vir valdè religiosus, & in Scripturis diuinis ad primè eruditus: cuius omne studium fuit in meditatione legis Domini, & in doctrinâ veritatis; curaque maxima, circa disciplinam monasticam & profectum discipulorum. Mens eius ad ea disponenda, quæ ad cultum diuinum pertinent, semper erat intenta. Quotiescumque à curis sæcularibus, quas, prout possibile erat, toto nisu declinabat, liber esse permittebatur, aut alios sacris litteris instruebat, aut in legendo vel dictando, diuinis Scripturis semetipsum pascebat. Inter hæc, & alia, quibus in oratione, vigiliis, & abstinentiâ, ceterisque virtutum titulis formam se sibi subditis præbebat, Monasterium totum domibus apertis, & habitaculis congruentibus, extruxit; & Ecclesiam, ex diuerso metallorum pretiosarumque vestium genere, pulchrâ varietate decorauit. Per Cellas quoque fratrum sibi commissorum, & per alia loca multa ad se pertinentia, in quibus prius non erant, ecclesias cum permissione Episcopi sui construxit; quas collectis vndecumque Sanctorum reliquiis, eorum nomine & honore cõsecrari fecit. Erant etiam per diuersas prouincias prædia Monasterio subiacentia, partim ex donis Regum, partim ex liberalitate fidelium personarum, propter amorem Dei, & venerationem S. martyris Bonifacij, illuc collata: quorum alia quidem per villicos ordinauit; alia verò, & maximè illa, in quibus eccle-

Fulda & Vulda. Bochochia.

Monasterium ibi quando institutum.

Anno dcc. xliij. Hrabanus Abbas.

Eius encomium.

Occupationes & studia.

Oeconomia.

Ecclesiarum erectiones.

Prædia in Italiam usque dilatata.

laicos

cri
tate
ses.

*Adumar
Comes.*

*Alabingus
Italia dyna-
sta origine
Francus.*

*Addo presby-
ter Fuld. pra-
dy Italici su-
rior.*

*Deusdona
Diacon. Ro-
manus reli-
quias S. Ale-
xandri mart.
transfert in
Alemāniam.
De hoc Egin-
hartus, lib. 1.
& 2. aliquo-
ties, & in fine
quart.*

** Thurigave,
Tur-
gave vel
Durgow;
notus in Ale-
mannia &
finibus Hel-
vetiorū tra-
ctus. Adi Or-
tel. in v. Tu-
regum.
Brusch. in
Sangall.
Monast cata-
logo, &c.
Miracula
apud S. Ale-
xandri reliq.
patraia.*

fiæ fuerant, presbyteris procuranda atque disponenda commi-
sit. E quibus, qui in Italiâ prædium procurabat, quod Adumar
quondam Comes S. Bonifacio tradidit, nomine Addo, inde
rediens, inter cetera retulit, Alabingum, quemdam potetem in
Italiâ virum, mandasse Abbati, quod cuiusdam sancti Marty-
ris ossa vellet ei transmittere, si congruus ab eo venerationis lo-
cus exhiberetur; partemque hereditatis suæ, quam in Franciâ,
vnde oriundus fuit, habebat, solenni donatione loco illi con-
ferre disponderet, ad deseruendum vsibus eorum, qui ibi essent
feruituri. Quibus ille auditis, quia multum in Domino gauisus,
talium rerum desiderio non parum mouebatur; absolutisq.
celeriter causis, propter quas Presbyter venerat, remisit eum in
Italiam, mandans memorato viro Halabingo, in translatione
reliquiarum illius Martyris non segniter agendum, quin poti-
us, propter varios euentus rerum, omni velocitate, vt efficeretur,
esse festinandum. Iam se diuinis officiis faciendis basilicam
congruentem habere constructam, & omnia parata, quæ ad sus-
ceptionem & cultum eiusmodi rerum vsus exposcit. Neque ali-
quid esse ex hac parte impedimenti, quin pollicitationem suam,
si voluntas non defuerit, valeat implere. Cumq. profectus esset
Presbyter, vt in Italiam reuerteretur, contigit, vt quidam Diaconus
Romanæ Ecclesiæ, nomine Deusdona, veniret in Franciam, specie
quidem, quasi pro quibusdam suis necessitatibus Regis opem im-
ploraturus, re autem verâ, Sanctorum quas secum habebat reliquias
daturus alicui religiosorum in Franciâ virorum, cuius adiutorio
posset inopiæ suæ aliquod capere supplementum. Transcens igitur
Alpium iugis, cum ad plana & campestria descendisset, in finibus
Alamanorum venit ad quamdam villam, quæ vocatur Kentibruto,
in pago *Zurihgawe, vbi ecclesiam cum Reliquiis ingressus cum
benignè à Presbytero susceptus esset, dedit ei partem reliquiarum
B. Alexandri martyris sub altare ecclesiæ collocandam. Quo facto,
mox quanti apud Deum esset meriti, miraculis declarantibus,
cœpit ostendi: audientes enim populi, Sanctorum reliquias esse,
debiles & ægrotos & variis incommodis afflictos vndique
cœperunt adducere, credentes per orationes Sanctorum
pristinam recuperare sanitatem. Inter quos femina quædam

Brown
Antiqu
Fulda
STV
9

dam immundo spiritu possessa, basilicam introiit, cumque à Dæmon impulsum. Presbytero iuxta morem ecclesiasticum exorcizaretur, per os illius Dæmon respondit, si ab eâ fuisset eiectus, statim in aliud vas, quod sibi in eâdem regione concessum esset, ingredi deberet; & Otmarum quemdam, quem intraturus esset, ex nomine designans. Ad quem Presbyter, qui non procul habitabat, mox nuntium mittens, iussit, ut confessione factâ peccatorum, pœnitentiam ageret, ne fortè facinorum suorum merito, fieret inimici. Qui præceptis obediens, ad pœnitentiam, quam diabolus semper auersatur, totâ mente confugiens, insidias euasit inimici. Dæmon verò, per virtutem S. Martyris ipsâ die eiectus, feminam quam tenebat, sanæ mentis & incolumem reliquit. Item quædam femina, orationis causâ veniens ad reliquias Sancti, duas in aures aureas pro munere obtulit ad altare; quas ancilla, quæ in eius obsequio erat, super altare positas concupiscens, cum inter ceteras mulieres, quæ aduenerant, orationi incumberet, oprauit in corde suo, ut eas cum iustitiâ redemptas, habere potuisset. Cumque inter orandum id animo volutaret, mox mirum in modum, aliis ab oratione surgentibus, ipsa se erigere vllâ arte non potuit; sed ita, ut super genua sua orationi incubuit, quodam rigore contracta, permansit. Interrogata autem à Presbytero causam peccati, cuius merito tam subito membrorum contractionem pertulisset; vel quid animo gereret, quando in oratione procubuit; respondit, nullam sibi aliam læsionis suæ causam videri, quàm inaurium illarum concupiscentiam: cui Presbyter, Si sancti, inquit, Alexandri voluntas sit, eas, sicut desiderasti, possideas; surge & tolle eas de altari. Ad cuius vocem, mox illa, sanitate receptâ, surrexit; linteumque, quod circa caput suum habuit, ad altare volens offerre, nullo conamine de capite potuit abstrahere. Quod cum videret Presbyter, & ex recuperatione sanitatis intelligeret, puellæ etiam in aures, quas desiderauerat, diuinitus esse concessas, datis ei in auribus, ait: Accipe munus, quod desiderasti; idque tibi gratis à Sancto Dei, non pro temporali pretio, cognosce esse donatum. Illa verò gratias agens Deo, & merita S. Alexandri glorificans, domum cum dominâ suâ gaudens reuerfa est. Postea contigit, quasdam pauperulas mulieres orandi gratiâ ad sanctas illas reliquias,

Confessio peccatorum an-tidoron contra dæmonem.

In aures ablatis Sancto, pœnitentias exigunt.

eri
itate
ses.

*Pharichseo
fluvius.*

reliquias, deuotâ mente properantes, venisse ad fluuium Thuri-
rihseo, cumque non possent absque nauigio transire, nec habe-
rent quod pro naulo darent, non enim eis erant nisi quinque
tantum panes ad viaticum; nauta autem cum vehementer in-
staret, naulum ab eis exigens, tandem obtulerunt ei quatuor
panes, vno tantum sibi, ob necessitatem victus, reseruato. Sed
cum ille adhuc non acquieuisset, dederunt ei & quintum, ma-
gis eligentes ad tempus famem moribundi corporis perpeti,
quam victuram perpetuò animam sanctæ orationis fructu
priuare. Recepto autem quinto pane, in alteram amnis ripam
feminas miser ille nauigio transposuit; assumptisque panibus,
ac ceteris, quas simili inhumanitate contraxerat rebus, ad pro-
pria redire volens, subitâ neruorum durtiâ ita dirigit, vt de lo-
co, in quo erat, vilo se conamine mouere non posset. Stabatque
stupefactus, ac pauore percussus cogitare cœpit, vnde ei tanti
mali contingeret casus: tandem, accusante conscientiâ, in se re-
uersus, scelus, quod commiserat, recognoscit: commissique
pœnitens, ad Sancti reliquias, quæ iam tunc ab omnibus ferè
regionis illius incolis, religiosâ veneratione frequentabantur,
pro absolutione suâ ire desiderat; statimque diuinâ miseratione
gradiendi facultatem recipiens, proficiscitur; Ecclesiam in-
trat; panes ante altare cum publicâ facinoris sui confessione de-
ponit; quos vt mulieres receperunt, integram sanitatem ade-
ptus, domum suam cum gaudio repetiuit. Item quidam de
comitatu Geraldi Comitis, nomine Perahtgarius, filius Theo-
daldi, iter agens, cum venisset secus ecclesiam, in quâ sancti
Martyris positæ sunt reliquie, & vellet præterire; admonitus à
puero, qui comitatus est eum, vt ad factas reliquias, causâ ora-
tionis, paululum declinaret, respondit, sibi tunc quidem esse fe-
stinandum, propter legationem domini sui peragendam; tem-
pote verò oportuno ad orationem esse veniendum. Inter hæc
verba, subitò equus, cui sedebat, inuisibili potentiâ fixus, stabat
immobilis; & licet nimium calcaribus fatigatus, nullo modo
ad ambulandum poterat impelli: vnde factum est, vt confu-
sus, ac pauore perterritus, descenderet de equo; & quod prius
equitando facere contempsit, impleuit ambulando. Perrexit
igitur ad ecclesiam, & coram reliquiis sancti Dei Martyris, ex-
pletâ

*Senus nau-
clerim à rigo-
re neruorum
liberatus.*

*Patrocini sui
in memorem
S. Alexander
se venerari
malo cogit.*

Bros
Antiq
Fulden
ST
9

pletâ suppliciter oratione, agrum iuris sui, qui possessioni ecclesie illius contiguus erat, pro salute animæ suæ, solenni donatione ei contulit; sicque itinere suo, quo missus fuerat, libero cursu perrexit. Alio quoque tempore contigit, vt vir quidam de Orientalibus Alamanniæ partibus, cum sociorum suorum comitatu non modico, causâ orationis ad prædictas reliquias veniret, portans secum donaria, ad sacrarium Domini offerenda: quæ cum posuisset super altare, protinus elapsa in terram ceciderunt: factumque est, vt tertio superposita, nihilominus in terram corruerent. Vnde Presbyter, intelligens aliquid inesse latentis nequitie menti vel actibus offerentis, ait ei, vt sua tolleretur, & ad propria remearet; monuitque eum, circa salutem animæ suæ esse sollicitum, ac purâ confessione & dignis pœnitentiæ fructibus conscientiam suam mundare, quò orationes eius & munera deinceps Deo potuissent esse placabilia. Erat vir quidam in eadem regione Sigibaldus nomine, ex cuius seruis, inter ceteras multitudines, quæ ad orandum confluebant, vnus ad ecclesiam venit, susceptusque à germano suo eiusdem ecclesie seruo, apud eum diebus aliquot mansit: cum autem reuertetur, subito in itinere, quo gradiebatur, obmutuit. Qui verò cum eo erant, cognito quod acciderat, duxerunt illum ad dominum suum; eique gestæ rei ordinem per omnia pandebant. Dominus verò serui, statim eum remisit ad ecclesiam; & quia per merita sancti Martyris Christi, recuperata pristina sanitate, curatus est, tradidit eum in loco reliquiarum eius perpetuò seruiturum. Multa quidem & alia, in eodem loco diuinitus fieri miracula, à comitantibus, celebri sermone, nuntiantur; quæ huic operi, ne fortè legentibus fastidium generarent, inserere nolui. Hæc autem, quæ commemoravi, in quodam libello inde allato suscepi, & eodem ordine quo scripta erant, licet non eis verbis, quia certa esse videbantur, inserui; vt ex his cetera quæ vulgari sermone referuntur, veracius credi, & certius valeant sciri. Supradictus autem Diaconus, itinere quo cœperat, in Franciam venit. Ac primùm se ad Einhardum contulit, cuius supra mentionem feci, erat enim ei familiaris; deinde commendatis sub signaculo Sanctorum reliquiis, ibi in ecclesia SS. Martyrum Marcellini & Petri conseruandis, Mogontiam

Donaria respuit profanorum.

Mutus officium linguæ recuperat.

Deus dona quâ occasione Fuldam varias reliquias importauit. Huius aduentus secundum Deum donæ mentio apud Eginhardum, lib. 4. c. 26.

Ff 3

profe-

*Theotmar
Fuldēsis Mo-
nachus Mo-
guntia viam
munit.
Otgarius
Archiepisco-
pus Mogunt.*

profectus est; vbi tunc erat quidam Presbyter, ex Monachis nostris, nomine Theotmar, pro causis quibusdam ab Abbate ad Otgarium Archiepiscopum missus. Is cum Diaconum vidisset, cognito quod esset Romanus, percontatus est, ob quam causam tam procul à patriâ peregrè esset profectus. Auditusq; causis itineris, hortari eum cœpit, vt partem reliquiarum, quas se habere confessus est, suo donaret Abbati, sciens se proculdubio ob id benè ab eo fore remunerandum. Placuit Diacono suadentis consilium; factaque promissione, dimisit Presbyterum, die quâ tunc inter eos conuenerat, ad locum vbi reliquias dimisit, obuiam ei reuersurum; & si Abbati conuentio eorum placuisset, reliquias suscepturum. Ille autem cum festinatione ad Monasterium reuertens, primùm responsa Archiepiscopi retulit Abbati; deinde, quo modo cum Diacono de reliquiis condictum habuerat, intimauit. Quibus ille auditis, valdè gauisus est; volensq; velociter experiri fidem sponsonis, remisit eum, & alterum cum eo Presbyterum ex fratribus nostris, nomine Artharium cum munusculis, sicut promissum erat, Diacono perferendis. Ad cuius hospitium cum venissent, allatis muneribus, reliquias, quas promiserat, reposcebant. Tum ille; Deliberatum, inquit, habeo, vobiscum pariter ad Monasterium proficisci; & non solum partem reliquiarum, sicut promisi, sed etiam totum, quod modò habeo, ex omnibus quas ad hanc terram attuli, vestro Abbati offerre; eiusq; fidei mecum eis pariter committere. Erat autem eo tempore festiuitas SS. Martyrum Marcellini & Petri; ad quam, quia magna multitudo populi confluerat, & Diaconus quosdam ex eis apud quos hospitabatur, suspectos habebat, veritus est enim, ne forte eorum machinationibus, vel fraude, vel violentiâ, reliquias amitteret; visum est eis non priùs loco egredi, quàm transactâ festiuitate populus ad sua remearet. Miseruntq; ad Abbatem, Diaconi voluntatem nuntiantes. Ipsi intereà, quæ itineri suo, & subuectioni sanctarum reliquiarum, necessaria videbatur, parare curabant. Erat etiam non procul ab eis Presbyter vnus ex fratribus nostris, Anthadus præpositus locorum in illis partibus Monasterio subiacentium, cui iniunctum erat, vt statutis temporibus, inde necessaria fratribus administraret. Hunc

*Anthadus
Præpositus.*

Brown
Antiqu
Fulden
STV
9

statuerunt accersiri; quo facilius id quod inchoatum habebant, & efficere moliebantur, fraterno roborati consilio, implere potuissent. Qui cum venisset, & populus, finitâ solennitate, ex maximâ parte iam recessisset; paratis omnibus quæ itineris eorum vsus postulabat, loculum, quo sanctæ reliquiæ erant conditæ, eleuantes, cum hymnis & laudibus ferre cœperunt; vndique per viam confluentibus populis, & elatâ in excelsum voce diuinas laudes canentibus. Ac sic iter eorum Domino prosperante, cum turbâ non modicâ, quæ feretrum sequebatur, die alterâ ad monasterium venerunt. Fratres autem occurrerunt eis, cum crucibus & cereis, aduentum eorum præstolante Abbate, in ecclesiâ B. Ioannis Baptistæ, quæ erat in itinere eorum, distans à Monasterio Africum versus quasi stadiis nouem: in quam pridie Nonas Iunij cum sacris reliquiis intrantes, populo, qui eos de diuersis veniens per saltum secutus est, & iam reuerri volebat, orandi, ac vota soluendi spatium dabant. Quibus peractis, leuantes loculum, ad Monasterium venerunt; ac basilicam B. Bonifacij martyris cum laude & lætitiâ ingressi, iuxta altare, in parte Meridianâ, feretrum cum sacris cineribus posuerunt. Alterâ autem die, Deusdona Diaconus, & germanus frater illius nomine Theodorus laicus, primo mane cum Abbate ac duobus Presbyteris, quorum ego alter eram, basilicam ingressi, loculum aperuerunt, & singulorum ossa Sanctorum, sicut in puluinis semotim condita fuerant, proferentes, Abbati dederunt: coxam videlicet ac pedem S. Alexandri Papæ & martyris: & brachiû Felicissimi Diaconi: caput S. Concordiæ martyris; ac partem de ossibus sanctorum Apostolicorum Fauiani atque Urbani martyrum Christi: pedem B. Castuli; ac dentem S. Sebastiani. De ossibus SS. Pamphili presbyteri & martyris, Papiæ, Mauri atque Victoris, S. quoque Felicitatis matris VII. filiorum: & sanctarum virginum ac martyrum Emmerentianæ atque Basilæ partes non paruas, singulis sacculis seorsim conditas. Quas cum ille venerabiliter suscepisset, & cum honore ac reuerentiâ deosculatas, loculo recondideret, post paucos dies, remuneratum Diaconum ac fratrem eius remisit in patriam; promittentes se cum aliis Sanctorum reliquiis, si eis vita comes ac diuinus fauor adesset, iterum ad eum esse

Pompa translationis.

*S. Ioannis ecclesia, vulgè nunc Iohansberg.
* 11. Non. Iunij.*

Reliquiarum exhibitio.

eri
itate
ses.

Otgarij Ar-
chiepisc. an-
tioritate per
Reginbaldū
Suffraganeū
reliqua con-
duntur.
In ecclesiā
mōris B. Vir-
ginis.

esse venturos. Postquam illi reuersi sunt, vt irent in patriam suam, euolutis diebus admodum paucis, memoratus Abbas cum auctoritate Otgarij Archiepiscopi Mogontiacensis Ecclesiæ, per Reginbaldum Corepiscopum eius, ossa sanctorum Martyrum Alexandri & Fabiani cum magno honore intulit in ecclesiam beatæ Dei Genitricis Mariæ, ad Septemtrionalem plagam Monasterij sitam; atque in arcâ faxeâ inclusis eorum plumbeis loculis, ad Orientem altaris collocauit *iv.* Kalend. Augusti, erigens desuper ligneum ædificium, mechanicâ arte fabricatum, quod argento, & auro, atque lapidibus, pulchrâ varietate decorauit; addens etiam versus, quibus vnde, & quò, & ad quæ loca translati sunt, declaratur, metricâ lege compositos, & litteris aureis scriptos, hoc modo:

FONTIFICES SVMMI ROMA HVC QVOS MISIT HABENDOS,
RECTORES FVERVNT SEDIS APOSTOLICAE.
HOS SERVVS CHRISTI HRABAN SVSCEPIT OVANDO.
ILLORVMQVE OSSA HIC CONDIDIT ET LOCVLO.
LEVITAE ERGO DVO PRAEDICTA EX VRBE SECVTI,
VENERVNT ISTVC, DIGNI ET HONORE SVO.
QVOS IDEM FAMVLVS DOMINI MOX OBVIVS, ASTANS
SVPPLEX ACCEPIT. HICQVE SIMVL POSVIT.
MARTYR ALEXANDER, MARTYR FAVIANVS ET IPSE,
HVC VENERE SIMVL, DOCTOR VTERQVE PIVS.
DISCIPVLI XISTI PAPAE, DIGNIQVE MINISTRI,
FELICISSIMVS HIC AGAPETVSQ. MANET,
OMNES HI PARITER AVLAM HANC SATIS OSSIBVS OR-
NANT,
VIRGO DEI GENITRIX QVAM DICAT ET MERITIS.
VOS QVOQVE QVI INTRASTIS TEMPLVM, ISTOS CVM
PRECE FVSA

Alia repo-
nuntur in ba-
siliçâ prima-
riâ.

* adfectibus

PATRONOS VOBIS QVAERITE IN AVXILIVM.
Reliquorum verò Sanctorum ossa, qui suprâ nominati sunt, in arcâ, quam ad instar arcæ fœderis Dei ex ligno fabricatam, atq. deauratam cum Cherub in * adfectibus suis in basilicâ S. Bonifacij, martyris in absidâ Orientali posuerat, donec venerationi eorum locum congruum pararet. Quod & postea cum diuino adiutorio, quàm celerrimè potuit, deuotus impleuit. Hac
autem

Brown
Antiqu
Fulden
STV
9

autem gesta sunt, anno ab Incarnatione Domini DCCCXXXV. Ann. DCCC-XXXV.
 Indictione XIII. regnante Domino nostro IESV Christo, qui
 cum Deo Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per om-
 nia sæcula sæculorum. Amen.

Posthæc autem, anno sequente, venit quidam laicus ab vrbe
 Româ Sabbatinus nomine, cum sociis suis in Franciam ferens, Sabbatinus
Romanus re-
liquias alias
in Fuldensem
ditionem im-
portat: huius
meminit
Einardus l. 4.
cap. 25. cui
SS. Hermi-
tis, Proti &
Hyacinthi,
Deus-donæ
iussu, reli-
quias attulit.
 secum reliquias; auditoque nomine suprâ memorati Abbatis,
 cuius deuotionem in diuino seruitio de veneratione Sancto-
 rum longè lateque fama diulgabat, venit ad eum VIII. Ka-
 lend. Maij; deditque illi ossa S. Quirini martyris, qui fuit in
 Sisciâ vrbe Pannoniæ quondam Episcopus, & ossa B. Romani
 militis, qui à B. Laurentio baptizatus, statim capitali sententiâ
 consecutus est martyrium. De corpore S. Cornelij Papæ ossa
 XIII. & de corpore S. Calisti Papæ ossa x. De corporibus verò
 SS. Nerei & Achillei ossa xvi. Sancti autem Turturini ossa x.
 & S. Staçtei, de cineribus corporis maximam partem, & ossa x.
 Ille verò vniuersa hæc venerabiliter suscepta, in arcam, quam
 suprâ sub duobus Cherubim positam diximus, supplici deuo-
 tione collocauit. Igitur dum hæc agerentur, Addo Presbyter
 Abbatis, quem suprâ ad Alabingum quemdam pro suscipien-
 dis alicuius Sancti ossibus * Italiam missum fuisse retulimus,
 corpus B. Venantij martyris in territorio Ariminensis vrbis
 inuentum sustulit, & in Franciam redire festinauit. Ac primò
 quidem, propter metum incolarum illud occultè ferebat, dein-
 de verò, postquam Alpium iuga transiit, & in fines Baioario-
 rum peruenit, iam securior effectus, feretro impositum, con-
 fluentibus vndique populorum turbis, & excelsâ Deum voce
 laudantibus, detulit in Cellam quæ vocatur * Suolenhus, in re-
 gione Sualaueldoni: & ad Australem plagam altaris Ecclesiæ,
 in feretro, sicut allatum erat, honorificè posuit. Erat autem eo
 tempore Præpositus cellæ illius, ex fratribus, nostris, nomine
 Santharatus; qui statim missò nuntio, omnem rei gestæ ordi-
 nem mandauit Abbati; rogans sibi renuntiari, vtrum sanctas
 reliquias eo in loco, vbi tunc erant, permanere voluisset, an sibi
 ad Monasterium transferri. Omnes enim populi regionis illius
 hoc petebant, idque summis votis optabant, vt corpus sancti
 Martyris ibi habere mererentur; cuius opem in diuersis infir-

Gg

mita-

mitatum sanitatibus, cottidie sentiebant. Abbas verò cum audisset, mox de suis duos monachos Presbyteros misit ad prædictum fratrem, præcipiens eis, quantâ potuissent celeritate, sanctas illas reliquias sibi adferrent. Erat enim iam tunc per omnes penè regiones illas celebre nomen S. Venantij martyris, propter virtutes & miracula, quæ Christus Dominus & Rex Martyrum per eum facere dignatus est; de quibus, quæ facta sunt in eodem loco, priusquam venirent qui ab Abbate missi fuerant, paucis arbitrò esse perstringenda. Nam, cum adhuc feretrum cum sacris ossibus iuxta altare esset positum; quædam femina de ipso pago, quæ ante sex annos oculorum lumen amiserat, rogavit se illuc adduci, credens sibi per merita & orationes S. Venantij Dominum propitiari. Cumque perducta esset, & ante feretrum prostrata suppliciter orasset; visum recepit. Posthæc altera mulier, filium suum sexennem ex utero claudum, ante reliquias sancti Martyris posuit; & expletâ laude vespertinâ, ceteris ad sua regressis, ipsa cum puero pernoctavit. Manè autem factò, sublatum adhuc, sicut fuerat debilem, domum reportans, in lectulum posuit, cellariumq. suum, ut puero panem daret, intrauit: à quo cum fuisset egressa, filium suum, quem claudum in lecto reliquit, cum aliis eiusdem loci pueris in plateâ ludentem reperit, ita sanum, ut nec signum aliquod in eo pristinæ debilitatis remaneret. In quo liquidò ostenditur, quòd suffragantibus meritis S. Venantij, puer ille sanatus sit per virtutem eius, qui & filium Reguli & puerum Centurionis verbo curavit; & in omni loco præsentia suæ maiestatis, quæcumque voluerit, facillimè potest efficere, IESVS CHRISTVS Saluator noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Hæc quidem duo miracula, quæ modò retuli, ab eis qui præsentibus erant, & ea se vidisse testati sunt, didici. Cetera verò, quæ scripturus sum, ipse coram positus vidi: qui ex eis, qui ad perferendos sacros cineres missi fuerant, vnus eram. Igitur cum venissemus ad locum, quem Solenus vocari supra diximus, paratis celeriter omnibus quæ ad deuotionem sanctarum reliquiarum necessaria videbantur, primâ luce, post completum matutinum officium, celebratis ex more Missarum solenniis, cum ingenti luctu ac mœrore eorum, qui

ibidem

*Miracula
ope S. Venan-
tij in Solen-
hoff edita.*

*Femina caca
curatur.*

*Claudum
puer.*

*Rudolphus
à Rabano
emissus in So-
lèhof ad ene-
ctionem S. Ve-
nantij ocula-
tus testis mi-
raculorum.*

Brown
Antiqu
Fulden
STV
9

ibidem erant remansuri, sanctum illum thesaurum sustulimus, atque iter ingressi, portare cœpimus: erat enim cœlum græue nubibus obscurissimis, & quæ citò in ingentem pluuiam resolui possent, nisi id virtus diuina fieri prohiberet. Nam totâ nocte illâ, sine intermissione, pluebat: ita, vt nobis iter illud eâ die inchoari posse minimè videretur: sed superna gratia, per merita Sancti sui, id quod timebatur, longè aliter esse fecit. Nam, vt pergere cœpimus, mox dissipatis nubibus, cœli serenitas venit; & per viam luti parum inuentum est. riui quoque, qui in tam magnâ & iugi pluuiâ, vt eâ nocte erat, crescere solebant, pænè nihil creuisse reperti sunt. Pergentes autem per singulas villas, obuiis populorum turbis excipiebamur; qui nos in dicendis laudibus diuinis, & sacro onere ferendo, non segniter adiuuabant, donec veniremus in locum, qui vocatur Holtzkiricha, sitû in Alamanniâ; vbi congregatâ maximâ multitudine promiscui sexus & ætatis, cum ingenti lætitiâ suscepti sumus. Erat autem ibi oratorium non grande, quod intrare, & feretrum inferre volentes, præ multitudine turbarum, quæ præiabant & quæ sequebantur, minimè potuimus; ac per hoc sub diuo, in loco editiore, altari erecto, ac feretro iuxta illud posito, rursus Missarum solennia celebrauimus. Vbi inter celebrandum duæ mulieres, spiritibus immundis obsessæ, vexari cœperunt: & innox per virtutem Christi, ac merita S. Venantij, fugatis dæmonibus, integerrimam mentis & corporis meruerunt recipere sanitatem. Expletâ autem Missarum celebratione, cum populus ad sua reuertisset, oratorium, quod vicinum erat, sanctos cineres intulimus, ac feretrum ponè altare posuimus; ordinatis qui ibi excubias ducerent, atque diuinis laudibus dicendis operam darent, ipsi nos in hospitium recepimus. In ipsâ autem nocte, cum ad nocturnas vigilias diuinæ laudes diceretur, quædam mulier muta, per merita sancti Martyris, soluto linguæ vinculo, loquelam recepit. Nec multo post altera mulier spiritu immundo possessa, & brachium habens aridum, per orationes sancti Martyris, eiecto dæmonio, ita perfectè corpore & mente sanata est, vt die crastinâ, feretrum ipsa cum ceteris portaret. Manè autem factò, cum Missarum solennia agerentur, quædam mulier, quæ tribus semis annis cæca fuerat,

*Serenitas in-
expectata.*

*Applausus
populorum in
trāsuectione.*

*Holtzkiricha
Monasteriū
S. Xisti tra-
ctus Franco-
nici diœ-
ces. Valdsaz.*

*Istic dæmones
ab obsessis ex-
cluduntur.*

*Muta usum
linguæ recu-
pirat.*

*Arida debi-
liq; membra
sanantur.*

rat, visum recepit. Et altera, dextram manum habens debilem, per merita Sancti, consecuta est integram sanitatem. Cùm autem inde promouere parassemus, & in ipso profectiois nostræ articulo, solenniter à Sacerdote diceretur oratio; vnus ex

*Clericus pe-
culator puni-
tur & libe-
ratur.
* fraudatus,*

Clericis qui nobiscum erant, nomine Otheri, cui suscipiendum munerum, quæ à populo offerebantur, cura commissa fuerat, partem quamdam allatæ pecuniæ * fraudans, subito cecidit, & in conspectu totius multitudinis, quæ innumerabilis vndique confluxerat, spiritui traditus immundo, vexari cœpit: & eoufque à dæmonio possessus est, donec à circumstantibus allatâ pecuniâ, quam in zonâ absconderat, per merita & orationes sancti Dei Martyris tam perfectè curatus est, vt ab eodem loco incolumis, cum laude Dei, & publicâ sceleris sui confessione, feretrum comitaretur, donec loco suo reliquiæ sanctæ conderentur. Neque enim priùs aliquid huiuscemodi insaniam, ab infantiâ vsque ad tempus illud, in eo auditum aut visum est. Sed nec postea, quamdiu vixit, potestas in eum data est inimico. Igitur inde profecti, venimus in villam quæ vocatur

Truchtmüd.

Truhtmuntiga, vbi iuxta sacros cineres in ecclesiâ positos, quatuor mulieres in ipsâ nocte ab immundis spiritibus liberatæ sunt. Nec prætereundum esse arbitror miraculum, quod meritò huic Sancto Dei adscribitur; antequam enim ad prædictam villam ventum esset, quædam matrona nobilis, audito quòd per regionem illam Sancti Dei reliquiæ veherentur; erat enim in viâ, ad alium quemdam locum ire volens, relicto quò tendebat itinere, obuiam nobis properauit, fibulamque suam auream, quam linguâ Francorum spangam vocant, in ipso transitu perdidit: quam cùm diu cum omni comitatu suo, qui erat non modicus, quæreret, & minimè reperiret, cœptum iter carpebat, dicens: Si Domino nostro IESV Christo placet, cuius sancti famuli reliquiis supplex occurri, fibula, quam perdidit, facile est, vt à quolibet inuenta, mihi restituatur. Venit ergo, & adoratis reliquiis, oblatisque muneribus, cùm rediret, occurrit ei quidam homo ignotus, eandem fibulam præ se ferens in manu: quam cùm illa suam fore dixisset; Recipe, inquit, quia per orationes Sancti, cuius reliquias venerata es, reddita est tibi. Atque ita mulier, accepto quod suum erat, itinere suo pergebat,

*Nobilis ma-
trona in cul-
tu Martyris
amissam fi-
bulam mira-
biliter reci-
pit.*

Brown
Antiqua
Fuldensis

STV
9

bat, laudans & benedicens Deum. Altero autem die, celebratis primo mane Missarum solenniis, cum sanctis cineribus iter ingressi, venimus in locum, qui vocatur Hassarodt, in quo monasterium est Monachorum, qui egressi cum crucibus & capsis Sanctorum reliquias continentibus, diuinas laudes concinentes, ex illâ parte fluminis aduentum nostrum expectabant. Nos verò, cum venissemus ad pontem fluminis, propter multitudinem, quæ ab Alamanniâ nobiscum venerat, & iam redire volebat, vt orandi locum haberet, parumper constituimus; in quo loco, ex accolis regionis illius, non minima pars populi è diuerso nobis occurrit. Inter quos, femina quædam vellus lanæ ferens, cum manum ad feretrum munus oblatura extenderet, lana, quam tenebat, velut fumus euauit. Quod cum vidisset, illa pauens ac tremens, cœpit quærere Presbyterum, cui peccatorum suorum confessionem daret, consiliumque suæ salutis acciperet. Interrogata autem, si lana quæ de manibus eius euauit, esset furtiua, confessâ est, non à se furatam, sed à quadam sociâ suâ sibi fuisse donatam. Cumque res diligenti inquisitione vestigaretur, inuentum est, quòd ouis, à quâ vellus illud sumptum erat, proprio possessori fuit fraude sublata. Ibi quidem turba illa, quæ nos, vt diximus, ab Alamanniâ profecta est, adoratis atque osculatis sacris reliquiis, domum reuersa est. Monachi verò, qui nos in alterâ fluminis ripâ opperiebatur, & alia multitudo quæ nobis ibi occurrit, comitati sunt nos cum diuinis laudibus, vsque ad eum locum, in quo simili modo ab aliis occurrentibus excipiebamur. quæ tunc similiter, vt prior, factâ oratione, ad sua reuersa est. Hoc modo per singulos dies, à manè vsque ad vesperam, comitantibus nos & Kyrie eleison cantantibus populorum turbis, cum ingenti gaudio gradiebamur. Cum autem appropinquassemus villæ, quæ vocatur Hamalunburg, sita super fluuium nomine Sala, quæ fuit quondam fiscus regius, donec ex largitate Pipini Regis Francorum, partibus S. Bonifacij martyris, solenni donatione collata est, occurrerunt nobis cum cereis & crucibus fratres nostri, qui habitabant in Cellâ, quæ ob hoc quòd ab eo quondam est habitata, Baugulsi vocatur; & cum eis ingens multitudo viro- rum ac mulierum, ex diuersis locis vndique confluentium.

Hassarodt
Monasteriũ.

Lana Sancta
oblata euauit,
quia
ex furto.

Confessionis
secreta vsus.

Mos honorandi
& agminatim
publica via
prosequendi
excipiendi
reliquias.

Hamalun-
burgi veteris
descriptio.

Baugulsi
Cella.

*Claudus
gressus refi-
suis.*

Inter quos erat claudus quidam, de ipsâ villâ quam supra nominavi, qui propter cruris ac pedis vnius imbecillitatem, duobus se baculis ad incedendum sustentabat. Is, nobis paululum consistentibus, vt populus qui occurrit, sacras reliquias adoraret, in conspectu multitudinis per merita sancti Martyris, tam perfectè curatus est, vt vltra in ambulando baculorum adminiculo non egeret. Cùm autem pergentibus nobis, & sacrum onus ferentibus, ventum esset ad fluuium, inuenimus

*Nauis ad-
uerso amne
properat ex-
ceptura reli-
quias.*

Abbatem nostrum, cum Sacerdotibus ac Monachis, & magnâ multitudine hominum in alterâ ripâ fluminis, aduentum nostrum expectantem. Erat quidem ibi transitui nostro nauis parata, sed non in apto loco ad terram subducta; iccirco præceptum est nautis, vt eam nobis obuiam ducerent, qui longè sursum ab eo loco ad litus venimus. Illis verò festinantibus, vt iussa explerent, cùm funem soluissent, & in nauem descendere parassent, subito è manibus eorum lapsa in amnem, vi quadam inuisibili contra impetum fluminis acta ferebatur, donec ad locum quo sacrum onus susceptura erat, litori adplicata, peruēnit.

*Missa sub di-
o celebrata.*

Transpositis autem reliquiis, & in prato adiacente Missarum solenniis propter multitudinem sub diuo celebratis, cùm in oratorium, quod in villâ erat, feretrum cum sacris cineribus poneremus, mulier quædam neruorum contractione ita curuata, vt penitus ad videndum cælum se erigere non posset, cunctis qui aderant videntibus, coram Sancti Dei reliquiis, ab incommodo, quo iam per multos annos laborabat, in momento temporis virtute diuinâ liberata est. Posterâ die inde

Lichtesbach.

profecti, venimus in locum vocabulo Lihtoluesbach, qui est in saltu Buconiâ, quatuor leucis distans à Vuldensi cœnobio, vbi suscepti ab accolis filuæ, quorum magna multitudo obuiam venerat, cùm in oratorio feretrum posuissemus, quædam

*Surdus idem
& mutus
puer restitu-
tur.*

mulier pauperula, filium suum sexennem à natiuitate surdum & mutum in vlnis ferens, ante Sancti reliquias posuit, ibique pernoctans, die crastinâ, vt populi dicebant, audientem

*Occursus cõ-
gregationis
reliquias ob-
uia.*

& loquentem reportauit. Nos verò completis Marutinarum laudibus, Missarumque solenniis ritè peractis, cum populis diuinas laudes concinentibus iter ingressi, cùm venissemus ad conspectum Monasterij, ecce Abbas noster, qui nos pridie præcessit,

Brown
Antiq.
Fulden

STV

9

cessit, ad ordinandam susceptionem sanctarum reliquiarum, obuiam venit; & cum eo omnis multitudo fratrum nostrorum, exceptis quos vel aetas vel infirmitas exire prohibuit, cum crucibus & cereis portantes in oculis ossa beatorum martyrum Urbani & Quirini, quæ de Româ nuper allata supra memoravi. Erat etiam cum eis & Reginaldus Corepiscopus, & infinita hominum multitudo: quippe propter Litanias maiores, quæ tunc Idibus Maij mensis, de diuersis locis ad Monasterium conuenerant. Cumque suppliciter adorassent, cum summâ veneratione, susceptum corpus B. Venantij martyris, ecclesiam S. Ioannis Baptistæ, quæ distat, vt præfatus sum, à Monasterio quasi stadiis nouem, cum hymnis & laudibus intulerunt: quod Reginaldus Corepiscopus, factâ oratione, in absidâ ecclesiæ ad Orientem altaris in arcâ faxeâ condidit; cineresque sanctorum martyrum Urbani & Quirini pariter adposuit, singulos seorsim in singulis oculis inclusos. Vbi orationibus eorum fideliter Deum deprecantibus, beneficia præstantur vsque in præsentem diem; ad laudem & gloriam Domini nostri IESV Christi, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto viuuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Abbas verò de super ligneum erexit ædificium, quod ex auro & argento decenter ornauit, scriptis in circuitu metricis versibus, gestæ rei causam declarantibus, hoc modo:

PRAECURSOR DOMINI CHRISTVM QVI TINXERAT VNDIS,
 HANC AVLAM INHABITAT SANCTIFICATQ. DOMVM.
 QVATVOR HANCQ. VIRI CHRISTI MAGNALIA SCRIPTIS,
 QVI TVM EXPRESSERVNT, ECCE COLVNT PARITER.
 SED HOMINES SANCTI, VALDE ET SACRO ORDINE CLARI,
 NON MINVS EXALTANT NOBILITANTQVE LOCVM.
 QVOS HVC DIVERSIS DVXIT EX PARTIBVS ORBIS
 SERVO RV M DOMINI STRE NVVS ACTVS AMOR.
 VRBANVM ROMA, QVIRINVM SISCIA MISIT:
 QVOS PIE SVSCIPIENS CONTINET ISTE LOCVS.
 INSIGNIS PRAESVL SANCTVS VENANTIVS ATQVE
 DE ARIMINO VENIENS HIC SIMVL IPSE MANET.
 HOS QVOQVE SVSCEPTOS HRABANVS SORTE LOCAVIT
 SARCOFAGO HOC: DIGNE EDIDIT ET TITVLVM,
 DEPO-

Litania maiores quâ frequentia Fulda olim celebrata.

Reginaldus Magontiac. Suffraganeus S. Venantium condit in ecclesia montis S. Ioannis, cum SS. Urbani & Quirini cineribus.

DEPOSQENS OMNES TEMPLVM QVI GRESSIBVS INTRENT,
IPSVM VT COMMENDENT RITE DEO PRECIBVS.

Posthæc allatæ sunt ei reliquiæ sanctorum Episcoporum Cornelij atque Calisti; & sanctorum Martyrum Agapiti, Georgij, Vincentij & Maximi: sanctorum quoque Virginum Cæciliæ & Eugeniæ, Dignæ & Emeritæ atque Columbanæ. Attulit autem eas quidam Clericus Italicus, nomine Felix, anno ab Incarnatione Domini DCCCXXXVIII. die quinto mensis Aprilis; post cuius reditum, non multis diebus interpositis, Theodorus frater Deusdonæ, cuius supra mentio facta est, cum quodam socio suo Sabbatino, ab vrbe Româ profectus Alamanniam venit; & sicut dudum promiserat Abbati, Sâctorum reliquias secum detulit: ossa videlicet S. Quirini, qui in Sisciâ Pannoniarum oppido quondam Episcopus erat, & temporibus Diocletiani Imperatoris, sub Amantio Præfide, inter multas quas pro Christi nomine pertulit passionis, ligatâ ad collum molâ, in flumen præcipitatus est: cumque diutissimè super vndas nataret, cum spectantibus locutus est, ne suo terrentur exemplo, & vix oratione à Domino, vt mergeretur, obtinuit. Cuius corpus inuentum, & à fidelibus honorificè sepultum est II. Non. Iun. Incurssione autem barbarorum in partes factâ Pannoniæ, populus Christianus, accepto corpore B. Quirini martyris, Romam fugit, & sacras reliquias, viâ Appiâ milliario tertio, in ecclesiâ Apostolorum Petri & Pauli, vbi aliquamdiu iacuerunt, sepeliuit in loco, qui dicitur Catacumbas. Detulit item & reliquias Urbani Papæ & confessoris, cuius doctrinâ suo tempore multi coronati sunt martyrio. Ossa quoque S. Cæciliæ virginis, quæ sponsum suum fratremque eius Christo lucrata, Martyres fecit: & ipsa deinde martyrizata, ignem quidem superâs, sed ferro occisa, sub Almachio Urbis Præfecto. Nec non & ossa SS. Tiburtij & Valeriani atque Maximi, quorum primi quidem sub prædicto Almachio Urbis Præfecto fustibus cæsi & gladio sunt percussi; vltimus verò tamdiu plumbatis verberatus est, donec redderet spiritum. Attulit quoque ossa SS. Agapiti, Ianuarij & Magni, Diaconorum B. Xisti Papæ, qui cum eo sub Decio decollati sunt, sicut in gestis Pontificalibus legitur. Zenonis quoque Diaconi & Hippolyti martyris ossa, qui

tempore

Felix Clericus Italicus, Theodorus & Sabbatinus Romani vniuersitas Sanctorum huc inferunt reliquias. Lunisonem sapè Einarodus citat Deus-donæ fratrem.

S. Quirini ossa.

S. Urbani.

S. Cæcilia.

SS. Tiburtij & Valeriani ac Maximi.

Zenonis & Hippolyti.

Brown

Antiqu

Fuldens

STV

9

tempore Decij Imperatoris, ligatus pedes ad colla indomitorum equorum, & per carderum tractus, emisit spiritum. Aquilæ etiam atq. Priscillæ, vt Actus Apostolorum testantur, quondam comitum Pauli, sacrosanctas reliquias detulit: de quibus per viam, quâ ferebantur, magnum atque inauditum contigit miraculum. Vero enim cruore visæ sunt maduisse: nam tantus humor sanguinei coloris de loculo, in quo conditæ fuerant, distillauit, vt vestes quoque portantium inficeret, mentesque spectantium rei nouitate percelleret. Igitur, cum venissent, suscepit eos Santhratus frater noster, quem Cellulæ Suolonis præpositum fuisse supra diximus: & aduentum quidem eorum, cum celeritate nuntiare curauit Abbati, reliquias verò in loco, qui vocatur Holtzkiricha, honorificè collocauit, Sabbato sancto Pentecoste v. Kal. Iun. Conuenit autem illuc multitudo magna virorum ac mulierum, inter quos adducta est puella quædam duodennis, à natiuitate cæca, & brachiis cruribusque contracta; quæ per merita & orationes in ipsis vigiliis, & sanitatem membrorum, & vsum recepit oculorum. Inde post dies duos, vel tres, mulier quædam cæca visum recepit; & hominis cuiusdam à natiuitate muta ad loquendum lingua restituta est. Posthæc die teritiâ, quædam mulier tribus continuis annis nihil videns, per merita Sanctorum lumen recipere meruit: & sequenti die, alterius mulieris manus contracta, pristina restituta est sanitati. Igitur, dum talia apud reliquias Sanctorum diuinitus agerentur, venerunt, qui ab Abbate missi fuerant, ex Monachis nostris Presbyteri tres, quorum vnus vocabatur Megingoz, alter Oedoltus dicebatur, tertius autem Theotmarus erat, idem cuius feci mentionem in translatione reliquiarum B. Martyris Alexandri; qui secundum mandatum quod habebant, acceptis Sanctorum ossibus, quæ allata fuerant, cum honore & reuerentiâ ferre cœperunt. Comitata est autem eos multitudo magna virorum ac mulierum psallentium, & diuinas laudes gratulabundâ voce canentium. De pagis quoque, & de villis, certatim populi confluxerunt, adducentes secum spiritibus immundis obsessos; & diuersis infirmitatum generibus afflictos; credentes, per merita & orationes Sanctorum desideratam recipere sanitatem. Inter quos adducta est

Hh mulier

Aquila & Priscilla.

Ex quorum ossibus cruor distillat.

Inferuntur primum in Cellâ s. Suolonis vel Solonæ.

Inde Holtzkiricham.

Cæca & mæca mirè conualescit; aliam, miracula exhibentur.

Presbyteri monachi tres obuiam missi reliquias.

Eos multitudo consequtur alacris.

*Potestas S.
Kiliani pro
ditione Frã-
conici solã.*

*Damoniaca
vindicatur
ab infessore.*

*Holtzkiricha
ornatur reli-
quiis SS. Ma-
gni & Ia-
nuarij.*

*Bischofesheim
villa.*

*Damon mu-
sca forma
abigitur.*

*Selina à da-
mone libe-
ratur.*

*Zellinga mo-
nasterium
monialium.*

mulier dæmoniaca, nomine Hruodmuui, erat enim de pote-
state S. Kiliani martyr, habitans in villâ, quæ vocatur Aſch-
bah. Mox igitur vt peruenit ad conspectum loculi, quo San-
ctorum reliquiæ ferebantur, arrepta ab immundo spiritu, diu
multumque torquebatur, donec per Dei gratiam in conspectu
multitudinis tam perfectè curata est, vt deinceps incolumis &
sanæ mentis, in Dei laudibus perseueraret, quæ prius frequen-
ter huiusmodi incommodo laborare solebat. Hoc quidem ge-
stum est vi. feriâ xiv. Kalendarum Augustarum. Abbas ve-
rò circa honorem Sanctorum magnam gerens sollicitudinem,
me & quosdam fratribus obuiam misit, præcipiens, vt ossa
sanctorum martyrum Ianuarij & Magni dimitterentur in mo-
nasteriolo, quod vocatur Holtzkiricha, situm in prouinciâ
Waldsazi; ceterorum verò Sanctorum reliquiæ ad se duceren-
tur. Occurrimus autem eis in villâ, quæ dicitur Bischofesheim,
vbi in Dei laudibus pernoctantes, & excubias ducentes, alterâ
die, quæ erat Dominica, ad Holtzkiricham cum sanctis reli-
quiis peruenimus; positoque in ecclesiâ iuxta altare feretro,
cùm sacra Missarum solennia celebrarentur, mulier quædam
à dæmonio curata est; nam cùm miserabiliter in conspectu po-
puli cruciaretur, musca nigerrima & miræ magnitudinis, ab
ore eius visa est auolare; post cuius egressum, receptâ mentis san-
nitate, curata est. Sequentem autem die, relictis ibi, vt præceptum
erat, ossibus sanctorum martyrum Ianuarij & Magni, atque in
loculo, sicuti allata fuerant, ponè altare venerabiliter positis,
cum ceteris Sanctorum reliquiis profecti sumus, prosequenti-
bus nos fratribus, & magnâ multitudine hominum regionis
illius. Vndique etiam ducebantur infirmi, & variis passionibus
affecti; inter quos puella quædam nomine Selina, in ipso itinere,
quo gradiebamur, arrepta à dæmonio, euerrit, & morsu fe-
retum adprehendens, mox sanæ mentis effecta est: acceptoque
sanctæ crucis vexillo, gaudens & laudans Deum, Sanctorum
reliquias præcedebat. Cumque venissemus ad Mœnum flu-
uium, Sanctimoniales de Monasterio, quod vocatur Zellinga,
cum crucibus & cereis egressæ nos susceperunt. Ingressique
cum sacro onere in ecclesiam, vt populus, qui nobiscum vene-
rat, & iam tunc reuerti volebat, locum haberet orandi, ac vota
soluen-

Brown
Antiqu
Fulden
STV
9

soluendi, sextâ horâ diei solennia celebrauimus. quibus expletis, cum omni illâ multitudine venimus ad nauem. Erat etiam ex aduerso, in alterâ ripâ fluminis turba non modica aduentum nostrum opperiens. Nobis autem cum sacris ossibus nauem adscendentibus, ecce ancilla quædam Mahtildæ Abbatisse Monasterij illius, nomine Liobsuind, morbo contracta vetusto, & humo ita adclinis, vt ad videndum cælum nequam se erigere valeret, venit, reptans pedibus & manibus scammellis innixis, cumque nauem vellet adscendere, nec posset, vnus ex nostris fratribus, nomine Goxmundus, eleuatam posuit in nauem. Transpositis autem nobis, & in litus alterum cum sacris reliquiis egressis, mox mitum in modum, per virtutem Dei & merita Sanctorum mulier ita curata est, vt sine cuiuspiam adiutorio se erigeret, & scammellis, quibus eatenus innitebatur, summitatem feretri tangeret. Stabat etiam adhuc innumerabilis multitudo promiscui sexus & ætatis, ex vtraque parte fluminis, inter quos erat Reginolfus quidam Presbyter Humberti Episcopi; qui adscenso editiore loco, mulierem sanam, populis in diuinâ laude clamantibus ostendit; vt gesti miraculi multi testes, multi Dei fierent laudatores. Sed & domina illius attestata est, ex multis annis illo morbo contractam illam & inutilem effectam vsque ad id temporis perseuerasse, quo per Dei gratiam, & Sanctorum eius orationes, ab eiusmodi incommodo liberata est. Inde profecti cum diuino adiutorio, die tertiâ, hoc est VIII. Kalend. Augusti, ad Monasterium peruenimus. Egressi autem fratres, cum crucibus atque cereis occurrerunt nobis in cliuo montis, qui vocatur Hurodleichefberg; turba autem non modica ex accolis eremi, partim quidem nobiscum, partim verò obuiam veniens, illuc confluxerat. Substitimus paululum, vt conuenientibus spatium daretur orandi: & ecce mulier quædam, quæ erat ab annis x. & eo amplius clinica, portabatur; cumque perlata à portantibus feretrum tetigisset, continuo, receptâ omnium fanitate membrorum, gaudens & laudans Deum, remauit ad propria. Fratres verò, susceptas Sanctorum reliquias cum hymnis & laudibus in ecclesiam B. Bonifacij martyris intulerunt; positasque cum loculo, sicut allatæ fuerant, iuxta altare BB. Apostolorum, die

*Mahtilde
Abbatissa
Zellingensis
famula curatur.*

**Scammela,
schimmel
Teuton. vox.
fortè scammellis.*

*Reliquiarū
quæ veneratio
olim per
occursus Monachorum.*

Clinica sanatur.

*Humbertus
Episcopus
Virzburg,
Hrabani in-
nitatu San-
ctorum ossa
sumulat in
Holtzkirch.*

noctuque, congruâ veneratione frequentabant. His ita gestis, cum dies aliquanti transissent, vir venerabilis HRABANVS Abbas, Humbertum Wirzburgensis Ecclesiæ Episcopum, inuitavit ad Monasterium, quod Holtzkiricha vocari iam supra dictum est. Et quia ad eius dicecesin locus pertinebat, cum illius auctoritate ossa SS. Martyrum Ianuarij & Magni, venerabiliter ibi in arcâ faxeâ, ad Orietem altaris collocavit, VIII. Kalend. Nouemb. super quam ligneum erigens ædificium, auri argentiq̃ metallo, pulchrâ varietate decoravit, scriptis in circuitu metricis versibus, litteris deauratis, hoc modo:

ECCE VIROS ISTOS PRAECLAROS VALDE PATRONOS,
ROMA DECVS ORBIS MISERAT HVC PARITER.

QVOS QVOQ. HRABANVS HVMLIS SVSCEPERAT ABBAS,
PRAESVLE CVM HVMBERTO RITE LOCAVIT ET HIC.

HIC MAGNVS PAVSAT, MARTYR IANVARIVS ATQVE:
OFFICIO INSIGNES ATQVE SACRIS MERITIS.

QVI CVM PONTIFICE XISTO MYCRONE PEREMPTI,
LEVITAE CAELO REDDIDERANT ANIMAS.

*SS. Magni
& Ianuarij
miracula
frequentan-
tur in Holtz-
kirichâ.*

Igitur ex eo tempore, quo eorum sacrae reliquiae ibi conditae sunt, diuina vsque hodie populis praebentur beneficia. Per orationes enim & merita eorum, debiles & infirmi curantur, & ab obsessis corporibus daemones effugantur, ac desiderata fideliter orantibus vota praestantur. Ex quibus pauca miracula, quae ab his qui praesentes erant, & ea se vidisse testati sunt, ad meam notitiam litteris denotata, breuiter intimare curavi. Villa est ab eo Monasterio passibus mille distans ad Meridiem, nomine Gundichenhus; ex qua mulier quaedam, nomine Adelburg, cum sedisset ad mensam cum marito suo, & cibum caperet, subita contractione neruorum ita dirigit, ut vnguibus in palmam defixis, nequaquam digitum a digito potuisset explicare: quod cernens eius maritus, quantam potuit celeritate, praedictam ad Monasterium, Presbyteris & fratribus loci illius praesentavit, supplicans, ut pro sanitate illius diuinam clementiam precarentur. Ducta est igitur ad memoriam Martyrum; fratribusque vespertinum celebrantibus officium, & illam coram altari prostratam & orante, dextera manus restituta est: alteram autem die, circa horam tertiam, receptam etiam sinistrae manus sanitate, cum

*Mulier con-
tracta sani-
tatem reci-
pit.*

Brown
Antiqu
Fulden
STV

9

cum gaudio remeavit ad propria. Altera quoq. villa est etiam non longè ab eodem Monasterio, nomine Hohhus; in quâ puella quædam, cum staret ad textrinum opus, subitaneò impetu spiritus maligni arrepta, manibusque contractis, inutilis effecta est; cumq. per continuos tres dies ac tres noctes æstuans & vociferans, multa ignota quasi cognita loqueretur, S. Gerdrudam appellabat, aliorumque Sanctorum nomina proclamabat. Inter cetera quoque affirmabat, Luciam de cælis descendentem se admonere, vt ad S. Ianuarii Magnumque martyres properaret; aiebatque semper dictos Sanctos se videre, & vsque ad locum vbi requiescunt, nominatim exprimens, ire desiderabat. Quò cum fuisset à parentibus adducta, Presbyteris ac Monachis loci illius eadem ex ordine replicauit. Pater autem puellæ, tres denarios super contractam filiæ suæ manum positos, dextrâ suâ manum illius ad altare cum munere porrexit. Quod cum factum fuisset, mox mirum in modum per orationes Sanctorum, in vno eodemque momento, & denarij super altare ceciderunt, & puellæ integra mentis ac manus sanitas restituta est. Erat etiam illis temporibus mulier quædam in villâ, quæ dicitur Erlabach, distans à Monasterio leugis XII. quæ per decem annos continuâ immundi spiritus vexatione laborabat; hanc parentes sui plenâ fide perduxerunt ad memoriam sanctorum Martyrum, stante Eburhardo Presbytero iuxta altare, ac Missas celebrante; cumque pro eâ fuisset oratum, subito immundum, nescio quid, ac fœtidum euomuit; pariterque cum vomitu egresso dæmonio, curata ac sanæ mentis effecta est, factaque peccatorum suorum confessione, gaudens & laudans Deum, reuerfa est ad domum suam. Vir quidam erat in regione illâ, Freuiuricus nomine, de villâ quæ vocatur Betinga, cuius ancillâ vocabulo Gersuind, subito obmutuit, ac per VII. continuas dies muta permansit: octauo autem die, ad memoriam Martyrum, per merita eorum, pristinè restituta est sanitati: nam cum in ecclesiâ publicè Missarum agerentur solennia, & lectio legeretur Euangelij, stantibus omnibus iuxta morem cum silentio & reuerentiâ, illa repente, quasi vi quadam acta, erupit in vocem, & Kyrie eleison, coram omni populo exclamauit; ac sic per virtutem Dei & merita Sancto-

Puella mentis & manus impos, mirabiliter sibi redditur.

Immundus spiritus à muliere fugatur.

Muta loquitur.

rum Martyrum, receptâ locutione, domum reuerfa est. Dies erat natalitius SS. Martyrum Ianuarij & Magni, præceptum est omnibus ad ius Monasterij illius pertinentibus, viris ac mulieribus, vt eo die à rurali ac seruili opere vacarent, diemq. festum dicarent. Contigit in villâ quadam, quæ à * Schlaus Christianis habitabatur, vt vnus eorum parui pendens honorem, cum suis exiret agrum, metensq. segetem, & messem congregaret in acruos, ceteris solennes ferias celebrantibus. Interea igitur aër densissimas creuit in nubes, & tempestas seua exorta est; fulgura ventiq. vehementer vndique ferebantur: coruscationes quoque valdè terribiles, & fulgura discurrentia horrorem nimium mortalibus ingerebant; factumq. grande miraculum, Domino discernente, inter venerâtes, & festa Sanctorum eius contemnentes. Omnes enim acerui frugum, quos miser ille eo die messos congefferat, cælesti igne consumpti sunt, ceteris, quos vel ipse, vel conciuus eius pridie messuerant, inlæsis permanentibus. Tantusq. timor ex hoc omnes perculit in circuitu, vt deinceps festa Sanctorum summâ colerent reuerentiâ. Contigit etiam in die solennitatis, vt puella quædam de villâ Munbrunnosi, nomine Selina, filia Bernalahi, de cottidianâ vexatione maligni spiritus tam perfectè sanaretur, vt ab eâ die nequam spiritus numquam eam inuaderet. Talibus quidem miraculis, & aliis innumerabilibus, quæ breuitati studentes omittimus, Dominus noster IESVS Christus declarare dignatus est merita sanctorum suorum Ianuarij & Magni, quorum ossa ordine supradicto translata & condita esse constat. Ceterorum verò corpora Sanctorum, quæ vel eodem quo isti, vel alio tempore adducta sunt, quo translata & condita sint, iuxta fidem gestorum declarabo.

* Schlaus

Ferias Martyrum negligentis messis perit, colentibus prouenit.

Malignus spiritus coercetur.

* Iengis

Rathesdorphenfis ecclesia à Rabano erecta, à monachis habitata, reliquiis SS. Cecilia, Tiburtij, Valeriani decorata.

Locus est à Monasterio Fuldensi decem & eò amplius * Iengis distans ad Boream, nomine Rathesdorph, à Monachis quidem habitatus, sed ad præfatum Monasterium, eo tempore ad Hrabanum Abbatem pertinentibus: in quo pulchram & diuinis officiis congruentem nouiter extruxit ecclesiam, quam picturis & diuersorum varietate metallorum decenter ornauit; altaribus, & crucibus, auro argentoq. paratis, vasisque diuersi generis, quæ diuinus cultus exposcit, congruenter adhibitis:

Browne

Antiqua

Fuldensis

STV

9

bitis : in quam , cum auctoritate Humberti , qui Herilolfum Presbyterum illuc vice suâ miserat ossa B. Cæcilie Virginis , & SS. Martyrum Tiburtij & Valeriani intulit , atque in sarcophago saxeo post altare posuit ; singulorum ossibus , in loculis singulis seorsim conditis ; erectamque desuper , vt ei moris erat , ligneam tumbam auro parauit & argento . Titulum quoque rei gestæ seriem declarantem , metrico carmine compositum , litteris deauratis in circuitu conscripsit in hunc modum :

*Rabani epi-
graphæ.*

POSTQVAM REX REGVM CHRISTVS SVPER AETHERA
CELSA

VICTOR CONSCENDIT, ARBITER OMNIPOTENS.
SERVORVM TVRBAM HIC LIQVIT, PLEBEMQ. FIDELIEM,
QVI VERBO ET FACTIS PLVRIMA LVCRÀ DARENT.
INTER QVOS ISTI, QVORVM HIC MEMBRA QVIESCVNT,
VIRTVTVM TITVLIS EXIMII PVERANT.
HI POMPAM MVNDI SPERNENTES, RITE TENEBANT
MARTYRII PALMAM, VIRGINEVMQVE DECVS.
GERMANI ECCE DVO HIC PAVSANT, QVOS VIRGO BEATA
LVCRATA EST CHRISTO DOGMATE CAECILIA.
VALERIANVS ADEST VNVS, TIBVRTIVS ALTER,
NOMINE PRAECLARVS, CLARIOR ET MERITIS.
HAS TRES PERSONAS ROMANA EX ARCE MEANTES
SVSCEPIT HRABAN, CHRISTE TVVS FAMVLVS.
PATRONOSQVE SIBI EXOPTANS FIERI, ARTE MAGISTRA
ORNAVIT TVMVLVM: CONDIDIT ET TITVLVM.

Ædificauit etiam ecclesiam valdè conspicuam in monte excelso, XII. ferè stadiis ad Orientem à suo Monasterio distantem , quam cum ex præcepto Otgarij Archiepiscopi , per Reginbaldum Corepiscopum eius , in honorem beatorum Apostolorum, Patriarcharum, Prophetarum, Martyrum, Confessorum atque Virginum , omniumque sanctorum spirituum cælestium fecisset consecrari , intulit in eam ossa S. Felicitatis matris VII. filiorum Martyrum ; & S. Concordiæ, sanctarumque Virginum* Basillæ, Emerentianæ, Candidæ & Eutropiæ ; quibus addidit ossa ac vestimenta SS. Aquilæ & Priscillæ IV. Kalend. Octobris : erectamque desuper , sicut & in ceteris fecerat , ligneam fabricam , auro argentoque decorauit , scriptis

Mōtis S. Petri ecclesia item à Hrabanō exstructa.

Otgarij Archiepiscopi Moguntini iussu & Reginaldo Episcopo auxiliatore consecrata. Reliquiis vniuersariorū SS. ornata. Basilla.

ex

ex vtraque parte versibus, qui gesta rei ordinem declararent hoc modo:

HIC LOCVS ECCE TENET SANCTORVM CONDITA RITE
OSSA, SIMVL MEMORANS ET PIA FACTA COLIT.
MATER FELICITAS, SANCTA ET CONCORDIA NVTRIX
HIPPOLYTI, HIC PAVSANT, CANDIDA ET EVTROIPIA.
PAVLI NAMQVE HOSPES AQVILA HIC ET PRISCA QVIE-
SCVNT:

EVGENIA HIC VIRGO, ATQVE BASILLA, MANENT.
VIRGINIS AGNETIS HIC COLLECTANEA SISTIT
NEMPE EMERENTIANA, MARTYR ET IPSA SACRA.

*S. Leuba, vel
Lioba in eum
montē trans-
lata.*

Transtulit quoque eâdem die, ossa B. Leubæ virginis, cuius vitam atq. gesta breui dudum libello comprehendi, & posuit eam cryptâ eiusdem ecclesiæ post altare in honorem V. Dei genitricis, sanctarum Virginum Christi, dedicatum in arcâ faxeâ; quam etiam ligno circumdatam, auri argentiq. metallo decenter ornauit. Sequenti autem die, per manum prædicti Corepiscopi, collocavit reliquias sanctorum Episcoporum Cornelij, Calisti, Sixti, *Siniſij, Nicasij & Felicis; Staectei quoq. & Pamphili Presbyterorum; & sanctorum martyrum Crispini & Crispiniani, Nerei & Achillei, Sebastiani quoque, Castuli & Romani; Papiæ & Mauri atque Valeriani; sanctarumq. Virginum Cæciliæ, Eugeniæ, atque Anastasiæ martyrum Christi, in ecclesiâ S. Bonifacij, in loco quo prius sanctum corpus illius quiescebat. Ædificauit enim ibi turrim lapideam post altare, in cuius turris summitate mediâ, condidit prædictorum ossa Sanctorum, arcâ faxeâ diligenter inclusa; super quam culmen ligneum, columnis quatuor sustentatum erigens, auro ornauit & argento. Intra quod, arcam oblongam quadrangulo schemate factam posuit; quam etiam auro & argento, atque lapidibus ornans, singulorum Sanctorum imaginibus decenter expressis decorauit; versusq. quasi ex personâ eiusdem arcæ prolatos, in circuitu conscripsit hoc modo:

NOMINE QVOS NOTO LOCVS HIC ET IMAGINE SIGNAT
PRAECLAROS CHRISTI ECCE DEI FAMVLOS,
QVI CORDE IMPAVIDO RVBVERVNT SANGVINE SACRO,
PRO CHRISTO IAM ANIMAS EXPOSVERE SVAS.

Sed

Bros
Antiqu
Fulda
STV
9

**Siniſij vel
Synclij,
Reginbaldu
Corepisco-
pus Mogunt.
complurium
SS. ossa in
primariâ ba-
siliçâ compo-
nit.
Opus turri-
zum à Raba-
no exstructū
in ade sum-
mâ.*

Sed & in turre subiectâ versus conscripsit; quatuor quidem in vno latere, & quatuor in altero, elegiaco carmine hoc modo compositos:

MARTYRIBVS CHRISTI, QVORVM HIC OSSA QVIESCVNT,
HRABANVS HVMILIS CONDIDIT HVNC TVMVLVM.
HORVM TV LECTOR SI NOSCERE NOMINA CVRAS,
ARCA SVPERPOSITA PANDIT ET IPSA TIBI.

ROMA DECVS MVNDI, LAVS RERVM, SVMMA POTESTAS, *Roma laus.*
HOS IAM LECTORES PONTIFICESQVE HABVIT.

CVM QVIBVS HIC PAVSANT SVMPTI DE PARTIBVS ORBIS
VIRTUTE CLARI, CHRISTE, TVI FAMVLI.

In reliquis verò duobus lateribus Asclepiadeo carmine hos versus scripsit:

FELICES NIMIVM ATQVE BEATI,
QVOS REX CHRISTVS OVANS ARCE SVPERNA
SANCTIS PRO MERITIS COLLOCAT ASTRIS,
VITAM PERPETVAM REDDIT ET ILLIS.
QVI TEMPLVM DOMINI GRESSIBVS INTRANT,
HOS NVNC ADMONEO CORDE BENIGNO
CHRISTVM SVPPLICITER VT PRECE POSCANT,
QVO CVM MARTYRIBVS SIDERA PRAESTET.

Aliorum autem Sanctorum reliquias de diuersis partibus orbis plurimas congregauit; atque in oratoriis, quæ tempore sui regiminis numero triginta construxerat, & ab Episcopis, in quorum diœcesi fuerant, dedicari fecerat, honorificè collocauit; de quorum locis, & consecrationum auctoris atque temporibus, Sanctorumque nominibus, quorum spoliis inlustrantur, si vita comes & diuinus fauor adfuerit, locis oportunis scire volentibus declarabo.

Cùm igitur vir ille venerabilis, Monasterium sibi commissum, per annos xx. nobiliter rexisset; & deposito curæ pastoralis pondere, ad ecclesiam, quam ad Orientem Monasterij in monte constructam esse supra dixi, se contulisset; ibi manens ac Deo seruiens, cælesti philosophiæ vacabat. Erat enim in Scripturis à pueritiâ valdè studiosus, & secundùm donum sibi cælitus datum, lectionem diuinorum librorum plurimùm adamauit; atque in his sæpiùs meditatus est. Vnde etiam hortatu fratrum

Mons S. Petri.

Rabani studium & eruditio sacrarum litterarum.

*Commenta-
rii & lucu-
brationes. de
quibus cōsu-
le Trithem.
& Nic. Sera-
rium lib. 4.
rerum Ma-
gunt. in
Rhabano.*

suorum atque amicorum, aggressus est scribere expositiones diuinorum librorum, tam veteris quàm noui Testamenti. Nam, vt ipse testatus est, primùm scripsit anno ætatis suæ circiter trigésimo, in laudem sanctæ Crucis duos libellos. hoc est, vnum metrico stylo cum figuris mysticis, quæ in diuinis libris longè antè prænotatæ sunt, vt in his manifestaretur Christi passio, & redemptio nostra, in figurâ S. Crucis esse prænuntiata. In quo etiam solutâ oratione subiecta est vniuscuiusque figuræ explanatio: & sic viginti octo, exceptâ superliminari paginâ, videntur in eâ contineri figuræ, simul cum expositionibus suis. Sequentem autem libellum ideò conficiendum putauit, quem etiam in viginti octo capitulis breuiavit, vt locutionem metrici prioris libelli, in eo lucidiorem faceret. Posthæc, scripsit ad Heistolfum Archiepiscopum, de institutione Clericorum libros tres; in quibus de Ecclesiasticis ordinibus, & officiis diuersis quæ in Ecclesiâ geruntur, ratio demonstratur; & ordo discendi, ac modus docendi verbi Dei, declaratur. Ad quem etiam scripsit tractatum super Euangelium Matthæi, consummans illum octo libris: cuius & hortatu fecit Homilias diuersas per totum annum, ad diuersas festiuitates; & de variis vitiis atque virtutibus subiunxit Sermones, ad prædicandum populo Dei. Posthæc, rogatu Episcoporum Frecholfi videlicet & Fridurichi, & Humberti, scripsit in octoteuchum commentariorum libros XXIX. hoc est in Genesim lib. IV. in Exodum lib. IV. in Leuiticum lib. VII. in Numeros lib. IV. Similiter & in Deuteronomium lib. IV. in Iesu Naue lib. III. in Iudicum lib. II. in Ruth quoque librum vnum fecit. Etiam rogatu Hiltuini Abbatis libros IV. in expositionem libri Samuelis & Regum. Similiter, Hludouico Imperatore hortante, in Paralipomenon edidit lib. IV. Scripsit præterea expositionem in historiam Iudith lib. I. & in historiam Hester similiter lib. I. quos tradidit Iudith Augustæ. Librum quoque Machabæorum priorem, petente Geroldo Archidiacono, libellis duobus explanauit: sequentem verò libello vno. Librum quoque, qui nuncupatur Sapientiæ, hortatu Otgarij Archiepiscopi in tribus libellis, prout potuit, enodauit. Et librum Iesu filij Sirach, qui appellatur Ecclesiasticus, decem libris similiter elucidauit. In Ieremiam quoque

Prophe-

Brown
Antiqu
Euide
STV
9

Prophetam xx. libros expositionis, iuxta sensum maiorum edidit. In epistolas quoque Pauli, hortatu Lupi Diaconi, collectaneum fecit, colligens de diuersis opusculis SS. Patrum, sententias eorum, & in ordinem disponens, in xxx. libris illum determinauit. Sunt quoque alia opuscula eius, quæ ad interrogata diuersorum ei respondere necessarium fuit: quorum vnum est, de Corepiscoporum ordinatione, super quo ad Dragonem Archiepiscopum scripsit librum vnum. Ad Notingum quoque Episcopum Veronensem de præscientiâ ac prædestinatione Dei, de gratiâ & libero arbitrio, scripsit librum vnum; in quo, quid rectè sentiendum esset, ostendit. Nam ad Hludicum Imperatorem scripsit librum vnum, contra eos qui oblationem secundum Regulam S. Benedicti destruere volebant. Cui & misit epistolam consolatoriam post calamitatem, quæ ei accidit ex parte filiorum suorum, & Optimatum: in quâ ex diuinis testimoniis ostendit, quòd falsum iudicium non potest rectè condemnare innocentem: in quâ etiam nouissimè prouocat eum, ad indulgentiam in se commissorum. Postea, hortatu eiusdem, fecit collectarium vnum de sententiis diuinorum librorum; in quo primùm testimoniis diuinis probauit obseruandum esse honorem parentum, & subiectionem potestati à Deo ordinatæ: deinde, de diuersis speciebus virtutum, & è contratio vitiorum, testimonia de auctoritate diuinâ, in eodem opere subiunxit; demonstrans, qualiter cuiumque ordini in ecclesiâ Deo militandum sit: quod opus xl. capitulis consummauit. Ad interrogata quidem Bonosi Abbatis respondendo, quomodo cognationis commixtio declinanda sit, & mágica ars deuitanda, confecit librum vnum. Scripsit quoque libellum vnum ad Otgarium Archiepiscopum, in quo primùm de pœnitentiâ legitimâ, & spe indulgentiæ, deinde diuersa capitula de canonibus diuersorum Conciliorum subiunxit, ad corrigenda hominum vitia, & instituta religionis Christianæ roboranda. Præterea quoque Machario monacho pe-

.... Desiderata nonnulla in MS. expleat velim, qui potest.

CAPVT XV.

Henricus Imperator sanctus, quàm salutarè pioq; præceptionis genere Fuldenfis ecclesiæ patrimonia communierit; & quid de possessoribus iniquis aut prodigis ipse senserit.

Tradit donatq; ecclesiæ Fuldenfi Comitatum in Stoddenstat.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Henricus, diuinâ fauente gratiâ clementiâ, Romanorum Imperator Augustus. Quoniam nostrum est, de bonis nobis diuinitus collatis, præcipuè sanctas ditare Ecclesias; eidem deuotioni, licet per pauca munera, pia tamen nostra præsto est voluntas in Domino, qui dat præmia pro bonâ volûtate. Quapropter Christi nostriq; nouerint vniuersitas, qualiter nos pro remedio animæ nostræ, per interuentum ac petitionem dilectæ coniugis nostræ Chunigundæ Imperatricis Augustæ, necnon & fidelis nostri Richardi Fuldenfis Abbatis, Comitatum Stoddenstat, situm in pago Moyngo-ve, Fulde ad altare S. Bonifacij, tali iure, taliq; constitutione, quali & debet, & à principio ab omnibus sibi placitis Prælati hucusque est habitus, in potestate prædicti Abbatis, sine alicuius contradictione donauimus. eâ videlicet ratione, vt ipse, suiq; successores, sicut de ceteris eiusdem Abbatie bonis, dehinc liberum habeant arbitrium, quoquo modo desuper præcipiendi, seu quodlibet vtile prædictæ Ecclesiæ inde faciendi. Hoc tantum caueant Abbates præfati Monasterij, ne vel religio monasticæ consuetudinis suis temporibus cassetur, vel cura animarum sibi commissarum periclitetur; vel alimenta Deo ibidem seruientium rarefiant. ob hoc maximè, quòd Deo collata patrimonia, & decimationes Ecclesiarum, laicorum manibus tradita polluuntur; illiq; Deo culpabiles inueniuntur, qui pro nihilo habent, quòd peccata hominum super se onerauerint. Illi enim, qui terrena patrimonia Deo & Sanctis conferunt, de peccatis suis exonerantur: illi verò, qui oblationes fidelium recipiunt, & ea, que Deo debentur, & ad Dei seruitium traduntur, rursus ad secularem pompam, & superbiam exercendam

Richardus
Abbas Fuld.

Ecclesiastica
aut sacra bo-
na quid pro-
sint iniquis
possessoribus.

dam concedunt, * oneraria peccata super se duplicant. Unde con-^{*onerantis}
 sulimus & precipimus, ut modus his ponatur & terminus. Inter
 hæc tamen unum medium est. Oportet ut in Ecclesiis multæ sint fa-
 cultates; & maximè in Fuldensi. quia cui plus committitur, plus ab
 eo exigitur. multa enim debet dare seruitia, & Romane & Regali
 Curie; propter quod scriptum est: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæ-
 sari, & quæ sunt Dei Deo. Quapropter consulant sibi, & praeue-
 niant scandala, antequam fiant; habeantque secum, quæ Deo offerun-
 tur, nec abijciant incassum. quia citò veniet tempus, quando mundus
 recipiet, quod Deo dedit; & monasteria, quæ iam sunt in abundantia,<sup>Henricus va-
 ticipatur de
 Lutherani-
 smo, & nostri
 temporis hat-
 ty.</sup>
 prima erunt in rapinâ: ut fiat quod Saluator ait: Abundante ini-
 quitate, refrigescet charitas multorum. Precipimus ergo, sub di-
 strictione diuini iudicij, ut omnes traditiones regum, & decreta Apo-
 stolicorum, atque oblationes fidelium, sub tutâ custodiâ teneantur, &
 fideliter obseruentur. Et, ut hæc traditionis & præceptionis aucto-
 ritas stabilis & inconuulsa omni tempore permaneat, hanc paginam
 conscribi, & sigillo nostro eam iussimus insigniri. Datum v. i. Julij,
 Indict. v. i. Actum Goslarie feliciter. Amen.

Idem Henricus Imp. sanctus, iudex in discordiâ Fuldensis
 & Hersfeldensis familiæ, exhibet imaginem iustitiæ; & spe-
 ctabiles coercendæ atrocium hominum licentiæ pœnas: affir-
 matque Primatum Ecclesiæ Fuldensis.

Qualiter temporibus Henrici Imperatoris composita
 est seditio inter Fuldensem familiam & Hersfel-
 densem.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Henricus, diuinâ sa-
 uente clementiâ, Rom. Imper. Augustus. Omnibus fidelibus tam
 futuris, quàm presentibus, notum fore cupimus, qualiter assidua pro-
 clamatio nostras aures inquietabat, ob innumeras & frequentes sedi-
 tiones & contentiones, quæ creberrimè fiebant inter Fuldensem &
 Hersfeldensem familiam. quæ insania in tantam prorupit dementiam,
 ut etiam innumerabilia inter se fierent homicidia; & inde maximum
 detrimentum vtraque pateretur Ecclesia. Quapropter, ne talis ac-
 tanta præsumptionis audacia, sine dignâ ultione inter vtrasque fami-
 lias diutius remaneret, cum consensu & consilio vtrorumque Abba-
 tum,

Richardus Abbas Fuld. Arnold. Herfeld. tum, Richardi videlicet & Arnoldi, aliorumque fidelium nostrorum, per huius chartule preceptum, tale constituimus preceptum:

Ut primum omnis iniustitia, quae iam per multa tempora incorrecta permanserat, ab advocatis & praepositis illorum, utrimque plener corrigitur; & deinceps, si quis ex familia utriusque Ecclesiae, aliquem seruorum vel S. Bonifacii vel S. VVigberti insequetur, & ausu temerario, & armata manu, ad occidendum, vel ad depraedandum eius curtem, siue domum, infregerit, & eum impugnaverit, illi, qui huius facti dux & princeps fuerit, tollatur corium, & capilli, & utraque maxilla, ferro candenti comburatur; reliqui eius sequaces, cute & capillis priuentur. Si autem ibi aliquis occiditur vel vulneratur, auctor homicidii, vulneris, obtruncationis, VVeregeldum illi Ecclesiae, cuius homo est occisus, vel truncatus, restituet. Et in quocumque loco, aut ex una, aut ex alia familia aliquis occiditur, nisi ille, qui homicidium facit, probabiles testes habeat, aut per ferrum candens hoc probare valeat, quod ob aliam causam non fecisset, nisi quod de impugnatione ipsius aliter vim eius effugere non potuisset, supradicta poenae subiaceat. Si autem hoc probare potest, nihil patitur, nisi quod haecenus ipsa Ecclesia pro lege habuit. Istud constitutum aduocatus, in cuius regimine hoc euenerit, cum consilio utrorumque Abbatum, fideliter adimpleat. Si autem aduocatus aut mercede condugatus, aut misericordia amicorum motus, aliquam calliditate, hoc decretum facere noluerit, aduocatione careat, & gratiam regni amittat, nisi hoc iuramento probauerit, quod inuasorem inuenire non possit, & quam citissime repererit, iudicium & iustitiam Ecclesiae faciat. Quod si ipse aduocatus reum acquirere non potest, fideles Abbatis, vulgari persecutione acquirant, & ad praedictam poenam representent. De Camerariis, & Pincernis, aliisque honoratis utrorumque Abbatum, hoc constituimus, ut si quid tale aliquis eorum fecerit, praedicta poena subiaceat, vel libris decem talentorum redimatur. Et hoc firmiter precipio, ut semel recte diffinitam causam nullus iterare audeat. Si autem vel ipsi Abbates hoc decretum infregerint, ad regalem cameram duas libras auri persoluant. Verum licet aequitatis dictante iustitia, de ambabus Ecclesiis pariliter diffinitum sit, tamen considerandum est, quod Domini Apostolici Fuldensis super omnes Ecclesias Galliae praeposuerint; minorque cedet maiori.

Excoriationis supplicium in facinoris duces memorabile.

VVeregeldus & VVeregelda, antiquus Germanus estimationis pretium. In vet. Saxon. iuris speculo: pretium, quo quis mortuus luit. Domit. man eiven toden verbißet. i. 24. alte schock, ut Ius Saxon. loquitur.

* Hec purgatio vulgari, cui Canonica obrogat.

Ext. de purgat. vulg. ex cap. Constituisti, &c.

Advocati poena neglecta iustitia.

Ministeriales Abbatu.

Fuldensis Ecclesia super omnes Ecclesias Galliae sui ordinis.

* pro Germania utraque Rhenum, ac Lotharingia.

Hic idem Henricus, cur Claudi cognomen tulerit, inquiri video.

Bronne

Antiqua

Fuldensis

STV

9

video. Nauclerus famâ exceptum perhibet, ex obiecto Regi Naucl. ge-
neratione 32.
Henricus Im-
per. cur dictus
Clausus. cælitus viso id euenisse; cùm Romæ in Ecclesiâ D. Mariæ
Maioris, Christum Iesum summum sacerdotem, Matre San-
ctorumq; stipatum choro, rem diuinam patrare conspiciatus,
simul ab Euangelio recitato, Angeli manu librum ad se ferri
vidit, osculo de more libandum; atque eo in ostento exiisse de
mentis potestate, sensibus alienatis. cumq; quid secum age-
retur ille quidem nesciret, Angelum, collaudatâ eius pudicitia,
& castimoniam studio, tetigisse neruum femoris; atque inde
claudicare cœpisse. At comperior equidem, in Ecclesiâ Ful-
densis membranis iis, quibus munificentia eius regia descri-
bitur, *primis regnandi exordiis, cùm se exerceret venatu, grauius
à ferâ saucium, nomen inde populari iactatione * Huffeholz, id est, * exallator
claudi tulisse.* Quamobrem ex hoc feræ incurfu claudicasse po-
tius, cum maioribus credere liceat; ex Angeli contactu, si illi
viso sua fides, testificationem retulisse coniugalis abstinentiæ
pudicitiaque.

CAPVT XVI.

*Donationes, qua mirificam maiorum pietatem erga
sacra loca, sanctosq; patronos & Christi seruos,
commendant.*

PRÆCIPVVM non tempore, sed sedis ac officij digni-
tate locum habeat Hatto Moguntinus Archiepiscopus
hoc nomine primus, Abbas olim Augiæ, & regni Cancellarius;
cui & bonam mentem superfuisse, quâ numen cæleste sibi pla-
caret, & amplissimas opes, quas Deo fœneraret, tabulis an-
tiquis approbabo.

*Sanctarum auctoritate paginarum, & diuinarum monitis Scriptu-
rarum, fidelium aures multimodis admonitionibus pulsantur; vt
huius peregrinationis tempore, omni virtute satagant elaborare, vt
bonis operibus & eleemosynarum largitate, vitam mansuram acqui-
rant. Multum enim est felix & laudabile commercium, dum de vili-
bus & perituris rebus, aeternæ vitæ gaudium comparatur. Magna
etenim pietas largitoris, quæ nos docet, spretis terrenis, caelestem pa-
triam*

Palatium id
Triburia vil-
la regalis, in-
ter Mogun-
tiacum &
Oppenhei-
miu in ulte-
riore Rheni-
ripa, cum lo-
co iam aboli-
tum.
Lib. 1. Mo-
guat. rer.
cap. 33.
Huggi Fuld.
Abbas.

Donati fun-
di ne feudo
alienentur.

triam thesaurizare. Vnde ego Hatto, Dei gratiâ & misericordiâ dis-
pensante, Moguntiacæ Ecclesiæ Archiepiscopus, regnante Domino
Luduico gloriosissimo Rege, & residente in palatio Triburensi, cum re-
uerentissimo Abbate Huggi, Fuldensis monasterij, ceterisque eiusdem
monasterij fratribus & clericis, ad eorum omnium presentiam, quid-
quid proprietatis habui in Massenheime marchâ, & in Vvicrino
marchâ, & in Ruuenheime marchâ, & in Geraha marchâ, & in
Lichsamene marchâ, hoc totum in manus Gerhardi Comitum, & Chun-
rardi Comitum dedi, eâ ratione, ut cum omni integritate ad sepulchrum
pretiosissimi Christi martyris Bonifacij, in monasterio Fuldensi, contra-
derent. Quarum rerum traditiones legitime, in presentiam gloriosissimi
Luduici Regis, peractæ, deprecor & obtestor ipsum Abbatem, om-
nemque S. Bonifacij Congregationem, per ineffabilem sanctam Trinita-
tem, Sanctorumque amorem & reuerentiam, ut numquam alicui ho-
minum inbeneficientur; sed ad generales vsus fratrum perpetuò con-
feruentur. Si verò aliquis successorum meorum, contra has res aliquo
modo generare calumniam presumpserit, primò iram Dei omnipoten-
tis incurrat; & quod repetit, nullatenus vindicet; sed quicumque li-
tem vel controuersiam aliquam intulerit, auri libras XII. argenti
XXXVI. coactus regie maiestati reus exsoluat. Datum palatio Tribu-
rensi coram Rege Luduico: qui & conscribi, & sigillo suo insigniri ius-
sit. Anno Dominicæ incarnationis DCCCCX. Indict. XIII. anno verò
Domini Luduici serenissimi Regis XI. octauo Idus Aprilis.

Ego in Dei nomine HATTO Archiepiscopus & Cancellarius has
litteras iussu meo scriptas recognoui, & manu propria subscripsi.

✠ Signum GEBHARDI & CHVNRARDI Comitum, qui
easdem traditiones rerum fidei manu susceperunt, & hoc coram Rege
iurauerunt, ut eas S. Bonifacio martyri fideliter delegarent, & prae-
cepto regio confirmarent.

✠ Signum DITOLFI VVormatiensis Episcopi.

✠ Signum EINHARTI Spirensis Episcopi.

✠ Signum GOTDANCKES Comitum, &c.

Quæ sequitur Tacgolfi Bohemi Comitum oblatio, in Caroli
Magni ætatem incidit, qui & eandem auctoritate suâ corro-
borauit.

In nomine & honore sanctæ & indiuidue Trinitatis. Notum sit
omnibus Christi fidelibus, qualiter Dominus Tacgolfus de Bohemiâ
Comes,

Browe
Antiqua
Fuldensia
STV
9

Comes, audiens famam venerabilissimi loci Fuldensis conuentus, & Fuldens. Mo-
 quia Reges & Principes facerent sibi memoriam in monasterio S. Sal-
 uatoris, & intercessorem sanctissimum martyrem Christi Bonifa-
 cium; venit & ipse cum summâ cordis ac mentis deuotione adorare in
 domo Domini, vt inueniret gratiam in conspectu tremendi Iudicis:
 considerans quoque, quod Dominus ait, Non appareas in conspe-
 ctu meo vacuus; tactusque diuino ardore intrinsecus, obtulit Deo
 & S. Bonifacio regionem suam, quamdam videlicet prouinciola, si-
 tam iuxta Bohemiam, Saraue nuncupatam, qua sua proprietatis &
 iuris erat, cum omnibus villulis & compertinentiis suis, eo tenore, vt
 plenam fraternitatem, tam viuens quàm moriens haberet, & sepul-
 tura locum post finem vitæ suæ, in monasterio obtineret, &c. Facta est
 autem hæc traditio sub Carolo glorioso Imperatore, qui & stabiluit ac
 confirmauit eam, & annulo suo insigniri præcepit chartam inde con-
 scriptam. Anno Dominicæ Incarnationis DCCCI. Indict. x.

* apparebis
 Exod. 23.

Carolus eo
 anno à Leone
 III. creatus
 Occidentis
 Imperator.

Gemina huic pietate, & notis eximij candoris, donatio fuit
 Hertaci Principis Saxonix.

Nouerint Christi fideles, tam futuri quàm presentes, qualiter qui-
 dam nobilis Princeps de Saxonix, regali stirpe progenitus, Hertac no-
 mine, diuino amore succensus, & desiderio celestis patriæ compunctus,
 cum videret quamplurimos fideles ad monasterium sancti Saluatoris,
 quod constructum est in honore S. Bonifacij Archiepiscopi & marty-
 ris, Fulde, confluere, & æternæ vitæ suffragia ab eodem beatissimo
 Martyre deprecari, cogitabat intra se, quomodo & ipse de bonis suis
 terrenis, quibus ex largâ Dei beniuolentiâ superabundabat, pretiosis-
 simum Christi martyrem Bonifacium placaret, vt ipsum apud distri-
 ctum Iudicem, promptum intercessorem habere posset. Cumque hac de-
 liberatione animum suum in bonorum affectuum desiderio, & vitam
 in bono proposito circumflecteret, misit Deus in mentem eiusdem glo-
 riosi Principis, vt ex diuite venâ facultatum suarum, venerabilem
 conuentum Fuldensium fratrum, oblatiis patrimoniis suis ditaret; &
 ob hoc specialiter ad præfatum monasterium deuotissima dona confer-
 ret, &c. Regnabat tunc temporis pius Imperator Otto Rufus, magni
 Imper. Ottonis filius: quem adiens præfatus Princeps, indicauit totum
 desiderium, &c. quod Imperator audiens, laudabat & glorificabat
 Deum, & sanctissimum eius martyrem Bonifacium; misitque cum eo
 legatarios suos, vt votum, quod vouerat Deo, fideliter exsolueret.

K k

Veniens

Veniens igitur cum nuntiis Imperatoris ad S. Bonifacij Fuldense monasterium, gratanter à domino VVerenhero Abbate, & ab omni Congregatione susceptus est: perductusque ad altare S. Bonifacij martyris, obtulit Deo & pretiosissimo martyri eius Bonifacio villas duas Ottenhusen & Tutenhusen, cum omnibus appendiciis & vtilitatibus suis, coram legatariis Imperatoris, & coram multis testibus aliis, in hunc modum, vt Fratres specialiter in suâ proprietate haberent, & annuum censum inde acciperent, ac sui parentumque suorum semper memores essent. Facta est hæc traditio tempore gloriosissimi Imperatoris Ottonis Rufi, cuius præcepto confirmata & sigillo consignata, vt nunquam in eternum ab aliquo hominum irrita fiat. anno Dominica Incarn. DCCCCLXXVIII.

Specimen his addere lubet prisca monastica oblationis huius ecclesie Camerarij Lambertij.

Notum sit omnibus Christi fidelibus, tam futuris quam presentibus, qualiter ego Lambertus, Camerarius sanctæ Fuldensis ecclesie, comparavi quoddam prædium in * Kemercella, quod singulis annis sex persoluit solidos: & obtuli illud domino meo S. Bonifacio martyri in oblationem fratrum nostrorum Fuldensium, pro recordatione dilectissimi amici mei domini Friderici Abbatis de S. Godehardo in Hildenesheim pij ac reuerentissimi viri. Qui dum solito more ad festiuitatem S. Bonifacij, visitandi & orandi gratiâ, nam puer ipse olim hæc nutritus est, aduenisset, incidit in aegritudinem, quâ & defunctus est. Ego vero ob nimiam viri familiaritatem & veterem amicitiam, & perfectæ fidei illius charitatem, impetraui à domino Abbate & sancto conuentu Fuldensium fratrum, vt exequie eius festiuè & honestè celebrarentur; & in loco celeberrimo, iuxta dominos & Patres nostros sanctæ Fuldensis ecclesie Abbates sepeliretur. cuius memoriam annuatim postmodum celebrari à fratribus obtinui, & commendationem singulis annis ad sepulchrum eius, ab omni Conuentu fieri impetraui. Huius rei gratiâ, pro recordatione animæ illius, singulis annis statui charitatem fratribus de præfato prædio exhiberi, vt eo libentiùs annuam recordationem illius agant, quanto pro salute animæ ipsius, & requie, charitatis oblata percipiunt.

Sed quia huius generis cuiusq; loci ac dignitatis principum virorum suppetunt innumera, quo ne fastidium afferat vbertas, aliquid sexui femineo iam quoque largiendum est.

Emicat

Browe
Antiqu
Fuldens

STV

9

* Camerarij
vel Camera
cella.
Dispositio ad
pios vsus in
regulari be-
neficio.
Fridericus
Abbas sancti
Godehardi.

Dispositionis
consensus.

Sepulchreti
conuentualis
celebritas.

Alludit ad
officium cha-
ritatis ani-
marum, quod
prisce Seelge-
rath.

Emicat ante omnes, ceu inter stellas luna quædam, nobilissima virgo Emehilta; quæ sua dedisse parum rata, ni seipsam quoque Christo donasset, præclaram à laudato Principe laudem abstulit: cuius eam partem diplomatis hîc recitabo, quâ Emehiltæ propositum animi consiliumque exposuit. est is Carolus Magnus.

*Omniū fidelium Christi ac nostrorum pateat solertia, quia ob amorem diuinæ remunerationis, elegimus nobis locum quemdā in Bothoniā situm, congregationem videlicet sanctissimi martyris Bonifacii, in Fuldensi monasterio; eò quòd religione & diuino plerumque polleat ac vigeat seruitio. Cui loco, non solum nos, ex largâ nostræ liberalitatis munificentia, regio munere contulimus res proprietatis nostræ, verum etiam ceteri fideles nostri plurima contulere donaria, tam in prædiis & decimis, quàm in facultatibus ac familiis: in quibus, ad excitanda corda ceterorum, inducimus ad exemplum factum cuiusdam famule Christi Emehiltæ, nostræ quidem secundum carnem cognatæ, sed secundum Deum triumphantis virtute castitatis & virginitatis. Quæ, cum in proprio domate sibi Monasterium fecisset, vbi cum multis virginibus Deo seruire decreuit, in loco qui Milez e nuncupatur, cunctaq; prædia sua, quæ numero LV. eidem loco in id opus attitulasset, ab incur-
su Paganorum, Sclauorum videlicet, qui è regione Boëmiæ sæpius eruptionem facere, & homines abducere solebāt, præpedita, omnia prædia sua simul cum ecclesiâ quam construxerat, S. Bonifacio in Fuldensi monasterio contradidit: ipsaq; non post multum tempus ad innubas in loco Biscofesheim se contulit: quem locum B. Lieba quondam bene & religiosè rexerat, & multas ibi Deo virgines aggregauerat. Per manus ergo nostræ regalis potentie, imperamus omnibus hominibus, cuiuscumque conditionis & personæ, vt nullus contra eius donationem & traditionem aliquid facere vel inuadere præsumat, &c.*

Traditio Emehiltæ nobilissimæ virginis.

*In nomine Domini & Saluatoris nostri IESV Christi. Ego Heme-
hilt ancilla Christi, memor humanæ conditionis, quia breuis est vita
hominis super terram, de supernis cogitans, atque ad æterna festinans;
quæ retrò sunt obliuiscens, & ad anteriora me erigens; &, vt amplior
mibi portio in terrâ viuentium reddatur, huius terræ, in quâ tempora-
liter viuimus, partem, in portione ad me pertinentem, in diuersis vide-
licet locis, tam de paterno, quam de materno, vel aliunde exquisito do-*

Kk 2 no,

Caroli Ma-
gni in Fuld.
Monast. mu-
nificentia.

Emehilda
Caroli Imp.
cognata,
Virgo,
Monasterium
cõdidit Mile-
ze & offere
Fulda.

Sclauorum
incurfiones.

Innuba hic
dicuntur sa-
cra virgines.
Biscofeshe-
mum.

no, trado atque concedo, pro remedio animæ meæ ad Fuldense monasterium; vbi S. Bonifacius corporaliter requiescit; vbi & venerabilis Abbas Baugulfus multitudini monachorum præesse cernitur, locum Milize, &c. quod monasterium ego ipsa proprio labore construxi & edificavi; omnia mea ad integrum sanâ mente, sanoque consilio, vt supra dixi, donavi, tradidi, &c. ego videlicet Emehilt, & ceteræ sorores meæ, omnesque fratres mei mecum, pro animabus parentum nostrorum, vt Deus omnipotens, pro hoc terreno patrimonio, æternæ hereditatis nos faciat esse consortes, &c. facta est hæc traditio anno Dominicæ Incarnationis DCCC. regnante Carolo glorioso Francorum Rege, qui & præsens adfuit, & suâ potestatiuâ manu, præceptionem fecit, vt nullus hominum eam irritam faceret.

Traditio super Westheim & Mitteldorf à quadam matronâ nomine Tuteche, Egberto Abbati facta.

In nomine sanctæ Trinitatis, notum sit omnibus fidelibus Christi, tam futuris quàm presentibus, qualiter ego Tutecha, pro animâ filij mei Regenhardi, tradidi ad Fuldense monasterium, pro amore Christi & S. Bonifacij martyris, prædium meum & proprietatem meam, videlicet quidquid habeo in villa quæ vocatur Sigifrides, & Scambach & Westheim; duas etiam hubas in Mittelendorf. Trado præterea seruos, quorum hæc sunt nomina, Regenbotto, Hertuin, Genuo, Tuto, Regenwart, Ortwin, cum vxoribus & filiis eorum, & omni cognitione suâ, & possessione eorum. Et quia spem generandæ prolis non habeo, sancto Christi martyri Bonifacio, vitam & animam meam, cum rebus omnibus committo, vt sit mihi sponsus & adiutor in conspectu Domini; pro cuius amore, quidquid hereditario iure possideo, ad Fuldensium fratrum seruitutem deuotissimè dono & concedo, pro animâ meâ, & dilecti filij mei Regenhardi. Isti sunt testes eiusdem traditionis: Gerlah aduocatus, qui & hanc vestituram suscepit; Sigibotto Comes, & Tammo Comes, Goswin Comes, Botto, & alij. Et vt hæc traditionis nostræ vestitura stabilis & inconcussa seruetur, chartulam hanc conscriptam, sigillo domni Egberti Abbatis insigniri fecimus, vt absque omni contradictione Fuldensium fratrum commodis, in perpetuum cedat, & vtilitatibus.

Baugulfus
Abbas.

Huba vel
Huba Longo-
bard Guiffa,
pradium vel
agri tantum,
vnde colonus
se sustentet
cum familiâ.
Not. ad con-
fuit. Caroli
Magni V. A.
Affectus in
S. Bonifacii
arâtissimus.

Egbertus
Abbas.

Browe

Antiqua

Fuldensium

STV

9

CAPVT XVII.

Memorabilis Fuldensis ecclesia, quæ superiorum temporum iniuriis oppressa penè iacebat, in integrum restitutio: principio per Hadamarum, inde per Marcuardum, Abbates.

Descriptio redditus terræ Fresonum sub
Hadamaro Abbate.

POST multorum annorum curricula, ex quo Fressia per prædicationem Euangelicæ veritatis, & triumphum martyrii beatissimi Bonifacii, subacta est, venerabiles multi huius sanctæ Fuldensis ecclesie extiterunt Patres & Prælati: qui, cum Deo omnipotenti libenter ac deuotè seruire satagerent, eorum industriâ, non solum exteriores & procul posita res Monasterij, sed & interiores & spirituales diuitiæ, in tantum succreuerunt, ut thesaurus domus Dei in tantam enormitatem excresceret, ut etiam arena maris & pluuie guttis coequaretur. Vnde contigit, ut cum Patres nostri, securitate acceptâ per felicia tempora, gloriosè vitam ducerent, exterarum & longè positarum possessionum diminutio, per negligentiam præpositorum inolescere, in tantum, ut ab extraneis inuasoribus, plurima Monasterij prædia, sub voracitate laicorum posita, penè irretita & impedita viderentur, quoadusque dominus Hadamarus Abbas religiosus, Amplitudo vectigalium & possessionum. vir strenuus, & maximâ sagacitate ingenij præditus, omnia per- Qui immi- nua? spicacibus oculis in corde perlustrans, voracitates faucium tyrannorum exinaniuit, & eos à Fuldensis monasterij rapacitatis siti præuulidâ retraxit. Percurrensque omnia præfati Monasterij prædia, quæ ab Hadamarus vindex amissarum possessionum. Tyrannos & inuasores Monastica- rum rerum coercet. Imperatoribus & Regibus, ceterisque fidelibus, à prisco tempore B. Bonifacio fuerant contradita, vsque ad Fresones indagando peruenit. Hinc vbi locorum pensitationes decursæ; subiicitur, dimidiam partem omnium vectigalium ac censuum per totam Orientalem Fressiam pertinuisse ad S. Bonifacium Fuldensis monasterij.

Eiusdem beneficii ut præmium, ita facinoris gloriam, Conradus Rex, secundus eius nominis, sibi iure vindicet. Is, factâ

Conradus
rex ablata à
vassallis &
iniquè per-
uasa redhi-
bida curas.

expeditione aduersus Saracenorum barbariem perfunctus, vbi direptis S. Bonifacij opibus, dominatu paucorum, Abbatiam regificis cumulatam muneribus, longè ceterarum in Germania principem, à clientibus suis afflictam & subiugatam perire miserè cerneret, Marcwardum Abbatem sapientum consilio vindicem legit priscae religionis & magnificentiae restituendae; qui animi magnitudine Regis desiderio non impar, hoc auxiliare decretum à Conrado tulit: quo excellens erga Fuldenfis nominis & salutem & gloriam, Rex ille studium professus est.

Præceptum Chunrardi Marquardo Abbati traditum.

In nomine Domini. Chunrardus diuinà disponente gratiâ Romanorum Rex, & Aduocatus pacificus. Cunctis fidelibus liquet, quantâ sollicitudine & curâ, Dei ecclesias & monasteria sacrae religioni dedita, ex quo Dei nutu regnare cœpi, complector & intueor, & quae ab antecessoribus nostris Imperatoribus & Regibus Deo & Sanctis oblata, semper seruare atque defendere paratus & promptus sum. Vnde notum esse volumus cunctis nostris, Christi quae nostris

Fuldensis Ab-
batia regalis
& principa-
lis totius Ger-
maniae.

temporibus circa Fuldensem Ecclesiam, regalem & principalem totius Germaniae Abbatiam, Domino mediante peracta sunt; quo modo eam inuenerim, & quo modo reliquerim. Cùm enim, peractâ expeditione, quam contra Paganos, Christi & Ecclesiae totius suscepi inimicos, à ciuitate Domini Ierosolymâ cum pace essem reuersus, inueni

Eius status
sub Cōrado.

praefatam Fuldensem ecclesiam omnibus modis disturbatam, multorum insidiis praedonum expositam, eò quòd oues pastore orbatae erant, & luporum insidiis faucibusque patebant. Is enim, quem Abbatem antea reliqueram, & omnibus ecclesiae rebus legitime praefeceram, ab Apostolico domino Eugenio, accusantibus eum cunctis fratribus, auditus, Treuiris depositus est. Fratres praefatae Congregationis, cùm inter se de alterius electione discordarent, sano consilio habito, medium me sibi fecerunt, & omne consilium mihi imposuerunt, quorum pium de-

Regis circum-
spectio in Ab-
bate nomi-
nando.

siderium videns & considerans, aestimaui iustum & dignum, succurrendum loco, & mei iuris esse, vt prouiderem tam fratribus quam toti familiae. Accitis interim religiosis viris & Deum timentibus, habui consilium, vbi talem inuenirem virum, per quem regulariter & honestè secundum Deum, & secundum mundi cultum, Fuldense regere possẽ monasterium. At illi, consilio inter se habito, obtulerunt mihi venerabilem & perfectum virum, Dominum Marcuardum, omni

Marcuardus offeritur.

reli-

Browe

Antiqua

Fuldensis

STV

9

religione & regulari consuetudine apprimè imbutum. Quem statim, cunctis fratribus cum gaudio accurrentibus, tam loco quàm omni populo præfeci; & non post longum tempus, cum litteris nostris Romam ad Eugenium Papam sublimandum & promouendum, cum duobus Episcopis Basiliensè & Constantiense direxi. Qui susceptum eum, clementer atque benignè tum propter nos, tum propter honorem Fuldenfis loci, promotum, sublimatum, insulatum, cum privilegiis ceterisque honoribus, debitè sibi pro loci honore impensis, cum gaudio ad nos remisit. Quem rursus susceptum, condigno honore postmodum habui commendatum, credens pro certo, eum in omnibus eidem Monasterio vtilem esse futurum. Cui primùm in mandatis dedimus, vt omnes villicationes à laicis reciperet, & per Præpositos suos, viros honestos & religiosos, officia dispensando disponeret. Postmodum verò ei in omnibus, propter Deum & loci honorem, adherentes, ab omnibus curis & sollicitudinibus, etiam & à quibusdam insidiatoribus absolui-
 mus, securi de eius industriâ & probitate, quòd tam interiùs quàm exteriùs Dei opus sit expleturus. Auditis autem quibusdam primi sui negotij impedimentis, id est, quòd tam ministeriales, quàm homines sui, plus multo de bonis Monasterij sibi adiacentibus diripuissent, quàm in legitimo suo beneficio haberent; iterùm venimus ei in auxilium, precipientes, vt nullus ei esset molestus, vel contrarius, in his que ad iustitiam & vtilitatem Monasterij spectant. Nos ergo, propter religionem & reuerentiam viri, inclinatum semper ad eius petitionem habentes
 animum, perfecteque cognoscentes, animum eius totum in hoc esse, vt non solùm res Monasterij dispersas congregare, congregatas studeat conseruare; verùm etiam pro iustitiâ & pro honore loci eius, ipsam vitam velit impendere; suggestioni eius pium & deuotum, quamdiu superuixerimus præbebimus assensum: ob diuinum amorem, prædictum Fuldense monasterium, cum rebus & hominibus, & cum omnibus ad se pertinentibus, in nostrum * Mundiburdum, & in ius nostræ defen-
 sionis suscipimus, & nostræ protectionis munimine solidamus, tali sub
 interminationis conditione, vt nullus iudex, vel aduocatus, vel comes, seu quilibet ex iudiciariâ potestate, in ecclesiam aut villas, aut loca vel possessiones, quas moderno tempore infra regnum nostrum præfatum possidet Monasterium, vel que deinceps diuina pietas adauerit, ad
 causas iudiciario more audiendas, aut freda exigenda, aut mansiones faciendas, vel seruos aut colonos distringendos, nec vllas redhibitiones,
 vel

Regis consilij de æconomia bonorum Monasterij.

Cupiditas ministerialium & clientium castigata.

Marcuuardi elogium.

* Mundiburgum. i. protectio.

Exigere fredam Consuet. Caroli Magni. i. penam, aut multam.

vel illicitas occasiones requirendas, nostris futurisque temporibus ingredi audeat, vel ea que memorata sunt, exigere presumat. Liceat ergo Abbati totam sibi subiectam familiam regere, & res facultatesque ecclesie sue, sub nostra defensione possidere; decimas sibi auctoritate Apostolica concessas, accipere, nec laicis eas in beneficium prestare. Et quidquid de supradictis rebus ius fisci nostri poterat exigere, pro eterna remuneratione, presato Monasterio & fratribus ibidem Deo seruiantibus conferimus. Habeat ergo Abbas Fuldensis monasterij, tam ex nostra quam ex antiquorum Regum donatione, potestatem, telonia & monetas ac vedigalia redditusque bonorum, simul cum decimatione per suos Praepositos & dispensatores tollere, & in utilitatem suae ditionis redigere, propter adificia facienda, & lapsa reparanda, hospites & pauperes ac peregrinos, secundum preceptum Regule, suscipiendos ac recreandos. Quicumque hoc nostrum Imperiale, & Apostolicum preceptum violauerit, iuxta sententiam Zachariae Papae, ceterorumque Apostolicorum, qui venerabile hoc Fuldense monasterium suis priuilegiis confirmauerunt, excommunicandus erit, &c.

Regalium
manera.

Browe

Antiqu

Fuldens

STV

9

CAPVT XVIII.

*Marquardus Abbas conditor Fuldae ciuitatis,
restitutor & amplificator ecclesie Fuldensis.*

VIRTVTVM & meritorum ipse sibi praeco fieri coactus Marquardus, dum, quod ne praesentes posterive beneficentiam ab se praclare habitam, obliuione aut aliis causis dissimularent, beneficia numerato scilicet appendit. Nam & has siue rerum asperitates, siue communium temporum casus ipse subiit, vt cum fluctibus inuidiae & inimicorum maximis caput obiecisset, quod in tranquillum Ecclesiae res fortunaesque adduceret, denique in ipsummet iniuriae procellaeque vis redundaret. Videtur autem viri, imo sapientissimi & cordati Praesulis mens, spirare etiamnum, in hoc monumeto; cuius tamen ossa potius, non colorem & sanguinem dictionis, quem haec aetas ignorauit, aestimes cenfeo: & ne modestiam requiras, eius Epitaphium praefigo; quod inter Abbatum conditoria lapidi insculptum legitur:

QVEM

OBIT MARCVVARDVS ABBAS

QVEM TEGIT ISTE LAPIS, IVSTI MONVMENTA LA-
BORIS
SI DEDIT ILLE TIBI, FVLDA MEMENTO SVI.
ARBITER AETERNVS, QVI CORDIS PERSPICIT IMA,
QVO FIAN ANIMO, SINGVLA FACTA VIDET.
VNDE QVOD HIC FECIT, POSTQVAM DEVS EVOCAT
IPSVM,
NON HOMINIS MERITA IVDICET ALTER HOMO.
AVXILIO POTIVS, CARI SVCCVRRITE FRATRES;
VT SIT EI REQVIES ET SINE NOCTE DIES.

X. KALENDAS AVGVSTI.

Gesta Marcwardi Abbatis de seipso res suas & merita
in Fuldensem ecclesiam exponentis.

In nomine S. Trinitatis, & individuae unitatis. Ego Marcwardus Dei gratia praordinante, humilis sanctae Fuldensis ecclesiae dictus minister, omnibus Christi, suisque fidelibus gratiam & aeternam salutem in Christo. Nouimus non esse nostri iuris, propriam commendare personam, cum scriptum sit: Laudet te os alienum, non tuum. Sed quia, Deo iubente & annuente, ex pura conscientia loquor, audienda sunt, quae non solum ad commendationem, sed etiam ad defensionem mei depromo: ne forte ea quae bona intentione feci, aliquid detractores operum meorum in sinistram partem deriuent; & fiat illis in scrupulum perditionis, quod factum est a me simplici ex corde, pro defensione mihi credita ecclesiae. Igitur, ex quo primum intraui per Domini gratiam, & Regis Chunradi urgente imperio & fratrum, totiusque huius plebis compellente electione, coepi tractare, quomodo Deo adiuuante, iam desolatam hanc, & ferè ad nihilum redactam Ecclesiam, ab inuasionem & direptionem quorundam possem liberare. erat enim verè videre miseriam, quod tam nobilis locus & ab omnibus fidelibus adamatus atque exoptatus, ad tantam negligentiam deuenerat, ut non esset in omni apotheca fratrum vel Abbatis, unde possent fratres tam venerandae Congregationis per diem sustentari. Nec mirum; nam laici habebant inter se diuisas omnes huius Monasterij villicationes; & quod volebant, retinebant; hac inquam occasione, maxima distractio primum facta est huic ecclesiae. Nam quicumque laicorum, aliquanto tempore habebat inter manus villicationem huius Abbatiae, optimos exinde sibi excepit mansos; eosque pro beneficali iure in suos hereditauit filios; ita, ut ali-

Marcwardi ingressus.

Fuldensis Ecclesiae status calamitosus.

Ex laicorum rapinis & improbitate.

retinebant;

Vasallorum infidelium cupiditate, &

Ll

qua

qua villicatio plures amitteret hubas, quàm retineret; & villicatio, qua debebat seruire in Monasterio ad XIV. dies, vix septem* seruiret fratribus; & quæ septem, vix tres dies, vel prorsus nihil seruiret fratribus. Erat è regione, altera, & multò intolerabilior miseria. Principes diuersarum regionum sumebant sibi de adiacentibus Ecclesiæ bonis, quantum sibi bonum videbatur; & habebant sibi, quasi pro beneficio, nullo eis prohibente vel contradicente. Qui autem pauperiores erant, faciebant sibi noualia & villas in nemoribus, & forestibus S. Bonifacij. Quid dicam de familiâ Ecclesiæ, quæ vbiuis terrarum in direptionem exposita erat, omni rapienti & dicenti: Meus es tu; meus es tu; ego te in beneficium acquisiui. Hæc & his similia, & multò maiora ac grauiora mala, urgebant prædecessores, vendere & dilapidare vasa & utensilia domus Dei, & dilacerare ac discerpere ornamenta Ecclesiæ, quando cogebat eos necessitas seruire Regiæ atque Romanæ curiæ; quia Abbatis totius vtilitas in laicorum manu posita fuit; & si aliquis eis contradicere vellet Abbatum, ac iudiciali lege placitum faciens, iustitiam ab eis exquirere cœpisset, ingeniosâ & callidâ argumentatione iuris sui, Lebenrecht nominant, anguis more de manibus elapsi, per anfractus sermonum sine suo discrimine effugiebant. Hoc ergo omne periculum, & Ecclesiæ mihi commissæ dispendium, præ manibus & præ oculis habens, cœpi mecum tractare, quid factò opus esset, præsertim, cum mihi multæ nascerentur contrarietates & contradictiones, si quidquam horum mutare vel prohibere vellem. Primum ergo consilium à Deo queritans, totum me ei commisi, qui solet in periculis subuenire; & statim piè consolatus, in tantam mentis constantiam deueni, vt pro nihilo ducerem quamlibet aduersitatem, tantum vt stans pro domo Dei aliquid possem prodesse in rebus requirendis & retinendis, seu recipiendis ab importunis & malis hominibus. Consilioque habito, ex auctoritate domini Papæ Eugenij, & præcepto domini mei Regis Chunradi, nulli hominum vel ministerialium meorum quidquam, nisi quod suum est, in beneficio præstiti. Ceterum, si quid haberet ex inuasionem seu ex rapinâ de bonis Ecclesiæ ad manus, contradixi; villicationes meas laicis interdixi; quas statim cum fratribus meis, & cum quibusdam rusticis, sicut mihi ratum & consultum videbatur, disposui. Vnde statim, quia prima coitio acerrima est, magnam contradictionem, etiam occisionem meorum, & oculorum excacationem, & sanguinis effusionem, ob importunitatē quorundam pertuli.

Sed

* diebus

Principum
vicinorū in-
uasiōne.

* forestis

Veteris the-
sauri sacri
distractio.

* i. conuentū

Lebenrecht.

A Deo prin-
cipium.Pronida gu-
bernationis
exempla, interaduersa &
suorum vul-
nera, & cum

Browe

Antiqui

Fulden

STV

9

Sed quid multis opus? Deus omnipotens, cui me & omnia mea commisi, ipse dedit meis miram & incredibilem victoriam de inimicis & hostibus Ecclesie; ita ut multis magnum quid videatur, quod homo sine parentum adiutorio, advena, & alienus in hac terrâ, tanta potuit facere. Sed nemo miretur. nos enim Clerici, siue Monachi, si parentum insatiabilem ambitionem explere vellemus, non sufficeret nobis ad hoc quis cum Abbatia Episcopatus; & tamen forsitan tepidè, nisi pro suo commodo adiuuarent nos. Sed de his dixisse sufficiat.

victoria fructu.

Affectus in consanguineos & in partes quam noxius ecclesie.

Ego Marcusuardus cœpi edificare castrum Biberstein, non quod conueniat Monachis nisi in Monasterio habitare, & spiritualia praelia exercere, sed quia mundus in maligno positus, nescit à malo cedere, nisi per violentiam ei resistatur. Cogit abam enim in animo meo; Ecce locus castri huius, si ab aliquo hostium Ecclesie fuerit deprehensus, omne malum nobis ingeretur; & non nisi magno detrimento rerum, & periculo hominum, eijciatur. Ex hoc cœpi illud possidere, & in usum Ecclesie redigere, & cum fidelibus & monasterij honorem querentibus militibus disponere, qui iuramento hoc confirmarunt, numquam se, nisi pro honore Monasterij & Abbatis, nec in morte dedere. Deinde castrum, quod huic contiguum est, Haselstein nuncupatum, propter latibula furum ac latronum, qui se ibi cum domino Gerlacho tutâ statione occultabant, magno meo periculo & Ecclesie dispendio occupavi, & in defensionem honorum Ecclesie, cum fidelibus viris possedi; & munitiones in circuitu disposui, villamque ac forum rerum venalium, in suburbio collocaui.

Bibersteinii castrum edificat.

Bella cur à religiosis sumpta.

Militum & prescorum nobilium animus erga Fuldens. Ecclesiam.

Haselsteinii castrum occupat & munit.

Porro, ut eo familiarius mihi esset cum Imperatore & cum ministerialibus regni societatis contubernium, & si ingrueret bellum, ad eos nobis posset esse confugium, in castello regio Bemmelsburg mœnia collocaui, & munitiones firmas construxi, & in edificio illo, pro honore & defensione nostræ multum laboravi Ecclesie.

Bemmelsburgi castellum mœnibus & munitionibus obvallat.

Et, ut per omnia bellorum pericula, locum ac populum nostrum in securitate & quiete habitare facerem, totam Fuldensium villam, muro firmissimo circumdedi, valloque & aggere firmaui, propugnacula locaui, portas ferratas ac seratas aptaui, & ipsum populum tam adificiis quam armaturis muniui, & ab iniustâ iudicum oppressione eripui.

Fuldens. villa mœnia circumdâs, eam facit ciuitatē.

Non solum autem in exterioribus curis adificiorum occupatus, propter Dominum & propter honorem loci, & pro animarum atque corporum defensione, quantum potui laboraui; sed etiam in interioribus, id

Sacra fabrica templi,
Turrium,
Fontis,
 est in restauratione Monasterij, quantum desudauerim, notissimum omnibus cernentibus esse poterit. Nam tectum Monasterij ex plumbo prius factum, sed vetustate collapsum, redintegraui & adauxi; campanarium ex optimâ quadraturâ construxi.

Aquaeductus.
 Videns etiam quia fons aquaeductus, antiquitate & vetustate defecisset, & fratribus nostris ad ablutionem manuum, difficilem aut rarum, immò nullum interdum præberet meatum, habiles canales ad-

Saxum id immense magnitudinu, inde in ciuitatis penitralia deuolutum.
 aptaui, & per plumbeas arundines meatum fontis constantissimè reparari feci; vt numquam amodò deficeret aqua ebulliens, ad manus singulorum fratrum sponte recurrens; ex quo etiam aquaeductu, fontis

venam in curiam meam deriuauit, & lapidem grandem, multo labore per muros Urbis inductum, repleui. Hæc de ædificiis & munitionibus

Prædia & ville recuperata.
Ministeriales ecclesiæ.
 Sed, vt redeam ad primam ingressionem prouidentia meæ; ex quo tempore diuino nutu cœpi regere Fuldensem ecclesiam, semper fui intentus ac sollicitus, qualiter bona Ecclesiæ nostræ à diripiētibus requirere possem; & per Dei voluntatem, quantum potui, profeci in eodem hoc negotio. nam omnes villicationes circumiens, & sollicitè inquirens, inueni tandem per fidelium indicia virorum, quantum vbiq; distractum sit; deinde paulatim, per singulos ad hoc negotium accedens, pauca

de multis requisui. omnes enim distractiones requirere minimè potui, quia omnes ministeriales ecclesiæ assistebant sibi, omnes sua querentes, non quæ IESV Christi. Verumtamen in singulis villicationibus aliquid obtinui, in aliquibus autem plus, in aliquibus verò minus; ita tamen, vt pauca sint villicationes, in quibus mansum vnum aut duos, vel tres aut amplius obtinuerim Ecclesiæ. Postmodum verò, inito consilio

Terminorum aut limitum peruestigatio per inspectionem, qua Landleita.
 cum plebe seniorum, ex fidelissimis de familiâ Ecclesiæ viris, circum per-

lustrando terminos finium, tam siluarum quàm agrorum, pratorum atque camporum, reperi que sic, ac requisui cum populari circuitione, quæ dicitur Landleita, quamplures mansos, agros & prata, siluarum quoque marchas, campos & terminos, antiquitus iniuste detractos.

Molendina quoque seu loca molendinorum iniuste detenta, piscationes etiam & aquas, aquarumque recursus iniuste deriuatos ab antiquâ statione, requisui. Hæc omnia cum requisuissem, & ecclesiæ Fuldensi

Marcuardi pietas & cōpassio erga filios canonicos.
 cum multo meo labore & periculo obtinuissem, cœpi multo tempore mecum sollicitè pertractare, qualiter ex his bonis, quæ requisui, Deo & S. Bonifacio potissimum seruitium, & fratribus meis vtilissimam

ac

ac

Browe

Antiqu

Fuldens

STV

9

ac necessariam consolationem, compararem. Misit ergo Deus in mentem meam, ut cogitarem de fraternâ compassione, quomodo videlicet fratres nostri, cœnâ per totum annum carerent: dixique in corde meo, ^{Abstinentia à cœnâ per totum annũ.} quo modo, Deo auxiliante, aliqua de multis à Monasterio distractis rebus requisivi, volo à Deo in fratrum necessitatibus impendere; forsitan Deo propitio, plura pro his & ampliora prosperabuntur in manibus meis. Dedi iterum ex his quæ laboribus meis requisivi, fratribus nostris in supplementum cœnæ, de molendino in villâ quæ dicitur Bremen, solidos v. de duabus hubis Liedorum in eadem villâ talentum & i. solidum, & xxx. caseos. Ista reddiderunt mihi Boppo & Hertwicus fratres de molendino in Rasdorf; de Setzelbach, de Husen, de Haselaha, de Vffhusen, de Grossenbach, de Dafftaha, de Neüstad, de VVisenfelt, de singulis aliquid.

Denique ego Marwardus Dei gratiâ sanctæ ecclesiæ Fuldenfis dispensator ac prouisor, cœpi considerare, ut non solum in maiori ecclesiâ, verumetiam in aliis mihi commissis cellis ac preposituris, inter fratres meam æternaliter præpararem commemorationem; ut, si quando obirem, fratres ex meo labore consolationem haberent; & eò libentiùs, & deuotiùs, ac studiosiùs, Deo optimo animam meam commendarent. Primum ergo fratribus in Biscofesberg, mansum vnum in Sibigeldes ^{Mariani mōtis monachos vocat, fratres in Biscofesberg.} contradidi; decimationem etiam in villâ Fruenleibes. Mansum vnum in villâ Rodegastes, pro alio manso in Herbrachterhusen contradidi. ^{S. Michaëlis.} Aream vnam in villâ nostrâ, à Tragebottone solui; & eandem B. Mariæ contradidi. Mansum vnum in Borslaha xvi. solidos persoluentem, præfatis fratribus nostris in Biscofesberg in consolationem annuæ recordationis meæ obtuli, eo pacto, ut tertiam partem, id est, quinque solidos, fratres S. Michaëlis singulis annis in mei cōmemorationem suscipiant. Porro Præpositus S. Michaëlis vnâ cum fratribus hoc obtinuerunt, ut eundem mansum in Borslaha pleniter obtinerent, dato pro eo manso vno, in Broncellâ tantundem persoluenti. Quo itidem manso suscepto, fratres de Biscofesberg, commutauerunt cum eo quoddam molendinum, inter portam & Ruenbach situm, à Gerlaho ministeriali, & filio eius Cunrado. Item ego Marwardus, pro remedio anime ^{S. Ioannis & S. Andrea.} meæ, donavi & contradidi fratribus de S. Ioanne, & de S. Andrea in nouo monte, prædium vnum in Rutchares, ad censum xiiii. solidorum; eo tenore & pacto, ut suæ necessitatis & utilitatis consolationem inde agant; & mei tam viuentis, quàm defuncti memoriam

S. Petri.

continuatim celebrare, satagant. Fratribus quoque de S. Petro, qui sunt in Hugesberg, ego Marcuardus sancta Fuldensis ecclesie humilis minister, pro remedio anime meae obtuli & contradidi in oblationem & annuam consolationem, hubam unam in villa Sandolfes, VI. solidos persoluentem; quam postea, cum alia huba in Leles commutavi; & eandem hubam in Leles S. Petro, & fratribus nostris ibidem Deo famulantibus, deuote donavi, ea conditione, ut mei perpetuo sint memores in orationibus suis . . . . .

Hic quid-
piam in fine
desiderari,
v. g. scripti
clausulam,
satis apparet.

Hæc aliaque promptæ liberalitatis in suos Marcuardus argumenta, in commentariolo suorum Actorum, exequitur; quem ad cognoscendam animi magnitudinem Præfulis ad vnguem facti, non modò libentes accipient posteris, sed amplectentur oblatum, liberè dicam, velut ab ipso rediuiuo Marcwardo; cuius ut memoriam in Antistitum animis ipsis hære optandum est, ita cum illius laude nomen itidem eorum coniungi.

Fenda ab ec-
clesiis erecta
concessa.

Feudor. lib.
& L. Titius
3. ff. de ob-
seq. à lib.

Fundationū
origines, à
primis Chri-
stianitatū
Regibus po-
tissimū ar-
cessuntur.

Extr. in 6. &
Clement. de
rebus ecclē.
c. Prædia.
c. Non liceat.
cū c. seq. 12.
q. 2.

Porro, quod hîc Marcuardus de amissis Monasterij fundis & re familiari, clientelæ prætextu, sanè multùm perturbatâ, literis tradidit, id aliam in partem vubile quidem, sed iis, ut in memoriam sæpè reuocetur dignissimum censeo, qui, cum opes, amplitudinem, gloriam, illustribus Ecclesiis & Monasteriis debere se, non obscure fateantur, persuasum tamen cupiunt posteris, hæc copias rerû, beneficiaque, non tam ab Ecclesiæ beneuolentiâ, quàm à suorum maiorum beneficiâ, proficisci. Atque ita dubitare iam ipsi incipiunt, plûsne Ecclesiæ ipsis gratiæ, quàm ipsi Ecclesiis obsequij, præstare debeât. Quæ quidem opinio, siue ob antiquitatis ignorationem, siue legum sacrarum & iuris inscitiam, hominum animos peruasit, numquam tamen efficiat, ut ambigi possit, quin à potentissimis Regibus, cum Ecclesiæ in hac Germaniâ nostrâ complures alia, tum hæc Fuldensis exstructa fundataq; sit; quæ quidem à discrimine numquam propius abfuit, quàm cum opibus plurimùm abundauit. Sed, quia tamen de rebus Ecclesiæ & Monasterij alienandis, leges à maioribus latæ plurimùm olim vigerunt; & ea, quæ religiosissimâ donatione quæsitæ, possessa, integra parentes in filiorum manus tradiderunt, ecquis infitietur, extitisse tempus, cum opibus fortunisque suis Ecclesiæ probè

Browe

Antiqui

Fuldens

STV

9

probè instructæ, alienam potiùs inopiam subleuarent, quàm accessiones harum rerum à priuatis hominibus conquirerent, vel exspectarent? Itaque non priùs exuere se ipsæ, & potentiâ minui cœperunt, quàm seruitutem experiri, & vim iniuriamque pati, contigit. Nam vbi virorum armorumque faciendum certamen fuit, & interdum, hoste omisso externo, parentes suos ausi sunt ipsi infestare liberi, religioni non multum, at cupiditati & licentiæ, næ datum est plurimum. Hinc suas etiam habenas & fræna tandem leges remisere; vt, quod antea licere, nolebant, sponte, per hanc necessitatem, Prælati concederent; qui, ad Beneficiorum liberalem erogationem, *Infeudationem* nuncupabant, tunc descendere demum coacti, cum aliter Ecclesiæ, vel à tyrannis laceffitæ, vel potentiorum seruitute oppressæ, aduersus horum machinationes fraudesque conualescere, & vitam ac dignitatem retinere suam, non possent. Atque ita tandem euënit, vt in Clientes & Vasallos, non dico fundorum & culti inculti que soli fructus amplissimi redundarent, sed conuentuum, oppidorum, arcium, tribunalium iura & vectigalia viris illustribus & fortibus non raro quoque cederent; eaque re fieret, vt neruis Ecclesiarum vel præcipuis exfectis, sæpè solutam ac mirè debilitatam ad posteros potentiam illæ transmitterent. Non longè abiero. Fridericus Imperator, qui non copiis & armis tantum, sed arte ingenioque ad Ecclesiæ labefactandam auctoritatem, quid non molitus est? Geilhusanis comitiis, diurno hinc itinere, ad annum circiter MCLXXXVI. celebratis, in frequenti procerum confessu, rerum hæc dominia, eorumque origines luculentè prodidit; cum Urbani Pontificis moderationem & censuram, super decimarum occupatione, & aduocationibus Ecclesiarum, oppugnauit, sed ita, vt suo causam propriam gladio iugulasse visus sit. De decimis itaque fatetur, *eas non laicis, sed iis, qui altari deserviunt, merito deberi; vt primitus à Deo, Sacerdotibus & Leuitis eæ quidem concessæ sunt; sed, Christianis tamen temporibus, cum ecclesiæ ab hostibus infestarentur, præpotentes ac nobiles viros eas ab ecclesiis in beneficio accepisse, vt hi, earum defensores, ceteras res tuerentur; quas alioqui ipsæ conseruare, vel obtinere non possent. Quod verò Urbanus etiam iniquum esse pronuntiarit, vt in prædiis*

Ecclesiarum facultates quando immittuntur.

Clem. 1. tit. de alien. c. 1. Extr. de pignoribus.

Infeudationum vsu.

Arnold. Abbas Lubec. Sclauorum Chron. lib. 3. c. 16. 17. 18. Geelhausana Comita.

* *An iure diuino, an ecclesiastico, quod certius quidem, inter Theologos & DD. Canon. quæstio. 16. q. 7. c. Maiores. & DD. in cap. Tua nobis. de decimis.*

prædiis & hominibus ecclesiarum, laici pro aduocatis se gererent, velletque, sicut liberâ voluntate, siue donatione Imperatorum, vel Principum essent fundatæ, ita à Prelatis tantùm ipsis res ecclesiasticas liberè dispensari, huic iustissimæ Urbani sententiæ, opposuit illud modò, quod longa dies in consuetudinem vertisset, haud ita facile mutari, aut aliorum iam flecti posse. Sed fortiter Conradus Moguntinus Archiepiscopus, negotium id difficilius esse tum ibi ostendit, quàm quod, Urbani posthabitâ sententiâ, Comitibus illis definiri posset. Fridericus interim suo rarò contentus fastigio, cum summæ sedis clerique libertatem conuellere non desinit, exemplo magno omnium qui Christi patrimonii insidiantur, ex arbore tamquam ramos concerpfit ille quidem, sed his diffractis, vnâ tandem cum ipsis è summo decidit.

Friderici I.
in ecclesia li-
bertate oppu-
gnandâ infel-
lix successus.

Browe
Antiqui
Fuldenf
STV
9

FVLDENSIUM
ANTIQUITATVM
LIBRI IIII.

ARGVMENTVM.

IPSA satis epigraphæ pro libri argu-
mento loquitur. Continet seriem Ab-
batum, temporibus & annis distin-
ctam: in quâ labor sumptus haud
vulgaris, ob confusas alibi vel peni-
tus oblitteratas atatum notas. Ordinem quoque va-
cillantem est ubi regit & corrigit. Neque nudâ
contentus est enumeratio e nominum, sed instituto
chronologico carptim nec indiligenter tractat, quæ
faciunt ad historiam, vel notitiam prisce status.
Nec diffundere tamen se voluit, ubi potuit, ne
laborem detereret; nec efferre se audaciùs debuit,
ne amitteret irritando crescendi copiam.

M m

CHRO.

CHRONOGRAPHIA
 ABBATVM
 ECCLESIAE FULDENSIS.

Aſa MS.
 & edita,
 Candidus,
 Marianus
 Scorus,
 Sigebert.
 Chronic.
 &c.

ANCTVS STVRMVS, vel STVRMIO, primus *Capit*
 Abbas Fuldensis, & Saxoniae Apostolus. *744.*
 Tertio anno sacerdotij solitudinem ere- *Præfuit*
 mita incolere cœpit, anno Christi DCC- *35.*
 XXXV.

Novem in hoc genere vitæ positis annis,
 Monasterium inchoavit DCCXLIV.

Anno IV. instituti Monasterij Cassinum adiit, DCC-
 XLVIII.

Saxoniam doctrinâ & vitæ exemplo Apostolus illustra-
 uit, à condito Cænobio circiter anno decimo, Christi DCC-
 LIV.

Saxonum incurſio, quæ Sturmionem exportare S. Boni-
 facij ossa cœgit, annum attigit DCCCLXXVIII. vel sequen-
 tem; qui Sturmi supremus fuit.

Eius innocentiam calumniis improborum vexatâ, surrogati,
 modico tempore, duo,

MARCVS

&

PREZOLDVS

} Abbates.

Qui, redeunti Sturmioni loco dato, habiti successores
 non legitimi. Sanctè, ut vixit, ita mortem obiit Sturmio
 XVII. Kal. Ianuarij. Anniuersarium enim obtigisse sancto
 Sturmioni diem martyri Ignatio sacrum, Ægilis instituto,
 Candidus auctor est; & translatum à citeriore in proximum
 diem; puta XVII. Decembris, qui transportati Româ mar-
 tyris Ignatij Antiochiam versus, memoriam retinet. Maio-
 ribus item, XII. Kalendarum Maij, (an fortè ob exuuiarum
 eius

Browe
 Antiqui
 Fuldens
 STV
 9

Defuit
779. eius aliquam translationem?) festum ei esse placuit. Annus obitus Mariano DCCLXXIX. Sigeberto posterior. Conditur in primario cœnobio.

Capit
779.
Præfuit
22.
Defuit
802. II. BAUGOLFFVS, Adriani Pontificis clarus gratiâ literisque; à quo maiorum priuilegia, sanctiore iure confirmata, retulit. Eius memoriam propagasse creditur aliquo tenus Monasterium Wolffmunster. Certè in Caroli Magni donariis disertè locus exprimitur Baugolffo concessus, expetenti cœnobitas aliquot aggregare; nomenque loco dant Baugolffes-Munster. In montis S. Petri quoq; fastigio, Monasterij noui fundamenta molitus est. Gubernaculis excessit, iure an iniuriâ, anno Christi DCCCII. Nempe Francorum Annales, ad id tempus de illo: *Baugolfus Abbas Fuldensis Cœnobij, relicta, quam habuit, potestate, Ratgarium successorem accepit.* Superfuit honori annis omnino tredecim, diem suum functus Christi anno DCCCXV. sepultus in sui nominis Monasterio; quod tractus Hamelburgici quampridem licet abolitum, nomen in aliquo tamen pagorum retinet.

MS. Annal. Franc. edit. Pithœi, Marian. Lambertus, &c. MS.

Wolffmunster, uodie pagus nobilis à Thungen.

Capit
802.
Præfuit
15.
Defuit
817. III. RATGARIVS, qui vulgò Rairger, nobili in Germaniâ fatu, S. Sturmionem educatorem habuit. Inde lubrico sibi quidem, at publicæ rei non pœnitendo culmine, honorem Abbatis obtinuit, vt copiosius suo loco exequuti sumus. Ad causam dicendam accusatione domesticorum protractus, pio magis cœnobitarum calore, quam suo magno merito, magistratu excidit; & in B. Virginis monasterio vitam priuatam laudatus exegit.

Candidus Fuldenf. Annal. Francorum & MS.

Capit
818.
Præfuit
5.
Defuit
822. IV. ÆGIL origine Noricâ S. Sturmionis propinquus, Monasticis institutis assuefactus hîc à puero, Luduici Imper. fauore, & congregationis totius summâ voluntate, Ratgario surrogatur: ob egregia, quæ meminimus opera, animique præstabilis virtutem, immortalis gloriâ dignus Abbas.

Candidus MS.

Eo gubernante, percelebris Fuldæ basilica S. Bonifacij surrexit; & anno salutis DCCCXIX. ab Heistulpho Moguntinensi Archiepiscopo dedicata est, Kalend. Nouembris.

Inscript. & Chronic. Francorum MS. priuata.

Non præteriero, quod apud Candidum inueni, Ægilis
Abbatis epicedium duplex; alterum hoc titulo:

Epitaphium Eigili Abb. ab Rhabano

Abb. dictatum.

Ingressus lector per parui domatis antrum,

Cerne legens titulum, noscè que fata viri.

Abbas iste fuit famosi nominis Eigil,

Qui iacet in tumulo, sed super astra manet.

Hoc quoque cœnobium rexit feliciter ipse;

Multa que facta bona ritè peregit ouans.

Martyris ergo sacra cum Præsule transtulit ossa,

Ac binas pariter has dicat ecclesias.

Posthæc alta petit, animam que ad sidera misit,

Corporis infirmi membra locauit & hic.

Huic quoque Hrabanus vilis successor, amando

Conscripsi hunc titulum. Christus utrosque iuuet.

Alterum isto:

Versus quos ipse Abb. Eigil dictauerat sibi.

Abbas hic Eigil tumultatus sorte quiesco,

Qui dudum multis notus in orbe fui.

Hic que mea paruo clauduntur membra sepulchro,

Quod viuens ipse construere studui.

Hic Dominum exspecto, qui soluet vincula leti;

Cum veniet, credo, surgere me faciet.

Damasus
epitaphium
hic expres-
sum.

Rudolph.
in eius actis
Chonol.
varij,
Lambert.
Hinsfeld.

V. HRABANVS, vt cœlestis ingenij ornamentis, & im- Capit
82.
Præsuit
20.
mensitate scientiarum, sic administrandi ratione, & ea per-
colendi, quæ præclare maiores inchoarant, clarum vti si-
dus inter Abbates emicuit. De ipso Sigebertus ad annum
DCCCXXIV. Rabanus Sophista, & sui temporis Poëtarum nulli
secundus, fit Abbas Fuldensis; qui multa de sanctis Scripturis dis-
seruit; qui etiam librum de laude S. Crucis figurarum varietate
distinctum, difficili & mirando poëmata composuit, & Sergio Papæ
sancto Petro offerendum misit.

Anno Christi DCCCXXXI. vnà cum Brunone Abbate,
præ-

Browe

Antiqui

Fuldens

STV

9

prænobilis ecclesiæ Fuldensibus vicinæ, & plurimum disci- Hersfeldis-
sis Ecclesia.
plinâ fastigioque geminæ Hersfeldiæ, fundamenta iecit.

Auctor celebris supplicationis, quâ Palmarum die, fre- Supplicatio
palmaris.
quenti populo, in virginis Deiparæ montem procedere solet
Congregatio festiuo ritu.

Hinc inter Regum Luduici Pij liberorum media ciuilia
arma, belli quoque tumultu intra fines Buchoniæ residente,
conflictu partium, an sponte item suâ, se publico abdicauit,
in Monasterio S. Petri, lucubrando, scribendo, pieq; viuen-
do, iners fallens otium. Verba sunt Lamberti veteris Chro-
nographi:

Deficit
842. Anno DCCCXLII. Luitharius expulsus est à regno, & Raban
Abbas de Monasterio.

An ob œconomiam litterati hominis minùs prouidam,
ambigant omnes, qui vel à limine Rudulphi narrationem
gustarint; & spernunt id vetera Abbatum acta: Rhabani
abdicatio.
Rhabanus, Rhabani
abdicatio.
aiunt, postquam ecclesiam Fuldensem per xx. annos egregiè rexif-
set, relicta quam habuit potestate, vltra Rhenum fluum in re-
gnum Lotharij se contulit. Post quem, quidam de fratribus Mona-
sterij, si quo modo eum reuocare possent, mittuntur. illo verò
renuente, Hattonem super se Abbatem constituerunt: Rhabanus
autem, post dies paucos ad Monasterium veniens, cum concordia
Abbatis, & fratrum eius, ad Orientalem plagam Monasterij,
Montanus efficitur.

Depressa tantisper Rhabani virtus poterat videri, donec MS. Chro-
nic. & An-
nal. Fran-
corum edit.
Pithœi.
instar palmæ renitens, in sublimiora vel inuitus raperetur;
anno quippe DCCCXLVII. cum Otgarius Magontiacensis
Archiepiscopus xi. Kalend. Maij naturæ debitum exsol-
uisset, Rhabanus v. Kalend. Iulij illius honores adiit.

Epitaphium sibi scripsit, quod in Moguntiacis suis quàm
enucleatè Serarius noster expoliit; vbi & Moguntia in D. Al-
bani sepultum ostendit.

VI. HATTO I. cognomento Bonosus & Gloriosus, Rhaba-
ni successor à Mariano Scoto, & monumentis priuatis, tradi-
tur; qui, vitio libratorum apud Lambertum, Waldo dictus. Hatto di-
ctus Lam-
berto VVal-
do, malè.
Quare & magno errore, quæ de Waldone Abbate & Vtone

ac Berengario fratribus eius Comitibus, Ratisbonæ gesta, Francorum Annalibus leguntur ad annum Christi DCCC-LXI. Waldoni Abbati Fuldensi, apud Lambertum ascripta sunt. Hattonis exordium conferunt in eundem annum, quo Rhabanus factus Archiepiscopus, cui mox à dimotione successum tamen non videtur.

Fames.

Dira fames illa, quæ Rheni oram anno DCCCL. fœdè diuexauit, & à Rhabano iam tum Moguntiaci Archiepiscopo præclaris est remediis subleuata, memorabile apud Fuldensem Grabfeldici tractus hominem, quæ penitissima Buchoniæ veteris regio, exemplum edidit; cum inediæ rabies, parentem in teneram prolem sic exacuit, vt maternis vlnis direptam, iam ventri paratam faginam haberet; cum ecce, par luporum se sistens, ceruam ilicò captam pro sobole escam offert parenti, ceu Deus luporum improuisâ beneficentiâ hominis castigaret in viscera sua sæuientis immanitatem.

Anno DCCCLIII. Kalend. Septembris, basilica Bonifaciana furto vexata, ablato quod in thesauris magni pretij. Vt verò Ratgarius ac Rhabanus à Gregorio, eius nominis IV. Pontifice, Monasterij immunitates ac priuilegia sibi sanciri, sic eadem à Leone IV. amplissimis litteris instaurari posteris sibi que voluit Hatto. Prudentiæ modestiæ que famâ munus regendi cumulauit; collaudant in eo maiores, & mansuetudinem Mosis & pudicitie decus immortalis. Sed egenorum patrocinium, & pauperum curam, istarum neutri posthabueris. Ego Hatto, inquit, gratiâ Dei Fuldensis Abbas, cernens paucitatem prædiorum & decimationum, quæ ad portam Monasterij Fuldensis in honore S. Bonifacij, &c. pertinebant, ad sustentandos & refrigerandos hospites, & pauperes Christi, in quibus Christus suscipiendus est, non posse sufficere; Papam Leonem adiui, & Lotharium Imp. & cum auctoritate eorum, & permissione, ista prædia quæ subscripta sunt, ad recreandos prædictos hospites concessi. Sequitur Catalogus complurium censuum & villarum, quæ tunc Portæ ac Portario in hos vsus sunt adscripta, & consensu cœnobarum addicta. Nomen Portarij Portæ que cum dignitate manet, res abiisse videtur. Hattonis quoque legitur hoc Epitaphium:

Porta Monasterij hospitalis existit.

Portarij.

Plangat

Browe
Antiqui
Fuldensis

STV

9

Plangat Fulda suum, plangat pia Fulda patronum,
Hatonem magnum dotibus eximium:

Plangent cuncta suo fuerant quæ subdita freno,

Hic quia cum cecidit, spes sua magna ruit.

Ab ah, quàm vigili nouit satis arte mederi

Languori vario, qui nocuit misero.

Nunc ungens oleo, nunc purgans vulnera vino,

Morbida decedit, crescere viua dedit.

Prorsus iustitie nimio seruebat amore,

Fortia prudenter temperat acta super.

Huic tu perpetuam, lector, deposcito pausam;

Felix, vt mundo uiuat in empyreo.

De eius obitu sic Francici vetusti Annales ad annum DCCC-
LVI. Decessit Hatto Abbas Fuldensis cœnobij, pridie Idus Apri-
lis: in cuius locum, per electionem fratrum & auctoritatem re-
giam ordinatus est

Defuit
856.

Capit
856.
Præfuit
13.

VII. THIOTO, vnus ex ipsis monachis. Hactenus ibi. Atque
Thiotonem allectum ex Monastici corporis cœtu, agnouit
item Marianus Scotus; etsi tardior in eius assignandis pri-
mordiis. Magnificæ legationis munere Luduici Regis Ger-
maniæ iussu functus, Luduicum nepotem illius in Italiâ, atq.
eâdem operâ Nicolaum Pontificem adiit, anno DCCCLIX.
à quo decessorum quoque suorum à sede Apostolicâ olim
concessa beneficia priuilegiaque impetrauit.

Prona in subleuandis pauperum ærumnis suâ voluntate
apud antiquos & largifluæ pietatis titulum, & eleemosynarij cog-
nomentum tulit. In veteribus Abbatum actis hæc lego:

Studio Sibigildi strenuissimi viri (Thioto) sanctos martyres
Antonium & Aeonium Monasterio gloriose aduocauit; & porti-
cus inferiores adornans, ibidem eos honorificè condidit.

Magistratus exitum Lambertus his verbis annotauit.

Eodem anno, nempe DCCCLXIX. quo Lotharius iunior
infamis diuortij cicatrice inustus, intra Italiam cum Opti-
matum flore periit, Thiodo Abbas Fuldensis depositus est. quam
honoris amissionem haud vanè, præeuntibus veterum sce-

Defuit
869.

Regino
Annal.
Francor. &
docum.
MS.

MS. Regem
& eius sus-
sa contem-
nens osten-
derat.

qui,

qui fraternis armis inter se de regno Lotharij post hac disceptarunt, alterutrius odio gratiaque, cadente Thiodone, qui & eodem anno humana reliquit. Et Carolo studuisse vel inde cõiciias, quòd à Luduico Germaniæ Rege datus illi successor.

Iudex priuat. apud Bruschium.

VIII. SIGEHARDVS; quem Lambertus *virum religiosum* ^{Capit} nuncupat. Talem probavit à volente positus honor, studiumque vitæ tranquillioris. De illo veteres: *Laudabiliter ac Rhabanicè Abbatiam gubernans, vitam suam suorumque monachorum, secundum Regulam viuendo, nobilissimè rexit.* Thecam Evangelij auream lapidibus pretiosis distinxit ornauitque. Anniuersariam vitæ functorum memoriam celebrem condidit.

Ioannis Pontificis Romani eius nominis Octaui, qui anno salutis DCCCLXXII. sedere cœpit, auctoritate ac gratiâ, pristinos Monasterio suo honores restaurauit, qui veterum exceptionum litteras hac illi conditione sanxit, vt statis temporibus de Fuldensium cœnobitarum religione, disciplinâ, habitu, concordia fieret certior. Fuldam fluuium, quâ latiore se hibernis imbribus fundit aluco, ponte strauit, qui pons, nostrâ memoriâ, primùm Reuerendissimi Wolffgangi à Milchling Abbatis, inde Serenissimi Maximiliani Archiducis Austriæ sequestratu, opere nouo atq. visendo restructus est.

Pons Fulda.

Ann. 1601.

Annales Franc. Pithœi edit.

* Moraueser Sclauica pugna.

Luduicus rex Fuldæ venit oratum.

Annal. edit. Pithœi.

Canit & antiqua historia, anno DCCCLXXII. Sigehardum, expeditione Sclauicâ, Luduico Germaniæ Regi strenuam operam fortemque nauasse, quando Carlomannus Luduici filius, Thuringorum & Saxonum agmine circumdatus, contra Sclauos, * Marahenses & Bohemos, Christianorum æternos hostes, bellum gessit. verba sunt: *Carlomanno missi sunt in auxiliũ Arn. Episcopus (Wirzburgi) & Sigehardus Abbas Fuldensis, qui, quamuis fortiter hostes premendo pugnassent, plurimis tamen suorum amissis, cum magnâ difficultate regressi sunt.*

Anno Christi nascentis DCCCLXXIV. Luduicus Rex Germaniæ Fuldæ, ait Lambertus, *orationis causâ venit.* Celebrem hunc accessum & honorificum extitisse cœnobio Fuldensi, attestatio docet Annalium publica. Francici quippe: *Rex Luduicus in hebdomade Paschali, Fuldense Monasterium petiit, causâ orationis.* Nec immunem venisse, ac Dei seruorum im-

memo-

Browe:
Antiquit
Fuldens
STV
9

memorem, litterarum documenta produnt, quas apud Sigehardum reliquit; quibusque aui Caroli & Luduici Pij patris exemplo, Monasterij libertatem vindicat, forensia onera ab eo dimouet, fisci vectigalia attribuit, eximias exceptasque possessiones vni cœnobarum alimonix seruire decernit.

Inter Sigehardum quoque & Luitpertum Archiepiscopum Moguntiacensem lis perennis & controuersia, de decimis Thuringiæ intercessit. Quod autem indices antiqui sex modò præfuisse Sigehardum annis volunt, id eiusdem argumenti diploma, ab Arnulpho Rege illi concessum, facile redarguit. Quippe Arnulphus, patre Carolomanno, auo Luduico Germaniæ Rege procreatus, anno DCCCLXXXVII. magno procerum consensu, Carolo Crasso Imp. successerat. quo scilicet tempore, ab Arnolfo Rege, Sigehardo, more veterum, eligendi cooptandique vndelibet Abbatem, concessa facultas III. Idus Decembris, anno Dominicæ Incarn. DCCCLXXXVII. Indict. VI. anno primo regni D. Arnolphi piissimi Regis. *Actum Forcheim, curte regia, in Dei nomine feliciter, Amen. Ego Engelbero notarius, ad vicem Dietmari ArchicæPELLANI recognoui.* Habes antiquæ scripturæ fidem. & anni tamen, quibus præfuit, aut honore exiit Sigehardus, manent incomperiti. Secessisse conuenit, suapte sponte, in monasterium montis S. Ioannis, atque ibi famâ nobili, obsequij Deo studiosius impensis, decurrisse vitæ spatia. Hinc magnifico funere, in maioris ecclesiæ conditoria relatus, vbi sepulchrale monumentum accepit, ex quo domesticus cœnobita, contra Chronica quædam Moguntina S. Iacobi, indicium facit, non fuisse, quod inibi referebatur, *Episcopum Hildesensem.*

Forcheim
Bamberg.
Episcopi
iam oppidū.

Sigehardus
vltro se ab-
dicat.

MS. Glos.

Capit
874.
al. 887.

IX. HvOGGI, qui Arnolpho Rege & Imperatore, huius item filio Luduico, & Conrardo, regnantibus, præclarè munus suum sustinuit, pace belloque spectatus, ac Principibus his à quibus ampla priuilegia & dona tulit, iuxta carus.

Ei Arnolfus Rex Euangelij librum S. Bonifacij manu descriptum, præstans utique Regum maiorum cimelium, tradidit, Fuldenfis Ecclesiæ perpetuùm thesauris adscribendum.

Euangelij
codex à
S. Bonifacio
scriptus.

Tutelam publico ei diplomate addixit Arnolphus, mo-

N n nachos,

nachos, clientes, colonos, vniuersum corpus defensionis suæ patrociniis ambiens, v. * anno regni sui. Eamdem filius anno Domini DCCCC. Hueggoni confirmauit, Aquisgrani, anno primo regni, Indict. III.

Tribuunt eius regimini, quàm verè haud liquet, annos *Paganorū* XXVI. In magnis tunc Germaniæ fluctibus, quos Paganis suscitabant, incolome Monasterium sollerti curâ conseruauit. *et Vngarorum incur-* Horum irruptionem, cælestibus ac humanis pariter præsidis, fortiter prohibuit, ac vim barbaricam armis totâ ditone fugauit. *Templo or-* D. Bonifacij tumulum, cælato auro & gemmis *natus.* illustrauit; altare matris Dei, ornamentis mirificis, auro argentoque faberrimè compsit. Martyrum diuersorum gloriosa vel membra, vel corpora Eobani, Adelharij, Eugenij, Floræ aliunde adscita, structis aris, ad cultum reuerenter condidit. *Reliquia.* Decreuit circuitiones solennes, cœnobitis sub Crucis vexillo quaque Dominicâ frequentandas. *Processio.*

Diem clausisse nonnulli volunt anno Christi DCCCC. quo & Luduicus Arnolphi filius regnare cœpit; sed hoc eodem anno, apud Triburias agentem, approbatione Luduici, nobiles in Weterribâ possessiones, loco cui * Saltzsaë nomen, adeptum, codicilli testantur regales. Quin & ad Cunradi Regis æuum peruenit, illustre nactus ab illo super decimis, electione, & ceteris Monasterij exceptionibus, priuilegium; quod datum obseruauimus VIII. Idus Aprilis, anno Incarn. Dom. DCCCCXII. Indict. xv. regnante gloriosissimo Rege *Fulda curia regia.* Cunrardo, anno I. regni eius. ** Colon. Archiepisc.* Actum Fulde, curiâ regia, in Christi nomine feliciter, Amen. *Vdalfridus notarius ad vicem * Pilgrini Archicappellani, recognouit.*

Anno DCCCCVIII. Vngari tunc gens immanis & in Christianos sæua, Boiariâ & Alemanniâ proculcatâ, Thuringiam populatione flammaque vastant, hoc atque insequenti anno Luitpoldo & Burchardo Thuringorum Ducibus occisis. *Vngari Thuringiâ vastant.*

X. HELINFRIDVS, laudatâ morum integritate; muro *Cæpit* firmioris operis Monasterio clauso, æde sacrâ cruce donatâ *913.* aureâ, gemmis & margaritis præfulgidâ celebrer. Abbatis honore functum reperias annos XVI. menses v. sed extra temporum

Brower
Antiquit
Fuldensis

STV

8

porum omnes metas, cum vix tres ipsi annos accommodes.

Anno DCCCCXV. Vngari vastatâ igni ferroq; Sueuorum regione, Fuldâ vsque penetrant. Et huic sanè tam luctuoso ecclesiæ vulneri, Helinfridum superi voluere superstitem. Testor namque Ioannis X. vetus diploma, insigni notâ temporum, quo Haichoni successori eximiam immunitatem de vetito feminarum ingressu, de summâ sacrati soli libertate, de verbi diuini semente, cuncta quæ poposcit, indulget: *Tibi que fili dilecte Haicho, inquit, quia te benè eruditum & eloquentem virum esse nouimus, verbum Dei predicare auctoritate S. Petri, & concedimus, & precipimus.* Datum XIV. Kalend. Iunij per manû Stephani Secundicerij S.S.A. anno, Deo propitio, Pontificatus domni Ioannis, summi Pontificis, & vniuersalis decimi Papæ, in sacratissimâ sede B. Petri Apostoli quarto, imperante Domino piissimo Augusto Berengario, à Deo coronato, magno Imperatore anno secundo, & patriciatus anno secundo, Indiæct. v.

*Vngari
Fuldâ
cursans.*

*Compara
cum Baro-
nians.*

XI. HAICHO, cuius gubernatio clarior Ioannis decimi eius nominis Pontificis & Henrici Regis litteris, quàm veteri memoriâ custoditis actis.

A Ioanne Indictione IX. quæ Christi annum DCCCCXXI. trahebat, per manum Leonis Cancellarij, priscam immunitatem rei diuinæ à nullo hîc Antistite, nisi abbate volente peragédæ; ab Henrico verò, in Alsacio donatione sancitâ Indiæct. XI. id est Christi anno DCCCCXXIII. tractu Buchonico, cui nomen Bertolfestat, feraces agros fundosq; frugiferos retulit, quos Rex, cum beato Christi martyri Bonifacio Fuldâ supplicatum venisset, inter orandum salubri instinctu oborto, se donasse dicasseque perpetuùm profiteretur. Eo sedente, Fuldæ Conrardus rex cognomento Salicus honorificâ sepulturâ, quam viuus ipse sibi decreuerat, tumultatus est, anno videlicet Christi DCCCCXXIX.

*Henrici Re-
gis, qui di-
ctus An-
ceps, domi-
tio.*

*Conrardus
Salicus
Fulda sepa-
litur.*

XII. HILDBERTVS, qui & Heribertus à probatis; sed perperam Hildebrandus à succi plebei scriptore, qui vulgato errore mentitur ad Romanam cathedram peruenisse, Mo-

Mogunt.
rerum l. 4.
Regino,
Marian. &
alij MS.
Marian. re-
fert ad an-
num 927.

guntinam illum obtinuisse, non contentum; quam Lambertus ei tradit anno DCCCCXXIV. etsi proclivis ciphre veteris mutatio, ex septenario in quaternarium; & septenario Marianus adstipulatur. Elogium eius an ex Witikindo retexam? at nihil operæ in triuo.

XIII. HADAMARVS, vir illustris expertæque virtutis auctu, & felicitatis opibus, dignitate Fuldensem ecclesiam immensum extulit. Cæpi
927.

Monasterium Fulde, cui posthabet cetera Marianus, magnifico opere construxit.

Annus ingressus eius, scrinia perantiqua signant; ex quibus Leonis sexti breuiarium, quo per manum Nicolai Primicerij III. Id. Maij, anno Pontificatus primo, eadem Hadamaro priuilegio concedit, quæ nuper à Ioanne Haicho impetrarat. Leonem verò sedem Apostolicam iniisse tradunt anno salutis DCCCCXXVIII. Hinc cum Henricus Auceps, memoradæ virtutis Princeps, anno Domini DCCCCXXXVI. diem suum obiisset; Hadamarus, se suosque non deferens, per Marinum legatum Apostolicum, Ottoni filio successori, res fortunæque Monasterij commendauit, & locuplete scripto veterem auctoritatem retulit: quæ signata II. Idus Octob. anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXXXVI. Indict. IX. anno regni gloriosissimi Regis I. Actum in Magdaburg. in Dei nomine feliciter. Amen.

Regino,
Lambert.
Marianus.
Conflagra-
tio basilica.
Restauratio
& dedica-
tio.
Marinus
S. A. Lega-
tus.

Anno DCCCCXXVII. basilica Fuldensis igne exurit; quæ sumptuosis item impensis, Hadamari Abbatis studio, nouis operibus restaurata, & anno DCCCCXLVIII. Kalend. Nouembr. Indict. VI. Ottone Magno præfente, die Sanctorum omnium à Marino sedis Apostolicæ Legato dedicata est.

Otto autem, mirum, quibus beneficiis & muneribus ecclesiam Fuldensem ornarit, cumularitque. Nam & Luduici Pij donationem de scholasticorum alimētis confirmauit; & vllam munitionem, oppidum, castellum, in Monasterij fundis erigi, aut vectigalia seu teloniorum onera imponi, vetuit. Causas verò ciuiles, ab vno cognosci Abbate, & coram illo dici agique voluit.

Huma-

Brower
Antiquit
Fuldense
STV
9

Defit 956. Humana reliquit Hadamarus, *Abbas*, vt aiebant maiores, discretissimus, anno salutis DCCCCLVI.

Capit 956. Presuit 12. XIV. HATTO II. Hadamari ex sorore nepos. Is Româ aditâ, & Ottonis magni illustratâ coronatione, posteris notus. anno quippe Domini DCCCCLXII. Romæ cum Gunthario Herolfesfeldensis vicini monasterij Abbate, subscripsit Augustali donationi, quâ ecclesiarum principi Otto veteres opes ac dignitatem conciliauit. Et in priuatis documentis, Ioannis XII. diploma legitur, quo per manus Gregorij Scrinarij & Regionarij S. R. E. Hattoni priscarum immunitatum & exceptionum sancitur auctoritas, VII. Id. Octobris, Indiēt. VI. anno Incarn. Domini DCCCCLXIII.

Defit 968. Sed Hatto duodecim circiter in munere consumptis annis, Maguntia fit Archiepiscopus; hoc minùs secundâ famâ, quòd murium fabulâ triuiales & nouitij scriptores, eius clarissimo nomini hucusque illuserunt. At calumniæ vindicias exhibuit nuper Maguntiacarum rerum liber IV.

Capit 969. XV. WERHNER, qui & Werinharius & Wernerus aliàs, filius materteræ S. Vdalrici, conditor collegij an monasterij in Borflaha, Thuringiæ oppido, vbi magnifico adparatu ecclesiam exstruxit, porticibus additis, & cancellorum ornatu. Neque prædia facultatesque clericis seu monachis deesse voluit, aliamque supellectilem sacram, diuino cultui exercendo. Egregium etiam peristylon, ad Orientale latus ædis primaria, tetragoni specie, ex quadris molitus est; addito exstructo regali sumptu oratorio; quod S. Vdalricum constat D. Ioannis Baptistæ memoriæ consecrasse. Visitur in Fuldensi sacratio opere egregiè elaborata crux, cui WERINHARY ABBATIS nomen insculptum. Extant Ioannis eius nominis XIII. Papæ luculentæ tabulæ Werenhario, per manum Leonis Secundicerij mense Decembrio, *Indiēt. xv. id est, salutis anno DCCCCLXXII. traditæ, super antiquis ecclesiæ Fuldensis priuilegiis.

Pertinax quoque Werenhario lis fuit cum Gosberto Hersfeldensi Abbate, vt & nuper sub Ottone, inter Hadama-

Nn 3 rum

Ottonis coronationi interest Româ.

Nicol. Scariarius, l. 4. cap. 4.

Antiq. l. 1. cap. 13. Borflaha vel Brustlobum, Monasterium. & post Colleg. Canonie.

Paradisus.

* Indiēt. v. sed mendo. sè: iuxta Baron. xlv.

Gosbertus Hersfeld. Abbas.

* Hurfilla
cum Nefā
apud Ifēna-
cū in Thu-
ringiā con-
flūēs, VVer-
tā recipitur.

Branfurfst.
vel Abis-
wald.

VVerhner
in acie ca-
dit.

rum & Haganonem antecessores, de nauigatione & vsu Hur-
fillæ riui, qui cursu in Lupensgowiam se concitabat. Arbitri
dati secundæ litis, anno Christi DCCCCLXXVI. cum ceteris,
Theodoricus Metensis & Hilteboldus Wormatiensis Epi-
scopi. Ottonis Imp. beneficentiam cum alibi sensit, tum in
vasti nemoris, cui Branforesto vocabulum, vsu fructu, & ex-
tractis inde noualibus. Ceterum Werhnerus in acie pro se-
cundi Ottonis & gentis suæ gloriâ, aduersus Saracenos pu-
gnans, occidit.

Deficit
982.
vel
983.

XVI. ERKANBALDVS Saxo, Beruwardi Hildesemen-
sis Episcopi propinquus: ad eum Siluestri secundi scriptum
diploma legitur pridie Kalend. Ianuarij datum, cum iam
tum annus DCCCXCIX. exiret, quo libertatem priscam &
exemptionem Fuldensi monasterio addidit. Henrico Clau-
do ineunte regnum, circa annum Domini MIII. aduer-
sus Henricum Comitem Swinfordi affuit; quod is Cæsari
rebellis, aduersæ factionis signa sequeretur. Rem gestam Dit-
marus ita narrat: *Misit tunc Rex Henricum VVirzburgensem*

Capit
983.

Swinfordi
Comes.

l. 5. Chron.
Swinfordi
ab ultimā
clade cōser-
uat Erkan-
baldus.

Eila mater
Henrici Co-
mitis.

Henricus
VVirzburg-
Episcop.

Erkanbald.
Seniores di-
cuntur ho-
noris causā.

Bamberga,
tunc Babe-
berga.

Archiepisc.
fit Mogunt.

*Episcopum, & Erkanbaldum Fuldensis cænobij Abbatem, ut Swin-
fordi castellum incenderent atque diruerent. Quos aduentantes
Henrici Comitis inelyta mater Eila nomine, ut tales decebat perso-
nas, suscipiens & salutans, ut præcepta intellexit regalia, perturba-
tur; concitoque cursu ad ecclesiam properans, ibidem ignis concrema-
tionem prius sustinere, quam hac comburentem, viua vellet exire, te-
statur. Vnde Seniores præfati, ob Christi amorem, sæculares postpo-
nendo timores, decretam mutabant sententiam; murosque vrbis ac
ædificia solo tenus frangentes, tristem matronam his mulcebant pro-
missis, si quando cum gratiâ Regis id fieri potuisset, hoc totum ex sua
parte se renouaturos. Rex autem, deuasatâ omni Comitibus proprie-
tate, & cum beneficio latè diuisâ, ad Baueberg venit; ibique exercitu
suo bonâ cum pace dimisso, natiuitatem Domini genitricis solenni-
tatis celebravit gaudiis. Inde Erkanbaldus virtutis & prudentiæ
famâ ad altius culmen honoris ascendens, factus Archie-
piscopus Moguntinus pro Willigiso, Christi Domini anno
MXI. Sed procuratorio nomine etiam Fuldensem ecclesiam
cum ad tempus retinuisse docet Terminorum descriptio,
quos*

Brower
Antiqui
Fuldensis

STV

9

quos rogatu Landonis Aduocati Comitis, filiiq̄ue, de nouo vestigari designariq̄ue placuit, quo cum finitimis scilicet incolæ pacatiùs agerent. Itaque aduocationem Monasterij, ait, *in presentia sua circumduci, & determinari iussisse, quemadmodum sub Sigehardo decessore determinatam veraciter didicerat, à decre-* Limitum inuestigandorū ratio.
pitis & exhaustis senioribus adhuc in carne spirantibus. Ceterum hanc limitum constitutionem libro secundo exhibuimus. Cap. xiv.
 Obiisse autem Erkanbaldum anno MXXI. cum Mariano, vel vicefimo supra millesimum deuolvente, non ambigo.

Capit 1011. XVII. BRANTHOVS primus eius nominis, Dietmari monumentis iam clarus.

Capit 1013. XVIII. POPPO gente, vt volunt, Buchonius, Cœnobij Laurissæ S. Nazarij alumnus; & ex potente, nisi fallor, sæculi viro, ibidem electus Abbas. Id enim Dietmarum *Conuersi* nomine reor significasse.

Ceterum ob veteris lapsæ disciplinæ dedecus, Fuldensi Fuldensis Monasterij inclinatio. monasterio adhibente manus Henrico Imperatore, Branthous loco motus est; quem tamen Halberstadensem Episcopum adeptum, nec illaudatum, Tritheimius in Hirsaugiensi Chronico esse voluit: *Nam Brande, inquit, claruit circa hæc tempora, ex Abbate monasterij Fuldensis decimus Episcopus Haluerstatis, vir prudens & reuerendus.* Et, quia nihil ambiguum, vulgatos indices parum hîc, vti par, omnia conferere, sed, vt turbatis Monasterij rebus, & orbe conuerso, priscos cœnobitas, sponte se aduersum exteros quasi subsessores, silentio vindicasse, vbi non omnia exploratò liquent, hanc veterū tabularum fide classem repono: *Erkanbaldus, Branthous, Poppo, Volkmarus, Bardo, Richardus.* Ac Popponem memorat stirpe Grabfeldicâ, restaurandæ disciplinæ inchoatorē; Henrico Reformatio. enim Rege ad pristinam Monasticæ seueritatem reuocâdam assurgente, Erkanbaldus ad Moguntinam cathedram euectus; & amoto Branthoo, Laurissâ Poppo, cum nouis inde cœnobitis Fuldam euocatus est: cuius cum successus & acta in- Laurissa seu Laurifhemium.comperta, probabile, malè coalescentibus diuersarum familiarum animis, moderatorem ex vicinâ Hersfeldiâ petitum Bardo-

Bardonem; cùm id veteres libri non obscure testentur. Alioquin Abbatum acta peruetusta, dissimulato Popponis & Bardonis regimine, disertè Erkenboldo successorem dant Richardum; id quod non Dietmaro tantùm nobili scriptori, sed etiam Chronico Lamberti bis repugnat. Hac tam inerti fractâ glebâ, caput rei persequimur.

Anno MXIII. Henrici XI. Laurishemio profecti cœnobitæ Fuldam formandæ ac erigendæ collapsæ discipline venerunt. quo tempore & Henricum minuissè veteres opes, mox aucturum, & Branthoum cum alumnis cessissè Regis imperio, priua publicaque monumenta iuxtâ consentiunt. Chronicon insigne, quod Francosaxonicum appello, *Rex stultorum*, ait, *depravatus consilio, Fuldensis monasterij bona mirabiliter diripuit, dum sibi fratrum vita displicuit; & datâ occasione corrigendi, inualuit potestas destruendi. Diffugiunt hac & illac vagantes, qui erant cœnobitæ iugum Christi ferentes. Ducentis & LXX. annis à Carolo primo eo loci Deo militabant; illis autem temporibus, pro dolor, spectaculum facti mundo, & sibi dolori, & alius timori. Idem Dietmarus Chronologiæ suæ lib. VI. ad eundem annum: Brantohus (sic rescribo pro Bronhag vulgato) Abbas Fuldensis*

Dispersio veterum inquilinorum.

Mareu Lupenzo alia que dona Henrici Claudi, de quibus hic lib. 3. Adi & Donationem partis Odonicæ filiaz, vulgò Odévvaldr. in monumentis Laurishamensis monasterij, Orig. Palatin.

Hecil Fuldam relegatus.

Ditmar. Chron. l. 7. obiisse anno circiter 1059.

deponitur; & succedente sibi Poppone conuerso, & tunc Larissensis pastore; hoc Monasterium, confratribus latè discedentibus, à priori statu mutatur. At Poppo, Cunigundem Augustam benemerentissimam in se suosque expertus est; cuius rogatu, Henricus tum alia passim prædia S. Bonifacio, tum marcam Lupenzo vniuersam assignauit, tractusque nemorum immensos ex eodem limite, Popponi donauit, probante Erkenbaldio Moguntiacensi Archiepiscopo, Arnolde Hersfeldensi Abbate, & accolarum primoribus.

Anno MXIV. cùm Romæ S. Henricus Rex Augustale diadema à Benedicto VIII. accepit, ortâ inter Romanos & Teutones seditione, qui auctores tumultus cladisque ex Germanis extitere, pars aliis coërciti pœnis, *Hecil primorum quispiam ad Fuldense monasterium amandatus*, intra latebras vitæ priuatæ retrusus est.

* Volckmarus, Ditmaro, Abbas simul Fuldensis & Larissamensis.

* Bardo

Browen
Antiquit
Fuldense
STV
9

*Bardo Hersfeldensis Abbas & Fuldensis ecclesie rector; de quo in Chronico ilico nunc citato ad annum MXXXI. *Ariboni Mogontie vir simplex & rector Bardo Hersfeldensis Abbas successit; qui, Deo prouehente, breui ad culmen summæ perfectionis feliciter processit; qui, propter dulcisonam prædicandi melodiam, Bardo Chrysostomus dicebatur.* Quo autem potissimum tempore Fuldensi ecclesie operam suam commodarit, præcisè & velut intento digito monstrare haud facile.

Ceterum, Bardone Moguntinæ sedis gubernacula tenente, Thuringiæ & Hassiæ principatus, qui iam inde ab Ottonis Magni æuo, Ducum veterum serie abruptâ, ab ipsis Archiepiscopis Maguntiacensibus, quibus illa regio terrarum cesserat, plurimum administratus, conuelli carpique cœpit. Ac tenuibus quidem, vt fit in fluminum ortu, inde tamquam riuis ex fonte deductis agellis, queis ditionis præsidia tutelæque insisterent, exorti inde mox, occulto satù, Hassiæ Thuringiæque Landtgrauij. Par Comitum fratrum celebrant antiquæ litteræ, stirpe veteri Francorum, Hugonem & Luduicum Barbatum; qui, cum domi præliis attriti, angustè & in obscuro rem haberent, popularibus suis Sueuis relictis, peregrè fortunas gloriamque adstructum ière. Luduicus Cæsari hærebat Conrardo, cui à Gisilâ coniuge stirpis cognatione erat innexus. De Hugone tradunt, Erkenbaldo Archiepiscopo Moguntino placuisse aulæ obsequiis, & cum homo pecuniæ locuples esset, dicere solitum, *nemini seruiturum se, nisi Fuldensi & Moguntinensi Principibus.* Verum, cum ne per filium quidem Wigmannum ipsi posteritatis & ampli patrimonij spem proferre licuisset, Luduicum tandem germanum, opibus egregiè cumulatam, maiore fastigio sustulit. Atque hic ille Luduicus, qui Bardonis Archiepiscopi, & Conrardi Cæsaris beneficiis, largaque fundorum orâ suffultus, & huius ecclesie Fuldensis liberali clientelâ deuinctus, primùm in Thuringiâ pro Moguntino Archiepiscopo Vice-dominatum gessit; inde, in Luduico III. nepote, Landtgrauiorum Hassiæ & Thuringiæ; in abnepote Friderico Luduici III. filio Comitum Zigenhainiorum illustre seminarium reliquit. clarâ nec dubiâ professione, gentem inclitæ stirpis,

Oo

siue

Chronic.
MS. Fran-
cofax.

Origo
Landtgra-
uiorum Thu-
ringiæ &
Hassiæ.

Hist. Länd-
grau. Thu-
ring. c. xi.
Siffridus ad
ann. 1139.
Chronic.
Monaster.
Reinards-
born.

Annales
Ländtgrau.
Thuring.
seu Chron.
citat.

Privileg.
Conrardi
Imp. datū
MXXXIX.
Hist. Länd-
grau. c. xi.

Luduicus
Barbatus
Thuringiæ
Comes &
vice-domi-
nus.

Lud. III.
prim. Thu-
ringiæ &
Hassiæ
Ländtgrau.

* Anno
MXXV.
Zigenhainij
Comites.

siue quæ antehac vixit, siue quæ nunc, & futuris annis sequetur, ytriq. ecclesiæ, ni dissimulare velit, sanè plurimū debere.

XIX. RICHARDVS primus, gloriâ rerum gestarum inter Abbates longè princeps. Lambertus, perperam exclusis medijs, Branthoo inde ad annum MXXIII. successorem dat Richardum: sed vt Branthoum Bambergæ, vbi Natalitia Henricus Imp. celebrabat, pro Arnulpho excellenti pietate Episcopo, procerum & Augusti ipsius iudicio Halberstadiensem tunc Ecclesiam adeptum, sit exploratum; Richardum tamen antea factum hîc Abbatem, circumspectè cenfeo. Nec diploma regalium, quod ab illustrissimo Annalium Ecclesiasticorum Scriptore tomo x. allatum, persuadet, Richardum, qui inter subscriptores, inchoasse anno Christi MXIV. cùm certum aliunde sit, nec Richardum tunc Fuldæ Abbatem, vt nec Popponem Treuiris Archiepiscopum extitisse; qui simul tamen ibi subscripsisse traduntur. Vnde equidem regalium illam concessionem, cùm annali notâ careat, prorsus ad posteriores annos, & certè ad MXVII. vel seciùs relegandum arbitrer: nec mendo vacare Lamberti Chronicon, qui anno demum MXXIII. Richardum facit Abbatem, cùm eidem diplomati cum Erchanbaldo Moguntino Archiepiscopo subscribendo Abbas affuit, quem satis liquet antè migrasse sæculo, nempe Christi anno summum MXXI.

Apud Baron. Erchanbaldo.

Benedictus Pontifex & Henricus Aug. Fulda cõueniunt.

* aliàs MXX.

Eius ingressu Fuldam duorum totius orbis Christiani Principum, Benedicti Pontificis & Henrici Imperatoris aduentu lætificatam, produnt vetera Abbatum monumenta, qui & prolixâ suâ in cœnobitas benevolentia & voluntate, huius loci cùm honores tum commoda, nouis diplomatibus datis, instaurarunt. Accidisse id salutis anno * MXX. pro explorato nonnulli tradunt; quo scilicet anno, Germanici scriptores, Contractus, Lambertus, Marianus, consentiunt, Benedictum Bambergam accessisse, & ab Imperatore istic regificè exceptum, dedicasse ecclesiam S. Stephano. Richardum tunc Abbatem fuisse, ex eâ narratione conicio, quâ festo Apostolorum Philippi & Iacobi, re diuinâ Apostolicè patratâ, cùm ad Euangelium ventum, fertur iussu Pontificis, Archidiaconus

Brower
Antiqui
Fuldense
STV
9

nus Romanus huius Ecclesie priuilegia à sede Romanâ olim, & à Benedicto nuper concessa, voce clarâ pronuntiaffe, audiente procerum frequentia, & adstante Richardo Abbate. Mos priuilegia publi- cè pronun- tiandi.

Præclarum reperi Henrici Imp. scriptum, quo Richardo recens ineunti tutelam Ecclesie, & vniuersi iuris fundorumque conseruationem stabilit. Attestatio Fuldæ facta eiusmodi:

Signum D. Henrici Rom. inuictissimi Imperatoris Augusti. Guntherius Cancellarius vice Erkanboldi Archicappellani recognouit. Datum Prid. Non. Maij. Indiçt. III. anno Dom. Incarn. MXX. anno verò D. Henrici reg. XIX. Imper. autem VII. Actum Fulde.

Ceterum anno MXXXIII. Seligenstadij ad Mœnum, Aribone Moguntino Archiepiscopo Synodum agenre, Richardus inter alios etiam Abbates, istic affuit.

Vitâ decessit MXXXIX.

Scoti monachi Fuldense monasterium frequentare incipiunt Richardi inuitatu.

Monasterium Fuldense disciplinâ, litteris, cultu vestis, tonsurâ, aliisque religionis exercitiis ad priscam redit S. Benedicti normam. MS. Cata- log. Abbat.

Cæpit 1039. Præfuit 4. XX. SIGEWARDVS, de quo disertè Lambertus ad annum Domini MXXXIX. *Richardus Abbas Fuldensis obiit, cui Sigeward succcessit.*

Annus MXL. valdè fuit Fuldensi nobilitati ac ordini militari, quæ gens in familia S. Bonifacij censebatur, funestus: nam Henrico Rege contra Bohemos arma ferente, *Reginhard signifer Fuldensis in prælio cecidit*; sic Lambertus. At Chronicon peruetus Francofaxonicum, vbi de huius belli procinctu loquitur: *Quidam ex latere Regis emissi, sperantes se fortiter facturos, obstructionem quamdam in saltu expugnaturi, inconsultè processerunt; ibique prætensis insidiis, à sagittariis circumuenti, Vernherus Comes Primicerius, & signifer Regis, cum aliquot satellitibus; & Reinhardus Comes, cum electissimis ex familia S. Bonifacij, cruentâ, prò dolor, cade procubuere.* Sigewardum, obscuri nominis quidam cõminiscuntur, Hildeshemensis ecclesie tandem Præsulem factum; alij postulatum volunt, at exclusum; Bohemica expeditione S. Bonifacij familia. i. Fuld. ecclesia militares clientes accipiunt cladem. MS. Fuld.

Lamberto tantum Abbas, nec eminentior, vitâ fungitur anno MXLIII. Defuit
1043.

Quo eodem anno *B. Annuchadus Scotus inclusus*, Fuldæ innocentia famâ & vitæ sanctitate floruit.

XXI. ROHINGVS splendido in rep. loco, honesto item apud suos; Henticum quartum inter proceres regni Romam vsque profecutus, anno MXLVII. à Clemente II. qui ex Suidegero Bambergensi Episcopo ibi tum Pontifex, Abbas consecratus; sed huic gloriae paucis diebus superstes, Romæ vitam finiit, Fuldæ ad nominis sui memoriam prænobili margaritis ac gemmis ab se inchoatâ relictâ tabulâ. Leguntur & Rohingi versus præscripti membranæ Moral. S. Gregorij: Capit
1043.
Defuit
1047.

* S. Bonifaci,

*Hunc licet indignus tibi confert Abba Rohingus,
O' VVinfride, librum; quem sex in partibus vnum
Distinguens plene, præcepit hiantia quæque
Cautè suppleri, rursumque superflua demi;
Ut serie planâ sonet Ethica Gregoriana;
Primaque pars eius tenet oram codicis huius;
Ergo sui voti sit merces certa datori:
At si quis tollat, te duro vindice, soluat.*

Ei, perperam vetusti indices Bardonem subiiciunt; qui iam tum Moguntinæ Ecclesiæ gubernaculis affidebat.

Herm. C6-
tracto per-
peram Ebe-
rardus ad
ann. 1059.

XXII. EGBERTVS, qui & Eppo; hunc cœnobitis regniq. proceribus, virtutis opinione, iuxta carum, in Italiâ mox assumptum, satis indicat Lambertus. *Abbatem quippe factum statim, ait, post Natalem Domini.* Capit
1048.
Præfuit
10.

*Iuris Dioc-
cesani con-
trouersia
cū Adelbe-
rone VVir-
ceburgensi.*

*Archidia-
conatus
mutatio.*

Anno primo sui regiminis, Maguntia in magnâ Præfulum Synodo, Henrico Imp. præfente, causam dixit, ab Adelberone Wirceburgensi propter iuris diocœfani controuersiam appellatus. Resque partium consensu, Imperatore moderante, constituta est; vt Abbatia & cœnobitæ, exceptionem antiquam obtinerent; &, quia Archidiaconus Wirceburgensis grauius imperitare Fuldensibus videbatur, penes Clericum, qui forensi ecclesiæ Fulde præfesset, ita ius Ecclesiasticum resideret, si is à Præfule Wirceburgensi, banno quod

voca-

vocabant, confirmatus esset; descriptique limites in prædiis, quæ à Fuldensi pomærio per rura quæ *Burchfeldt* appellabāt, versus Hunaham riuulum excurrunt. permiffumque, vt in villulis, quas tunc vocabant Hunefeld & Ratesdorf, conuentum Clericus is haberet, & ius diceret. Actum Moguntia III. Non. Febr. anno Dominicę Incarn. MCLVIII. Atque hæc origo muneris illius est, ex quo rector Parochiæ Fuldensis, postera ætate, concessu ampliore, Archidiaconi titulum gessit.

Archidiaconi Fuldensis origo.

Egberti quoque regimen illustrat Abbatia Fuldensis è regiâ potestate, ad veterem, id est Pontificiam, facta transductio, anno Christi, vt Contractus obseruauit MLIIL. Imperator, ait, cum domino Papâ (Leone) multisque Episcopis, & Principibus, Natalem Domini VVormatia egit. Vbi cum Papa, sicut dudum cœperat, Fuldensem Abbatiam, aliaque nonnulla loca & cœnobio, quæ S. Petro antiquitus donata feruntur, ab Imp. reposcens exegisset, demum Imperator pleraque in Ultramontanis partibus ad suum ius pertinentia, pro Cisalpinis quasi per concambium tradidit.

Fuldensis Abbatia à regiâ potestate ad sedem Romæ rediit.

De Egberto scribit Othlonus, auctor vitæ S. Bonifacii, pro consuetudine, quæ ei cum Leone IX. Pontifice Romæ fuit, quęssisse in vrbiū vrbe veterum monumentorum copiam, vnde Martyris patroni acta vberius illustraret, simul aëtuarium ad Pontificem misisse, qui cuncta diligenter exciperet, verum, erepto inde ex humanis Leone, opus exoptatum, libris quoque Romæ relictis, eo tempore non prouenisse. Tanta etiam tunc cupido inceserat, vel trans Alpes, S. Bonifacii honoribus instaurandis, litterarum petendi decus.

Othlonus Monachus Fuld. quando scripsit S. Bonifacii vitam, in Prologo tom. 4. Antiq. lect.

Histor. Ecclesiastica studium Fulda.

Monasterium Fulde se opportunis quoque domiciliis, tum quieti capiendæ, tum factitandis laboribus, Egbertus egregie instruxit: tabulam ab Rohingo cœptam, eiusdem pretij gemmis expleuit. Disciplinam ac vitæ innocentiam in peregrinis etiam adamauit. Paderbornam anno MCLVIII. quo tristifico incendio conflagraret, adiit; indeque *Marianum Scotum*, qui orationis causâ istuc Colonia profectus erat, secum Fuldam abduxit. Moritur eodem anno xv. Kalend. Decembris.

Capitulum
1058.

XXIII. Sigefridus ei successor obuēnit, Eppesteiniâ illustri profapia, &, vt Lambertus loquitur, eiusdem cœnabij (Fuldensis)

Mariani
Scoti inclu-
sio.

denfis) *monachus*. Memoratu digna, quæ ad annum salutis *Prefuit*
MLIX. Marianus annotavit. *Ego Marianus, inquit, indignus,* 2.
cum Sigefrido isto, apud VVirzeburgum ad presbyteratum consecra-
tus, mediâ Quadragesimâ III. Idus Martij: & Feriâ VI. post
Ascensionem, secundo Idus Maij, inclusus Fuldæ per annos x. Ce-
terum anno non toto abeunte, in Fuldensis ecclesiæ guberna-
tione, Sigefridus pro Luitpoldo Archiepiscopo, qui VI. Idus *Desit*
Decembris vitâ exierat; ad Cathedram Moguntinam accer- *1059.*
situr. Illam, quibus artibus mediam inter schismatis procel-
lam habuerit, loco explicatum est.

Claudus.

XXIV. WIDERADVS eiusdem gentis & disciplinæ, Sige- *Capit*
frido successit, magnis utique foris domique casibus; queis *1060.*
animi magnitudine ferendis, impar non fuit. Tragicè eos per- *Prefuit*
sequitur Lambertus ætate suppar; ex quo depromas licet. *15.*
Claudus fuit altero pede à pueritiâ. *Marianum* anno Virginei
partus MLXIX. Sigefridi Archiepiscopi auctoritate Fuldâ di-
misit Moguntiam; ubi is iterum, suam clusam volens subiit.
Porro Wideradus anno MLXXV. XVII. Kalend. Augusti vitâ
innocenter acta, rebus humanis exemptus est. *Desit*
1075.

Lambert.
in Chron.
Ambitio
eius sacri
dignitatû
ecclasiast.

Inuestitura
mos.

XXV. RUTHARDVS, qui vulgò Ruzelinus, à rutilâ, ni *Capit*
fallor, comâ, subito & improviso ad hanc dignitatē ab Hen- *1075.*
rico Imp. eius nominis IV. arreptus, ex Hersfeldensi mona- *Prefuit*
cho. Pravis eius sæculi moribus, tanta pro Abbatîâ indipi- *21.*
scendâ exarserat ambitio, ut concursu poscentium indigna-
tus Henricus, Ruthardum, qui Bambergam fortè ad Regis
curiam accesserat, ilicò Abbatem renuntiaret; & in eo co-
optrâdo tam monachos, quàm milites ecclesiæ Fuldensis, sibi
suffragari iuberet. Itaque in medium euocato, nec quidquam
suspicienti, baculum pastoralem offert, & ornat annulis; hunc
enim ritum Reges Germaniæ pro Inuestiturâ sibi sumpse-
rant. Porro, ut inuitus multumque renitens Ruthardus onus
hoc tulit, ita supra viginti annos vno, probabilem se Ecclesiæ *Desit*
huius Antistitem exhibuit. Præclare de B. Virginis & S. Mi- *1096.*
chælis monasteriis, templa instaurando, dicendo, pascendo
& alimenta tribuendo, meritus. Ad Iulium mensem Ephe-
meride

Brewer
Antiqui
Fuldense
STV
9

meride Marianâ, adscripta legitur *Memoria Ruthardi Abb. Reformatoris huius Monasterij.*

Capit
1096.
Præfuit
13.

XXVI. GOTTIFRIDVS Ruthardi successor, in schismate quod Germaniam mirè tunc, Henrico IV. auctore, exercebat; abdicatione illiberali non magis, quàm domesticis malis, quàm bello, quàm remissione vitâ illatis, haud obscurus.

Anno redempti orbis *MCIII. subito Fulda correpta incendio magnam partem conflagrauit; flammaque in foro nascens, ædem Parochiæ corripuit & vastauit.

*Fulda incendio afflicta.
* aliàs
MCVIII.*

Hinc anno MCVI. Henrico V. regnum exordiente, etsi Paschalis II. Pontificis auctoritate apparebat dissidiorum motus in Ecclesiâ nonnihil sedari; recrudescente tamen, & ambitionis & partium studio, schismate, Gottifridus Abbas, tum suorum questu, tum Henrici Regis iunioris malâ gratiâ, fastigio dimotus est. Accidit ea res salutis nostræ anno MCIX.

*Gottifridi
abdicatione.*

Desiit
1109.

Francofurti, in publico procerum conuentu, ut testatur in suo Chronico Abbas Urspergensis. *Ibi etiam, inquit (Henricus) deposito Gotefrido Fuldensium Abbate, VVolfhelnum eis præfecit, ex eadem Congregatione. Ceterùm Gottifridus extorris, in Coloniensi peregrinatione, tandem naturæ concessit.*

Capit
1109.
Præfuit
5.

XXVII. WOLFHELMVS, turbidis item rebus, sed electione canonicâ, dignitatem hanc administruit. Nam Haselsteiniam suæ ditionis arcem, sumptu damnofo obsedit. Hinc Thuringico motu, pro Henrico, qui nuper Rome Augustale diadema sumpserat, Wartesburgi obsidione, * castri in Thuringiæ finibus inclyti, quod Saxonum genti subiugandæ Henricus IV. mirè extulerat, ab hoste Luduico Comite captus, in arcem Milseburgum includitur, ac tandem Gottifridi decessoris sui petitione debilitatus, & Goslariæ in regiâ Henrici, aculatione suorum, ceu re malè gestâ fractus, eodem anno, puta nascentis Christi MCXIV. & magistratu, & vitâ simul defungitur, monumento relicto S. Alexandri oratorio, quod intervallum & oppidi murum, ad Septemtrionem visitur.

** Sigefrid.
in Chron. à
Luduico
castru hoc
instauratū
meminit
iuxta Ise-
nacum in
excelsi mō-
tis vertice.
Milsebur-
gum carcer
VVolfhel-
mi.
VVolfhel-
mus abdi-
catur.*

Desiit
1114.

Capit
1114.
Præf. 8.

XXVIII. EHRLOFFVS Abbas Morbachcensis, contra fas moref-

Vrsperg. in
ann. 1113.

Caspar
Bruschius.
* in Chron.
German.
anno 1551.
edito.

Schismatis
sollendi au-
tor Româ
mittitur.

Ruina par-
tis Orienta-
lis basilica.

Inopia ex-
trema Mo-
nasterij.

C. Brusch,

Vrsperg. in
Chron.

moresque priscos, Moguntia ab Henrico Imperatore præf-
citur, Congregationis Fuldenfis inuidiâ; quam credibile, Sa-
xoniorum procerû studia secutam, in Ecclesiæ & libertatis
causâ Henricum sibi res suas habere voluisse. Ingenij acuti,
prudentiæ singularis, raræque facundiæ laudem non negant
Ehrloffo publici scriptores. Muntzerum autem triuiale &
hæreticum * hominem mentiri non piguit, extitisse in malis
artibus necromanticum. Haselsteinium & Milseburgum
aiunt extruxisse, vel communiisse nouis operibus. Id facino-
rum eius egregiorû specimen Vrspergensis Abbas expressit,
quòd, Germania diuturni pertæsa dissidij, ad Regnum cum
summo Sacerdotio pacis vinculo iungendum, hunc Ehrloff-
um dignissimum è multis vnum iudicavit, quem, Imperato-
re probante & procerum consilio, Romam cum Brunone
Spirensi Præsule, ad Calistum Pontificem, amplissimâ cum
potestate mitteret. Quare & anno Domini MCXXII. cum
eximiâ legatione trium Cardinalium, quos inter eminebat
Lambertus Ostiensis, in Germaniam reuersus, illius cantatæ
pacis, quæ iuxta Vangiones Regnum inter & Sacerdotium
confecta, pars ipse quidem non ingloria fuit.

Memorable ipso sedente, primùm Orientalem Basilicæ
veteris molem anno MCXX. ingenti ruinâ procidisse: inde
Adelberti Moguntini Archiepiscopi, qui carceres Henrici
expertus, sedis Apostolicæ acerrimus propugnator, opibus &
armis, Rheni & vicinæ regionis optimatibus, mutuâ cæde &
populatione in exitium ruentibus, Fuldenfis monasterij ve-
teres fortunas, horum iniuriâ temporum ita prolapsas, vt vi-
ctus cœnobitas quotidianus deficeret. id quod ad annum
MCXVI. Abbas Vrspergensis tragicè deplorat. Porrò & nos
alibi, infelicia Ehrloffii gubernacula defleuimus. Epocham
temporis ab Ehrloffo recentior scriptor deducit: rectè an se-
cùs, alij viderint. Ehrloffus certè desperatâ suorum concor-
diâ, abiens è medio Wormatiam secessit; atque ibi supremis
occupatus, exiit è vitâ anno MCXXII.

Desit
1122.

XXIX. VDALRICVS, restituto iam Ecclesiæ Romanæ ab
Henrico Antistitum instituendorum iure, Romam profe-
ctus, 5.

Capit
1122.
Præfuit

Brower
Antiquit
Fuldense
STV
9

ctus, à Calisto II. consecratus est Abbas, confirmatusque. Vita ei laudatæ integritatis virtutisque fama contigit. Sed quia factioni Principum, qui contra Lotharium pro Conrado Franconia Duce faciebant, se applicasse visus, eodem anno quo Dux Conrardus consurrexit in Lotharium, Vdalricus ^{Honore excidit.} excidit. Operibus itaque licet præclaris in ecclesiâ primariâ erectis, & templo utcumque instaurato, anno MCXXVII. Lothario Imperatore accedente Fuldam, & sacramentis obsequij absolvente Buchonios, Vdalricus per Honorij Pontificis Legatum amotus, Wirciburgum abiit, & ibi vitam clausit, anno MCXXXIV. Hanc rem veteres Cœnobitæ in quodam Chronici fragmento ita meminerunt:

Anno Domini MCXXII. fauente Imp. Henrico, cunctisque Principibus, secundum concessionem privilegiorum nostrorum regulariter Vdalricum in Abbatem Fuldensem nobis delegimus; quem, quia circa nos vir optimæ conuersationis, iustus, propitius, atque benignus, communi consilio & auxilio cleri & populi, Domno Calixto Papæ in Dei honore & sanctâ conuersatione nominatissimo, benedictionis gratiâ Romam transmisiimus. Quem ille benignè suscipiens in die festo Palmarum * confirmauit benedictione Apostolicâ, & donatum privilegio, mandans nobis suam benedictionem cum digno & debito honore, redire fecit ad propria. Qui v. ordinationis suæ anno tale præiudiciū passus est. Nam quidam Legatus Honorij Papæ, qui <sup>Gravis accusatio, in quâ locum habeat uim anti-
sui.</sup> semper implacabilis Fuldensi Ecclesiæ fuit, cum Rege Fuldam superueniens, & quasi gladium de vagina educens, Abbatie gubernacula, se ipsum intrudendo, ex præcepto D. Honorij suscepit: laicosque à sacramentorum obligatione, Monachos & Canonicos de obedientiâ præfato Abbati promissâ, qui tunc adhuc absens, absoluit; & ita, omnibus subditis dolentibus, deponitur.

Cæpit
1127.
Præf. 7.

XXX. HENRICVS I. Kemmenata successor, ipso Lothario præfente, cunctis amabilis, suorum omniū consensu eligitur. Decanus fuerat principis Monasterij, & Prepositus Brustlohenfis in Thuringiâ, quem ille locum munificâ donatione propè ab interitu vindicauit. Licet verò morum facilitate & submissione, spem rerum gerendarum sustineret maximam; direptis tamen & fundis, & perditâ re, cum nec ipse, nec Con-

P p grega-

gregatio à Lothario quidquam exspectat opis, impar oneri se
Se abdicat. vltro abdicatum iuit. Itaque septimo anno regiminis, offen-
 sus tot sumptuum dispendiis, & ambitiosis Imperatorum
 obsequiis, quibus Ecclesiastici primores aulam militiamque
 publicam hac aetate stipabant, Lothario Fuldam reuertenti,
 anno MCXXXIII. Abbatiam reddit, sorte priuatâ contentus. *Defit*
Hond. in Sunt qui deinde Episcopum factum scribunt Frisingensis *1133.*
Bauar. Me- Ecclesiæ.
trop.

XXXI. BERTHOVS I. Schlitzius, maior Præpositus inte- *Capit*
 gritatis, facundiæ & ingenij laude abundans, inde surroga- *1133.*
 tus, Lotharium in Italiam vsque prosequitur; vbi ab Inno- *Pref. 1.*
 centio Pontifice, hoc eodẽ anno, quo Lotharius Romę Impe-
 ratorio diademate ornatus, & ipse non Abbatis modò conse-
 cratione, sed *Pontificali* *ornatus in-* *signia tunc*
illata. *privilegiis etiam iis affectus, vt Pontificis ritu, ius mi-*
træ, baculo annulique vtendi referret. nec diu superstiti successit.

XXXII. CONRARDVS I. maioris item ecclesiæ Præposi- *Capit*
 tus, qui ob virtutis & religionis, ac ceteras gubernandi dotes, *1134.*
 suffragationis punctum à S. Bernardo tulit, comes omnium *Pref. 7.*
 expeditionum, quas Lotharius deinceps cis transque Alpes,
 ingenti mole, præsertim in Campaniâ Apuliaque conciuit.
 Cuius à morte anno MCXXXVIII. montem S. Petri præcipuâ
Epitaphiū *lib. 2. dedi-* *ms.* *munificentiam excolens, in eiusdem montis monasterio, & vi-* *Defit*
tæ finem imposuit, & corpus sepeliendum reliquit. *1140.*

XXXIII. ALEHOLFFVS, cuius parum iucunda apud *Capit*
 posteros memòria, ob immitte & asperius in suos imperium. *1140.*
 Quare minùs quoque secundâ vsus gubernatione, Eugenij *Pref. 8.*
 Pontificis iussu tandem exauctoratus est. *Defit*
1148.

Anno MCXLV. Kalend. Nouembris, annuâ encæniorum
 luce, Fuldæ ciuitatis reliqua pars incendio periit; & ignium
 labem dira consecuta fames, populum maiorem in modum
 afflixit.

XXXIV. RVGGERVS verò eius nominis I. plurimùm *Capit*
 honoribus aduersans, animi moderatione, & integritate mo- *1148.*
 rum,

Brower
 Antiquit
 Fuldense

STV

9

rum, antecessoris desiderium minuit, sui plurimum accendit, cum ad Rhemenſe Concilium profectus, ab Eugenio muneris eximij vacationem impetrauit; & secessu facto, in montem B. Virginis, rerum diuinarum studio Henricum Hersfeldensem Abbatem sibi suffici passus est.

Capit
1148.
Profuit
2.

XXXV. HENRICVS is II. fuit, quem Congregatio non improbat; fauente præsertim Rege. sed eo sedente, res tamen Ecclesiæ Fuldensis incedebant miserè. Difficili itaque malorum remedio, cum prisca Congregationis maiestas obsoleceret, & fortunis ad clientes translatis omnium rerum egestas cœnobitis obreperet, de communi Pontificis & Conrardi Regis consilio, placuit Henrico, aliunde virum animi magnitudine & industriâ spectatum, ceu antiquæ dignitatis vindicem, accersere. Id quod in frequenti Treuiris conuentu, postquam Eugenio sanctum ratumque, missi hac de re Bambergam legati.

Capit
1150.
Profuit
14.

XXXVI. *MARQVARDVS igitur, dum virtus domestica rareſcit, Bambergâ *de S. Michaëlis, qui tunc Monachorum diætus, monte,* detrahitur; & tantæ capax dignitatis, ea molitus est, quæ probabile nomen ipsi posterisque cum immortalis gloriâ pepererunt. Sufficit opinor virtuti viroque, magna simul & magniloqua narratio, quâ res ipsum suas sine fuce splendidè commemorantem olim induximus.

* aliâs,
Marquardus.
Monaster.
S. Michaëlis
in Bambergâ.

Lib. 2. Antiquitat.

Conrardo & Friderico Impp. carus in paucis: sed aulæ ac forensium negotiorum satur, cum obliquus in odium maleuolorum, ceu ventis parum prosperis incurrit, prætulit dignitati monasterium vnde venerat. Hinc rursus Fuldam à Friderico Imp. publicè euocatus, post biennem functionem, Præpositurâ S. Andree donatus in honesto otio Bischofsheimij diem clausit, tumulatus Fuldæ maiorum sepulchris.

Capit
1165.
Prof. 3.

XXXVII. HERIMANNVS ex Hersfeldensi cœnobio Abbas accersitur; Friderici Ahenobarbi studiis, aduersus Alexandrum iustum Pontificem, sic irretitus, vt cum Germaniam Imperator anno MCLXV. publico Wirceburgi conuen-

Schismati
dedi:us.

tu, Paschalem antipapam amplecti coëgisset, Hermannus; hac communi patriæ tempestate arreptus, non dubitarit sequenti anno Fridericum armatus sequi in Italiam. Hic cùm salutis anno MCLXVII. Romam, Alexandro fugato, Fridericus occupasset, & diadema denuò à Paschali in Vaticano sumpisset, Hermannus eadem operâ probatus à Paschali, & priuilegiis ornatus, postero mox anno, lentâ tabe confectus VI. Kalend. Maij vitam cum Abbatîâ posuit. Deficit
1168.

XXXVIII. BURCHARDVS verò, qui successit, cùm Fuldenfis Ecclesiæ status vndique labefit, ruentis Monasterij res in vltimum propè casum dedit. Et hic Hersfeldiâ vicinâ euocatus, nullum operæ pretium, prolapsis ferè fortunis attulit. Capit
1168.
Præf. 8. Compilatis Ecclesiæ facultatibus, & cōflato peculio, in Wederauiam abiit; Cœnobitas complures relegauit, Hattenhausen, Hildewartshausen, Cruitzburgum, Luduico Landtgrauio vendidit. Inde annonâ Cœnobitis negatâ, cùm in graui morbo, inexplorata mortis famâ, gaudium æmulis attulisse cognouisset, ilicò superueniens armatus, vltionem exegit; & vastatis agris, captisq̃ue domiciliis & prædæ datis, ac proscrip- Deficit
1176. tis bonis, semianimis lecticâ reuehi in solita loca voluit. Seiuinctum ab Ecclesiæ communione, & diro morbi cruciatu vexatum vitâ decessisse, maiores tradunt, miserabili exitus genere. Quippe, inter Alexandrum Pontificem & Fridericum Imperatorem, pax anno Christi MCLXXVII. constituta, ac insequenti fortiùs Venetiis adstricta: huius exfors, vti reor, Burchardus, non Romæ, quod scripsit Muntzerus, sed in Wederauiâ, *paupertinâ Cellâ, cui Rbeteris nomen,* inglorius occupauit. Extat ab eo, elegantis fabricæ S. Stephani* oratorium, cuius incisa parieti præclara epigraphæ, nominis inuidiam mitigasse videtur. Deficit
1176.

Infelix regimen.

Schismaticus miserè perit.

*Rbeters Monasterium, seu Cella.
* de illo libro 2. c. 12.*

XXXIX. RUGGERVS II. Diaconus, quo morum vitæq̃ consuetudine nemo clarius hac ætate fuit ac felicior. Electus omnium consensu, die S. Gregorij, anni vel vnus curriculo res maximas inclusit. B. Virginis monasterium disciplinâ & ædificiis caducum restituit, ac nouis operibus fulciit; libris per-

Ruggeri II. præclara facta.

Brewer
Antiquit
Fuldenfis

STV

9

peregreiis bibliothecam, turres campanis ære fufis in-
 xit; odeo quoque exstructo nouo, hospitem domum dota-
 uit. Aliam hac maiorem apud primarium Monasterium, non
 tectis quàm censu ampliozem extulit. Anniuersaria sacra,
 multis prædiis traditis, instituit. Ex Italiâ ab Imperatore re-
 uersus, ob morbum publicæ curæ non tolerans, à medio Ia-
 nuario ad Iunium asthma & phthisi attenuatus, ipsis No-
 nis, id est die S. Bonifacij, terras migravit.

*Hospitalis
 primarij
 origo, à quo
 Hospitalia-
 rij nuntus.*

Cæpit XL. CONRADVS II. Diaconus, absens omnium suffra-
1177. gijs, ex S. Solæ Monasterio, cui præpositus erat, iv. Nonas Iu-
Præfuit liij adoptatur. Circa S. Remigij diem, ad Imperatorem in
15. Longobardiam profectus, regalium & inuestituræ inde abla-
 to priuilegio, die S. Cæciliæ reuertitur.

Anno MCLXXIX. ad Concilium Lateranense Alexandro
 inuitante, & propriâ causâ, Romam adit; hîc Sabbato * Si-
 tientes, sic appellarunt à Missæ Introitu, ab Ostiensi Episco-
 po creatus est Sacerdos; mox Dominicâ Iudica, ab ipso Ale-
 xandro ritè factus Abbas: vbi rideas stolidam Muntzeri do-
 mestici Chronologi dicacitatem, qui Conradum, ait, Romam
 missum ad Synodum, in quâ instituta sit primùm auricularis Con-
 fessio ab Innocentio tertio, qui Conradum Sacerdotem, mox Abbatem
 consecrari sanxerit que.

*Vrsperg.
 Concil. La-
 teran.
 C. Sigon-
 in Ital.
 histor.
 * ante Do-
 minicam
 Passionis.
 Muntzeri
 dicacitas
 castigatur.*

Anno MCLXXX. cùm inter Fridericum Imp. & Henri-
 cum Leonem, Brunswicensem siue Saxonix Ducem, perni-
 ciosa Thuringix Saxonixque certamina gliscerent, in Epi-
 phaniâ Domini Wirceburgi conuentus habitus, vbi duo
 Cardinales Româ missi, id potissimùm agebât, vt Imperator
 mitiùs cum Duce Saxonix se gereret. Eadem Angliæ, Fran-
 ciæ Regum, & Flandriæ Comitis Legati postulabant. Erat
 Dux adhuc in armis; & quia Thuringix imminebat, hoc
 asperius Legati accepti; neque exauditi. Cōradus Abbas Car-
 dinales adduxerat; qui, vt eos sibi placaret, in Vangiones di-
 misit. sed hîc illi parum grati, quia ipse nec vnâ accessisset.
 Hinc in Gelenhausen apud Imperatorem eos nactus, Ful-
 dam inuitat; atque dum in Saxoniam se penetrant, vasa ar-
 gentea, vestemque in fidem Custodis Fuldenfis ecclesiæ per-
 mit-

*MS. histor.
 de Landt-
 grau. Thu-
 ring. c. 24.*

*Conradi
 hospitalitas
 & magnifi-
 centia in
 Cardinales
 Legatos.*

mittunt. Frustrà verò ad pacem sollicitatis discordium animis, post Pentecosten Fuldam reuersi, hospitaliter accepti, ordines sacros alter eorum, qui Episcopus, impertiit; ambo honorificè dimissi. quia Fulda tunc *Specialis ecclesie Romanae filia*, audire gestiebat.

Fulda Roman. Ecclesie filia.

Schisma Monasterij Fuldensis.

Anno circiter MCXC. grauis exorta Fuldæ dissidij tempestas, ob angustias annonæ, Cœnobitis non ex voto præbitæ; pars capiti hæsit, pars diuulsa, questum iit ad Henricum Regem. Henricus, astutâ captione, primùm corripit Abbatem; inde causam ab se ad Pontificem reicit. Mox proceres ac dynastas huius Ecclesiæ, cum Abbate & Congregatione, Saleueldiæ adesse sibi iubet, ceu causæ cognitioni consilium id daret: sed eò postquam ventum, tribui sibi beneficia clientelaria poposcit, quæ Luduicus Thuringiæ Landtgrauus, anno superiore in Orientali expeditione moriens, reliquisset. Ad hæc, quia diadematis honori quærendo in animo erat profectio Italica, ausus etiam ibi Henricus Comes de Widaha, Regis nomine postulare de S. Bonifacij templo crucem auream, quia sumptus itineri deerat, mille talentum argento pignus opponendum. Et Abbatem & Congregationem non fallebat, aurum quæri, litem suam insuper haberi. Ergo postulata abnuere, moram innectere cupiditati. Sed Henricus Fuldam vsque profecutus, auidius instare. Tabulas itaque pro cruce subiicere visum binas, auro & gemmis insignes, sedandæ sibi cupidorum; quas cum Ludgero Haselsteinio Imperij Legato Rex tradidisset, clam mandata dedit, seu pœnitentiâ consilij, seu pertinaciâ Cœnobitarum crucem subtrahentium, vt eas ecclesiæ S. Bonifacij restitueret; id quod eo promptiùs factum, quòd anno sequenti, diadema Romæ accipiens, hoc nomine à Cælestino reprehensus est. Quamobrem ipse in Germaniam rediens, magnâ populi ac cœnobij gratulatione, die Palmarum tabulas ad ecclesiam retulit.

Henricus Comes de Vidaha, nunc Vidua.

Crux aurea à Rege tollitur, aut redimitur tabulis.

Tabula restituitur.

Epitaphiū eius. lib. 1. adimus.

Porro xv. annis ecclesiâ hac administratâ, Conrardus vitâ migravit, maiorum sepulcris illatus,

XLI. HENRICVS III. ex montis S. Ioannis Baptistæ Præposito, Henrici Regis fauore, vt aduersis suorum animis, sic impari

Capit 1192. Præfuit 24.

Brewer
Antiquit
Fuldense

STV

9

impari quoque an noxio studio rebus feruandis, Ecclesiam hanc occupat; amicorum potentiâ, qui in palatio longè apud Regem gratiosi, aucupatus honorem. Vanè & ambitiosè, ut pleraque Bruschius, ad Cronebergiam stirpem retulit, cum scribere oportebat, ex Cambergensi Monasterio obtrusum ab amicis Fuldensi Abbatia. Oneri suis fuit, toleratus tamen, respectu aulae & consanguineorum. Feuda & Ecclesie prædia plurima distraxit; sed, quia moribus huius sæculi, grauiâ & diutina bella cum Hermanno Thuringiæ Landtgrauio Luduici VI. S. Elizabethæ mariti patre, & Godefrido Zigenhainensi Comite, pro Ecclesie suæ incolumitate gereret. Et sine stipendiis sumptuque, quæ militaret? Illud tamen culpant antiqui, quòd, longinquâ peregrinatione ad limina S. Iacobi in Galatiam susceptâ, nudum Ministerialium & Aduocati infidiis reliquerit ecclesie suæ latus; quòd victum, vestem, & cetera pensionum, communi derogans, laicis se magis quàm fratribus conformarit: vnde, iusto dolore tacti Cænobitæ, quæ adhuc * immunia à feudis prædia supererant, non dubitarunt appellationis remedio submittere sedi Apostolicæ. Id quod commotior accipiens Henricus, Congregationi & nobili ministerio, diem dixit vigiliam S. Gregorij, quâ partes inter se de appellationis iure disceptarent. Tempore, quod in medio, cum minarum denuntiatione cogit amicos, & magnam vim armatorum: sed morbus letalis superueniens, Abbatem ipsâ S. Gregorij die abstulit. Atque ita ad exequias cohonestandas venire visi, qui ad iniuriam faciendam venerant.

Desit
1216.

Anno MCXCIX. Philippus Dux Sueviæ Fuldam venit, collocutus hinc cum Ottokaro Bohemiæ Rege, & Hermanno Thuringiæ Landtgrauio, de Imperio adipiscendo aduersus Ottonem Saxonem.

Anno salutis MCC. Fuldæ flamma latè populata nocturno incendio, maximam partem ciuitatis corripuit, tristicique hominum & fortunatum damno, cum prohiberi à tectis non potest, defæuit. Ceterum hanc cladem, diuerso Chronico, ad annum superiorem relatum, hisce ferè verbis, memini:

Anno MCXCIX. infra Octauam Pasche, noctu inualescente plurimum

Bruschij
error.
Camberg.
S. Nicolai
Monasteriū
Francon.
diocesis:
iam versū
in saculare
Colleg. an-
no 1489. vt
Trihem.
Chronic.
Spanheim.
Henrici
sumptus &
bella.
Godefrid. I.
Comes secu-
laris Zigen-
hainij, &
aduocatus
Fuldensis.
Ad S. Ia-
cobi in Ga-
latiâ Henr.
proficisci-
tur.

Eius sacu-
laritas no-
tata.
*infeodata.
Congregatio-
ni & Mini-
sterialibus
diem dicit.

Philippus
Sueuicæ
Dux, Otto-
karius Bo-
hemiæ Rex,
Fulda de-
gunt.
Incendium
Fulda.

mum vento, Fulda iterum incendio depasta; in quo duo supra viginti homines fumo eneēti.

Anno rursus MCCXV. ignis contagio Fuldam longè lateque peruagata, tertiam partem tectorum edax consumpsit, ipsam vigiliam S. Bonifacij.

XLII. HARTMANNVS I. Præpositus monti S. Petri, eodem anno Præsul hinc ostentatus; atque idem raptus prius, quam honos ei ritè stabilitur.

Elwang. XLIII. CVNO inde Elewaco monasterio, cuius iam Præpositus, Imperio Germanico toto celebris, Friderici secundi iussu euocatur; disparibus tamen Fuldensium studiis animisque. Prudentiæ consiliique in sæculi negotiis, vigilantia item laus illi conceditur, quippe triginta annorum regimine parta: si tamen in Abbatum Elwangsium Catalogo Bruschius sibi constat. Verumtamen dissidij & schismatis labeteter & vecors, triennio & anno dimidio, quibus Fuldæ præfuit, nullum à bonâ congregatione obsequium impetrauit, eo quòd, ut acta prisca loquuntur, *litteras super introitu suo à Domino Papâ nullas acciperet.* Quare, cum tamquam è domo alienâ, à locatoribus exactus, Apuliam & Imperatorem trans Alpes petit, in itinere extinctus est, anno MCCXXI.

Schismatis. XLIV. CONRADVS III. à Malkos, quod artis stirpisque nomen. Huic cum Hermanno Herbipolensi, magna bellorum certamina intercessere, finium & nouorum operum causa. Caput controuersia Hamelburgum ad Salam oppidum: & Thammersfeldia magnitudine pastionis, ac fœni vbertate tractus eximius; à Cauro in Vulturum Fuldâ distans passuum ferè decem millia. Res eum duæ, apud posteros viuere diutiùs iubent, Ecclesiastica iurisdictio prolatata, & Hamelburgum in faciem oppidi formatum. cuius & in hisce versiculis fera fama:

*Abbas Conradus de Malkos nomine dictus,
Hamburg circumdat muris, & mœnia fundat.*

Anno XXII. regiminis Conradi, exortum Herbipolense bellum;

Brewer
Antiquit
Fuldense

STV

9

bellum; & quia Hamelburgi iam mœnia turesque surge-
bant, Hermannus Episcopus, disturbandi operis, Hamelbur-
gum capere, in rem suam esse putabat. Conradus, exploratâ
re, ingenti coactâ equitum peditumque manu, Præfuli it ob-
uiam. Aderant Abbati nongenti equi phalerati, quos dextra-
rios seu militares appellabant. Necdum ventum ad manus,
cùm Episcopus longè copiis inferior, trepidâ sibi fugâ con-
sultit. Fugienti instat Abbas, & apud Tolbam multis cæsis ca-
ptiuisque factis, Neustadium vsque, quod oppidum Franco-
niæ; cui vt parum munito insistere non ausum, Conradus
persequitur, & Episcopo submoto, villâ Rodtiâ armatâ ma-
nu lacu pisces exclusos, ceu prædam inter suos distribuit. Af-
fuit ibi tum Henricus Comes Hennebergius, qui Ecclesiæ
Herbipolensis aduocatus, pro eo quòd multum poterat, Ab-
batem precibus & blandimentis à ciuitate auertit; & ab vlte-
riore noxâ simul reflectit, vnde venerat. Anno postero, in-
mente adhuc erat Hermanno Episcopo recens iniuria, exa-
cuebatque, vt Fuldam obsidio tentaret, caperetve. Nec se de-
ferit Abbas, cui auxiliaris inter primos, Henricus Thuringiæ
Landtgrauus. Dum præliaturus exit Abbas, obserua, ab ef-
freni equo, cui insidebat, intra muros oppidi præceps excuti-
tur, ipsam ante portam. & iacuit mortuo propior, abiectâ spe
vitæ. Mox consternatio & fuga, ipsius quoque Landtgrauus,
qui de corruptelâ suspectus. Crescunt animi aduersæ partis,
& fiducia properans Hermannus, accedit ad obsidendum.
Viuebant adhuc merita S. Bonifacij, sic voluere maiores, &
nobilitas Buchoniæ tunc acer in armis, & auida decoris; sic
laudat vetus Scriptor, eâdem luce, quâ admotus obsidionis
terror, eum amouit, armis subitariis aduersus Episcopum
sumptis, fidei in dominum ac fortitudinis, sæpè quidem ite-
rando exemplo. Cæsi in receptu non pauci, manuque capti
tam multi, vt cùm iis redimendis Episcopus non esset, inter
leges pacis & hæc sancita sit perennis, vt Abbati Archidia-
conatus Fuldenfis, & ius cogendæ Synodi cederet. Conradus
hinc senectæ morborumque fessus, vacationem muneris ab
Innocentio III. Pontifice petiit; qui per Legatum suum, Si-
gefridum Moguntinum Archiepiscopum eius nominis ter-
tium,

*Herbipolense
bellum:
quod Chro-
nic. Henne-
berg. refert
ad an. 1142.*

Rodi.

*Henricus
Comes Hen-
nebergius
aduocatus
Ecclesiæ
Herbipol.*

*Hermannus
Episc. Her-
bipol. Ful-
dam tentat.*

*Abbatii ca-
sus.*

*Nobilitate
ope S. Boni-
facij rem
restituit.*

*MS. Fuld.
Bibliothec.
post Syno-
dum sancti
Martini.
Archidia-
conatus ce-
dit Abbati.*

Desit
1246.

Qq

tium,

tium, congregationi Fuldæ obtulit; quem illa respiciens, Pön-
tificem appellavit. Sed fracta tandem minis, & anathemate
proposito ni reciperet, laicorum admisto dolo, concessit.

Sigifridus Mogunt. Archiepisc. datur moderatior. Ministri titulo ad triennium. Crux aurea conflatur. Ergo *Sigifridus Archiepiscopus Moguntinus, ministri titulo, Praef. 3.* *Fuldensem Ecclesiam administrat; sed parum commode; cum, præter quotidianas Monasterij ærumnias, crucem auream & gemmis pretiosis insignem, pondere centum octoginta marcatum puri puri auri, conflavit; pollicitus eâ, se prædiorum & fundorum onera laxaturum: sed fidem promissis, incertum quâ de causâ, posthabuisse traditur.*

Anno MCCXXXVII. nocte Natalis Domini, apud Fuldam Iudæi impetu in * molendinum facto, quinque pueris cruentâ cæde vitam eripuerunt; quâ ex re, in ultionem coorti ciues, puerorum necem, plurimo Hebrææ gentis fuso sanguine, expiatur; multosque ex iis in carceres abripuere. Facinus hoc totâ Germaniâ sermonibus hominum percrebuit. vnde Scriptor anonymus, rem ita narrat, ad annum MCCXXXVI.

* Die Zygelhüllen hodieq; dicitur. Iudæi sanis in quinque pueros. German. histor. tomo vno apud VVechelum. 1585. * factorem, ad Notas ad Fortunatum. Hagena, qua ciuitas iam in Alsatia, occisorum corpora palam exponuntur. Eodem tempore apud Fuldense monasterium, Iudæi quosdam pueros Christianos, in quodam molendino, vt ex eis sanguinem elicerent ad suum * remedium, peremerunt. Vnde ciues eiusdem ciuitatis, multos ex Iudæis occiderunt; sed cum puerorum corpora in castrum Hagena de delata, & ibidem venerabiliter tumulata fuissent, Imperator tumultum, qui tunc contra Iudæos ortus est, aliter sedare non valens, multos viros potentes, magnos & litteratos, ex diuersis partibus conuocans, diligenter à sapientibus inquisiuit, vtrum, sicut fama communis habet, Iudæi Christianum sanguinem in parasceue necessarium haberent: firmiter proponens, si hoc ei de vero constaret, vniuersos Imperij sui Iudæos fore perimendos. Verum, quia nihil certi super hoc experiri poterat, seueritas Imperialis propositi, acceptâ tamen à Iudæis magnâ pecuniâ, acquieuit.

Ceterum gens Iudæa tunc adhuc in tutelâ fuit Imperatoris; quæ, vbi vbi totâ ditione sederet, tandem Caroli IV. pactione, Henrico Abbati in tutelam & capitationem cessit.

Ludæorum tutela quâdo Abbati cesserit. Francisca- ni Fuldam veniunt. Anno salutis MCCXXXVIII. ex S. Francisci familiâ Sera- phici ordinis viri, Fuldam, cum iam bellis & nobilium rapi- nis domestica pietas religioque intermitteret, rei Christianæ subsidio venerunt; paruisque initiis & lentis, adolefcere ad maiora

Brewer
Antiquit
Fuldense

STV

9

maiora cœperunt. Exstant Innocentij IV. litteræ, anno tertio Pontificatus, MCCXLV. datæ, quibus, de collocatis templi & Monasterij fundamentis factus certior, relaxatione pœnarum, populum Fuldensem ad subsidia fabricæ proferendæ inuitat. Et longuin in medio tempus, quo angustis se spatiis Franciscani patres inclusere: nam, quæ antiquissima templi dedicatio, annum salutis sibi vindicat MCCCLXXIII. Multis porrò argumentis, omnem in partem huic Ecclesiæ non segniter ab iis operam nauatam, si res ferret, doceri queat. Sed virginittas
cōubernia.

in viciniâ, ipforum hortatu consilioque, monasteriolis piorum beneficiâ erectis; quæ ex tertiâ regulâ, quam vocât S. Francisci, vitam agerent. Clusam
Clusa.

appellarunt maiorem & minorem, solis iam suis nominibus cognitæ in vulgus. Ceterum Fuldæ inchoatus Franciscanorum conuentus, primas tulit in iis, quos ordo S. Francisci Hassiacæ custodiæ dedit, ab hæresi
Hassiacæ custodia prima Fuldenfis.

iam pridem extinctos. Referebant enim huc Hersfeldensem, Fritzlariensem, Geismariensem. qui fuerunt sanè.

Capit
1249.
Præfuit
13.

XLV. HENRICVS IV. ab Ehtall, claro apud Buchonios genere, ex Decano creatus Abbas. Confirmavit eum & ritè instituit Innocentij Pontificis nutu Theodoricus Newburgensis Episcopus, Wernhero Hersfeldensi & Wigando * Solotorensi Abbatibus, in magnâ procerum & nobilium coronâ fauentibus. Palmarium in eius actis, quòd nobilium grafatorum, passim eius sæculi moribus circumeunte populatione, tempori, huic malo obuiam ijt; variasque prædonum munitiones & castella, quorum adhuc ruinæ monstrantur, excidit. Quoque ab iniuriâ rapti viuentium, sua item tutiora starent, Hamelburgum aliis operibus communiit, Bruckenauiam, Vachium, Neuhosium, Stolsebergum, Machecellam muris, vallis, fossisque cinxit. Ceterum de Bruckenauie conditu, etsi supra hanc ætatem parum clara memoria, id vnum tamen memorant, coaluisse primùm ex quatuor nobilium domiciliis; qui burgi consortes, illic apud Sinnam habitauerunt. Nam antiquitus, viam publicam, non hac regione, sed ad celeberrimæ famæ Schildecum arcem, multorum do-
Schildeck.

* Schluch-
terensi &
Solitarijs,

Prædonum
vindex.

Munitionū
opera.

Bruckenau-
iij oppidi
origo.

Qq 2

mino-

minorum hospitium, duxisse; quoad Sinna ponte strata, & iuxtà telonio erecto, crevit incolarum numerus: & iurisdictione, quæ Schildecum præfecturâ vigeat, translata simul in oppidum. Hinc, quæ nunc à ponte Bruckenauiua, olim dictam fuisse à riuo Sinnauiam.

Sinnauiam.

Wilhelmus Rex Fuldae adgens Hersfeldens. Ecclesiâ Henrico commisit.

Anno v. regiminis Wilhelmus Rex, cum Hugone Cardinali legato Fuldam venit, & mox Hersfeldensem Congregationem, de suis cum Abbate controuersis exoptulantiem audiit; quia verò secundæ litis ratio non alia suppetebat, Regi & Legato visum, simul volentibus Henricum dare moderatorem: quam in rem sacramenta accepta ab Hersfeldensibus: sed postea loci Wernhero recepto, abiecerunt fidem & obsequium.

Bertholdus Henrici expeditionis in Berthoum Zigenhainium Comitum.

Anno MCCLII. * Berthous Comes à Zigenhain, inferiori castello Bimbachij capto, inde arma ac vim intulit huic Ecclesiæ, conspirantibus Abbatibus clientibus, quæ in rapinis omnes opes. Henricus obsidione artâ premere cœperat hostem, cum Berthous iustum exercitum adducit contra Abbatem. Sed copiis Henrici, maiorem in modum in dies auctis, Comes exultis aliquot prædiis, sponte inglorius abijt: quem mox insequutus Abbas, ditionem Comitum omnem longè lateque flammâ lacessit; Pincernæ castrum de Lengefeldt solo aquauit, Berthoum iniuste partis cedere cœgit.

Ministeriales rapaces coerciti.

Anno MCCLVIII. contra Ministeriales coniuratos, & prædandi licentiâ efferos, bellum gessit; & bello superatos omnes repetundarum pœnæ subiecit. Eodem tempore familia Hersfeldensis Ecclesiæ, Wernherum Abbatem suum malè conuenientem detestata, supplex Henricum denique sibi tutorem adsciuit. Condere iam arcem & oppidum Herbrachhusanum Henricus cœperat; & ditionis suæ sedes ac propugnacula ad bellicum vsum impendio explicare, cum hisce curis breui absoluendus, ad aliam vitam euocatur, salutis anno MCCLXI. *Desit*
1261.

XLVI. BERTHOVS II. Leipoltz; ex Præposito S. Petri, Henricum rerum gestarum magnitudine superatum ibat, veri Abbatis, id est parentis officium, quæ tuendo sibi creditum. *Capit*
1261.
Præfuit
10.
tum

Brewer
Antiquit
Fuldense

STV

8

tum munus, quâ præclare de Ecclesiâ suâ merendo, perfunctus in suos: consilij ac vigilantia sagax; nec non iustitiâ & religione cultâ nobilis, quæ agmen virtutum eius duxere. Exordio principatus, septennale dissidium, quod huius Ecclesiæ Ministeria noxiè distraxerat, Comitibus à Zigenhain & à Rineco auctoribus, exstinxit, & toti prouinciæ incolumitatem peperit. Inferius castrum Schlitzij, malè pacatum, edomuit vastauitque. Inde anno Domini MCCLXXIII. die quî S. Simplicio sacer, Fuldæ à Christiano Lincolnienſi Episcopo benedictionis solenne munus abstulit.

Ministerialium factionem componit.

Eodem anno nouennali dissidio, per tumultum & arma, variè transacto, Thuringia ab Hassiâ abstracta; & quæ hucusque prouinciæ vnus principatu steterant, à duobus dominis regi cœpere diuersis. Etenim Hentico Raspone, vtriusque ditionis Landgrauio, & Rege Romanorum, sine liberis exstincto, Sophia filia S. Elisabethæ patruo per filium Henricum, materno iure successum ibat. Sed distractis popularium animis, cum Henricus Misniæ Marchio, Iutrâ sorore Henrici Cæsaris prognatus, partibus item suis strenuè inuigilat, relictam ab auunculo Rege Thuringiam occupare nil dubitauit. Itaque post diuturnum armorum & litium certamen, huc denique ventum, vt partitione factâ, Henricus infans Henrici secundi Brabantia Ducis & Sophiæ filius, Hassiæ dominatum iniret, & propaginem eius gentis ederet, quâ hodieque Hassiæ Landgrauij continentur: at Henricus Misniæ Marchio, Theodorici & Iuttæ filius, Thuringiam sibi & posteris haberet, & diuiso Imperio frenaret. Id quod Fuldenſis Ecclesiæ, ob clientelæ iura vtramque gentem secuta, scire, haud nihil interesse censeas.

Hassia & Thuringia diuiso anno 1263. Historia Landgrau. Thuring. à c. 53. vsque ad 63.

1247.

Infans Hassiæ. Das kind von Hessen.

Anno IV. regiminis, factioni facem præferentibus Henrico Hersfeldensi Abbate & Gotifrido Comite Zigenhainio, coniuratum in Berthoum ab omnibus Ecclesiæ Ministeriis; flammaque & populatio, totâ ditione longè sese protulit. Verum Berthous nihilo infractor, vniuersam factionem intra Hersfeldensis oppidi mœnia conclusam, *quatridui obsidione, gloriosissimè deuicit;* omnesque, veteri attestante memoriâ, humiles ita redegit, vt inde respirandi vix locus reliquus. Blanc-

Coniuratio noua Ministerialium.

Blanckenauium Monasterium virginum.

Franckensteinium domat.

Miraculi non expertis victoria: idque esto i. miraculum.

Geissa.

Haselstein.

Lutterbach. Breittebach.

Aduocationes.

Pacia publica tutela.

B. Virginis cultus.

Puerilis disciplina cura.

Margareta Thuringia Landgrauia ab eo honoratur.

Eisenbach deletur.

keuwaldiam arcem tunc euerfam, & monasterio Blanckenauiuo mutatam, Virginū sacrarum instituto parthenone, celebrem fecit. Franckensteinium aggressus, vbi captiuos inde suos assertor eduxit, excidio castrum multauit. Loci dominum Henricum Franckensteinium hostiliter sæuientem, opibus & arcibus exutum, in vltimam egestatem coniecit. Bello Franckensteinio illud ad posteritatis memoriam illustre; quòd quadraginta armatos quindecim ferè inermes adorti ex familiâ Abbatis, ope freti S. Bonifacij in fugam egerunt, & præsentis victoriæ nobili trophæo, quindenī quindenos manu captos ad Abbatem perduxerunt.

Eodem tempore, Berthous Geissam oppidum amœno loco ad Vlsteram riuum in colle suum instaurauit: Haselsteinium ditioni adiunxit. Lutterbachium & Breittebachium exstruxit, muros addens & foueas pro munimento. Aduocationes in Vlffhausen, Steinbach, Heroldes, Vlinbach, cum omni vtilitate locorum Ecclesiæ adiecit. Et quia monstrifera simultatum hydra nobilium tot dissidentium alita capitibus, exstingui aliter non poterat, Wernero Archiepiscopo Moguntino & Hermanno Hassiæ Landtgrauio pacis auctor fuit, quaquauersum sciscendæ formandæque.

Fuit Berthous in sacræ Virginis Dei genitricis honore cultuque impensè deditus: voluitque de communi suorum sententiâ, in Orientali Basilicæ choro cotidie beatæ Matris honori rem diuinam, cum primâ face lucis, cantus mulcedine peragi: diei quoque serum in istâ & omnibus circumiectis ecclesiis, antiphonâ parthenicæ laudis, additâ collectâ, claudi. Puerorum in scholis ludos, quos Episcopis creandis Festo Innocentum dabant, abrogauit. In otio litterario, haud vagari per compita, sed claustrali custodiâ cohiberi placuit, quò remissionibus his deesset illecebra peccandi.

Anno MCCCLXIX. Margaretam Alberti Thuringiæ Landtgrauij coniugem, Frederici II. Imperatoris filiam, pellicis impatientem, & mortis metu profugam, Fuldæ in tutum recepit; atque inde Francofurtum deduxit; vbi & illa in D. Catharinæ monasterio, diem suum postea clausit.

Eodē anno Eisenbachio castello à pacis arbitris deleto, subfesso.

Brewer
Antiquit
Fuldense

STV

8

seffores qui Capellam Godefridi Zigenhainij Comitis arcem tenebant, sparso per cædes & rapinas latè terrore, peregrinorum ad S. Iacobi visentium sanctitatem violarant. Non tulit immanitatem illam Berthous, sed accersito Henrico Thuringiæ Landtgrauio, ceterisque auxiliis, tridui obsidione latrones subegit, & gladio, cruce, flammâ, pestem illam patriæ, vario funere demersit. Similis huic hominum colluies, in Comitem Hermannum N. coniurata, Bischofsheimium Franconiæ confluxerat, & audax iniuriarum, vsque huc effusa populabatur. Monet Berthous iterumque monet Herbipolensem ciuitatem & Capitulum, vt vim arceant, iniuriam prohibeant. Sed nempe superauerant mala, nec superanda nisi domesticis remediis. Ergo suos immittens Berthous, opido capto, faces ingerit: prædones, quia singulari munitione excepti, desperatione quam virtute dimicabant; salute vitâ concessâ, abire quò vellent, permisit.

*Peregrinâ-
ses pie, vin-
dicati.*

*Bischofes-
heimio occu-
pato prædo-
nes exigit.*

In his erat Berthous; & animi magnitudine ac æquitatis ardore turbatores Reip. immensum premebat. Nec verò magna licentia, & semibarbari mores, sine magno impetu disciplinæ, refranari poterant. Ergo xv. arcibus Ministerialium euerfis, domitis rebellibus, pace palàm illatâ, securior, insidias irasq. suorum euitare non potuit. Fortè Hermannum Eberbergium militiæ strenuum, datâ, non tamen seruâtâ, incolu- mitatis fide, ceu publicum hostem, anteuersâ medelâ, per Gerlacum Kuchemeister (stirpis id auitæ nomen) palàm Fuldæ capite punit. Iam diu Berthoo, ac legibus infensi prædones, consilium in manibus ac armis omne gerebant. Quare maturatâ veteris gangranâ mali, volitare minæ, & nouæ coniurationis semina iactari. Coibant in caput ac perniciem Antistitis, Henricus & Albertus Ebersbergij, Geiso Steinauius, Albertus Brandauus, Eberardus de Spala, Conradus & Berthous Luppelini germani, Conradus Rastorffius, aliique nobilitate & ecclesiæ ministerio principes. His omnibus vna mens, rapere, auferre, solitudinem facere, si quis obftet, eum, quantumcumque, vi, manu, opprimere. Ita decreuerant, & apparebat

*Berthoi ca-
sus tristissi-
mi origo.*

Coniuratio.

— *quid cæde calentibus armis,
Quantum in æliceat, motusque quid audeat ensis.*

Ber-

Berthous inter hæc aliorum omnium præter sui capitis periculum satagens, comitate, officiis, beneficiâ certare cum hostibus suis; horum quemque equis, veste, annonâ, aliôve, vt res posceret, ornare munere.

Annus aderat à Christi nascentis ortu MCCCLXXI. dies xv. Kalend. Aprilis: (*scelus nefandissimum, & à diebus æternitatis inauditum*, occlamant veteres) Missarum Introitus erat ab illo solenni: *Dum sanctificatus*. Adornabat officium rei faciundæ Berthous propè à Curiâ suâ, vbi iam Decani domicilium, in æde quam ipse extruxerat. Coniurati ex condicito sceleris olim certi, occultè Cellarij domum ingressi, stratis equis illic ad celerem fugam, simulatione officij & obsequij, limina templi reuerenter adire, diuinis, vt assolet, intendere. Iam Antistes, ministeriis inchoatis, in veste purâ adstabat, librum manu tenens, ex quo, pro cantoris officio, Graduale, quod vocant, inceptaret. Lecta mox erat Epistola, & solenne canticum, *Beata gens*, Abbas exordiebatur; cum ecce immani sæuitiâ præcipites consurgere ficarij, stringere impunè gladio- rum mucrones. Illic ergo, inopinato furore, perterritis cunctis, venit sub ictum Berthous, hunc vnum volitantes omnium petunt gladij. Ergo multis scdè concisus vulneribus, cadit Antistes; quodque triste pariter spectatu & memoratu, luculentâ plagâ, reuulso ab humeris capite, in sanguine suo, truncus ante altare relictus est. Piaculum hoc die S. Gertrudis, ieiunio verno, ingemiscente Fuldensi Ecclesiâ, Germaniaque, patratum; vnde nec eius atrocitas, publicis Annualium monumentis excidit:

Fuldensis Abbas Bertous, strenuus & utilis rector populi sui, cultor & amator pacis, occisus est in Fuldâ in proprio oratorio, infra Missam in Quadragesimâ.

Anonym.
Eifurt. c. 67

Deinde in editâ historiâ, de Landtgrauiis Thuringiæ:

Anno Domini MCCCLXXI. Abbas Fuldensis Bertholdus occisus est in suo oratorio, infra Missam, à suis vasallis, scilicet de Steinawe, de Schenckenwalde, de Brantowe, de Ebersberg, qui omnes diuersis modis malâ morte mortui sunt, & castra eorum destructa.

Steinaw
hostium re-
ceptaculû.

Latronibus è vestigio receptui fuit arx Steinauuia, oppidò tunc huic Ecclesiæ inimica. Ex hac ad sueta cædium & rapinarum

Brewer

Antiquit

Fuldense

STV

9

narum conuersi, septennalem pacem innumeris damnis pro-
uocare, impunè fuit. Lugebatur hæc faciliùs quàm sanaba-
tur plaga; Ecclesiâ capite, Imperio propè Rege, destitutis. Itaq.
honorificè, loco quo contrucidatus erat, in oratorio S. Iacobi
condito Berthoo, Cœnobitarū animi in comitium versi ele-
ctionis causâ; sed secessione turbante, denique compromif-
sum in septem, quorum suffragiis electio staret. Horum itaq.
moderatione

Capit
1271.
Pref. 2.

XLVII. BERTHOVS III. ei succedit, ex Mackecellenfi
stirpe non ignobili, nuper D. Andrea Monasterio Præposi-
tus. Vir artium sæculi rudis, simplici nec maleuolente inge-
nio. Conscientiam parricidij, nedum ultionis, exuisse crede-
res; at vigilabat Dei cuncta cernentis oculus. Circumage-
bant adhuc se prædonum globi, sanguine occisi Præsulis te-
rribi, per cædes, sacrilegia, aliaque id genus facinora terrori
cunctis; cum piorum questus assiduæque preces tandem cor-
di fuere supremo vltori. Itaque causâ fretus, collectaque ma-
nu Berthous, militem educit ad diem Natalis Domini, *reſer-*
uato sibi, vt vetus Auctor loquitur, nostræ redemptionis priuile-
gio: capita coniurationis, quæ spoliis Haselanæ ecclesiæ per-
munitæ imminebant, illic velut indagine circumdat; vt nul-
lus nisi per ipsam ædem fugæ pateret exitus. Hostibus igitur
& ecclesiâ captis & expugnatis, principes cædis Ebersbergij
tres captiui facti: vnus è vestigio cæsus, duo reseruati ad pœ-
nam; reliquos numero triginta, vel ignis, vel gladius abstulit,
equis & fessoribus vnâ pariter ruinâ oppressis. Ita, qui loca
numini sacrata innoxio sanguine, ipsumque sacrosanctum
domini sui verticem inhonesto vulnere fœdauerant, horum
voluit Deus occidione templa item cruentari; vt vbi culpa
orta erat, ibidem pœna desineret. Vnde nec inscitè harum re-
rum Scriptor vsurpauit Ouidianum illud:

*Sic vltima
vindicata.*

— *Nec enim lex æquior vlla,*

Quàm necis artifices arte perire sua.

Berthous, ceu ad vlciscendum decessoris sui necem tantum
gubernacula capeſsiſſet, cum neque confirmari sibi Romæ,
vti mos, honores, nec rebus gerendis alacritatem dare, studio

R r   esset;

esset; rogabat eum Congregatio, vt aut spontè submitteret, aut Ecclesiæ nimiùm quàm laboranti industriam commo-
daret. Vtrumque cùm omittit, omnium consensu querela
Romam perlata, præsertim quòd annum iam & ampliùs au-
ctoramenta sua distulisset. Quo consilio ipse exasperatus, in
Wernheri Archiepiscopi Moguntini tutelam, ecclesiam, op-
pida, arces, seque permittit; eamque Abbatis callidam certè
frustrationem, metu schismatis & aliarum cladum, quas
Congregatio nuper abundè senserat, probare debuit.

*Vernhe-
rus Archie-
piscopus
Moguntinus
Fuldæ ad-
ministrat.*

*Defuit
1272.*

*Vernherus Archiepiscopus Moguntinus anno MCCLXXII.
Tutor ecclesiæ Fuldensis, sed infelici rerum territus successu, an-
no postero maturè abdicauit, & nouis suffragiis locum fecit.*
Idem superstites adhuc reos ob necem Berthoi, exsoluendæ
noxæ & impetrandæ veniæ, Romam ire coëgit; verùm, qui
pœnitentes feliciter exierant, *arrepti apostasiæ spiritu*, animæ
fecère naufragium.

*Coniurato-
rũ exitus.*

*Ita MS.
acta.*

Anno autem salutis MCCLXXIV. reliqui duo Ebersber-
gij, iussu Imperatoris Francofurtum euocati, rotæ incussu, mi-
serabili exitio infelicem profudè spiritum.

XLVIII. BERTHOVS IV. septimo Idus Sextilis, votiua
suorum concordia eligitur. Is Bimbachiorum domo nobilis,
& Monasterij primi Decanus, ingressu regiminis, castrum
Hunæ, *speluncam tunc latronum*, octidui obsidione cepit, &
Regis iussu solo æquauit; & biennio post, eadem animi celsi-
tudine, Mackencellam, Mansbachium, Aldenburgum, &
inferius Bimbachium, damnosa castra expugnauit. Conci-
lio Lugdunensi interfuit, anno Domini MCCLXXIV. atque
ibi à Gregorio X. id nominis Pontifice auctoratus Abbas,
multorum sibi Pontificum gratiam comparauit; extruendæ
reficiendæque basilicæ piacula multa conquisiuit. Berthol-
do Herbipolensi Episcopo longè inter amicos gratus & con-
cors vixit.

*Hunc ca-
strum spe-
lunca la-
tronum ca-
pitur cum
aliis.*

*Concilium
Lugdunense.*

*Cepit
1274.
Præf. 8.*

Anno MCCLXXXII. Berthous sub festum diem omnium
Sanctorum, Regiis nuntiis Moguntiam euocatus; certusque,
attenuatis & viribus & opibus stare diutiùs regimen non pos-
se, multorũ Episcoporum ac Regis ipsius, & Ordinum om-
nium

*Defuit
1282.*

Brower

Antiquit

Fuldense

STV

9

nium Buchoniæ crebrâ iuxtâ ac feuerâ oratione confilioque flexus, œconomiam & Ecclesiæ fortunas, Rudulpho Regi moderanda concessit in sexennium. Ipse itaque politicæ rei omnis expers, probante Congregatione, priuati more vixit, annonâ, certoque dimenso, & S. Petri præpositurâ contentus. Et, quòd ob non alienandum, Ecclesiæ commodo fieret, sigillum tum suum, tum Capituli, in III. virorum potestatem permisit. Denique res sacræ, quæ multis retrò motibus in peius prolapsæ, ipsius, & trium itidem pietate præstantium Monachorum consilio sustentatæ. Quâ de re Magontiaci confectæ tabulæ leguntur Non. Nouembris, Indict. XI. regni Rudulphi anno primo.

Abbatia regimini Rudulphi Regis subiectur.

Anno MCCLXXXIII. Eberardus Comes Catzenelleboge pro Rege vectigalia hîc exercuit, sed, vt fama tunc fuit, in rem suam potius quàm Ecclesiæ. Inde sibi Bertholdum Liebsbergium subiicit, mox Nicolaum Scharffensteinium: qui sexennium regalis tutelæ expleuit.

Anno MCCLXXXVI. Berthous Abbas ob animi mœstitudinem satur honoris, bonâ Pontificis Regisq. gratiâ, se spontè abdicans, tranquilliora prætulit: nec multo post tempore, suffragiis indictus dies, quibus

Cæpit
1286.
1287.
Pref. 3.

XLIX. MARQVARDVS II. magnâ voluntate Berthoi & Cœnobarum surrogatus. Genus huic ex Baronibus de Bickenbach. à Berthoo primâ ætate Fuldam accersitus, & pro indolis ac spei magnitudine, ab eo paternè educatus, cum primùm liberalis doctrinæ rudimenta deposuit, ab ipso Berthoo, vt assolet, emancipatus, & Decani munere, quamquam iuuenis, accinctus est. Habitu monastico non vsque delectatum perhibent, quare fuit, vt vberius aliàs narrabam, cum primores Monasterij magno cum rubore vel inuito cucullum iniicerent, quia frequenti populo, togatus sine cappâ in templo apparuisset. Sed inter initia quoque sumpti muneris, calidus iuuentâ, dominantî quàm pascenti similior, vt plerosque Præpositos omnes abdicauit, ita quidquid rebellium & sceleratorû hominum vsquam erat, terrore & armis sibi subegit: tempori quoque adspergendo

Habitus monastici fastidium.

Rr 2

lenio-

leniora, imperium reuerenter habere doctus.

Anno MCCLXXXVII. Marquardus Româ auctoritatem sanctiorem accepit; atque inde ab Episcopo Bambergensi pro Pontifice consecratus est.

Conflagratio basilica Fuldensis.

Eodem anno, post vincula S. Petri luctuoso & exitiali incendio S. Bonifacij basilica conflagrauit. Hac sanè lachrymabili clade, velut euigilatis sensibus Marquardus, vegetior ad rem gerendam confurgit; & aduocato repentè cuiusque generis & præsidum & clientium nobilium consilio, sumptum materiamque parare ad faciendas ruinas & nouæ fabricæ cultum. Hinc ditionis confinia munire aduersus vim hostilem, erogare largè stipendia, & iis munimentis Ecclesiam obuallare suam, vt pulso domestico metu, cõtra Principum & ferocientium quamuis prædonum manum, defensa atque secura staret. Oppidulum Nitharshusenum apud Cellensem parthenonem, & Fischbergense castrum, ditioni suæ adiecit. Mersas impio fœnore Iudaico Ecclesiæ suæ res, & vsurarum onere fatiscientes subleuauit, & è detentorum manibus ereptas, magno ditionis bono, copiâ illatâ annonæ & fecunditate, restituit; *vt bonus facilis que in bonos, sic asper in contumaces & metuendus.* Sed, heu fallax hominum vita, & mors multifaria, quam huic insolens nimis casus attulit.

Iudeorum fœnore oppressa Ecclesia Fuldensis.

Marquardus veneficio perit.

Annus ibat Christi nascentis MCCLXXXVIII. sextus à festo SS. Apostolorum Petri & Pauli, dies, cùm mulier, an venefica? certè mala, Marquardo chirothecas offert medicatas letali ac præsentis veneno: harum attacktu mox crepuère digiti; & facies corpusque diffusâ repentè lue sic illigata, vt magnitudo doloris tristi mortis genere exprimeret animam.

Defiit 1288.

L. HENRICVS V. à Wilnaw succedit, approbatione suorum magnâ: & hic ætatis flore ac oris disertis gratiis, industriaque laude de se conceptam spem sustinebat. Genus illi prænobile, & animus, etsi domi modicè habitus, quod tamen hisce sæculis familiare sacratis malum, belli satis ingens; & absque hoc, nec Ecclesiæ patrimonium conseruari, nec Regibus obsequia præstari poterant. Pugnabat Rudolphus eo tempore contra Bernenses, & Sequanorum eam partem

Cæpit 1288. Præfuit 25.

MS. & Chronic. Colmar.

tem

Brower
Antiquit
Fuldenses

STV

9

tem armis infensabat, quæ Rauracis finitima. Itaque Henricus Abbas regalia promeriturus, anno MCLXXXIX. cum quadraginta equitum alâ Bizontium ad Rudolphum Regem profectus, in illius vrbis obsidione & expeditionibus aliis vsque in sequentem annum ei, vt acta referunt, *gloriosè seruiuit.*

Henrici expeditione in Sequanos.

*vetus Scriptor cum 40. grossis Runcinis.

Anno MCCXC. Rudolphus Rex, Thuringiæ componendæ ob Alberti Landtgrauij & filiorum implacabiles iras, mirè distractæ, annum propè cœtum Erfordiæ habuit, quem vnà cum proceribus aliis, Henricus etiam honestauit. Iustitiæ cultæ magnum ibi Rudolphus statuit exemplum, ad LXVI. prædonum arcibus in Thuringiâ solo æquatis.

Histor. de Thuring. Landgr. cap. 76. Thuringiæ tumultus. Prædonum Thuringicorum arcibus excisa.

Sequenti anno, quo Rudolphus Rex naturæ concessit, intestinalis Congregationem & Abbatem exercuit, Marquardo Decano maioris Ecclesiæ, fratrum commoda, id est victum cultumque propugnante, qui in tam oneroso domi militiaque sumptu, vtique rarò sine querela dabantur. Quæstionem Romæ peragi vtriusque placuit: vbi, post triennalem causæ disceptationem, haud sine dispendio partium, pronuntiatum circa annum MCCXCIV. *vt mensa Conuentus, perpetuum sit separata à mensâ Abbatis, seorsimque cibus, potus, alimenta, ceteraque vitæ necessaria Congregationi prompta condita sint:*

Mensa Abbatis & Conuentus separauerunt.

id quod pacificè in rem collatum, Marquardo Decano auctore, qui XXIV. anno sui muneris sponte abiit, & præposituram maiorem trimestri functione tenuit.

Præpositura maioris Ecclesiæ, qua pridem exoleuit.

Eodem anno Henricus Abbas, in Adolphi Nassouij Regis, quem sanguine attinebat, aulam se contulit; eiusque fidei curiam & œconomiam Fuldensem in sexennium credidit. Interea ipse, Regem Adolphum, bello Thuringico parum laudato, prosequitur, qui ab Alberto Landtgrauio, superstibus liberis principatum Thuringiæ pretio emerat. Hoc bello, expugnando Franckensteinio præcipuè intendit; quòd castrum id in Fuldensis Ecclesiæ esset imperio. Quin Thuringicus hic motus, recipendis vel augendis possessionibus auitis, aut hostibus vlciscendis, multiplex ei occasio. Ita Saltzungen oppidum & territoria Gerstingenum & Franckensteinium, cum plurimis excisis inimicis locis, quæ sita huic

Henricus sedens Adolpho Regi Abbatiam permissit.

Addit. ad Lambert. & histor. Landgr. Thuring. cap. 78.

Adolphi in Thuringiâ expeditio. Saltzungen. Gerstingen. Franckenstein.

Ecclesiæ; multa quoque Henrici manu munita loca & propugnaculis firmata.

Addit. ad Lambert. Hist. Lãdtegrau. c. 81. Buchoniorum victoria aduersus Thuringos.
 Anno MCCCIV. Alberto Austriaco Rege, qui Henrico Abbati, ob partium studia, non æquè fauebat, irrupere Buchoniam delectâ militum manu Henricus Comes Hoensteinius, & Comes Bichelingen; ad quorum aduentum, exciti ad arma aduocati, ciues, rustici. Buchonij paruis copiis ingentem manum sustinuere; & Thuringis cæsis non paucis, cum alios multos, tum vtrumque Comitem in prælio ceperunt; qui nec antè dimissi, quàm auro haud paruo capita rependissent.

Hist. Lãdtegrau. c. 81. Albertus Rex Fuldã accedit.
 Anno MCCCVI. Albertus Rex frequenti Principum comitatu Fuldam venit, & de Thuringiã, nuper ab Alberto Landtgrauio Adolpho Regi venditã, disceptauit; immisissq; belli ducibus, vindicandæ possessioni aduersus liberos, anno postero magnas ibi turbas conciuit. Regis aduocatus in Thuringiã nominatus, frater Abbatis Fuldensis Wilinauius. Is Isenacensibus Alberto Regi deuotis, cum in obsidione castri Wartbergi opitulatur, à Frederico Landtgrauio Alberti F. captus, & in vinculis mortuus, Isenaci in Dominicanorum æde sepulturam accepit.

Henricus Regi Henrico ministrat longinquis itineribus, Bohemiã,
 Anno MCCCVIII. postquam Henricus Lutzelburgensis Comes, renuntiatus Francofurti Rex; Henricus Abbas, demerendi Principis, affuit cum obsequiis inter primos: nam sequenti anno, simul Aquis accepto diademate Spiram petiit, Henricus geminã in Bohemiam expeditione fidem Imperio probauit suam; nam MCCCX. Elizabetham Wencellai defuncti Regis filiam in Nemetes adduxit, & eandem Ioanni Henrici Regis filio nuptui traditã, Petro Moguntino Archiepiscopo comite, Pragam reduxit. Hinc Regi in Italiam arma mouenti, coronæ & veteris iuris restituendi se iungit; & anno MCCCXI. Galliam Cisalpinam ingressus, Insuubrum bello interfuit. atque inde ad Ligures translato exercitu, ipse cum Rege anno MCCCXII. Genuã profectus, classe triremium Pisas aduectus est: ac Romæ tandem coronationi adstitit; multis ibi, pro Ecclesiæ suæ dignitate, quæstis priuilegiis. Missus hinc, Carinthiæ, Morauiæ Bohemiæq; consti-

Breweri
Antiquita
Fuldensia

STV

9

constituēdæ supremus Legatus; passim agmine Cleri cum venerandis occurrente reliquiis. Brunæ item, Regem ipsum Bohemiæ CCC. equitum ornatissimâ vexillatione habuit obuium; atque hîc per mutuos amplexus & oscula nuperæ consuetudinis gaudia renouata. Duces Austriæ & Carinthiæ malè pacatos, & inuicem infensos, subinde placauit. Postremò Misniam & Thuringiam ingressus, conuocato Erfordiam nobilium & procerum conuentu, præsentē Marchione Misniæ & Brandeburgi, sacramentis omnes in verba publicæ pacis concordiaëque adegit. Fuldam plenus gloriâ reuersus, curiam Neuenburg, quam instruxerat recens, introiit; ibique comites expeditionis ac * milites, postquam magnificè habuit, benè iis precatus, ab se cum pace dimisit. Postea loci, diarrhœâ correptus, Hamelburgi decendialis æger iacuit, atque Christianis omnibus præfidiis ad supremum agonem communitus, feliciter in Domino quieuit, anno salutis MCCCXIII. XII. Kalend. Martij. Optat gestorum Scriptor, ipsius memoriam apud posteros non intermori, quia Ecclesiam hanc multis annis laudabiliter & optimè gubernarit.

Erfordensium
conuentus.

* nobiles,

Moritur
Hamelburgi.

Defuit
1313.

Cæpit
1313.
Præfuit.

Defuit
1313.

Cæpit
1314.
Præfuit
40. ferè,
alias 39

LII. HENRICVS VI. de Hohenberg; cuius acta ad ynguem si stylo extenderimus, modum excessisse videbimur suscepti laboris. Annum natus quartumdecimum Religioni consecratus est, à primâ ætate. Scholæ legibus exsolutus, regulam S. Benedicti, votis Deo nuncupatis, ritè professus. Hinc paucis post annis, Holtzkirchio cœnobio, famâ virtutis datus Præpositus; ac interuallo, moribus egregiis ad gloriam inclarescens, Fuldenis Ecclesiæ Decanus omnium suffragiis eligitur; quod munus ipse quinquennio obseruantia regulari & monastica disciplinâ accuratè seruata, decorè gessit. Virtutibus mox virtutem & famam factis exaggerans, omnium

MS. extat
in Ecclesiâ
Fuldensi
inscript.
Lib. gestor.
venerab. P.
ac D. Hen-
rici de
Hoenberg.

omnium vnâ voce creatus est Abbas. In Galliam itinere suscepto, Clementis V. morte sedem vacuam inuenit; vnde biennio elapso, à Ioanne XXI. anno Christi MCCCXVI. honoris auctoramento donatus. Memorandum hîc, quòd iuris Pontificij Regestis, quibus pretium inscriptum, quod curiæ Romanæ pendere confirmandi Abbates solent, Carpentoraacti Galliæ Narbonensis vrbe, vbi Clemens obierat, exuistis, cùm plus antiquitus numeraretur, Henricus ad quadringentorum * florenorum censum paginas accepti redegit.

*Confirmacionis impen-
sa de-
minuta.*

* aurorum

Reducem excepit discordia primùm, quæ inter fratres suos, Ecclesiæ huius clientes, & Rineci Comites eorum hostes, exorta; deinde ob arcis Wildeci possessionem inter ipsum & Wirceburgensem Episcopum nata: quæ in publici belli speciem excessit. Hinc Comitibus Brubergij arma pro Blanckewaldiâ stirpe in Fuldensi Ecclesiâ graui damno mota; affectantibus Comitem non paucis Imperij ciuitatibus, quæ Bingenheimij tractû variis iniuriis infestantur. At horum vi repressâ, Schlitziani nobiles, Ecclesiæ Ministeriales ab Hassiæ Landtgrauio laceffiti bello, armis illius ac vigilantia tecti, exercitu quoque in hosticum adducto, & Alzfeldiâ, latè prædâ circumactâ, obsidione tentatâ, non sine suorum tamen clade. Inde secuta concertatio cum Henrico Comite Hennebergio; cuius studio flagrabat Episcopus Herbipolensis. Ceterum, cùm Henricus Comes captiuus venisset in manus Abbatis, Matthiâ Archiepiscopo Moguntino arbitro, pax conuenit, Comes feudi iure Fuldensi deuinctus, & è custodiâ liber dimissus.

*Bellici mo-
tus ob VII.
decem,*

*Blancke-
waldior,*

Schlitzior,

*Henneber-
gior.*

Omniū grauissimam feditionem incolarum Fuldensium pertulit circa annum Virginei partus * MCCCXXX. quâdo ciuitas opibus adultior & libertatis dulcedine præcepta, ausa exuere officium, & retinendi sui iuris, imperata seignius facere vel profus abnuere; nec sine auctoribus, qui hîc præirent. Inter remedia antiquissimum fuit, primores vincire, & coërcere custodiâ. Et huc illi venerant, vt sponsione obsequium, pacem pro se, pro ciuibus addicerent. Sed acerrimum eâ ætate telum Aduocatorum, monui olim, aduersus supremum magistratû; qui tanquam tribuni plebis suam in rem factio-

* vsque ad
1331.
*Ciuisis tu-
multus
Fuldensij.*

*Aduocato-
rum vis.*

Breweri
Antiquita
Fuldenses

STV

9

factio

factiones id genus libenter alebant. Aduocatus tum Fuldæ Ioannes Comes à Zigenhain. Ioannes Comes à Zigenhain: huic ciues, Abbati non magis quàm toti Congregationi infensi infestique, per fœdera & occultas coitiones sese applicant; & anno MCCCXXXI. cæco Ciuum irruptio in Abbatiam. & populari motu, impetum faciunt in vetus oppidum, Præfulis arcem cum munitissimâ turri prouunt sternuntque; facces iniiciunt curiæ; annonam, pecus, supellectilem diripiunt. Curia hæc dicta Der Perthoff. eodemque furore, Decanum, Cœnobitas aggressi, agunt pel-luntque extra septa & domicilia; & familiari omni re despoliant. Nec intacta à rapinis & incendiis rabiosæ multitudinis Monasteria montium S. Petri & Deiparæ Virginis. Abbatia constantia. Præsul inter hæc, cum tanto furori non esset reprimendo, conticinio noctis ecclesiæ turres occupat, manum suorum aduocat, familiam armat, & quidquid in supellectile, vetustis scripturis, ac bibliothecâ eximium & præstans, mittit in tutiora. Pugna velitaria. Inde congressi cum Comitibus manu familiares Abbatis, velitariâ pugna, septuaginta stirpis probæ milites & armigeros in certamine capiunt; ipseque Comes Ioannes Zigenhainius ad Schlitzium oppidum vsque fugâ elapsus, nihil propius ibi, quàm vt captus cederet Abbati. Hæc dum Fuldæ geruntur, in perniciem gliscentis maioris vtriusque cladis, primùm ob atrocitatem tumultus, auctoritate Cæsaris proscrip-ta ciuitas. Balduinus Archiepiscopus Treuirensis motu componit. deinde affuit maturè Balduinus Treuirorum Archiepiscopus, idemque Ecclesiæ Moguntinæ tunc administrator; qui melioribus consiliis, induciis exoratis, partes concordia iunxit; & reos omnia præstare damna coëgit. Pœna factioforum. Condonatæ iniuriæ quidem rapinarum, & captiui laxati, lytris æquatis. Verùm ciues iussi exstruere proruta mœnia iuxta Burgum, muris crassitie senûm, altitudine tricenorum pedum substructis, anni spatio. inde turrim, quâ magnitudine & firmitate in Burgo prius steterat, expleto quoque vicino muro: hinc dam-nati quatuor millium librarum Hallensium, quæ in Abbatem, Cœnobitas, & Ministeria diuidundæ. Zigenhainij Comitibus pœna. Comitem Zigenhainium mille luisse placuit; sed tamen repetundarum pœnâ constrictum, equos, ornatum, & cetera spoliis restituere. Hæc pridie S. Laurentij apud Confluentes Rheni & Mosellæ, partium consensu pacta conuentaque. Ceterùm ex tabulis

S I

huius-

*Lotharius
Isenbur-
gius,
Ioānes Roc-
kenbergius,
sequeſtri.*

*Reſtitutio
honorifica
Abbatis &
Congrega-
tionis.*

*Coniuratio
civium re-
crudescens,
ſeucrius re-
preſſa.*

*Henrici
Abbatis
opera lau-
data.*

*Zigenhai-
nos aduoca-
tos ære di-
ruit.*

huiusce fœderis obſeruamus, quemadmodum Abbas & Congregatio exaltatæ Crucis feſtâ die, honori lociſque ſuis ab incolis reſtituti ſint. Habebat Balduinus pacis ſiue ſequeſtros ſiue tutores Fuldæ, Lotharium Iſenburgium, & Ioannem Rockenbergium. hiſ ſolùm armatis eſſe licebat. Præſul & maior Congregatio pacatum agmen inſtruxerant in monte B. Virginis, vt decliui viâ & aſpectabili; magnificentior in oppidum reſtitus eſſet. Ciuitas tota Fuldenſis compoſitè pararat occurſum, ſed triſtificum ac pœnitendum. Delecti quippe ignominiaſ cauſâ ex optimatibus ciuitatis quinquageni, & totidem ex Communis corpore, rei melioris. Hi diſcincti, nudo vertice pedibuſque, cereum libralem manu geſtantes, cum ceterâ multitudine in viam vſque proceſſere, quæ montem inter ac S. Pauli oratorium media. Hic exceptus Abbas, & Cœnobitæ extorres; iuſtiſque honoribus à ſubdito populo affecti, in baſilicam & Monafterium aliaque loca, vnde furenter expulſi, manſuetè reducti. Extremus actus fabulæ, vt rei quos geſtarant cereos S. Bonifacio palàm in templo conſecrarent, & in eius altari, ceu pignus reconciliatę gratię, deponerent. Abundè fuiſſe pœnarum & exempli diceret, vt multitudo tanto dedecore notata, à ſeditione conualeſceret; ſed ſigniferi turbarum latuerant, quibus tamquam ventis mare concitata, aſſueſieri obſequio non poterat. Cùm igitur vix obductâ vulnere cicatrice vetera mala recrudescunt, Henricus Luduici Imperatoris vſus conſilio, primores factionis comprehenſos, alios capite, alios fortunis exſilioque multari iuſſit. Atque ita ciuitatem quietam naçtus, mœnia, turres, portas, vectigalia, ſuam in poteſtatem omnia redegit; & in rebellionis huius memoriam, domicilia reorum ſtrauit, ac demolitus eſt. Faſtidij plenum ſit, ſingula hïc eius pertexere opera; ſtructurarum, quas paſſim vetuſtis arcibus & oppidis aptauit; vectigalium, quæ variis ex locis coëmpta, Eccleſiæ queſiuit; religionis, quâ templa cultumque Numinis auxit & propagauit. Ignorare noliſ in hiſ vel maximè, quòd Aduocationem ciuitatis, cum Centa circumiacentium pagorum, datâ pecuniâ, Ioanni & Godefrido filio Comitibus Zigenhai- nis anno MCCCXLIV. ære ditruit, arcem nouam Fuldæ ex- ſtruxit;

Brower
Antiquita
Fuldenses

STV
9

struxit; cuius in vestigiis Ioannes Fridericus Abbas, hac memoria nostrâ, præclarum & dignum Principe domicilium erexit. Salismonasterium, portis ac mœnibus & oppidi iure donauit. Corporis Christi festum diem, in Ecclesiam suam induxit; & omnium decessorum Abbatum anniuersariam memoriam, ab Octauâ S. Michaëlis sanxit; calices, sacram vestem, & id genus alia dona, multifariam templis intulit. Altaria posuit, & perennia sacrificia, addito censu ministris alendis, curauit. Monasteriû Virginum Virginis, cuius præposituram obtinebat Pontificis gratiâ, longè maximâ tum ædificiorum, tum adparatus sacrorum beneficentiâ cumulauit; atque curriculo honoris ac vitæ per annos vndequadraginta laudabiliter exacto, ibidem in oratorio ab se condito, tumulari voluit, vbi sepulchrale saxum cum hac inscriptione inter ruinas adhuc conspicitur:

ANNO MCCCLIII. VII. IDVS SEPTEMBRIS

☉ VENERABILIS DÑS HENRICVS DE
HOHENBERG ABBAS ECCLESIAE FVLDEN-
SIS.

Lauringa in superiore Palatinatu, finitimum Bauariæ, non obscurum oppidum est. Id Luduicus Bauarus anno MCCCXXIV. obsedit; captumque Ecclesiæ Fuldensi per hoc tempus abstulit. Visitur in æde summâ clypeus cum æthiopsis insigni ciuitatis huius, anathema S. Bonifacio, incertum quâ de causâ, suspensus.

Capit
1353.
Præfuit
19. LIII. HENRICVS VII. à Kralucke, cum suffragia malè coeunt, quatuoruirum iudicio, ad quos electio translata, successit. Is anno Christi MCCCLIV. VI. Kalend. Nouembris, Hermannum Comitem Hennebergium ab Aschâ, inimicum expertus; qui dolo insidiisque Werbergiam arcem occuparat; sed anno postero, obsidionem Henrico moliente, Comes fugatus, & proditi infessores, ac deserti, aperuere Werbergum Abbati.

Anno MCCCLIX. festo S. Catharinæ, Otto Landtgravius Hassiæ, Henrici filius, noctis silentio clam ad motis scalis oppidum Hunfeldiæ capit, nullo iusti belli titulo; sed octiduo post, Alberto de Hoenloch Wirceburgensi Episcopo, Friderico

Sf 2

rico

*Vindicata à
finitimis
proceribus
contra Haf-
sum.*

Cap. III.

*Thuringia
Marchio
contra Bu-
choniam.*

* In arenâ.

*Hassia
Chron. hac
variè colo-
rat: sed ei
credas quâ-
sum probat.*

rico Marchione Misniæ, Henrico Landtgrauio, belli societa-
tem cum Henrico Abbate coëuntibus, Borckâ Hassiæ oppi-
do cincto ac dedito, reuocatus est Otto, & Hunfeldiam relin-
quere coactus cum dedecore. Atque haud scio, an huic bello
conferta expeditio, de quâ historia fide digna Landtgra-
uiorum Thuringiæ sic narrat:

Anno Domini MCCCLXI. Fridericus Marchio intrauit ter-
ram Buchoniæ contra Abbatem Fuldensem, quod fatuè locutus fuis-
set contra eundem Marchionem & Landtgrauium Hassiæ, & illâ
parte, quæ nominatur * Auff dem Sande, cepit castra Northeim &
Tostorff. Et similiter, Landtgrauius Otto Hassiæ cepit oppidum Hu-
nesfeldt; & postea ambo Principes conuenerunt in confinibus Ger-
stungen, vbi Abbas eos accessit, & petiit gratiam eorum, & singuli
redierunt ad sua.

Anno MCCCLXIV. lue pestilenti vicinis in prouinciis
magnam edente stragem, in vno Fuldensi oppido plus quàm
tria millia hominum exstincta sunt. Henricus inde cum pa-
cis studiis dat operam, inter alia ornamenta, pedum ex argen-
to affabrè factum, & mitram pretioso margaritarum &
gemmarum textu, ecclesiæ suæ reliquit. anniuersarium obi-
tus sui aliquot locis instituit. Munus actorum attestatione,
vir omnium honore dignus, rebus optimè gestis impleuit; corpus
defuncti in Deiparæ Virginis monte sepultum, hac memo-
riâ scripturæ: Defuit
1372.

ANNO DOMINI MCCCLXXII. XV. KALEND.
IVNII & VENERAB. DÑS D. HENRICVS DE
KRALVCKE, ABBAS ECCLESIAE FVL D E N S I S.

LIV. CONRADVS ex Comitibus de Hanaw: cuius, sicut *Cæpt*
& insequētium, desinente, vti reor, antiquo Scriptore, exiliter *1372.*
acta stringuntur. Memorant à ministris Ecclesiæ, & nobili-
tate, multa aduersa tristiaque tulisse ob ferociam animi: sed *Præfuit
10.*
suspitor & aliunde segetem eam succreuisse dissidiorum.

*Hiſt. Lād-
grau. Thu-
ring.*

*Stelligero-
rum factio.
Die Ster-
ner.*

Anno quippe MCCCLXXII. in perpetuo quasi iustitio, ob
inexplebilem rapinarum licentiam, Ottone Brunsvicensi
Duce inter primos auctore, coniurata multis locis nobilitas,
Stelligerorum factionem conflauit; in quâ & Buchonij de-
dere

Brower
Antiquita
Fuldenses
STV
9

dere nomen sacramento adacti, pugnare in quemvis dynastiam ac nobilem, qui huius societatis exfors esset. Bibersteniæ ædis communitæ, & arcis vrbanae nouo in campos exitu patefactæ memoriâ respersus, Spangebergium in Hassiam deducitur, quò publicus eum conuentus exciuerat. Hic luctuosus Præsulem casus oppressit: eum inimici eousq; persecuti, in ostio cameræ deprehensum, vitâ exuerunt; siccâ ac cruentâ morte, acta non exprimunt.

Desit
1382.

Capit
1383.

L V. FRIDERICVS Romrodt, haud magnificentius sacro munere perfunctus, obæratam Ecclesiam, & bellis vindique quassatam, ægrè asserens. Buchenauix stirpis Landgrauiorum armis suffultæ incursum, vltionum populacionumq; haud exiguam cladem pertulit. Eo quoque sedente, Hamelburgum à Wirceburgensi Præsule obsessum, perhibet. Testatius id publicis historiis, quòd anno MCCCXCIII. Steineciæ domus nobilitate malè pacatâ, arx Poppenhusia trium Principum & aliorum auxiliariû copiis circumdata, Herbipolensis & Fuldensis Antistitum, ac Balthasari Thuringiæ Landtgrauij. quo minùs arx capta fuit, dolus obstitit nobilium Buchoniæ. Excussis itaque per machinas saxi, & iaculorum missiliumque variorum coniectu, sic arcis latera verberata & labefacta, vt quasi inhabitabilis arx inde staret. Hoc etiam tempore leges illæ Capitulares à primoribus Congregationis conditæ sunt; in quas leges ceu statuta à recens electis iusiurandum postulari consuevit. Diem suum clausit hinc biennio post Fridericus.

Landgr.
Thuring.
cap. 135.
Poppenhusia
obsidio.

Capitula-
ria Statuta.

Desit
1395.

Capit
1395.
Præfuit
45.

LVI. IOANNES à Merlaw in ætatis flore, stirpis & animi præclarus, eligitur; cum ciuilibus exterisque bellis ardens Germania, foedum in morem sua inter se viscera crudeliter committeret, ignauo interim sub Rege Wenceslao marcescens. Quantum & roboris & armorum primis annis superfuit, tantum excidiis hostiliû locorum & comprimendæ rebellium ferociæ dedit, felicibus plurimum ausis insistens, virtutis secundæ præmio.

Anno MCCCXCVIII. postquam Bonifacij IX. priuilegio,

Sl 3

legio,

*Fuldensis
basilica
fulmine ca-
cta consti-
grat.*

*Bruckena-
uia S. Geor-
gij ope ab
hostium ir-
ruptione
defensa.*

*Gerstingen
dominium.*

*MS. archi-
ui.*

*Mit ge-
walt und
wider*

*willen ei-
nes Abtz
zu Fulda.*

*i. vi. & con-
tra volun-
tatem Ab-
batis Fuld.*

*Bibliotheca
iactura.*

legio, feminis aditus, quod numquam licuerat, in templi penetralia datus est, ipsa cum Monasterio basilica fulmine de celo tacta, funditus propè flammaram & ignium exitio subiecta; quæ clades magnis Ioannem inde curis induit.

Anno MCCCC. Bruckenauiam à nobilium factione, partis Schildecæ, stratagemate occupata. Sed diui Georgij martyris peculiari tutelâ, cuius festâ luce irruptio fiebat, vis hostilis detecta simul & depulsa. Quippe Caspar à Bibrâ, Steinruckij, Weyers, & Thüngen, aliique confœderati, militem vasis inclusum aurigarum ritu, ceu vina importarent, iam introduxerant. Sed populo ad arma ruente, subito concursu miles oppressus, fugaque dilapsus est. Oppidani beneficij memores, S. Georgium patronum legerunt, quem vulgus, hosti terrore iniecto, ibi tum apparuisse canit; iam annuâ quoque oppidi circuitione, elatâ in pompam venerabili Eucharistiâ, periculi depulsi memoriam frequentant.

Anno MCCCCIII. annotat historia Thuringica, Balthasarum Thuringiæ Landtgrauium comparasse sibi Fuldense castrum Gerstingen; at texunt domestici, totum que fuisse dominium eius loci, contra ius & priuilegia Monasterij Fuldenfis. Sed in hac æquitatis ac legum caligine, nihil rarum, fas nefasque iuxta haberi.

Anno MCCCCXIV. Ioannes Constantiense Concilium adiit, duodequingenta equitum alâ pulchrè comitatus. Hussitarum conuellendo dogmati, lectissima Constantiam de suâ bibliothecâ volumina exportari iussit, quæ magnam partem deinceps restituta non sunt. Huius Concilij permotum auctoritate, crediderim, disciplinæ suorum instaurandæ aduertisse mentem. Quippe anno MCCCCXX. Congregationem prouincialem ordinis S. Benedicti, III. anno Pontificatus Martini Papæ, Fuldæ coisse lego: ipsum anno regiminis vndecimo reuocasse ad regularem obseruantiam Noui montis seu B. Andreæ monasterium: at vigesimo eandem disciplinæ lucem in Montis B. Virginis monasterium intulisse: denique multa opera pietatis à Ioanne profecta, in ornamentis ecclesiæ & basilicæ instrumento, extare reperio. Censeas in his, ingentis soni & ponderis aramentum, cui nomen

Brower
Antiquita
Fuldenses

STV
9

nomen Osanna dedit, inter Campanas omnium certè præstantissimam. Eius epigraphæ rhythmis propè signata :

ANNIS BIS DVO C. MILLENIS QVINOVE TRIGINTA,
DE MERLAW PRIMAS IOANNES CONTVLIT HOC VAS.
QVEM SALVET CHRISTVS, BONIFACIVS, ET BENEDI-
CTVS,

SIMPLICIVS, FAVSTIN', PROCESSVS, MARTINIANVS.
DESTRVE TONITRVA, TV FVLGVRA, STELLA MARIA,
CVM SANCTO STVRMI, QVOTIES PVLSATVR OSANNA.

Tristior Ioannem extrema ætas nec merentè subiit; morbo quippe suadente, cum hortatu quoque suorum, confortem curarum Hermannum à Buchenaw cœnobitam lateri adsciscit. is tacitis artibus, & quod pestiferum in viris Deo sacratis, consanguineorum pellaciâ opibusque fretus, obrepere ad supremos honores, & nomen imperij velle penes Ioannem, at vim apud se consistere. Delenificis itaque verbis senem eblanditus, Neueburgi vrbano castro in vicum Otershausen extrusit; & clauibus in suam potestatem redactis, ad cuncta, quæ istic reclusa, sibi viam fecit. Hinc, ceu omnium ignarus ageret, compositâ fraude, furtis, rapinis annonam Antistitis, & œconomiam vexari ac distrahi, insuper habuit. Ibant in apertam iniuriam consortis propinqui, cum questibus Conradum Moguntinum Archiepiscopum Ioannes, sed frustra sollicitat. Quare à Thuringiæ Landtgrauio ope quaesitâ, æmulum mox loco pellit, & reditus ad honorem tum quoque patefactus. Non inulti hoc ferre, qui Buchenauix gentis, nec Moguntinus dissimulare emulæ factionis studium, seu Landtgrauij, seu Ioannis aliàs incrementa succidens. Quare, vt in iusto bello, Fuldam clarigatum mittere. Anno MCCCCXXVII. Buchenauij, Bibersteinium arcem belli legere. tum inde noxam igni ferroque proferre. Nec veritus Conradus Archiepiscopus magno copiarum numero prodire, ad cingendum obsidione Fuldam; sed auxiliis vndique contractis, vbi ventum in campos, qui indigenis Munsterfeldt, Landtgrauij præsertim virtute, retrò pulsus, magno cum dedecore, salutem expedire fugâ coactus est. Belli denique ac pacis arbitria in Cardinalis Legati Apostolici N. mode.

*Campana
Osanna.*

*Campanarum
vssu.
I. Steph.
Durant. l. i.
de ritibus
cap. 22. &
Adr. Iun.
animad-
uerf. lib. 3.
cap. 11.
Lindanus
Apolog.
cap. 52.*

*Hermanni
à Buchenaw
propera
ambitio.*

*Buchen-
nauis loco
mouetur.*

*Buchen-
nauorum
tumulus.*

moderationem, partiū voluntate reiectâ, cuius auctoritate in optatâ Concordiâ faciem Fuldensis ecclesia rediit, XLV. annis inter tot cladium multiplices ruinas, vnius prudentissimi viri columine validè fulta ac sustentata. Eum Reginae cæli mons Henricis duobus, quorum citima memoria, associavit. Sepulchri inscriptio :

**puta octa-
ua.* ANNO DÑI MCCCCXL. TERTIA DIE *EPIPHANIAE
DÑI. OBIIT R. IN CHRISTO PR̄ D. IOANNES DE MERLAW *Defuit*
ABBAS ECCLESIAE FULDENSIS. CVIVS AÏA REQ. IN PACE. *1449.*

LVII. HERMANNVS à Buchenaw Præpositus S. Ioannis, *Capit*
& in spem successionis adpositus olim Coadiutor, Abbatis *1449.*
honores adiit, hoc infelicius, quo immoderatio animo in *Præf. 9.*
Ioannem superstitem adhuc confurrexerat. Animaduertunt
maiores, cum nouis sacramento legibus olim constructus de
non alienando, quarum rogandarum & ipse auctor inter
alios extiterat, quod Marcam tamen Weterauiam, in veteri
*Veterauia
Marca
alienata.
Die Fuldi-
sche marc
in VVeterei-
ba.
Ica aliquor
MS.* Weteribæ pago longè diffusam huius Ecclesiæ ditionem,
Nassouix genti pœnitendâ in omnem posteritatem pactio-
ne vendiderit, & nobilem vectigalium partem cum damno
abruperit. Laudem nihilominus restitutæ montis D. Ioannis
Monasterio disciplinae, & piscinis aliisque possessionibus
cum tectorum ornatu cumulatae, tulit; quâ de re litteræ le-
guntur ab anno MCCCCXLIII. veteris pietatis vbique refer-
tæ. Hinc & in eodem Monasterio die S. Paschæ vitâ functus,
ac saxeo monumento tectus, anno MCCCCXLIX. eadem ad-
Defuit
modum quâ cetera epigrammatis scripturâ. *1449.*

LVIII. REINHARDVS de Wilinawe, ex Comitum id no- *Capit*
minis propagine, die sacro Georgij martyris eligitur. Is erum- *1449.*
pente mox spoliandi licentiâ, pridie S. Gertrudis, validâ con- *Præfuit*
tractâ militum manu Ebersbergum occupauit. *27.*

*Ebersbergü
capitur.*

Inde sequenti anno MCCCC. XVI. Kalend. Maij, cum
Ioannes Waldensteinus à Behemorum nobili gente, vl-
tionis priuatæ modo nullis inimiciis indictis abreptus esset
in vincula, Vrtzelliam arcem Reinhardus iustis copiis ag-
gressus, cum victo ac defensoribus suam in potestatem re-
degit.

Browert
Antiquita
Fuldenses

STV

9

degit. Hinc in exaltatæ Crucis festo die, solenni inauguratione consecratus Abbas; cui pompæ equites ad quingentos honoris causâ apparuerunt.

*Benedictio
Reinardi.*

Anno Domini MCCCCLIII. nouum hospitale S. Leonardi inchoatum. Nouum fortè, quia peruetus Colhusiâ viâ superest, à Spiritu sancto nominatum, sexui femineo exstructum. Eodem anno Ioannes Zigenhainij & Niddæ Comes vltimus suæ stirpis, prolis expers, naturę concessit: patruo Otone sancto Treuerorum Archiepiscopo clarus, suâ tamen virtute clarior. Humatus maiorum sepulchris, apud Heinam Cistertiensis familiæ opulentum quondam suæ ditioris monasterium. Is cliens S. Bonifacij beneficiarius, documento fuit, quibus olim præmiis aduocatos suos, quorum ille herediâ creuerat, cumulasset; cum amplissimi mos, moriens, comitatus duos ex Fuldenfis Ecclesiæ patrimonio natos, Zigenhainium & Niddam cum oppidis & castris, omniq̃ nemorum, amnium, culti inculti soli fructu, ad Hassiæ Landtgrauios, qui ab iis hodieq̃ obnoxij, transmisit. Vnde nec dubitauit Ioannes Hennebergij Antistes, in suâ editâ defensione hæc ipsa beneficia Philippo Landtgrauio sigillatim annumerare, & ne eorum memoria excideret, quod dicitur, in acta mittere, Ioannis Comitit & progenitorum honorificâ factâ mentione.

*Zigenhainium & Nidda Comit. feuda Fuld. Ecclesiæ.
Heina Monaster. Cistert. iam hospitale.*

Hassia Principes aduent Comit. hos.

Ann. 1526.

Anno MCCCCLXVI. structura templi parochiæ, quæ vnicæ ciuitatis Fuldenfis est, die SS. martyrum Ioannis & Pauli, post ædis antiquæ cladem, inchoata. At turris opus annis vno & viginti maturiùs exstrui cœpit.

Anno MCCCCLXVIII. bello Hassiaco, duobus Landtgrauis fratribus arma in Buchoniam ferentibus, appetitus est Reinardus. Hoc motu, licet populando cremandoq̃ damna plurima data; & hostis fallendo, intra mœnia receptus; militaris tamen disciplinæ recentibus adhuc in Buchoniâ vestigiis, virtus in æquo versari visa, cum Reinardus hostiles carpando manus, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi, manifestus esset. Quare Ioannis Hennebergij Comitit, inuicti animi & prudentissimi iuuenis ductu auspiciisque, & Ecclesiâ præsentis discrimine liberauit, hoste fugato, & ne ex-

T t ternæ

ternæ virtuti obnoxius ageret, virium virtutisq̄ue domesticæ copiis effecit. Sed longè huic equidem laudi concedere, studium illud arbitror, quo montis S. Petri Monasterium complexus, auitis illud & optimis S. Benedicti legibus, quæ inertiam maiorum diffluxerant, rursus astrinxit; iamq̄ue ætate ingrauescens, anno MCCCCLXXII. Hennebergium, probante Capitulo, sibi Coadiutorem adlegit; cuius & integritatis iuxtaq̄ue potentia celebris latè fama, fastigio tanto par existeret. Abiit vitâ anno MCCCCLXXVI. XVI. Kalend. Aprilis, in ædis primariae peristylis iuxta maiores suos conditus.

Defit
1476.

LIX. IOANNES II. ex Principum Hennebergij Comitum illustri stirpe, Reinardi iudicio & commédatione, summæ rei admotus; quam ipso defuncto, vti dixi, integram accepit. Hic Wilhelmi tertij nepos, Wilhelmi quarti filius, matre Catharinâ Hanouîâ Comite natus, anno MCCCXXXIX. II. Iulij. Aliquot ipse Cathedralium ecclesiarum illustria sacerdotia tenebat, sed Canonicam vitam Monasticæ tandem posthabuit; quam in ætatis flore, supra Principis ingeniû & licentiam, submissè, moderatè & sanctè habuit, ea fama pudicitia, liberalitatis in egenos, pietatis & abstinentiæ in Ecclesiæ censibus, vectigalibus vtendis, recuperandis; munificentia in templorum cultu; vt *inculpati Principis, ac Pastoris vigilantissimi* confessionem, etiam parum religiosæ mentis hominibus exprefferit. Et sæculi vanitatem omnem posuisse diceret, cum primùm ipse monasticum habitum sumpsit. Pacem armis ferè illacessitam coluit, nisi quòd à gente Buchenauia, & ab arce Raussenburgo Cattorum armis interpositis leuis motus, sed breui confidens, extitit.

Capit
1477.

Ioannis
Hennebergij
mores.
Chronic.
Henneberg.
lib. 5. c. 32.
de Ioanne
prolixè.
Valentin.
Muntzer
Chronic.
Caspar
Brusch. in
Monast. il-
lustr. Cen-
turiâ.
Monasticum
habitum
sumpsit
anno 1472.
v. Maij.

Burgfide.

Anno MCCCXCVI. feriâ quartâ post Dominicam Misericordiæ, celebre sædus percussum: quo trium Principum, Bertholdi Magontini Archiepiscopi gente item Hennebergiâ, Ioannis Abbatis, Wilhelmi Hassiæ, sociatis oppidis, consiliis, viribus, potentia coaluit. Vnde in posterum Ioannes Ecclesiam magnâ dignitate iuxta ac religione, auctu vectigalium, recuperatione alienatorum, ærario locupletato, florentissimam habuit. Lancem argenteam, quoties se reficeret, dap-

pis

Brower
Antiquita
Fuldenses

STV

9

45. *Præfuit* pis optimæ ad lectulum ægroti, quisquis ope dignus, relegare solitus. Vixit annis LXXV. præfuit quinque & quadraginta: *aliàs vixit annos 74. minus 6. septimanis.* superuixit non Prælati modò cunctis Maioris ecclesiæ, & omnium in vicino Monasteriorum, sed Capellanis demptis duobus, planè Cœnobitis vniuersis. Tumulatus maiorum sepulturâ, cum epigraphâ monumenti:

PATRIS INCLITI & ILLVSTRIS COMITIS.

Anno partus Virginei MDVII. Hartmannum ex Burggrauiis de Kirchberg, nobilem Thuringum & iuris humani iuxtà ac diuini consultissimum virum Coadiutorem assumpsit.

Duos Imperatoriâ stirpe, præter aliam nobilitatem, quæ Fuldæ frequentissima tum rebus diuinis spreto sæculo operabatur, Gerlacum & Luduicum Nassouiâ domo Comites, *Nassouij duo Comites Monachi Fuldæ.* sub habitu & disciplinâ S. Benedicti, ridete posteris, educauit.

Gerlacus anno MDVI. diem piè functus saxo conditur, cui ipsius effigies, monasticâ benè laxâ veste cum cucullo, in sculpta. De Luduico in schedis coætaneorum sic lego: *Anno Domini MDIX. Sabbato, in Vigiliâ undecim millium Virginum, generosus dominus Luduicus de Nassou, frater ipsius Gerlaci, cappam induit. & de eodem: Anno MDXVI. obiit generosus & religiosus dominus Luduicus de Nassou, Diaconus, & iuuenis ætate suâ multum honestus & discretus; cum esset in studio Francosurdiano ad Oderam.* Porro Ioannes Abbas humana reliquit anno MDXIII. die XX. Maij. *Vir probus, omni honestate & virtute præditus, fidei parsimonia, religiose vitæ, bonorumque dierum plenus, vixit integrè castus.* Sic æqualis, aorum ætate, Scriptor. Quia verò difficilia deinceps & atrocía tempora ingredimur, quorum vnus quilibet aduersus cuiuimodi auctoritatem sibi censuram deposcit, iis seruire quàm calamo nimio opere indulgere visum, Chronologiæ tamen, quæ breuitatis amans, seruato tenore. Loquetur autem pro me Apollo de Vilbel, *Apollo Vilbell, Decanus Fuldæ.* ecclesiæ primariæ Decanus, qui sui temporis hîc vir præstans, memoranda quædam litteris priuatim consignauit.

Capit 1513. *Præf. 7.* LX. HARTMANNVS Moguntia Canonice, vbi & eloquentiæ doctrinæque famâ, Iuris vtriusque supremos honores adiit. Hinc sanctioris Spiræ tribunalis assessor, de iure tam *Hartmâni doctrina & cursus honorum.*

accuratè diferteq; respondit, vt Raimundus Cardinalis, qui Germaniam tunc lustrabat, opinione scientiæ & probitatis inter familiares coopratum, consiliis eum maximis adhiberet. Inde in Poloniam à Maximiliano Cæsare missus, componendo certamini, quod Regem magnumque Prussiar Magistram ordinis Teutonici ancipites distrahebat. Ioanni Abbati honore propè æquatus, anno MDVIII. Cæsarem adiit, regalia, quæ vocant, impetraturus. Sequenti Romam excurrit, quærendo honoris stabilitamento. Decimo supra millesimum quingentesimum, vota solemnia ritu monastico nuncupat; & Præpositus salutatur Monasterij sancti Michaëlis. XIII. cōsecratur Abbas ab N. Suffraganeo Moguntino, adstantibus Volberto Riedeselio à Bellersheim Hersfeldēsi & Christiano * Solitariensi archimandritis. Præfagium hîc acceptum parum felicitis secuturi regiminis. Nam vulgatissimum in Ecclesiâ SS. Ambrosij & Augustini canticū, lætitiæ plurimū argumentum, eā vocum confusione & hiatu, pleno in choro exauditum est, vt, quasi inexplicabili errore, versus nec intermissi recipi, nec dissonus cantus ad vllam quamuis simplicem harmoniam potuerit reuocari, admirantibus quotquot pompæ intererant, vel extremam & supinam canentium negligentiam, vel ineuitabilem & perpetuam vocum discordiam. Eodem anno summo probante Pontifice, & Maximiliano Cæsare, Hersfeldensis vicina Abbatia Fuldensi adunata iunctaque, factæque transitiones, & honorum mutua communicatio; datis acceptisque fidei & obsequij sacramentis. Volbertus Abbas Hersfeldensis S. Andreæ Monasterio, alij aliis Monasteriis præpositi. Atque huius consilij fons, ab oppressâ Monasterij prænobilis libertate manauit; quam cum Hersfeldenses incolæ passim temerarent, nacti ex facili tunc quoque patronos pupilli Landtgrauij tutores, ac prouinciæ moderatores, qui in conductuum controuersiâ, nec fori neque causæ competentes, in Volbertum federant iudices, quem & grandis pecuniæ damnarunt. Sed vñionem hanc vix benè coalitam, Anna Meckelburgica Wilhelmi Landtgrauij vidua, Philippi mater, artificio discussit; quodque summis Principibus ratum, quod Hersfeldensibus iura-

* Schluch-
terensi

Omen fini-
sri regimi-
nis.

MS. Apol-
linis.
Hersfeldē-
sis Abba-
tia, quomo-
do Fuldensi
vniat.

Hersfeldē-
sis Ecclesia
status.

Breweri
Antiquita
Fuldenses

STV

9

iuratum, irritum & iniuratum fecit; æmulo quoque comparato Georgio Bischoffrode, qui Hassiacâ fide tutelaque defensus, arma inultus huic Ecclesiæ, subditis vim inferret. Quin & anno MDXIV. Helmuërdeshausio Monasterio ad Dymollam Luduicum ab Hanstein ibi tum Abbatem accersit, & Præpositis eligendum obtrusit.

Anno MDXV. Heimbachio & Vllfio castris æmulorum, ^{Miraculum 3.} Hartmanni copiis iure spoliatis; Georgius Bischoffrode ultionis avidus, sexaginta equitum alâ, & triginta peditum manipulo, Sastorffium villam inermem, & vix sedecim colonis habitatam subitus irrumpit. Quid agerent inopes & imbelles, vitæ, fortunarum, armorum periculo circumdati? Manu factâ implorant Dei summi numen, ac S. Bonifacij patrocinium. & mox eæ languidis affusæ vires, vt armis licet & numero longè impares congressi, globum illum equitum & peditum repente disicerent, ac cæde factâ, & equestribus armis spoliisque detractis, quatuor equos viuos abducerent, ceteros in effusam fugam agerent. Hoc totum Dei & S. Bonifacij ^{S. Bonifacii iuramentum in pralio adest.} fuisse, victores testati, armis templo pro anathemate suspensis, & cereo benè magno, supplicantium habitu ædi maximæ Fuldensi illato. Hæc Apollo pagani bellatoris ex ore, qui in hoc certamine bis telo toto corpore perfossus, pars huius victoriæ fuit.

Anno MDXVI. Congregatio Fuldensis Hartmanni moribus & profusione thesauri, à decessore tam impensè parti, offensa, submissè, & Regulæ S. Benedicti conuenienter, hominem iterùm iterumque frugalitatis & abstinentiæ maiorum, & leuandę per opes diu collectas Ecclesiæ, commonuit. Sed emolliri Hartmannus, spretis monitoribus, non potuit. Quare Congregatio nobilitati, ipse profugus cum gazâ præcipuâ & cimeliis litterisque, se oppidi Hamelburgi mœnibus ^{Hartmanni fuga.} credit; cuius in se fidem ita demeruit, vt nullis rationibus ^{Hamelburgi recipitur.} flecti potuerint Hamelburgij, quo in commune consulerent, omni popularium ordini, præterquam vni Hartmanno, clausis suæ ciuitatis portis. Interea Hersfeldensibus aliò traductis, ^{Hartmannus studet Hassia.} Hartmannus priuatarum rerum studio, Hassiæ viduam affectans, non veritus Cæsaris Pontificisque litteras omnes, qui-

bus vniõ duarum Abbatiarum stabilita, condonare Principi
feminæ, suaquæ manu iura demoliri, quæ recens extruxerat.

*Lutheri or-
tus & do-
ctrina fru-
ctus.*

Anno M^DXVII. ab Apolline adscriptum lego, *Martinum
Luder hæresiarcham tum primùm scriptis suam sparasse doctrinam.*
Hinc mox vicinos Principes oculos adiecisse ad Monasteria,
quæ plurima & opulenta passim florebant. Coactos mona-
chos & moniales ad incestas nuptias, quò cultoribus vacua
domicilia prædæ cederent. *Inde furum & meretricum quam-
dam extitisse segetem, quia id genus homines nec possent aliter, nec la-
borare didicissent.* O partum noui Euangelij felicem!

*Henneber-
gius Vachii
tentat.*

Anno Domini M^DXVIII. Wilhelmus Hennebergi Comes
equitum peditumque agmine subito, oppidum Vachium
tentauit, sed discusso conatu, vicina loca quædam depopula-
tus, retrò flexit. Eodem sopiendæ Fuldensi discordiæ reme-
dium offerre, sed irritò consilio, parabat Hassiæ vidua; vnde
Hartmannus Abbas, annonâ Hamelburgeni consumptâ,
Moguntiacum profugit, & Alberti Archiepiscopi prudentiâ
ac auctoritate copulandæ concordiæ viam patefecit; sed & il-
la præstructa, ob Germaniæ tum hæresi exardescens ni-
miùm quàm exuberantia mala. Quare sequenti anno arbitria
consensionis Cathedrali Moguntino cœtui commissa, qui
hactenus litis ambigua composuit, vt eius gratia post annum
dissiliret.

*Hartman-
nus Mogün-
tiam con-
fugit.*

Anno salutis M^DXX. cum in Saxoniam graue & acerrimum
bellum, inter Ioannem Lauwenbergicum Hildesensem
Episcopum, & Henricum ac Ericum Duces Brunsvicenses,
penè ad excidium ditionis exarsisset, correpti quoque flam-
mæ scintillis Hamelenses. Est autem Hamela Saxoniam seu
Brunswigiam ciuitas, à Carolo Magno, ex quo Longobardo-
rum Regis & Patricij Romani titulos assumpsit, cum vni-
uerso vectigali & capitum censu, quanta fuit, huic Ecclesiæ
donum oblata; cui hodieque manet beneficiario iure ob-
noxia; & S. Bonifacij olim apprimè memoriam, ceu com-
munis patroni, venerabatur. Hæc eius belli impetu ab hoste
repentè capta, sic vt muris & vallibus iam occupatis, magnitu-
do periculi extremum incolis metum afferret. vnde fuga,
clamor & trepidatio: mox spes à supernis, & hac vnâ in re
fidu-

*Mirac. 3.
S. Bonifacij.*

*Hildesense
bellum.
Hamelæ ci-
uitas Ful-
dæ Eccle-
siæ, presenti
hostis peri-
culo eripi-
tur.*

Brower
Antiquita
Fuldenses
STV
9

fiducia, vt viri, coniuges, liberi, omnis aetas & sexus, ad Dei & S. Bonifacij opem in templum confugerent. hinc in preces cum lacrymis se venerabundos abijciunt: & ilico, Deo terrente, & prohibente S. Bonifacio, hostis, qui muros & vallum tenebat, dissipatus; & quasi lapidum iactu varioque missilium genere propulsus, sponte fugam capeffit. Quidni laudes gratasque sacras tunc ciuitas tam illustri vindicata tutelâ, Deo, tutorique suo Bonifacio diceret? Affuit Fuldae per Legatos suos, anno MDXXI. & miraculum hoc coram presbyteris & scribis publicâ fide consignatum S. Bonifacio liberatori suo acceptum tulit; cuius & memoriae signum, ce-
reum, liberationis monumentum, fixit.

Comitia Imperij eo tempore Carolus Cæsar VVormatiæ indixerat. Huc Hartmannus Abbas, rescissâ Moguntinâ reconciliatione, de nouo questum abiit, etsi parum secundis procerum auribus, quas ibi tum Martini Lutheri ad eum diem inauditus in orbe Christiano fremitus opleuerat. Letus itaque Cæsaris iussu supremus litis cernendæ iudex & arbiter VVilhelmus Hoensteinius Argentinensis Episcopus, receptusque partes ita composuit, vt Hartmannus vim principatus omitteret, titulum Abbatis, saluo regalium iure, consiliisque bonis, retineret; aureos in victum annuos sexcentos, mille nongentos semel acciperet æri alieno dissoluen-
do, liberando pignori; denique Ioannes Hennebergius Wilhelmi principis filius ei Coadiutor subueniret: Pactionis huius formula Wormatiæ, xxvi. Aprilis. Cæsaris auctoritate, ab Alberto Moguntino Archicancellario perscripta: & explanata
conditiones, verbis disertis; *queis de Abbatis legitimâ cessione, adlectione Coadiutoris, de subditorum sacramentis & obsequiis in hunc transferendis, ei que, si quid humanitus illi decideret, surrogando nouo, de iure dicundi denique consortio modoque, inter Abbatem & Capitulum, accuratè & prudentissimè transactum est; sancitâ quoque perpetuâ præteritorum omnium amnestiâ & obliuione.* Porro in regiminis consortium plerumque Philippus Scenkus Decanus, in consiliorum non raro ipse venit Hartmannus. Atque ita quinquennij amplius interregno, variè Ecclesia Fuldenfis, bello attritis & malignè tractatis S. Bonifacij
fun-

Hartmannus VVormatiâ abiit ad Comitia.

Lutheri insolita doctri-
na.

Hartmanni reconciliatio.

Quinquennij alias vr. ann. interregnum.

fundis, iactata est. De Hartmanno in actis Lutheri Cochletus ad hunc annum & diem XXIII. Aprilis, qui S. Georgio martyri sacer, cuius honori & sodalities Cæsar tunc prolixius indulgebat: Missam cum ministris, ait, maximè solenniter celebrabat

Hartmannus coram Casare fun-
gitur Capellani officio.

* Burgicomus seu Burggravius.

Abbas Fuldenfis, Velut Capellanus ordinarius Imperatoris, & Princeps Imperij, Dominus Hartmannus* Comes à Kirchberg, vir quidem disertissimus, sed eo tempore à subditis suis eiectus & exsul: quem postea Cæsar suis reconciliauit, per annuam pensionem, ut priuatus viueret Moguntia in suo Canonicatu; permissâ rerum administratione vni ex Comitibus de Henneberg.

Concessit tandem naturæ Moguntiaci Hartmannus anno MDXXIX. atque ibi inter nobiles Canonicos sepultus elogium accepit:

QVIV MORTVI VIVENTIVM LEGITIS EPITAPHIA?

LXI. IOANNES III. Hennebergius, Canonicus variarum illustrium Ecclesiarum, iam pridem in successione spem à * Congregatione assumptus; ab Hartmanno inuitatus quidem, at mutato post consilio derelictus est. Sed interuallo temporis, vbi partes fœderibus coaluere, communiearum consensu est receptus. Itaque anno MDXXII. Parisiis euocatus, vbi bonis artibus ingenium expoliebat, à Wilhelmo parente eius nominis VII. Fuldam magnifico comitatu perducitur; & ineunte autumnò pro Coadiutore primùm sacramentis in Capituli leges adactus; inde ab incolis & ordinibus Buchoniæ, obsequij fideique vicissim sacramenta, adstante patre, accepit. Et ingenij laus & eruditio par indoli adolescentiam ornabant, comitate stirpi insitâ anteibat summis æquè ac infimis. Maternum illi genus è Brandeburgicâ domo. Mater Anastasia fuit, Alberto Marchione nata, qui Achilles Teutonici nomen meruit. Principia regendi in arduo habuit, animis iam tum vt totius passim Germaniæ, sic & huius prouinciæ, ab omni publicæ pacis & antiquæ religionis patientiâ auersis.

Melchior Kuchemeister Præpositus S. Ioannis cades.

Hoc anno Præpositus montis S. Ioannis vir nobilis, doctrinâ & rectè factorum gloriâ clarus, Melchior Kuchemeister, dum, Comite Philippo Schenckio Decano Fuldenfi, ab expedi-

Capit
1521.
Præfuit
20.

Broweri
Antiquita
Fuldenses

STV

9

peditione Holtzkirchianâ reuertitur, hostilis periculi metu nullo, haud procul ab Reuffeburgio castro, lapsus in insidias, fœdo latrocinio à Coniuratis Georgij à Thungen traiectus hastâ, occubuit. Duodecim ex comitatu facti captiui; Philippus Schenckius, summis olim gerêdis honoribus, Dei prouisu seruatus. In Melchioris laude, Mons S. Ioannis tot ædificiis nouis, tot vectigalibus, veste, libris auctus; & Mōis S. Floræ parochia, addito nouo templo, cum olim Hartmanni socius trans Alpes Romam petiisset, à Sede Apostolicâ, Monasterij sui bono, parta. Sequenti, id est MDXXIII. Fulda duos ex Lutheri scholâ noui Euangelij præcones habuit, Adamum Crafftonem & Balthasarum Rayd, illum popularem artificem satis bonum, & Ioanni Principi per eruditionis opinionem pro ecclesiaste obtrusum; sed ingratum infensumque etiam iis, quorum studio suggestum adierat. hunc ore tam propudioso & in res veneras lasciuo, vt palàm sexum imbecilliolem, & puellas innuptas Fescenninâ licentiâ, quam pudor exprimere vetat, pro concione stimulet ad copulam.

Lutheriani
præcones se
Fulda infir-
nuant.

Hoc eodem anno, decessit Vdalricus Huttenus, equestri familiâ, nouæ sectæ Germanorum poëtarum acerrimus. Lutheri hyperaspistes; sub cuius mordaci satyrâ & nigerrimo sale, non intutiùs ille, quàm Teucer sub Aiacis clypeo, latuit. Huius me Apollo noster, vt meminissem, aurem vellit: *Fuit enim, inquit, monachus Fuldenfis, & vitam in ærumnâ maximâ, morbis & egestate clausit. De illo Cochleus æqualis: Maxime accendebat animos (in odium Cleri) non modo procerum & nobilium, verùm etiam ciuium & rusticorum, Vlricus Huttenus, eques Germanus, vir & nobilis familie, & acerrimi ingenij; qui & antea, priusquam Lutheri nomen orbi notum esset, multa pro libertate Germaniæ, contra pensionum quæstus, & citationum vexationes, quibus Romana curia Germaniam grauare videbatur, scripserat, non solum carmine, verùm etiam solutâ oratione, vehemens & acer.*

Vdalrici
Hutteni
præconium.

In Actib.
Luth. an-
no 1519.

Sed tacitus pasci si posset coruus, haberet

Hor. epist.
lib. 1.

Plus dapis, & rixæ minus.

Ac præclare B. Augustinus: *Non expertum se peiores, quàm qui in Monasteriis cecidissent.*

Epist. 137.
ad Hipponen.

Georgius Wicelius hoc eodem tempore, Dominicâ post

Vu

S. la-

*Georgij
Vvicelij pe-
riodus.*

*A re ux-
oriâ perit.*

Broweri
Antiquita
Fuldenses

STV

9

S. Iacobi festum diem, Ioanni Hennebergio supplicem libellum obtulit, quo, ipsius pace, uxorem domum ducere sibi licere sacerdoti, cupiit. Id quod primò docere contendit, exemplis etiam exoletæ legis, inde scitis maiorum; statuitque tandem & parum Christianè decretum, vt à matrimonio temperent sacerdotes, & sibi priuatim, ob incentiua expertæ ueneris, onus id cælibatus parum conuenire; nam, quòd mulierem peregrinam haberet in deliciis, propalàm esse. placere proinde sedando fomiti, iustiore copulâ virginem innuptam thalamo adsciscere, idque coniugium ratum fore. Nec æqua nec honesta postulanti, neque annuit neque reuuit Princeps. sed ea tamen erant tempora, vt eiusmodi postulatis lasciuui homines ora Principum sublinerent. Wicelium induximus; & quia non edita ipsius haud pauca in manibus habemus, ex annali & priuatis epistolis eius, quæ speculum affectuum & cogitationum, indicta adhuc aliis nonnulla intexemus. Origine fuit ille Buchonius, oppido Fagensi, Vacham appellant, natus honestis & Catholicis parentibus, anno M D I. Adolescens varia studiorum gratiâ loca adiit; Schmalcaldiam, Isenacum, Hallam; ac demum, anno M D X V I I. Erfordia, biennali philosophiæ curriculo, academico more, Magister renuntiatus est. Ludum hinc in natali solo moderatus, anno M D X X. vberioris disciplinæ causâ Wittenbergam adiit, atque ibi Lutherum & Carolstadium audiit. Melanchthonem, Franciscum Gallum, Pomeranum, præceptores habuit. ad hos omnes crebras, postquam profugus ab Ecclesiæ castris, ipse litteras dedit vnius argumenti; quo irreuocabilem morum pessimorum licentiam succrescere Euangelio tamquam zizania queritur, sine vllò remedio velut præcipites in ruinâ cohibendi, ni ad Papatum leges reuocet suas. Arboris fructum agnoscimus. Annos vix natus vnum & viginti, patre iubente, cui Senatus Vachensis sacerdotium obtulerat, inuitus, vt videri voluit, Mersburgi sub Adolpho Anholtenfi, sacris Ordinibus initiatur. Vix in medio tres menses, cum calcatâ sacerdotij reuerentiâ, femina concubina admittitur, atque id probrum, illi ferè toto hæsit biennio; cum tandem ad incestas nuptias, non sine riuualium certamine, profilit. Nec

Nec deerant stimuli à prauis exemplis. Henricus Fuchsius ^{Henricus Fuchsius Hersfeldia corruptor.} Plebanus Hersfeldiæ, & Lutheriano dogmate propagando non instrenuus illinc, at hinc Fuldâ Adam Crafft, primæ infausti dogmatis tubæ canebant. Quarum sonitu excitatus hoc eodem anno Wicelius, Vacham oppidum ditionis Fuldenfis prauis doctrinis imbuere cœpit. Quâ de re gloriatur ^{Wicelius ex sacerdote Catholico fit praco Lutheranus.} in epistolâ ad Philippum Hassiæ Principem anno MDXXIX. datâ: *Iam si querat C. T. quis sim epistole huius auctor, dicam ingenus. Vachus ille sum, C. T. seruorum infimus, qui ante septennium Vachæ, verbum regni aduersus antichristianismum rogatus xij. annos, nec sine periculo, euangelizauit. Post relicta necessario patriâ, Thuringos docere cœpi.* Nam credibile, Ioannem Antistitem, pium & eruditum paruisse Cæsaris edicto, quod iubebat sacerdotem maritum spoliari beneficio: nec tolerasse super hæc Lutheri doctrinam; quod vtrumque variis in litteris & annali suo aperit Wicelius: Anno MDXXIII. cœpi, in patriâ concionari Lutherista. Eo anno fiebat occasus sacerdotum; & accedebat scholarum internecio, per occasionem exorientis sectæ. ^{Ex predicante fit scribarius.} Compellebantur ergo è Clero plurimi ad operas manuarias. ipse malui scribarius, quàm corarius esse, sed menstruus. statim à tabulis ad libros. Item anno MDXXIV. Ob vitandam ^{fornicationem} porniam ^{nubere} *cauere oportuit; & id, consulto antea Antistite, qui animo magis quàm calamo respondit ad sententiam. quo tempore, obtemperans edicto VVormatiensi, hieraticâ cessi possessione.* Iam verò in epistolâ de Adamo Fuldensi præcone ab anno MDXXII. ^{VVormatiense edictum Antonomia contrarium.} *aiunt, inquit, Abbatem Fuldensem erga te referre Annam veriùs, quàm Abbatem; & odiosè admodum tibi reluctari: quæ res bis me commouet, partim quòd videam exitium tui gregis procul imminere; partim quòd timeo, ne onus illud humeris excutias.* Ipse profectò Isenacum in Thuringiam profugus, iuxta alibi Curionis munus tantisper occupauit, donec conflata per rusticos publicæ seditionis & adulterij falso in simulatus, à Theodorico Farenrodo satrapâ, anno MDXXV. factus extorris, & amissis omnibus, ærumnosus inde cum feminâ coniuge, & trimestri infante, primò Erfordiam, hinc Wittebergam in Lutheri fidem se contulit. Flebiliter casum hunc suum Georgio Rupelio perscribit, qui nouis inde doctrinis Vachense oppidum inficere perrexit. ^{Georgius Rupelius Vachum peruertit.} *Exactis in exsilio*

Vvicelius à Luthero promouetur.

Vvocationis & missionis riuu.

MS. lib.

Epistol. ad G. org. Ruppel. Episc. Vachens.

an. 1528.

Epistolâ ad Nicolaum

Ambsdorf.

item ad

Franciscū

Gallū, &c.

Vvicelius

deprehendit

Lutherani

Euangelij

improbittatem.

Vvicelius

ab heresi

resipiscit à

Luthero

vexatus.

Catholicâ fidem palam professetur Vachij, quod seduxerat.

septem mensibus, ex insperato accidit, vt Luthero fortuna mea innotescerent, qui, siquidem res ita requirebat, me in oppido Nimetiâ ultra Vvittenbergam sito, diplomatum principalium auctoritate, constituit. Eo enim pacto his temporibus vocantur predicatores.

Hic ille linguarum studio, Hebrææ præsertim & Chaldaicæ, abreptus, cum propiùs paulò noui Euangelij faculam intuetur, velut à luculento sole coniectus in tenebras, neque consilij locum habere, neque auxilij copiam; & tum in hac, tum plurimis epistolis aliis, ad hæresiarchas quaque missis, palàm

hasce voces iacere: *Conqueror ego apud omnes & vbique, clamo & vociferor; res ad interitum deuerget, ni diabolo & tenebrarum operibus obuiam eatur. Peius enim & licentiùs vbique viuimus ab accepto Euangelio, quàm antea. Sacra minore in pretio sunt: pietas*

vilior: charitas rarior: mundus iucundior: Crux inuisior: scelera & fraudes latius patent. Quod cum videant columna, dissimulant, & velut ad leuicula commiuent. Hoc est quod macerat, excruciat & tabescere facit animum meum. Sape dolore victus, constitui abdicare

ministerium; sed reuocauit nescio quæ spes. Hæc tunc in moribus Lutheranorum; at crebris inde quoque in fide dissidiis, tamquam inter Cadmeos fratres enascentibus, euoluit ex illâ tandem se pestilenti opinionum turbâ. Præcipitem impulit Lu-

*therus ipse; qui Wicelianâ censurâ mores Wittebergenium euangelistarum acriter perstringi, notariq̃ue non ferens, Nimetiâ furens iratusq̃ue excurrit, & anno Christi MDXXX. cinctus forensi ministerio, periculosâ discussione, Wicelium inopem & frugi hominem, inuidiosè postulauit. cuius disceptationis causâ, impotentis & fanatici spiritus in Luthero per omnia plenum lucis argumentum, ipse Wicelius priuatis monumentis annotauit; meminitq̃ue obscuriùs in annali, xxiv. Martij: *Dedi pœnas lupo, eò quòd turbasse fonticulum diffamarer, procul infra licet bibens ouis. Ab hoc conflictu Nimetiâ**

extrusus, in patriam redit; vbi, anno MDXXXIII. præclaram fidei Catholicæ professionem edidit. Quippe à nobili satrapâ vocatus in Senatum, cum assedisset, proscriptionis editum, quasi à Landtgrauio profectum, legitur contra ipsum; & mox in certamen de religione vocatur. At Wicelius, arte ingenioq̃ue longè superior, & aduersarium disputando fre-

git,

Broweri
Antiquitat
Fuldenses

STV

9

git, & popularium animos, quos olim seduxerat, vehementer
 erexit. Posthæc, Illebiu[m] euocatur ab Hogero Mansfeldiæ ^{Ischy vinit}
 Comite; vbi quinquennium, in dubiâ sacrorum functione ^{erumnosè.}
 vixit. Inde Lipsiam, sed partibus Lutheri tam infensis, vt ili-
 cò totâ Misniâ exactus, anno MDXXXIX. vix in Bohemiâ tu-
 tò lateret, Berlini hinc in Marchiâ, post varia cum Principe
 colloquia pessimè habitus, per Hercyniam, Lusatiam, Sile-
 siam, centum viginti milliariu[m] periodo vagus, infelix, &
 naufragi instar, anno MDXL. Wirceburgo in patriu[m] solum
 eiicitur; vix à Ioanne Hennebergio, quietis ac domicilij cape-
 re locum permixsus. Hæc me, priuatim cognita & fortè pa-
 rietibus domesticis obducenda, etsi rei non tantæ, eloqui coë-
 git hominis in Germaniâ decantati fama; quâ quidem ipse,
 ob linguarum & controuersiarum peritiam, lucubrationum
 copiam, in Comitibus, Principum aulis, doctorum hominum
 ore tantum eualuit, vt inter propugnatores Ecclesiæ Catholi-
 cæ, non posteriores ætate suâ ferret. Vnum non fileo, hæsisse
 in gratiæ magnâ parte apud nonnullos Antistites, sed minore
 illorum emolumento, quàm periculo. Nam in Wicelio pla- ^{Mulieres}
 nè Deus potestatem ostendit suam, vt qui sciens videntisq[ue] ^{perdidere}
 per mulieres olim perierat, is per mulieres, tertiu[m] inito con- ^{Wicelium.}
 iugio, nec ad integrum Orthodoxæ fidei consensum perue-
 niret. Secundis nuptiis Moguntiaci clàm initis, ancillam do- ^{MS. ipius}
 mi matronam fecit, quam & anno MDLXII. morientem, ac- ^{G. VV.}
 cersito parochi cum testibus, palàm sibi iustæ coniugis loco
 esse voluit. Et animi quoque sui lineamenta in dialogo quo-
 dam ipsemet expressit, quem anno MDXLVIII. Fuldæ dicta-
 uit. vbi Liuius interroganti respondet. L. *Maritus es & pater?*
 R. *Quin & paterfamilias; idque in statu civili, præsertim vt nunc* ^{Wicelius}
sunt tempora. L. *Idem Hiericus, ni fallor.* R. *Inscias haudquaquam* ^{qualis præ-}
eo, sed quandoquidem officio publico prohibeor, o beo munus pontifi- ^{seyer.}
cale nedium sacerdotale, nimirum lucubrando, qui præcipuus fructus ^{* Sacerdos,}
est sacrorum studiorum. L. *Publicis etiam actionibus in Ecclesiâ fun-*
cturus, nisi præpediari? R. *Pro virili functurus.* L. *Ecquid verò*
præpedit? R. *Quid? nisi* gamia Presbyterij? & infra: L. Horis Ca-* ^{* coniugij}
nonicis dâsne operam? R. *Præter hoc, adhortor ad easdem alios, &*
abrogatas restituo, restitutas denique Germanicè transfero, vt
 Vu 3 fauo-

Optimus scopus, sed mala iaculatio.
fauorem apud auersos laicos, Ecclesie nostrae conciliem. Posthæc, L. Quos tibi fines scribendo constituisti? R. Ut destructa hæresi, reedificetur Ecclesia. hæc nostri summa laboris, ac eadem doloris. L. Nil quæris aliud? R. Nil aliud, aut peream de terrâ viuentium. Habes imaginem Wicelianaë mentis, quam doleas, præ fluxu uxoriaë rei gaudio tantas res postputasse, & ab vnione tandem Catholicâ longius etiam abiisse.

osteta uaria.
Pseudopropheta.
 Anno Domini MDXXIV. feriâ tertiâ Pentecostes Fuldaë in iride tres soles conspecti; & trabs ignea, siue aëria columna, à monte S. Petri in B. Virginis ascendere, ac versus Hassiam occumbere visa; multaque alia tristia portenta cladem sequentis anni prænuntiarunt. Pago Dipparfio tunc pseudopropheta se continebat turbidus, & accédendo Marti promptus, qui vrbanoꝝ impudentiam supergressus, peregrinationibus & votiuis suppliciis bellum palàm indicebat; cogebatque ad signa, ex oppido Fuldensi vicinisque pagis, nemine prohibente, multitudinem; quæ mox, odio in monasticum & Cleri ordinem, & mutuâ contagione insaniens, arma sumpfit.

Rusticorū belli exordia & progressus.
Rusticorū multitudo circa Fuldam cœmisterium.
 Anno Christi MDXXV. Rusticorum coniuratio in Germaniâ adoleuit, magnaque alienâ & suâ cæde, & clade sacris iuxtâ profanisq; miserabili, varia loca perbacchata est. Circa Fuldam, sub Christi ab inferis existentis gloriosum diem, ferunt paganos ad decem millia coiisse, qui nocte sacrâ, scloporum & bombardarum fulmine strepitūque cuncta terrore latè complebant. Christiani ac fraterni cœtus titulo se factio velabat; & quod in eâ speciosum, assumpserat nomen *Selectorum ex Communi ditionis Buchoniaë*. Fœdus iis sanctum, aut certè fœderis professio fuit, cum turmis Nigræ siluæ, quæ pars Hercyniæ; quarum exemplo, postulatorum XII. capita circumferebant, quibus magistratum omnem vim, nomen & auctoritatem extinctum ibant. Porro hæc tumultuantium coitio, nimbi in morem, tam repente assurgebat, vt momento vicos, pagos, oppida ceu flammâ & turbine corripere. ita periculi magnitudo consilium, remedia vis mali superabat. Vnde Ioannes Princeps, ardente patriâ mœstus, consiliique inops, multa cum animo voluere, & secum re-
 putare,

Breweri
 Antiquitat
 Fuldenfes

STV

9

putare, crederetne se exorienti procellæ, & caput furenti multitudini obijceret. Verùm vndique incedebant nuntij, vix in Germaniâ quidquam præ paganorum vefaniâ stare tutum aut pacatum: & iam ilico antè de suis agmen expeditorum miserat Wilhelmo Patri ac Archiepiscopo Moguntino suppetiatum; quo promptiùs rebelles Præfulem nacti inermem, feriâ secundâ Paschæ ciuitatem & arcem occupant; & fauente multitudine pars oppidanis permisti fas nefas pro libidine miscent, pars per colles & vicina loca sparsi, Monasteriorum spoliis inhiant. Montis S. Petri sedes, ostento miro, ^{Mirac. 4. seu potius ostensum futura claudia.} periculi admonita est: nam eodem die, primâ vigiliâ noctis bruchus seu locusta, immenso agmine ac alarum stridore, in aream Decaniæ sese infudit, & densatâ velut acie concurrens, denique fessa illic humi concidit. Sequenti mox luce, affuit agrestium factio, quæ contra fidem Apollini summo Decano datam, nullo sacri profaniquæ discrimine, omnia diripuit. Effusa tum ibi in terram sacrosancta hostia, & cœtus Monachorum cum Decano suo in urbem compulsus, iungere se Congregationi maiori iussus, addictâ in victum & cultum necessariâ annonâ, quam nemo præstitit. Hoc eodem impetu vefaniæ, Montis B. Virginis Monasterium scelere Ioannis Sueui agrestium ducis spoliatum, & subiectis ^{Monasterij montis sancti Petri diripitio & profanatio.} crematum facibus, excusâ Ratgarij tertij Abbatis vrnâ, offibus eius cum ornatu sacrilegè dispersis. Hinc, datis velut licentiæ frænis, ceteris Monasterijs & suburbanis & primario ^{Mariani motus Monasterium flammis deletum.} adhibite manus; expulsis incolis prædaque abactâ, reliquiis, & quidquid vsquam sacrum, proculcatis, iuxta noui-Montis Monasterium sub vexillatione crebrâ & sonitu tympanorum habiti delectus.

Inter hæc feriâ sextâ Paschæ coniurati Fuldæ, dant litteras ad Ioannem Principem. Motus hos ciuiles & tumultum certò crederet ipsius causâ non sumi; se verò potius quotquot ^{Rusticorum urbana dissimulatio Abbatem exortum.} istic in armis essent, laudi nominis eius & Reip. bono coire, paratosque vel capitis & fortunarum periculo, tempestatem exortam sedare. Itaq. id vnum omnes perquam submissè rogare, vt die craftino ipsemet adsit ad horâ octauam, nec alibi quàm in ciuicâ domo, nec pluribus quàm decem comitatus equis.

equis. Eâ namque se erga ipsum spe & fiduciâ esse, vt quæ Reip. causâ cum suo Principe constitutum sit agere, hæc nimirum existiment fore, vt ex animi sententiâ gerantur, & ipso auspice, vnâ feliciter eueniant. Additi litteris oratores de securo Principis aduentu, & fide publicâ gentium præstandâ; qui hoc ardentius cunctantem etiam impellebant, quòd agi dicerent salutem innocentium, & multorum ciuium bonorum fortunas, qui à rebellium studiis consilia sua seiunxissent, cessuri vtique improborum sceleri & amentia, si eorum causam ipse neglexisset.

Ioannes incauè se multitudi- ni factiosa credit.

Iam Sabbati altera lux aderat; & simul in conspectu suorum erat Ioannes: verùm fluxa rebellium fides tum retrò abierat. quippe ingredienti clausis à tergo portis, actutum potestas & animi libertas erepta. Venienti in Senatum rebelles XII. articulos offerunt, de iis sententiam rogant, & sine morâ responsum, velit nolit, *non vel ita, ex Euangelij normâ*, pronuntiare iubent. Hic serò Ioannes, notos interpellans, cum negarent vllam eo loco fore tergiuersandi vel secedendi copiam, *metu superatus*, vt ipse de se loquitur, *qui in virum fortem caderet*, sceleratorum furori concessit ad tempus: atque in proposita capita, hac lege assensionem contulit, si solida ea, & à religione Christianâ constitisset haud fore aliena. Verùm hæc cuiuimodi Ioannis dissimulatio viam improbitati non interclusit; nedum præsentis malo remedium, quod sperabatur, attulit.

Hersfeldensium motus.

Quibus se Buchonij implicant.

Vicinia Hersfeldensis itidem tum malè pacata erat, concurrentibus ad arma eius agri rusticis cum ciue permittis. Horum studia factioque Buchoniis confinio loci causæque iuxtâ benigna & grata; vnde consiliis & armis in commune collatis, vbi signum ab his Buchonij acceperere, ruente simul incolâ Fuldensi ad opitulandum & vim proferendam, Hersfeldiam properant. Recepti mœnibus egere innoxij, nullo dato damno in præsens memorabili. Excitus intereâ huius coitionis famâ, Philippus Hassiæ Landtgravius appropinquabat; cui Hersfeldiæ tutela iam pridem cesserat. Is in expeditionem hanc manum pedibus & equo non exiguam coëgerat; suorum haud magis motus veritus, qui apud Rhenum sese

osten-

Breweri
Antiquitat
Fuldenses

STV

9

ostendebant, quàm aliorum, quos à tergo relinqueret. Ab Hersfeldiensibus itaque fit belli initium. At verò certior antè factus Landtgravius, Ioanni Antistiti à suorum rebellione non leues obiici difficultates, versarique eum in medio tumultuantium æstu, Legatos mittit, qui ad componendū turbida operam profiteantur, reconciliandisque mutuò partibus promittant tranquillitatem. At Ioannes, vt putabat, tempestate iam in parte defunctus, cū longiùs quoque prouectus esset, quàm vt externa consilia seditiosi suis admisceri paterentur, suspecto Landtgrauio modestè in præsentia negandum putauit, quem ancipitia & acriora moliri paratæ copix satis arguebant. Et sanè Buchonij ad famam aduentus ipsius, Hersfeldiâ relicta, metu spontè dilapsi fuerant. Quare, cū datis in vincula Consulibus, & fontibus pro merito plexis, nihil istic esset ad bellum reliqui, arma in Buchoniam conuertit, quos, ceu laceffitus, vlcisci decreuerat. Fructus hinc expeditionis vberior ostendebatur; & facilis ante oculos victoria, nimirum de imbellibus, metu iam propè exanimatis, & nil fortiter ausuris: qui, vbi secundis castris, nam prima Ratisdorphij metatus erat, audiunt Landtgrauium ultorem in se venire, vltro confestim misère deprecaturum iras. Sed arma ponere, se suaque dedere iussi, mitiora scilicet opperiri & tentare malebant. Ergo ad Ioannem Principem iam supplices demum confugiunt, quem implacabiles antè non sustinebant. Nec ipse dubitauit, sequestri ritu auctoritatem interponere suam, subiectorum Ecclesiæq; suæ detrimenta iuxta æstimans. Quare, obside relicto Poppone fratre, obuiam proficiscitur armato Philippo, sanguine, fœdere, clientelâ, multis aliàs nominibus obnoxio. Occursus amborum patenti campo, propè ab oppido Hunfeldiâ. Salute datâ redditaque, sermonis initium ab expostulatione: & palàm Ioannes ceu conficius & laudator etiam tumultus rusticorū, à Landtgrauio arguebatur. At excusantis in morem multa præfatus Antistes, forti demum oratione animoque, facti inuidiam & suspicionem amoliri; inde, cuius gratiâ venerat, maiorem in modum obtestari, vt omisâ vi, & posthabitis armis, æquitati & clementiæ dare locum, & amicè transigi reorum causam vellet;

Philippi Hassie Landtgrauij in Buchoniam expeditio.

Euldensis factionis inclamatio.

Ioannes Abbas frustra Landtgrauium auertere conatur.

posse enim quancumque delicti culpam siue iniuriam, estimatione & bonorum arbitrato, obrui diluique. Iam emollitus propè Landtgrauij animus inclinabat, sermoque iniectus de duodecim millium aureorum lytro, & arbiter honorarius simul dabatur Philippus Comes Solmensis Myntzebergi dynasta; cùm subito Landtgravius irritamento belli recalescens, auidusque, vt sunt cupidorum mores, carpendi vicina, pacis consilia abrumpit, vnaque se* capita seditiosorum & fortunas petitum ire, denuntiat. Ioannes certum hoc omen accipiens, Fuldenses iisque coniuratos haud fore inultos, è vestigio nuntiat, abiectis armis portas venienti Landtgrauio patefaciant, supplices sese dedant, omnia faciant, quò Principis irati animum mitigent ac leniant.

*Hofilia
aditus P.L.
* Leib vndt
gur. i. quo
vitam bo
naq, Fuld.
petit.*

*Hunfeldia
deditur.*

Interea loci Hunfeldia oppidum infirmum deditione capitur, & Landtgrauij Strategus, tormentorum metu Monte Mariano deiectis rusticis, multisque ex iis fugatis & caesis obuiis, multitudinem reliquam in oppidum fossasque meternium & arcis fugere compellit; quare Philippus Fuldam ingressus, trepidam hanc oppidanorum & agrestium manum, ceu gregem, ad spectu disiciens, de fontibus supplicia sumit; acrius arma & leges exerciturus, ni Ioannes & ipsa cum nobilitate Congregatio grauiore iras auertissent. Verùm, vbi cuncta iam armis & arbitrio vindicis cessissent, seriem vltionis, ordine præpostero, non tantum à reis, sed à Ioanne Coadiutore, Capitulo & nobilitate, qui vltima quæque à rusticis perpeffi, ordiri placuit. Quippe Landtgravius expeditionis bellicæ, quantum diurno itinere perficeret ratione subductâ, sumptum exigere; spoliolum redempturam æstimare, licitari quoque supellectilem templorum rusticis excussam; denique beneficij specie & meritorum, quæ vel reclamantibus insinuata, ob conseruatam scilicet Ecclesiam, præmia deposcere. Et procliue erat à perculsis, & omnia grauiora metuentibus, armatum impetrare quæ vellet. Ioanni igitur, postquam aditus in oppidum petenti datus, mox tum ipsi, tum aliis, qui ex Congregatione & nobilitate aderant, leges oblatae, vt lenissimè dicam, parum decoræ; quibus imperatum, vt sectione oppidi Fuldæ, sumptum & onera belli redimerent, ad xv. milium

*Conditio-
nes tamquã
victis præ-
scripta.*

Brower
Antiquitat
Fuldenses.

STV

9

lium aureorum æstimationem oppidi parte dimidiâ reuocata, quæ cum fructu & iure prætorio Landtgrauio pignus daretur, donec ea pecuniæ fors exsoluta fuisset. Adhæc lytron spoliolum quatuor millibus florenorum æstimaretur; vt ita pignus ad vndeuginti millium summam excreceret. Id quoque auctarium fortis, Salmonasteriense territorium cum arce Stoltzebergiâ dudum oppignoratam, fas fore Landtgrauio sibi habere, suo commodo redimere; denique clausula seruilis, vt Ioannes suæ ditionis obsequia, vires, auxilia subditorum clientium, pro se posterisque, Philippo Hassiæ Landtgrauio & posteris eius perpetuûm addiceret, dempto Cæsare, militaturus in quemuis: ipse, & Ecclesia, vicissim ab ipso posterisque tutelam, arma, auxilia, in quemuis, excepto Cæsare, exspectaret. Leges hæ, pactionis formula, Ioannis nomine & quorundam ex Cōgregatione tumultuario consensu, actore plurimûm Philippo Solmensi Comite, feriâ sextâ post Dominicam Misericordiarum perscriptæ: sed Capituli sigillo non obsignatæ.

*Pactio cum
Landtgrauio iniita.*

Erectior hîc ordo equestris, tam libertatis & honoris amans, quàm seruitutis impatiens, animo stetit; qui, vt sacramenta, quod flagitabatur, mutare noluit, ita Congregationi auctor fuit, quo ne in pactionis eiusmodi genus sigillum vquam accommodaret. Abbas Hartmannus etiam, epistolâ Moguntiaco submissâ, grauiter officij Congregationem & Decanum admonuit, se Cæsari conquesturu denuntians, si tantâ cum regaliû & veteris iuris iacturâ, Ecclesiam & principatum, hac iniquæ pactionis inuidiâ onerare pergerent. Dum igitur Ordines importunû hoc iugum pro virili excutere adlaborant, & Philippus Landtgravius Ioannem Hennebergium, ceu fidei & sponsonis manifestum, ad satisfaciendum vrget; grauium hinc offensionû offusa nebula, quæ publicis querimoniis & chartis dentatis, inde à Landtgrauio præscriptione, hinc apologetico, quo acta sua Hennebergius propugnat, in apertum prolata, typisq; diuulgatæ sunt. Nos breuitatis compendio necessitati tantûm inseruiuimus, seruitutis discrimen indicasse contenti; quamquam Ioannis apologiam, vt posteriorem, in hoc Chronico sequi haud pœnituit.

*Hartmanni
Abbatis
commonitio
pro libertate
Ecclesiæ.*

*Fulda se-
ditioni sub-
iur.*

Landtgravius posthæc sacramentum ciuibus nouum apud se dicere iussis, & oppidi dimidij pignore occupato, multam grauis æris vniuersè subditis indixit; & hinc, pecoris metalliq; ac æris Campani haud mediocri exportatâ prædâ, ciuitate excessit. Vna sequebatur abeuntem cura, vt pactorum tabulæ Capituli demum integro consensu laudarentur, in quo, vbi falli spes suas, & varias intelligit ad frustrandum misceri ambages, iudicis in suâ causâ sumere personam, quàm alienum iudicium expectare, maluit.

Alsfeldia.

*Abf-
wald.*

*Phil. Land-
grau. pa-
tionem vr-
ge.*

Anno MDXXVI. Philippus Alsfeldiæ degebat. Oppidum id in Hassiâ frequens, origine Fuldanum, & religione vetustum, ad ingressum saltus Abbatialis iuxta Schwalmam riuum, beneficiario iure subiunctum Hassis. Huc Philippus copias cogebat, quas infestas iterum in Buchoniam immitteret. Ioannes Princeps pactionis initæ solus haud compos, promissorum tamen fidem solus debere visus; ita litteris, nuntiis, minis premebatur, vt exsolueret. Sed, cum æquitate fretus, iudicis omnino nullius tribunal recusat, nullâ defensione efficere potuit, vt ab iis inuidia discederet, ad quos nunquam culpa accessisset. Quare post Conuersi Apostoli Pauli memoriam feriâ v. epistola mittitur Alsfeldiâ à Philippo Landtgrauio Ioanni Coadiutori, Decano & Capitulo Fuldensi in hanc sententiam scripta: Quandoquidem fœdera ab ipsis negligi satis perspiceret, neque ea præstari, quæ ob merita sua, & honesti respectu, iustè ab iis expectasset, æquum esse, vt quæ non aliter quàm vi pactionis nuper eis condonasset, hæc, pactione non seruata, repetitum veniat. Ita sibi nunc

*Verba Phi-
lipi Land-
grauij;
Den nit
haltenden
nit halten.
Non seruã
tibus non
seruare.*

*Th. Land-
itorum oc-
cupat om-
nia.
* Burg-
frid.*

constitutum, pacta conuenta non seruantibus, nec fidem se seruare. Simul hæc nuntiata, & simul belli vis in foribus. Oppidum Hunfeldia primùm, inde arx & ciuitas Fulda præfidiis occupata. Ciues vtrobique antiqui * fœderis conditione socij, iam in hereditariam subiectionem sacramentis deiecti, vectigalia eorum, totiusque Centæ, fisco adscripta, quantum libuit in capita tributi vel lytri nomine impositum. Hoc loco Fuldensis res erat, cum Wilhelmus Hennebergi Comes, & filius Ioannes Coadiutor, questu, miseratione, æqui iustique obtentu, id apud Imperij proceres, ipsumque Ferdinandum

abns.l

c x x

Archi-

Broweri
Antiquitat
Fuldenses.

STV

9

Archiducem, Cæsaris tum absentis vicarium, effecerunt, vt Transactio-
ne per Imp.
proceres controuersia cognoscenda, dirimenda, iudices æquos daret. Ph. Landt.
placatur, &
occupata
dimittit. Lectus inter primos Ericus Brunswigæ & Lunæburgi Dux, vicinus & vtrique parti beneuolus, cui adlecti collegæ Philippus Marchio Badensis, Bernardus Tridentinus Episcopus, Casimirus Marchio Brandeburgicus, qui partes item interponerent suas. Concessum vtrumque in amicitiam, si hæc iudicata fecissent; nempe Philippo Landtgrauio Ioannes, Ordinesque Buchoniæ, duodeuiginti florenorum millia expensa tulissent, eique annum fructum permisissent captæ regionis, & quidquid bellici instrumenti ac prædæ iam antè exportasset. Vicissim Ecclesiæ Fuldensi Landtgravius oppida, iura, cum litteris & rationum tabulis, conditione quâ optimâ restituisset, gratiamque fecisset in ita pactionis; quam chi-rographis redditus placuit penitus aboleri, obliuione decretâ iniuriarum, & cautione damni, quod partium asseclis immineret. Quæ quidem ita Spiræ primùm in Comitibus maturè constituta transacta, inde Allendorffij in Thuringiæ finibus, apud Werram amnem per scripta signataque sunt, pridie SS. Apostolorum Simonis & Iudæ. Atque ad hunc modum Philippus Landtgravius ditione cedens, Hennebergio ad S. Martini ferias locum dedit; & Ecclesiæ hæc à periculosa tempestatis iactatione aliquantisper respirauit.

Annus idem insigni conuersæ religionis orbe notabilis, Hassia hæ-
resim am-
plectitur. quando nouo in Hassiam, finitimaque hæc loca, euangelio illato, Philippus Landtgravius, auitæ maiorum fidei palam nuntium remisit. Quippe conuentu Homburgi indicto, Cleri & monasteriorum Primores euocauit, iisque per Franciscum Lambertum Auenionensem apostatam, xxxii. noui dogmatis propositiones discutendas obtulit. Celebre Chronicon recens editum in Hassorum manibus est: in quo ad Caroli Martelli ætatem scribitur, *Bonifacius monachus Româ missus à Gregorio Secundo, Euangelium annuntiasse gentilibus Thuringiæ & Hassiæ populis.* Quibus, sanè conuenienter, hæreticus auctor ad annum MDXXVI. addit: *Articulis à Philippo propositis, & in disputationem adductis, Hassos, compertâ doctrinæ eius luce, & aliorum erroribus, se primùm tunc ab Ecclesiâ Romanâ*

sciunxiffe, id est ab Euangelio, quod Gregorij Pontificis nutu sanctus Bonifacius eorum maioribus prædicarat; quoque germanè Christianos, absque Lutheri vel Caluini doctrinâ, fecerat.

Fulda Monastice vergit in prius.

Habitus & vestis monastica odiosa fit. Ex MS. ipsius Hennebergij & Capitularium.

Annus MDXXIX. illuxit, cum extremum propè discrimen antiqui status Fuldense Monasterium adiit. Iam moti sedibus suis plerique Cœnobitæ, palantes vagiq; Lutheri deliria delirabant; & ipsius quoque mores scite exprimebant. Odium & execratio habitus vitæque Monasticæ tanta apud summos, infimos; ut qui Fuldæ adhuc restiterant, hominum adspæctus & congressus non sustinerent. Buchoniæ quanta maxima pars, maiorum sobrios castosque mores habebat irrisui. Itaque vicinorum dynastarum magno applausu, ubi audaciâ contemptuque libero mali bonis insultant, fatiscens Monasterij pondus inclinare cœpit. Nulli, qui alleuarent; qui lassatum impellerent, passim plurimi. Vnicum tunc remedium, Ioannes administrator ceterique Capituli præfides reperisse sibi visi; ut scilicet Cæsaris & Pontificis auctoritate, ex Abbatia fieret Episcopatus; atque hoc tolerabiliore conditione, prolapsa religio conualesceret, pubesque nobilis facilius in hoc institutum concederet. Actum hac de re cum Carolo V. hoc eodem anno per litteras, quibus ea, quæ diximus mala, exaggerantur. Et licet impetratum nihil, mores tamen prisca desperti plurimum, & à maiorum normâ longius discessum est. Extant & Alberti Archiepiscopi Moguntini Cardinalis litteræ, quibus & Ioanni, ut de iure suo concederet, & Episcopatum Fuldæ consurgere pateretur, postulanti responderet, id sine maximi collegij sui suffragiis annuere non posse. A quo, si impetraret, quod difficile quidem non foret, tunc & concessurum ipsum, eâ tamen conditione, ut & Suffraganeus Metropoli Moguntinæ Fuldensis subesset; & ex Sanctorum corporibus vnum quodlibet à se nominandum, extra S. Bonifacij reliquias, sibi donum transmitteret.

Episcopatus pro Abbatia sollicitatus. S. A. auctoritate non excludit.

Anno MDXXX. Fuldæ quæstio habita in violatæ fidei reos; multi que de sectâ Rebaptizatorum gladio cæsi.

Hamelburgensium ab orthodoxâ fide defectio.

Anno MDXL. Hamelburgensis oppidi ciues, cum à vigesimo quarto huius sæculi anno per rusticanam factionem

NOUO-

Broweri
Antiquitas
Fuldenses.

STV

9

nouorum dogmatum scabie infecti, pessimè Catholicos sacerdotes haberent, Wirzburgensis Ecclesie primarius Clerus, penes quem ius patronatus, eorum in presentia saluti consuleret supersedit. Et comminatus dira fuerat Wilhelmus Princeps Ioannis Abbatis pater, si nouis rebus insisterent; & Ioannes Abbas opitulari periclitantibus, in primis optabat, & vrgendi diocesanos finem non faciebat: verum, vt turbarum & audaciae ea secunda erant tempora, accurrebant certatim vndique hiantes in praedam lupi. Et primus hic ex Hassia repertus est Ioannes Spangebergius, qui pestiferae doctrinae venenum, luce palam, in hoc ouile spargeret.

*Ioannes
Spangeberg.*

*Deficit
1541.*

ANNO MDXLI. Ioannes Hennebergius, ditione ab agrestium procella feliciter tranquilleque gubernata laudatus, aetatis XXXVIII. ante diem, & huic Ecclesiae nimis forte maturè, mortalitatem expleuit x. Maij. Conditus in aedis primariae porticu ad S. Bonifacij cryptam.

At in Ioannis occasu, animaduerto, generosi sanguinis, & longinquae serae virtutis & religionis supra mortalium inuidiam euectae stirpis Hennebergiorum orbem conuersum. Nam quae Caroli Magni aetate efflorescere in Henrico & Poppone filio coeperat; & in Bertholdo X. ob rerum gestarum magnitudinem anno MCCCX. se Principatus fastigio sustulerat, haec in Georgio Ernesto Ioannis nostri fratre, ad solstitium auitae gloriae peruenit: cum hic anno MDXLIV. nouae religionis specie captus, Wilhelmum patrem diu licet renitentem anno denique MDXLVII. Smalkaldici belli velut incusso ariete, suam in sententiam pertraxit: & alteram etiam vxore domum deductam, prolem non suscepit; cuius spem abundè tamen, Wilhelmus pater, septem maribus procreatis, aluerat.

Hennebergica stirpis occasus.

*An. 780. & 800.
Bertholdus primus Princeps Henneberg & Vasall. Fulda.*

Wilhelmus VIII. & Georg. Ernest. F. qui obiit 1583. religionem mutans.

*Caepit
1541.
Praef. 9.*

LXII. PHILIPPVS SCHENCK à Schweinsbergh, nuper Decanus, inde Praepositus S. Ioannis Monti, & ob Iuris prudentiam peritiamque rerum Ioanni à consiliis; facundiam publicoque Academiarum Maguntinae & Agrippinensis iudicio, pereruditi viri palmam adeptus, XII. Maij electus est.

Senatus ciuitatisque Fuldenfis inter initia honorem illi gratulatur.

Fulda Lutherizat.

tulatus, *Euangelium seu verbum Dei purum putum sibi petijt annuntiarī, Eucharistiam sub vtraque specie præberi, iura libertatemque pristinam conseruari.* Responsum tulit, Cæsarem religionis causâ Ratisbonam cogitare cum aliis Imperij proceribus; ibi quod in rem hanc constitutum sanctumque fuisset,

Senatus integer & Catholicus videri vult.

eius Principem rationem habiturum. Tum ibi mox Senatus, inuidiam nouæ religionis deprecari; id enim, quod postulasset, populi causâ postulatum, qui sedari aliter in præsentia non posset; se interim in eius imperio & obsequio futurum.

Caroli Cæsaris Admonitio salubris de heresiglicite.

XXVII. Iulij Carolus inuicti nominis Imperator litteras ad Philippum dedit, quibus comperisse se nuntiat, quo tempore Abbas variis ipse locis inauguratus, sollicitatum à subditis, ut concionatores & sacramenta daret ex præscripto Lutherianæ sectæ; idque adeo alicubi iam contra suum decretum fieri, ex

Caroli iudicium de concionibus Predicantium.

voto sollicitantium. Cùm itaque conciones eiusmodi satis notum sit esse tantum auribus mulcendis imperitæ multitudinis, quæ nouis inde rebus inflata, tumultus & odia gignat, quæ in certissimam redundant Reip. Christianæ perniciem: iccirco pro potestate monere se iubereque, ne committat, ut eiusmodi pestiferæ conciones ac noua dogmata in Fuldensem Ecclesiam importentur. Quin optare velleque se, ut quibus in locis ea exorta mala, inde continuo aboleantur, idoneaque consilia & rationes exquirantur, quibus in officio & tranquillitate, partes quoque saniores contineri queant.

Philipp. ad Concil. Trident. inuocatur.

Anno MDXLII. misso ex conuëtu Noribergensi diplomate, Philippus à Paulo III. ad Concilium œcumenicum Tridentinum inuitatus est. quod licet ob Principum discordiam, & Cæsaris externa bella, tunc non procederet, Philippus tamen, & senectâ morbisque fractior, & discrimine multiplici parum tutus, vacationem eius suscipiendi itineris petiit, & Ioanni Constantiensi, Mauritio Eistatensi, Iulio Neumburgensi, & Friderico Viennensi, grauissimis & doctis Episcopis, plenissimam suo nomine suffragationem permisit, ad omnia, quæ Synodus religiose sancteque decerneret. Eodem anno Philippus Abbas Scyllæos inter scopulos, in magno Circæorum canum vndique circumlatrantium fremitu, minacibus & importunis peruicacium postulatis, denique huc loci

Broweri
Antiquitas
Fuldenses.

STV

9

loci compulsus est, vt in sæuientis pestilentiaë rabie, nonnulla subditis etiam Fuldaë concederet, nouitatis iam tum pruriginis captis, quibus ceu fenestrâ patefactâ, tortuosus errorum coluber sensim in animos eorum obreperet. Fuldaë tunc priuatis consiliis operam Philippo nauabat Georgius Wicelius, præduri sensus homo, in concordia Ecclesiæ hinc conciliandâ cum sectis, vbi numquam partes coalescerent. Et virgulam ipse Censor, domi, foris regebat, miro se zelo rebus implicâs, quas numquam expediret. Huius itaque consilio Philippus necdum auctoratus, Constitutionem ecclesiasticam de religionis & Sacramentorû vsu sanctiore factam, primò ad Albertum Cardinalem Archiepiscopum Moguntinum recognoscendam misit, & simul opem ab illo, afflictis Ecclesiæ suæ rebus, & idoneos concionatores obnixè petiit. Extat epistola in archiuis, feriâ tertiâ post Dominicam Quasi modò scripta. Ceterùm, dum Moguntiaë in arduâ re nihil expeditur, & sæuiente lue, vehementer Philippum populi voces accendunt, & defectionem molientis, & sine viatico passim peccidum ritu occumbentis, conuocato vtriusque ordinis primorum concilio, ob Turcici belli subsidia, simul decretum de religione in medio proposuit, & de communi suorum voluntate, nullo tamen appresso sigillo, Constitutionem vndecim capitibus diuisam euulgauit. Verùm emanante rei famâ, cum inopinata laxiorque religio sermonem daret hominibus, publico scripto XXI. Augusti, in arce Bibersteiniâ, causas Philippus exposuit sui decreti; & inter tot nobilium Ecclesiarum & Episcopatum ruinâs, *inhiantem in omnem occasionem viciniâ*, præcipite in res nouas iam tum populo, extremis periculis & temporibus hoc datum ostendit. Iam etiam Georgij Wicelij super hac laxitate verba proferam, ex commentariolo scripto, cui titulus, *Quas ob causas Reuerendissimus & Illustrissimus Antistes & Princeps Fuldensis reformationem hanc Christianam suâ in ditione obseruandam euulgarit*. Præcipuum est, quod summâ contentione subditi expetierunt; nimirum *Communicatio calicis. Tamen si hoc ipsum ita (Philippus) temperauit, vt pristinum sumptionis vsum euacuatum nolit, rectè consultum cupiens conscientiaë vniuscuiusque hominis.* Alterum est, quod con-

*Hæresis
offiū aperitur
Fuldensibus.*

*Wicelij
non bona
consilia.*

*Alberti
Cardinalis
opera frustra
implorata.*

*Philippi
Abatis
perplexus
animus.*

*Wicelij
laxitas.*

cessit expetentibus; nempe, *vt Exorcismi ac preces baptismales, notâ vulgo linguâ pronuntiarentur, nec interim quidquam de receptis circa Baptisma ceremoniis prætermitteretur.* Denique totum hoc, quod permittere cogitur, iustæ definitioni Concilij subiicit, *instituto haud grauatim cessurus, si legitimè conuinci possit, quòd vel Sacrarum litterarû fidem, vel veterum Decretorum auctoritatem soluerit.* ita Wicelius ibi: sed cautiùs in Germanico scripto Philippus, *saluâ per omnia Concilij futuri auctoritate.* Ceterum, obrogatum à non nemine huic decreto, & robore caruisse suo, in annali priuatim deplorat Wicelius: *Eodem, inquit, anno rogatione Principis de integro operam ecclesiasticâ Catorthosi dedi; sed per armatas Landtgrauij Hassiæ preces, res aliò cecidit.*

* reforma-
tioni

Spira Co-
mitia.

Wicelij flo-
rens tum
existima-
tio.

Alberti
Cardinalis
de Wicelij
libro iudi-
cium.

Opera pie-
tatis in Co-
mitiis.
Casar la-
uat paupe-
rum pedes.

Anno MDXLIV. Comitii Spiræ Philippus Abbas interfuit, multorum procerum, Episcoporum, Regis & Imperatoris præsentia claris. Adiit & hæc Comitia, Principum accersitu Georgius Wicelius, miratum Palatinorum, tum præstantium Antistitum & Legatorum ambitione ad epulares ac eruditias alias dissertationes de religione passim expetitus. Quâ de re locuples ipse sibi diarium descripsit, in quo ad Dominicam Iudica, meminit, Ottonis Augustani immortalis virtute Cardinalis studio gratiaque, librum Imperatori se obtulisse inscriptum, *QUERELA ECCLESIAE.* Quem cum Albertus Cardinalis Moguntinus tum ibi legisset, & occultis machinis Catholicæ fidei, & tribunalis Cæsarei sanctorum, iis in Comitii maiorem in modum oppugnari haud nescius esset, ad Wicelium ille, *Vereri se aiebat, ne parum eâ querelâ suâ proficeret; Diuinum numen proinde exorandum, vt spiritum re-ctum innouet in Christianorum visceribus.* Meminit & ad hebdomadis sacratoris quintam feriam, vidisse se deuotione Hispanorum frequentissimorum calentia templa; mirandam gentis religionem; vltroneas verberationes; Cæsarem lauante[m] pedes XII. pauperum, edentibus ministrantem, dotantem veste, pecuniâ. Porro in annali suo sic loquitur: *Iusserant proceres nonnulli, vt Spiram denuò ad conuentum Imperatorium proficisceretur. Illic tres amplius menses commorans, testimonium Catholicae veritati perhibui, inuidia victor, Ecclesiæ zelotes, vim patiens, vsquequò Domine?*

Anno

Broweri
Antiquitat
Fuldenses.

STV

9

Anno MDXLVI. bello sociali Schmalkaldico contra Cæsarem Carolum redintegrato, cùm Ioannes Fridericus Saxonicus Elector ab Ingolstadiensi expeditione, re parum prospere gestâ, domum repetit, vnde iugulino Decembris Fuldam ingressus, Buchoniam exercitu quater millium equitum, peditem viginti duorum millium, insedit; & quadridui morâ, magnis pecorum ac fortunarum aliarum damnis provinciam afflixit. Philippum Abbatem & Ordines patriæ, exanimito licet ærario, mutuum, ceu lytron spolijs triginta millia florenorum, annumerare continuo iussit. Incolas Lutheri euangelio cum primis fauentes, parum Christianè iniuriis exercuit. Et resera tamen præterita vexillis illa Lutheri solennis: *Verbum Domini manet in æternum*. Wicelius in annali; *Fusus (Ingolstadij) coniuratis, dum alius aliò sese confert, Saxo recollectis perditorum hominum reliquit, è Suevia finibus in Thuringiam hiberno tempore properat, plusquam præclara facinora designaturus. Quâ profectio, Fuldam immeritò oppressit, & hostiliter expilauit, iuxta euangelium suum*. Inde narrat, Wirceburgum se profugum, vim hostium effugisse: domumque per absentiam omni annonâ despoliatam: *Quod vnum poterant, inquit, ad offendendum absentem, vexilla sua, Verbo Domini manente in æternum gloriosè picturata, per fenestras hypocausi triumphaliter ostentant, quasi verbo Domini offenderer, & non potius abusu eius, ac barbarie, à verbo Domini longè seiunctissimâ*. Expertatis hinc copiis, lixarum haud exigua manus cum agrorum turbâ Fuldæ restitit; fama que erat, Saxonem militi ciuitatem permisisse diripiendam. Quare, tumultuariâ incolarum manu coactâ, & ciuibus armatis, pridie Natalis Domini inutilis illa turba armorum terrore submota. atque ita Natalem omnem lætitiâ ac religionem, templis occlusis, & silentibus sacris, Mars & furor bellicus occupauit. Verùm neque sic obduci potuit recentis vulneris cicatrix. Nam fœdo contagio ex crebris militum funeribus oborto, ciuium lectissimum quemque ea lues abstulit è medio.

Anno MDXLVII. Schmalkaldico bello finis impositus, victis à Cæsare captisque præcipuis coniurationis principibus, Ioanne Saxone, & Philippo Hassiæ. Reperio in Wicelij

A Schmalkald. bello

I. F. Saxo Fuldensis Ecclesiam opplet insolite milite.

Philippum Abbatem affligit.

Nec parit Euangelicis.

Wicelius metu Protestantium fugit.

schedis breuiculam collationem Schmalkaldici cum rusticorum bello, dignam memoriâ posteritatis.

*Collatio
Rusticani
& Schmalkaldici belli.*

1. Rustici acceptâ famâ euangelij, putabant sic se rem habere; & ideò tale euangelium postulabant per seditionem. Schmalkaldici non putant, sed asseuerant, esse id Euangelium; & ideò insaniunt contra veri Euangelij Confessores.

2. Rustici onerati variè, putabant se exonerandos, adueniente scilicet libertate Christianâ; ideò arreptis fustibus & veribus, rogabant onera minui. Schmalkaldici non onerati, sed onerantes, præsumpserunt dominationem sibi congruere, occasione euangelij sui; & ideò sumptis armis, bombardis, &c. exiere subiecturi dominio, quidquid à suâ factione alienum esset.

*Euangelij
quæstus &
magnum
uictigal.*

3. Rustici inermes & imbelles grassabantur per Monasteria & ædes nobilium quorundam, vorantes, potantes, rapièntes, & vno impetu destruentes: at Schmalkaldici armati, minarumque pleni, non Monasteria tantùm, vel domos nobilium, verùm Episcopatus totos expugnarunt, diripuerunt, & possederunt, non belluando potandoque vastantes, sed claues, thesauros, donationum tabulas, per vim adimèntes, prædia & census in emolumentum suæ factionis perpetuùm alienantes.

*In Casarè
Christiana
& euangeli-
ca mode-
stia.
Feinds-
brieff vnd
Trotzbrief.
i. hostilita-
tis & in-
sultationis.*

4. Rustici non afflixerunt Principes sæculares, multò minus Regem aut Cæsarem ipsum. Schmalkaldici, violenter eiecerunt Principibus sæcularibus, Comitibus & Magnatibus, bona ipsorum pro suis tenent atque vsurpant. Arma tulerunt in Cæsarem, perinde ac contra Turcam; atque duplici scripto, eum publicè hostem patriæ declararunt.

*Da bleibs
dismal.
i. Hic ma-
neat in præ-
sentiâ.*

5. Rustici, cum istiusmodi patrarunt, horrendis cladibus attriti sunt. bona eorum qui euaserant, confiscata. Schmalkaldici . . . hîc premit. In annali autè suo: Comititia inde Augusta haberi cœpta, quæ vniuersalem pacem polliceri videbantur. Accitus ego illuc, iter arripui, tresq; menses istic, dum de sarcinendâ Ecclesiæ concordia laboratur, consumpsi. Ceterùm in his Comititiis, formula religionis illa ciuilibus, imperij ordinibus præscripta receptaque, quam, donec Cõcilium œcumenicum, quod omnes ibi probabant, saniora præscriberet, tolerari intereâ, recipique posse, Principum consensus fuit. INTERIM appellarunt. quod

*Interim
formulare
religionis.*

Anno

Broweri
Antiquitas
Fuldenses.

STV

9

Anno MDXLVIII. Philippus Fuldæ, Hamelburgi, aliisque suæ ditionis locis promulgandum curauit. Porrò, quia hoc religionis summarium Catholicis quàm Lutheranis fauere manifestius erat, certatim vndique à Misniis, Saxonibus & Hassis reiici, & aculeatis liuidisque chartis oppugnari cœpit. cuius generis in Wicelianâ bibliothecâ non pauca repertæ. Vnum affine nobis scriptum, Hassiæ Superattendentium & quadraginta circiter Prædicantium; quo rationes exponunt, cur Philippi Principis sui mandato, in INTERIM completendo, parere nequeant. Exordio: *Christi fidem non esse deserendam, ne, si vel Angelus aliud de celo nuntiet.* Epilogo: *Si constanter INTERIM repudient forniculi, habituros se scire, & homines & demones aduersarios: homines mori, demones inferno damnatos teneri.* Sic illi cum Philippo tunc calamitoso Principe, quem in suæ dignitatis vitæ ac principatus discrimen, inquieti nuper, impulerant. xx. Octobris Philippus Abbas, eximio studio flagrans disciplinæ veteris in ordine Monastico seruandæ ac restituendæ, dum Concilij œcumenici negotium fit tardius, saluberrimas leges Monasteriis omnibus sibi subiectis dedit, & promulgauit; quibus tantisper omnia iam in præceptis reuentia susteret, vsque Concilij sapientia fortius aliquod remedium subiiceret, cuius auctoritatem in omnibus amplexurum se, numquam ambiguus egit.

Desit
1550. Anno Domini MDL. xv. Ianuarij humanis exiit, decennali ferè munere, vt in turbido bellorum errorumque fluctibus Reip. statu tranquillè & magno subditorum desiderio perfunctus; maiorum conditoriis & ipse funeratus.

Cæpit
1550.
Pref. 7. LXIII. WOLFGANGVS THEODORICVS ab Eufsigkeim xxviii. Ianuarij Philippo successor electus. Ingenio & memoriâ aiunt vsque ad miraculum excelluisse, à primâ ætate in monasticæ vitæ disciplinâ detritum. Historiæ vtriusque, sacræ, profanæ, & peregrinationum vsu, probitatis & iustitiæ laudibus ornat eum Centuriæ scriptor.

Anno etiam hoc eodem sacerdotum suorum iniurias ac contemptum ab se haud negligi Deus liberator insigni miraculo ostendit. Herbsteinium oppidum est in montanis Bu-

*Herbsteinij
Sacerdos à
prædonum
iniuriis mi-
vè vindica-
tus.*

*Prædonum
ars vitiata.*

*Catena de-
fluunt mi-
raculoſe.*

choniæ, duodeviginti passuum millibus Fuldâ distans in Oc-
casum; peruigili id curâ Conrardi Launij in fide Catholicâ
perstitit ad annum vsque MDLXVIII. quo à spurco, arrogante
ac loripede apostatâ, sensim in prauiora detortum est, anti-
qui ritus vestigiis, Lutheri vanitate superfusâ. Huius in oppi-
di viciniâ prædo ferox agebat Ioannes Leiningius, facinori-
bus fama que noxæ iuxta notus. Hic sacerdotis Herbsteiniani
Luduici Reitzij pij viri fortunulas sat lautas specularus, infi-
dias struebat incauto; nactusque fortè fenificio rastellis ma-
turando exercentem, admissio equo concitus in hominem
fertur, vique abductum per socios equites deponit in propin-
quo nemore; humili veste contegit, velatque, quo dematur
liberior prospectus. Inde mentitus longinqua itinera, erran-
tem vario circuitu trahit per salebras & anfractus ingentis
filix. Sub noctem, sueto loco ficarij recepti, manicas & com-
pedes iniiciunt vincto, arcteque custodiunt per excubias.
Hinc minæ, tormenta, & acuum cultrorumque stimulis vul-
neratæ manus, quibus iudicatum facere, & perscribi iube-
bant pretium lytri. Dum itaque peruellitur infelix, & magno
simul mœrore pungitur, induxit animum, lytrum mille flo-
renorum postulantibus adscribere. Hæc scriptura portis op-
pidi Herbsteinij clam præfixa, iam propinquos aduertebat,
quo pretij summam ilicò conficerent, asserendo captiuo. At
captiuus eodem tempore animi mœrens, Deum poscere in
preces attentius, & aliquam præsentis ærumnæ flagitare me-
dicinam. Et ecce, paxillum cernit in stramine quo cubabat;
hoc leuiter tactæ catenæ, quibus adstricti pedes, vtrò non se-
cùs ac nix à sole defluxere. Quâ ille tam inopinatâ re, mox
tanto incipit exultare gaudio, vt numellarum, quibus illiga-
tæ manus, immemor, exitum quæreret. Et fenestræ eximendæ
facultas fuit, & fiducia fugæ, quam gloriens cum pullis cal-
cata fors gallina, nequidquam prodebat. Nam fauoris diuini
præsentior opitulatio, quindecim millium errore deuium in
Lichenrodium pagum Isenbergici tractus abduxit; & per-
quisitorum secutam quamlibet intentam curam fallere do-
cuit. Ergo Creinfeldianorum è vicino tractu, eo tempore pa-
triæ ciuibusque suis & propinquis redditus est, quo prædibus
iam

Broweri
Antiquitatis
Fuldenses.

STV

9

iam & pecuniâ paratis, amici ceu nexum adhuc redemptum ibant. Huius diuinæ beneficentiæ testem Luduicus sacerdos catenam cum duobus claustris S. Iacobo maiori consecrauit, Catena S. Iacobo consecrata. & in Herbsteinianâ æde, perenne monumentum suæ liberationis extare voluit.

Anno MDLI. Wolffgangus Abbas, ex formulâ religionis nuper præscriptâ, & licentiâ gliscentis iam olim hæresis omnia in deteriora prolabi cernens, lege dictâ Parochis, Curionibus, Ecclesiasticis sibi subiectis mandatum feriâ iv. post Dominicam Iudica proposuit, quo deploratâ quorundam subditorum peruicaciâ, qui religionis capitibus vsque ad Concilij œcumenici clausulam, auctoritate publicâ sancitis, cum Cæsaris iniuriâ palàm resisterent, in recens introductis & sub iudice controuersis adhuc dogmatis ac ritibus perseuerarent, Ecclesiasticis scilicet edixit, vt ad proximû Pascha celebrandum ita se suosque instruerent, quo sine dissidiis & tumultuosis concionibus, omnia vetera instituta accuratè profequantur cum cantu, lamentis, precibus, ieiuniis, palmarum cærimoniis, sacrificiis Latinis, vt mos antiquus habuit. Item cum lectione & concione Dominicæ Passionis, obseruatione feriarum Cœnæ & Parasceues, Confessione secretâ, & præparatione ad Communionem, sub vnâ vel vtraque specie, consecratione Fontis, oleo Chrismatis, Processionibus, cunctisque ritibus iis, quos piè salubriter & honorificè maiores frequentarunt: mandatum spernentibus graui propositâ pœnâ, & parochis exauetoracione sigillatim indictâ.

Anno MDLII. primo vere, Gallogermanicum bellum exarsit, id est Principum coniuratorum cum Francisco Galliarum Rege, aduersus Cæsarem & Imperium Romanum, ad pileum & libertatem vocantium. Belli duces Mauritius Saxonicus Elector, Albertus Marchio Brandeburgi, V Vilhelmus Hassiæ Philippi filius, aliique. Huius belli tempestas in Buchoniâ quoque incubuit. Quippe Martij XIX. Christophorus Comes Aldenburgius pars magna Gallicæ confœderationis, Fuldam magnis cum copiis ingressus est, quas huic bello conscriptas Mauritio supportabat. Quàm verò hospitaliter Fuldæ se gesserit, documento fuit VVolfgangus Prin-

ceps,

VVolfgangus fugientem religionem sistere studet.

Gallogermanicum bellum.

Comes Aldenburg. Fuldam operum.

ceps, quem conclauī cohibitum, & triplici custodiā in arce suā circumdatum, per centuriones & tribunos suos, tantū non captiuum attinuit. Mutuum an lytron talerorū decem millium annumerari Mauritio electori coëgit. Oppidum

*Luterbach
abducit.*

Luterbachium, Philippi Schenckij nuper industriā pignore diruto redhibitum Ecclesiæ, Riedeseliæ genti, curante Vol-

*Bellica tor-
menta diripit.*

berto stirpis capite, restitui compulit; quæque in arce Neu-

*Wicelium
ad necem
quirit.*

hosiā sola supererant cum instrumento tormenta bellica diripuit, & secum auexit. Georgius etiam Wicelius, ceu par-

tium Cæsarianarum, & Catholice veritatis propugnator, hoc tumultu ad necem conquisitus. Sed profugerat is maturè;

quod in vulgi sermonibus esset, ipsius tantū causā euersum iri patriam; incolumem autem hanc, ipso fugato, fore.

*Mauritia-
na factionis
violentiæ.*

Hæc à Mauritanis Fuldæ licet improbè gesta, honesto tamen libertatis & tranquillitatis publicæ consilio prætexeban-

tur; quando fœderatis propositum erat, omnes, qui contrà niterentur, aut opibus animisve segniùs adessent, pro hostibus

habere. Itaque rerum gerendarum ratio non disciplinā, non bellico adparatu, annonā, pecuniā fulciebatur, sed direptionis & rapinarum licentiā. Hinc sacratorum bona egentissimo

militi ductores tamquam prædam in antecessum dabant. Sic Aldenburgius pro duce suo, vt aiebat, mutuum flagitabat, id

est pecuniam, quantam poterat, maximam cogebat; sic oppidi Luterbachij eiusque satrapie restitutionem imperabat, vt

antè cum helluante exercitu, quàm imperata fierent, se abiturum hinc pernegaret. Quare nihil Wolfgango profuit,

quod lauto comreatu venientes excepisset; penum, cellam, horrea, cuncta eis aperta habuisset; quodque post Regis Gal-

liarum publicam præscriptionem, Wilhelmi Hassiæ Landtgrauij intercessione, apud fœderatos militarium metationum

immunitas Buchoniæ addicta fuisset. Et comiter tamen Aldenburgius se Fuldā discedere putauit, cum ad Domini-

*Aldenburgij
comitatus.*

cam Exaudi, vndetricesimo Maij, relicto chirographo Mauritij nomine, debitorem se professus, idoneè Wolfgango cauebat de mutuo decem millium accepto, & tormentis muralibus exportatis; hæc omnia pollicitus bonâ fide aliquando

huic Ecclesiæ restituenda. Verum successit inde Batauis apud

Danu-

Danu-

Breweri
Antiquitatis
Fuldenses.

STV

9

Danubium pacificatio, dicta Passauiensis, quâ Cæsar, icto ^{Passauiense} ^{foedus quo-} ^{ad religionē} ^{& damno-} ^{rum pra-} ^{stationem.} cum Mauritio sociisque foedere, bellum hoc sociale diremit. Philippum Landtgrauium & Ioannem Fridericum Saxo- nem è custodiâ liberos dimisit, religionis libertatem non cunctis vniuersè, quod contendunt aduersarij, sed proceribus iis tantum, qui iam antea secesserant, iniuriâ horum tumultuum ad tempus indulgit; denique, quod huius loci propriū ^{Fr. Burch.} ^{Auton.} ^{par. 1. & 3.} est, proscriptos & ab se fulminatos in gratiam ita recepit, vt iis quibus damna dedissent, contra ipsos recipiendi actio non daretur: modò in posterum tamen agerent quieti, & Cæsari Imperioque obsequentes. Sed vix est, vt Aldenburgium, qui inter præscriptos exitit, quietis annumeremus, aut à doli mali culpâ liberemus, qui Albertum Brandenburgium est secutus, hominem cæstro quodam Martiali percitum, & ab omni pacis studio longè tum alienissimum.

Ceterum Wolfgangus & præsentem futurósque casus æquè prouisu mentis æstimans, denique Brandeburgicâ excipiente vastitate, Francofurtum abiit, atque ibi, quod reliquum erat ætatis, extra teli iactum tranquillè exegit. Legitur Wicelij epigramma in tabulam huius Antistitis huic accommodatum tempori:

Hoc statuit signum reblæ pietatis amator

Abbas VVolfgangus stemmate clarus homo;

Sed virtute magis. Hic tempora ferrea vidit:

At miti vicit pectore, triste malum.

Anno MDLIII. Albertus Marchio Brandenburgicus, cum infensus Cæsari, Imperio, Clero, bonis omnibus, magnâ ferocitate, flammis, populatione, luctu & terrore prouincias implet, Franconiam & Mœni oram persulcans, irrecuperabili damno Fuldensem simul Ecclesiam inuoluit. Est* Schweinfurtum oppidum Imperiale versus Orientalem Franciam proximum Hamelburgo & Fuldensi ditioni. Huc Antistites, admoniti iniuriâ temporum, Ecclesiæ suæ gazam, tamquam ad asylum sacrum exportarant, tabulas Reliquiarum auro gemmisque distinctas, calices aureos ad xc. pretiosæ vestis ad ornatum templi multiplicem synthefin. Capto igitur hoc oppido, licet permunito, & inflammato, narrant fide

Z z

digni,

digni, vniuersum illum thesaurum à milite fædè direptum, & iusto Dei iudicio profanatum. Hamelburgum, tunc temporis sectionem bonorum, decem millibus florenorum redemit.

Hamelburgum secum iur.

Wicelij discessus & exitus.

Anno MDLIV. Georgius Wicelius patrio solo prorsus emigrans, Maguntiam concessit, vbi vitæ quoque spatia confecit. quâ de re in annali suo, & fugâ Athanasiacâ: *Hoc anno Fuldanae ditioni omnino valedixi, adeò, vt ades quoque meas, à filiis sæculi Lutherani spoliatas ac implacabiliter exosas, diuendere coactus sim. Cui enim vsui domicilium? in quo posthac habitare per tyrannidem hypereuangelicam minimè liceret. Adegere nos, vt mutaremus sedem* (vide hæresis hîc incrementa) *Centaurorum pariter & ciuium odia, minæ atque insidias, ne non aliquando maeter, posteaquam ante biennium maetandum, Aldenburgus frustra me domi mea quaesierat. Attamen Antistiti Bonifaciano hætenus (à cõsiliis) obseruio, nec erga patriam secus, quàm eram, affectus sum. Fuldam igitur, quando Moguntia mutauit, idem hîc quod illic ago negotium, asserenda nimirum & decoranda domus Dei. Plurimum temporis imperio libris, quos pro Repub. iam inde à viginti duobus annis edidi, corrigendis, mendisque, quarum nonnulli scatent, tollendis. Hæc de Wicelio; quem totiuga monumentorum lucubratio, pro fidei Catholicæ vindiciis, & ærumnæ tam variæ hac de causâ susceptæ, meritò vindicent ab obliuione. At alicubi lapsus est.*

Status hæresis inualescens Fuldae apud omnes ordinis.

Terent. Heautont.

Ita quidem res habet. Et scitum illud; Periculum ex aliis facere, tibi quod ex vsu fiet. Nec immeritò quoque ab illis ipsis patriâ exactus, queis, vt fræna laxarent Abbates, auctor fuit, suaso sacerdotibus coniugio, laicis communionem calicis.

Comitia Augustana.

Religionis pace qui comprehendantur.

Anno MDLV. Ferdinandus Rex pro fratre Cæsare Comitibus Augustæ præfuit, vbi inter fluctus ciuiliū bellorum, & Turcicæ cladis vestigia, frequens de religionis & publicæ tranquillitatis negotio habita deliberatio. Et tandem pax, etiam inter Catholicæ & Augustanæ confessionis partes, quædam inita; in quâ vt Principibus & imperij statibus, quos iam pridem antiquæ religionis pertæduisset, fidem suam impune & liberè habere permissum est, ita, qui sacerdotibus præditi, aut cleri muniis alligati, si à religione veteri desciuissent, eos loco excidere ac fructibus destitui placuit: porrò qui

neu-

Broweri
Antiquitate
Fuldensis.

STV

9

neutrubi profiterentur, vt Retinēti & Reformati, decretum est huius pacis formulā non comprehendi.

Qui excludantur.

Sed grauis tunc de subditis Ecclesiasticorum incidit altercatio, quos pacis beneficio frui obnixè cupiebant Protestantes. Verū, cū eorum postulatis varia inesset captio, petitio isthæc Catholicorum Principum actione & Ferdinandi constitutione refutata in irritum cecidit.

1575.

Quare iam id à me silentio præteriri non debet, viginti abhinc annis, Matthiæ Flacci Illyrici studio supposititium quoddam & spurium Decretum emanasse, IC^{us} cuiusdam ingenio, vt fertur, concinnatum; quo, in gratiam Fuldensium malè Balthasaro Principi suo tunc morigerorum, inquieti homines finxerunt, Ferdinandum Regem XXIV. Septembris Augustæ hoc anno, ordini equestri, ciuitatibus & Comuni, Ecclesiasticorum ditioni subiectis, pacem dedisse confessionis Augustanæ; cuius decreti inane commentum & vanitatem, proceres Catholici in Comitibus Ratisbonensibus detexerunt, anno MDLXXVI. vt Franciscus Burchardus præclare docuit, in Autonomiâ suâ.

Parte 1.
c. 6. & parte 3. ad finem.

Defuit

1558.

Anno MDLVIII. XXIX. Aprilis Wolfgangus Abbas Fracofurti die supremo functus est; quo & eodem anno homo Germanus non infacūsus edito libro, quem à Scipione inscripsit, speciosius quàm modestius Wolfgangum ornauit, eū cum Catone contendens. *Habuit Cicero tantus vir neminem, quem Catoni præferret. Ego verò quem huic anteponam, non solum habeo, sed quem ostendam; tantum omnes Catones rigidos superare, quantum in hoc sideribus exornato mundo solem ceteris luminibus magis splendere videmus. Is siquidem est senex ille optimus, Wolfgangus Fuldensis Collegij dignissimus Abbas; is, ex Francorum veterum antiquâ prosapia, & verè Germanâ ingenuitate pollens, etiam id à natura consecutus est, vt non contemptioris formæ, sed speciei & staturæ ad eò nobilis, liberalis, & tantæ dignitati adpositus nasceretur. Studium fuit prisco illi, vt vicinis suis oppressis patrocinaretur & opem ferret, eâ quam summopere exercebat, elocutione commodâ & perfectâ: ac licet iuuenis Græcas disciplinas contemneret, eas tamen senex didicit. Hic verò noster, optimis disciplinis à puero imbutus, ad diuinæ laudis patrocinium, & mentem & cogitationem, insuper*

Basil. Ioan. Herold. Scipio de discip. gratitud. Dialog. 2. de discip. ingrat. Nero.

Zz 2

etiam

etiam omnem sermonem transferendum duxit, affabilis, Voce plenus, & suavis. Ille, vt Romanus, cuius nemo erat omnino immunis, ex lege rei militari operam, hic suã sponte dedit, armorum disciplinam & fortitudinem imitatus, factisque exprimens honorificam & gentilitiam; pro rebus bene gestis, premia fortis viri omnia consequi potuisset, si summam appetere, aut humanam gloriolam caelesti philosophiã commutare voluisset vñquam. Regressus igitur ad pietatis scholam, atque iis que iuuentutis delicta videbantur, expiatis, sodalitatibus instituta & precepta pientissimè & solertissimè obseruans, mox à Principe suo, familiaribus domesticisque negotiis prefectus, continentie exemplis, frugalitate & diligentia ita cuncta administravit, vt non priuatam domum, vel tanti Collegij res gubernandas suscepisse visus sit, sed regni incommoda instaurare. dilapidatas pecunias, exhaustum erarium, & imminuta vectigalia, magnã religione, summã fide, breui ex minimis maxima reddidit: laborem vnus, cui vix multi satis facerent, in se suscipiens ingentem, magnã tolerantia, maiori & infracto animo; in quo etiam cum se prebuit, qui sinceritatis laudem ab omnibus ferret, absque iactantia, nullius suspitione afflaretur. Hæc ille. Benedictionis munus per temporum iniurias dilatatum, non diu ante obitum tamen indeptus est.

LXIV. WOLFFGANGVS II. Schutzpar à Milchling, ^{Capit} quem ex militia Teutonicã nobilem Commendatorem, ^{1558.} decessor sibi pro Coadiutore adlegerat, Abbas creatus eodem ^{Præf. 9.} anno. Hic, magno Wolffgangi decessoris iudicio, assumptus erat, quò præsentem quasi hæresis pestem, visceribus sui corporis implicatam auerteret, sed illa tamen, huius ope, fugata, non est.

Anno MDLXVII. Prid. Kalendas Decembris Wolff- ^{Defuit} gangus Abbas mortalitatem expleuit. ^{1567.}

LXV. GEORGIVS Schenk à Schweinsberg, trime- ^{Capit} stre non ampliùs gubernauit; & ob morbi vim, captus ^{1567.} ferè membrorum officii, maturè ereptus est: nam ^{Præfuit} Anno MDLXVIII. XXV. Februarij vitã excessit. ^{M. 3.} ^{Defuit} ^{1568.}

LXVI.

Broweri
Antiquitate
Fuldensis.

STV

9

Cæpit
1568.
Præf. 2.
Desiit
1570.
Cæpit
1570.
Præfuit
35.

LXVI. WILHELMVS Clarius, vitæ modestiâ, & moribus antiquis spectatus.

Anno MDLXX. hac luce migravit.

LXVII. BALTHASAR à Dermbach, cognomento Grauel, in Hassiâ Petro Dermbachio & Clarâ Clariâ nobilibus parentibus ortus, ex Decano Ecclesiæ primariæ, ipsâ memoriâ Conuersi B. Apostoli Pauli, rerum summam adiit. Electus canonicè, quamquam ætate minor, à Maximiliano regalia, à Pio V. confirmationem accepit. Recens tum magni zeli, & auctoritatis doctrinæque non modicus, ex vrbe venerat Nicolaus Elgardus Erfortensi Ecclesiæ à Daniele Archiepiscopo datus Proëpiscopus, siue Suffraganeus. Is à Pio Pontifice ad Balthasarum mandata ferebat, vt munerè gnauiter inuigilans, huc scilicet animum aduerteret, quo Ecclesiam domi forisq; longè famosissimam, pestiferis erroribus & hæresi liberaret. Nec vlla hîc cunctatio. Anno quippe MDLXXI. de auxiliis & idoneis operis ad eam rem gerendam motæ curæ. Et ad prælibandum operæ fructum, à Friderico Landauo, qui vir consiliis & fide in Principem spectatus, Wirzburgo euocati interuallo sacerdotes de Societate I E S V.

Inter hæc Daniel Archiepiscopus Moguntinus anno MDLXXI. die x. Decembris currentem benè Balthasarum excitat, & missâ parænesi, de complectendâ Societatis I E S V operâ, calcæ addit. Atque ista eius Ordinis incunabula Fuldæ nascentis exstiterè, quæ mox

Anno MDLXXII. adoleuerunt; & gratulatione, benignoq; fauore Capitularium etiam excepta sunt. Vnde aperto gymnasio, & collectâ iuuentute,

Anno MDLXXIII. stabiliùs quoque, quæ tenera crescebant, lætis iuxtâ aduersisq; radices egère.

Balthasar etiam in æde Societatis, quæ à Franciscanis derelicta, benedictione solenni affectus à Stephano reuerentissimo Suffraganeo Magontino.

Constitutiones itidem tunc salubres edidit, disciplinæ monasticæ sancientiæ & releuandæ; easq; per principis Ecclesiæ

clesiæ Decanum, Hermannum à Windthausen, promulgari, & in vsum reuocari voluit, ac certè optauit.

*Matthia
Illyrici dis-
putatio cū
Societatis
IESV
Theologis.*

Et hoc tempore, Oswaldus Redlingius & Christianus Haluerus, Societatis IESV Theologi, concertatione non ignobili, Matthiam Flaccum Illyricum, è grege Centuriatorum vagum erroneum oppugnarunt. At impar hæresiarcha, quod in præsens nequirit, mendaci post edito libello præstare conatus est.

*Henricus
Valesius
Polonia rex
Fulda de-
git.*

Per idem tempus fine anni, XXIII. Decembris, Henricus III. Galliarum, iam tum Poloniae Rex electus, magno procerum Gallicanae Poloniaeque stirpis agmine Fuldam introiit, & mirificam in Balthasarum Principem, atque etiam aduersus Societatis Collegium, benevolentiam declarauit. Natalem Christi Domini diurnâ nocturnaque prece, communicato quoque Christi corpore, religiosissime in æde Societatis exegit.

*Tumultus
Fuldensis
exordia.*

Sequenti biennio fluxere in diuersa ordinum huius ditio- nis animi, Balthasari egregios conatus, & insolita lucis incrementa, suafu non optimorum, sibi posterisque rati fore damno iuxta ac discrimini. Per lenta itaque & obscura, & vt factio se raro premit, denique per aperta ruunt, ad Balthasari cogitata consiliaque, ceu parum instituto suo commoda, palam infringenda. Verum hæc acta angustis Chronologiae tabellis includi nequeunt.

Anno MDLXXV. Matthias Flaccus Illyricus, Philippi Melanchthonis, omniumque Adiaphoristarum & Interimistarum acris insectator: fudes in symmystarum suorum oculis, ex quo Peccatum non accidens, sed substantiam esse docere coepit: denique subsessor ouilis Fuldensis, extorris ab omni ferè Protestantium cœtu, Francofurti ad Mœnum peste è medio tollitur.

*Balthasar
Abbas de-
ponitur.*

Anno MDLXXVI. XXII. Iunij Hamelburgi Balthasar Abbas, coitione partium, abdicare cogitur. Nec facile dixerim, quantam ea molitio animarum iacturam & pestem secum traxerit. Exstat informatio iuris scripti, & æquitatis. ex huius præfatione, qui volet, vberiore facti narrationem hauriat.

Ceterum Balthasar Hamelburgico tumultu elapsus, cum iam

Broweri
Antiquitate
Fuldenses.

STV
9

iam securior ageret; interea partium primores Natali S. Ioannis Baptistæ Fuldam ingressi, in verba sua ciues sacramento adegere. Legati cum Imperio in ciuitate relictî; ex quibus Nitthardus à Thungen Wirceburgensis Ecclesiæ Decanus; qui postea Præful Bambergæ factus est.

*Fulda no-
uis dominis
iurat.*

*Nitthardus
à Thungen
pòst Episc.
Bamberg.*

Eodem quoque tempore, per Maximiliani Cæsaris Legatos, mandatis interpositis, acta Hamelburgensia rescissa, & apparere apud Cæsaris tribunal iussi rei. Balthasar Hamelburgo digressus, perfugium in arce Hausenâ Moguntinæ ditionis habuit. Inde Francofurtum abiit; vbi aliquot diebus in Dominicanorum monasterio commoratus, Ratisbonam ad Comiticia proficiscitur. Hic Maximiliani Cæsaris intempestua mors, restitutionis præsentem quasi spem discussit. At Præful, nihilo fecius annum integrum, quadriduo minus, haud sine magnis impensis illic substitit.

*Ratisbona
Comitia.*

Annus MDLXXVII. iam processerat, cum Rudolphus II. patris successor, multis super Fuldensi causâ consiliis agitatis, dum controuersia magis liqueret, Sequestratu ditionem hanc regendam statuit. Itaque nominatus Administrator, Henricus à Bubenhausen ordinis Teutonici magnus Magister, qui XXIII. Aprilis cum Achille Ilfungo Cæsaris Legato Fuldam veniens, ditionis gubernacula suscepit, exeunte Georgio ab Ehtal, qui pro Reuerèdissimo Iulio, Wirceburgensi Præfule, magistratum gerebat. Porrò vice Henrici, primus inde Proprinceps datus Iohannes à Gleichen ordinis Teutonici, pluresque interuallis submissi, functione modò temporariâ.

*Sequestra-
tur ditio
Fuldensis.*

*Henricus
Teuton. Or-
din. Magist.
Admini-
strator per
suos.*

Anno MDLXXVIII. Balthasar Abbas Sextili mense Viennam ad Cæsarem profectus, quadrimestri illic posito, Mauritium Winckelmannum, virum consilio, religione, vsuque rerum præstantem, morte amisit. Ortus ille erat ex Brunsvigiâ, ciuitate Gottingâ; & in Prætorio Spirensi clarus olim Assessor, inde Fuldæ Cancellarius, magnitudinem ingenij ciuilibusque peritiæ, multis documentis approbavit. Ceterum, Balthasar, Viennâ reuersus Aschaffenburgum, Danielem Archiepiscopum adit; cuius gratiâ studioque, Seligenstadij sedem fixit, quoad Cæsaris decreto attributa Bibersteinia præfectu-

*Mauritius
Winckel-
mannus.*

fectura, ac certa pecuniæ pensio, tum dignitati sustinendæ, tum prosequendæ liti.

*Balthasari
secessus.*

Anno MDLXXIX. in arcem Bibersteiniam secessit, & moderationis, patientiæ, hospitalitatis officiis indulgens, doctrinæ pietatisque studiis ita se totum tradidit, vt in summâ ac diuturnâ vacatione, otij parum, negotij ei plurimum superesset.

*Eius Apo-
phthegma-
ta duo.*

Ceterùm honestissimum hunc Balthasari secessum magis quàm exsilium, iuuat egregio ipsius diuergio claudere. Quippe sciscitanti, ecquo tandem animo ferret, qui lædere voluisset neminem, prodesse suis vel maximè, tamè odia non euitasset, & principatu ac honore simul excidisset? respondit, *illius temporis venire in mentem, cum nec Princeps, nec Abbas fuisset.* Et Deum adhuc plus sibi, quàm optârat, reliquisse. Causam quidem suam, hortante conscientia, non negligere; at inimicorum nemini solitum irasci.

Alius ex familiarium numero hortabatur, vt in tam acerbâ fortunâ staret animo, Deoque fideret. Atqui ille: *Deo sanè quidem fidendum est; sed, vt tam lautè, quàm adhuc, me habeat, sperare non debeo; et si de pane es aqua prorsus securum esse me iubeat.* Habes certè mentis honestæ facem; inde à Patientiâ immortalis, hinc ab animi magnitudine lucentem: quæ quidem Balthasari ornamenta proptia, & in paucis illustria fuere.

*Seminariū
nobilium
adolescentiū
Fuldensium
institutum.*

Anno MDLXXXIV. Gregorij XIII. Pontificis, orbe toto cantatâ munificentia, Balthasaro adlaborante, & Rectore Collegij Soc. IESV, Petro Lopperio Frisio, curam exhauriente, in Fuldensi gymnasio nobilium adolescentum Seminarium institutum est, qui ex Septemtrionibus orti, in spem collapsæ maiorum fidei resuscitandæ, gratis hinc alerentur, & in liberalibus disciplinis castè pieque educarentur. Salutare id, & Germanis vtilissimum inuentum. Hinc namque fecunda ingeniis ac auitâ pietate plurima iuuentus educta, Saxoniam, Thuringiam, Westphaliam, vicinaque loca, quin & Sueuiam aliasque Germaniæ prouincias, fidei Catholicæ, ac elegantioris litteraturæ famâ fructuque compleuit.

Anno MDLXXXVI. Henrico ordinis Teutonici supremo Magistro se abdicante, xx. Februarij Maximilianus Archidux

Broweri
Antiquitate
Fuldensis.

STV

9

dux Austriae Rudulphi Caesaris frater, & Magisterium ordinis, & Fuldensis Ecclesiae simul administrationem accepit. *Maximilianus Archidux Henrici successor.* Missi itaque Fuldam Legati, Ioannes Eustachius Westernachius, & Leonardus Kircheimerus Marienthemij Cancellarius, qui Principis nomine solennia muneris capesserent. Eodem item anno xvii. Septembris ipse Archidux Fuldam ingrediens, à Prepositis & nobilitate honorifice excipitur. Idem anno sequenti à procerum parte Rex Poloniae electus est.

Anno MDXC. xi. Martij Fuldam iterum accessit; & secundà Aprilis abiit.

Anno MDXCI. Christiani Electoris Saxoniae auspiciis, duce Christiano Anholtino, magna vis equitum peditumq. Galliam petiit. Ex his, qui à Thuringiae & Brunswigiae finibus Rhenum spectabant, pars Fuldæ intra mœnia recepta, in Iudæos consurrexit; quorum domos etiam, suafu quorundam incolarum, rapinis, aliaque militari lasciuia, vexauit. *Iudæorum despoliatio.* Iudæorum etsi alij aliò plerique dilapsi, tumultu tamen sedato, rei ipsi suæ non defuerunt; sed & iniuriâ Caesari exposita, iustâ se ultione vindicarunt. Itaque Legati Caesaris, duodecim millium florenorum indictâ multâ, ciuitatem portarum clauibus spoliata etiam exarmarunt. At Comitibus postea Ratisbonæ habitis, bona pars multæ ciuitati condonata, Balthasari deprecatione, & Optimatum patrociniis. Neque Saxo, alijque confœderati diu fuere suâ expeditione læti. Electore enim morte raptò, miles cœpit in Gallia tumultuari, ac inopiâ demum victus ac ærumnis, ad sua spontè relabi.

Anno MDXCII. Hersfeldensem inclitam Abbatiam, *Hersfeldensis Abbatia successiva.* quam Luduicus Landauus Abbas Catholicus morte suâ destituerat, Crafftio profanus & hæreticus inuaserat, Ioachimus Rollius, à Luduico ex parochò Ordini insertus, ne profusus etiam nomen Catholicum amitteret, res enim dudum abierat, canonicè impetrauit; Balthasaro præcipuas in eâ causâ partes agente.

Anno MDXCIV. Balthasar litis suæ gratiâ, & quærendi tandem exitus diuturnæ causidicæ, Ratisbonam ad Comitiam iit; quæ tributis cogendis, & bello Turcico instaurando, indicta fuerant. Venerat anni exordio xii. Ianuarij Fuldam

*Octavius
Tricaricen-
sis Episco-
pus Legatus
S. A.*

Octavius Tricaricensis Episcopus, Sedis Apostolicæ Legatus, qui de restituendo Abbate, reconciliandisque partibus, curam quam potuit maximam, at frustra adhibuit.

Anno MDXCV. equites Belgæ hac in Pannoniam aduersus Turcam profecti, sumptu militari ditionem onerantur.

Sequenti Legatus Apostolicus iterum affuit, Clementis Pontificis hortatu, concordiam partium vrgens in Balthasari deiectione.

Pestis.

Anno MDXCVII. pestilentia lues Fuldam afflixit; ciuiumque salutem, Collegium Soc. IESV, aliquot etiam capitum iacturâ, redemit.

*Hassia mo-
rta.*

Anno MDXCIX. Hispaniarum Regis hiberna apud Westphalos, in Imperij finibus, collocata. Quidni Imperij salus in dubium vocata, vindicetur? Ergo

Hassica terribili tremuit horrida terra tumultu?
Sed tamen vt Buchonia in partem veniat oneris, pars militum, ex Cattis in hanc ditionem deportata, iners & oriosa hinc refedit, tanto colonorum & prouinciæ damno, vt in hanc usque diem mali sensum circumferat.

Accessit & Archidux Fuldam XXI. Septembris: ac Bibersteiniam in arcem comiter quoque Balthasarum salutarum iit. Inde Marpurgum profectus, iter flexit in Saxoniam.

Anno MDC. datus ex palatinis & domesticis Archiducis Fulda gubernator, nobilis vir, magnoque Catholicæ religionis studio, Vdalricus à Stotzingen; qui decimus & vltimus principum extitit. Quorum hæc series:

*Crux pra-
fixa, signum
Ord. Teut.
fuisse.*

1. ✠ Ioannes à Gleichen.	<i>Anno Domini.</i> 1578.
2. ✠ Ioannes ab Hohrt.	1579.
3. ✠ Ioannes Georgius à Dachenhausen, vsque in sequentem annum.	1580.
4. ✠ Adam à Klingelbach. I. Hohrt, iteratò in seq. annum.	1581.
5. ✠ Ioannes Michaël ab Obentrautt, in sequentem annum.	1582.
Adam Klingelbach iterum. cui successit	1583.
6. ✠ Ioannes. Eustachius à Westernach.	
I. M. Obentrautt iterum.	1586.
7. Eustachius à Schlitz dictus Gortz, vsque ad XI. Iulij anni	1587.

1597.

AA

Adam

Breweri
Antiquitate
Fuldensis.

STV

9

1597. Adam à Klingelbach tertium.
 8. ✠ Ernestus à Buseck dictus Munch.
 1599. 9. Wilhelmus Katzmann ab Englis.
 1600. 10. Vdalricus à Storzingen.

Eodem hoc anno monstrifera forma partus hîc editus: vnica ei auris; os quale gallinæ Calecutiæ; duodeni manibus pedibusque digiti, sexus femina.

Anno MDCI. pons, quo Fulda versus D. Andreæ iungitur, opere insigni perfectus, curâ Archiducis, vsui & ornamento ciuitatis. Opus in longitudine pedes CCXXXVII. in latitudine colligit vicanos duos.

Annus MDCII. diuturnæ controuersiæ modum imposuit. Quippe Rudolphus Cæsar, iustitiæ & æqui memoriâ tactus, VII. Sextilis sententiâ secundum Balthasarum pronuntiata, lucem & vitam pressæ dudum causæ retulit; Principem & Abbatem Ecclesiæ ditionique suæ restituit, actores grauis multæ damnauit. Ipse Maximilianus administrator, bonæ causæ non affuit modò, sed per splendidos nobilesque Legatos, iudicatum exequutus est. Atque ita Cæsaris & Archiducis auctoritate, excitatis omnium ordinum studiis & obsequiis, XVI. Decembris Balthasarum, adparatu sanè non inleganti, ecclesiam primùm, & mox ciuitatem suam ingredientem spectauimus.

Compertâ sententiæ latæ famâ, magni proceres ex Germania, imò ex Vrbe Cardinales, atque adeo ipse Pontifex, honorem ac reducem felicitatem Balthasaro gratulati sunt.

CLEMENS PAPA VIII.

Dilecte fili, salutem & Apostolicam benedictionem. Ex litteris dilectionis tuæ, extremo Augusto mense datis, tum etiam ex Cæsarei decreti exemplo, quod illis adiunctum erat, abundè cognouimus, quid actum, quid ve definitum sit, in eâ causâ, quam in aula Cæsareâ, consiliisque illis agitabas. Nos autem qui licet immeriti & indigni, illius vices in terris gerimus, qui diligit iustitiam; & iustitia & iudicium correctio sedis eius; sanè semper & vbiq; voluptatem capimus, vt suus iustitiæ locus tribuatur. Te verò, fili, paternè in Domino amamus; & quem pium zelum ostendis pastorali curæ sedulò exercenda, fidei Catholicæ propagande, & denique animas

AA 2

Christo,

Christo, eius adiutrice gratiâ, lucrandi, valdè certè commendamus. Idque tibi feliciter euenire, in Domino optamus. Tibique intereâ nostram Apostolicam benedictionem benignè impertimur. Datum Romæ apud SS. Apostolos, sub annulo Piscatoris, die XII. Octob. Pontif. nostri anno XI. Atque hæc summi Pastoris vox, non surdis auribus à Balthafaro excepta, vel segni studio præterita, territantibus licet, & frementibus etiam dynastis, qui antiquos mores, canamque maiorum fidem, hîc reuirescere nolebant.

Hamelburgum,

Anno itaque MDCIII. Hamelburgo oppido, quod ab anno MDXXIV. hæresin imbiberat, honorificâ istuc legatione missâ, ad initium Septembris vetera sacra restituta. tumultu nequidquam excitato; qui, vbi Cæsaris mandato repressus, denique Pastori suo & Principi incolæ morem gessere. Impositus oppido nouus Curio, additiq; sacerdotes de Societate IESV duo, qui biennium illic circiter, rei Christianæ causâ, commorati sunt.

Fulda,

Anno MDCIV. Ciuitas item Fuldensis ad Catholicæ religionis consensionem traducta, publicis eam in rem factis decretis; & in oppidi parochiâ, non sine adparatu doctorum & nobilium virorum, promulgatis.

Locaque plurimare situta Cathol. Eccles.

Inter hæc, cum iam oppidis, vicis, pagisque diuersis prisca religio palam effloresceret; & Romæ famâ litterisque percrebuisset, ad viginti millia hominum, manus dedisse veritati, litteras eâ de re Octavius Parauicinus Cardinalis, protector Germanicæ nationis, ad Balthasarum dedit. queis significabat, *Clementem VIII. Pontificem Maximum, exhilaratum eo nuntio, coram amplissimo purpuratorum Collegio Balthasari studium summamque industriam magnis extulisse laudibus.* At, vbi hæc ita Romæ gesta Balthasar cognouit, patrio sermone priuatim, ita se ad modestiam reuocauit, vt scriptum eiusmodi meditaretur, ex cuius autographo partem de verbo transferre placuit.

Balthasari Abbatis animi submissionis.

Quod ad subditorum Fuldensis Ecclesie conuersionem, se non diffiteri, quin aliquot milleni iam nunc expiati, ritu Catholico sacram Synaxin adierint; & numerum adhuc superesse notabilem eorum, qui, tantum auxilio opeque non destituantur, accessionem
maio-

Broweri
Antiquitate
Fuldenses.

STV

9

quæ hebdomadæ maioris erat feria IV. Natus is regionis Hassiacæ solo, Gießæ oppido, ad Loganam amnem; vbi stirpis paternæ domicilium. Maternum ei genus ab Hertingshausis. Educatus Dilingæ, Fuldæ, & Maguntia, in Societatis IESV gymnasiis; imò contuberniis. Institutum S. Benedicti Fuldæ complexus est, anno MDLXXXIII. at corpori Congregationis sacerdos adscriptus, anno MDXC. Confirmatus anno primo regiminis, XIX. Kalend. Septembris, à Paulo V. Pontifice maximo, qui, per Leonardum Agricola[m] Procancelarium, præclarâ missâ parænesi, ad vigilandum, idque præcipuè agendum hortabatur, vt Catholicæ religionis dignitas apud subiectos populos conservaretur; & pietas Prædecessoris, prudentiâ, vigilantia, pari virtute & sedulitate expleretur. Porro regalia, & principatus alia stabilimenta, anno MDCVII. ineunte autumno, Rudolphus Cæsar impertiit.

Confirmatio I. F. 1606.

Inuestitura.

Sed, quia sapientum voce admonitus, *Virtuti laudes post funera rectius persolui, & ab exequiis maius venire nomen*, fat sciens sum; vela hinc contraham, & operi manum subducam, facilius ita fore perspiciens, vt & DEI MAIORI GLORIAE seruiam, assentationis speciem omnem effugiam; denique aliorum modestiæ, meæ verecundiæ iuxtâ consulam.

Breweri
Antiquitate
Fuldenses.

STV
9

INDEX
VERBORVM ET RERVM
INSIGNIORVM.

A. Abbatis vina effigies exhibetur. 215 Abstinentia a carnâ. 34 Addo Presbyter Fuldenfis. 226 Adelbertus Bambergæ dominus. 143 S. Adelbertus Pruniorum Apostolus an Fuldenfis annumerandus. 76 Adera fluvius. 4 Advocati pœna neglectæ iustitiæ. 254 Adamar Comes. 226 Agil ex B. Sturmionis genere à teneris educatur Fulda. 21 Eo Abbate, quàm sternerit Congre- gatio Fuldenfis. 92. & 275 S. Sturmionis acta libro comprehendit. 193 Affectus in consanguineos quàm noxius in Ecclesiis. 267 Alabingus Italia dynasta, origine Fran- cus. 226 Albinus, seu Alcuinus ex Angliâ Ful- da doctior. 40. & 53 Albrata Comitissa Banzenfis. 31 Aldenburius Comes Fuldam oppri- mit. 356. Eius comitas. 360 Aleholffus Abbas Fuldenfis. 298 Alvaria exstructa super cryptas. 1. 6 Almarum. 9 Amerbachum. 143 B. Amichadus Scotus Fulda docet. 83 Anglia quid Fulda debeat. 53 Anglia doctrinâ, litteris, ac rep. florens. 40 Anglicana gymnasia. 40 Animadversio divina ob clausuram negle- ctam. 32 Anniversaria maiorum. 193 Anthadus Prapositus. 230 Anthannia. 17 Antiquariorum Fulda peculiâris ho- nos. 46 Asiribus canobita Fuldenfis Romam le- gatus. 58	B. Balibasar Abbas Fuldenfis. 365 Abdicare se cogitur. 366. eius secessus. 368 Sententiâ Rudolphi Casaris restitui- tur. 371 Eius animi submissio. 372. mors. 373 Bantum S. Dionysij. 143 S. Bardonis vaticinium de suâ morte. 72 Paralyticum sanat. 72. sanctitas eius comprobatur. 72 Basilea Fuldenfis ruina. 97 Baugulfus Abbas Fuldenfis. 26. & 275 V. Beda S. Bonifatio gratus. 40 S. Benedicti monasteriorum disciplina ante cccc. annos. 49 Bennith Comes Amalungi filius. 217 Berosbach. 16 Berthous I. Fuldenfis Abbas. 298 Berthous II. Abbas Fuldenfis. 308. eius acta. 309 Berthous III. Abbas Fuldenfis. 313 Berthous IV. Abbas Fuldenfis. 314 Biscofesheim villa. 242 S. Bonifacius in Frisiâ martyrio oppetit. 188. A sancto Sturmio Fuldam transfer- tur. 18 Eius in Thuringiam aduentus. 9. eius mansiones. 4 Degit in monte S. Virginis, & congre- gationem monachorum erudit. 146 Eius consilium de Fuldensi monasterio condendo. 10 Quid illi Fulda debeat. 53 Sturmium Abbatem creat. 146 Finem vite prædicit. 204. quando pas- sus. 10 Eius in sacrilegos zelus. 202. in Sedem Apostolicam observantia. 201 Eius primus rumulus. 103. & Ful- dam translatio. 104 Borsa magna & parua. 4 Bra-

INDEX VERBORVM ET RERVM.

Bratiarium.	216	Communicatio suffragiorum.	17
Buchonia incola, Fräcine, an Thuringi? 6		Confessio Tentonico idiomate fieri solita.	158
Buchonia saltus, vulgo Buchen. 1.		Confessio & viaticum.	213
& 225.		Conradus I. Abbas Fuldenfis.	298
Buchonia finitimi à S. Bonifacio conuersi.	12	Conradus II. Abbas Fuldenfis.	301.
Buchonia solitudo variè notata.	2	eius gesta.	302.
Buchonia remotior antiquitas.	3	Conradus III. Abbas Fuldenfis.	304
Buchonia filua vastitas.	145	Conradus IV. Abbas Fuldenfis.	324
Burchardus Abbas Fuldenfis.	300	Conradus I. Rex Fulda sepultus.	127
eius infelix regimen.	300	eius erga ecclesias & monasteria fauor.	262.
Buriburgum.	4	Cosmus Theologus.	53
Bymbache.	16	Crux adoranda.	215
		Crux subscribentium actis.	17
		Cuno Abbas Fuldenfis.	304
			D.
C ampanarum vsus.	327	D Adalcherus Fuldenfis monasterio iniquus.	20
Carolomanno & Pipino fundatoribus Fuldenfisibus qua mens.	10	Dedicatio maioris Ecclesia Fuldenfis.	109
Carolomannus à Bonifacio institutus. 14.		Deusdona Diaconus Romanus.	216
factus monachus.	18	Disciplina natura partitioque.	29
B. Carolomanni sepultura, & inuentio. 19		Disciplinarum vsus.	176
Carolus Caluus doctrinarum patronus. 36.		Disciplina diuinis officiis & psalmodia adhibita.	33
Carolus Magnus in Fuldenfes munificus, 19. & 259. & in litteratos.	36	Dispargum.	7
Caroli Quinti admonitio de heresi. 352		Diuinarum litterarum lectio à S. Benedicto commendata.	51
lanat Spira in Comitibus pauperum pedes.	354	Drusi castellum in Tauno.	3
Cassiodorus Senator. 53. eius in profugando otio animus.	44	Drusi trophæa Ptolomeo quæ.	4
Castimonia domicilia non impunè contaminantur.	33	Durapalatum, quod Marcodurum. 20	
Cænobium Sanctimonialium in Blanckenhaw & S. Lamberti.	145		E.
Cænobium in Hochst, in Allendorf, in Rhorâ, in Cellis.	146	E berardus Comes Carzenellebogenfis.	99
Cereuisia.	216	Eberardus Fuldenfis Abbas.	319
Certamen inter Colon. Archiepisc. & Fuldensem Abbatem.	65	Eberbergum capitur.	318
at Imperator pro Conrado Abbate pronuntiat.	66	Ecclesia auctoritate & potentiâ communita.	78
Cellarum etyma.	28	Ecclesiarum dedicatio.	151
Cella Baugolffi.	28. & 137	Ecclesiastica bona quid prosint iniquis possessoribus.	252
Cella nutrices cœnobitarum hospitium. 25. & 27.		Editionis vulgate Bibliorum restitutio.	47
Cellarum vsus antiquus monstratus.	26	Egbertus Abbas Fuldenfis.	292
Clausura monastica salutaris. 29. & 33		Ehrloffus Abbas Fuldenfis.	295
Collatio Rusticani & Schmalkaldici belli.	356	Romam proficiscitur.	296
Colonorum varia conditio.	217	Eleemosyna defunctis subtracta formidabile exemplum.	176
Colodani Parthenonis incendium.	32	Elmeze stagnum Frisia.	9
Comitia Spira. 354. Augusta. 362. Ratisbona.	367	Emechilda Caroli Imp. cognata virgo Monasterium Melezæ condidit.	259
		Encania principis basilica.	121
			Episcopi

Broweri
Antiquitate
Fuldenfes.

STV

9

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Episcopi benedicti gestus.</i>	164	<i>Fuldensis congregationis studia & occupa-</i>	
<i>Erkgnbaldus Abbas Fuldensis.</i>	286	<i>pationes.</i>	44
<i>Eulogia.</i>	213	<i>Bonorum operum cum Societate IESV,</i>	
F.		<i>& Mendicantibus societas.</i>	149
F <i>Agoram oppidi situs.</i>	4	<i>Fuldensis monasterij apud Reges & Prin-</i>	
<i>Fluedena.</i>	17	<i>cipes aestimatio.</i>	257
<i>Franciscani Fuldam veniunt.</i>	306	<i>A Regiâ potestate ad Romanam se-</i>	
<i>Fraternitas nobilium.</i>	132	<i>dem redit.</i>	293
<i>Freculphus Lexouiensis Episcopus.</i>	55	G.	
<i>Frederici I. in Ecclesia libertate oppugnâ-</i>		G <i>Eelhausana Comitua.</i>	271
<i>dâ infelix successus.</i>	272	<i>Gentium migrationes seruiunt fidei</i>	
<i>Fredericus Abbas Fuldensis.</i>	325	<i>Christiane augenda.</i>	1
<i>Fridestaria seu Fritestaria monasteriû.</i>	11	<i>Georgius Fuldensis Abbas.</i>	364
<i>Fritestariense seminarium.</i>	12	<i>Gerundus Hersaugiensis Abbas.</i>	59
<i>Fulda, seu Buchonia quomodo Thuringia</i>		<i>Goertzia stirps.</i>	174
<i>annumerata.</i>	8	<i>S. Gothardus Episcopus Hildeneshem-</i>	
<i>Francia Orientali assignata.</i>	8	<i>sis.</i>	75
<i>Sedes conuersionis gentium, & quies</i>		<i>monasterium ab ipso conditum.</i>	75
<i>S. Bonifacij.</i>	12	<i>reformat monasteriû Hersfeldense.</i>	94
<i>Fulda Lutherizat. 351. nouis dominis</i>		<i>S. Gottfridus Abbas Fuldensis. 295. eius</i>	
<i>iurat.</i>	367	<i>abdicatione.</i>	295
<i>Fulda riuus dat monasterio nomen.</i>	2	<i>Gouue.</i>	5
<i>Fuldense monasterium quomodo condi-</i>		<i>Grabfeldia pagus Francici iuris.</i>	7
<i>tum?</i>	9	<i>Grabfeldia nobiles sua Deo consecrant.</i>	15
<i>eius fundatio. 15. eius modica initia.</i>	19	<i>Gripho Martelli filius in Thuringiâ de-</i>	
<i>Progressus. 20. amplitudo.</i>	2	<i>git.</i>	202
<i>Loci situs, & natura, ubi conditum mo-</i>		<i>Gundericus Merseburgensis Episcopus.</i>	76
<i>nafterium. 22. quando.</i>	225	<i>Guntramus Rhabani nepos.</i>	156
<i>Quam excreuerit?</i>	62	H.	
<i>Patrimoniorum eius amplitudo. 63. &</i>		H <i>Abitus veterum Fuldensium Mo-</i>	
<i>137</i>		<i>nachorum.</i>	169
<i>Latifundia, pradia rustica, arces, oppi-</i>		<i>Hadamarus Abbas Fuldensis.</i>	284
<i>da, munitiones.</i>	63	<i>Otoni Magno carus.</i>	80
<i>Vni sedi Apostolica subiectum.</i>	196	<i>Eius cum Pontifice simultas.</i>	81
<i>Zacharia Pontificis priuilegiis muni-</i>		<i>Cardinalium in numerum refertur.</i>	81
<i>tum.</i>	18	<i>Heretici pacis habitu bellum regunt.</i>	77
<i>Claruit omni genere virtutis & eru-</i>		<i>Haicho Abbas Fuldensis.</i>	283
<i>ditionis.</i>	41	<i>Haimo Abbas Hersfeldia.</i>	54
<i>Principum, Dynastarum, & nobilium</i>		<i>Haimo Halberstadiensis Episcopus.</i>	54
<i>clientelis.</i>	63	<i>Hamelâ ciuitas Fuldensis Ecclesia.</i>	334
<i>Fuldensis Abbatis ornamenta, & ex-</i>		<i>Hamelburgensium a fide defectio.</i>	350
<i>traordinarij honores in sacrificio, subie-</i>		<i>Hamalunburgum villa fisci Regij.</i>	28
<i>ctione, confirmatione, iurisdictione Ec-</i>		<i>Hamulunburgi veteris descriptio.</i>	237
<i>clesiastica. 63. primatu Gallie Ger-</i>		<i>Hartmannus I. Abbas Fuldensis.</i>	304
<i>maniaeque monasteriorum: in Pontifi-</i>		<i>Hartmannus II. Abbas Fuldensis.</i>	331
<i>calium v'su, sessione honorificentissima,</i>		<i>Hassrodt monasterium.</i>	237
<i>muneribus quasi Episcopalibus.</i>	64	<i>Hassia haresim amplectitur.</i>	349
<i>Eius proëdria vindicata.</i>	65	<i>Hassia motus.</i>	370
<i>Eius inopia ex impensis bellicis, & de-</i>		<i>Hatto I. Abbas Fuldensis.</i>	277
<i>uastationibus.</i>	99. & 265	<i>Hatto II. Abbas Fuldensis.</i>	285
<i>Fuldensis Ecclesia bipartita diœcesis. &</i>		<i>à murium fabulâ vindicatus.</i>	70

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Heistolphus ab Egile Fuldam inuitatur.</i>	113	<i>Infendationum vsus.</i>	271
<i>Helmsfridus Abbas Fuldenfis.</i>	282	<i>Infirmorum & senum cura.</i>	213
<i>Hennebergica stirpis occasus.</i>	351	<i>Interim formula religionis.</i>	356
<i>Henricus Pius monasterium Fuldense restaurat.</i>	93	<i>Inuestitura mos.</i>	294
<i>Henricus Imp. cur dictus Claudus.</i>	255	<i>Joannes I. Abbas Fuldens.</i>	325
<i>Henricus Frisingensis Episcopus.</i>	76	<i>Joannes II. Abbas Fuldens.</i>	330
<i>Henricus Fuschius Hersfeldia corruptor.</i>	339	<i>Joannes III. Abbas Fuldens.</i>	336
<i>Henricus Valesius Polonia Rex Fulda degit.</i>	366	<i>incantè factiosa multitudini se credit.</i>	344
<i>Henricus I. Abbas Fuld.</i>	297	<i>frustrà Lantgranium auertit.</i>	345
<i>Henricus II. Abbas Fuld.</i>	299	<i>Joannes IV. Abbas Fuldenfis.</i>	373
<i>Henricus III. Abbas Fuld.</i>	302	<i>Iudai puniti ob eadem.</i>	306
<i>eius gesta.</i>	303	<i>Iudaeorum spoliatio.</i>	369
<i>Henricus IV. Abbas Fuld.</i>	307		
<i>Henricus V. Abbas Fuld.</i>	316	L.	
<i>eius expeditio in Sequanos.</i>	317	<i>Letitio & confabulatio sacra super mensâ.</i>	113
<i>Henrico Regi ministrat in longinquis itineribus.</i>	318	<i>Leiderati Comitis munificentia.</i>	209
<i>Henricus VI. Abbas Fuld.</i>	319	<i>Lichtesbach.</i>	238
<i>patitur ciuilem tumultum.</i>	321	<i>S. Lioba Sanctimonialium in Buchonia princeps.</i>	13
<i>eius opera laudata.</i>	322	<i>Monasterium Fuldense frequentat.</i>	27
<i>Henricus VII. Abbas Fuld.</i>	323	<i>Eius sepultura. 23. translatio.</i>	117
<i>Hercynia.</i>	210	<i>Lintbertus Hirsangia Abbas, & inchoator.</i>	55
<i>Hermannus I. Abbas Fuldenfis.</i>	299	<i>Litania maiores quàm frequentiam Fulda celebrata.</i>	239
<i>Hermannus II. Abbas Fuldenfis.</i>	328	<i>Lotharij Principis Regina templo Fuldenfi exclusa.</i>	31
<i>Hersfeldia & Hersfeldensis origo.</i>	12	<i>Lotharius Prumiam monachus incolit.</i>	79
<i>Hersfeldia.</i>	5	<i>Lotio pedum.</i>	214
<i>Hersfeldensium motus.</i>	344	<i>Luduici Py Imp. in Fuldensem Congregationem animus.</i>	24
<i>Hersfeldensis Abbatia quomodo Fuldenfi coniuncta.</i>	332	<i>eius liberalitas in Scholasticos.</i>	37
<i>Hildebertus Abbas Fuldenfis.</i>	283	<i>eius pietas in Sanctos.</i>	221
<i>eius praconium.</i>	80	<i>De nostri temporis Hareticis predicat.</i>	220.
<i>Hildesienfè bellum.</i>	334	<i>Luduicus Barbatu Thuringia Comis, & vice dominus.</i>	289
<i>Himelsberghe.</i>	17	<i>Luduicus III. primus Thuringia & Hassia Lantgranus.</i>	289
<i>Hirsangienfi monasterio initium dat Fuldense.</i>	42	<i>S. Lullii commendatio.</i>	204
<i>Hospitalitas.</i>	214	<i>eius in S. Bonifacium pietas.</i>	206
<i>Huna australis riuus.</i>	16	<i>Lupi Ferrariensis monachi Galli praconium.</i>	57
<i>Hungarorum irruptiones.</i>	120	<i>fit Abbas Bethlemitici monasterij.</i>	57
<i>Hunsfeldia capta.</i>	323. & 346	<i>Lutere.</i>	16
<i>Huoggi Abbas Fuldenfis.</i>	281	<i>Lutheri ortus, & doctrina fructus.</i>	334
I.		<i>Lutherani pracones Fulda se insinuant.</i>	337
<i>Incola Buchonia monasterio Fuldenfi dediti.</i>	37	M.	
<i>fidem monasterio manciantur.</i>	20	<i>Enus stunius Mohin.</i>	6
<i>Incrementa facultatum Ordinis S. Benedicti.</i>	49	<i>Magon presbyter Fuldenfis.</i>	28
<i>Indulgentiarum vsus.</i>	122	<i>Mar-</i>	

Breweri
Antiquitates
Fuldenfis.

STV

9

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Marbache.</i>	16	<i>Ordinis S. Benedicti in Ecclesiam merita.</i>	
<i>Mariani Scoti inclusio.</i>	294		49
<i>Marinus Nuntius Apostolicus Fulden-</i>		<i>Origo Landgravorum Thuringia &</i>	
<i>sem Ecclesiam dedicat.</i>	121	<i>Hassia.</i>	289
<i>Marquardus I. Abbas Fuldenfis.</i>	299	<i>Ortesweche.</i>	17
<i>Marquardus II. Abbas Fuldenfis.</i>	315	<i>Otfridus in Wissenburch monasterio do-</i>	
<i>Corripitur ob neglectum habitum.</i>	171.	<i>Etrinâ claret.</i>	58
<i>& 315.</i>		<i>Germanica ortographia inuentor.</i>	58
<i>Eius merita in Fuldâ.</i>	265	<i>Otgarus Archiepiscopus Moguntinus.</i>	230
<i>Veneno perit.</i>	316	<i>Ottonis Magni in Ecclesiam Fuldensem</i>	
<i>Matthia Illyrici disputatio cum Socie-</i>		<i>merita.</i>	121
<i>tatis IESV Theologis.</i>	366		
<i>Mauritius Winckelmannus.</i>	367	<i>P.</i>	
<i>Meginfredi clari apud Fuldenfes historia</i>		P <i>Assaniensis pacificatio.</i>	361
<i>scriptoris iactura.</i>	61	<i>Philippus Abbas Fuldenfis.</i>	352
<i>Mentis honesta occupatio fugat vitia.</i>	43	<i>Innuatur ad Concilium Tridenti-</i>	
<i>Mensa Abbatis Fuldenfis & Conuentus</i>		<i>num.</i>	352
<i>separantur.</i>	317	<i>Eius statuta de vitâ monasticâ disci-</i>	
<i>Mensa & refectio conuualis.</i>	113	<i>plina.</i>	357
<i>Missâ sub dio celebrata.</i>	238	<i>Philippi Hassia Landgrauy in Bucho-</i>	
<i>Moguntia à Mohin sum.</i>	6	<i>niam expeditio.</i>	345
<i>Moguntini Archiepiscopi ex Abbati-</i>		<i>Fulda illi patefit.</i>	346
<i>bis Fuldenfis.</i>	68	<i>Pactio cum eo inita.</i>	347
<i>Monasterium Fuldense exstructum in-</i>		<i>Pontificis Maximi summa supra Reges</i>	
<i>memoriam S. Bonifacij.</i>	23	<i>elata maiestas.</i>	78
<i>Monastica Bonifaciane rigor.</i>	13	<i>Poppo Abbas Fuldenfis.</i>	287
<i>Monasterium voluntarius quidam car-</i>		<i>Presbyteri sepè sacrificent.</i>	212
<i>cer.</i>	30	<i>Principum Ecclesiasticorum in Germa-</i>	
<i>Monastica vita in Alemanniâ floret.</i>	96	<i>niâ politia.</i>	78
<i>Monasteria S. Petri, S. Andreae, S. Ioan-</i>		<i>Probus Fulde Grammatices magister.</i>	46
<i>nis Baptistæ.</i>	140	<i>Psalmodia prisca ritus Fulde usurpa-</i>	
<i>SS. Michaëlis, Sola, Xisti.</i>	141	<i>tus.</i>	212
<i>Monasterium Brettingense, Schluchie-</i>			
<i>rense.</i>	144	<i>R.</i>	
<i>Suinfortense, Brustlohense.</i>	145	R <i>abanus Abbas Fuldenfis.</i>	276
<i>Mons B. Virginis.</i>	31	<i>Eius abdicatio.</i>	277. eius praco-
<i>Mos priuilegia publicè pronuntiandi.</i>	291	<i>nium.</i>	156. & 225
		<i>Eius studium erga reliquias.</i>	220. erga
<i>Mulierum congressus vitati prisca mo-</i>		<i>sacram Scripturam.</i>	249
<i>nachis.</i>	30	<i>Rabanus Archiepiscopus Moguntinus.</i>	
<i>Mulieres Fulde à templo exclusæ.</i>	30		277
<i>N.</i>		<i>Rabcholfus monachus architectus.</i>	106
N <i>assouy duo Comites Fulde mona-</i>		<i>Ratgarus Abbas Fuldenfis.</i>	275
<i>chi.</i>	331	<i>Ludnici Py Regis auctoritate deposi-</i>	
<i>O.</i>		<i>tus.</i>	89
O <i>culorum continentia.</i>	29	<i>Eius reditus, & mors.</i>	92
<i>Officia per religiosos exercèda.</i>	214	<i>Regionum partitio alia naturalis, alia ci-</i>	
<i>Omenestade.</i>	5	<i>uilis.</i>	6
<i>Oppidum Fuldense.</i>	25	<i>Reinhardus Abbas Fuldenfis.</i>	328
<i>Orationum pensa pro defunctis.</i>	175	<i>Reliquia variorum Sanctorum.</i>	130. 132.
<i>ad Ordines qui promouendi.</i>	212		134. 140
		<i>ex Reliquiarum cultu miracula.</i>	242.
			244. & seq.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Reliquia furtim subduci solita.</i>	219	<i>cratur.</i>	73. & 294
<i>Richardus Abbas Fuldenfis.</i>	290	<i>Roma causam dicit ob nundinationem sacrorum.</i>	74
<i>Romam adit.</i>	83	<i>Cluniacensi secessu se reparat.</i>	74
<i>Excipit Fulda Benedictum Pötificem, & Henricum Augustum.</i>	290	<i>Sigefridus Hildesheimensis Episcopus.</i>	75
<i>Duo monasteria condidit.</i>	84	<i>Sigehardus Abbas Fuldenfis.</i>	280
<i>Rohingus Abbas Fuldenfis.</i>	292	<i>aduersus Sclauos copias educit.</i>	8. & 280
<i>Cum Henrico II. Romam profectus.</i>	84	<i>Sigewardus Abbas Fuldenfis.</i>	291
<i>Roma laus.</i>	249	<i>Sclauorum incurfiones.</i>	259
<i>Rudolphus Rex.</i>	99	<i>Societatis IESV collegium Fulda inchoatur.</i>	365
<i>Rudolphus excellens Fuldae Scriptor & Doctor.</i>	58	<i>Strabus ex Angliã Fuldae Doctor.</i>	40
<i>Ruggerus I. Abbas Fuldenfis.</i>	298	<i>Quo lumine ingenij emicauit?</i>	42
<i>Ruggerus II. Abbas Fuldenfis.</i>	300	<i>Rabano doctor succedit.</i>	59
<i>Ruodbertus Canobita Fuldenfis Romam Legatus.</i>	58	<i>S. Sturmio à S. Bonifacio traditur in disciplinam S Wigberti.</i>	183
<i>Ruthardus Abbas Fuldenfis. eius inuestitura, & laudes.</i>	294	<i>Presbyter factus claret doctrinã & miraculis.</i>	184
<i>recusat Halberstadiensem Episcopem.</i>	60	<i>à S. Bonifacio educatur.</i>	11
		<i>Cum septem sociis monasticen orditur.</i>	146
		<i>Primus Abbas Fuldenfis.</i>	274
		<i>Eius suavis gubernatio. 22. œconomia.</i>	21
		<i>In Cassinense monasterium mittitur.</i>	13
		<i>Ex Italiã redit, ritusque Cassinenses infert.</i>	187
		<i>Saxonibus Euangelium annuntiat.</i>	189
		<i>Fit Thuringorum & Saxonum Apostolus.</i>	190
		<i>Eius persecutio.</i>	88
		<i>Calumniis appetitur, & à Pipino relegatur.</i>	188
		<i>Suorum precibus reuocatur.</i>	189
		<i>Sanctè moritur.</i>	190
		<i>Eius educatio, mores, presbyteratus, miracula.</i>	191
		<i>Canonizatio eius ab Innocente II. facta.</i>	197
		<i>Eius sepulchrum.</i>	194
		<i>Supplicatio S. Marci nudis pedibus peragi solita.</i>	34
			T.
		<i>Taurus mons, an Taurus, ubi?</i>	3
		<i>Tharissa seu Terres monasterium.</i>	143
		<i>Theodorus Archiepiscopus litterarum in Angliã reparator.</i>	40
			Theas-

Broweri
Antiquitates
Fuldenfis.
STV
9

INDEX RERVM ET VERBORVM.

<i>Theotmar Fuldenſis monachus.</i>	230	<i>Wicelinus.</i>	61
<i>Thioto Abbas Fuldenſis.</i>	279	<i>Wideradus Abbas Fuldenſis.</i>	234
<i>Orator in Italiam miſſus.</i>	79	<i>Eius dignitas, & amplitudo potentie.</i>	85
<i>Thurichſeo flunius.</i>	228		
<i>Translatio S. Bonifacij.</i>	109. & 113	<i>Wicelinus ex Sacerdote fit præco Lutheranus.</i>	339
<i>V. Dalrici Hutteni præconum.</i>	337	<i>Ex prædicante ſeriniarius.</i>	339
<i>Vdalricus Abbas Fuldenſis.</i>	296	<i>A Luthero promouetur.</i>	340
<i>Venerabilis Beda S. Bonifacio gratus.</i>	40	<i>Wicelij laxitas.</i>	353
<i>S. Venantiij martyris corpus.</i>	221	<i>Eius fuga.</i>	355
<i>Eius miracula.</i>	234. & ſeq.	<i>Improbrietatem Euangelij Lutherani reprehendit.</i>	340
<i>Verecundia matronalis ſpecimen illuſtre.</i>		<i>Wilhelmus Abbas Fuldenſis.</i>	365
<i>V. 31</i>		<i>Wolffſbach.</i>	6
<i>Vſuardus martyrologij Auctor.</i>	54	<i>Wolffhelmus Abbas Fuldenſis.</i>	295
<i>W.</i>		<i>Wolfgangus Theodoricus Abbas Fuldenſis.</i>	357
<i>W Erbergia arx.</i>	323	<i>Wolfgangus II. Abbas Fuldenſis.</i>	364
<i>Wernerus Abbas Fuldenſis.</i>	285		
<i>Occumbit in acie aduerſus Sarra- nos.</i>	82. & 286		

APPROBATIO.

HI Libri ANTIQVITATVM FVLDENſIVM, Auctore R. P. *Chriſtophoro Brouuero Societatis IESV Presbytero*, nil niſi Patrum præſcorum pietatem ſpirant, qui multo magis religionem Catholicam promouerunt, quam horum temporum hæretici deſtruire poſſunt. Digni igitur ſunt, qui typis excudentur, ad horum temporum peruerſos Nouatores confundendos, & piam antiquitatem defendendam. Quod teſtor

*Egbertus Spitholdius, S. T. L. Canonicus
& Plebanus Antuerpienſis.*

APPROBATIO ET FACULTAS
R. P. *Provincialis Provincia Rhenana*
Societatis IESV.

EGO Henricus Scherenus, Collegiorum Prouin-
ciae Rhenanae Societatis IESV Praepositus Pro-
uincialis, primùm pro concessã mihi ab Reuerendo
admodum Patre Claudio Aquaiuiã, eiusdem Societa-
tis Generali Praeposito, potestate, permitto P. Christo-
phoro Brouiero Societatis nostrae Presbytero, vt typis
euulgare possit ANTIQVITATVM Libros quatuor, le-
ctos & approbatos à peritis istarum rerum Societatis
nostrae hominibus. Deinde verò, iuxta Priuilegium ei-
dem Societati à Sacra Cæsareã Maiestate xx. Septēbris
anno M. DC. II. concessum, do facultatem Balthasari
& Ioanni Moretis Typographis Antuerpiensibus di-
ctos Libros imprimendi, distrahendi, atque in vtriusq;
fidem huic breuiculo subscripsi, sigillumque appressi,
Fuldæ, xvii. Sextilis, Anno Christi M. DC. XI.

Henricus Scherenus.

Cum Priuilegio Serenissimorum BELGICAE
PRINCIPVM.

Collegij Societatis IESV Luderbornæ 1636.
Signat.

Buschere.

Broweri
Antiquitates
Fuldenses.

STV

9

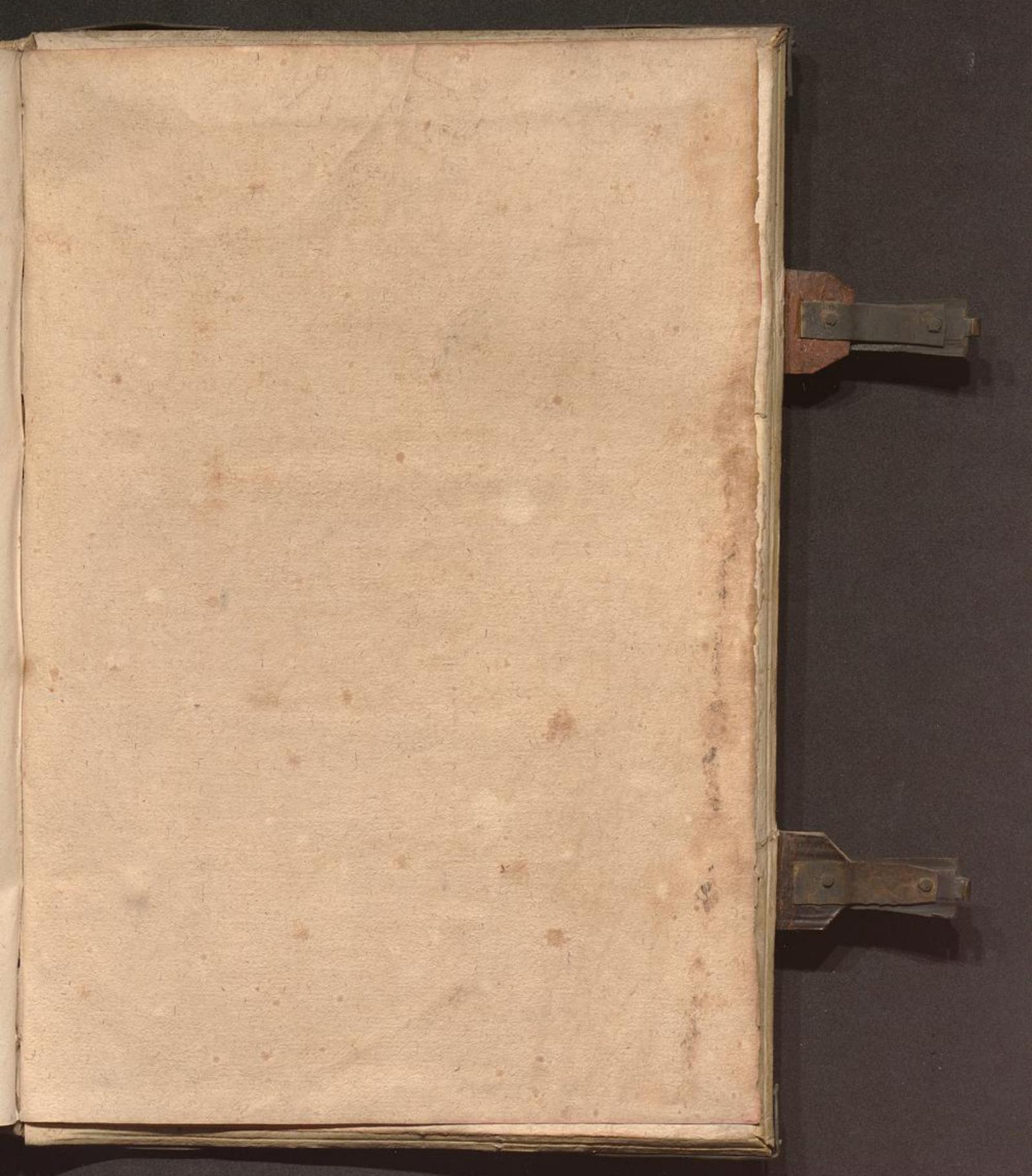

Broweri
Antiquitates
Fuldenses.

STV

9

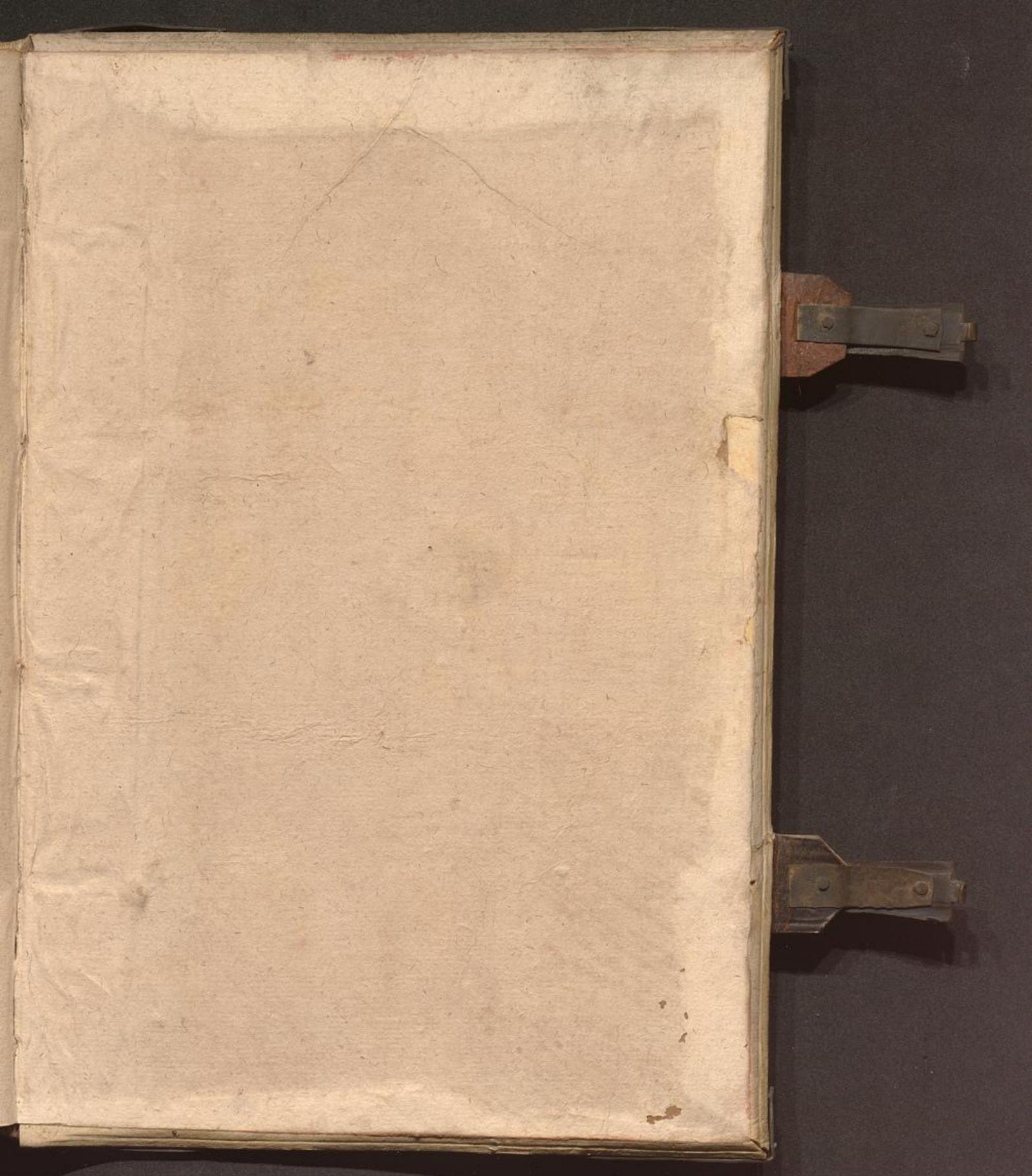

Broweri
Antiquitate
Tuldenles.

STV

9

Boheri
Antiquitates
Fuldenses

Th
1565

Broweri
Antiquitates
Fuldenses.

SIV

9